NOVUM TESTAMENTUM GRAECE

AD ANTIQUISSIMOS TESTES DENUO RECENSUIT

APPARATUM CRITICUM APPOSUIT

CONSTANTINUS TISCHENDORF

EDITIO OCTAVA CRITICA MAIOR

VOLUMEN III

PROLEGOMENA

SCRIPSIT

CASPARUS RENATUS GREGORY

ADDITIS CURIS † EZRAE ABBOT

PARS PRIOR

LIPSIAE
J. C. HINRICHS
1884

AD INTERIM.

Anno 1881, mense Aprili, reliquerant paginae centum sexaginta priores prelum, et iam ante completum annum typis mandatae sunt paginae plus quam quadringentae quinquaginta; ita ante annum liber paene integer manu scriptus absolutus est. At haesi in catalogo codicum minusculorum, in quo acquiescere me vetabat notitiae eius quae iam praesto erat penuria.

In Britanniam ergo iter feci ut codices ibi servatos accuratius cognoscerem. Codices trecentos nonaginta inspexi, scilicet qui in Britannia noti sunt omnes praeter duos qui suo loco in armariis dominae clarissimae Burdett-Coutts nescio quo casu exciderant.

Codices nunc alios minusculos perlustrare in animo est, et ne diutius exspectent amici, partem hanc priorem statim publici iuris facio.

Paginae 33—68 ipsa Tischendorfii verba, ceterae nova maxima ex parte praebent; pp. 113—127 ex errore nonnulla quae Tischendorfii sunt signis „ “ carent.

Lipsiae, 22 Februarii 1884.

CASPAR RENÉ GREGORY.

Tristis nuntius allatus est. EZRA ABBOTUS vir clarissimus doctissimus amicissimus die vicesimo mensis martii apoplexi obiit. Have, pia anima!

Lipsiae, 5 Aprilis 1884.

PROLEGOMENA.

ADDENDA ET EMENDANDA.

P. 22, l. 12 lege fuerint; — p. 27, l. 1 pro actuum lege epistulae ad Romanos, l. 20 lege Londinii, ; — p. 28, l. 7 ab ima lege foll.; — p. 29, ll. 7.8 dele quem . . . edidit, , l. 4 ab ima lege quinti, ; — p. 30, l. 18 lege noni exeuntis; — p. 31, l. 7 lege conlationes; — p. 32, ll. 11.12 lege saeculi noni exeuntis, l. ult. pro hice lege hi; — p. 50, adn. l. 9 lege *συνᾴδει*; — p. 60, l. 6 lege Neque; — p. 65, l. 30 lege in V. T.; — p. 72, l. 14 adde *απροσωποληµπτωσ*, l. 18 adde 1 Pe 1,17; — p. 73, l. 23 lege codicum; — p. 74, l. 17 lege CD*FG., l. 5 ab ima lege *συµπληρουσθαι*; — p. 75, l. 7 lege *συµφωνειν*, l. 9 adde *ασυµφωνοι* Act 28,25, ll. 16—19 pone "*συν* (*συγ*) ante *γ κ χ*" in marg ad ll. 11—14; — p. 76, l. 3 adde *ασυνκριτον* Ro 16,14 cum ℵDEFG, invitis ABCLP, l. 12 lege ℵ[a] et l. 13 ℵ*; — p. 77, l. 5 dele semper, l. 6 post 61 adde (sed sec. cur. *ενµενειν*) et lege D*., ll. 2.3 ab ima in marg lege *εν* (*εγ*); — p. 78, l. 24 lege FG, 16, invitis ℵD*FG., l. 26 lege ℵD*L.], l. 33 lege invitis ℵAD, qui habent *ενκυω*.; — p. 79, l. 5 post Act 21,31 adde lineas paginae tres ultimas „Cum *εκχυννοµενον* . . . 36."; — p. 83, l. 6 lege C ter, adn. 1, l. 3 dele comma post gratia; — p. 87, l. 10 ante Lc adde [*φω*. 17,5]; — p. 88, l. 30 adde *φαρµακια*; — p. 90, adn. 1, l. 2 lege Abboto; — p. 94, l. 5 ab ima lege Gal, 1,1.12; — p. 95 sub finem adde

Ὑπό scribitur ante *ἀγγέλου* Act 10,22 — *ἅλλησ* 1 Co 10,29 — *ἁµαρτίαν* Gal 3,22 — *ἀνέµου -ων* Mt 11,7 Lc 7,24 Iud 12 Apoc 6,13 — *ἀνθρωπίνησ -ώπων* 1 Pe 2,4 1 Co 4,3 — *αὐτῆσ* 3 Io 12 — *ἐθνῶν* Lc 21,24 — *ἐλαχίστου* Iac 3,4 — *ἐξουσίαν* Mt 8,9 Lc 7,8 — *ἰουδαίων* Act 26,2.7 2 Co 11,24 — *ἰωάννου* Mc 1,9 — *ὅλου* Act 10,22.

P. 98, l. 8 ab ima dele ad, l. 3, ab ima lege *κλίµασι*; — p. 99, l. 7 lege orthographiam, adn. 1, l. 2 lege *Gräcität*; — p. 101, l. 1 adde Grsb Treg, l. 6 dele totam lineam; — p. 102, inter ll. 2.3 ab ima adde *ἀµπλίατον*: Ro 16,8, non *ἀµπλιᾶτον* ut Ln[mg] Treg WH; — p. 103, post l. 12 adde *βαρτιµαῖοσ*: Mc 10,46 cum EFKMVΓ1, non *βαρτίµαιοσ* ut editores, ll. 12—15 pone *βαριωνᾶ* ante *βαρτιµαῖοσ* et *βηθφαγή*, l. 5 ab ima pro *-υίται* lege *-ίται*; — p. 104, l. 1 lege *σινᾶ*:,

l. 9 pro sunt lege fuerunt, l. 10 ab ima dele P; — p. 105, l. 1 dele ad; — p. 112, l. 14 dele comma post singulis, adn. 1 sub finem adde ; M. Schanz, *Zur Stichometrie, Hermes*, xvi, 2, p. 309—315; Theodorum Birt, *Das antike Buchwesen in seinem Verhältniss zur Litteratur*, Berolini a. 1882, p. 157—222; — p. 118, l. 17, lege libenter, ; — p. 121, l. 3 et p. 120, l. 3 ab ima pone εὐξάμην Act 26,29 ante εὐπορεῖτο; — p. 136, l. 22 lege codicibus et dele (et ex errore bibliopegi in codice, l. 23 dele); — p. 138, l. 3 pro summae lege magnae; — p. 139, l. 2 adde Iac Iud Pe Io in codice Act 33; — p. 141, l. 13 pro aut lege nihil; — p. 154, l. 8 lege toti; — p. 155, l. ult pro 30 lege 31; — p. 156, l. 2 pro 6 lege 5 et dele 27, l. 17 lege alias; — p. 158, l. 5 dele comma post Tregellesius, l. 10 lege cuidam; — p. 163, adn. 1, l. ult. lege App. p. 41; — p. 172, l. 3 pro van lege von; — p. 173, l. 5 lege Stephanum et post editio adde (WH^2), l. 6 post divenditis adde (WH^1); — p. 175, l. 3 lege WH^2, l. 5 post Scr adde WH^1, l. 17 lege WH^2, l. 19 post Scr adde WH^1, l. 22 lege WH^2, l. 24 post Scr adde WH^1; — p. 176, l. 6 dele WH, l. 25 lege WH^2 (non WH^1) tamen, l. 28 dele WH, l. 34 dele WH, l. 36 lege *Ἀντιόχειαν*, l. ult lege WH^2; — p. 177, l. 2 post Scr adde WH^1, l. 3 lege **Act 13**,38.39, l. 5 lege WH^2, l. 7 post Scr adde WH^1, post l. 10 adde

— **19**,40.41 *Καὶ γὰρ κινδυνεύομεν . . . ταύτης.*[41] *Καὶ ταῦτα εἰπών, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.*

ver 40 faciunt *Καὶ γὰρ . . . ἐκκλησίαν* in St $B^{57.65.82.88.98}$ B^{min65} A^{1572} HS We Elz Cur F Mas W Mt^2 G^{mai} K Sch Tn Sz H Th T; Lu V D.

ver. 41 a verbis *Καὶ ταῦτα* incipit in A^{1571} M Be Mt^1 G^{min} L Bl Al Wd Tr Scr WH; Ge Bp Iac.

$B^{min67.80.90}$, cum verss. 4.5 Stephanicos in unum cogant, verss. 6—40 St numeris 5—39 signant, nisi quod in B^{min80} tres ultimi versus capitis huius errore typographico falso numerantur.

P. 177, l. 17 dele WH, l. 11 et l. 2 ab ima dele WH; — p. 178, l. 2 dele WH, l. 6 lege WH^2, l. 21 lege WH^2, l. 23 post Scr adde WH^1, l. 26 lege WH^2, l. 29 post T adde WH^1, l. 31 dele WH, l. 35 lege WH^2, l. 36 post T adde WH^1, l. 38 dele WH; — p. 179, l. 10 lege WH^2, l. 13 lege WH^2, l. 14 post T adde WH^1, l. 21 dele WH, l. 29 lege WH^2, l. 30 post T adde WH^1, l. 32 lege WH^2, l. 35 lege bis WH^2, l. 37 post T adde WH^1, l. 40 lege WH^2; — p. 180, l. 1 lege WH^2, l. 10 dele WH, l. 22 lege WH^2, l. 35 lege **12**,22.23, l. 36 dele WH; — p. 181, l. 4 dele WH, l. 12 lege WH^2, l. 13 post T adde WH^1, l. 15 lege WH^2, l. 18 dele WH, l. 2 ab ima lege νὺξ [31]ὅτε; — p. 182,

l. 13 lege ἐν τῇ; — p. 211, l. 2 ab ima lege emendatum, ; — p. 225, l. ult post Kusterus adde Amstelaedami; — p. 230, l. 3 lege similiter, l. 10 lege Bentleii; — p. 235, col. 2, l. ult lege ἐγὼ; — p. 236, col. 1, l. 11 ab ima lege Κἀγὼ Ἰω., l. 9 ab ima lege Κἀγὼ Ἰωάν; — p. 239, col. 1, l. 7 lege τούτῳ· ; — p. 240, col. 2, l. 4 ab ima lege bis Ἀμὴν; — p. 245, l. 23 pro Van lege Von; p. 247, l. 3 ab ima post 61 adde 97.98, l. 2 ab ima ante 51 adde 23.; — p. 248, adn. 5, l. 2 lege Verbonds; — p. 250, col. 1, l. 9 pro Act 102 Paul 117 lege Act K Paul K; — p. 253, col. 2, l. 1 lege Laur IV, 30; — p. 257, l. 11 lege Act G = L 102 = K, l. 12 post M adde 117 = K et ante 51 adde 23. ; — p. 258, l. 15 lege his proximis; — p. 262, adn. 1, l. 5 lege Matt. (auch ; — p. 265, adn. 2, l. 1 lege quosdam; — p. 287—334 lege ubique WH pro H.

I.

DE TISCHENDORFIO.

I.

DE TISCHENDORFIO.

1.

DE VITA.

Natus est Aenotheus Fridericus Constantinus Tischendorfius[1] die 18 mensis ianuarii anni 1815 Lengenfeldiae Saxonicae. Scholam Lengenfeldensem egressus, Plaviensem frequentavit, in qua eum summos consecutum esse honores ex scholae tabulis cognovi. Post dies paschales anni 1834 in numerum civium academicorum Lipsiensium ascitus est, ubi in studia philologica theologicaque toto animo annos fere quattuor incumbebat auspiciis Hermanni, Wineri, Winzeri, Illgenii, Grossmanni, Krehlii. Anno 1840 ad theologiae licentiati gradum promotus est, veniamque legendi impetravit. Eodem anno prodiit editio prima Tischendorfiana Novi Testamenti Graece, anno 1841 signata, quae laborum futurorum pignus fuit.

Die proximo ante diem Reformationis, quam dicunt, a. 1840 Parisios profectus est, in qua urbe
1840—1844.
codicem Ephraemi Syri rescriptum (C) perite legit, exscripsit, et edendum paravit, codices alios

[1] Joh. Ern. Volbeding, *Constantin Tischendorf in seiner fünfundzwanzigjährigen schriftstellerischen Wirksamkeit*, Lipsiae a. 1862; — Ezra Abbot, *The late professor Tischendorf; Unitarian Review*, Bostoniae, Mart. a. 1875; — C. R. Gregory, *Tischendorf; Bibliotheca Sacra*, Andoverae a. 1876, p. 153—193.

in primisque codicem Claromontanum (D) epistularum Paulinarum examinavit vel exscripsit, duas Novi Testamenti Graece editiones emisit; inde autumno anni 1841 Hollandiam, aestate anni 1842 fere exacta Angliam visit. Parisiis mense ianuario anni 1843 relictis, Basileam, Carpentoracten visit, tum Romam, Neapolim, Florentiam, Venetias, Mutinam, Mediolanum, Augustam Taurinorum, Veronam, fere annum in Italia degens. Parisiis, in Batavia, in Anglia, Basileae, in Italia, nulla bibliotheca magna non usus est, codices Novi Testamenti Graecos perlustrans, conferens, describens, eo consilio ut codices omnes unciales, quos dicunt, proprio visu cognosceret. Codicem Vaticanum illum magnum, qui Romae est, signo B notatum, hoc tempore paene non vidit, quod Ang. Maius codicis huius tum editionem parabat; Tischendorfius ipse, qui codicem videre vehementer cupivit, nihilominus Maium in hac codicis occultatione recte egisse contendit; si potuisset fieri ut codicem videret, libenter vidisset, sed editor ipse editoris curam laudavit.

1844—1845. Idem consilium manuscriptorum videndorum secutus, die 12 mensis martii anni 1844 ex Portu Liburnico cursum in Aegyptum direxit. Praeter codices varios in aliquo numero habendos, in monasterio quod est sub monte Sinaitico repperit codicis fragmentum postea codicem Friderico-Augustanum dictum, quod codicis Sinaitici pars prior est. Palaestina visa, Patmi bibliotheca uberrima explorata, Vindobonam venit, deinde Monachium, et mense ianuario anni 1845 Lipsiam iterum rediit.

Plurimi Tischendorfium valde vituperaverunt quod locum ex quo codicem Friderico-Augustanum deduxisset non statim publici iuris fecerit; et multi asseveraverunt eum de hac re falsa dixisse. Tischendorfius autem, cum in animo haberet ipse codicem edere, latebras eius nominare noluit, nihil in codicis praefatione scribens nisi: „venerabiles

hae membranae antequam ex abiectis deperditisque voluminum antiquorum reliquiis nuper a me protractae sunt, semper in Aegypto vel certe in Aegypti vicinia delituisse videntur;“ nescio an huic loco quoque aptum sit dicere monasterium Caïrense monasterio ad montem Sinaiticum sito praepositum esse. Et quis codicem repperisset, si Tischendorfius locum publici iuris fecisset? Porfirius, vir doctissimus sed rei palaeographicae non peritus? V. cl. Macdonald, miles Anglicus? An viator aliquis? Nemo vero rei gnarus arbitrabitur quenquam Tischendorfio excepto codicis partem posteriorem quam codicem Sinaiticum dicunt tam celeriter, tam accurate, tali diligentia, tali magnificentia, tam feliciter, editurum fuisse.

Adiit Londinium Parisios Oxonium anno 1849, quo anno editio Novi Testamenti Graece quarta Lipsiae prodiit, editio prima inter tres editiones Tischendorfianas praecellentes, quartam a. 1849, septimam a. 1859, octavam a. 1869 — 1872. Iterum orientis partes a. 1853 visit, et codices varios Graecos Syrios Georgicos Arabicos reportavit, quamquam codicis Friderico-Augustani partem alteram frustra quaesivit. Anno 1854 Guelferbytum Hamburgumque venit, a. 1855 Londinium, Oxonium, Cantabrigiam, a. 1856 Monachium, Sanctum Gallum, Turicum, tribus illis annis per tempus certum a munere suo academico vacans. Editio Novi Testamenti Graece septima critica maior, ut supra diximus, prodiit annis 1855 — 1858, anno 1859 signata.

1849 — 1858.

Hos quattuordecim annos desiderio partis codicis Friderico-Augustani alterius tenebatur Tischendorfius. Tertium idque ultimum et felicissimum iter iniit die 5 mensis ianuarii anni 1859, et monasterium Sinaiticum die 31 ianuarii intravit. Bibliothecas tres monasterii diligenter exploravit, at codicem non repperit. Noluit de codice exquirere, ne eius pretium in monachorum oculis augeret, neve quominus eum videret,

1859 — 1862.

impediretur. Die quarto februarii forte contigit, ut oeconomus ei codicem monstraret. Laetitia, spe, animo grato, vix suae mentis compos fuit. In cubiculo per noctem Barnabae epistulam exscripsit. Caïri codicem totum duobus iuvantibus descripsit. Sed codicem in Europam portare ei non concessum fuit usque ad diem 28 mensis septembris, interimque Palaestinam Patmum visit. Mense novembri Petropolim venit, mense decembri Lipsiam. Praeter libros alios his annis in lucem editos, exscripsit Tischendorfius typis ad litterarum formas antiquarum conformatis, tomis quattuor maximis, codicem Sinaiticum et ineunte mense novembri anni 1862 editionem Russorum imperatori manu sua tradidit.

1864—1872. Nunc omnium codicum uncialium usu instructus ad Novi Testamenti Graece editionem novam criticam faciendam, partem primam mense octobri anni 1864 edidit. Anno 1865 Angliam visit, anno 1866 Italiam. Extremo anno 1872 pars undecima editionis Novi Testamenti Graece octavae criticae maioris eaque textus pars ultima prodiit.

1873—1874. Die 5 mensis maii anni 1873 morbo quem apoplexim vocant correptus, vitam undeviginti menses aegre ducens, die 7 mensis decembris anni 1874 vivere desiit.

Verbis his paucissimis Tischendorfii vitam tractavi, ut lector quasi filo ad res magnas a viro gestas componendas ducatur. De scholis eius academicis nihil dixi, quod haec laborum pars inferior erat; tempus, vim, se totum textui Novi Testamenti constituendo dedit. Praeterea, ut recte percipiatur operum ambitus latus et magnus, catalogum scriptorum eius adiunxi. Qui catalogum hunc non sine studio legerit, viri industriam, diligentiam, assiduitatem, magnam studiorum varietatem et copiam sane mirabitur.

2.

DE SCRIPTIS.

Compendia: Leipz. Rep. = Leipziger Repertorium; Allg. Zeit. A. = Allgemeine Zeitung (Augustae Vindelicorum); Jahrbb. d. Lit. = Jahrbücher der Literatur (Vindobonae).

Hic illic librorum pretium nummis Germanicis additum est.

1835. **[Carmen parvum.]** Dem Herrn Geheimen Rathe von Langenn, bei seiner Abberufung von Leipzig nach Dresden dargebracht. *Abend-Zeitung*, Dresden u. Leipzig, Nr. 104, 1. Mai 1835.

1837. **Doctrina Pauli apostoli de vi mortis Christi satisfactoria.** Commentatio a S. V. Theologorum Lips. ord. praemio regio ornata. Lipsiae: Hinrichs. 8°. ff. 4, p. 64. 10 Ngr.

1838. **Maiknospen** [carmina lyrica]. Leipzig: Kollmann. p. vi. 187 (1). 1 Thlr.

1839. **Disputatio de Christo, pane vitae,** sive de loco evang. Ioann. c. VI. vv. 51—59, coenae sacrae potissimum ratione habita. Praemio [Ammoniano] ornata. Lipsiae: Koehler. 8°. p. 83 (1). 10 Ngr.

Der junge Mystiker oder die drei letzten Festzeiten aus seinem Leben. Eine biographische Skizze von Dr. Fritz. Leipzig: Köhler. p. 344 (1). 1 Thlr. 10 Ngr.

1840. **Die Geissler,** namentlich die grosse Geisselfahrt nach Strassburg im Jahre 1349. Frei nach dem Französischen [L. Schneegans]. Leipzig: Fritzsche. p. viii, 64. 10 Ngr.

Dissertatio critica et exegetica de ev. Matth. c. XIX. 16 et sqq. Lipsiae: Koehler. 8°. p. 20. 5 Ngr.

De recensionibus quas dicunt Novi Testamenti ratione potissimum habita Scholzii. Lipsiae: Koehler. 8°. p. 54 (1). d. 26. Oct. 1840. Dissertatio ad facultatem legendi obtinendam scripta, iterumque publici iuris facta in prolegomenis Novi Testamenti Graece anni 1841.

1841. Novum Testamentum Graece. Textum ad fidem antiquorum testium recens. brevem apparatum crit. una cum variis lectionibus Elzev., Knappii, Scholzii, Lachmanni subiunxit argumenta et locos parallelos indicavit, commentationem isagogicam notatis propriis lectionibus edd. Steph. iii. atque Millianae, Matthaeianae, Griesbachianae praemisit A. F. C. T. Lipsiae: Koehler. 16°. p. lxxxv (1), 671, ff. 3. Duo ex tribus ff. sunt litterae Neapoli datae die festo S. Iohannis Baptistae anni 1843, huic editioni adiunctae.

1842. N. T. Gr. Ad antiquos testes rec. lectionesque variantes Elz. Steph. Griesbachii notavit C. T. Paris.: Didot. 8°. ff. 3, p. iii—xxii, 534, 91. Editio non catholica.

N. T. Gr. et Lat. In antiquis testibus textum versionis vulgatae Latinae indagavit lectionesque var. Steph. et Griesb. notavit, V. S. V. Jager in consilium adhibito, C. T. (Editio DD. Affre archiep. Parisiensi dicata.) Paris.: Didot. 1842. 8°. p. (vi), ix, 411, 39. 3 Thlr. 10 Ngr. Editio catholica.

Eadem editio sine textu Latino. Paris. 1842, etc. 8°. 1 Thlr.

Zur Kritik des Neuen Testaments. *Studien und Kritiken*, 1842. (H. 2), p. 496—511.

1843. Codex Ephraemi Syri rescriptus sive Fragmenta utriusque Test. e cod. Gr. Paris. celeberrimo quinti ut videtur p. Chr. saeculi. 2 tomi. (Vol. ii. Fragmenta Novi Testamenti, 1843, Vol. i. Fr. Veteris Test. 1845.) Lipsiae: B. Tauchnitz. 4°. Vol. ii. 1843. ff. 4, p. 44, 358; cum tabula. 18 Thlr.

Biblisch-kritisches Sendschreiben an David Schulz. (Litterae datae Romae die 24 mensis iunii a. 1843.) *Allgemeine Kirchenzeitung*, Darmstadii a. 1843, die 25 mensis iulii [XXII. II.], coll. 961—966.

Allg. Zeit. (A.) 1843. Nr. 261, Rom, 7. September; 261, Florenz, 10. September; 297, Romagna, 17. October.

1844. Allg. Zeit. (A.) 1844. Nr. 101, Malta, 25. März; 156, Kairo, 2. Mai; 192, Reise zum Sinai; 238, Wanderung nach Jerusalem; 272, Die Insel Patmos; 273, Von Jerusalem nach Nazareth; 276, Paläologischer Fund; 308, Wanderungen in Constantinopel; 310 (5. Nov. 1844), Athen, 21. October: Zur Geschichte der Ministerien Maurokordatos und Kolettis. 355, Tischendorf.

Neuer Beitrag zur neutestamentlichen Textkritik, namentlich zu der dieselbe betreffenden Paläographie. (Mit Beigabe einer Notiz über die griechischen Psalmenpapyrus zu London.) *Studien und Kritiken*, 1844. (H. 2), p. 471—496. In primis

de codice E evangeliorum; vide p. 487—489. de editione Tischendorfiana codicis Ephraemi. Iterum separatim typis exscriptus, 1844. 8. p. 26.

1845. **Weihnachtspredigt.** Bei seiner Heimkehr aus dem Morgenlande in seiner Vaterstadt Lengenfeld gehalten. Leipzig: Koehler. 8°. p. 14.

Codex Ephraemi Syri rescriptus. Vol. i. Fragmenta Veteris Testamenti. ff. 4, p. 11, 177. Cum tabula. 9 Thlr. Vol. ii., Novum Testamentum continens, prodiit anno 1843. vide supra.

Rechenschaft über meine handschriftlichen Studien auf meiner wissenschaftlichen Reise von 1840—1844.

I. Die von mir aus dem Oriente im Original mitgebrachten Handschriften, in griechischer, syrischer, koptischer, arabischer, armenischer, äthiopischer, und arabisch-drusischer Sprache, p. 1—15.

II. Die Bibliothek in Patmos, p. 15—19. *Jahrbb. d. Lit.*, Wien, Bd. cx. 1845, *Anzeige-Blatt*, p. 1—19.

III. Die Patriarchalbibliothek zu Kairo, p. 25—30.

IV. Die Bibliothek des Sinaitenklosters zu Kairo, p. 30—40. Anhang zum ersten Artikel (vide I. supra), p. 40—42. *Jahrbb. d. Lit.*, Bd. cxii. 1845, *Anz.-Blatt*, p. 25—42.

Allg. Zeit. (A.) 1845. Nr. 2, Besuch bei Mehmed Ali; 4, Jerusalem (hi duo *Monatsblättern* insunt); 92, Leipzig, 15. März; 226, 227, Koptische Klöster; 342, Das heilige Grab.

1846. **Reise in den Orient.** 2 voll. Leipzig, 1846. B. Tauchnitz. 3 Thlr. 15 Ngr. Translatio Anglica a W. L. Schuckardio: *Travels in the East.* London 1847. 8°. p. xvi, 287.

Monumenta sacra inedita sive reliquiae antiquissimae textus Novi Test. Gr. ex novem plus mille annorum codicibus per Europam dispersis. Lipsiae: B. Tauchnitz. 4°. p. 29 (1), 431. Cum 3 tabulis. 18 Thlr.

Codex Friderico-Augustanus sive Fragmenta Veteris Test. e cod. Graeco omnium qui in Europa supersunt facile antiquissimo. In oriente detexit in patriam attulit ad modum codicis ed. C. T. Lipsiae: Koehler. fol. p. 23, ff. 43. 32 Thlr. Haec sunt folia quadraginta tria codicis Sinaitici anno 1844 inventa.

Das feste christliche Herz mitten in den kirchlichen Bewegungen der Gegenwart. Predigt am 6. Trinitatissonntag 1846 in der Universitätskirche zu Leipzig gehalten. Leipzig: B. Tauchnitz. 8°. p. 15.

1846. Rechenschaft über meine, etc.

V. Die Bibliothek des St. Katharinenklosters am Fusse des Sinai. *Jahrbb. d. Lit.*, Bd. cxiv. 1846, *Anzeige-Blatt*, p. 45—58.

Allg. Zeit. (A.) 1846. Nr. 3, Der Sinai; 15, Anglikan. Bisthum in Jerusalem.

1847. De Israelitarum per mare rubrum transitu. Cum tabula. Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. 32. 10 Ngr.

De libro suo: *Mon. sac. ined.*, 1846, et de libello modo dicto. *Leipz. Rep.*, 6. Aug. 1847, vol. xix. p. 201—205.

Evangelium Palatinum ineditum sive Reliquiae textus evangeliorum Latini ante Hieron. versi ex cod. Palatino purpureo IV. vel V. p. Chr. saeculi. Lipsiae: Brockhaus. 4°. p. xxvii, 456. Cum tabula. 18 Thlr.

Rechenschaft über meine, etc.

Die griechischen Uncialcodices für den neutestamentlichen Text. *Jahrbb. d. Lit.*, Bd. cxvii. 1847, *Anzeige-Blatt* p. (1), 2—24.

Arbeiten über die alte latein. Uebersetzung des neuen Testaments.

1. Der Bobbienser Palimpsest auf der kaiserlichen Bibliothek zu Wien. p. 36—43.

2. Die Bobbienser Evangelienfragmente zu Turin. p. 43—56. *Jahrbb. d. Lit.*, Bd. cxx. 1847, *Anz.-Blatt*, p. 36—56.

Nachricht vom vaticanischen Bibelcodex. *Studien und Kritiken*, 1847. (H. 1), p. 129—152, cum tabula. Iterum separatim expressa, anno dato 1846. 8. p. 24, cum tabula.

Die Manuscripta Tischendorfiana in der Universitäts-Bibliothek zu Leipzig, mit Einschluss der übrigen von Prof. Dr. Tischendorf von seiner orientalischen Reise mitgebrachten . . . Manuscripte, u. s. w. *Serapeum.* Zeitschrift für Bibliothekwissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur. Leipzig, 28. Feb. 1847, Nr. 4, p. 49—61. 15. Mai, Nr. 5. p. 65—78.

De vol. 2. libri sui: *Reise in d. Orient: Leipziger Repertorium*, 20. Aug. 1847, vol. xix. p. 305—307.

De libro suo: *Evangelium Palatinum: Leipziger Repertorium*, 29. Oct. 1847, vol. xx. p. 161—164.

1848. Rechenschaft über meine, etc.

2. Die Bobbienser Ev.-Frag. zu Turin (cont.). *Jahrbb. d. Lit.*, Wien, Bd. cxxi. 1848, *Anz.-Blatt*, p. 50—72; Bd. cxxiii. 1848, *Anz.-Blatt*, p. 40—46; Bd. cxxiv. 1848, *Anz.-Blatt*, p. 1—8.

1848. **De libro Bornemanni:** Acta Apostolorum, etc. Grossenhain 1848, et de editione Novi Testamenti Graece ab Eduardo de Muralto facta: Hamburgi 1846. *Leipziger Repertorium*, 8. Sept. 1848, vol. xxiii. p. 305—310.

De libro Tregellesii: The Book of Revelation, in Greek, etc. London 1844. *Leipziger Repertorium*, 29. Sept. 1848, vol. xxiii. p. 405—409.

1849. **N. T. Gr.** Ad antiquos testes rec. appar. crit. multis modis auctum et correctum appos. etc. C. T. Editio Lips. secunda. Winter (Koehler). 8°. p. xcvi, 768. 2 Thlr. 20 Ngr.

Der Geist der Wahrheit. Zeitpredigt am Sonntag Cantate den 6. Mai, 1849, zu Leipzig gehalten. Leipzig: Winter. 8°. p. 16.

Rechenschaft über meine, etc.

2. Die Bobbienser Ev.-Frag. zu Turin (cont.). *Jahrbb. d. Lit.*, Wien, Bd. cxxvi. 1849, *Anz.-Blatt*, p. 1—71.

3. Das Evangelium Palatinum. *Ibid.*, p. 72—76.

De libro Schwartzii: Quatuor Evangelia in dialecto linguae Copticae Memphitica, Leipzig 1846—47. *Leipz. Rep.*, 1849, vol. xxv. p. 6—10.

1850. **N. T. Gr.** Rec. C. T. Lipsiae: B. Tauchnitz. p. xix, 412. 27 Ngr. Ed. 2, 1862. p. xxvi, 412. Ed. 3, 1873. 8°. p. xxx, 437. 1876. 1878. 1879. 1880 ab O. de Gebhardt.

Vetus Test. Graece juxta LXX interpretes. Textum Vat. Romanum emendatius edidit, arg. et locos Novi Test. parall. notavit, omnem lectionis varietatem codd. vetustiss. Alexandrini, Ephraemi Syri, Friderico-Augustani subiunxit, comm. isagog. praetexuit C. T. 2 tomi. Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. lx, 682, 588 (2). Ed. 2, prolegomenis et epilegom. [i. e. Daniel sec. LXX.] instruxit. 1856. p. xciv, 682, 616 (2). Ed. 3, ratione etiam habita thesauri Sinaitici nuper inventi et editionis Maianae codicis Vaticani. 1860. Ed. 4, identidem emendata, prolegom. passimque etiam comm. ex cod. Sin. aliisque auctis. 1869. p. cxii, 682, ff. 2, 616. 4 Thlr. Ed. 5, 1875. Ed. 6. a v. cl. Eberardo Nestleio curata a. 1880.

Codex Amiatinus sive N. T. Latine interprete Hieronymo. Ex celeberrimo cod. Amiat. omnium et antiquissimo et praestantissimo nunc primum ed. C. T. Lipsiae: Avenarius et Mendelssohn. 6 Thlr. Ed. repetita 1854. 4°. p. xlvi, 421. Cum tabula. 4 Thlr.

De libro suo: *N. T. Graece*, 1849. *Leipz. Rep.*, 1850, vol. xxx. p. 1—10; et de libro Alfordii: Gr. Test. vol. i. 1849. *Ibid.* p. 10—14.

1850. **De fasciculo primo libri:** Magazijn voor Kritiek en Exegetiek des Nieuwen Testaments. 1850. *Leipz. Rep.*, 1850, vol. xxxii. p. 67—69.

De libro suo: *V. T. Graece juxta LXX interpretes*, 1850. *Leipz. Rep.*, 1850, vol. xxxii. p. 233—239, 239—241.

Allg. Zeit. (A.) 1850. Nr. 31, Nitrische Bibliothek.

Mezzofante. *Blätter für literarische Unterhaltung*, Nr. 176, Leipzig, 24. Juli, 1850, p. 703—704 (signo "35." subscripto).

1851. **De evangeliorum apocryphorum origine et usu.** Disquisitio historico-critica, quam praemio aureo dignam censuit societas Hagana pro defendenda religione Christiana. Hagae Comitum. 8°. p. xii, 227. 1 Thlr. 5 Ngr.

Acta apostolorum apocrypha. Ex triginta antiquis codd. Gr. vel nunc primum eruit vel secundum atque emendatius ed. C. T. Lipsiae: Avenarius et Mendelssohn. 8°. p. lxxx, 276. 2 Thlr. 20 Ngr.

Synopsis evangelica. Ex quattuor evangeliis ordine chronologico concinnavit, brevi commentario illustravit, ad antiquos testes denuo rec. C. T. Lipsiae: Avenarius et Mendelssohn. 8°. p. lxvi, 202. 1 Thlr. 10 Ngr. Ed. repet. 1854. Ed. 2, emend. 1864. p. lx, 184. Ed. 3, emend. 1871. p. lx, 184. Ed. 4. 1878. Translatio Tamulica ab H. Schanzio: Tranquebar 1868.

De libro suo: *N. T. Latine interprete Hieronymo*, 1850. *Leipz. Rep.*, 1851, vol. xxxiii. p. 1—9.

De libro Lückii: Versuch einer vollständigen Einleitung in die Offenbarung des Johannes und die apokalyptische Literatur überhaupt. 2te Aufl. 1te Lief. Bonn 1848. *Studien und Kritiken*, 1851, p. 419—456.

De libro suo: *Synopsis evangelica*, 1851, et de libro Ebrardii: Wiss. Krit. d. evang. Geschichte, 1850. *Leipz. Rep.*, 1851., vol. xxxiv. p. 171—176.

De libro Goodwinii: Anglo-Saxon Legends of St. Andrew and St. Veronica. London 1851. *Leipz. Rep.*, 1851., vol. xxxvi. p. 117—119.

1852. **Codex Claromontanus** sive Epistulae Pauli omnes Gr. et Lat. ex cod. Paris. celeberrimo nomine Claromontano plerumque dicto. Lipsiae: Brockhaus. 4°. p. xl, 599. Cum 2 tabulis. 24 Thlr.

De libro suo: *Acta Apostolorum Apocrypha*, 1851. *Leipz. Rep.* 1852, vol. xxxvii. p. 5—9.

1853. **Evangelia apocrypha.** Adhibitis plurimis codicibus Graecis et Latinis maximam in partem nunc primum consultis atque ineditorum copia insignibus edidit C. T. Lipsiae: Avenarius et Mendelssohn. 8°. p. lxxxviii, 463. ed. II. 1876.

De libro suo: *Codex Claromontanus*, 1852; et de libro Hofmannii: Leben Jesu nach den Apokryphen, Leipzig 1851. *Leipz. Rep.*, 1853, vol. xli. p. 129—134.

Allg. Zeit. (A.) 1853. Nr. 114, Cairo.

1854. **N. T. triglottum Gr. Lat. Germanice** Graecum textum addito lectionum var. delectu rec. Latinum Hieronymi notata Clementina lectione ex auctoritate codd. restit. Germanicum ad pristinam Lutheranae ed. veritatem revocavit A. F. C. T. Lipsiae: Mendelssohn. ff. 2, coll. cxxvi, p. 930. 2 Thlr. Ed. 2 (cum triplici tab. terrae sanctae), 1865.

Bibeltext des N. T.: Herzogs Real-Encyklopädie, Bd. II. Stuttgart und Hamburg 1854, p. 158—186.

De libris suis: *Evangelia apocrypha*, et *De evangeliorum apoc. origine et usu. Leipz. Rep.*, 1854, vol. xlv. p. 257—263.

1855. **N. T. Graece. Editio academica.** Lipsiae: Mendelssohn. 16°. 1855, p. lxii, 930; 1857 (1858), 1861, 1864, p. lxxv, 930, cum dupl. tab. terrae sanctae; 1867, p. lxxvi, 930; 1870, 1873 p. lxxii, 930; 1875. 1877. 1878. 1880. 1881.

Das Neue Testament. Deutsch von Dr. Martin Luther. Nach den Originalausgaben revidirt und bevorwortet. Leipzig: Mendelssohn. 16°. p. xxvi, 930. 20 Ngr. Ex N. T. triglotto.

Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol i. Fragmenta sacra palimpsesta sive fragmenta cum Novi tum Veteris Testam. ex quinque codicibus Graecis palimpsestis antiquissimis nuperrime in oriente repertis. Addita sunt fragmenta Psalmorum papyracea et fragmenta evangelistariorum palimpsesta, item fragmenta codicis Friderico-Augustani. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xlviii, 278. Cum tribus tabulis. 10 Thlr.

Pilati circa Christum iudicio quid lucis afferatur ex Actis Pilati. Lipsiae: Winter. 8°. p. 30 (1). 10 Ngr.

Von der Wohlthat Christi. Das hochberühmte Römische Zeugniss aus dem Zeitalter der Reformation für die Rechtfertigung aus dem Glauben. Nach vermeintlicher gänzlicher Vernichtung neulichst zu Cambridge wieder aufgefunden. Unter Anfügung des italienischen Originaltextes ins Deutsche übertragen und bevorwortet von einem evangelischen Doctor der Theologie. Leipzig: Dörffling und Franke. 1855. p. xxxii,

87, 75. Sine textu Italiano 1855. p. xxxii, 87. Editio nova recognita, 1856. p. xxxii, 88. Editio 5. recogn. 1856. p. xxxii, 86. Editio 6. recogn., 1857. p. xxxvi, 86. Vir cl. Hedren, episcopus, librum Suecice vertit ex ed. 2.

1855. **Anecdota sacra et profana** ex oriente et occidente allata, sive Notitia codicum Gr., Arab., Syriac., Copt., Hebr., Aethiop., Latin., cum excerptis multis maximam partem Graecis et 35 scripturarum antiquissimarum speciminibus [ed. 2, exemplis]. Lipsiae: Graul. 4°. p. xvi, 240 (2). Cum 4 tabb. 8 Thlr. Editio repetita, emendata, aucta. Lipsiae: Fries. 1861. 6 Thlr.

Allg. Zeit. (A.) 1855. Nr. 278, Wohlthat Christi; 279, Die Vaticanische Bibelhandschrift und eine Audienz bei Gregor XVI. 6. Oct. p. 4457—4459; 352, Aegyptischer Fund; 353, Wendt's Atlas.

1856. **Hermae Pastor Graece,** ex fragmentis Lipsiensibus instituta quaestione de vero Graeci textus Lipsiensis fonte. Ex libro: Patrum apostol. opera edit. Dressel. Lipsiae: Hinrichs. 8°. p. xvi, 66.

Litterae Tischendorfii de controversia Uraniana, Lipsiae die 13. Febr. datae, *Neue preussische Zeitung*, Sonntag 17. Febr. 1856. ? Etiam litterae Lipsiae, Febr. a. 1856. datae, *Dresdner Journal*, Nr. 30. 5. Febr.

Beilagen zu Alex. Lykurgos's Enthüllungen über den Simonides-Dindorfschen Uranios, 1te Aufl. p. 26—32. 2te Aufl. Leipzig 1856, Fritzsche. p. 67—85.

Literarisches Centralblatt, Nr. 20. 1856. 17. Mai. coll. 323. 324. Verba pauca (Lipsiae, die 10 Maii anni 1856 data) contra professorem Lepsium, de controversia Uraniana.

Neue documentliche Schriftforschungen auf deutschen und englischen Bibliotheken. *Deutsche Zeitschr. für christl. Wissenschaft*, Berlin 1856. Nr. 2, 3. p. 9—14. 17—19.

Allg. Zeit. (A.) 1856. Nr. 46, 75, Leipzig; 120, Simonides; 248, Hirt des Hermas (3. Sept. p. 3964); 253, München; 312, Leipzig; 334, 's Norddeutschland.

1857. **Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. ii.** Fragmenta evangelii Lucae et libri Genesis ex tribus codicibus Graecis V. VI. VIII. saeculi uno palimpsesto ex Libya in Museum Britannicum advecto, altero celeberrimo Cottoniano ex flammis erepto, tertio ex Oriente nuperrime Oxonium perlato. Addita sunt et Novi et Veteris Testam. fragmenta similia nuperrime in codicum sex antiquiss. reliquiis inventa. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xlvii, 322. Cum tabula. 16 Thlr.

1857. Drei wissenschaftliche Ferienreisen mit einem Rückblick auf frühere Reiseforschungen. *Theologisches Literaturblatt*, 21. März, 1857, Nr. 12, coll. 257—266. Etiam in: *Allg. Zeit.* (A.) 1857. Nr. 10.

De libro suo: *Anecdota sacra et profana*, 1855. *Leipziger Repertorium*, 1857, vol. lviii. p. 129—138.

Allg. Zeit. (A.) 1857. Nr. 10, Drei Ferienreisen; 100, Oikonomos; 188, Grossmann; 225, Leipzig; 241, Russland; 265, 's Sachsen; 281, Leipzig.

Der Sinai und sein Kloster. p. 1—14. (Separatim typis exscriptus ex libro *Johannes Album*, Chemnitz 1857. p. 341—354.)

Neue Arbeiten über theologische besonders biblische Schriftdenkmale zu München, St. Gallen und Zürich. *Deutsche Zeitschrift für christliche Wissenschaft und christliches Leben*, Berlin 1857. Nr. 7. 8., 14. und 21. Februar, p. 54—56, 57—61.

1858. N. T. Gr. et Lat. Ex triglottis. Lipsiae: Mendelssohn. 16°. 1 Thlr 10 Ngr.

Allg. Zeit. (A). 1858. Nr. 28, Leipzig; 99, Mai's Bibelwerk; 113, Bunsen's Bibelwerk; 123, 's Sachsen; 143, Winer; 190, 205, Leipzig.

1859. N. T. Gr. Ad antiquos testes denuo rec. appar. crit. omni studio perfectum appos. comment. isag. praetexuit A. F. C. T. Editio septima critica maior. Lipsiae: Winter. 8°. p. cclxxviii (2), 696 (1), 681 (2). 8 Thlr. 10 Ngr. Accessit anno 1860. Notitia codicis Sinaitici, p. xvi.

N. T. Gr. Editio septima critica minor. Lipsiae: Winter. 8°. p. cxxxviii (2), 422; (1), 473.

Epistula Caïri die 15. Martii data, ad virum cl. De Falkenstein, de codice Sinaitico. *Leipziger Zeitung*, *Wissenschaftliche Beilage*, 1859. Nr. 31, April.

Allg. Zeit. (A.) 1859. Nr. 10, Dresden; 110, Tischendorfsche Auffindungen; 165, Jerusalem; 291, Triest; 350, S. Petersburg.

1860. Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. iii. Fragmenta Origenianae Octateuchi editionis cum fragmentis evangeliorum Graecis palimpsestis ex codice Leidensi folioque Petropol. quarti vel quinti, Guelferbytano codice quinti, Sangallensi octavi fere saeculi Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xl, 300. Cum 2 tabulis. 16 Thlr.

Notitia editionis codicis Bibliorum Sinaitici auspiciis imperatoris Alexandri II. susceptae. Accedit catalogus codicum

nuper ex oriente Petropolin perlatorum, item Origenis scholia in Proverbia Salomonis partim nunc primum partim secundum atque emendatius edita. Lipsiae: Brockhaus 4°. p. 124. Cum 2 tabulis. 3 Thlr. 10 Ngr.

1860. **Nachricht** von der im Auftrage seiner kaiserlichen Majestät Alexander II. unternommenen Herausgabe der Sinaitischen Handschrift. Leipzig: Giesecke und Devrient. 8°. p. 33. Typis privatim excusus; ex libro modo dicto haustus. Mense augusto anni 1860. datus.

Allg. Zeit. (A.) 1860. Nr. 11, Bibelhandschriften; 166. Lage der Christen.

1861. **Allg. Zeit.** (A.) 1861. Nr. 28, Leipzig; 35, Mission; 154, St. Petersburg; 311, Codex Zacynthius.

Litterae Tischendorfii contra censuram A. Kueneni (datam Lugduni Batavorum mense ian. anni 1861, publici iuris factam in *Algemeene Konst- en Letterbode*, 1861. No. 6, 9. Feb., p. 41[b]—44[a]), ex nescio quibus actis diurnis haustae, typis exscriptae in *St. Petersburger Zeitung*, Nr. 105, 14. Mai 1861. p. 421[b].

1862. **Aus dem heiligen Lande.** Mit 5 Holzschn. und 1 lithogr. Tafel. Leipzig: Brockhaus. p. x (1), 375. 2 Thlr. 10 Ngr. Translatio Gallica: *Terre Sainte.* Paris 1868. ff. 2, p. 312. Exstat etiam translatio Suecica.

Bibliorum codex Sinaiticus Petropolitanus. Auspiciis augustissimis imper. Alexandri II. ex tenebris protraxit in Europam transtulit ad iuvandas atque illustrandas sacras litteras ed. C. T. 4 voll. fol. Petropoli (Lipsiae: Giesecke et Devrient). Cum 21 tabulis. 230, posthac 175 Thlr.

Vorworte zur Sinaitischen Bibelhandschrift. Als Manuscript gedruckt. Leipzig: Giesecke und Devrient. 4°. p. 51.

Allg. Zeit. (A.) 1862. Nr. 290, Warschau; 356, Codex Sinaiticus.

Besuch der Grossfürstin Constantin im Harem des Sultans. *Leipziger Zeitung*, *Wissenschaftliche Beilage*, Nr. 37. 8. Mai 1862. p. 173, 174.

1863. **N. T. Sinaiticum** sive N. T. cum epistula Barnabae et fragmentis Pastoris. Ex codice Sin. accurate descripsit A. F. C. T. Lipsiae: Brockhaus. p. lxxxi (1), ff. 148. Cum tabula. 6 Thlr.

Die Anfechtungen der Sinaibibel. 16. Feb. 1863. Leipzig: Fleischer. p. 24. 5 Ngr.

Waffen der Finsterniss wider die Sinaibibel. Leipzig: Winter. p. 30. 5 Ngr.

1863. Allg. Zeit. (A.) 1863. Nr. 195, Leipzig.

1864. N. T. Graece et Germanice. Ex triglottis. Cum duplici tabula terrae sanctae. Lipsiae: Mendelssohn. 16°. p. lxxv, xxvi, ff. 930, 2 vol. 1 Thlr. 10 Ngr.

N. T. Latine. Textum Hieronymi notata Clementina lectione ex auctoritate antiquiss. codicum restituit C. T. Lipsiae: Mendelssohn. 16°. p. lxxv, 930. 20 Ngr. Ex N. T. triglotto.

Allg. Zeit. (A.) 1864. Nr. 149, St. Petersburg; 256, 257, Warschauer Erinnerungen; 296, Berlin.

De libro Sabae: Specimina palaeographica codd. Gr. et Slav. biblioth. Mosq. Synodalis, 1863. *Literarisches Centralblatt*, 1864. Nr. 23, coll. 548—550.

Berichtigung. *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*, 1864. (vii.), p. 202—210. Contra Hilgenfeldium (vii. p. 74—82); respondit Hilgenfeldius p. 211—219.

Ueber das Leben Jesu. In libro: Verhandlungen des dreizehnten evangelischen Kirchentages zu Altenburg im September 1864. Berlin: W. Herz. p. 67—70.

1865. N. T. Gr. Ex Sinaitico codice omnium antiquissimo Vaticana itemque Elzeviriana lectione notata ed. C. T. Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. lxxxix, 616 (1). Cum tabula. 4 Thlr.

Memoir on the discovery and antiquity of the Codex Sinaiticus by C. T. Read at a meeting of the Royal Society of Literature, Feb. 15, 1865. 8°. p. 26. Cum 2 tabulis. (Libellus lingua Gallica conscriptus.

Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. v. Epistulae Pauli et catholicae ex libro Porphyrii episcopi palimpsesto, etc. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xxiii, 364. Cum tabula. 16 Thlr.

Wann wurden unsere Evangelien verfasst? Leipzig: Hinrichs. 1. und 2. Aufl. 1865. Editio in populi usum 1865, p. 64. 4. Aufl. Juli, 1866. 8°. p. xv (1), 130. 15 Ngr. Translationes ternae Gallicae, Anglicae, Americanae, duae Suecicae, singulae etiam Danica, Batava, Italiana, Russica, Turcica.

Apocryphen des N. T. Herzog's Real-Encyklopädie, Bd. xix. Gotha 1865. p. 73. 74.

Barnabas. *Ibid.* p. 168.

Bibeltext des N. T. *Ibid.* p. 187—195. Disquisitio haec multos viros doctos diu latuit.

Allg. Zeit. (A.) 1865. Nr. 1, Leipzig; 62, 77, 82, London; 106, Bibelübersetzungen; 138, Leipzig; 146, Entgegnung.

1865. **Noch ein Paar Worte zur Frage: Wann wurden unsere Evangelien verfasst?** Mit einem Nachworte über den Hirten des Hermas. *Allgemeine Kirchen-Zeitung*, Darmstadt, 2. September 1865. Nr. 70, p. 553—557.

Zur neutestamentlichen Textkritik. *Neue Evangelische Kirchenzeitung*, Berlin, 21. 28. Oct. 1865. Nr. 42. 43. coll. 665—667. 678—680.

1866. **Apocalypses apocryphae** Mosis, Esdrae, Pauli, Iohannis, item Mariae dormitio additis evangeliorum et actuum apocryphorum supplementis. Maximam partem nunc primum ed. C. T. Lipsiae: Mendelssohn. 8°. p. lxiv, 172. 1 Thlr. 10 Ngr.

Pseudepigraphen des A. T. Herzog's Real-Encyklopädie. Bd. xx. Gotha 1866. p. 431. Dicit se Testamenta duodecim patriarcharum editurum esse.

Allg. Zeit. (A.) 1866. Nr. 28, Leipzig; 147, Ulfilas Fragmente; 272, Leipzig.

Ueber die Vaticanische Bibel und meine Reise nach Rom. *Leipziger Zeitung*, 1866. Nr. 43, *Wissensch. Beilage* p. 189—192.

Introductio brevis, Lipsiae die 31 mensis decembris a. 1866. scripta, in librum: Johann Winckelmann's Versuch einer Allegorie besonders für die Kunst. Saecularausgabe. Herausgegeben von A. Dressel. Leipzig 1866, Mendelssohn. 4. p. iii.—v.

Der Fund eines Kleinodes auf dem Sinai. *Daheim*, vol. 2. p. 207—210. 219—221.

Eine Audienz bei Pio Nono. *Daheim*, vol. 3. p. 30—32.

1867. **N. T. Vaticanum.** Post Angeli Maii aliorumque imperfectos labores ex ipso codice ed. C. T. Lipsiae: Giesecke et Devrient. 4°. p. l, 284. Cum tabula. 4 Thlr. 20 Ngr.

Appendix codicum celeberrimorum Sinaitici Vaticani Alexandrini. Lipsiae: Giesecke et Devrient. 4°. p. xx, 52. Cum tabula.

Allg. Zeit. (A.) 1867. Nr. 182, Leipzig; 210. 211, Codex Vaticanus; 273, Sächsisch. Min. Präs.; 278, Leipzig.

L'Authenticité de nos quatre évangiles maintenue. Réponse à un article de la *Revue de théologie* [Strasbourg, 1867. v. 1. p. 1—34. censura editionis quartae libri Tischendorfii: Wann wurden u. s. w., a Rumpfio Argentoratensi scripta]. *Bulletin théologique*, Paris 1867. No. 3, 25 juillet, p. 214—230. Scripsit Tischendorfius Lipsiae die 24 martii.

Introductio et commentatio ad tabulas libri a Theodoro Rabe: *Aus dem heiligen Lande.* 1867. (1866?)

1867. **Erinnerungen an die grossfürstliche Statthalterschaft in Warschau.** *Daheim*, vol. 4. p. 72—75.

1868. **Philonea inedita altera,** altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta. Lipsiae: Giesecke et Devrient. 8°. p. xx, 155. Cum 2 tabulis. 2 Thlr.

Griechische Paläographie. Vortrag. In libro: Verhandlungen der 25. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Halle . . . Oct. 1867. Leipzig 1868. p. 42—48.

Allg. Zeit. (A.) 1868. Nr. 23, Leipzig; 57, Novum Testamentum; 327, Ueber Schleiermacher; 334, Zur Schleiermacher Feier.

1869. **Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. vi. Apocalypsis et actus apostolorum** cum quarti Maccabaeorum libri fragmento, item quattuor evangeliorum reliquiae. Ex duobus codd. palimps. octavi fere et sexti saec. altero Porphyrii episcopi, altero Guelferbytano. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xvii, f. 1, p. 340. Cum tabula. 16 Thlr.

N. T. Gr. Ad antiquiss. testes denuo rec. apparatum crit. omni studio perfectum apposuit commentat. isagog. praetexuit C. T. Editio viii. critica maior. Vol. i. [Evv.] 1869. p. 968. 6 Thlr. 5 Ngr. Vol. ii. [Act.—Apoc.] 1872. p. 1044. Lipsiae: Giesecke et Devrient. "Notantur interim," in vol. i. p. xx, vol. ii. p. (3).

The New Testament. The authorised English Version; with introduction, and various readings from the three most celebrated manuscripts of the original Greek text. Leipzig: B. Tauchnitz. 16°. p. xvi, 414 (1). Cum tabula. (Publici iuris factus Natalitiis anni 1868.) 16 Ngr. Exemplaria 45,000 venum iverunt anno primo.

Die Aechtheit unserer Evangelien. Vortrag zu Bremen gehalten. Gotha: Perthes. p. 28. Translatio Anglica: *Are our Gospels genuine, or not?;* a T. J. Ormerod, Norwich, Eng., 1869. 8°. p. 28.

Appendix Novi Testam. Vaticani. Inest Apocalypsis ex cod. unciali Vatic. 2066. cum supplementis et emendationibus N. T. Vaticani. Item illustratur editio cod. Vat. Romana nuperrima. Lipsiae: Giesecke et Devrient. 4°. p. xviii, 20. 15 Ngr.

Conlatio critica cod. Sin. cum textu Elzeviriano, Vatic. quoque cod. ratione habita. Lipsiae: Mendelssohn. p. xxii, 109. 15 Ngr.

Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. iv. Psalterium Turicense purpureum septimi fere saeculi

addito Danihelis libro ex cod. prophetarum Marchaliano nunc Vaticano VI. vel VII. saeculi. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xxiii, 296. Cum tabula. 16 Thlr.

1869. **Allg. Zeit.** (A.) 1869. Nr. 178, Leipzig; 346, Mariendogma.

1870. **Responsa ad calumnias Romanas.** Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. 54. 10 Ngr. Die 31 octobris anni 1869 data. Animadverte diem esse Reformationis anniversarium.

Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. ix. Codex Laudianus sive actus apostolorum Gr. et Lat. ex cod. olim Laudiano iam Bodleiano sexti fere saeculi. Addita sunt nonnulla ex celebri cod. prophetarum Marchaliano Vaticano. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xxxiv (1), 248. Cum tabula. 16 Thlr.

1871. **Die Sinaibibel.** Ihre Entdeckung, Herausgabe und Erwerbung. Nebst 2 Tafeln. Leipzig: Giesecke und Devrient. 8°. ff. 2, p. 93. 24 Ngr.

Allg. Zeit. (A.) 1871. Nr. 191. 192, Synode.

1872. **Die evangel. Alliance-Deputation an Kaiser Alexander** zu Friedrichshafen. Zur Abwehr der groben Entstellungen und Verleumdungen des Herrn v. Wurstenberger. Leipzig: Brockhaus. p. x, 40. 8 Ngr.

N. T. Graece. Ad antiquissimos testes denuo recensuit C. de T. Editio critica minor ex ed. viii. maiore desumpta. Pars i. Lipsiae: Mendelssohn. 8°. f. 1, p. 608. Pars ii. Lipsiae: Hinrichs 1877. ff. 2. („Notantur interim"), p. 609—1056.

Allg. Zeit. (A.) 1872. Nr. 181, Serailsbibliothek.

Die Pilatusakten und das Johannesevangelium. *Allgemeine Evangelisch-Lutherische Kirchenzeitung*, Nr. 23. Leipzig, 1872. 7. Jun. coll. 413—418.

1873. **Clementis Romani epistulae.** Ad ipsius cod. Alexandrini fidem ac modum repetitis curis ed. C. de T. Lipsiae: Hinrichs. 4°. p. xx, 44. Cum tabula. 3 Thlr. Editio prima in: App. codd. celeberrim, etc. 1867.

Haben wir den ächten Schrifttext der Evangelisten und Apostel? Leipzig: Giesecke und Devrient. 8°. p. 25 (1). Cum tabula. 15 Ngr. A W. A. Smithio translatus: *Presbyterian Quarterly and Princeton Review*, Oct. 1874.

Biblia sacra Latina Veteris Testam. Hieronymo interprete ex antiquissima auctoritate in stichos descripta. Vulgatam lectionem ex editione Clementina principe a. MDXCII et Romana ultima a. MDCCCLXI repetitam testimonium comitatur

codicis Amiatini Latinorum omnium antiquissimi. Editionem instituit suasore Chr. Car. Josia de Bunsen Th. Heyse, ad finem perduxit C. de T. Cum tabula. Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. lxxii, 991. 5 Thlr. 10 Ngr.

1873. N. T. Gr. Ad editionem suam viii. crit. maiorem conformavit, lectionibusque Sinaiticis et Vaticanis item Elzevirianis instruxit C. de T. Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. xxxii, 419.

Prolegomena huius editionis, quae ultima Tischendorfio curae fuit, data sunt mense ianuario anni 1873.

1874. Liber Psalmorum. Hebr. atque Lat. ab Hieronymo ex Hebraeo conversus. Consociata opera edd. C. de Tischendorf, S. Baer, Fr. Delitzsch. Lipsiae: Brockhaus. 8°. p. xvi, 190.

* *
*

Legentium intererit cognoscere quomodo Tischendorfius editiones suas numeraverit: I. 1841 Lipsiae; — II. III. 1842 Parisiis; — IV. **1849** Lipsiae; — V. 1850. 1862. 1873. 1876. 1878. 1879. 1880. Lipsiae: Tauchnitz; — VI. 1854. 1855. 1857. 1858. 1861. 1864. 1867. 1870. 1873. 1875. 1877. 1878. 1880. 1881 (Triglotta et academica) Lipsiae: Mendelssohn; — VII. **1859** mai. et min.; — VIII. **1869—1872** mai. et min. [IX. 1873 Lipsiae: Brockhaus.]

* *
*

Multa praeterea molitus est, ex quibus haec apponimus: Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. vii. (Chrysostomi cod. Guelferbytanus vi. fere p. Chr. saeculi, cum aliis Chrysostomi fragmentis uncialibus. Vol. viii. Reliquiae textus sacri utriusque ex pluribus codd. palimps. aliisque veterrimis). — N. T. Gr. Editio viii. crit. maior. Vol. iii. (Prolegomena). — N. T. Gr. Editio viii. crit. minor. (Prolegomena). — Reliquiae Graecarum litterarum antiquissimae sive Menandri, Euripidis, Cassii Dionis fragmenta ex membranis iv. et v. saeculi. Item fragmenta grammatica ex foliis palimpsestis saec. vii. — De evangeliorum apocr. similiumque librorum origine et usu. — Palaeographia Graeca. Cum tabulis plus centum formae maximae, etc.

Ex his quae edere Tischendorfius cogitaverat, vereor ut libri quos ultimo loco commemoravi prodituri sint. Nam vir ille clarissimus multa et magna, quae mente et memoria volvebat, ipse

quidem celerrime publici iuris erat facturus, si tempus ei concessum fuisset; haec tamen cum non nisi trunca quaedam schedis commisisset nemo fere ex notitiis eius maxime exiguis excutere et in libros redigere poterit.

Editionem Novi Testamenti Graece criticam octavam, utriusque formae maioris et minoris, speramus pro viribus nostris his paginis ad finem perductum iri.

Monumentorum sacrorum ineditorum volumen septimum, quod Chrysostomi scripta continebit, edendum curabit bibliothecarius Gottingensis Oscar de Gebhardt, quem inter omnes constat esse harum rerum peritissimum. Simulatque prolegomena haec absoluta fuerit, mihi in animo est Monumentorum volumen octavum, reliquias textus sacri continens, edere.

II.

DE APPARATU CRITICO.

II.

DE APPARATU CRITICO.

Ad editionem suam hanc octavam conficiendam, quam sane ultimam fore sperabat, fecit Tischendorfius omnia ut apparatum criticum ipse locupletaret et ea quae ab aliis ex quocunque fonte hausta erant pervideret componeretque in notas suas, quatenus necesse esset, unde fit ut editio copias in primis quod ad lectionum variarum testes attinet singulares atque eximias praebeat. In apparatu critico distinguenda sunt quattuor haec: codices Graeci, versiones antiquae, scriptores ecclesiastici, editiones.

1.

DE CODICIBUS GRAECIS.

Primum breviter dicendum est, qui codices Tischendorfii opera detecti, in criticum usum conversi, editi, transcripti, conlati sint, tum quibus codicibus ab aliis vel editis vel conlatis Tischendorfius usus sit.

(1.) Hi *detecti* sunt a Tischendorfio:

ℵ: codex Sinaiticus, nunc Petropolitanus, solus totum Novum Testamentum integrum continens, saeculi quarti;

G^{act}: fragmentum parvum, nunc Petropolitanum, actuum, saeculi septimi;

I: fragmenta septem palimpsesta, nunc Petropolitana, evangeliorum, actuum, epistularum, saeculorum quinti sexti septimi;

N^{paul}: fragmenta duo, nunc Petropolitana, epistularum ad Galatas et ad Hebraeos, saeculi fere noni;

O^a: exemplum Guelferbytanum hymnorum ex Lucae evangelio sumptorum, saeculi noni;

O^{paul}: fragmentum parvum, nunc Petropolitanum, epistulae alterius ad Corinthios, saeculi fere sexti;

T^b: fragmenta, nunc Petropolitana, evangelii Iohannis, saeculi fere sexti;

T^d: fragmenta Romana, evangeliorum Matthaei Marci Iohannis, saeculi fere sexti;

Γ: codex, nunc partim Bodleianus Oxoniensis partim Petropolitanus, evangeliorum Lucae et Iohannis integrorum Matthaei et Marci fere integrorum, saeculi noni;

Θ^a: fragmenta pauca, nunc Lipsiensia, evangelii Matthaei, saeculi septimi;

Θ^b: fragmenta Petropolitana, Matthaei et Marci, saeculi fere septimi;

Θ^c: fragmenta Petropolitana, Matthaei et Iohannis (Iohannis sunt a Porfirio reperta), saeculi sexti;

Θ^d: fragmentum parvum Petropolitanum, evangelii Lucae, saeculi fere octavi;

Λ: codex, nunc Bodleianus, evangeliorum Lucae et Iohannis integer (Mt Mc vide infra, p. 27. ll. 6. 7), saeculi noni;

Π: codex, nunc Petropolitanus, quattuor evangeliorum, saeculi noni;

Item evangeliarium palimpsestum, nunc Lipsiense (codex Tischendorfianus V in bibliotheca Paulina universitatis), saeculi fere noni; codex Lipsiensis, Tischendorfianus VI, continens fragmentum epistulae ad Hebraeos ex praxapostolo, saeculi decimi; codex palimpsestus bis

rescriptus nunc Petropolitanus, fragmenta actuum et epistulae secundae ad Corinthios continens, saeculi fortasse noni.[1] Praeterea codices minusculis litteris scripti, quattuor evangeliorum codex Lipsiensis (codex Tischendorfianus IV in bibliotheca Paulina universitatis) saeculi decimi vel potius fortasse undecimi; codex Matthaei et Marci, nunc Petropolitanus, saeculi fere decimi;[2] quattuor evangeliorum codex, nunc Petropolitanus, saeculi duodecimi;[3] fragmenta codicis evangeliorum, nunc Petropolitana, saeculi duodecimi;[4] actuum codex insignis 61, nunc Musei Britannici, anni 1044; fragmenta praxapostoli, nunc Petropolitana, saeculi fere duodecimi.[5]

(2.) Hi *primum* a Tischendorfio *in criticum usum conversi* sunt praeter quos ipse detexit codices:

F^a: fragmenta pauca Parisiensia, evangeliorum actuum epistularum, saeculi fere septimi, quibus maxima ex parte Tischendorfius primus usus est;

I^b: fragmenta pauca palimpsesta, Musei Britannici, evangelii Iohannis, saeculi fere quinti;

N: fragmenta purpureo-argentea, Vindobonae, Londinii Romae, in primis in insula Patmo, servata, Matthaei Marci Lucae Iohannis, saeculi fere sexti, ex quibus Tischendorfius Patmia primus adhibuit;

O^b: codex Bodleianus, hymnorum ex Lucae evangelio, saeculi noni;

$O^{b\,paul}$: folium Moscuense, fragmentum parvum epistulae ad Ephesios, saeculi sexti (vol. 1, pag. v est R);

[1] Tischendorf, *Notitia* etc. Lipsiae a. 1860, p. 56 num. 15.

[2] Ibid. p. 58 num. 2.

[3] Ibid. p. 60 num. 4.

[4] Ibid. p. 64 num. 16.

[5] Ibid. p. 63 num. 11. De codicibus Veteris Testamenti deque aliis a Tischendorfio inventis, vide *Anecdota sacra et profana*, Lipsiae a. 1855, ed. repetit. a. 1861, et librum *Notitia* etc. ante laudatum, item praefationem ad editionem eius quintam Veteris Testamenti Graece iuxta LXX. intt., Lipsiae a. 1875, p. vi.

O^{c}: codex Veronensis, hymnorum ex Lucae evangelio, saeculi sexti;

O^{d}: codex Turicensis, hymnorum ex Lucae evangelio, saeculi septimi;

O^{e}: codex Sangallensis, hymnorum ex Lucae evangelio, saeculi noni;

O^{f}: codex Moscuensis, hymnorum ex Lucae evangelio, saeculi noni;

$P^{act\ cath\ paul\ apoc}$: codex palimpsestus, in libris v. cl. Porfirii episcopi Petropolitani, actuum epistularum apocalypsis, saeculi fere noni ineuntis;

Q^{paul}: fragmenta papyracea, quae v. cl. Porfirii episcopi Petropolitani sunt, epistulae prioris ad Corinthios, saeculi fere quinti;

R: codex palimpsestus, nunc Musei Britannici, fragmenta multa evangelii Lucae continens, saeculi sexti;

R^{paul}: fragmentum Cryptoferratense, epist. 2 ad Cor, saeculi fere octavi (in app. crit.; non vol. 1, pag. v.);

T^{a}: fragmenta Romana, Lucae et Iohannis, quae partim Tischendorfius primus adhibuit;

T^{c}: fragmenta, a v. cl. Porfirio inventa, evangelii Matthaei, saeculi fortasse sexti;

W^{b}: fragmenta rescripta, Neapolitana, Matthaei Marci Lucae, saeculi fere octavi;

W^{c}: fragmenta Sangallensia, Marci et Lucae, saeculi noni;

W^{d}: fragmenta Cantabrigiensia, evangelii Marci, saeculi fere noni;

W^{e}: fragmenta Oxoniensia, evangelii Iohannis, saeculi fere noni (fol. 7 nova Athona contulit v. cl. P. E. Pusey);

Θ^{e}: fragmentum Porfirianum, evangelii Matthaei, saeculi sexti;

Θ^{f}: fragmenta Porfiriana, Matthaei et Marci, saeculi sexti;

Θ^{g}: fragmentum Porfirianum, evang. Iohannis, saeculi sexti;

Θ^{h}: fragmenta Graeco-Arabica, Porfiriana, evangelii Matthaei, saeculi fere decimi.

Item evangeliaria Venetum et Carpentoractense.

(3.) Hi *editi* sunt a Tischendorfio;

ℵ: vide ante; ter editus;

B: codex praestantissimus Vaticanus, cui desunt non nisi epistulae ad Hebraeos pars, epistula ad Timotheum utraque, ad Titum, ad Philemonem, apocalypsis, saeculi quarti;

B^{apoc}: codex Vaticanus apocalypsis, quem Tischendorfius venia transcribendi non concessa ex collatione edidit, saeculi octavi exeuntis;

C: codex Ephraemi Syri rescriptus, Parisiensis, maiorem Novi Testamenti partem continens, saeculi quinti, qui codex ante editionem Tischendorfianam minime accurate laudatus erat;

D^{paul}: codex Claromontanus, Graeco-Latinus, Parisiensis, epistularum Pauli, saeculi sexti;

E^{act}: codex Laudianus, Graeco-Latinus, Bodleianus Oxoniensis, actuum, saeculi sexti exeuntis, quem Hearnius non satis recte ediderat;

F^{a}: vide supra;

I: vide supra; I^{b}: vide supra;

L^{evv}: codex Parisiensis, quattuor evangeliorum, saeculi fere octavi;

M^{paul}: fragmenta Hamburgensia et Londinensia epistularum ad Corinthios et ad Hebraeos, saeculi noni;

N: vide ante; edidit Tischendorfius partem antea notam;

O^{a}: vide supra;

P^{evv}: codex rescriptus, Guelferbytanus, in primis Lucae cum fragmentis Matthaei Marci Iohannis, saeculi fere sexti, quem Knittelius imperfecte ediderat;

$P^{act\ cath\ paul\ apoc}$: vide supra;

Q^{evv}: codex rescriptus, Guelferbytanus, fragmenta Lucae et Iohannis continens, saeculi quinti quem Knittelius imperfecte ediderat;

R: vide supra;

W^{a}: fragmenta Parisiensia, evangelii Lucae, saeculi fere octavi;

W^c: vide supra;

Y: fragmenta Barberina Romana, evangelii Iohannis, saeculi fere octavi;

Θ^a: vide supra;

Item fragmenta palimpsesta duorum evangeliariorum, altera Venetiis (unde ven) altera Romae in bibliotheca Barberina (unde barb) inventa, saeculi fere octavi.

Parabat praeterea Tischendorfius editionem codicum horum: G^{act} N^{evv} partis nuper inventae N^{paul} O^{paul} Q^{paul} $T^{a\,b\,c\,d}$ $\Theta^{b\,c\,d\,e\,f\,g\,h}$.

(4.) Hi *exscripti* sunt a Tischendorfio:

H^{paul}: fragmenta Coisliniana, a Montefalconio iam edita neque accuratissime, et folia duo Moscuensia quae v. cl. Sabas partim edidit facsimili anno 1863, et pars nova, folia quattuor Porfirii episcopi et Antonii archimandritae, epistularum Pauli, saeculi sexti (folia novem nova Athona edidit Duchesnius);

M^{evv}: codex Parisiensis, evangeliorum, saeculi noni;

O^{evv}: fragmenta Moscuensia, evangelii Iohannis, saeculi fere noni;

Π: vide supra;

(5.) Hi *conlati* sunt accurate a Tischendorfio:

E^{evv}: codex Basileensis, evangeliorum, saeculi octavi;

F^{paul}: codex Augiensis, nunc Cantabrigiensis, epistularum Pauli, saeculi noni exeuntis, a viro eruditissimo F. H. A. Scrivenero accuratissime editus a. 1859;

G^{evv}: codex Musei Britannici, evangeliorum, saeculi noni vel decimi;

H^{evv}: codex Hamburgensis, evangeliorum, saeculi noni vel decimi;

H^{act}: codex Mutinensis, actuum, saeculi fere noni;

K^{evv}: codex Cyprius, nunc Parisiensis, evangg., saeculi noni;

$L^{act\ cath\ paul}$: codex Romanus, act. et epist., saeculi noni;

$O^{b\ paul}$: folium Moscuense, epistulae ad Ephesios, saeculi sexti;

S: codex Vaticanus, evangeliorum, anni 949;
U: codex Venetus, evangeliorum, saeculi fere decimi;
X: codex Monacensis, evangeliorum, saeculi fere decimi;
Γ: vide supra;
Λ: vide supra.

Contulit etiam Tischendorfius multos locos evangeliarii Carpentoractensis, saeculi noni. Ad aliquot collationes Tischendorfianas post etiam valuit Tregellesii industria, ad id ipsum Lipsiam profecti ut eas cum suis conferret.

CONSPECTUS CODICUM SUPRA DICTORUM.

Detecti.	*Primum adhibiti.*	*Editi.*	*Exscripti.*	*Conlati.*
ℵ	F^{a}	ℵ	H^{paul}	E^{evv}
G^{act}	I^{b}	B	M^{evv}	F^{paul}
I	N^{evv}	B^{apoc}	O^{evv}	G^{evv}
N^{paul}	O^{b}	C	Π	H^{evv}
O^{a}	$O^{b\ paul}$	D^{paul}		H^{act}
O^{paul}	O^{c}	E^{act}		K^{evv}
T^{b}	O^{d}	F^{a}		$L^{act\ cath\ paul}$
T^{d}	O^{e}	I		$O^{b\ paul}$
Γ	O^{f}	I^{b}		S
$Θ^{a}$	$P^{act\ cath\ paul\ apoc}$	L^{evv}		U
$Θ^{b}$	Q^{paul}	M^{paul}		X
$Θ^{c}$	R^{evv}	N		Γ
$Θ^{d}$	R^{paul}	O^{a}		Λ
Λ	T^{a}	P^{evv}		
Π	T^{c}	$P^{act\ cath\ paul\ apoc}$		
	W^{b}	Q^{evv}		
	W^{c}	R^{evv}		
	W^{d}	W^{a}		
	W^{e}	W^{c}		
	$Θ^{e}$	Y		
	$Θ^{f}$	$Θ^{a}$		
	$Θ^{g}$			
	$Θ^{h}$			

Restant codices A $D^{evv\ act}$ E^{paul} F^{evv} G^{paul} $G^{b\ act}$ $K^{cath\ paul}$ T^{c} W^{f} V Z Δ Ξ Σ. Ex his iam editi sunt:

A: codex Alexandrinus, nunc Londinensis, qui magnam Novi Testamenti partem continet, saeculi quinti;

D: codex Bezae Graeco-Latinus, Cantabrigiensis, evangeliorum et actuum, saeculi sexti;

F: codex Boreeli, nunc Rheno-Traiectinus, evangeliorum, saeculi noni exeuntis;

G^{paul}: codex Boernerianus, Dresdensis, epistularum Pauli, saeculi noni exeuntis;

$G^{b\,act}$: codex Vaticanus Romanus, fragmenta actuum, saeculi noni;

Z: codex rescriptus Dublinensis, fragmenta evangelii Matthaei, saeculi sexti;

Δ: codex Graeco-Latinus, Sangallensis, evangeliorum, saeculi fere noni;

Ξ: codex rescriptus Zacynthius, nunc Londinensis, evangelii Lucae fragmenta, saeculi octavi.

Tischendorfius non solum editionibus horum codicum praeter $G^{b\,act}$ quam accuratissime usus est in lectionibus variis conligendis, sed etiam codices omnes ipsos praeter $G^{b\,act}$ et Z codicem Dublinensem, ipse percurrendo examinavit palaeographicae maxime rationis causa.

Lectiones codicum Moscuensium utriusque saeculi fere noni, K epistularum et V evangeliorum hausit Tischendorfius ex opere Matthaeiano, quamquam codices ipse etiam percurrit.

Lectiones fragmenti Cantabrigiensis T^e evangelii Matthaei ex appendice ad N. T. Gr. Tregellesianum hausi — notitiam fragmenti Oxoniensis W^f evangelii Marci hausi ex descriptione Vansittartii in actis philologicis; — lectiones nonnullas codicis Σ Rossanensis excerpsi ex notitia huius codicis a vv. cll. Gebhardtio Harnackioque edita.

Denique E, codex Graeco-Latinus, Sangermanensis, nunc Petropolitanus, epistularum Pauli, saeculi fere noni, cum apographum vitiosum codicis D sit, quod ad Graecam saltem partem attinet minoris aestimandus est.

Ex codicibus uncialibus supra dictis accesserunt ad eos qui iam septimae editioni adhibiti sunt, hice:

1. ad *evangelia* viginti: ℵ N pars nova (O^f) (R pars nova) T pars nova T^b T^c T^d T^e W^b (W^e) (W^f: v. cl. Vansittartius non exhibuit lectiones fragmenti W^f) Γ pars nova Θ^b Θ^c Θ^d Θ^e Θ^f Θ^g Θ^h Ξ Π (Σ);
2. ad *actus* quattuor: ℵ G G^b P;
3. ad *epistulas catholicas* duo: ℵ P;
4. ad *epistulas Pauli* octo: ℵ H pars nova N O O P Q R;
5. ad *apocalypsim* duo: ℵ P.

De codicibus uncialibus haec.

CODICES MINUSCULI.

Quamquam Tischendorfius omni opera atque studio incubuit in codicum uncialium usum, tamen in hac etiam editione octava conficienda codices minusculos non neglexit, multa codicum horum testimonia sane delens propter copias novas ex testibus praestantioribus, multa nihilominus vel addens, vel accuratius definiens, quos ad usus editiones Novi Testamenti Graece a Wetstenio, Griesbachio (erat praeterea in manibus Tischendorfii exemplar Novi Testamenti Wetsteniani in quo Griesbachius lectiones aliquot codicum minusculorum manu adscripserat), Scholzio, Tregellesio, in primis a Matthaeio instructas, et conlationes Birchii, Alteri, Dermoutii, Rinckii, Fleckii, Reichii, Muralti adhibuit, maximis autem copiis a viro de codicibus et uncialibus et minusculis optime merito F. H. A. Scrivenero acceptis, qui anno 1853 conlationem viginti codicum Anglicorum ad evangeliorum textum et anno 1859 lectiones ex quinquaginta codicibus in fine editionis codicis Augiensis publici iuris fecit. Praeterea multis locis in testimonium invocavit Tischendorfius codices minusculos supra dictos[1] in oriente repertos, praesertim codicem 61 testem textus actuum maxime insignem.

[1] Vide supra, p. 27.

2.

DE ANTIQUIS INTERPRETATIONIBUS.

VERSIONES LATINAE.

Inter antiquas interpretationes impendit Tischendorfius maximam curam versionibus Latinis cum Vulgatae, quam dicunt, stirpis tum Italae, quibus quidem plures ob causas praeter ceteras magna est in restituendo ipsorum apostolorum textu auctoritas.

Itala. Atque ex Italis quidem documentis non satis habuit aliquot prae ceteris deligere dubia laude ornata, sed quidquid eorum aetatem tulit religiose in rem criticam convertit. Ex celeberrimis Blanchini et Sabatarii operibus petiit lectiones codicum *a* Vercellensis, — *b* Veronensis, — *c* Colbertini, — *f* Brixiani, — *ff*¹ et *ff*² utriusque Corbeiensis, — *g*¹ et *g*² utriusque Sangermanensis; — item *i* Vindobonensis ex Alteri transcriptione, — *l* Rehdigerani Vratislaviensis ex editione Friderici Haase, — *h* olim Claromontani nunc Vaticani ex editione Angeli Maii, — *s* Ambrosiani ex editione Ceriani, qui quidem omnes ad evangeliorum textum spectant; — item *d* Cantabrigiensis ad evangelia et actus ex Kiplingii et ex Scriveneri operibus, — *f* codicis Graeco-Latini Augiensis epistularum Pauli ex Scriveneri editione (re vera est Vulgatae versionis textus, hic illic e textu Graeco corruptus), — *g* Boerneriani Dresdensis ad epistulas Pauli ex ipsius codicis editione Matthaeiana, — *ff* Corbeiensis ad Iacobi epistulam ex Iohanne Martianay; — item *m* codicis antiquissimi Speculi Pseudo-Augustiniani per totum fere Novum Testamentum ex adnotationibus vel editione Angeli Maii.

Edidit ipse Tischendorfius codices hos Italos: — *d* Claromontanum, epistularum Pauli, cum Graeco eiusdem codicis textu, — *e* Palatinum nunc Vindobonensem,

evangeliorum, — *e* Laudianum, actuum, — *guelf* sive *guelph* Guelferbytanum, fragmenta epistulae ad Romanos, — *k* Bobbiensem nunc Taurinensem, fragmenta Matthaei et Marci antiquissima.

Ad edendum ex apographis suis destinaverat: — *n* Sangallensem, fragmenta evangelii Marci saeculi fere quinti, — *o* Sangallensem, versus extremos evangelii Marci, saeculi septimi vel octavi, — *p* Sangallensem, fragmentum evangelii Iohannis saeculi septimi vel octavi, — *q* Monacensem, evangeliorum, saeculi fere sexti.

Denique addidit lectiones ex his codicibus: — *e* Sangermanensi nunc Petropolitano, epistularum Pauli, saeculi noni, — *r* Monacensi, epistularum Pauli, saeculi quinti vel sexti, quem vir cl. Leo Zieglerus nunc edidit, — *s* Vindobonensi, fragmenta rescripta actuum et duarum epistularum catholicarum (in epp. cath. est Vulgatae textus).

Vulgata. Etsi Italicis Latini textus testibus et aetate et auctoritate cedunt, tamen utraque ratione prope illis accedunt antiquissimi nostri Vulgatae codices, quorum fere triginta eosque millenarios omnes ad apparatum adhibuit Tischendorfius, plurimos excerpens ex Sabatarii Bibliis Latinis, ex Evangeliario quadruplice Blanchini atque eiusdem Vindiciis canonicarum Scripturarum, ex Griesbachii Symbolis criticis, ex editione Novi Testamenti Matthaeiana, ex libellis Sanftli et Dobrowskii, ex adnotationibus Alteri et Lachmanni, ex editione codicis Fuldensis a viro cl. Ernesto Ranke facta.

Edidit ipse Tischendorfius codicem Amiatinum, et praeterea adhibuit codices Sangallensem saeculi sexti, Ingolstadiensem Monacensem saeculi septimi, passim conferens codices Guelferbytanum saeculi quinti, Parisiensem saeculi septimi. Lectiones codicis Taurinensis ex litteris v. cl. Peyronii videtur hausisse. Nisi fallor, codices Vulgatae novos nullos ad editionem hanc octavam adhibuit, lectionum autem testimonia hic illic locupletavit.

VERSIONES ORIENTALES.

In versionibus orientalibus excutiendis nisus est Tischendorfius operibus virorum linguarum orientalium peritorum. Non pauca ex Tregellesii N. T. Gr. hausit.

Syriacae. Lectiones interpretationis Syriacae quam Peshito vel simplicem vocant ex editione Schaafiana, Syriacae quam Curetonianam vocant ex editione Guilelmi Cureton, Syriacae quam posteriorem sive Philoxenianam vocant ex editione a Josepho White publici iuris facta, variae codicum Philoxenianae versionis Assemanianorum ex libro praestantissimo Adleri, Evangeliarii Hierosolymitani ex nupera editione comitis Francisci Miniscalchi Erizzo, haustae sunt.

Aegyptiacae. Lectiones interpretationum Memphiticae, Sahidicae, Basmuricae quotquot ad evangelia spectant ex editione Schwartzii, interpretationis Memphiticae quotquot ad actus epistulas apocalypsim spectant ex editione Wilkinsii, fragmentorum Sahidicorum ex opere Woidii haustae sunt, Münteri libello de versione Sahidica atque Engelbrethi libello de Basmurica non neglectis.

Aethiopica. Consuluit Tischendorfius in lectionibus Aethiopicis notandis versionis Aethiopicae interpretationem a Chr. Augusto Bode factam, multa quoque apposuit quae vir cl. Gildemeisterus ex editione Thomae Pell Platt ad maximam Novi Testamenti partem excerpsit.

Armenica. Hausit Tischendorfius lectiones interpretationis Armenicae in primis ex editione Novi Testamenti Graece Scholziana hac in re bene instructa, addidit etiam quae in Wetstenii Novi Testamenti Graece exemplo Griesbachiano, in Alteri circa lectiones Armenicas et Georgianas animadversionibus, in Petermanni commentario ex Armenica et Iberica in epistulam ad Philemonem, notata invenit.

Arabicae. Biblia polyglotta Londinensia lectiones Arabicas praebuerunt; praeterea Novi Testamenti Milliani exemplar notis plurimis Christiani Benedicti Michaelis linguarum orientalium peritissimi insigne, Erpenii lectionem multis locis suppeditabat. His accesserunt Scholzii notae ex Vaticano libro, lectiones fragmentorum Tischendorfianorum Lipsiensium epistulae ad Colossenses a viro cl. Gildemeistero erutae, lectiones aliquot codicis epistularum Pauli nuper Petropolim translati et aetate et origine insignis.

VERSIONES OCCIDENTALES.

Postquam de interpretationibus Latinis atque orientalibus expositum est, restat ut notemus de versionibus quattuor occidentalibus, Tischendorfium lectiones hausisse — *Gothicas*, in quibus non mediocre rei criticae momentum est, ex editione virorum cll. de Gabelentz et Loebe, — *Slavonicas* ex iis quas Dobrowsky cum Griesbachio communicavit, item nonnullas ex adnotationibus Eduardi de Muralto, — *Anglo-Saxonicas* ex Beniamin Thorpii editione, — *Francicas* quotquot ad Matthaei evangelium spectant ex editione I. Andreae Schmelleri.

3.

DE SCRIPTORIBUS ECCLESIASTICIS.

Tischendorfio patrum scripta in rem criticam convertenti patebat immensus laborum campus, quem etsi totum emetiri ei minime licebat, tamen non potuit quin multa quae in primis vim habere videbantur ad negotium criticum adiuvandum omni studio susciperet.

Propterea quaecumque textus sacri testimonia ex tribus **Saecula tria prima.** primis saeculis supersunt ex ipsis fontibus hausit. Pertinent huc patrum apostolicorum opera, unde paulo saepius reliquis adferenda erat Polycarpi epistula. Cum Ignatio etiam interpolatae

eius epistulae excussae sunt, cum Clemente Romano etiam quae eius nomine circumferuntur Homiliae. Adhibita sunt praeterea fragmenta ex evangelio Hebraeorum vel Ebionitarum vel Nazaraeorum a veteribus exscripta. Iustini non raro, in evangelio potissimum Matthaei, habita est ratio; sed neque ea neglexit Tischendorfius quae Iustini nomini adscripta sunt, ut expositio rectae fidei, epistula ad Zenam, quaestiones et responsiones ad orthodoxos, quo libro saepe usus est, item epistula ad Diognetum. Iustino aetate proximus est Marcion. Eius quidquid apud Epiphanium et Tertullianum aliosque esse perhibetur, id omne diligentissime perquisivit, unde commentarius ad Lucae evangelium ac plures Pauli epistulas magnopere locupletatus est. Cum Marcione componere licebit gnosticos eos multos, quorum reliquias patres servarunt, ut Theodoti Antitactarum aliorumque Clemens, Heracleonis Origenes, Ptolemaei Carpocratis Encratitarum aliorumque Epiphanius, Valentinianorum Marcosiorum aliorumque Irenaeus, Valentini Basilidis Apellis Docetarum Naassenorum Peratarum aliorumque Hippolytus in Philosophumenis nuper repertis, ut praetereamus similia: ex istis vero omnibus incrementa apparatus Tischendorfii petita sunt. Pertinet huc etiam Pistis Sophia, liber gnosticus saeculi fortasse tertii Sahidice scriptus. Item rationem habere placuit idoneis locis protevangelii quod dicitur Iacobi, evangelii Pseudo-Thomae, actuum quae feruntur Pilati. A quibus apocrypharum litterarum luminibus ad ipsos patres redeunti, praeter eos qui raro adhiberi poterant, ut Athenagoras, Theophilus, Petrus Alexandrinus, Gregorius Thaumaturgus, commemorandi sunt Irenaeus, quem quidem paucis exceptis ex veterrimo tantum interprete Latino novimus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Hippolytus, Dialogus contra Marcionitas, Constitutiones quae dicuntur Apostolicae, Methodius. Ex his omnibus testimoniorum multo plura eaque ipsa curiose delecta in hanc editionem conlata sunt quam in aliam ullam priorem.

Nec vero tribus primis saeculis acquiescendum Tischendorfio videbatur, etsi immensam messem prae reliquis cum Clemente et Irenaeo praebebat Origenes, cuius etiam interpretes, a Lachmanno plane neglectos neque a Griesbachio in Symbolis criticis excerptos, persaepe consuluit. Perrectum igitur est studiis eius ad patres quarti et quinti saeculi, quorum ex numero in primis nominandi sunt Eusebius, Didymus, Athanasius, Epiphanius, Basilius. Eusebii demonstratio evangelica, pro multitudine locorum sacrorum ibi adscriptorum primo loco ponenda, libri contra Marcellum cum tot ipsius Marcelli locis, historia ecclesiastica, commentarii in psalmos et in Esaiam (et in Lucam apud A. Maium), eclogae propheticae, fragmenta permulta ab Angelo Maio edita, in quibus etiam sunt quaestiones evangelicae ad Stephanum et ad Marinum, saepissime magnoque cum fructu adhibita sunt: gravis etiam eo est Eusebius quod scriptorum antiquiorum multa fragmenta passim usus critici servavit; venit in mentem Polycratis, Apollonii, Iulii Africani, epistulae ecclesiae Viennensis et Lugdunensis, Phileae, Dionysii Alexandrini. Sed etiam reliqui quattuor modo indicati plurima praebuerunt a prioribus editoribus neglecta. Et Epiphanius quidem difficilem usum propterea habuit quod, cum editionis Petavianae index indicet paucissima, per omnes fere paginas examinandus erat; in Didymo vero multum profuerunt Guerikii liber de schola Alexandrina catechetica et Mingarellii index libri de Trinitate. Iam sequuntur triumviri, „versati nocturna manu versati diurna,“ Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, quorum nomina aliquot locorum millibus adscribenda erant. Ad Chrysostomum subsidium gravissimum nactus est Tischendorfius ex codice saeculi sexti septemdecim homilias in Matthaeum continente, quem transcripsit Guelferbyti; praeterea etiam codicum Moscuensium plerumque ratio est habita. Cyrillum autem Alexandrinum magno studio eo libentius excussit cum ex

commentariis eius in Iohannis evangelium, quae ad verbum percensebat, satis intellexisset textum scriptorum eius non male ad nos pervenisse. Etiam alterius Cyrilli, episcopi Hierosolymitani, opus catecheticum perlustravit totum. Item Theodori Mopsuesteni fragmenta ex catenis collecta, item locis multis Chronicon paschale; item Iohannis Damasceni plura, maxime commentarios in Pauli epistulas et quae in parallelis sacris ad easdem spectant, ratione habita in primis codicis Rupefucaldensis saeculi fere octavi; item maxime ad apostolorum actus et epistulas catholicas, propter antiquiorum testimoniorum paucitatem, Theophylactum (in actis ex duplici textu ac triplici) et Oecumenium; item ad evangelia Euthymium. Ad evangelium Iohannis singulari studio Nonni metaphrasim adhibuit; item ad apocalypsim Andreae et Arethae commentaria, quorum priora quidem non tantum ex duobus codicibus dudum excussis, sed etiam ex insigni codice Coisliniano a se ipso Parisiis pertractato dedit. Ad Aretham vero dudum editum addere licebat ea quae recenti memoria Crameri industria in catena exhibuit.

Potiora igitur haec quidem ex Tischendorfianis circa patres Graecos laboribus. Ex iis autem qui passim tantum adhibiti sunt, sive ipsi pauca reliquerunt sive rarius scripta eorum a Tischendorfio consulta sunt, notabiliores saeculorum trium priorum iam supra commemorati sunt; addendi vero sunt alii permulti, quorum satis erit nominasse Amphilochium, Anastasium Sinaitam, Caesarium, Cosmam, Ephraim Syrum ex vetere interprete Graeco, Euthalium, Eutherium, Leontium Byzantinum, Marcum Diadochum, Marcum Monachum, Maximum Confessorem, Gregorium Nyssenum, Philonem Carpasium, Photium, Theodotum Ancyranum, Titum Bostrensem.

Denique huc pertinent quae ex catenis peti poterant subsidia critica. Quo in litterarum genere catenae in omnes Novi Testamenti libros eminent quae debentur curis I. A. Crameri, viri studiosissimi ac meritissimi. Octo volumina quae foras dedit, non pari illa

Catenae.

quidem pretio, excussit Tischendorfius omnia, consultis insuper catenis quas dudum Possinus et Nicephorus recentique memoria A. Maius publicarunt. Prodeunt ex illis libris in commentario editionis huius Tischendorfii praeter alios iam notatos, in quibus primum locum tenet Origenes propter fragmenta praestantissima commentarii dudum deperditi in epistulam ad Ephesios, Acacius, Ammonius, Apollinaris, Asterius, Diodorus, Gennadius, Hesychius Hierosolymitanus, Iohannes Geometer et Olympiodorus (uterque ex A. Maio), Procopius (potissimum ex Nicephori libris), Severianus, Victor, alii.

Patres Latini.

In Latinis testimoniis exscribendis semper atque in primis usus est Tischendorfius celeberrimo Sabatarii opere, indeque permulta in hanc editionem adsumpta sunt quae priores editores praeterierant; tamen non prorsus abstinuit a consulendis ipsorum patrum editionibus. Praeter Irenaei enim interpretem, quem ubique ex editionibus Lipsiensi Stierenii et Cantabrigiensi Harveii hausit, et Origenis interpretes, quos certe saepe contulit, passim ab eo allati sunt ex ipsorum operibus, Sabatario vel tacente vel non satisfaciente, Tertullianus, Cyprianus, Lucifer, Hilarius, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius et Ambrosiaster; item Latine versi Archelaus et „Iacobus Nisibenus“ sive potius ut nunc scimus Aphraates vir sapiens Persicus, ut praetereantur h. l. Didymi Athanasii aliorumque interpretes; item per actuum maxime textum Beda; item ex magna Gallandii collectione auctor libri de rebaptismate, Novatianus, auctor libri ad Novatianum, Caesarius Arelatensis, Faustinus, Orosius, Orsiesius, Pacianus, Salvianus aliique. In primis vero locupletare apparatum criticum contigit ex egregiis Victorini commentariis in epistulas ad Galatas, ad Philippenses, ad Ephesios, ab Angelo Maio primum editis, ad quae accedunt alius Victorini(?) ad apocalypsim adnotationes apud Gallandium; item ex fragmentis textus Itali quae antiquissimus tractatus ad priora Lucae

capita praebuit, ex codice Ambrosiano rescripto ab Angelo Maio erutus.

Ceterum in adnotationibus patristicis in hac editione octava loci ipsi ad quos respicitur longe accuratius quam in prioribus indicati sunt. Hoc ibi maxime necessarium videbatur ubi editiones accurato indice carent, ut in Epiphanio, in Cyrillo Alexandrino, in multis aliis. Abstinendum vero omnino erat indicationibus eiusmodi ubi commentarii ex singulorum ordine exscribuntur, ut Chrysostomi, Theodoreti, Iohannis Damasceni, Theophylacti. Saepe vero ipsa verba antiquorum, ubi singularem gravitatem habent, adscripta sunt.

4.

DE EDITIONIBUS.

Editionem Elzevirianam anni 1624 (passim etiam editiones posteriores Elzevirianas, in primis annorum 1633 1656 1670 1678) et tertiam Roberti Stephani anni 1550 (passim etiam Millii, Wetstenii), item Griesbachianam Davidis Schulzii curis auctam, Scholzii, Lachmanni (editionem maiorem, passim minoris ratione habita) ubique notavit. Atque simul, ut iam ante fecerat, lectiones omnes Griesbachio magis minusve suspectas vel commendatas exhibuit Tischendorfius, additis insuper passim iis quae docta manus Davidis Schulzii adnotavit.

Atque haec quidem de incrementis apparatus critici ex quattuor operum generibus. Minime ignorabat Tischendorfius quam multa etiamnum deficerent ut perfectus atque absolutus omnibus numeris esset apparatus; neque dubitabat quin passim subrepserint errores, sive ipsius incuria sive typographorum, quod praesertim ad apocalypsim valde dolendum est. Id vero ut in commentario editionis septimae ita in commentario huius editionis maximi momenti est, quod non modo ad omnes lectiones in textum receptas qua nituntur

auctoritate notatum est, sed etiam aliorum (Griesbachii, Lachmanni) lectionibus ipsisque Elzevirianis testes sunt appositi. Ita demum vitari ac praecaveri videntur frequentissimi circa testes errores, qui apud plerosque commentariorum auctores invaluerunt. Orti enim inde sunt quod ex Wetstenii, Griesbachii, Scholzii ratione auctoritates veteres non adscribebantur nisi lectionibus ab Elzeviriana diversis. Cui malo nec maiore Lachmanni editione satis subventum erat, ex qua, cum ad repraesentandum antiquum „orientalem“ textum testes tantum paucissimi iique non sine arbitrio delecti adhiberentur, magnus rursus plerorumque error ortus est, ac si qui orientalem constituebant Lachmanni textum, iidem ullo modo satisfacere possent de vero apostolorum textu quaerentibus idque circumspecte et cum religione facientibus. Neque vero acquiescendum videbatur in apponendis testimoniis ad lectiones cum Tischendorfianas tum aliis editoribus iisque magni nominis probatas, sed quidquid ab ipsorum auctoritate testium aliquam commendationem habet, vel, ut res exactius definiatur, lectiones omnes in uncialibus codicibus inventas, et si quae etiam invitis illis sive propria ratione sive reliquarum auctoritatum consensione aliqua praestant, in apparatu exhibendi consilium et cura erat. Consilium hoc erat, haec cura: in negotio enim tam late patente tamque difficili aliquid passim praetermissum esse, quamvis iam in Prolegomenis supplementa et emendanda contineantur, non dubitandum est. Neque id quod dictum est tantum ambitum habet ut etiam manifestos errores quoslibet[1] (quorum in numero minime

[1] Eiusmodi sunt *μια ψυχησ συναθλουντεσ* Phil 1,27 in FG, *και ημωσ* pro *και ημων* ut in Λ editum est 2 Thess 2,1, *τινα υμεισ θελεται, υμεισ εσμεν, ηκουσα φωνησ λεγουση, εξων* pro *εχων, ωσ τυλοι* pro *ωσ στυλοι, εν υμων μενει,* ut est Ioh 15,7 in L, *εσπλαγχνισον* pro *-νισθη, απολημοσ* pro *αποδημοσ, ο υιοσ* pro *ουτοσ*: quae omnia in Δ scripta sunt, *απεστειλαν καινον, εφαγωμεν, επιωμεν*. Praeterita sunt talia plerumque, multa tamen in commentario locum invenerunt; erat enim etiam cur exhiberentur singularis passim causa.

formae liberioris legis grammaticae ponuntur) aut quae leviter scriptura differunt[1] universa Tischendorfius adnotaverit: neque enim inconsideratae sedulitatis appetebat laudem, nec magis viros doctos librum adhibituros suum inutili obruere mole quam utilia docere malebat: verum persuasum habebat eiusmodi in rebus bonum praestare delectum et suae id in primis editioni convenire.

Singularis autem apparatus Tischendorfiani virtus cernitur in eo quod ad aliquot lectionum centena iudicii quod secutus est brevissime ratio est reddita. Quibus ab exemplis certe hoc conclusum iri sperabat, nusquam temere hoc vel illud praeferri aut reici. Pertinet huc etiam quod dicta antiquorum grammaticorum passim adscripta sunt, saepe ex Stephani Thesauri editione Didotiana. Denique non ingrata fore arbitrabatur Tischendorfius quae de accentuum usu quem ad modum in codicibus octavi noni decimi saeculi similibusque observatur adnotavit.[2]

[1] Huc pertinent itacismi plurimi, ut *η γαλιλαιοι* Lc 13,2 K, *τοισ ενδοξησ* Lc 13,17 T^woid, *ομνοιει, κοιναρια, λοιπουμενοσ, χλαμοιδα, συ* pro *σοι, προσεκοινουν, λειτουργεια, λιτουργεια, οικειαν* pro *οικιαν, σημιον, εγεινωσκεν, παραγεινεται, λειαν, αξεινη*, item *αι* et *ε* promiscue posita ut *εφαναιρωθησαν*, item neglecta adliteratio, ut *ενπροσθεν, ενβλειψασα, ηνγικεν, συνβουλιον, ενπεσοντοσ*. Quorum quidem omnium exempla haud pauca data sunt, sed non constanter notata. Explicatur de his ac similibus generatim in Prolegomenorum capite IV; quod idem fit de *οὕτω* et *οὕτωσ* atque de *ν ἐφελκυστικόν*, quorum utrumque paucis tantum notabilioribus locis in ipso commentario tractatum est.

[2] Praeterea de editione hac octava et de iis quae huius editionis propria sunt vide infra Prolegomenorum caput VI, 2, (4).

III.

DE LEGIBUS
IN TEXTU CONSTITUENDO.

III.

DE LEGIBUS IN TEXTU CONSTITUENDO.

In constituenda textus recensione, Tischendorfius sibi has leges scripsit:

Textus petendus est unice ex antiquis testibus, et potissimum quidem e Graecis codicibus, sed interpretationum patrumque testimoniis minime neglectis. Itaque omnis textus conformatio ab ipsis testibus proficisci debebat, ut iam factum est in editione quae anno 1840 prodiit, non ab Elzeviriana, quam receptam vocant, editione. Testibus autem discrepantibus primo loco ponenda sunt ea quae tuentur codices Graeci antiquissimi i. e. a quarto inde usque ad nonum fere saeculum scripti. Rursus in his qui vetustate antecellunt iidem auctoritate praevalent. Haec auctoritas ut magnopere augetur si interpretationum ac patrum accedunt testimonia,[1] ita non superatur dissensione

[1] Quod enim paucissimi tantum codices Graeci iique soli testantur (nisi est eiusmodi quod non potest nisi a Graecis firmari, ut *οπωσ* et *ινα*, *ευθυσ* et *ευθεωσ*, ut multae formae grammaticae etc) id facile ita potest ortum putari ut alter ab altero transcriptum habeat. Non item vero si accedunt veterum interpretum ac patrum testimonia. Ita Mt 6,25 *φαγητε* sine addito praeter ℵ al[3] testantur

plurimorum vel etiam omnium codicum recentiorum i. e. eorum qui a nono saeculo usque ad decimum sextum exarati sunt. Istud enim dubitari nequit, recentiores longe plerosque ex iis fluxisse codicibus qui ante annos fere mille per ecclesiam Graecam cum publica quadam auctoritate adhibebantur indeque et ipsos publicam illam quandam et constantem formam induisse. Ea vero forma per varias manus variosque casus derivata est ab usu priorum saeculorum, ubi fontium et consulendorum et emendandorum magna licentia erat. Ex quo sequitur, cum antiquitatis laudem quae antiquissimorum codicum lectionibus sine dubio inest eandem posse recentioribus inesse testibus, quamvis id per se minus probabile sit; tum codices post octavum saeculum scriptos neglegendos aut parvi aestimandos non esse, sed non posse numerum eorum prae paucitate antiquiorum testium urgeri. Accuratius vero hanc in rem inquirentibus passim facile erit demonstrare lectiones codicum octavi saeculi et sequentium ipsa antiquitate vel aequiparare vel antecedere codicum quarti, quinti, sexti saeculi lectiones. Fit enim ut illi ex interpretibus Syrum vel Sahidicum vel Italum vel Gothum[1] adsentientes habeant, vel etiam ex patribus Clementem, Origenem, Irenaeum, Tertullianum. Quod si est lectionibus aliquo loco de principatu certantibus, non amplius quaerendum est utra antiquior sit, sed utra praestet propria vi ac ratione.

Clemens Alexandrinus, Athanasius, Basilius, Chrysostomus, item interpretes latt syr^{cu} aeth. Hos cum ab ℵ aut exemplari unde descriptus est pependisse minime sit credibile, eam lectionem certe iam diu ante aetatem codicis ℵ obtinuisse vulgatamque fuisse certum est. Mt 8,18 *οχλον* pro *πολλουσ οχλουσ*, propterea quod in codice B quamquam solo legatur lectionem apud antiquos pervagatam habere, temerarium est.

[1] Hi testes maxime praestant quod non modo harum interpretationum origo ad secundum, tertium, quartum saeculum revocanda est, sed etiam, quod in usu earum critico gravissimum est, codicibus quarti quinti sexti saeculi ad nos pervenerunt.

Sed ultra progrediendum est. Quamvis enim permagni faciunda sit quaevis lectio quam perantiquam ideoque in antiquitate vulgatam esse certum exploratumque habeamus, tamen manifestum est testium superstitum nullum eam superare aetatem ubi universa quaedam textus sacri varietas ac depravatio iam exstiterit. Cuius rei luculentissimus testis est cum Clemente (denato fere a. 220) Origenes (natus a. 185 denatus a. 254) vel cum Irenaeo (scripsit opus suum fortasse ante a. 190)[1] Tertullianus (denatus a. 220). Ad quos quarto saeculo, quo ipso Sinaiticus Vaticanusque codices omnium antiquissimi scripti videntur, accedit Hieronymi testimonium ad Damasum scribentis „tot paene esse exemplaria quot codices". Quod de Latinis ille quidem dixit, sed una probat ab illorum ante Hieronymum temporum ingenio recte derivari documentorum textus varietatem; quem ad modum quae idem de evangeliorum textuum permixtione queritur (vide post), ea communia prorsus Graecorum et Latinorum testium sunt. Praetereaque ipse „codicum Graecorum emendata conlatione sed veterum" se usum esse dicens itemque prospexisse „ne multum a lectionis Latinae consuetudine discreparet" novum opus suum, satis innuit Graecorum sui temporis codicum diversitatem. Quae quidem textus depravatio unde exorta sit difficile dictu est, etsi plura sunt quae huic rei lucem afferant. Satis per se clarum est, primorum temporum homines quippe plenos spiritus atque ipsorum apostolorum fructos commercio alienos fuisse a litterae scriptae veneratione, eoque minus iurasse in litteram quo minus auctores ipsi aut orationis artem profiterentur aut iis quae foras darent summam auctoritatem tribui voluissent: traditum nobis est Artemonem cum asseclis[2]

[1] Liber tertius scriptus est Eleuthero episcopo (annis circiter 175—190); vide. Iren. *Cont. haer.* iii, 3, § 3.

[2] Cf Euseb. *Hist. eccl.* v, 28, cui capiti titulus est: *περὶ τῶν τὴν Ἀρτέμωνοσ αἵρεσιν ἐξαρχῆσ προβεβλημένων.* Ibi 28, §§ 15—17 Eusebius ex antiquiore scriptore haec affert: *διὰ τοῦτο*

Tatianum[1] Marcionem alios textui sacro corrigendo studuisse; porro qui pia saepe fraude scripta apocrypha venditarent, quod studium ipsis duobus primis ecclesiae saeculis invaluisse scimus, eos a textu mutando non abhorruisse perquam credibile est; deinde comperimus iam ante Hieronymi tempora (nati a. 346) in primis operam datam esse ut evangeliorum varietatem ad quandam revocarent unitatem, quod quidem ad textus evangelistarum maxime synopticorum confundendos magnam vim habuisse constat;[2] ac iure inde concluditur, quod in evangeliis licitum putarent, id neque in reliquis libris ubicumque ex re visum esset haberi potuisse criminosum. Denique post medium fere saeculum tertium a Luciano Antiocheno et Hesychio Alexandrino recensiones quasdam textus susceptas esse certe Hieronymus et Gelasii quod dicitur decretum

ταῖσ θείαισ γραφαῖσ ἀφόβωσ ἐπέβαλον τὰσ χεῖρασ, λέγοντεσ αὐτὰσ διωρθωκέναι. καὶ ὅτι τοῦτο μὴ καταψευδόμενοσ αὐτῶν λέγω ὁ βουλόμενοσ δύναται μαθεῖν. εἰ γάρ τισ θελήσει συγκομίσασ αὐτῶν ἑκάστου τὰ ἀντίγραφα ἐξετάζειν πρὸσ ἄλληλα, κατὰ πολὺ ἂν εὕροι διαφωνοῦντα· ἀσύμφωνα γοῦν ἔσται τὰ Ἀσκληπιάδου τοῖσ Θεοδότου. πολλῶν δέ ἐστιν εὐπορῆσαι, διὰ τὸ φιλοτίμωσ ἐγγεγράφθαι τοὺσ μαθητὰσ αὐτῶν τὰ ὑφ᾽ ἑκάστου αὐτῶν, ὡσ αὐτοὶ καλοῦσι, κατωρθωμένα, τουτέστιν ἠφανισμένα. πάλιν δὲ τούτοισ τὰ Ἑρμοφίλου οὐ συνᾴδει. τὰ γὰρ Ἀπολλωνίδου οὐδὲ αὐτὰ ἑαυτοῖσ ἐστι σύμφωνα. ἔνεστι γὰρ συγκρῖναι τὰ πρότερον ὑπ᾽ αὐτοῦ κατασκευασθέντα τοῖσ ὕστερον πάλιν ἐπιδιαστραφεῖσι, καὶ εὑρεῖν κατὰ πολὺ ἀπᾴδοντα. Etc.

[1] Cf Euseb. *Hist. eccl.* iv, 29, § 6 *τοῦ δὲ ἀποστόλου φασὶ τολμῆσαί τινασ αὐτὸν μεταφράσαι φωνάσ, ὡσ ἐπιδιορθούμενον αὐτῶν* (cum Heinichenio, non *αὐτὸν*) *τὴν τῆσ φράσεωσ σύνταξιν.*

[2] „Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, quod dum in eadem re alius evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint addiderunt; vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum e quattuor primum legerat ad eius exemplum ceteros quoque aestimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia. et in Marco plura Lucae atque Matthaei; rursum in Matthaeo Iohannis et Marci, et in reliquorum quae aliis propria sunt inveniantur." Cf epist. ad Dam. cuius textus etiam Prolegomenis ed. Tischendorfianae triglottae pag. xcvi sqq. insertus est.

testantur;[1] ex quibus testimoniis non tam id concludendum est, exstitisse duumviros illos magnae codicum nostrorum diversitatis auctores, quam studuisse eos ut textum mira iam diversitate laborantem recensendo emendarent ac restituerent.

Quae omnia utut sunt, certum hoc est iam IV et III saeculis Novi Testamenti textum, qualis in codicibus sive Graecis sive ex Graeco versis per orbem Christianum circumferebatur, a puritate atque integritate plurimis modis discessisse; maxime vero probabile etiam illud est, nulla aetate maiorem quam ipsa prima, i. e. primo ac secundo p. Chr. saeculo, textus sacri varietatem esse exortam. Cuius rei argumentum unum neque id levissimum sequitur. Nota sunt Griesbachii verba:[2] „Tandem commemorandum esse censeo codices nonnullos e partibus longe dissimillimis esse conflatos. Alexandrinus v. c. codex recensionem sequitur aliam in evangeliis, aliam in epistolis Paulinis, aliam in actibus apostolorum et catholicis epistolis.“ Potest de his singulis disputari; negari tamen nequit ipsos antiquissimos codices quattuor, qui quidem inter unciales soli totum Novum Testamentum comprehendunt, singulis nonnullis partibus ratione textus sui sibi ipsis dissimiles esse. Hoc autem inde factum est quod quam rationem habent evangelia, quam epistulae in codicibus ℵABC, eam dudum induerant antequam in hos codices transcriberentur. Induerunt enim antequam libri Novi Testamenti in unum coniungi consuescerent. Quae cum ita sint, qui testes ad nos pervenerunt antiquissimi, in textu apostolorum restituendo non aliam ac satis dubiam auctoritatem possunt habere. Quod cum ad infringendam pertineat praesumptuosam eorum opinionem, qui verum se tenere iactant dummodo antiquissimos paucos codices vel etiam unum codicem omnibus reliquis non convictis ac refutatis sed

[1] Utriusque verba vide infra, ubi de recensionibus textus explicatur.

[2] Ioh. Iac. Griesbach, *N. T. Gr.* ed. 2, Halae a. 1796, vol. 1, prolegg. sect. III, sub finem, p. lxxxi.

simpliciter spretis sequantur, tum addendum est unum quod cum iis quae iam disputata sunt artissime cohaeret, destinatum maxime ad rationem codicum nostrorum saeculis quarto quinto sexto posteriorum rectius aestimandam. Insignem enim inter codices unciales primi ordinis et secundi cum reliquis plerisque esse textus differentiam, eamque tantam ut, in evangeliis maxime, per quodvis caput lectionum genus quoddam alterum Aegyptiacum, alterum Asiaticum, etsi nomina non satis quadrant, distinguere possis, ad demonstrandum facile est et iam est a multis demonstratum. Haec autem differentia nec maxime neque in primis ab antiquitatis discrimine pendet. Saeculis enim sexto septimo octavo iisque quae sequebantur nullo modo fieri potuit ut textus codicum ℵABCD in eum transformaretur quem codices EFGHKM cum similibus praebent. Quae res ut pluribus argumentis effici potest, ita iam satis coarguitur magna consensione quam inter hos codices posteriores et Chrysostomum atque Theodoretum, item interpretes Syrum Gothum alios esse constat. Quod si recte habet, nec vero potest peritis ullo modo dubium esse, dandum est saeculo iam quarto exstitisse codices in summa rei simillimos codicibus nostris octavi saeculi et sequentium.

Nec vero obliviscendum illud est, antiquissimos codices Graecos nostros, quorum principes omnino sunt Sinaiticus et Vaticanus, pro ea quae calligraphis Alexandrinis erat sermonis Graecae ignoratione, non tam suae sequi aetatis consuetudinem quam longe antiquiora exempla plerumque fideliter quamvis passim vitiose repetere. Quod ne ex opinionis arbitrio dictum videatur, vetat insignis consensio quae multis locis inter Sinaiticam lectionem Graecam et vetustissimam Latinam invitis plerisque reliquis testibus esse deprehenditur, accedente passim antiquissimo evangeliorum interprete Syro, qui Curetonianus dicitur, vel etiam alio secundi saeculi teste. Atque ita factum est ut Tischendorfius secutus praeter ceteros codicum Sinaitici et

Vaticani similiumque auctoritatem, si non ipsorum apostolorum scripturam, certe plerumque eam quae secundo saeculo apud homines Christianos pro apostolica habebatur, restituisse sibi videretur. Certum vero est probatissimam secundi saeculi rationem multo propius ad ipsam veritatem accedere quam quae posterioribus saeculis in ecclesia circumferebatur.

Quae omnia, nisi quis idoneis ac firmis argumentis docere contrarium poterit, ad criticos labores religiose ac prudenter adhibenda erunt, providentibus ne rei tam gravis ac severae fundamenta mediis in opinionibus atque erroribus iaciantur. Videtur autem inde summa lex critica scribenda esse haec, ut omnibus locis ubi quid auctores scripserint docta ratione aut iudicio effici nequit, quod antiquis testibus probatissimum videtur fidenter et unice sequendum sit; ubicumque vero causae sunt graves atque ab arbitrio quam maxime alienae, quae aliud prae alio commendent confirmentque, non id praestet quod testatissimum, sed quod et satis testatum et probabile sit.

Iamvero circumspiciendum est porro quae potissimum gravia videantur sive in auctoritate testium pensanda sive in probabilitate definienda lectionum. Eiusmodi fere haec videntur:

1. Pro suspectis habenda sunt cum quae uni vel alteri horum testium prorsus peculiaria sunt, tum quae classium quae videntur esse certam indolem ab homine docto profectam redolent.

2. Arcenda sunt quae quamvis pluribus probata testibus ex errore librariorum orta esse manifestum vel maxime probabile est.

3. Locis geminis cum Veteris tum Novi Testamenti maximeque evangeliorum synopticorum, ad quos inter se exaequandos priscorum hominum praecipuam curam pertinuisse certum est, testibus qui consensum praebent praeferendi sunt qui dissensionem testantur, nisi gravis causa aliud suadeat.

4. Probabilis praeter ceteras ea est lectio quae reliquarum ansam dedisse vel etiam earum elementa in se continere videtur.

5. Studiose tenenda sunt quae a ratione sermonis Graeci auctorum Novi Testamenti proprii neque minus a consuetudine uniuscuiusque horum scriptorum commendantur.

Quae singula paucis illustranda sunt.

1. Pro suspectis habenda sunt cum quae uni vel alteri horum testium prorsus peculiaria sunt, tum quae classium quae videntur esse certam indolem ab homine docto profectam redolent.

Unius igitur codicis lectionem, praesertim ubi, ut plurimis locis evangeliorum, multi satis antiqui testes consuli possunt, non cautum est recipere nisi examine exacto firmatam et quidem re prae ceteris implicita. Exemplum esto Mc 2, 22. Ibi verba *ἀπόλλυται καὶ οἱ ἀσκοί*, si verum quaeris, unius B auctoritate recepta sunt, nisi quod, idque haud leve est, iam Coptus interpres eundem textum exprimit. Accedit vero quod hunc locum e geminis corruptum esse perquam probabile fit. Prorsus enim Matthaei textum, eundem Lucae textui proximum, lectio plerumque recepta repetit, atque etiam Marci textus, quem ad modum probavit Tischendorfius, ad turbandum Matthaeum aliquam vim habuit, cf comm. ad Mt 9,17. Porro quod L 102 legunt, corruptionis e Matthaeo factae initium sistit; item quod D cum quinque Italae codicibus optimis habet, id lectionem Tischendorfio probatam ad frequentiorem loquendi usum leviter immutat, conformans una ad Matthaei locum. Denique haec dicendi brevitas opposita pleniori Matthaei et Lucae dictioni Marco convenit maxime; eadem enim invenitur multis aliis locis ubi lectio non dubia est. Similes sunt rationes propter quas verba plerumque addita *ἀλλὰ οἶνον νέον εἰσ ἀσκοὺσ καινοὺσ βλητέον* ex auctoritate unius codicis D quattuorque Italae codicum antiquissimorum omissa sunt. Ea enim verba prorsus e Luca, apud quem nemo praetermisit,

petita videntur. ℵ*B et 102 eo quod βλητέον omittunt totam sententiam primum e Luca margini Matthaei adscriptam maxime probant. Item e geminis corruptionem factam testes duo Graeci cum pluribus Latinis eo clarius ostendunt quod etiam Matthaei verba *καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται*, a plurimis et ipsi Lucae illata, verbis spuriis complendae sententiae causa addiderunt. Denique *καινόσ* passim vel omissum vel cum *νέουσ* permutatum eiusmodi est ut sententiam primum minus accurate ex parallelis locis adnotatam confirmet.

Potest vero etiam fieri ut iustae constantiae causa quod modo pluribus firmatum testibus fuerit, ex paucissimis i. e. uno vel duobus receptum sit. Quae quidem constantia quem ambitum habere posset, saepe dubius Tischendorfius haerebat; neque enim facile poterat lex scribi quae omnium locorum rationi satisfaceret. Pertinet huc in primis formarum quas dicunt Alexandrinarum usus, quas quidem sensim ex codicibus expellendi studium fuisse certum est. Has igitur ex antiquissimis tribus vel duobus recipere non dubitabat; confer *επεβαλαν* Mc 14,46 Act 21,27; etsi nomine codicis ℵ ductus in hac editione expulit Tischendorfius harum formarum verba non pauca. Eiusmodi vero ex D solo, qui earundem formarum usu praeter ceteros excellit, recipere non cautum duxit. Item confer *εραυναν*, *εξηραυνησαν*, *ανεξεραυνητα*, quae locis omnibus pro testium auctoritate recipi debebant. Uno vero loco Ro 8,27 eadem forma auctoritatem codicis ℵ solius habet. Ita constanter *τεσσερακοντα*, *τεσσερα* scribenda erant: *τεσσαρασ* manet. Similem rationem habet *αλλα* ante vocalem, quod saepissime a plerisque cum *αλλ* commutatum esse apparet. Qua in re interest utrum locus aliquis dubius plurimis antiquis testibus utatur an paucissimis. Hinc codex A vel C aliam in apocalypsi aliam in evangeliis auctoritatem habet. Quam ob causam *ιδον* locis nonnullis in apocalypsi edendum erat, iam ℵ iam ℵP invitis, modo ABC, modo AC, AB testes habens.

Porro haec regula hanc vim habet, ut sequi vetet quos dicendi modos unius vel alterius codicis quamvis boni proprios sciamus. Ita B tempori perfecto favet, ut Lc 24,28; ita D participium in tempus finitum transferre consuevit, ut Mt 20,30 *ηκουσαν και εκραξαν* 25,25 *απηλθον και εκρυψα* Io 12,3 *λαμβανει και ηλειψεν* 12,36 *απηλθεν και εκρυβη*. Favent codices BCD formae *Μαρια* pro *Μαριαμ*, inde clarum fit quod etiam in Luca, qui an *Μαριαμ* scripserit vix dubitare licet, passim soli substituerunt *Μαρια*, cf. 1,30.34.38.39.46.56 2,16. Hinc nec Mt 1,20 ex BL etc neque Mt 13,55 ex C etc *Μαρια* formam in textum recipere cautum est. Codex L epp. Paul. adamat coniunctivum modum cum indicativo commutare, ut 1 Co 16,5 *ου εαν πορευομαι* ibidem 16,7 *εαν επιτρεπει* Col 3,13 *εαν εχει* et 3,23 *ο εαν ποιειτε*. Quae res omni cum studio tractanda est.

De classibus vero quod dictum est breviter ita definiri potest, cavendum esse quidquid recensionem sapiat i. e. quidquid ab homine docto textum sui temporis recognoscente profectum videatur. Ita Mt 25,16 *εκερδησεν* pro *εποιησεν*, quamquam in ℵ^{c}A^{2}BCDL al invenitur, non potest non pro tali emendatione haberi; quam qui coniunctim praebent codices, pro tanta textus totius qua conspicui sunt consensione, quem ad modum etiam patriam eandem habere videntur, ex communi quodam fonte saeculi II hausisse putandi sunt. Quod genus lectionum satis frequens est. Ubi autem diligenter collectum erit sciteque illustratum, luculenter docebit quoties lectiones ex nobilissimis codicibus petitae sine dubio reprobandae sint. Contra clarum est si quae ab antiquissimis testibus varii generis ac diversae patriae, quae in versionibus et scriptoribus certius faciliusque cognoscitur, coniunctis exhibeantur, ea non facile singulari studio in textum pristinum illata videri. Sed quaestio de recensionibus textus vel classibus testium statim paulo accuratius tractabitur.

2. Arcenda sunt quae quamvis pluribus probata testibus ex errore librariorum orta esse manifestum vel maxime probabile est.

Ab errore librariorum quid sit, ut saepe planissimum ita alibi satis est dubium. Multa rei parum gnaris peccata a librariis visa sunt quae prorsus alius sunt generis. Quae res iudicanda in primis est ad codices saeculi IV V VI litteris uncialibus continuaque scriptura, sine accentibus, raris punctis exaratos. Exempla tantum pauca afferentur adhibitis litterarum formis ad similitudinem librorum scriptorum summae antiquitatis effictis. Errarunt librarii scribentes ΟΤΑΝΑΡΘΗ pro ΟΤΑΝΑΠΑΡΘΗ Mt 9,15 et Mc 2,20. Item omittentes *και* in ΜΕΜΕ ΡΙϹΤΑΙΚΑΙΗ 1 Co 7,34 et *ο ι͞σ* in ΛΕΓΕΙΑΥ ΤΟΙϹΟΙ͞Ϲ Mt 9,28. Contra Mt 19,8 codices ℵ M post eandem locutionem addunt *ο ι͞ς*. Item scribentes ΑΓΓΕΛΟΙΟΙΕΝ pro ΑΓΓΕΛΟΙΕΝ Mc 12,25 et ΟΥΡΑΝΩΑΝΩ pro ΟΥΡΑΝΩ Apoc 5,3. Quod Mt 13,55 *ουχι* pro *ουχ* substituerunt, id facillime fieri potuit cum scriptum esset ΟΥΧΗΜ͞Η͞Ρ. Propter eandem causam potius *μη* quam *μητι* legendum est Ioh 7,31, scriptum est enim: ΜΗΠΛΕΙΟΝΑ ubi ΜΗΠ in ΜΗΤΙ mutatum est. Quid quod in codice Δ ex ΤΙΕΜΟΙ ortum est ΠΕ·ΜΟΙ Mc 5,7? Item errore librarii excidisse videtur *ηδη* in Z Mt 17,12 qui locus sic habet: ΗΔΗ ΗΛΘΕ. Item confusa sunt *η* et *ν* in Δ Mt 17,12 ubi est ΟϹΑΝΘΕΛΗϹΑΝ pro ΟϹΑΗΘΕΛΗ ϹΑΝ. Facillime praeteriri potuit *δι* in ΚΑΙΔΙΕΛΟ ΓΙΖΟΝΤΟ Mc 11,31, item *υμασ* in ΟΑΠΟΚ ΤΕΙΝΑϹΥΜΑϹ Io 16,2, quem ad modum etiam passim ϹΧΩ et ΕΧΩ permutata sunt. Ex ΗΜΑϹΘ͞Ϲ͞ΟΚΑΙ facile fieri potuit ΗΜΑϹ Θ͞ϹΚΑΙ 2 Co 1,22. Facillime autem ex ΟΙϹ in

codice C ortum est ΟΙ̅C̅ Act 1,3. Confusis *σου* et *σθη* scriptum est in Δ Lc 7,13 ΕCΠΛΑΓΧΝΙCΟΙ pro -ΙCΘΗ. Loco celebri Mt 7,14 ubi lectio inter *οτι* et *τι* fluctuat, errore antiquissimo pro ΑΥΤΗCΟΤΙ scriptum existimare licet ΑΥΤΗCΤΙ. Litera Ν bis legitur codicibus multis ad 1 Th 2,7 ubi ΘΗΜΕΝΗ ΠΙΟΙ in ΘΗΜΕΝΝΗΠΙΟΙ mutatur. Quod Lc 18,5 in pluribus codicibus scriptum est *την χηρα ταυτην*, id ortum videtur inde quod ΧΗΡΑ̅ exeunte versu positum erat in antiquiore exemplari, quem ad modum etiamnum est in codice L, postque omittebatur lineola litteram *ν* significans. Mt 20,23 scriptum est ΑΛΛΟΙC i. e. *ἀλλ' οἷσ*. Sed fuerunt, ut ipse interpres codicis D et Augustinus, qui redderent *aliis*. Simili errore Mt 18,20 ex *οὗ γάρ εἰσιν* factum est *οὐκ εἰσὶν γάρ*, cf commentarium. Exempla alia erroris librariorum illustrantur in Tischendorfii notis ad Io 5,44 Act 13,23 Ro 14,22 2 Co 5,3.19 1 Ti 3,16 Tit 2,7 Apoc 3,7 13,3. Coniecturarum invitis legibus palaeographicis factarum exemplum esto 1 Pe 3,7 ubi quam lectio *συνκληρονομοι* difficultatem habet voluerunt ita solvere ut dicerent, *-μοι* esse pro *-μῳ* datum antiquitus, confusis *ο* et *ω* additoque insuper *ι* adscripto. At iota adscriptum in antiquissimis codicibus nostris plane non habetur, nec licet ex alieno usu ad apostolica scripta transferre.

Duo vitiorum genera sunt quae non pendent a palaeographicis rationibus. Alterum omissiones per *ὁμοιοτέλευτον* spectat, scriba a syllaba vel verbo ad similem syllabam vel simile verbum transiliente, quae intersunt omittente. Hoc tamen sunt saepe abusi, ut Mt 27,35 ubi *κληρον* iniuria nonnullis omissionis causa videtur esse. Eo enim quam caute utendum sit apparet inde quod multa additamenta sine dubio spuria ex eadem lege in textum admittenda sunt, quale est quod Io 6,56 codex D habet. Alterum

errores ex itacismo ortos complectitur. Huius generis ut plurima plana sunt, ita sunt quae ambigui quid habeant. Huc haec spectant: Philem 11 et 12; ibi *συ* cum *σοι* confusum, quod in ipsis AC similibusque haud infrequens est, turbati textus non ultima causa videtur esse. Potest id autem et ab iis qui *σοί. σὺ δέ* probant et ab iis qui *σοί* delent adhiberi. 2 Co 12,1; ibi ad lectionem *δη* pro *δει* in codicibus KM substituendam vim habuit confusio litterarum *ει* et *η*. E contrario ad 1 Co 6,20 habet codex L *δει* pro *δη*. Etiam *αναπειρουσ*, quod Lachmannus bis Lc 14,13.21 ex codicibus posuit pro *αναπηρουσ*, ex itacismo ortum est. Cuius lectionis nisi ille occultam quandam causam habebat, debebat alia multa eaque saniora ex codicibus recipere. Confunduntur autem in primis haec: *ει ι οι υ η*. Omnium saepissime *ει* et *ι* inter se permutata. Ita igitur antiqui libri praebent *η ειδι* pro *ει ηδει*, *οιπηρεται* pro *υπηρεται*, *τοισ ενδοξησ* pro *-ξοισ*, *συ* pro *σοι* et *σοι* pro *συ*, *ισραηληται* pro *-λειται* vel *-λιται*, *λειαν* pro *λιαν*, *η γαλιλαιοι* pro *οι γαλ*. Ad quas vocales ex communi pronuntiatione per *ι* permutatas proxime accedit *αι* cum *ε* confusum, quo nihil frequentius. Propterea ubicumque rationibus altioribus alterum alteri praestat, vix est scripturae codicum habenda ratio, nisi insignis quaedam constantia invenitur, qualem forma *εγειρε* pro *εγειραι* habet. Ita 1 Pe 2,11 *απεχεσθε* non dubitaret Tischendorfius, etiamsi codices unciales omnes *-σθε* tuerentur, mutare in *-σθαι*, nisi ipsum aptissimum esset atque etiam similitudine loci 1 Pe 5,1.2 sustentaretur. Talibus locis magna est antiquorum interpretum auctoritas. Ita fluctuant Mt 10,29 et Lc 12,6 *πωλειται* et *πωλειτε*, quod posterius apud Mt ℵEKL etc (in comm. non notatur), in Lc A aliique multi praebent. At interpretum nemo aliter ac *πωλειται* vertit.

Ceterum magno in errore illi sunt qui variantes lectiones plerasque a librariis putant codicibus illatas, et

cum ipsi iudicant nihil antiquius habent quam ut quaerant quid ex inventis librario potuerit in mentem venire. At multo plus ad mutandum textum valuere hominum non indoctorum studia qui versantes volumina sacra in primis sapere sibi videbantur hoc vel illud corrigendo vel certe adscribendo in margine, unde post in ipsum inrepsit textum. Nec obliviscendum est textibus sacris describendis[1] per priora saecula operam dedisse viros studiis et doctrina claros, quales erant Origenes et Pamphilus. Etiam quae Hieronymus in commentariis (ad Mt 24, 36 ad Gal 3,1) laudat „Adamantii et Pierii exemplaria", ab illis viris sive quod dicunt *διορθούμενα* sive, quod praestat, propria manu scripta credenda sunt. Propterea codicum scriptores et doctos et indoctos ponere debemus quorum utrisque suae in corrumpendo textu partes fuere: nimirum quae nobis corruptio dicitur, priscis hominibus saepe visa est emendatio. Ad indoctos librarios, quorum in numero eluxerunt calligraphi Alexandrini, qui nec Graece nec Latine satis scivisse videntur, plures referendi sunt ex nobilissimis codicibus nostris et Graecis et Latinis multo pulchrius quam emendatius scripti.[2]

3. Locis geminis cum Veteris tum Novi Testamenti maximeque evangeliorum synopticorum, ad quos inter se exaequandos priscorum hominum praecipuam curam pertinuisse certum est, testibus qui consensum praebent praeferendi

[1] Similiter factum esse in aliis scriptis luculenter testantur quae martyrium Polycarpi subscripta habet: *ταῦτα μετεγράψατο μὲν Γάϊοσ ἐκ τῶν Εἰρηναίου μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου — Ἐγὼ δὲ Σωκράτησ ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαΐου ἀντιγράφων ἔγραψα — Ἐγὼ δὲ πάλιν Πιόνιοσ ἐκ τοῦ προγεγραμμένου ἔγραψα. Patr. apostol. opp.* ed. Gebhardt, Harnack, Zahn, Lipsiae a. 1876, fasc. 2, p. 166.

[2] Calluisse vero etiam monachos elegantissimae scripturae Alexandrinae artem, insignis docet subscriptio codicis palimpsesti Numerorum ex Tischendorfiano facti Petropolitani, quae sic habet: *ιωαννου μοναχου σεργιου.*

sunt qui dissensionem testantur, nisi gravis causa aliud suadeat.

Haec lex ita observata est ut dissensionis quae commemorata est testes verum tenere iudicarentur nisi per se nullius aut perexiguae auctoritatis essent. Cum autem omnibus documentis, classe excepta nulla, evangelicorum textuum permixtio multo antiquior sit, saepe recepit Tischendorfius in textum id quod ex hac lege praestabat, invitis testibus iis quos alibi plerumque sequebatur aut testibus huiusmodi nonnisi paucis adstipulantibus. Exempla innumera sunt, maxime per totum Marci evangelium; nec raro in ipso commentario indicata sunt quae potissimum ad textum constituendum valuissent. Qua in re unum praeter cetera hoc loco urgendum est. Cum enim saepe locis geminis ea ipsa verba quae in suspicionem spuriorum veniunt paulum differant a verbis unde derivata videntur, sunt qui a differentia gravem defensionis causam sumant. At minime illi rectum vident. Ut enim per se facile intellegitur, ab iis qui textui interpolando operam dabant non nimiam in transcribendis alienis quamvis similibus religionem postulandam esse, ita loci sat multi, quos ex tali transcriptione vel in multis vel in paucis codicibus corruptos esse planissimum est, docent quanta in hoc interpolandi modo licentia fuerit. Eiusmodi exempla sunt: Mt27,35 ubi formula Iohannis 19,24 *ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ* prudenter in usum Matthaei translata est ut scriberetur *ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθέν*. Mt27,49 ubi Iohannis verba 19,34 *ἀλλ' εἷσ τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξεν*, ad Mt sic translata sunt: *ἄλλοσ δὲ λαβὼν λόγχην ἔνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευράν*, similiterque quae sequuntur differunt. Mc11,3 ubi pro *τί ποιεῖτε τοῦτο* a multis exhibetur *τί λύετε τὸν πῶλον*, quod e Luca19,31 fluxit ubi est: *διατί λύετε*. Lc2,39 ubi D et *a* adscripta habent *καθωσ ερεθη δια του προφητου οτι ναζωραιοσ κληθησεται*, quae quidem ex Matthaei verbis 2,23: *ὅπωσ πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν* etc derivata sunt.

Similiter Lc 5,14 codex D additamentum longius habet quod paulo liberius ex Mc 1,45 exscriptum est. Item Lc 9,43 et 50 in pluribus Latinis testibus et Gotho additamenta ad locos parallelos libere efficta inveniuntur. Cf etiam ad Lc 6,42 17,36 19,45 22,47 Mc 6,16 13,14 Mt 8,13 17,21 18,11 21,44 23,14 24,41. Cf etiam Gal 4,17 ubi *τὰ κρείττω χαρίσματα* ex 1 Co 12,31 libere adsumptum est, quo loco interpolator aut *τὰ χαρ. τὰ μείζονα* aut *τὰ χαρ. τὰ κρείττονα* legit. Nihilominus magna cautio adhibita est ne haec lex in abusum verteretur, cum occasio abutendi esset frequentissima. Ex genere paulo alio est *ἡμέραι τρεῖσ* et Mt 15,32 et Mc 8,2 scriptum: quod enim apud Mt in ℵ et in minusculis multis legitur, *ἡμέρασ τρεῖσ*, ex manifesta emendatione fluxit, neque commendari potest, etiamsi ipse Origenes eodem modo locum Matthaei expressit; neque aliter de lectionibus codicum B et D in Marco iudicari potest.

Singularem ea in re difficultatem cum loci aliquot Matthaei et Lucae tum permulti evangelistae Marci habent, ubi lectio ita comparata est ut cum alterutro consentire debeat. Ita Mt 27,34 aut *οἶνον* Marci aut *ὄξοσ* Lucae probandum est: Tischendorfius vero *οἶνον* probavit. Similis aliorum locorum praeter evangelia ratio est, ut Act 5,34 ubi *ἀνθρώπουσ* e vv. 35.38 petitum videri potest, item *ἀποστόλουσ* e v. 40. Videtur Lucas scripsisse *ἀνθρώπουσ* ex mente Pharisaei: cum vero h. l. ipse auctor suo nomine narrare videatur, mutatum id esse cum nobiliore *ἀποστόλουσ*, quod quidem statim v. 40 usurpatur. Contra vv. 35.38 lectio *ἀνθρώποι* non depravata est propterea quod id ex ore Gamalielis dici in promptu erat. In Marco vero ita versatus est Tischendorfius, ut et testium auctoritati cederet et Marcum plerumque, exceptis excipiendis, brevius reliquis scripsisse poneret.

Veteris Testamenti locos quod attinet, minime satis est Romanam sequi editionem, immerito plerisque codicem Vaticanum exprimere visam, neque ipse satis est codex

Vaticanus, sed conferendus est apparatus criticus ad LXX interpretes. Quod cum in lectionibus diiudicandis saepe neglectum esset, proclive erat a vero aberrare. Rursus autem magna editio Holmesiana apparatum satis imperfectum habet; propterea ipsa documenta antiquissima certe ubi gravius aliquid in censum venit adeunda sunt. Igitur in ipso commentario passim notata est quae apud LXX lectionis varietas invenitur.

4. Probabilis praeter ceteras ea est lectio quae reliquarum ansam dedisse vel etiam earum elementa in se continere videtur.

Hoc si latiore vel latissimo sensu accipietur, omnium regularum principium haberi poterit; sed est eiusmodi quod alius aliter iure quidem suo, ut cuique videtur, definiat sequaturque. Quam in rem quae Griesbachius[1] disseruit, pleraque recte se habent bonaeque frugis sunt, sed sunt etiam quae magna ambiguitate laborent. Quapropter videndum est ne lex haec cum fiducia ad locos applicetur tales ad quos vel non vel parum quadret; ad quos vero spectet et quo eos modo ad verum perducat, facilius exemplis illustratur quam certis praecipitur regulis.

Mt 20,23 addunt codices Italae, uno excepto, Vulgatae, Syrus Curetonianus *ὑμῖν*, ne Christi potestas minor videatur: *οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι ὑμῖν.* Christus hoc dare potuit, non his personis. Mt 24,36 *οὐδὲ ὁ υἱὸσ* omittunt codices unciales fere omnes, quod verba Christi inscientiam videntur notare. Ad hoc valet praesertim testimonium versionum Latinarum, cum ecclesia occidentalis aliud facile voluisset, quae phrasim *a filioque* in *Credo* illo addiderit. Ad Mc 13,32 non sublata sunt verba fortasse quod evangelium Marci minoris putabatur.

Mt 24,38 receptum est *ἡμέραισ ταῖσ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ*: quae lectio rationibus duabus corrigenda librariis

[1] Griesbach, *N. T. Gr.* ed. 2, Halae a. 1796, vol. 1, prolegg. sect. III, pag. lix—lxxxi.

videbatur, — aliis erat tempus significatum nimium exactum vel nimium longe diluvio praecedens; aliis non erat satis exactum. Illi correxerunt *ἡμέραισ πρὸ τοῦ* vel sane *ἡμέραισ τοῦ κατακλυσμοῦ*: hi vero *ἡμέραισ ἐκείναισ πρὸ τοῦ* vel *ἡμέραισ ἐκείναισ ταῖσ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ*.

Lc 23,43 verba *ἀμὴν σοι λέγω, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ* variis modis permutaverunt viri docti rationibus dogmaticis ducti. Io 7,8 scribunt codices multi *οὔπω* pro *οὐκ*: *οὔπω ἀναβαίνω*, ne Iesus posthac falsum dixisse videatur. Vide etiam Iac 3,12.

Ambigua dici potest ratio loci Lc 9,54, ubi plerumque additum legitur: *ὡσ καὶ Ἡλίασ ἐποίησεν*. Ea cum interpretes quidam dempta putarent, ne de gloria Heliae detraherent, tum Tischendorfio sic videbatur, ista esse textui intrusa quo Iacobi et Iohannis violentiam excusarent. Id quod minime ineptum erat; frustra vero illis verbis deletis Heliae causa agi videtur, cum testata res esset, cf 2 Reg 1,10.12; praetereaque tantus propheta omni excusatione maior videbatur.

5. Studiose tenenda sunt quae a ratione sermonis Graeci auctorum Novi Testamenti proprii neque minus a consuetudine uniuscuiusque horum scriptorum commendantur.

Quae ad hanc legem disputanda sunt ut omnia quae res poscit rite absolvantur, ampliora sunt quam ut huic loco conveniant. Potiora sola indicantur. Universam Novi Testamenti dialectum quod attinet, errasse existimabat Tischendorfius eos qui ab his sacris libris quaecumque Alexandrinae dialecti plerumque dicuntur studiose prohibenda duxerunt, vel certe non tolerarunt nisi pauca quae dudum ab ipso vulgari Graeco sermone non alienissima videbantur. Quae enim huiusmodi multa ex codicibus vetustis passim allata legebantur, ea non deberi nisi librariis Alexandrinis opinabantur, nec vero ipsum Novi Testamenti textum fuisse Aegyptium. Qua in re mirum hoc erat, quod qui Novo Testamento Alexandrinas

formas abiudicarunt, easdem libenter addixerunt LXX interpretibus Veteris Testamenti, in quos utpote Alexandrinos bene quadrare contendebant quod non quadraret in apostolos, nullis gravioribus illi quidem plerique argumentis nixi nisi vulgatis Novi et Veteris Testamenti editionibus. Quamvis autem nemo negaverit, Alexandrinum dicendi scribendique genus Alexandrinis hominibus proximum fuisse, concedendum est cum omnes Iudaeos illo tempore Graece loquentes tum scriptores sacros vel maxime pependisse a LXX virorum interpretatione. Quid quod ex hac tot Novi Testamenti locis allata leguntur invito vel certe neglecto Hebraeo textu? Accedit quod dialectus Alexandrina non modo Iudaeis sed omnibus qui per Aegyptum, per Palaestinam, per Syriam, per Asiam minorem et quae circumiacent loca Graeco eoque vulgari sermone circa aetatem Christi utebantur communis fuisse videtur: id quod multis eiusdem fere cum Novo Testamento antiquitatis monumentis, ut papyris et inscriptionibus nuper in lucem protractis, probari potest. Quod vero ab editis libris sacris argumentum sumpserunt, id in magno errore positum erat. Cur enim Vetus Testamentum tot Alexandrina, non item Novum Testamentum habebat? Propterea quod illud ex Vaticano potissimum codice, hoc e recentissimis Erasmi codicibus editum erat. Adhibito vero diligenter Veteris Testamenti apparatu critico quamvis imperfecto quem Holmes et Parsons publicarunt, satis apparet plerasque formas de quibus agitur in Vaticano similibusque tantae antiquitatis codicibus obvias pariter atque in Novo Testamento ex codicibus recentioribus esse expulsas. Hinc quibus testibus Vetere Testamento fides habetur, eosdem in Novo sequi tutum videtur. Ceterum si grammatici Alexandrini potissimum hoc egisse putandi essent, ut quae aliunde accepissent scripta ad suam ipsorum consuetudinem transformarent, profecto mirum esset quod non Aeschylum vel Sophoclem, Platonem vel Aristotelem aeque ac sacros scriptores reddiderunt Aegyptios.

Cum vero multa quae ab Alexandrina dialecto esse dudum a nonnullis duce potissimum Sturzio[1] crederentur, ab aliis pluribus reiecta essent propterea quod inventa non essent nisi in perpaucis originis Aegyptiacae codicibus nec ex iis ipsis magna cum fide collecta, illud felicissime accidit quod nuper numerus antiquissimorum de his rebus testium egregie auctus praetereaque principis Vaticani libri usus multo plenius quam antea exploratus est. Nec enim tantum ipsius Novi Testamenti codices huic causae profuerunt, sed etiam qui ad antiquissimos Veteris Testamenti codices accesserunt. Quae res exemplo illustrabitur. Formam *ἐραυνᾶν* hucusque repudiandam censuere plerique, non excepto Mullachio docto auctore grammaticae dialecti Graecae vulgaris,[2] docentes illi quidem inventam in paucissimis codicibus non esse nisi a librariorum vitio. Cui opinioni non admodum favebat quod codex Alexandrinus illam formam non semel vel bis sed locis et Veteris et Novi Testamenti plerisque tuetur. Iam vero in multo pluribus utriusque Testamenti antiquissimis codicibus et in codice Sinaitico et in Vaticano codice inventa est. Hinc Graece ita dici potuisse nemo negabit, nisi quis quid semper et ubique Graecum fuerit praecipere malit quam ex veteribus litterarum monumentis discere. Eiusmodi vero in rebus antiquissimi codices a vero i. e. a pristino usu proptereaque ab ipsorum scriptorum libris multo propius abesse iudicandi sunt quam reliqui omnes; neque quae supra codicibus quarti quinti sexti saeculi cum codicibus saeculi octavi ac sequentium

[1] Sturz, Frid. Guil. *De dialecto Alexandrina ratione simul habita versionis librorum Veteris Testamenti Graecae*, Lipsiae a. 1786. 4⁰ (est pars prima); *Disputatio altera de dialecto Alexandrina*, Gerae a. 1788; *Disputatio tertia* ..., Gerae a. 1793; *Disputatio quarta* ..., Gerae a. 1794 — et *De dialecto Macedonica et Alexandrina liber*, Lipsiae a. 1808.

[2] Mullach, F. W. A. *Grammatik der griechischen Vulgarsprache in historischer Entwicklung*, Berolini a. 1856, p. 21.

comparatis de dubia antiquitatis laude lectionum quae in prioribus inveniuntur disputata sunt, etiam huc valent. In eo enim maxime cernitur codicum ℵABC similiumque praestantia, quod certius reliquis docent quae ab initio fuerit libris sacris forma grammatica. Quae quo iure Aegyptiaca sive Alexandrina fuisse contenditur, iam dictum est.

Praeferri vero hac in re antiquissimi codices debent duas potissimum ob causas. Prior est, quod per se omnino probabile est Graecos describendis codicibus occupatos id sibi curae sumpsisse, ut quae ab antiquo usu ac lege, ab excultiore dicendi genere remota invenirent corrigerent: id quod maxime in libros sacros cadebat, summo illos honore summaque auctoritate habitos. Circumferebantur atque adhibebantur horum librorum codices in ecclesia Graeca: hinc fieri ne potuisse quidem videtur quin viri docti, qui vel in describendis vel emendandis exemplaribus suas partes habebant, barbara id genus amoverent. Fieri id eo magis debebat, quo magis auctoritas ecclesiastica atque disciplina invalescebant. Altera causa est, quod plane demonstrari potest id quod positum est factum esse. Sensim enim Alexandrina, ut hoc nomine comprehendatur quidquid a puriore vel antiquiore Graecitate discedit, ex codicibus expulsa esse, non modo ex eo discitur quod iam inde ab octavo saeculo vix unus vel alter in modum vetustiorum scriptus invenitur, sed etiam observare licet quomodo singula exemplaria iam quinto saeculo et sexto fluctuare coeperint, aliud quidem conservando, aliud prorsus eiciendo, aliud certe saepe vel plerumque commutando. Qua in re discrimen inde videtur ortum quod alia exemplaria privati magis usus erant et manebant, alia ad publicum vel destinabantur ab initio vel certe post, ut in codice Ephraemi accidit, adhibebantur. Quam in rem prae multis conferre iuvat codicem Claromontanum epistularum Paulinarum atque ipsum Vaticanum, quem utrumque posterioris aevi homines usui codicum recentiorum magno cum labore adaptarunt. Luculentissimum

vero testimonium est codicum eorum, vel uncialibus vel in primis minusculis litteris scriptorum, qui quamvis plurimas lectiones codicum Aegyptiacorum proprias conservarunt, tamen grammatica insolentiora plurima vel longe pleraque abiecerunt.

Quae cum ita sint, viris cordatis ac veritate magis quam consuetudine delectatis probatum iri sperabat Tischendorfius quod grammaticam textus sui rationem in primis ad exemplum antiquissimorum codicum conformandam duxit. Quod ita fecit ut formas Alexandrinas certe nonnullas, non sine constantia quamvis moderata, ibi quoque ederet ubi paucorum tantum probatissimorum codicum, vel etiam unius Sinaitici vel Vaticani, rarius, qui quidem cum Sinaitico soli in extrema Novi Testamenti parte principatum tenent, unius Alexandrini vel codicis C auctoritate valent.

IV.

DE GRAMMATICIS.

IV.

DE GRAMMATICIS.

Ad legem quintam quam supra diximus bene consequendam atque illustrandam, tractanda sunt nobis breviter simpliciterque grammatica nonnulla, praesertim quae cum ad orthographica vel verborum singulorum vel signorum legendi adiutorum tum ad formationis doctrinam vel nominum vel verborum attinent. His adiungentur quae de syntaxi, de verbis compositis, de iis quae singulorum scriptorum propria sunt, disceptatione videbuntur digna.

1.

DE ORTHOGRAPHICIS.

(1.) DE VOCABULIS SINGULIS.

„In orthographicis bene distinguenda sunt ea quae in uno alterove codice vel passim vel plerumque vel constanter obvia sunt ab iis quae cum constantia quadam in plerisque antiquissimis codicibus inveniuntur. Quae ab hac parte difficultas oriatur, ex iis quae iam disputata sunt facile apparebit. Sunt enim plura quae utrum teneas an reprobes dubitare licet, atque erunt qui probata universa ratione hac plus dandum existiment sive constantiae sive unitati. At in his cavendum videbatur ne editor, in textu ad antiquos testes recensendo, iudicium proprium magis quam

ipsos testes sequeretur: neque enim in toto recensendi officio editori ultra licebit progredi quam quo eum ipsorum codicum auctoritas fert; coniecturas vero, quamvis passim probabilitate commendentur, a libro tam immensae auctoritatis plane arcere et sanum et necessarium est." A qua consideratione totius rei criticae ad orthographica revertendum est. Igitur Tischendorfius quidem in textum non recepit nisi quae constanter in pluribus posita vidit.

Tale est *μ* servatum ante ψ et *ππ* et *φθ* in formis a verbo *λαμβανειν* derivatis, ut *λημψεται*, *-εσθε*, *-ονται*, *λημψεωσ*, *ανελημφθη*, *αναλημψεωσ*, *ανεπιλημπτοσ*, *αντιλημψεισ*, *απολημψεσθε*, *κατελημφθην*, *μεταλημψιν*, *παραλημψομαι*, *-φθησεται*, *προλημφθη*, *προσλημψισ*, *προσωπολημπτειτε*, *προσωπολημπτησ*, *προσωπολημψια*, *-ιαισ*, *συλλημψη*, *-φθηναι*, *-φθεντα*, quae inveniuntur Mt 10,41 bis 19,29 20,10 21,22 Mc 12,40 Lc 1,31 2,21 9,51 17,35 20,47 Io 5,43 14,3 16,14.24 Act 1,2.8.11.22 2,38 10,16.34 23,27 Iac 1,7.12 2,1.9 3,1 Ro 2,11 11,15 13,2 1Co 3,8.14 12,28 Gal 6,1 Eph 6,9 Phil 3,12 4,15 Col 3,24.25 1Ti 3,2.16 4,4 5,7 6,14. Hae leguntur: in *evangeliorum* codicibus ℵℵ^{a}AB*CDLNPQR XYZΔΘ^{c}Ξ (CLQXΔ etiam sine *μ*), non in B^{3}EFGHKMSUVW^{c}ΓΛΠ; — in *actuum* codicibus ℵAB*CDE (C etiam sine *μ*), non in B^{3}HLP; — in epistularum *catholicarum* codicibus ℵABCC^{2}, non in KLP; — in epistularum *Paulinarum* codicibus ℵAB*CC^{2}D*D^{b}EFG (CE etiam sine *μ*) non in B^{3}D^{c}KLP. Non neglegendum est, nullum in nonnullis eiusdem rationis codicibus locum esse easdem formas adhibendi. Col 3,24 D* habet *ληνψεται*. Invenies *λημψεται* (item *ληνψεται*) et *λημφθεισ* in inscriptionibus.[1]

[1] *λημψεται*: A. Boeckh, *Corpus inscriptionum Graecarum*, vol 3, Berolini a. 1853, p. 139, inscr. 4244, lin. 6; p. 141, in. 4249, l. 9; p. 145, in. 4266 c, l. 8; p. 150, in. 4278 b, l. 8; p. 156, in. 4299, l. 12; p. 1118, in. 4224 c, l. 3; p. 1152, in. 4325 b, l. 7; p. 1155, in. 4325 h, l. 6, et i, l. 5. — *ληνψεται*: *ibid.* p. 140, in. 4247, l. 20; p. 142, in. 4253, l. 15; p. 143, in. 4255, l. 7; p. 161, in. 4307, l. 7; p. 1141, in. 4303 h^{4}, a. l. 10; p. 1153, in. 4325 c,

συν ante consonantes.

Codicum praestantissimorum auctoritate utuntur formae *συνζητειν*, *συνζητητησ* 1Co1,20, *συνζην* Ro6,8 2Co7,3 2Ti2,11, *συνσταυρωθεντεσ*, *-τοσ* Mt27,44 Io19,32; — *συνζητειν* praebent ℵABCDGLNPTΔ Mc1,27 8,11 9,10.14.16 (ad 14 et 16 Δ sine *ν*) 12,28 Lc22,23 24,15, iisdem locis omittunt *ν* EFHKMSUVXΓΛΠ (Mc8,11 E*Γ habent *ν*, E^{2} omittit). Minore auctoritate leguntur *συνζυγε*[1] Phil4,3 ℵ^{c}AD*FG adnuentibus, adversantibus ℵ*BD^{c}EKLP, et *συνστρατιωτησ* Phil2,25 Philem2 cum ℵ (non Phil2,25) ACDEFG, adversantibus (ℵ Phil2,25) BKLP. Item leguntur *συνστοιχει* Gal4,25 cum BDEFG, adversantibus ℵACKLP, *συνστεναζει* Ro8,22 cum B*D*FG, adversantibus ℵAB^{c}CD^{c}KLP, *συνσχηματιζεσθαι* Ro12,2 cum ℵBDEFG adversantibus ALP, sed 1Pe1,14 *συσχηματιζεσθαι* ubi solus C *συνσ.* habet.

Item legitur *νσ* pro *σσ*, in verbis *συνσημον* Mc14,44 cum ℵΔ, invitis ABCNW^{b}XΓΠ uncialibus codicibus octo aliis, et *συνσ̓ωμα* Eph3,6 cum ℵAB*DEFG, invitis B^{3}CKLP.

Contra scribitur *συστατικων* 2Co3,1 cum ℵABCKLP, invitis DEFG. Item eiecto *ν* scribuntur *συστρεφομενων* Mt17,22 cum ℵB, *συστρεψαντοσ* Act28,3 cum ℵABCHLP, *συστροφη* Act19,40 cum ℵABDEHLP et 23,12 cum ℵABCEP, nec fluctuant.

Tischendorfius, fretus plerumque codicorum optimorum auctoritate, legit:

συν(συμ) ante *β μ π (ψ) φ*

συνβ: in *συνβασιλευειν* 1Co4,8 cum ℵAB*CD*FGP, dissentientibus B^{3}D^{c}EL, et 2Ti2,12 cum ℵADEP, dissentientibus CK^{sil}L, — *συνβαλλουσα* Lc2,19 cum ℵDPR, dissentientibus ABKLΓΔΠΞunc^{8}, sed Lc14,31 *συμβαλειν*, adversantibus DL, *συνβιβαζειν* Eph4,16

l. 8; d, a, l. 8; et p. 1155, in. 4325 k, l. 11. — *λημφθεισ*: *ibid.* p. 887, in. 6210, ll. 1.2. Occurrit verbum *λημψεται* sive *λημψεται* saepe in phrasi: *ων ο ελενξασ λημ(ν)ψεται το τριτον*, unde facilius fit, ut his locis etiam *νξ* exstet, in *ελενξασ*.

[1] Formam *συνζυγοσ* habes, apud Boeckhium, *ut supra*, vol. 3, p. 122, inscr. 4175, l. 1.

Col2,19 cum B*CD*FG, fluctuantibus ℵAED^{c}, adversantibus B^{c}KLP, sed *συμβ.* Act9,22 16,10 1Co2,16 Col2,3 cum ℵABD^{act}L, fluctuantibus CD$^{c\ paul}$E^{paul}H^{act}, adversantibus D^{*paul} E^{act}F^{paul}G^{paul}. Contra legitur συμβ: in *συμβαινειν* Mc10,32 Lc24,14 Act3,10 20,19, ubique invito D et E^{act}, *συμβουλευειν* Io18,14 Apoc3,18, *συμβουλιον* Mt12,14 22,15 27,1.7 28,12 Mc3,6 15,1 Act25,12, ubique invito D (Mt27,7 hiat) et E^{act}, *συμβουλοσ* Ro11,34.

συνμ: in *συνμαθηταισ* Io11,16 cum ℵAB*CDGLΔ, invitis EFHMSUXΓΛΠ, *συνμαρτυρειν* Ro2,15 8,16 9,1 cum ℵAB*FG, variantibus CDE, invitis B^{3}KLP, *συνμετοχοσ* Eph3,6 5,7 cum ℵAB*CD*FG, invitis B^{3}D^{c}EKLP, *συνμιμηται* Phil3,17 cum ℵB*D*FG, invitis AB^{3}CD^{c}KLP, *συνμορφιζομενοσ* Phil3,10 cum ℵ*ABD*P, — *συνμορφον* Phil3,21 cum ℵD*FG, invitis Ti ABD^{c}EKLP, sed *συμμορφουσ* Ro8,29 cum ABCDKLP, invitis ℵFG. Contra συμμ: in *συμμεριζονται* 1Co9,13 cum ℵABD^{c}EKLP, invitis Ti CD*FG

συνπ: in *συνπαθησαι* He4,15 cum ℵAB*CD*H, dissentientibus B^{c}D^{c}EKLP, *συνπαραγενομενοι* Lc23,48 cum ℵAB*CD ELPQRΔ, invitis B^{3}GHKMSUVXΓΛΠ, *συνπαρακληθηναι* Ro1,12 cum ℵAB*CDEG, dissentientibus B^{3}KLP, *συνπαραλαμβανειν* Act12,25 15,37.38 Gal2,1 in primis cum ℵAB*CDE, invitis B^{3}H^{act}LP, *συνπαροντεσ* Act 25,24 cum ℵAB*CE, dissentientibus B^{3}HLP, *συνπασχειν* Ro8,17 1Co12,26 cum ℵAB*CDEFG, invitis B^{3}K^{sil}LP, *συνπεριλαβων* Act20,10 cum ℵAB*(C*)DEH, invitis B*LP, *συνπνιγειν* Mt13,22 Mc4,19 Lc8,14 in primis cum ℵABCDELRΔ, invitis FGHKMSUVΓΛΠ, *συνπολι(ε)ται* Eph2,19 cum ℵAB*CDEFG, dissentientibus B^{3}K^{sil}LP, *συνπορευονται* Mc10,1 cum ℵABCΔ, invitis LNXΓΠ unc ^{9}, *συνπρεσβυτεροσ* 1Pe5,1 cum ℵA, invitis BKLP, — *συνπληρουσθαι* Act2,1 cum AB*CDE, invitis ℵB^{3}, sed *συμπληρουσθαι* Lc9,51 cum ℵABCLXΓΛΞΠ unc ^{8}, invitis KΔ. Contra συμπ: in *συμπαθεισ* 1Pe3,8 cum ℵABKLP, invito C, *συμποσιον* Mc6,39, D *συνπ.*

συνψ: *συνψυχοι* Phil2,2 cum AB*CD*FG, invitis ℵB^{3}D^{c}EKLP.

συνφ: in *συνφημι* Ro7,16 cum ℵBDEFG, invitis ACKLP, *συνφυεσθαι* Lc8,7 cum ℵADL, invitis BPΓΔΛ unc rell. Contra συμφ: *συμφερει -ον* 1Co6,12 2Co8,10 12,1, invitis DEFG, *το συμφερον τα συμφεροντα* Act20,20 He12,10, invitis $D^{act}D^{*paul}E^{act}$, *το συμφορον* 1Co7,35 10,33, *συμφυλετων* 1Th2,14 cum ℵABCKLP, invitis DEFG, *συμφυτοι* Ro6,5 cum ℵABCKLP, invitis DEFG, *συμφωνειν* Mt18,19 20,2 Lc5,36 Act15,15 (D *συνφ.*), *συμφωνησισ* 2Co6,15, invito D, *συμφωνια* Lc15,25, invitis DR, *εκ συμφωνου* 1Co7,5

συνγ: in *συνγνωμην* 1Co7,6 cum B*CFG, invitis ℵB^3D^3E KLP. Contra συγγ: in *συγγενεια* Lc1,61 Act7,3.14, invitis D et semel C, *συγγενησ* Lc1,58 2,44 Io18,26 Act10,24 Ro16,7.11.21, invitis ℵ semel $D^{evv\ act}F^{evv}$ semel X semel F^{paul} G^{paul}, *συγγενισ* Lc1,36, invitis DΔ.

συνκ: in *συνκαθημαι* Mc14,54 cum ℵAB*CNPΔ, et Act26,30 cum ℵAB*, *συνκαθισαντων* Lc22,55 cum ℵAB*LRTΔ, invitis B^3XΓΛΠ unc, *συνκακοπαθησον* 2Ti1,8 cum ℵADEFGL, invitis CK^{sil} et 2Ti2,3 cum AC*D*E*FGP, adversante ℵ,

(συν συ; ante γ κ χ)

συνκακουχεισθαι He11,25 cum ℵAD*P, invitis D^cKL, *συνκαλειν* Mc15,16 Lc9,1 15,6.9 23,13 Act10,24 28,17 cum ℵDNP^{ev}R^{ev}T$E^{act}I^{act}$, ABCΔ nunc adnuentibus nunc invitis, *συνκαμψον* Ro11,10 cum ℵB*D*FG 37*, invitis AB^3CD^cELP, *συνκαταβαντεσ* Act25,5 cum AB*CE, invitis B^3HLP, *συνκατα-θεσισ* 2Co6,16 cum B*D*FGP, adversantibus ℵB^cCD^cEKL, *συνκατατιθεμενοσ* Lc23,51 cum ℵABCDHLPΔ, adversantibus EGKMSUV^{sil}XΓΛΠ, *συνκατεψηφισθη* Act1,26 cum ℵ^{c}AB*CE 61, *συνκεκερασμενοσ* He4,2 (*συνκ.* cum ℵABCD*$D^{c\ vid}E^{vid}$, adversantibus B^cD^bKLMP), *συνκεχυμενη* Act19,32 cum ℵAD, adversantibus BEHLP, *συνκλειομενοι* Gal3,23 (*συνκ.* cum ℵAB*D*FG, adversantibus B^3CD^cEK^{sil}LP), *συνκληρονομοσ* 1Pe3,7 Ro8,17 Eph3,6 He11,9 cum ℵAB*DEFG, invitis B^3(C)K^{sil} LP, *συνκοινωνειν* Eph5,11 Phil4,14 Apoc18,4 cum ℵ bis AB* CD*FG, fluctuantibus EL, invitis ℵ semel $B^cB^{apoc}D^cK^{sil}$P, *συνκοινωνοσ* Ro11,17 1Co9,23 Phil1,7 Apoc1,9 cum ℵ ter

A ter B* C semel D* E semel FG P semel, invitis ℵ semel A semel B^{c}B^{apoc} C bis D^{c} bis E bis KL P ter, *συνκρινω* 1Co2,13 cum AD*FG, fluctuantibus ℵB*, invitis B^{3}CD^{c}EK^{sil}LP, *συνκυπτουσα* Lc13,11 cum ℵDLΔ, adversantibus ABXΓΛΠ unc rell. Contra συγκ: in *συγκεκαλυμμενον* Lc12,2 (invitis DC^{3} *-νκ-*), *συγκυριαν* Lc10,31 cum ℵBC, invito A.

συνχ: *συνχαρητε* Lc15,6 cum ℵDΔ et ver. 9 etiam A, invitis BL unc rell, *συνχαιρει* 1Co12,26 13,6 Phil2,17.18 cum ℵ^{a} semel A semel B* C ter D* E semel FGP 37, invitis ℵ ter A ter B^{3} C semel D^{c} ter E ter K^{sil}L, *συνχυννεται* Act21,31 cum ℵ*AD, invitis B*HLP (*συνκεχυται* ℵ^{c}E), [*συνχρωνται* Io4,9 Ti [WH] cum ℵAB*CLΔ, invitis A al, sed Tischendorfius hac octava editione om cum ℵD]. Contra συγχ: in *συγχυσεωσ* Act19,29 cum ℵABHLP, invitis D^{2}E.

συνλ: in *συνλαλησασ* Act25,12 cum ℵB*CE 61, adversantibus AB^{3}HLP, *συνλαλουντεσ* Mt17,3 Mc9,4 cum ℵB*DΔ, adversantibus AΝXΓΠ uncialibus octo aliis, *συνλυπουμενοσ* Mc3,5 cum ℵB*CDΔ, adversantibus AB^{3}EGHKM SUVΓΠ, — *συνλαμβανου* Phil4,3 cum ℵB*D*FG 17, adversantibus AB^{c}D^{c}EKLP, sed *συλλαμβανειν* Mt26,55 Mc14,48 Lc1,31 2,21 5,7 (hic ℵ* et^{a} et^{c} habent *συν-*) 22,54 Act1,16 12,3 23,27 26,21 (sed D [Act1,16 exc.] et E^{act} ubique legunt *συν-*) Iac1,15. Contra *συλλεγειν* Mt7,16 13,28.29. 30.40.41 Lc6,44, adversante ubique D semel ℵ.

εν ante consonantes.

εν(εμ) ante *β μ π φ*

εμβ semper: *εμβαινειν* duodecies (D habet *ενβ*), *εμβαλειν* Lc12,5, *εμβαπτειν* Mt26,23 Mc14,20, invito D, *εμβατευειν* Col2,18, *εμβλεπειν* Mt6,26 19,26 Mc10,21.27 14,67 Lc20,17 Io1,36.43, ubique invito D, *εμβριμασθαι* Mc1,43, Io11,38, invitis apud Iohannem B*D.

(Plerumque vel semper scribitur *εμμεσω* pro *εν μεσω*, in codicibus AL^{evv}R^{evv}; passim accedit C, item PΔΞ, et E^{act}; aliquoties etiam M^{evv} et U. At nusquam ita ℵB

nec magis D Cantabrigiensis aut D Claromontanus. Hinc nusquam receptum est *εμμεσω*. Cum hoc conferri potest *εγκατα* pro *εν κατα* Io2,11, quod AF scribunt, cum paucis similibus, quae et ipsa raros testes habent.)

εμμ semper: *εμμαινομενοσ* Act26,11, *εμμενειν* Act14,22, invitis ℵB*61, Gal3,10, invito D*.

ενπ: in *ενπεριπατησω* 2Co6,16 cum B*CD*FG, adversantibus ℵB³DᶜEKLP, *ενπνεων* Act9,1 cum ℵAEHP, adversantibus BCL, — *ενπροσθεν* semel Apoc4,6 cum ℵBP, adversante A (confer *πενψω* ut plerumque in D Claromontano 1Co16,3 2Co9,3 Eph6,22 Phil2,23.25.28 4,16 Col4,8 1Th3,2.5 2Th2,11 Tit3,12.13; item *ελανψεν* 2Co4,6 in eodem Claromontano), sed *εμπροσθεν* quadragies sexies invitis Dᵉᵛᵛ D*ᵖᵃᵘˡ Fᵖᵃᵘˡ Gᵖᵃᵘˡ. Contra εμπ: in *εμπαιγμονη* 2Pe3,3, *εμπαιγμων* He11,36, invitis ℵD*, *εμπαιζειν* Mt20,19 27,41 Mc10,34 15,31 Lc14,29 18,32 23,11, sed praebent ADEP nonnullis locis *ενπ*, *εμπαικται* 2Pe3,3, invito A, Iud18, *εμπιπλων* Act14,17, invito D, *εμπλησθω* Lc6,25, invitis DEPΔ, Ro15,24, invito F, *εμπιπτειν* Mt12,11, invitis ℵᵇΠ*L, Lc6,39 10,36[14,5 DEG *ενπεσειται*], et apud Paulum 1Ti3,6.7 6,9 He10,31, invitis A semel D* et bis FG, *εμπλεκειν* 2Ti2,4, invitis AD*P 2Pe2,20, *εμπλοκη* 1Pe3,3, invito C, *εμπορευεσθαι* Iac4,13 2Pe2,3, *εμποριαν* Mt22,5, *εμποριον* Io2,16, invito E, *εμπορος* Mt13,45 (D *ενπ*) Apoc18,3.11.15.23 (ver. 23 B *ενπ*), *εμπροσθεν* quadragies sexies, semel *ενπ*, *εμπτυειν* Mt27,30 Mc10,34 14,65 Lc18,32, invitis D bis Δ semel.

εμφ semper: *εμφανησ* Act10,40, invitis ADE, Ro10,20, invitis FG, *εμφανιζειν* Io14,21.22 (D *ενφ*) Act 23,15, et apud Paulum He9,24 11,14, invitis A semel D*, *εμφοβοσ* Lc24,5.37, invitis D* semel D L semel, Act10,4 22,9 24,25, invitis D semel E P semel, Apoc11,13, invito C, *εμφυτον* Iac1,21.

ενγ: in *ενγεγραμμενη* 2Co3,2.3 cum ℵABCD*FG, invitis DᶜKLP. Ita etiam *παλινγενεσια* Mt19,28 cum ℵB*CDELZΔ, invitis B³FGHKMSUVXΓ, et Tit3,5 cum ℵACDEFG, invitis Kˢⁱˡ LP.

εν(εν) ante *γ κ χ*

εν κ: in *ενκαθετουσ* Lc20,20 cum ℵDR, invitis ABCL et uncialibus reliquis, *ενκαινια* Io10,22 cum ℵB*DL, invitis AB³X unc rell, *ενκεκαινισται* He9,18 cum ℵADE, invitis CK^sil LP, *ενκατοικων* 2Pe2,8 cum ℵB*CP, invitis AB³K^sil L, *ενκαυχασθαι* 2Th1,4 cum AB 17 (sic), invitis ℵ (sic) P, *ενκεντριζειν* Ro11,19.23.24, *ενκοπτειν* Act24,4 1Pe3,7, *ενκριναι* 2Co10,12 cum B*D*, invitis ℵB³D^c EK^sil LP, — ter legitur *ενκακειν*, ter *εγκακειν*, de quo vocabulo codices fusius citare liceat quos in loco evangelico et in epistulis magna ex parte diversos esse observetur:

	εν-	εγ-	εκ-
εν- Lc 18,1	ℵAB*DHKQ	B³LUΔΠ	EGMRSVXΓΛ
εγ- 2 Co 4,1	D*FG	ℵAB	CD^c EKLP
εγ- 2 Co 4,16	D*	ℵ BFG	CD^c EKLP
εν- Gal 6,9	B*D*	ℵAB³	CD^c FGKLP
εν- Eph 3,13	AB*D*	ℵ B³	CD^c EFGKLP
εγ- 2 Th 3,13	B*D*	ℵA	D^c EFGKLP

(cur Gal6,9 cum B*D* *εν-*, ℵAB³ invitis editum sit, etsi 2Th3,13 iisdem testibus, ℵA solis invitis, reiectum est, nescio), *ενκαταλειπειν* Act2,27.31 cum ℵsemel B* C semel DE, invitis ℵsemel A B³semel C semel P semel, Ro9,29 cum ℵDEFG, invitis ABKLP, sed *εγκατ.* Mt27,46 (D *ενκ*) 15,34, invitis APΔ, 2Co4,9, invitis D*FG, He10,25 13,5 (D *ενκ*) 2Ti4,10, invitis FG 16, invitis ℵD*FG, [Westcottius Hortiusque legunt 1Co9,12 *ενκοπην* cum B*FG, sed Tischendorfius legit *εκκοπην* cum ℵD*L] Contra εγκ: in *εγκαλειν* Act19, 38.40 23,29 26,2.7, invitis B* semel C semel D bis E bis, et Ro8,33, invitis DFG, *εγκλημα* Act23,29 25,16, invito E, *εγκομβωσασθε* 1Pe5,5 cum ABKLP, invito ℵ, *εγκρατεια* Act24,25 (E *ενκ*) Gal5,23(22), invitis DEFG, 2Pe1,6 bis, invito C, *εγκρατευεσθαι* 1Co7,9 9,25, invitis B* semel D* F et G semel, *εγκρατησ* Tit1,8 cum ℵCKLP, invitis ADEFGI, *εγκυοσ* Lc2,5, invito D.

εγχ: in *εγχρισαι* Apoc3,18, invito ℵ.

εν(ελ) ante *λ* ελλ: in *ελλογειται* Ro5,13, invitis ℵ^c DEFG, *ελλογα* Philem18, invito D*.

Duplicatum *ν* in *εκχυννομενον* ubique testatissimum est, Mt23,35 26,28 Mc14,24 Lc11,50 22,20 in primis cum ℵABCDLZΔΠ, adversantibus FHKMSVΓ, ELGU nunc *ν* nunc *νν* habentibus. Ita *υπερεκχυννομενον* Lc6,38 et *συνχυννεται* Act21,31. Contra reicienda sunt *αναβαινειν* seu *αναβεννειν*, *οπταννομενοσ* alia similia; Act1,3 scribit E *οπταννομενος*. „Alius plane generis sunt *γένημα* et *γέννημα*, quorum illud a *γενέσθαι*, hoc a *γεννᾶσθαι* derivatum videtur. Illud quidem plena fere auctoritate recipiendum erat Mt26,29 Mc14,25 Lc12,18 22,18 2Co9,10. Hoc vero ubicumque est *γεννή-ματα ἐχιδνῶν* tantum non variat; Mt3,7 12,34 habet Δ, 23,33 habet H, Lc3,7 habet X *γενήματα*."

Receptum est *αποκτεννειν* Mt10,28 cum ℵCDUΓΔΠ², invitis EF^wc GKLMSVXΠ*, Mc12,5 cum ℵACDEUVΓ, invitis FGHKNXΠ, Lc12,4 cum ℵAEKLUVΓΔ, invitis DGHSXΛΠ, 2Co3,6 cum ℵFGKP 17 37** 46, invitis ACDEL, Apoc6,11 cum ℵAC; confer Mc12,5 et Lc13,34.

Nomen *ιωαννησ* duplicato *ν* scribitur, etsi testes fluctuant. Legitur nomen fere centies tricies sexies vel quater; Iohannes Baptista invenitur 95 vel 94 locis, Iohannes Zebedaei 35 vel 34, Iohannes Marcus 5, Iohannes ex familia pontificali uno loco. Codex ℵ Sinaiticus praebet plerisque locis *ιωαννησ*, sed, in locis a manu *διορθωτοῦ* quem Tischendorfius signo D distinxit scriptis, Mt16,14 17,1.13 Lc1,13 Apoc1, 1.4.9 *ιωανησ*, codex B Vaticanus *ιωανησ*, sed Lc1,13.60.63 Act3,4 4,6.13.19 12,25 13,5.25 15,37 *ιωαννησ*:[1] evangeliorum codices DL *ιωανησ* praebent. Simile nomen *ιωαννα* Lc8,3 24,10 scribitur *ιωανα* priore loco in BD solis, altero in DL solis.

„Cum *εκχυννομενον* conferi potest *βαλλαντιον*, quod ubique duplicato *λ* edendum est, non *βαλαντιον*, vide ad Lc10,4 12,33 22,35.36."

[1] In editione codicis Vaticani Tischendorfiana Act1,13 falsum est *ιωαννησ*. Legendum est *ιωανησ*.

Uno loco 1Th5,19 editum est ζβεννυτε pro σβεννυτε cum B*D*FG, invitis ℵAB³DᶜEKLP Clem Bas; Mt12,20 25,8 habet D ζβ et Mc9,43 X αζβεστοσ. Legit Tischendorfius Apoc1,11 2,8 Ζμυρναν, -νῃ. Cf etiam ζμυρναν quam D habet Mt2,11 et ζμυρνησ Dˢᵘᵖᵖ Io19,39 ubi ℵ σζμυρνησ habet.

Quae iam edi solebant, ενενηκοντα Mt18,12.31. Lc15,4.7 non fluctuat in codicibus uncialibus et ενατοσ Mt20,5 27,45.46 Mc15,33.34 Lc23,44 Act3,1 10,3.30 Apoc21,20 adversatur solis a DGΓ vel etiam L vel X. Item ενεοσ Act9,7, solo L invito. Contra fere non fluctuat εννεα duplicato ν, Mt18,12.13 Lc15,4.7. Auctoritate magna utitur αραφοσ codicum ℵADˢᵘᵖᵖˡΓΔΠ uncialium undecim aliorum, invito solo B. 2Co1,22 scribendum est αραβων cum ℵAFGL, invitis BCDEKOP, etiam 2Co5,5 cum ℵDE, invitis BCFGKL; contra Eph1,14 αρραβων cum ℵABDEKLP, invitis FG.

Ubique recipiendum erat τεσσερακοντα[1] pro τεσσαρακοντα, in evangeliis Mt4,2 Mc1,13 Lc4,2 Io2,20 cum ℵAB*CLPΔ (D μ̄), adversantibus B³EFHKSUVXΓΛΞΠ, in actibus 1,3 4,22 7,30.36.42 13,21 23,13.21 cum ℵAB*CD, adversantibus B³EHLP, in epistulis Paulinis 2Co11,24He3,9.17 cum ℵAB*CDE, adversantibus B³HKLMP, in apocalypsi 7,4 11,2 13,5 14,1.3 21,17 cum ℵAC, adversante P; uno loco solo 7,4 praebet A τεσσαρακοντα. Item τεσσερα Io19,23 Apoc4,6.8 5,8.14 19,4; τεσσερακονταετησ Act7,23 13,18.

Contra ubique scribitur τεσσαρασ Io11,17 Act27,29 Apoc4,4bis 7,1ter 9,14, ℵ vel A vel D vel P passim τεσσαρεσ habente et A Apoc4,4 secundo loco τεσσερασ. Item τεσσαρεσ, τεσσαρων τεσσαρσι, et τεσσαρεσκαιδεκατοσ, sine variatione. Forma κραβαττον tantum non fluctuat, Mc2,4.9.11.12 6,55 Io5,8.9.10.11.12 Act5,15 9,33, invitis solis B³ et bis E, semel H vel P vel V, ℵ habet κραβακτον.

[1] Formam τεσσερακοντα invenies apud Boeckhium, *ut supra*, vol. 2 (a. 1843) p. 551, inscr. 2852, l. 33 et 53, vol. 3 (a. 1853) p. 532, inscr. 5187 a, l. 8, vol. 4 (a. 1877) p. 580, inscr. 9886, l. 2.

Duobus locis legit Tischendorfius *εσθων*, primo loco Mc1,6 cum אBL*Δ, adversantibus ADL^{2}PΓΠ unc^{9}, hic meliore sane fretus auctoritate, altero *εσθοντεσ* Lc10,7 cum BD solis, adversantibus אACLRXΓΔΛΞΠ uncialibus reliquis, quamquam Lc7,33 hos codices duos BD sequi noluit: Mc12,40 habet B *κατεσθοντεσ*, Lc7,34 et 1Co10,18 habet D *εσθοντεσ*.

Scriptura *ολεθρευειν* pro *ολοθρευειν*, in antiquissimis fortasse V. T. Alexandrini codicibus testatissima, edita est Act3,23 in verbo *εξολεθρευθησεται* cum AB*CD, invitis אB^{3}EP; contra reiecta est He11,28 1Co10,10 ubi scribuntur *ολοθρευων* cum אKLP, invitis ADE, atque *ολοθρευτου* cum אABC D^{c}EKLP, solo D* invito.

„*γυμνιτευομεν* non *γυμνητευομεν* 1Co4,11 cum אA^{corr}B*-et^{3}CDEFGP, nullo refragante nisi L, omnino edendum erat, quem ad modum iam Complutenses editores receperunt.“

„*ειδέα* pro *ἰδέα* Mt28,3 editum est auctoritate codicum א^{a}ABCDEHM, adversantibus FGKLSUVΓΔΠ. Idem, cui tam affine est *εἶδοσ*, alibi legitur ipsa metri ratione commendatum, quamquam adamant cum eo quod praecedit vitiosum habere.“

εχθεσ non *χθεσ* editum est Io4,52 cum אAB*CDKLΠ, adversantibus B^{3}ΓΔΛ uncialibus aliis octo, Act7,28 cum אB*CD, adversantibus AEHP, He13,8 cum אAC*D*M, adversantibus C^{3}D^{c}KL.

Formae *εραυναν*, *εξεραυνησαν*, *ανεξεραυνητα* iam supra dictae[1] in antiquissimis V.T.Alex. codd. frequentissimae, neque alibi inauditae, Tischendorfio videbantur nullo modo pro librariorum vitio haberi posse, ut Mullachius voluit, sed esse a deteriore Graecitate. Editum est ubique *εραυναν* Io5,39 7,52 1Pe1,11 Ro8,27 1Co2,10 Apoc2,23, *εξεραυνησαν* 1Pe1,10, *ανεξεραυνητα* Ro11,33 cum א (uno loco excepto) A quater B* (duobus exceptis locis) C bis T semel, adversantibus A ter B bis B^{3} ubique C bis D quinquies E bis

[1] Vide p. 55 et 66.

F ter G ter L septies P quinquies aliis uncialibus. Inconstantiam testium explicavit Tischendorfius ex librariorum emendationibus, quibus iisdem factum esset ut posteriores codices ubique formam antiquae nobilitatis substitutam praeberent. Fortasse lectori cauto videbitur verisimilius, auctore Mullachio, formam *-ϱαυ-* librariorum vitio natam esse.

Similis sermonis vel sane scriptionis licentia conspicua est in formis *εκαθεϱισθη*, *εκαθεϱισθησαν*, *εκαθεϱισεν*, quae septem locis inveniuntur. Editum est *εκαθεϱισθη* Mt 8,3 Mc 1,42, priore loco auctoritate codicum B*ELXΠ*, invitis ℵB³CKMSUVΓΔΠ², altero loco codicum AB*CGLΔΘᶠΠ*, invitis ℵB³DEKMSUVΓΠ². Contra scribuntur *εκαθαϱισθη* Lc 4,27 cum ℵBDΓΔΛΠ uncialibus novem aliis, adversantibus ACLX, *εκαθαϱισθησαν* Lc 17,14.17, adversantibus priore loco AX, altero loco ALΛ, *εκαθαϱισεν* Act 10,15 11,9 cum ℵBDEF^a, adversantibus ACHL, P fluctuante, qui quinque loci *Lucae* vel evangelii vel actuum ita inter se constant, *κεκαθαϱισμενουσ* He 10,2.

Forma *πϱαυτησ*[1] pro *πϱαοτησ* ubique edita, auctoritate idonea utitur 1 Co 4,21 2 Co 10,1 Gal 5,23 6,1 Eph 4,2 Col 3,12 2 Ti 2,25 Tit 3,2, in primis codicum ℵABCP17, dissentientibus codicibus DEFGKLNO^b, ℵ autem CD*FG et P hic illic fluctuant. Item *πϱαυσ*[2] Mt 11,29 cum ℵBC*D, dissentientibus C³EFG etc. In epistulis catholicis Iac 1,21 3,13 1 Pe 3,15 habet codex nullus uncialis *πϱαοτησ*.

In editione septima edidit Tischendorfius ubique Mt 4,18.19 Mc 1,16.17 Lc 5,2 *αλιεισ* incertus de codicis Vaticani testimonio, nunc autem in editione hac octava ubique *αλεεισ* et de B certior factus et accedente codice ℵ

[1] Exstat forma *πϱαυτητι* apud Boeckhium, *Corp. inscr. Gr.* vol. 2, p. 521, inscr. 2788, l. 22.23, at *πϱαοτητι* stat ibidem p. 520, inscr. 2787, l. 23.

[2] Etiam apud Boeckhium habetur forma Ionica *πϱηυν*, vol. 1, p. 563, inscr. 1067, l. 4, ut et *πϱηυτεϱοσ*, vol. 3, p. 209, inscr. 4440, l. 8. Contra exstat *πϱαοσ* vol. 2, p. 858, inscr. 3544, l. 2.

Sinaitico teste. Praebent *αλεεισ* ℵ* A bis B* (non Lc5,2) C ter L ter Δ bis (in Mc), *αλιεισ* ℵ[b] A semel B[3]DEKMRSUVΓ Δ ter ΛΠ.

Eodem modo codex ℵ auctoritatem dedit formae *λεγιων*[1] pro *λεγεων* ubique Mt26,53 Mc5,9.15 Lc8,30, quae edita est cum ℵ*B*DL C semel Δ bis (in Mc), adversantibus ℵ[c]A B semel B[3]CRXΓ Δ ter ΛΞΠ aliis codicibus uncialibus.

„Difficilis in primis quaestio est quorsum liceat antiquissimorum codicum auctoritatem sequi ubi scriptura inter *ει* et *ι* fluctuat, quae quidem praeter ceteras ex itacismo confundi notum est. Ineptum autem videbatur ubicumque fieri posset ipsos codices sequi, in hac vero re neglectis prorsus his ducibus editorum sequi consuetudinem vel etiam grammaticorum praecepta. Hinc consentaneum erat hac quoque in re usum codicum studiose discere, unde si quid cum praecipua quadam constantia scribi intellectum esset, a textu ad antiquos testes edendo non prohibendum erat. Certe enim isto modo hoc efficitur ut textus construatur quem ad modum antiquitas Christiana versare consuevit.“

„Ac maxime quidem in scribendis nominibus propriis omnis res pendere videbatur a probatissimis codicibus,“ interpretibus ut Gotho vel Sahidico vel Copto passim adiuvantibus. Horum igitur auctoritate edenda haec erunt: *αδδει* Lc3,28 cum ℵABEGHMSΓΔ, invitis KUVΛΠ, — *αρεοπαγειτησ* Act17,34 cum B*D, invitis ℵAB[3]EHLMP, — *γεθσημανει* Mt26,36 Mc14,32 cum ABCDEFG[2]INSV (X *-νεισ*), contra *-νι* UΓΠ, fluctuantibus ℵKLΔ (*-νι* semel), et G*HM (*-νη* semel), — *εσλει* Lc3,25 cum ℵABEGHMSΓΔΛ, invitis KUVXΠ, — *ηλει* Lc3,23 (cf *ηλει* Mt27,46) cum ℵABEGHMSΓΛ, invitis KLUVXΔΠ, — *λευει*

[1] De forma *λεγιων* vide Boeckhium, *ut supra*, vol. 4, pars 3 indd. p. 153c. 154a, ubi locos fere septemdecim invenies notatos, ut exempli gratia, vol. 2, p. 983 addend. inscr. 1813b, l. 4; vol. 3, p. 73, inscr. 4011, l. 5; p. 79, inscr. 4023, l. 7; p. 81, in. 4029, l. 10; p. 83, in. 4033, l. 12; p. 117, in. 4152, l. 3. Minime autem deficiunt exempla formae *λεγεων*.

Lc3,24.29 cum ℵBGΓΛ, invitis EKMSUVXΔΠ, fluctuantibus AL, He7,5 cum ℵBCD*, invitis AD^{b}et^{c}EKLP, Apoc7,7 cum ℵ solo, invitis AB^{apoc}CP, — *μελχει* Lc3,24.28 cum ℵABEG HLMSΓΔΛ, invitis KUVXΠ, — *νηρει* Lc3,27 cum ℵABEGHLMSΓΔΛ, invitis KUVXΠ, — item *βενιαμειν* Act13,21 Ro11,1 Phil3,5 cum ℵABCL, invitis DEH et bis FGP, Apoc7,8 cum AP, invitis ℵBC, — *σεμεειν* Lc3,26 cum ℵBL, invitis AEGHMS UV*XΓΛ, — *χοραζειν* Mt11,21 Lc10,13 cum ℵABCEFGKLMSV W^{a}XΓΔΞΠ, invitis UΛ, — *χερουβειν* He9,5 cum BD^{c}E (*-βειμ* AP), adversantibus ℵD*KL, — item *κεισ* Act13,21 cum ℵABCD, invitis EHLP, — *λευεισ* Mc2,14 Lc5,27.29 He7,9 cum ℵ vel ℵ^{c}ABL, invitis FGHSUVΛΠ, fluctuantibus ℵ*CEM, confer *λευειτησ* Lc10,32 Io1,19 Act4,36 cum BD, invitis ACELP uncialibus reliquis, ℵ fluctuante, et *λευειτικοσ* He7,11 cum ℵBDE, invitis ACKLP. Item *αχειμ* Mt1,14bis cum ℵ*BCE KPUΓΠ (ΔD^{luc}), invitis ℵ^{b}LMSV, — *ηλειασ* Mt11,14 16,14 17,3.4.10.11.12 27,47.49 Mc6,15 8,28 9,4.5.11.12.13 15,35.36 Lc1,17 4,25.26 9,8.19.30.33 Io1,21.25 Iac5,17 Ro11,2 undetriginta locis cum

ℵ B (vel B*) D	octies	ℵAB*DU^{2}	semel
B (vel B*) D	quinquies	ℵ B*DΔ	semel
B vel B*	ter	AB*	semel
ℵAB*	bis	AB DLΔ	semel
B*DH	bis	AB D	semel
ℵ BL	semel	BFG (Ro11,2)	semel
ℵ B*P	semel	BLT^{b}	semel

invitis in primis ℵ quindecies A sedecies B^{3} ubique C D septies LXΓΔΛΞΠ uncialibus reliquis, — *ιωσειασ* Mt1,10.11 cum ℵBD^{luc}Δ, invitis (ℵ^{b})CEKLMSUVΓΠ, — *οζειασ* Mt1,8.9 cum ℵ* B*D^{luc}Δ, invitis CEKLMSUVΓΠ, — *πειλατοσ* Mt27,2 etc Mc15,1 etc Lc3,1 13,1 23,1 etc Io18,29 etc 19,1 etc Act3,13 4,27 13,28 1Ti6,13: invenitur nomen hoc quinquagies quinquies, in Matthaeo habent *πειλατοσ* A ter vel quater B semper D sexies Δ bis, adversantibus ℵACL uncialibus reliquis, in Marco ℵ semper (sc. decem locis a scriba quem Tischendorfius nomine D insignivit scriptis) AB vel B*)D.

adversantibus B^{3}bis CLMΓΔΠ uncialibus octo aliis, in Luca ℵ bis AB* D duobus locis exceptis R semel T, adversantibus ℵB^{3} C bis D bis LPXΓΔΛΠ uncialibus reliquis, in Iohanne AB (vel B*) CD^{supp} (uno loco excepto) I quater, adversantibus ℵ semper B^{3} multis locis D^{suppl} semel I semel LXYθ^{c} uncialibus reliquis, in actibus B (vel B*) D (uno loco excepto), adversantibus ℵAB^{3}C D semel EHLP, 1Ti6,13 cum AD*, adversantibus ℵD^{c}FGKLP. Qua in re notandum est B vel sane B* ubique *πειλατοσ* praebere, A semper quinque locis in Matthaeo tribus in actibus exceptis, D semper nisi bis in Luca semel in Iohanne semel in actibus, ℵ semper in Marco et bis in Luca, alibi autem semper *πιλατοσ* habere; Lc23,6 habent *πειλατοσ* ℵAB*DRT, — item *ιερειχω* Mt20,29 Mc10,46 bis Lc10,30 18,35 19,1 He11,30 cum ℵ ter B semper (sed hiat B He11,30) C ter D bis F semel L quater P semel Q bis Z semel Δ semel Ξ semel, adversantibus ℵ quater A B^{3} semel C semel D bis vel ter EGHK L ter MN P semel R bis SUVXΓΔΛΠ, et si qua similia. Apoc2,13 Tischendorfius recepit *αντειπασ* cum ℵ^{cc}A minusc^{9}, repugnantibus ℵ*BCP; vide ad loc. Non scribitur *αμειναδαβ* sed *αμιναδαβ* Mt1,4 bis Lc3,33 cum ℵACEGHKLMSUVXΓ Δ semel ΛΠ, adversantibus BD Δ bis (Mt); ita editum est *εζεκιασ*, non *-κειασ* ut Ln Ti ex errore de B; *ελισαβετ* (vide ad Lc1,5); *ευνικη* 2Ti1,5 (Steph. 1550 *ευνεικη*); *αριοσ* (*παγοσ*) Act17,19.22 cum ℵADE sah cop, invitis BH(L)P; *επικουριων* Act17,18 cum ℵAB*DE, invitis B^{3}HLP.

Ex eodem genere est *δαυειδ*, nomen fere semper compendii modo scriptum *δᾶδ*, sed ubi plene scriptum est habent *δαυειδ* ℵABCDHLTT^{d}Δθ^{b}ΞD^{epp}PE^{act}, invitis B^{3}EMVΓΛF^{epp} G^{epp}, quae omnia ad Mt1,1 notantur.

Cum hoc usu nominum propriorum cohaeret *ραββει*, quem ad modum pro *ραββι* ubique scriptum est Mt23,7.8 26,25.49 Mc9,5 11,21 14,45 Io1,39.50 3,2.26 4,31 6,25 9,2 11,8 in primis cum ℵABCDEHΛ (A quater C et H ter E semel *-βι*), invitis FGKLMSUVΔΠ, X et Γ fluctuantibus; *ραββουνι*

Mc10,51 Io20,16 non mutatum est, cum priore loco BΔ goth soli, altero BD sah soli *-νει* praebeant. Item *ελαμειται* Act2,9 cum ABCD, invitis $א^c$EIP, — *νινευειται* Mt12,41 Lc11,30.32, in Matthaeo cum אBCDLXΔ, in Luca cum אB et cum אBL, invitis A (in Luca C) EGKMSUVΓΛΠ, — *λευειται*,[1] — *ιεροσολυμειται* Mc1,5 cum אAB*DΔ, invitis B^3LPT^dΠ unc^9 (*-μη-* Γ), Io7,25 cum א(A hiat) B*D, invitis B^3LTΔΛΠ unc^7 (*-μη-* EXΓ), — *ισραηλειται* Io1,48 Act2,22 3,12 5,35 13,16 21,28 Ro9,4 11,1 2Co11,22 in Iohanne cum אB*, adversantibus AB^3LXΓΔΛΠ uncialibus octo aliis, in actibus cum אAB (vel B*) C bis D ter E bis, adversantibus B^3 bis C bis D bis E ter HLP, in epistulis Paulinis cum א (2Co11,22 excepto) AB*D* (Ro11,1 excepto) E semel F et G semel, adversantibus א semel B^3 bis D semel D^c bis E (vel E^2) F et G bis KLMP; — *πολειται* Lc15,15 19,14 Act21,39 He8,11 non editum est quamquam passim testes habet, ut Act21,29 A, He8,11 B*, Lc19,14 אB*DEFΓ, nec *συνπολειται* Eph2,19 quod codicibus AB*D*E*FG inest, nec *πολειταρχασ* Act17,6.8 quam formam solus D priore loco praebet.[2]

„Forma *γαλειλαια* passim egregios testes habet, in primis B, item *φαρεισαιοι*. Accedunt etiam eiusmodi ut *γεινεται γεινωσκεται* (utrumque in B frequentissimum, neque aliter I habet cum aliis nonnullis similibus) *αξεινη κρεινω λειαν μεισειν* (ubique in B) *τειμη* et verba cum *τειμη* composita (saepe in inscriptionibus) quorum nihil receptum est nec magis plerumque in commentario indicatum.“

„Pertinent huc etiam substantiva in *ια* vel *εια* exeuntia, quae multa saepissime aliter in codicibus scribuntur quam

[1] Vide supra, p. 84.

[2] Vide de forma *πολειταρχησ* Duchesne et Bayet, *Mission au Mont Athos*, in libro *Archives des missions scientifiques*, iii. 3. Parisiis a. 1876, p. 204 seqq. Inscriptionibus quattuor antea notis, in quibus bis *πολιτ.* bis *πολειτ.* habetur, addunt vv. cll. unam novam cum forma *πολειτ.* Praeterea invenies formam *πολειτικοι* apud Boeckhium. *Corp. inscr. Gr.* vol. 1, p. 769, inscr. 1586, l. 29.

eduntur," ut *απιστεια* Mt 13,58 (17,20) Mc 6,6 9.24 16,14 Ro 3,3 4,20 11,20.23 1 Ti 1,13 He 3,12.19, quam formam habent in evangeliis A D ter EF G ter H L ter S semel X Γ bis Δ semel, in epistulis A ubique loco He 3,19 excepto, — *επιποθεια* Ro 15,23 in ABCFG, — *ειδωλολατρια* 1 Pe 4,3 1 Co 10,14 Gal 5,20 Col 3,5 in codicibus B semel B^{c}CD*FGHN**, — *πορνια*, quam saepe in epistulis praebent ℵAD*FGHP, vide Tischendorfium ad 1 Co 6,13. In Lc 1,39.65 *ορινοσ* tuentur ℵACLW^{c}ΔΞ (adversantibus BDF), quod Westcottius Hortiusque ediderunt (ut et *σκοτινοσ* et *φωτινοσ* Mt 6,22.23 Lc 11, 34.36). „Habebant autem nonnulla tantam auctoritatem ut in textum reciperentur, praesertim cum et similibus commendata neque omnino certa lege prohibita viderentur," quo ex genere sunt *δανιζειν* Mt 5,42 Lc 6,34 bis.35 cum ℵAB*DLPRΔ E et Ξ bis, adversantibus B^{3} E semel GHKMSUVXΓ Λ bis Ξ semel Π, — *δανιστησ* Lc 7,41 cum ℵAB*DILPΔΛΞ, adversantibus B^{3}EFGHKMSUXΠ, — *ειδωλιω* 1 Co 8,10 cum ℵABD*LP, invitis D^{3}EFG, — *τραπεζειταισ* Mt 25,27 cum ℵB*D, vide comm. in loc. De vocibus *επαρχεια*, *επαρχειοσ* vide ad Act 23,34 et 25,1. In nominibus propriis admisit Tischendorfius in textum *ατταλια* Act 14,25 cum ℵAB*CDE, adversantibus B^{3}HLP, — *καισαρια* in Mt 16,13 ex ℵCDELX et Mc 8,27 ex ℵACEFHLNXΔ (vide ad Act 9,30), in actibus in primis cum ℵAE, etiam C bis D bis, refragantibus BHLP, item C octies A bis D semel, — *λαοδικια* cum ℵAB*CD*FGP^{epp} (Col 4,13.15.16 B* re vera praebet *-κια*, vide Tischendorfii *N. T. Vat.*), — *σαμαρια* in evangeliis cum ℵDFL, A semel B semel X semel Δ bis accedentibus, in actibus cum ℵDE ubique (septies), quater accedente C, semel AHP, — *σαμαριτησ* cum ℵ semper A ter C ter D quater D^{2}LX bis, accedentibus semel GΓΔΛΞΠ*, adversantibus A ter B semper C quater D ter Γ bis Ξ semel, ΔΛΠ saepe, uncialibus reliquis omnibus, — *σαμαριτισ* Io 4,9 bis, cum ℵ C semel DLT^{b}W^{c} Δ semel, adversantibus ABΓΛΠ, Δ semel, uncialibus reliquis, — *σελεύκια* Act 13,4 cum ℵAC^{2}DE, contra stantibus BHLP, — *φιλαδελφια* Apoc 1,11 3,7 cum ℵABCP. In editione

hac octava saepius formas in *-ια* Tischendorfius praetulit, ut *αλαζονια* Iac4,16 1Io2,16 cum ℵAB*LP, — *αναιδιαν* Lc11,8 cum ℵCDEKLRU*XΓΔ, adversantibus ABFGHMU²MΠ, — *αρεσκιαν* Col1,10 cum ℵACDD^c EFGP, invitis BL, — *δουλια* Ro8,15.21 Gal4,24 5,1 He2,15 cum ℵ A bis C semel D* E* bis F ter G bis HL bis P, adversantibus A ter B semper C quater D^b vel ^c quater E vel E² bis F semel G bis K^sil L ter M, — *οφθαλμοδουλια* Eph6,6 Col3,22 cum ℵCDEFG L semel P, adversantibus ABK et L semel, — *ειλικρινια* 1Co5,8 2Co1,12 2,17 cum ℵ A bis CD* D^c semel E bis FG L semel P, refragantibus A semel BD^b D^c semel E semel L bis M, — *θρησκια* Act26,5 Iac1,26.27 Col2,18 cum ℵ ter CE^act DE^cpp FG P semel, adversantibus ℵ semel AB C bis H^act K^sil L P ter, — *εθελοθρησκια* Col2,23 cum ℵCD* (FG *θρησκια*) P, invitis BD^c EKL, — *κολακιας* 1Th2,5 cum ℵACD*FGP, invitis BD^c EK^sil L, — *κυβια* Eph4,14 cum ℵB*D*FGO^b P, adversantibus AB³CD^c EKL, — *μαγιαις* Act8,11 cum ℵACDEH13, refragantibus BLP, — *μεθοδια* Eph4,14 6,11 cum ℵAB*D*FGKLO^b P semel, invitis B^c CD^c E P semel, — *παιδια* (vide Tischendorfium ad He12,5), — *πραϋπαθιαν* 1Ti6,11 cum ℵ*AFG, — *φαρμακια* Apoc9,21 18,23 priore loco cum ABP, refragante ℵ, altero loco cum ℵACP, refragante B; ex commentario ad Apoc9,21 videbis Tischendorfium illo tempore formam *φαρμακια* etiam Gal5,20 (ℵD*P testantibus) vix reicere voluisse. Forma *εριθεια* edita est Iac3,14.16 Ro2,8 2Co12,20 Gal5,20 Phil1,17 2,3 cum ℵB³KLP semel; AB* habent nunc *ερειθια* nunc *ερειθεια*, P nunc *εριθεια* nunc *ερειθια*, C nunc *εριθεια* nunc *εριθια*. Aliis in vocibus Westcottius Hortiusque formas in *-ια* in textum receperunt, ut *αγνια*, *απειθια*, *ειδωλολατρια*, *επιεικια*, *εριθια*, *ερμηνια*, *ιερατια*, *κακοηθια*, *κακοπαθια*, *ωφελια*. De *πανδοκιον* (pro *-χειον*) vide Tischendorfium ad Lc10,34. Forma *ταμειον* edita est Mt6,6 24,26 Lc12,3.24 cum A semel BCDE F semel GH K bis L M bis Q U bis V X bis Γ semel ΔΛΠ, ℵ semper A semel D semel E semel G semel Γ semel *-ιον* habentibus, *-ιειον* praebentibus F semel K bis L semel M bis U bis X bis Z Γ semel

Δ et Π semel; forma *ταμιον* exstat etiam in inscriptionibus.[1] Pro auctoritate testium atque pro ordine testimonii, quo ordine Tischendorfius in commentario usus est, edendum erat *χρεοφιλεται* Lc 7,41 16,5 neque aliter fortasse quam ex errore stat *χρεοφειλεται*: eodem in verbo legendum est *χρεοφιλεται* non *χρεωφιλεται*, quam formam soli L semel U habent.

„Denique huc trahi possunt duae formae ad coniugationem verborum pertinentes, altera in *ιδον ιδα* etc, altera in *κατελειπεν* similibusque conspicuae.“ Forma *ιδον ιδαν ιδεν* edita est Mt 13,17 cum ℵKSVXΠ 33 ubi BCEFGLMUΓΔ *ειδ* habent, Lc 2,20 cum ℵAD*HKLRSVXΓΔΠ*, refragantibus BD²EGMPUΛΠ², Lc 5,2 cum ACDKLQRSVΔΠ, refragantibus ℵBEFGHMUΓΛ, Lc 10,24 cum ℵCKVXΞΠ*, refragantibus ABDLΓΔΛ uncialibus octo aliis; Io 19,6 cum ℵAD^{supp}KLMXYΛΠ, refragantibus BEHSUΓΔ; de apocalypsi vide infra. In evangeliis, locis fere sexaginta duobus, praebent formam *ειδ* in primis et plerumque codices ℵBDEFGHUΓΠ², fluctuant M (in Matthaeo *ειδ* in Mc *ιδ*) Λ, praebent *ιδ* plerumque ACKLVXΠ*, — in actibus, locis viginti et uno, habent *ειδ* codices ℵBDEILP, *ιδ* A et C saepe H fere semper, — in epistulis Paulinis, octo locis, scribunt *ειδ* codices ℵ A ter B C semel DE K ter P semel, *ιδ* A quater C ter D^b bis F et G ter L bis P sexies. — In apocalypsi edita est forma *ειδ* tricies, forma *ιδ* sexies et vicies (at de 6,5 vide infra XII, 4 addenda et emendanda ad hunc locum); *ειδ* praebent saepissime ℵP, *ιδ* ABC, A sane fluctuante. Item edita sunt *εγκαταλειποντεσ* He 10,25 cum AD^{b}KLP, contra stantibus ℵD*, *εγκαταλειπω* He 13,5 cum ℵACD^{c}KLMP, contra stante D* (praebent AB *λειπ-* Gen 28,15 Deut 31,6), *καταλειποντεσ* 2 Pe 2,15 cum ℵAB* 13, contra stantibus B³CKLP. Locis Lc 10,40 2 Ti 4,10.16 Tit 1,5 in quibus Tischendorfius in editione septima *λειπ-* ediderat, nunc in hac editione *λιπ-* edidit, fortasse

[1] Vide Duchesne et Bayet (ut supra, p. 86), p. 219, inscr. 13, lin. 6; p. 220, inscr. 15, lin. 3; p. 221, inscr. 18, lin. 6 (7).

praesertim codicis ℵ auctoritate ductus. Ratio huius variationis codicum latet.

Bis in N. T. videbatur Tischendorfio littera consonans non aspirata ante spiritum asperum legenda esse;[1] Io 8,44 *ουκ εστηκεν* c. ℵB*DLXΔΛ[2] 1.69.** 253 (invitis B[3]CΓΛ*Π unc[9]) 2 Co 7,12 *ουκ ενεκεν* c. ℵCDE 17 (inv. BFGKLP). Praebent Lc 24,3 ℵC* *ουκ ευρον* (ita D Mt 26,60 bis Act 5,22, *ουκ ευρισκω* Lc 13,7), Act 3,6 ℵC *ουκ υπαρχει* quorum neutrum recipitur. Eodem modo habent codices versionis V. T. Alexandrinae ut A Ex 16,27 *ουκ ευρον*, Iob 38,26 *ουκ υπαρχει*, Ps 145,3 *επ υιουσ*, Ies 27,12 *κατ ενα*, 2 Macc 6,17 *ταυτ ημιν*.

Volunt vv. cll. Westcottius Hortiusque verbum Io 8,44 imperfecti temporis esse, *ἔστηκεν*. Tempus autem imperfectum hoc non facile inveneris quidem in ullo aetatis vetustioris libro Graeco, neque hoc loco requiritur. Quod ad variationem spiritus nunc lenis nunc asperi scriptionis spectat, infra (p. 105) dictis addendum est, verbum *ιστημι* in primis, in libris manuscriptis Novi Testamenti, falso spiritu scribi, quod praeclare videre licet in libro v. cl. Scriveneri, *A full collation of fifty manuscripts*, eius editioni codicis Augiensis Cantabrigiae a. 1859 subiecto, nam quocumque loco tempora perfectum et plusquamperfectum verbi *ιστημι* occurrunt, habent codices nonnulli a Scrivenero conlati spiritum lenem, quater sane praebent codices sex spiritum lenem. Et apud v. cl. Vinkeium,[2] in I. Heringae conlatione codicis F evangeliorum, inter exempla viginti septem temporum perfecti et plusquamperfecti verbi *ιστημι* habent septemdecim loci spiritum lenem. Ipse adii codicem H evangeliorum Hamburgensem in quo inter locos triginta unum habent duodetriginta spiritum lenem, duo spiritum asperum, unus addubitatur nam mutatus est. Habet H Io 8,44 *οὐχ ἑστηκεν*.

[1] Ex his quae sequuntur ut etiam ex iis quae posthac invenientur de spiritu, multa debeo viro amicissimo Ezrae Abbotio.

[2] H. E. Vinke, *Disputatio de codice Boreeliano, nunc Rheno-Traiectino* . . . , Traiecti ad Rhenum a. 1843.

Adii etiam codicem minusculum evangeliorum 234 (Act 57 Paul 72) Hauniae, qui decies spiritum lenem habet, et in quo sexies vel septies spiritus lenis in asperum mutatus est manu posteriore. Minime imperfectum aut hic aut in Apoc 12,4 edendum est. Utrum *ουκ* an *ουχ* edendum sit, in arbitrio positum erit.

Contra edita est bis littera consonans aspirata ante spiritum lenem, Act 2,7 *ουχ ιδου* cum ℵDE 61, invitis AC, et Gal 2,14 *ουχ ιουδαικωσ* cum ℵ*ACP 17.37 (ℵ^c BD*), invitis D^b et ^c EFGK^sil L. Non aliter praebent Lc 17,22 A *ουχ οψεσθε*, et Act 12,18 ℵA *ουχ ολιγοσ*, ut etiam Act 14,28 ℵ, Act 17,4 B*, Act 19,23 ℵAD, Act 27,20 A, Apoc 12,11 *ουχ ηγαπησαν* A et ita Lachmannus.

Similiter edita sunt *εφ ελπιδι* Act 2,26 cum ℵCD, refragantibus ABEP, Ro 8,20 cum ℵB*D*FG, refragantibus AB³C D^c EKLP, et *αφιδω* Phil 2,23 cum ℵAB*D*FG 17, refragantibus B³CD^c EK^sil LP. Act 2,26 scripsit Tischendorfius *ἐλπιδι*, ex apparatuque critico ad Act 2,26 facile putaris, eum etiam Ro 8,20 eodem modo *ἐλπιδι* scripturum fuisse, quod vel incuria vel sententia mutata non scripsit, neque in hac editione neque in editionibus posterioribus parvis. Qualia in Novo Testamento sunt *εφ ελπιδι* in A 1 Co 9,10, *αφελπιζοντεσ* in DP Lc 6,35, *εφιδε* in ADE Act 4,29, *εφειδεν* in DW^d Δ (X) Lc 1,25, *εφιορκησεισ* in ℵ Mt 5,33, *καθ ιδιαν* Mt 14,23 17,19 20,17 24,3 Mc 4,34 13,3 in ℵ semel B* quinquies D ter Δ semel, *καθειδωλον* Act 17,17 in M. In Vetere Testamento praebent Sir 27,21 *αφηλπισεν* AB*C, Sir 22,21 *αφηλπισησ* ℵB, Ps 118,43.49.74.81.114.147 *εφηλπισα* et *εφηλπισασ* A et cod. Turic, Ez 20,14 *καθ οφθαλμουσ* A. Ex A notavit v. cl. Lightfootus (ad Phil 2,23) *εφιδων* vel similia in Gen 16,13 31,49 Ps 30,8 91,12 1 Macc 3,59 (cum ℵ) 2 Macc 1,27 8,2; ex ℵ Ps 111,8 Ier 31,19. Ita *αφειδη* ℵ Ion 4,5; *καθιδε* B Deut 26,15; *καθειδε* A Iudith 6,19. Neque desunt haec in monumentis, ut *ἐλπιδ'* apud Boeckhium[1]

[1] Boeckh, *Corp. inscr. Gr.* vol. 1, pag. 300, inscr. 170, lin. 9; vide etiam p. 301.

cui verbo respondent Latine Helpis, Helpidius, Helpidianus, *αφηλπισμενω* apud Gruterum,[1] *αφεσταλκαμεν* et *αφεσταλμενων* apud Chishullum[2], *εφειδε* apud Boeckhium,[3] *εφιορκειμοι* apud Boeckhium,[4] *εφιορκουντι* apud Boeckhium,[5] *εφιορκεοντι* apud Boeckhium.[6] Invenies formas *καθ ιδιαν* ter apud Boeckhium,[7] *καθ ετοσ* etiam,[8] et *καθ ενιαυτον*,[9] — *αφ ισου* apud Le Bas et Waddingtonium,[10] — *εφ ισησ* apud Boeckhium,[11] — *ἐφ᾽ ἴσῃ* in illa phrasi *δοῦναι πολιτείαν ἐφ᾽ ἴσῃ καὶ ὁμοίῃ* apud Le Bas et Waddingtonium[12] et bis apud Boeckhium,[13]

[1] I. Gruter, *Corp. inscr. ex recens. et cum annotatt. Ioannis Georgii Graevii*, Amstelaedami a. 1707, p. lxxi, inscr. 1, lin. 7 et 11.

[2] Edm. Chishull, *Antiquitates Asiaticae Christianam aeram antecedentes, ex primariis monumentis Graecis descriptae*, Londini, a. 1728, p. 67, lin. 11 et 25 et 30; est monumentum Milesium Seleuci Callinici anni ante Christum natum 243; etiam apud Boeckhium, vol. 2, p. 551, inscr. 2852, lin. 11 et 25 et 30.

[3] Boeckh, *ut supra*, vol. 2, p. 774, inscr. 3333, lin. 6.

[4] Ibid. vol. 1, p. 805, inscr. 1688, lin. 9 (pro *εφιορκεοιμι*); vide etiam p. 808 B exempla alia quattuor verbi huius. Praeterea Phrynichus, *Ἐκλογὴ ῥημάτων*, ed. Lobeck, Lipsiae a. 1820, p. 308 haec habet: *ἐφίορκουσ: τοῦτο διὰ τοῦ π λέγε ἐπιόρκουσ.*

[5] Ibid. vol. 2, p. 693, inscr. 3137, lin. 69 et 78; eadem inscriptio exstat in libro *Marmora Oxoniensia*, Oxonii, a. 1763, pars 2, p. 50 et 52 inscr. XXVI.

[6] Ibid. vol. 2, p. 399 B. 401 A, inscr. 2554, lin. 203.

[7] Ibid. vol. 2, p. 277, inscr. 2347 c, lin. 8; p. 258, inscr. 2335, lin. 3 (fortasse etiam lin. 51); p. 250, inscr. 2329, lin. 7.

[8] Ibid. vol. 2, p. 277, inscr. 2347 c, lin. 48.

[9] Ibid. vol. 2, p. 366, inscr. 2448, VI, lin. 25.

[10] Le Bas et Waddington, *Voyage archéologique*, Parisiis a. 1870, vol. 3, pars I, textus, p. 34, inscr. 87, lin. 14 et pars V. Asia minor, I. Ionia, 4, p. 48 B, inscr. 87, lin. 14 et not.

[11] Boeckh, vol. 2, p. 1081 A, inscr. 2439 c, lin. 3.

[12] Le Bas et Waddington, vol. 3, pars V. Asia Minor, I. Ionia, 8, p. 57, inscr. 136 a, lin. 45.

[13] Boeckh, vol. 2, p. 692.693, inscr. 3137, lin. 44 et 75; eadem inscriptio exstat in libro, *Marmora Oxoniensia*, Oxonii a. 1763, pars 2, p. 46 et 52, inscr. XXVI.

et octies apud I. T. Woodium.[1] Boeckhius, qui scripsit: „mirum est ἐφ᾽ ἴσῃ; tamen ἴσῃ dare non audeo,“ recte monuit spiritum successisse „in locum litterae digammi, qua et ἰδεῖν et ἴσοσ instructa erant.“

DE ELISIONE NEGLECTA.

Vocalis elisio in fine verbi ante proximam vocalem initialem saepe in vetustissimis codicibus neglecta est, neque audebat Tischendorfius hac in re codices fortasse a cultioris generis dicendi fautoribus emendatos sequi. Occurrit ἀλλά ante vocalem locis trecentis quadraginta quinque ex quibus scribitur sine elisione locis centum triginta; distinctionem inter verba et nomina, quam Scrivenerus esse vult,[2] invenire non possum. Rem accurate excussi, at ne longius de re tractem, brevi spatio catalogum locorum dabo, vocalibus additis quae sequuntur:

ἀλλά

	α	ε	η	ι	ο	ω	υ	
		et ει et ευ			et οι et ου			
Evv	10	10	1		6	1	6	= 34
		et ει						
Act-Cath	9	7	1		1		1	= 19
	et αυ	et ει et ευ			et οι			
Paul	12	29	9		10	2	11	= 73
Apoc		3			1			= 4
	31	49	11		18	3	18	= 130

[1] Wood, *Discoveries at Ephesus*, Londinii a. 1877 in inscriptionibus ex Dianae templo (perverse insigniuntur paginae libri huius, ut minime facile invenias quod quaeras), I, lin. 7 (p. 2 inscriptionum ex Dianae templo); II, lin. 5, p. 4; X, lin. 4, p. 18 [XI, lin. 7, p. 20 *ἴσῃ* excidit]; XVIII, lin. 4, p. 28; XIX, lin. 12, p. 30; XXI, lin. 4, p. 32; XXII, lin. 4, p. 34.

[2] Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 14, not.

ἀλλ'

	α	ε et ει	η	ι	ο	ω	υ	
	αυ				et οι et ου			
Evv	1	35	5	12	35	2	1	= 91
					et ου			
Act-Cath		10	2	3	10	2		= 27
					et οι et ου			
Paul	1	34	3	3	39	11	1	= 92
Apoc		4		1				= 5
	2	83	10	19	84	15	2	= 215

Quo ex catalogo lector doctus videbit elisionem saepius vel fere semper omissam esse ante *α*, fere semper ante *υ*, saepe ante *ε* et *η*, rarius ante *ο* et *ω*, nunquam ante *ι*, neque lectorem fugiat hanc rem cum illa cohaerere quod verba usitatissima *ἐν*, *ἵνα*, *ὅτι*, *οὐ*, *ὡσ* formam *ἀλλ'* adament. Utitur *ἀλλά* in primis auctoritate codicum ℵABD.

Ἀντί legitur ubique nisi ante *ὧν*, ubi invenimus *ἀνθ'*.

Eodem in modo, quod iam constat, scribitur *ἀπό* non *ἀπ'* multis in locis ante *α*, ut *ἀνατολῶν*, *ἀκανθῶν*, *ἄνωθεν*, *ἀνδρόσ*, *ἀδικίασ*, *ἀσθενείασ*, ante *ἑνόσ* Act17,27, ante *Ἱερουσαλήμ*, *Ἱεροσολύμων*, *Ἰακώβ*, *Ἰησοῦ*, ante *ὁ* Apoc1,4.

Διά scribitur *δι'* ante vocalem, nominibus propriis exceptis, nisi ante *εἴδουσ* 2Co5,7 et ante *ἁμαρτίαν* Ro8,10; altero loco praebent ABCD^cEFGL^sil *διά*, ℵD*K^silP *δι'*. Ro4,11 He3,19 4,6 ubi Ti scripsit *διά* ante *α*, nunc habet Tischendorfius *δι'*, auctoribus in primis ℵ et B. Praeterea hic illic scribunt ℵ vel A vel praesertim FG *διά* ante *α*, ut 1Pe1,3 3,21 1Co15,21 Gal1,1.2 5,6 et ℵbis ante *ὕδατοσ* 2Pe3,5 1Io5,6.

Ἐπί scribitur ante vocalem in nominibus propriis, excepto *Αἴγυπτον* Act7,10.18; neque omittitur *ι* ante *ἀκαθαρσίᾳ* 1Th4,7 — *ἀπίστων* 1Co6,6 — *ἀρρώστουσ*

Mc16,18 — *ἀρχιερέωσ* Lc3,2 — *ἑνί* et *ἐνενήκοντα* Lc15,7 — *ἕπτα* He11,30 — *ἔργοισ* Eph2,10 — *ἐρημίαισ* He11,38 (contra Mc8,4) — *ἔτη* Lc4,25 Act19,10 — *εὐεργεσίᾳ* Act4,9 — *ἡγεμόνασ* vel *-ων* Mt10,18 Mc13,9 — *ἱμάτιον* vel *-ίῳ* Mt9,16 Mc2,21 Lc5,36 — *οἶκον* Lc11,17 — *ὀλίγα* Mt25,21. 23 — *ὄνον* Mt21,5 — *ὄροσ* Apoc21,10 cum ℵA (Ti *ἐπ'* cum BP) — *ὥρασ* Act19,34 — *υἱῷ* Lc12,53. In editione septima legit Tischendorfius *ἐπὶ ἔθνοσ* vel *ἔθνει* Mt24,7 Mc13,8 Lc21,10 Ro10,19, quibus locis nunc auctoritate codicis ℵ auctoritati codicis A vel B vel utriusque addita fultus ponit *ἐπ'*.

Κατά scribitur ante *ἀγάπην* Ro14,15 — *ἄγνοιαν* Act3,17 — *ἀκρίβειαν* Act22,3 — *ἀλήθειαν* Ro2,2 — *ἀνάγκην* Philem14 — *ἄνθρωπον* vel *ἀνθρώπουσ* 1Pe4,6 Ro3,5 1Co3,3 9,8 15,32 Gal1,11 3,15 — *ἀποκάλυψιν* Ro16,25 Gal2,2 Eph3,3 — *ἀτιμίαν* 2Co11,21 — *εἵσ* Mc14,19 cum ℵBLΔ, refragantibus ADPW^bXΓΠ unc^s (sed Ro12,5 *καθ' εἷσ*) — *ἑκατόν* Mc6,40 cum ℵBD cop — *ἐκλεκτῶν* Ro8,33 — *ἑκούσιον* Philem14 — *ἐπαγγελίαν* Gal3,29 — (*κατ' ἐριθείαν* Phil2,3 cum ℵBCD*FGLP, non *κατά* ut in editione septima cum AD^cEK^sil) — *'Ιουδαίουσ* Act26,3 — *'Ισαάκ* Gal4,28 — *ὀφείλημα* Ro4,4.

Μετά invenitur ante vocalem nominum propriorum et ante *ἀδελφοῦ* 1Co6,6 — *αἰδοῦσ* 1Ti2,9 — *αἰσχύνησ* Lc14,9 — *ἀληθινῆσ* He10,22 — *ἀνδρόσ* Lc2,36 — *ἀνόμων* Lc22,37 — *ἀπίστου* 2Co6,15 — *αὐταρκείασ* 1Ti6,6 — *ἀφροῦ* Lc9,39 — *εἰδώλων* 2Co6,16 — *εἴκοσι* Lc14,31 — *ἐπιθέσεωσ* 1Ti4,14 — *εὐλαβείασ* He12,28 — *εὐχαριστίασ* Phil4,6 1Ti4,3.4 — *ἡμέρασ* Mc9,2 Lc2,46 — *ἡσυχίασ* 2Th3,12 — *ὅρκου* Mt26,72 (contra Mt14,6) — *ὁρκωμοσίασ* He7,21 — *ὕβρεωσ* Act27,10 — *ὕδατοσ* He9,19.

Παρά editum est non solum ante vocalem in nominibus propriis sed etiam ante *ἀλλήλων* Io5,44 — *ἁμαρτωλῷ* Lc19,7 — *ἀνθρώπου* vel *-ων* vel *-οισ* Mt19,26 Mc10,27 Lc18,27 Io5,34.41 Gal1,12.

Octo locis editum est *οὐδ'*, He8,4 ante *ἄν*, Act19,2 ante *εἰ* cum ℵABD², invitis EHLP, He9,18 ante *ἡ* cum ℵP, invitis ACD^b et ^c EL (vide *οὐδέ* ante *ἡ* Ro2,28 1Co11,14 15,50), He9,25 ante *ἵνα*, Ro9,7 ante *ὅτι*, Mt24,21 He13,5 ante *οὐ*, 1Co14,21 ante *οὕτωσ*. Locis aliis quinquaginta octo legitur *οὐδέ* ante vocalem. Ante *ἄν* scribitur *δ'* non *δέ*. Phil2,18 ubi Ln et Ti legerunt *δ' αὐτό*, nunc ponit Tischendorfius *δὲ αὐτό* cum codicibus ℵBP.

ἐάν et *ἄν*

Fluctuantibus *ἐάν* et *ἄν*, non reiciendum est prius etsi minus eleganter adhibitum ubi habemus *ὅπου ἐάν*, *ὃσ ἐάν*, *ὅστισ ἐάν*; testatissimum est, nam facilis in codicibus fuit emendatio talis. Editum est ideo *ὅπου ἐάν* octo locis, Mt8,19 24,28 26,13 Mc6,10.56 9,18 14,9.14; testes ad locos quinque posteriores uberrimos invenies. Locis solis duobus editum est *ὅπου ἄν* Lc9,57 cum ℵDEFGHMVXΓΔΛ, refragantibus ABCKLSUΞΠ, Apoc14,4 cum ℵACP, refragante B. *Ὃσ ἐάν* legitur duodecim locis Mt5,19.32 10,42 11,6 12,32 18,5 20,26 Lc7,23 9,48 17,33 bis Iac4,4; contra *ὃσ ἄν* locis viginti tribus. *Ὃ ἐάν* ubique editum est, *οὗ* semel *ἐάν* semel *ἄν* habet, *ᾧ* quinquies *ἐάν* semel *ἄν*, *ὅν* bis *ἐάν* quater *ἄν*, *ἥν* bis *ἄν*, *ἅ* semel *ἐάν*, *οὕσ* semel *ἐάν*, haec tria *ἥν*, *ἅ*, *οὕσ* non inveniuntur aliis locis cum *ἐάν* vel *ἄν*. Legitur etiam semel *ὅστισ ἐάν* Gal5,10, et semel *ἥτισ ἐάν* Act3,23. *Ἕωσ* ubique cum *ἄν* editum est.

κἀγώ
κἀκεῖ
κἀκεῖθεν

Codices nunc *κἀγώ* nunc *καὶ ἐγώ*, *κἀκεῖ* nunc *καὶ ἐκεῖ*, *κἀκεῖθεν* nunc *καὶ ἐκεῖθεν* praebent, tamen testatissimae sunt plerumque formae contractae. unde fit ut *κἀγώ*, *κἀμοί*, *κἀμέ* legantur locis octoginta duobus in primis cum ℵBD, et *καὶ ἐγώ* locis non nisi tribus Mt26,15 Lc16,9 Act10,26 iterum in primis cum ℵB, B autem refragante loco primo; — *κἀκεῖ* locis decem Mt5,23 10,11 Mc1,35.38 Io11,54 Act14,7 17,13 22,10 25,20 27,6, et *καὶ ἐκεῖ* non nisi uno loco Mt28,10 cum ℵAC* EFHKUVΓΔΠ, refragantibus BC²?DGLMS; — *κἀκεῖθεν* novem locis Mc9,30 Act7,4 13,21

14,26 16,12 20,15 21,1 27,4 28,15, et καὶ ἐκεῖθεν non nisi uno loco Mc 10,1 cum ℵBCDEΔ, refragantibus ALXXΓΠ unc[7]; — κἀκεῖνοσ locis viginti duobus et καὶ ἐκ. non nisi duobus locis Mt 20,4 Mc 4,20; — κἄν semper, i. e. 13 ies.

Forma οὕτωσ et ante consonantem fere ubique valde testatissima, etsi οὕτω locis aliquot A ut Ro 1,5 vel B ut Io 4,6 etiam ante vocalem ἐπί, scriba fortasse C et Є ex incuria confundente, vel C testem habet, ubique legenda est exceptis quattuor locis, in quibus editum est οὕτω σε (hoc loco etiam fortasse C et C confusis) Act 23,11 cum ℵAB 61, adversantibus CEHLP, οὕτω περιπατοῦντασ Phil 3,17 cum ℵABD*FG, invitis D^cEK^sil L^sil P (Tischendorfii textus hic ex comm. corrigendus), οὕτω φοβερόν He 12,21 cum ℵ*A, adversantibus ℵ^c CD^b et ^c LMP, οὕτω μέγασ Apoc 16,18 cum ℵAB, adversantibus minusculis solis. Quae varietas in commentario rarissime relata est.

οὕτωσ

ν ἐφελκυστικόν.

„ν ἐφελκυστικόν in coniugatione verborum ex usu constanti longe plurimorum codicum uncialium, nec raro illud quidem in reliquis obvium plerisque locis editum est, nusquam autem nisi bene perspecta codicum auctoritate quamquam ipsi plerumque non sunt appositi,“ exceptis locis in quibus Lachmannus iniuria ν abiecit ut Lc 2,52 προέκοπτεν cum ℵAB*CEKLXΓΔΛ, invitis DMU, Lc 8,13 πιστεύουσιν cum ℵABE KLUXΓΔΛΠ, invitis DM. Paucis in locis omisit Tischendorfius ν post ε, ut ἔδοξε Lc 1,3 cum ℵBCDFLMPRUXΓΔΞΠ, invitis AEKSΛ, ἔλαχε Lc 1,9 cum ℵ*BDFM, invitis ℵ^c ACEKLPRSUXΓΔΛΞΠ, ἀπέλυσε Act 23,22 cum ℵBHL, invitis AEP, ἔλαβε Act 28,15 cum ℵ*ABL, invitis ℵ^c HP, εἶχε He 9,1 cum ℵBL, invitis DEP (A hiat), — saepius in plurali numero, ut χαλῶσι Mc 2,4 cum ℵBCDEKLMUΓΠ, adversantibus AΔΘ^f, ἔχουσι Lc 16,29 cum ℵBDKMSUΠ, adversantibus AELXΓΔΛ, τιμῶσι bis Io 5,23 cum ℵBDKLUΠ, adversantibus AEMΓΔΛ etc, γινώσκουσι Io 10,14 cum ℵBL, adversante D, διασώσωσι Act 23,24 cum ℵABHL,

adversantibus EP, *ἴσασι* Act 26,4 cum ℵABHL, adversantibus CEP, *θέλωσι* Act 26,5 cum ℵAL, adversantibus BCEHP, *κριθῶσι* 1 Pe 4,6 cum ℵBL, adversantibus AK^{sil}P, *ζῶσι* 1 Pe 4,6 cum ℵABL, adversantibus K^{sil}P.

„Non prorsus eadem ratio est dativi pluralis tertiae declinationis, quem locis aliquot tot testes sine *ν* quot cum *ν* exhibent. Sed in hoc quoque praestat cum constantia quadam scripturam *-ιν* tenere, nisi ipsa auctoritate cogente ad aliud, quam ubique inter utramque fluctuare.“ Ita debebat Lc 7,38 *θριξίν* cum ℵABEGKLPXΓΔΛ edi, non *θριξί* cum DMUΠ et Lachmanno, et 2 Co 3,3 *πλαξίν* cum ℵBCDFG ut et Lachmannus edidit, invito A. Tamen scripsit Tischendorfius *ἁλύσεσι* Act 21,33 cum ℵABL et Lachmanno, invitis DEHP, — *ἀπειθοῦσι* Ro 2,8 cum ℵAL, invitis B*DGP, — *ἀσεβέσι* 1 Ti 1,9 cum ℵALP, invitis DFG, — *βαστάσασι* Mt 20,12 cum ℵBCLN, invitis DZΔ, — *γυναιξί* Act 21,5 cum ℵABL, invitis CEHP, — *δεήσεσι* Lc 2,37 cum BDKLMSUΠ et Lachmanno, invitis ℵ^{a}AEXΓΔΛ, — *δυνάμεσι* Act 2,22 cum ℵABD et Lachmanno, invitis CEP, — *δυσί* ter Mt 6,24 cum ℵBEGKLMUΓΔΠ, Lc 16,13 cum ℵABDEFGHK LMPRSUΛΠ, invitis XΓΔ, Act 21,33 cum ℵABL, invitis DEHP (aliis sex locis scribitur *δυσίν* Mt 22,40 Mc 16,12 Lc 12,52 Act 12,6 He 10,28 Apoc 11,3), — *ἔθεσι* Act 28,17 cum ℵABIL, invitis HP 61, — *εἴκοσι* Act 1,15 (ante litteram consonantem decies Lc 14,31 Io 6,19 Act 27,28 1 Co 10,8 Apoc 4,4 bis.10 5,8 11,16 19,4; invenitur *εἴκοσι* etiam ante vocalem fere semper in codicibus antiquissimis, ut et in LXX in ipsa editione Romana ad 1 Sam 7,2 2 Sam 2,20 2 Reg 16,2), — *ἐνδύμασι* (vide *Synop. evang.* ed. 3, a. 1871, p. liv) Mt 7,15 cum ℵBC(D hiat) L invito Δ, — *ἐπεγνωκόσι* 1 Ti 4,3 cum ℵCL, invitis ADFGP, — *ἐσθήσεσι* Act 1,10 cum ℵABL, — *ἠγαπηκόσι* 2 Ti 4,8 cum CL, invitis ℵ^{c}D^{c}EFGP, — *κλίμασι* Ro 15,23 cum ℵABCD*LP, invitis D^{c}EFG, — *πᾶσι* Mt 2,16 cum ℵCL, invitis BDΔ, Lc 16,26 cum ℵABDK unc^{5}, invitis AEXΓΔΛ, Act 1,19 cum ℵBC, invitis ADE, 24,14 cum

ℵA (B om), invitis EHLP, 2Ti4,8 cum ℵCL etc, invitis ℵ^{c}AD^{c}EFGP, — *πνεύμασι* Mc1,27 cum ℵBLMUΠ, invitis ΑCΕΚΓΔ, He12,23 cum ℵACLM, invitis D^{c}P, — *τέρασι* Act2,22 cum ℵABD, invitis CEP.

(2.) DE SIGNIS LEGENDI ADIUTORIBUS.

Hoc loco sane inusitato sequuntur signa legendi ut quae ad verborum singulorum orthographica et ad textus formam iustam exteriorem, non ut ita dicam ad res grammaticas magis interiores, nominum vel verborum formationem, syntaxim, verba composita, ea quae singulorum scriptorum propria sint, spectent. Tractanda sunt haec: accentus, spiritus, particularum coniunctio, interpunctio.[1]

A. DE ACCENTIBUS.

Codices antiquissimi textus testes spectatissimi hic nos deserunt, signis fere omnibus vacui litteras nudas exhibentes, etsi Euthalius fortasse (vide infra p. 114) accentus codicibus suis addidit. Neque ante saeculum septimum codices unciales accentibus ornatos invenimus.

Accentus a prima manu nullos habent *evangeliorum* codices ℵABCDF^{a}I^{b}NO^{a}O^{c}O^{d}PQRT^{a}T^{b}T^{c}T^{d}W^{c}ZΔ (fere nullos) Θ^{abcde}Ξ, *actuum* et epistularum *catholicarum* ℵABCDEF^{a}I (partim), epistularum *Paulinarum* ℵABCDF (fere nullos) F^{a}G (fere nullos) HIOO^{b}Q, *apocalypsis* ℵAC. Accentuum usus adumbratur in codice D evangeliorum in quo circumflexus interdum invenitur; fortasse in codice N evangeliorum; in codicibus evangeliorum Δ, epistularum Paulinarum F et G tribus inter se cognatis, qui etiam circumflexo utuntur in primis super vocalem *ι*, minime autem ad regulas hodie usitatas.

[1] De his omnibus conferendi sunt C. H. A. Lipsius, *Grammatische Untersuchungen über die biblische Graecität. Ueber die Lesezeichen*, Lipsiae a. 1863; Winer, *Grammatik des N. T. Sprachidioms*, ed. 7, a G. Lünemanno, Lipsiae a. 1867, pars II, sect. 5—7, ed. Americana ab I. Henrico Thayero, Andoverae a. 1874, et praesertim ed. Anglicana a W. F. Moultonio, Edenburgi a. 1877; V. Gardthausen, *Griechische Palaeographie*, Lipsiae a. 1879, p. 270—287.

Contra addiderunt accentus correctores codicum supra dictorum vel habent a prima manu accentus[1], *evangeliorum* codices B^{3}C^{3}EFGHKLMOO^{b}O^{c}O^{f}SUVW^{a}W^{b}W^{d}W^{e}XYΓΘ**Θ^{h}ΛΠ, *actuum* et epistularum *catholicarum* B^{3}C^{3}HKLP, epistularum *Paulinarum* B^{3}C^{3}D^{3}EH^{2}KLMNP, *apocalypsis* BC^{3}P. Ex his codicibus sic instructis alii aetate priores accentibus valde improprie utuntur, ut KLW^a, alii ut D^{3paul} et B^{apoc} parum accurate accentus ponunt. Ad hoc difficultas accentuum constituendorum eo multo maior est, quod testimonium codicum de hac re a conlatoribus raro notatum est, plerumque tamen videntur accentus a Tischendorfio accepti satis testati esse.

Haec fere notanda sunt:

ἀγοραῖοι: Act 19,38 cum HLP, non *ἀγόραιοι*,
ἀνεψιόσ: Col 4,10, non *ἀνέψιοσ* ut L,
ἀντίπερα: Lc 8,26 cum EFHKΓ, non *ἀντιπέρα* ut V Ln,
ἀπόδεκτον: 1 Ti 2,3, non *ἀποδεκτόν*,
ἆραι: Mt 24,17.18 Mc 13,15.16, non *ἄραι*,
ἀρεσκίαν: Col 1,10, non *ἀρέσκιαν* ut D^3,
βραδυτῆτα: 2 Pe 3,9 ut P, non *βραδύτητα*,
γαζοφυλάκιον: Mc 12,41.43 cum V, non *-ακεῖον* ut EFGMS,
δεσμάσ: Mt 13,30 ς cum LΠ1, non *δεσμᾶσ* ut KM, ς^e Ln habent *δέσμασ*, cf Lobeck, *Paralip.* p. 396,
εἰπόν: Mc 13,4 ut B^3, L1 habent *εἶπον*, ut HL 61 Act 28,26,
ἑκατονταρχῶν: Act 23,17.23 propter formam in Novo Testamento usitatissimam *ἑκατοντάρχησ*, non *ἑκατοντάρχων* ut HL 61,
ἑλκύσαι: Io 21,6 ut MΛ, non *ἑλκῦσαι* ut K,
ἐπᾶραι: Lc 18,13, non *ἐπάραι* ut MΓΛ,
ἐπιφᾶναι: Lc 1,79 ut S, non *ἐπιφάναι* ut EMΓΛ 1,
ἐριθεία: Iac 3,16 ut KL, non *ἐρίθεια* ut 2 Co 12,20 K et Gal 5,20 B^3 et K,

[1] De codice ℵ vide editionem anni 1863, p. xxiii et adnot. 3, et editionem anni 1865, p. xxxv et adnot. 1.

ἑστάναι: Act12,14, non *ἑστᾶναι* ut Steph Bez Elz,
θλίψισ: Mt24,9 cum EFKLMS, Mc13,19 etiam Γ, Io16,33 EKLMSΓΛ, Act7,11 etiam H, Ro5,3 etiam L, non *θλῖψισ*,
θρησκόσ: Iac1,26 ut KL, non *θρῆσκοσ*,
θυμιᾶσαι: Lc1,9 ut ΓΛ, non *θυμιάσαι* ut KM,
ἴαται: Mc5,29 ut MSV, non *ἴᾶται* ut 1 (K habet *ἰάτε*),
ἱμάντα: Mc1,7 Lc3,16 Io1,27, non *ἱμᾶντα*,
ἴσα: Lc6,34 sic Attice ut EKMSΛ, non *ἶσα* ut Γ, etiam Mc14,56 *ἴσαι* ut EKMΓ, non *ἶσαι*,
ἰχθύν: Lc11,11 ut ΓΛ, non *ἰχθῦν* ut KM,
κατευθῦναι: Lc1,79, non *κατευθύναι* ut EΓ,
κήρυξ: 1Ti2,7 2Ti1,11 ut D^c^L, non *κῆρυξ*, — cf Dindorf ap. Steph. *Thes. ling. Gr.* Parisiis a. 1841, vol. 4, col. 1530.
κηρῦξαι: Lc4,19 ut ES, non *κηρύξαι* ut FHKMUΓΛ et Act10,42 HL61,
κρᾶζον: Gal4,6, non *κράζον* ut ς,
κρίμα: Mc12,40 cum EKMSUΓ, non *κρῖμα* ut 1, Lc20,47 habet etiam Λ -*ί*- sed M hoc loco -*ῖ*-, Lc24,20 praebent EKMUΓΛΠ -*ί*-, 1Pe4,17 scribit L -*ῖ*, sed 2Pe2,3 et Iud4 -*ί*-, Ro2,2 legit D^c^ -*ί*-,
κτίστῃ: 1Pe4,19 ut KL, non *κτιστῇ*,
λαῖλαψ: (Mc4,37) Lc8,23 cum MΛ, non *λαίλαψ* ut HΓS,
λίνον: Mt12,20 cum EKΓ unc al, non *λῖνον*,
μαργαρῖται: Apoc21,21, non -*ίται* ut ς,
μῖγμα: Io19,39, invito Lipsio qui *μίγμα* vult,
μογιλάλον: Mc7,32, non *μογιλᾶλον* ut M aut *μογίλαλον* ut S,
νῖκοσ: Mt12,20 1Co15,54.55.57, non *νίκοσ*,
ὀργυιάσ: Act27,28 cum H, non *ὀργῦιασ* ut 61 aut *ὀργύιασ* ut B³,
ὀσφύν: Mc1,6 cum FΓ, non *ὀσφῦν* ut EKMU,
οὐᾶ: Mc15,29 cum KMΓ, non *οὐά* ut EF,
πιάσαι: Io7,30 cum MΓ, non *πιᾶσαι* ut Λ (etiam 10,39),
πούσ: Mt18,8 cum Π et unc pler, non *ποῦσ* cum MS, Mc9,45 habet Γ *πούσ*,
πρᾶξαι: Act26,9, non *πράξαι* ut 61,

πρῷρα: Act27,(30)41, ubi B³HL61 *πρώρα* praebent,
ῥῖψαν: Lc4,35, non *ῥίψαν* ut EKMSΓΛ,
σκῦλα: Lc11,22 cum Λ, non *σκύλα* ut ς (exc. ςᵉ 1633) Γ,
σπεῖραν: Mc15,16, non *σπείραν* ut Γ,
σπῖλοι, σπῖλον: 2Pe2,13 cum L, Eph5,27 cum B³ᵛᵈᵗʳ, non *σπίλον* ut Dᶜ altero loco,
στῦλοι: Gal2,9 cum Dᶜ, non *στύλοι*, sed vide Lipsium,
συνιῶσιν: Mc4,12 cum EFKSV, M habet *-ίῶ-* U *-ίω-*,
συντετρῖφθαι: Mc5,4, non *-ί-* ut S,
συντρῖβον: Lc9,39, non *συντρίβον* ut ς Treg,
τεσσερακονταέτησ et *-έτη*: Act7,23 13,18 cum 61, ita *ἑκατονταέτησ* Ro4,19 cum DᶜL, non *-ετήσ* aut *-ετῆ*,
τρύβλιον: Mc14,20 ut M, non *τρυβλίον*,
χοῖνιξ: Apoc6,6, non *χοίνιξ*,
χρῖσμα: 1Io2,20.27, altero versu habet L *-ί-*,
ψῦχοσ: Io18,18 cum ΛΠ², non *ψύχοσ* ut EKMΓΠ*. Act28,2 habent 100. 111 *-ῦ-*, B³ 61-*ύ-*.

peregrina:
ἀββᾶ: Mc14,36, non *ἀββά* ut KSΓ,
γολγοθᾶ: Mt27,33 cum HMS, non *-θά* ut EFK, Mc15,22 habent FMS *ᾶν*, KUVΓ-*άν*, H *ά*,
κορβᾶν: Mc7,11, non *-άν* ut EKMSΓΠ,
κορβανᾶν: Mt27,6 cum B³FHKMSΓ, non *-νάν* ut EV, X habet *-νᾶ*,
κούμ: Mc5,41 cum M1, non ut antea *κοῦμ*,
λεμά: Mc15,34 cum EFHKSV, non *-μᾶ* ut Γ,
ῥαχά: Mt5,22, non *ῥακᾶ*, ut S,
σαβαχθανεί: Mc15,34 cum H, non *-νεῖ* ut G,
ταλιθά: Mc5,41 cum codicibus antiquissimis, etiam S.

nomina propria:
ἀλεξανδρινόν: Act27,6 cum (B³)HLP4.11, non *-δρῖνον* ut 13ˡᵉᶜᵗ (id est Prax 13), et Act28,11 dativus *-δρινῷ* cum B³L61.98,
ἀπολλώ: 1Co16,12, ubi B³KL habent *-λλῶ*,
ἆσσον: Act27,13 cum 33.61, non *ἄσσον* ut L,

διοτρεφής: 3Io9, non *διοτρέφης*,
ἐπαινετόν: Ro16,5 cum codd.[13], non cum Winero *ἐπαίνετον*,
κῶ: Act21,1, ubi L *κών*, HP *κῶν* habent,
λίνος: 2Ti4,21 cum D^c^L, non *λῖνος* ut K,
νυμφᾶν: Col4,15 cum D^c^L, non *νύμφαν* ut B³,
συντυχήν: Phil4,2 ut D^c^, non *συντύχην*,
σύρτιν: Act27,17, non *σῦρτιν* ut Lachmannus,
τίτον: Tit* cum D^c^KL, non *τῖτον*,
τυχικός: Act20,4 cum HL, non *τύχικος* ut Winerus vult,
Eph6,21 *-ός* cum D^c^LP, Col4,7 *-ός* cum D^c^L,
φιλητός: 2Ti2,17 cum D^c^KL, non *φίλητος*.

---

nomina propria peregrina:
βηθφαγή: Mt21,1 cum EKMUΓ item F, non *βηθφαγῆ* ut B³H aut *βηθφάγη* ut L,
βαριωνᾶ: Mt16,17, non *βαριωνά* aut ut L *βαριῶνα*,
γεθσημανεί: Mt26,36 cum B³EFK, non *-νεῖ* ut G**(G*-*νῆ*, HM-*νή*), et Mc14,32 *-νεί* cum B³FHMS 1, non *-νεῖ* ut V,
δαλμανουθά: Mc8,10, non *-θᾶ* ut Γ,
ἔβερ: Lc3,35 cum EHKMΓΛΠ, non *ἐβέρ* ut fortasse G,
εὔα: 1Ti2,13, non *εὖα*,
ἠλείου: Lc4,25, non *-λιοῦ* ut MSVΓΛΠ, aut *-λιού* ut K, cf 1,17,
θάμαρ: Mt1,3, non *θαμάρ* ut Tregellesius,
θάρα: Lc3,34, non *θαρά* ut Westcottius Hortiusque,
ἰάρετ: Lc3,37 hoc accentu ut EHKLMSVΓΔΛΠ, G habet *-ρέδ*,
ἰεζάβελ: Apoc2,20, non ut ς *-ζαβήλ* (Treg *-βέλ*),
ἱερειχώ: Mt20,29 cum EK, non *-χῶ* ut HMΓ et alibi L,
κανᾶ: Io2,1 cum MΛ, non *κανά* ut K,
μαθουσαλά: Lc3,37 cum EGKΛ, non *-σάλα* ut MSΓ,
μελεά: Lc3,31 cum EK, non *μελέα* ut MSUΠ aut *μελεᾶ* ut minn.,
νινευεῖται: Lc11,32 cum M, non *-νίται* ut GUΛΠ,
πειλᾶτος: hoc accentu Mt27,13 cum EGKM, F passim, alibi ΓΛ, non *-λάτος* ut (F)HU, Lc13,1 habet H *-ᾶ-*,
σαλά: Lc3,(32)35 cum GKMSΛΠ, non *σάλα* ut Γ,
σέκουνδος: Act20,4 cum H, non *-κοῦν-* ut L,

σινᾶ; Act 7,30 etc, non *σινά*,
σὀλομών: Mt 6,29, non *-μῶν* ut EGKLMSUΓ, Lc 12,27 *-μών* cum Λ, non *-μῶν* ut SΓ aut *-λόμων* ut V,
φαλέκ: Lc 3,35 hoc accentu cum EGMSUΓΛ, non *φάλ-* ut K,
φαρέσ: Mt 1,3, sed *φάρεσ* Lc 3,33 (ex errore?),
φῆλιξ: Act 24,3 cum H, non *φήλιξ* ut B³ 61, testibus Apollon. et Herod. *τὰ εἰσ λιξ πανταχοῦ τὸ ι συνεσταλμένον ἔχοντα*,
χουζᾶ: Lc 8,3 cum MS, non *-ζά* ut KΠ.

Codices eodem modo duces sunt in verbis encliticis quae vocant accentibus ornandis; haec exempli gratia addantur:
οὐκ εἰμί: Io 1,21 cum EKM etc, non *οὔκ εἰμι*,
καὶ ἔστιν: Mc 12,11 ut KMΓ, S habet *καὶ ἐστιν* sine accentu,
ποῦ ἐστίν: Mc 14,14 cum GU, non *ποῦ ἐστι* ut Γ,
τοῦτ᾽ ἔστιν: Mc 7,2 ut KM,
ἀσυνετοί ἐστε: Mc 7,18 cum KSΓ,
γάρ ἐστε: Mc 13,11, ubi Γ *γὰρ ἔστε*, 1 *γὰρ ἐστέ* habet,
καὶ εἰσίν: Mt 19,12 cum EKMS, non *καί εἰσιν*,
πρὸσ σέ: 1 Ti 3,14 cum D^c, non *πρόσ σε*,
αὐτὸν τινὰσ: Mc 12,13 ut KMΓ, non *αὐτόν τινασ*,
ὑπό τινων: Lc 9,7 cum EMΓΛ, non *ὑπὸ τινῶν*,
γάρ φησιν: He 8,5, non *γὰρ φησίν*,
καί φησιν: Act 25,24 ut 61, non *καὶ φησίν* ut HP,
καὶ φησίν: Act 10,31 ut 61, non *καί φησιν*.

ἀνήρ τισ ἐστίν: Act 25,14, non *ἀνήρ τίσ ἐστιν*,
δεξιῶν μου ἐστίν: Act 2,25 ut 61, non *δ. μού ἐστιν*,
εἴ τι ἐστίν: Act 25,5 ut 61, non *εἴ τί ἐστιν*,
μείζων μου ἐστίν: Io 14,28 cum EKMSΛ, non *μ. μού ἐστιν*,
μαθηταί μου ἐστέ: Io 8,31 cum EKMSΛ, non *μ. μού ἐστε*,
χειρῶν σου εἰσίν: He 1,10 cum D^cLM, non *χ. σού εἰσιν*,
ἥψατό μου τίσ: Lc 8,46 ut KM, non *ἥψατό μού τισ*,
δέ που τὶσ: He 2,6 cum codicibus, non *δέ πού τισ*.

Vide de his encliticis Lipsium (ut ad p. 99) p. 49—67. Ubi alterum duorum verborum encliticorum monosyllabum est, plerumque accentum non habet, neque habet accentum encliticum duarum syllabarum cum encliticum quod praecedit pariter duas syllabas habet, ut Io 12,47 *ἐάν τίσ μου*, Lc 10,29 *τίσ ἐστίν μου*, et Ro 3,8 *καθώσ φασίν τινεσ*.

B. DE SPIRITIBUS.[1]

Fortasse semper, certe ex remotis temporibus confusi sunt spiritus lenis et asper in lingua Graeca et Attica et non Attica. Iam annis ante Christum natum quadringentis, sive Ol. 83,3 — Ol. 94,2 (a. C. n. 446 — 403) in oblivionem spiritus sonum isse, discimus a v. cl. Adolfo de Schütz,[2] qui scripsit: „Spiritus asperi usus hac omni aetate adeo inconstans fuit ac perversus, ut H nota saepissime aut ibi omissa sit, ubi scribenda erat, aut praescripta compareat eiusmodi vocibus, quae re vera spiritu aspero carent. Qua re apparet hunc sonum procedente tempore magis magisque neglectum esse, ita ut postremo omnino non audiretur, neque quisquam in dicendo rationem eius haberet.“ Ad quae verba illustranda, non solum exempla plus centum ex inscriptionibus variis exhibet, sed etiam ex una inscriptione longa, anni 408 ante Christum natum, verba viginti enumerat sine spiritu aspero inter sexaginta quae cum aspero scribenda erant, et verba centum viginti duo cum aspero inter ducenta quatuordecim quae sine aspero scribenda erant. Praeterea etsi lapidarius ille H valde adamavit, scripsit sive scalpsit ΕΙΣΤΕΚΟΤΑ pro *ἑστηκοτα* et ΚΑΤΙΣΤΑΣΙΝ pro *καθιστασιν*.[3]

[1] Vide etiam supra, p. 90.

[2] Schütz, *Historia alphabeti Attici*, Berolini a. 1875, p. 54—58. Confer etiam Franz, *Elementa epigr. Graecae*, Berolini a. 1840, p. 111; E. A. Sophoclem, *History of the Greek alphabet*, Cantabrigiae et Bostoniae, a. 1848, p. 64.65; Kühner, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, ed. 2, Hanoverae a. 1869, vol. 1, p. 96—102.

[3] Kirchhoff, *Corp. inscr. Atticarum*, Berolini a. 1873, vol. 1, p. 169—175; vide p. 170, frag. *c*, l. 19 et p. 169, frag. *a*, l. 4.

Hoffmannus[1] etiam adseverat, diligentia Herodiani (a. 161 p. C. n.), quam in usum spiritus definiendum adhibuit (fere 120ies de spiritu adnotatione facta in vocabulis quibus *α* et *ε* litterae initiales sunt) demonstrari, eo tempore iam spiritus asperi debilitationem multum profecisse, cuius debilitationis initium in dialecto Herodotea percipitur; neque nos erraturos esse, quod putemus eo tempore asperum a vulgo in dicendo omnino omissum esse. Praeterea monet Hoffmannus quamvis asper interdum in verbo simplici omittatur, tamen eum in composito retineri, ut *ἧμαι*, *κάθημαι*; ita Gallice scriptum esse *le héros*, etsi littera *h* non audiatur.

Pergit Schützius, ut supra laudatus; „Cum autem ipso sono exstincto nihilominus H nota in usu permaneret, consequens fuit, ut unusquisque lapicida eam ibi adiceret, ubi spiritum antea pronuntiatum fuisse arbitraretur." Haec omnia quadrant in libros Novi Testamenti manuscriptos plurimos cum unciales tum minusculos, qui signis legendi instructi sunt,[2] quod supra vidimus ubi de *ψιλώσει* diximus, p. 90. Exempli causa: praebet codex minusculus 477 (i^scr^), quem Scrivenerus in hac re melius quam multos codices instructum esse adseverat, haec: *ὁχλοσ*, *ὁλιγοσ*, *ὁδοντων*, *ὁστεων*, *αἱτεω*, *κ. τ. λ.* et contra *ἀρπαζω*, *ἐτεροσ*, *ἐταιροσ*, *ὀλοσ*, *εἰστηκει*, *κ. τ. λ.* Nihilo minus codices optimi inter se conlati, interpretes etiam Latini Gothi Copti Syri in auxilium vocati, testimonium minime neglegendum exhibent.

Pauca hoc loco afferenda sunt:

ἀβραάμ: Mt 1,1.2 cum D^cpp3^EKMUΠ, non *ἁβρ.* ut 1, Γ habet et *ἀ-* et *ἁ-*,

ἁρμαγεδών: Apoc 16,16 cum 35.37.38.39.87.95 am, non *ἀρμ-* ut 1.7.49 demid,

[1] Car. Aug. Jul. Hoffmann, *XXIstes und XXIIstes Buch . . . der Ilias*, pars 1, Clausthaliae a. 1864, p. 123 seqq., cf. p. 12.

[2] Spiritus nonnunquam inveniuntur in codicibus antiquioribus ut hic illic in AQTΔΘ, semel (Gal 5,21) in ℵ, semel (Mt 25,15) in D.

ἔβερ: Lc3,35 cum EHKMΓΛΠ it am em for ing, non ἔβερ ut fortasse minusculi nonnulli et ff² vg^ed,
ἐλισαῖοσ: Lc4,27 ἐλι- cum Λ 69 a q am for fu ing go, non ἐλι- ut Π unc multi b c d f l,
ἐλμαδάμ: Lc3,28 cum EKΓΛΠ a e f q em go cop syr^utr, non ἐλμ- ut fortasse minusculi et b c g^1.2 am ing for fu,
ἐλωΐ: Mc15,34 ἐλ- cum 69 g¹ l am,
ἑρμογένησ: 2Ti1,15 cum D^c P 221 d e go, non ἐρμ- ut f g am fu demid et editores fere omnes,
ἑσλεί: Lc3,25 hoc spiritu cum EΠ c g² q am em for ing, non ἐσλεί ut g¹ l,
εὐρακύλων: Act27,14 hoc spiritu cum 61 vg, non εὐρ- ut HL,
ἠλεί: Mt27,46 hoc spiritu cum EFMΓ a b d f ff¹ g¹ q am em for fu ing, non ἡ- ut KUΠ c ff² g² h,
ἡλεί: Lc3,23 hoc spiritu cum ESΛ it vg, non ἠ- ut KΠ 126 b e,
ἠλείασ: Mt11,14 hoc spiritu cum EGKLM it am fu for, non ἡ- ut FΓΠ vg^cle, Mt16,14 habet H ἡ-,
ἤρ: Lc3,28 cum EHKSΓΛΠ it em for harl, non ἦρ ut 478 f vg go,
ἠσαΐασ: Mt12,17 hoc spiritu cum EKMΓΠ, non ἡ- ut GL it vg, alibi habet G ἡ-,
ὡσαννά: Mt21,9 cum it vg, non ὠ- ut FL alibi Π,
ὡσηέ: Ro9,25 testibus nullis adlegatis, non ὠσηέ.

Interpretis est statuere, utrum scribendum sit ἅγια an ἁγία He9,2 — ἆρα an ἄρα Gal2,17 — αὐτῇ an αὕτη Mt22,39 (Mc12,31) — αὕτη an αὐτή Lc2,2.37 7,12 (hic Complut et Beza αὐτῇ) 8,42 Ro7,10 16,2 1Co7,12 — ἔγχρισαι an ἐγχρῖσαι Apoc3,18 — ἐκφύῃ an ἐκφυῇ Mt24,32 Mc13,28 — ἐν an ἕν Mc3,8.20 — ἐπίβλεψαι an ἐπιβλέψαι Lc9,38 — ἦ πόρνοσ an ἢ πόρνοσ 1Co5,11 — μακρά an μακρᾷ Mc12,40 — ὅτι an ὅ τι Mc9,11.28 Io8,25 2Co 3,14 — τί (ς̄) an τι (ς^e) Lc6,9 (cf Act25,26) — τίνα an τινὰ 1Pe5,8 — τίνεσ an τινὲσ He3,16.

Westcottius Hortiusque originis peregrinae normam secuti scribunt ἅβελ, ἅγαρ, ἁδραμυντηνόσ, ἁδρίασ, ἁκελδαμάχ,

ἁλληλουιά, ἁλφαῖοσ, ἁνανίασ, ἅννα, ἅννασ, ἁρέτασ, ἁριμαθαία, ἑζεκίασ, ἑμμώρ, ἑνώχ, ἑσρώμ, ἑσρών, εὕα, ὡσαννά; sed spiritu leni *ἐβραῖοσ, -αΐσ, -αϊστί, ἐλισαῖοσ, ἠλείασ, ἠσαιασ, ἰερειχώ, ἰερεμίασ, ἰεροσόλυμα, -σολυμείτησ, ἰερουσαλήμ.*

C. DE APOSTROPHO, CORONIDE, PUNCTIS DIAERESIS, IOTA SUBSCRIPTO.

Apostrophus iam in codicibus vetustioribus passim invenitur, ut *εγ' κατα εκ' θυ αλλ' ινα* in codice A, *κατ' αυτου αλλ' ωσ* in codice P, sed parum constanter usurpata et saepe in modum diastoles sive hypodiastoles quam grammatici vocant vocis finem monstrantis, út *αβρααμ' ιλημ' ισαακ' γεννησαρετ' ελισαβετ'* in codice Ξ. De usu apostrophi consentiunt editores Novi Testamenti.

Coronis ut in *κἀγώ, κἀκεῖνοσ* codicum seriorum est neque in plerisque eorum diligenter adscripta.

Puncta diaeresis invenimus in codicibus vetustissimis ad litteras *ι* et *υ* adscripta, idque non solum ubi cavendum erat ne *ι* vel *υ* cum vocali antecedenti coalesceret sed etiam fere omnibus in verbis ad initium, ut *ϊνα, ϊδουσ, ϊρηνησ*, vel *υ* et *ι* coniunctis ut *ϋϊοσ*, vel in compositione ut *ενϊσχυσασ*, vel ad *υ* et *ι* quae neque in diphthongo sunt neque accentum habent, ut in codice Evv254, fol. 145, recto l. 1 *πρεσβϋτέρων*, fol. 150, l. 12 *ἐστϊν*, vide etiam infra p. 115, ll. 28.29. Interdum adhibitum est punctum unum ut *ἰ, ὑ*, vel etiam linea ut *ῑ, ῡ*. Hodie raro disputatur de usu punctorum horum. Nota haec: *γάϊοσ* Act 20,4 — *διϋλίζοντεσ* Mt23,24 — *ἐλωΐ* Mc15,34 *-ΐ* cum PB, non *-ι* ut HKΓ — *ἐφραίμ* Io11,54 sine punctis cum ABD EIKMSUXΓΛΠ — *καϊάφασ* Io11,49 — *κάϊν* 1Io3,12 — *καϊνάμ* Lc3,36 — *λωΐδι* 2Ti1,5 *-ΐ-* cum ℵACDEKL, non *-ι-* ut FG 115.217 — *μωϋσῆσ* Mt8,4 — *πρόϊμον* Iac5,7 — *πρωΐ* Mt16,3. Westcottius Hortiusque scribunt *ἁλληλουιά, ἀχαία, βηθσαιδά, -δάν, γαῖοσ, ἠσαίασ, καιάφασ, καίν, καινάμ, καινάν, ραιμάν* (ita et. Tisch.), *ραίν*, et *-αυ-*, et *-ωι-*, et *-ωυ-* sine punctis diaeresis.

Iota subscriptum in codicibus uncialibus non habetur, rarissime adscriptum in posterioribus aliquot ut ῶι in U Mt25,15, in Λ Lc7,4 — ξυλωι in K Lc23,31 — ηιδισαν in D Mc1,34; neque invenitur subscriptum in codicibus minusculis, teste Scrivenero, ante tempus codicis Evv 71 (anno 1160 exarati) etsi adscriptum nonnunquam usurpatur antehac; unde fit ut testes paucos adhibere possimus. Aliquot verba sufficient ad Tischendorfii usum cognoscendum *ἀθῷοσ* Mt27,4.24 — *ᾆραι* Mt24,17 et *ᾆρον* Mt9,6 — *εἰκῇ* Ro13,4 — *ἐρωτᾶν* Io16,19 — *ζῇν* Lc24,23 — *ζῷον* Apoc4,7 — *ᾖραν* Io19,38 — *ᾑρώδησ* Mt2,3 (forma *ᾑρῴδησ* quam Westcottius Hortiusque adamant invenitur in inscriptionibus ut ⊢HΡΩΙΔΑ, ⊢HΡΩΙΔΕΙΑ[1]) — *κρυφῇ* Eph5,12 — *λάθρᾳ* Mt1,19 — *μητρολῴαισ* 1Ti1,9 — *πανταχῇ* Act21,28 — *πάντῃ* Act24,3 — *πατρολῴαισ* 1Ti1,9 — *πρῷρα* Act27,30.41 — *τρῳάδα* Act16,8 — *ᾠόν* Lc11,12.

D. DE PARTICULARUM CONIUNCTIONE.

Coniunctio particularum in primis auctoritate codicum minusculorum definienda est, quod codices unciales plerique continua scriptura singulis verbis non disiunctis exarati sunt. Quod Tischendorfius statuit liquebit ex catalogis qui sequuntur.

Coniunctim scribuntur:

ἀπάρτι locis tribus: Io13,19 14,7 Apoc14,13
ἀπέναντι: Mt27,24 et alibi
ἄραγε: Mt7,20 17,26 Act17,27
ἆράγε: Act8,30
δεκαοκτώ: Lc13,4.11
δεκαπέντε: Io11,18 Act27,28 Gal1,18
δεκατέσσαρεσ: Mt1,17 2Co12,2 Gal2,1
δήπου: He2,16
διαπαντόσ: Mc5,5 etc
διατί: Mt9,11 etc
διό: Mt27,8 etc
διόπερ: 1Co8,13 10,14
διότι: Lc1,13 etc
ἐάνπερ: He3,14 6,3
εἴγε: 2Co5,3 etc
εἴπερ: Ro3,30 etc
εἴπωσ: Act27,12 etc
εἴτε: Ro12,6 etc
ἔκπαλαι: 2Pe2,3 3,5

[1] Boeckh, *Corp. inscr. Gr.* vol. 3, p. 693, inscr. 5774.5775, l. 15; p. 694, ll. 42.55; p. 695, ll. 87.89.114; p. 696, l. 180.

ἔμπροσθεν: Mt5,16 etc
ἐξαυτῆσ: Mc6,25 etc
ἐπάνω: Mt2,9 etc
ἐπαύριον: Mt27,62 etc
ἐπειδήπερ: Lc1,1
ἐφάπαξ: Ro6,10 etc
ἤπερ: Io12,43
ἤτοι: Ro6,16
ἱνατί: Mt9,4 etc
κἀγώ: vide supra, p. 96
καθά: Mt27,10
καθάπερ: Ro4,6
καθεξῆσ: Lc1,3 etc
καθό: 1Pe4,13 etc
καθόλου: Act4,18
καθότι: Lc1,7 etc
καθώσπερ: He5,4
καίγε: Lc19,42 etc
καίπερ: 2Pe1,12 etc
καίτοι: Act14,17 etc
καίτοιγε: Io4,2
κἀκεῖ:
κἀκεῖθεν: } vide supra, p. 96.97
κἀκεῖνοσ:
κατέναντι: Mt21,2 etc
κατενώπιον: Iud24 etc
μενοῦν uno loco: Lc11,28
μενοῦνγε: Ro9,20 10,18 Phil3,8
μέντοι: Io4,27 etc
μετέπειτα: He12,17
μήγε (εἰ δὲ μήγε): Mt6,1 etc
μηδέποτε: 2Ti3,7
μηδέπω: He11,7
μηκέτι: Mt21,19 etc
μήποτε: Mt4,6 etc
μήπου: Act27,29
μήπω: Ro9,11 He9,8
μήπωσ: 1Co8,9 etc
μήτε: Mt5,34 etc
μήτι (nisi uno loco): Mt7,16 etc
μήτιγε: 1Co6,3
ὅστισ: Mt2,6 etc
οὐδέποτε: Mt7,23
οὐδέπω: Lc23,53 etc
οὐκέτι (uno loco exc.): Mt19,6 etc
οὐκοῦν; Io18,37
οὔπω: Mt16,9 etc
οὔτε: Mt6,20 etc
παραυτίκα: 2Co4,17
παραχρῆμα: Mt21,19 etc
παρεκτόσ: Mt5,32 etc
πεντεκαιδεκάτω: Lc3,1
τοιγαροῦν; 1Th4,8 He12,1
ὑπερέκεινα: 2Co10,16
ὑπερεκπερισσοῦ: Eph3,20 1Th 3,10
ὑπερεκπερισσῶσ: 1Th5,13
ὑπερλίαν: 2Co11,5 12,11
ὑπερπερισσῶσ: Mc7,37
ὑποκάτω: Mt22,44 etc
ὡσεί: Mt3,16 etc
ὥσπερ: Mt6,2 etc
ὡσπερεί: 1Co15,8
ὥστε: Mt12,12 etc

Separantur haec:

ἀλλά γε: Lc24,21 1Co9,2
ἀλλ᾽ οὐχί: Lc17,8 Io13,10
ἀνὰ μέσον: Mt13,25 Mc7,31 Apoc7,17
ἀπ᾽ ἄρτι tribus locis: Mt23,39 26,29.64 sed in ed. Brockhaus. a. 1873, Tischendorfii ultima, ἀπάρτι Mt23,39 26,29
ἀπ᾽ ἀρχῆσ: Mt19,8 etc
ἀπὸ μακρόθεν: Mt27,55
διά γε: Lc18,5
διὰ παντόσ loco uno ex errore: Mt18,10
διὰ τί duobus locis ex errore: Mt17,19 21,26(25)
ἑβδομήκοντα ἕξ: Act27,37

εἰ μή: Mt 5,13 etc
εἰ μήτι: Lc 9,13 etc
εἴ τι: Mt 18,28 etc
εἴ τισ: Mt 16,24 etc
ἐνενήκοντα ἐννέα: Mt 18,12.13 Lc 15,4.7
ἐξ ἐναντίασ: Mc 15,39 Tit 2,8
ἐπὶ πλεῖον: Act 4,17 etc
ἐπὶ τὸ αὐτό: Mt 22,34 etc
καθ᾽ εἶσ: Ro 12,5; — Mc 14,19 κατὰ εἶσ
καθ᾽ ἡμέραν: Mt 26,55 etc
κατὰ μόνασ: Mc 4,10 Lc 9,18
κατ᾽ ἰδίαν: Mt 14,13 etc
μή τι uno loco: Io 21,5
μή τισ: Io 4,33 7,48
ὅσ γε: Ro 8,32
ὅ τι: Lc 10,35 etc
ὅστισ οὖν: Mt 18,4
οὐκ ἔτι: Philem 16
πεντήκοντα τριῶν: Io 21,11
πρὶν ἤ: Mt 1,18 Mc 14,30
τὰ νῦν: Act 5,38 cum H, habent 91.178.195 ταννῦν
τεσσεράκοντα τέσσαρεσ vel τεσσάρων: Apoc 7,4 21,17
τὸ πρότερον: Io 6,62 etc
τοῦτ᾽ ἔστιν: Mt 27,46 etc, sed τοῦτό ἐστιν: Mt 26,26 Mc 14,22.24 Lc 22,19 Io 6,29 1 Io 4,3
ὑπὲρ ἐγώ: 2 Co 11,23

E. DE INTERPUNCTIONE.

In codicibus uncialibus antiquissimis ut ℵB interpunctio satis raro a prima manu invenitur, verbis non separatis nisi interdum nova res novam lineam ut in ℵ vel spatium breve ut in B requirit. Posthac usurpatur punctum simplex idque saepius ut a manu secunda in ℵB et a manu prima in ACIN^b PQZΞ et nonnunquam ut in A comma et puncta duplicata. Codices NRW^a utuntur puncto eodem fere modo nunc ad summam nunc ad imam nunc ad mediam litteram sine ullo discrimine. Codices F^paul G^paul Δ punctum saepissime adhibent. Exempli gratia scribitur in F 1 Ti 3,16:

Υ , ΚΑΙ·
ΟΜΟΛΟΓΟΜΕΝΩϹ·ΜΕΓΑ·ΕϹΤΙΝ·
Η
ΤΟ·ΤΗϹ·ΕΥϹΕΒΙΑϹ·ΜΙϹΤΕΡΙΟΝ·
ΌϹ·ΕΦΑΝΗΡΩΘΗ·ΕΝ·ϹΑΡΚΙ·

verbo unoquoque more inscriptionum antiquarum ab aliis separato. Scribit G sine ulla cura, ut 1 Th 5,23.24:

ΤΟ ϹΩΜΑ· ΑΜΕΜΠΤΩϹ. ΕΝ ΤΗ
ΠΑΡΟΥϹΙΑ ΤΟΥ ΚΥ ΗΜΩΝ ΙΥ
ΧΡΥ· ΤΗΡΗΘΕΙΗ· ΠΙϹΤΟϹ· Ο· ΚΑ
ΛΩΝ ΥΜΑϹ. ΟϹ ΚΑΙ ΠΟΙΗϹΕΙ·

Luce clarius est ne argumentum quidem ad interpunctionem rectam decernendam hauriri posse ex priorum nuditate neque magis ex posteriorum copia signorum.

στίχοι

Notatio autem alia interpunctionis similis fuit scriptura quam stichometricam vocant,[1] de qua non raro erraverunt studiosi Novi Testamenti. Vox *στίχοσ* significavit primum in oratione soluta verba quae una linea scripta sunt, quae in ligata *ἔπη* appellantur. V. cl. Carolus Graux re accuratissime indagata omnibus rebus, ipsis litteris singulis, enumeratis invenit *στίχον* ex circiter 36 litteris exstare, apud scriptores cum sacros tum profanos. Usi sunt veteres *στίχῳ* hoc mensura librorum cum poematum tum orationum prosarum, ut Diogenes Laertius[2] refert Aristotelis opera stichos 445270 continere, Hieronymus[3] Gregorii Nazianzeni opera triginta millia versuum continere. Eodem modo, teste Nöldekio apud Gardthausenium, mercedem accipiunt scribae hodie Indiae orientalis pro numero versuum (slok =

[1] Suicer, *Thesaurus*, Amstelaedami a. 1682, sub voce *στίχοσ* vol. 2, coll. 1025—1037; — F. Ritschl, *Alexandrinische Bibliotheken*, Vratislaviae a. 1838, p. 91—136; — Eduard Reuss, *Herzog's Real-Encyklopädie für protestant. Theologie und Kirche*, Gothae a. 1862, vol. 15, p. 85—88, sub voce *Stichometrie*; — Charles Graux, *Nouvelles recherches sur la stichométrie*, *Revue de philologie* a. 1878, vol. 2, p. 97—143; — V. Gardthausen, *Griechische Palaeographie*, Lipsiae a. 1879, p. 127—133; — F. Blass, *Zur Frage über die Stichometrie der Alten*, et *Stichometrie und Kolometrie*, *Rheinisches Museum*, ser. nov. vol. 24, p. 524—532 et vol. 34, p. 214—236; — Wachsmuth, *Stichometrie und kein Ende*, *Rheinisches Museum*, ser. nov. vol. 34, fasc. 3, p. 481—484.

[2] Diog. Laert. *De vita et mor. philosoph.* lib. 5, cap. 28.

[3] Hieron. *Catal. script. eccles.* cap. 117.

versus poetici) sive liber exscriptus versus quos *slok* dicunt habet sive non habet. Est *στίχος* hoc sensu mensura spatii. Pari fere modo revocant typographi Anglici quidquid typis descriptum est ad *m* quae littera est quadrata. Apud Eusebium[1] dicitur epistula Iesu ad Abgarum paucos stichos continere, et Origenes[2] adseverat Paulum paucos stichos ad ecclesias misisse et Iohannem epistulam perpaucorum stichorum reliquisse et Iohannis epistulas secundam et tertiam stichos non centum facere. Haec omnia ad *στίχους* eos pertinent quibus spatium certum definitur, et quod sciam non nisi huiusmodi *στίχοι* commemorantur in subscriptionibus librorum Novi Testamenti. In codicibus evangeliorum usurpatur vox *ῥήματα* eodem sensu, et nonnunquam praebet codex idem numeros et *στίχων* et *ῥημάτων* sane ex antigraphis variis haustos; similitudo harum vocum apparebit ex eo quod inter alia Matthaei numerantur *στίχοι* 2560, *ῥήματα* 2522, et Marci *στίχοι* 1616, *ῥήματα* 1675.

Prorsus differt scriptura stichometrica quam theologi vocant. Post saeculum quintum medium exscripsit Euthalius diaconus Alexandrinus, posthac episcopus Sulcensis (?) actus et epistulas, accentibus additis, verbis ita in versus dispertitis ut quae in oratione inter se arctissime coniuncta essent uno versu comprehenderentur, praesertim in usum lectorum publicorum in ecclesiis:[3] *πρῶτον δὴ οὖν ἔγωγε τὴν ἀποστολικὴν βίβλον στοιχηδὸν (στιχηδὸν) ἀναγνούς τε καὶ γράψας.* Et iterum: *ἔναγχος ἐμοί γε τήν τε τῶν πράξεων*

[1] Euseb. *Hist. eccles.* i, 13, § 9: *ὀλιγοστίχου μὲν πολυδυνάμου δὲ ἐπιστολῆς.*

[2] Orig. apud Euseb. vi, 25, §§ 7.10: *Παῦλος . . . οὐδὲ πάσαις ἔγραψεν αἷς ἐδίδαξεν ἐκκλησίαις, ἀλλὰ καὶ αἷς ἔγραψεν, ὀλίγους στίχους ἐπέστειλεν . . . .* [Iohannes] *καταλέλοιπε καὶ ἐπιστολὴν πάνυ ὀλίγων στίχων . . . πλὴν οὐκ εἰσὶ στίχων ἀμφότεραι* [2 Io et 3 Io] *ἑκατόν.*

[3] Euthalius apud Zacagnium, *Collectanea monumentorum veterum ecclesiae*, Romae a. 1698, p. 404. 409.

βίβλον ἅμα, καὶ καθολικῶν ἐπιστολῶν ἀναγνῶναι τε κατὰ προσῳδίαν καὶ πῶσ ἀνακεφαλαιώσασθαι καὶ διελεῖν τούτων ἑκάστησ τὸν νοῦν . . . στοιχηδόν (στιχηδόν) τε συνθεὶσ τούτων τὸ ὕφοσ κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ συμμετρίαν πρὸσ εὔσημον ἀνάγνωσιν. Quod autem ad epistulas Pauli attinet, videtur Euthalius Graece secutus esse scriptorem Syrum, qui partitionem in lingua Syra iam anno 396 fecerit.[1] Qui primus evangelia in stichos dispertita scripserit, non apparet. Praeterea usus est Hieronymus distinctione tali in versione sua Latina.

Scriptura huius similis per stichos sive versus breves exstat in codicibus[2] D$^{evv\ act}$E^{act}D^{paul}H^{paul}. Exemplum dabit quod D^{paul} scribit 1 Co 13,5—8:

ΟΥΚΑϹΧΗΜΟΝΕΙ
ΟΥΖΗΤΕΙΤΑΕΑΥΤΗϹ
ΟΥΠΑΡΟΞΥΝΕΤΑΙ
ΟΥΛΟΓΙΖΕΤΑΙΤΟΚΑΚΟΝ
ΟΥΧΑΙΡΕΙΕΠΙΤΗΑΔΙΚΙΑ
ϹΥΝΧΑΙΡΕΙΔΕΤΗΑΛΗΘΙΑ
ΠΑΝΤΑϹΤΕΓΕΙ
ΠΑΝΤΑΠΙϹΤΕΥΕΙ
ΠΑΝΤΑΕΛΠΙΖΕΙ
ΠΑΝΤΑΥΠΟΜΕΝΕΙ
ΗΑΓΑΠΗ
ΟΥΔΕΠΟΤΕΕΚΠΙΠΤΕΙ+

Versio Latina in codice hoc eodem modo exarata est:

NONAMBITIOSAEST
NONQUAERITQUAESUASUNT
NONINRITATUR etc.

[1] Zacagnius, *ibid.* p. 536, not. 2. Vide infra, p. 157—159.
[2] De codice E^{act} vide infra, cap. VII, 2.

Codex D$^{evv\ act}$ usurpat praeterea hic illic punctum et nonnunquam litteram magnam locis quibus sensus distinctio occurrit ad medium versum, ut Io21,21.22:

ΚΕ ΟΥΤΟϹΔΕΤΙ · ΛΕΓΕΙΑΥΤΩ
ΟΙΗϹ

et Latine:

DME HICAUTEMQUID · DICITILLI IHS

Sed haec omnia parum valent ad interpunctionem hodie definiendam.

Interpunctionem uberiorem habemus in codicibus ELOSVYΘK^{epp}M^{paul}B^{apoc}, puncto ad summam ubi plurimum valebat, mediam, imam litteram apposito, commate duplicatisque punctis minus raro adhibitis. Teste Tischendorfio vix invenitur signum interrogationis ante saeculum nonum vel octavum. Tamen editores hodie interpunctionem codicum horum vel codicum minusculorum non ducem fidelem habent.

In hac editione Tischendorfius pariter atque in septima raritati interpunctionis studuit, quod Lachmannus etiam fecerat. Ubi autem antea ad verba post *γέγραπται* vel *λέγων* *κ. τ. λ.* citata usus erat littera magna sine puncto, nunc colon et litteram parvam posuit: unde scribitur non *γέγραπται Οὐκ, γέγραπται γάρ Κύριον, λέγων Ὁμοία,* sed *γέγραπται· οὐκ, γέγραπται γάρ· κύριον, λέγων· ὁμοία.* Hanc mutationem, quam iam adumbraverat in prolegomenis editionis septimae, p. lxiii, invitus, ut videtur, concessit editor codicum auctoritati; exempli gratia haec ex codice Evv254, fol 145 recto, ll.3.4 ad pericopam de adultera addantur: *πλὴν τῆσ γυναικὸσ, εἶπ^ε· γύναι. ποῦ εἰσϊν· οὐδείσ σε κατέκρϊνεν; ἡ δὲ, εἶπεν· οὐδεισ κέ· εἶπε δὲ αὐτ^ῆ ὁ ἰσ· οὐδὲ ἐγώ σε κατακρίν^ω.*

Qui rem accuratius tractare volunt ad Lipsii librum p. 67—112 ablegantur. Hugius[1] notat locos nonnullos

[1] Hug, *Einleitung in die Schriften des Neuen Testaments,* ed. 4, Stuttgardiae, a. 1847, p. 213—217.

ubi patres de interpunctione inter se dissentiunt. Locus praeclarissimus est ille Io 1,3.4 οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωή ἐστιν, quem vide.

2.

DE NOMINUM FORMATIONE.

Pauca dicenda sunt de nominibus cum primae secundaeque tum tertiae declinationis, et de peregrinis aptotisque.

1 et 2 decl. Λύδδα ut accusativus neutrius generis Act 9,32.35 et Λύδδασ ut genetivus feminini generis primae declinationis Act 9,38 scribuntur, quae vox teste Winero[1] feminini generis est in 1 Macc et apud Plinium, utriusque generis apud Iosephum. De voce Θυάτειρα vide Act 16,14 Apoc 1,11 2,18.24:[2] Apoc 1,11 legit Tischendorfius cum ℵ εἰσ Θυάτειρα. Habemus Mt 10,15 Γομόρρων et 2 Pe 2,6 Γομόρρασ ut Gen 13,10 accusativum neutrius generis Γόμορρα et Gen 14,2 genetivum feminini generis Γομόρρασ. Accusativus feminini generis Λύστραν Act 14,6.21 16,1 pugnat cum dativo Λύστροισ Act 14,8 16,2 2 Ti 3,11. De voce Μαρία haec dicantur: genetivo semper, id est septies, Μαρίασ scribitur; dativo bis Μαριάμ Lc 2,5, repugnante D, Act 1,14, repugnantibus ℵACD; nominativo, accusativo, vocativo scribuntur apud Matthaeum Μαριάμ quater, Μαρία non nisi ter; apud Marcum (nominativo solo) Μαρία septies id est ubique; apud Lucam Μαριάμ decies, Μαρία vel Μαρίαν non nisi quinquies; apud Iohannem Μαριάμ undecies Μαρία vel -αν non nisi ter. Praeterea codices ℵD adamant formam Μαρία, BLΔ formam Μαριάμ.[3]

Videtur -αρχησ in primis usitata fuisse forma apostolorum tempore et certe posthac in vocibus compositis.

[1] Winer, *Biblisches Realwörterbuch*, ed. 3, Lipsiae a. 1847, sub voce.

[2] Vide Boeckh, *Corp. inscr. Gr.* vol. 3, p. 61, ins. 3982, l. 9.

[3] Confer Καϊνάμ Lc 3,36 — Ἰωνάμ Lc 3,30 — Ναθάμ Lc 3,31 — etiam Ἰανναί Lc 3,24 — et Μεννά Lc 3,31.

Edidit Tischendorfius *ἀσιαρχῶν* Act 19,31 — *ἐθνάρχησ* 2Co 11,32 — *ἑκατοντάρχησ* undevicies, id est ubique nisi Act22,25 — *πατριάρχησ* Act2,29 7,8.9 He7,4 — *πολιτάρχασ* Act17,6.8 — *τετραάρχησ* Mt14,1 Lc3,19 9,7 Act13,1; sed e contrario ubique, vicies semel, *χιλίαρχοσ*. Winerus laudat formas similes in *-αρχησ* cum in Vetere Testamento tum in scriptoribus profanis.

Formae *μαχαίρησ*,[1] *μαχαίρῃ* leguntur septies Lc21,24 22,49 Act12,2 Heb11,34.37 Apoc13,10.14; *πλημμύρησ* Lc6,48; *πρῴρησ* Act27,30; *σπείρησ*[2] Act10,1 21,31 27,1; *Σαπφείρῃ* Act5,1; *συνειδυίησ* Act5,2.[3]

Ut ex *ὁ δεσμόσ* numerus pluralis *τὰ δεσμά* ducitur excepto Phil 1,13 ubi *οἱ δεσμοί* legitur, ita ex *ὁ σῖτοσ* Act7,12 in textu recepto (cum HP etc) *σῖτα*, sed hic editores recentiores omnes *σιτία* receperunt cum ℵABCDE. Pro forma plurali usitata *σταδίουσ* nunc edidit Tischendorfius Io6,19 *στάδια* cum ℵ*D; item Mc14,3 *τὸν ἀλάβαστρον* cum ℵ*ADEF HKSUVW^{b}XΓΠ non *τὴν ἀλ.* ut ℵ^{c}BCLΔ.

Forma *γήρει* Lc1,36 edita est cum ℵABC et uncialibus
3 decl. ceteris[4] et occurrit in codicibus bonis Gen15,15 21,7 25,8 1Paral29,28. Testatior forma Act27,40 est *ἀρτέμωνα*. Forma pluralis neutrius generis *ἡμίσεια* edita est Lc19,8 cum L (ℵB*Q-*σια*), quae forma alibi[5] reperta

[1] Ita Exod15,9 *μαχαίρῃ* et ed. Rom. et mss.

[2] Dindorfius scripsit: „vicissim frequens est genitivus *σπείρησ*, etiam in communi dialecto apud recentiores.“ Steph. *Thes. Gr. ling.* Parisiis vol. 7 (a. 1848—1854), col. 569.

[3] Ita etiam Exod8,21.24 *κυνομυίησ*, 1Sam25,20 *ἐπιβεβηκυίησ* et ed. Rom. et mss., Sap10,7 *εστηκυιη* ℵ*.

[4] Dindorfius scripsit: „Videtur haec forma [*γῆροσ, τό*] frequentata fuisse Macedonibus et Alexandrinis“; Steph. *Thes. Gr. ling.* Parisiis vol. 2 (a. 1833), col. 608. Cf Fritzsche ad Sir3,12; Sturz, *De dial. Maced. et Alex.* p. 155.

[5] Antoninus Liberalis, *Μεταμορφώσεων συναγωγή*, cap. 2, ed. Georg. Aenoth. Koch, Lipsiae a. 1832, pag. 6, l. 28.

est, praeterea probatur ἡμίσεα apud Phrynichum[1] pro ἡμίση. Editum est βαθέωσ Lc24,1 cum ℵABCDGHLMXΓΔΛΠ*, non βαθέοσ ut EKPSUVΠ². Accusativus pluralis νήστισ scribitur Mc8,3 cum ℵΔ, quae forma Fritzschio[2] probatior videtur esse etiam Mt15,32 ubi Tischendorfius ipse eam recepit in editionibus minoribus a.1873.

Neutrum τὸ ἔλεοσ ubique scribitur quamquam ἔλεον quidem aliquoties etiam in uno vel altero antiquissimorum codicum invenitur. Octies occurrit τὸ πλοῦτοσ 2Co8,2 Eph1,7 2,7 3,8.16 Phil4,19 Col1,27 2,2, duodecies ὁ πλοῦτοσ Mt13,22 Mc4,19 Lc8,14 Iac5,2 Ro2,4 9,23 11,33 Eph1,18 He11,26 1Ti6,17 Apoc5,12 18,16; ὁ ζῆλοσ passim, sed bis τὸ ζῆλοσ, 2Co9,2 cum ℵB 17, quam formam in editione septima B solo teste Tischendorfius noluit accipere, et Phil3,6 cum ℵABD*FG. Aliquot testes habent passim etiam ὁ δεῖπνοσ ut Lc14,16 Apoc19,9.17.

In editione septima Tischendorfius, vix libenter scripsit Δίαν Act14,12 — ἀσφαλῆν He6,19 — et in apocalypsi ποδήρην 1,13 — μῆναν 9,15 22,2 — ἄρσεναν 12,5.13 — εἰκόναν 13,14 de quibus conferendus est apparatus criticus ad He6,19; nunc auctoritate in primis codicis ℵ fultus, qui codex tamen aliis locis formas similes praebet, expulit has formas neque olim neque hodie a lingua populari alienas,[3] quae etsi passim in codicibus optimis antiquissimis leguntur

[1] Phrynichus, *Eclogae nominum*, ed. Chr. Aug. Lobeck, Lipsiae a. 1820, p. 246.247: Steph. *Thesaur.* vol. 4, p. 170; Buttmann, *Ausführl. Sprachlehre*, vol. 1, p. 248; Al. Buttmann, *Studien und Kritiken*, a. 1862, p. 194 sq.

[2] C. F. A. Fritzsche, *Evangelium Marci*, excurs. 3, Lipsiae a. 1830, p. 796.797.

[3] Vide Mullach, *Grammatik der griechischen Vulgarsprache*, Berolini a. 1856, p. 22 et 162; — Joh. Gottfr. Wetzstein, „Ausgewählte griechische und lateinische Inschriften, gesammelt auf Reisen in den Trachonen und um das Haurängebirge.“ *Abhandlungen der königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1863*, Berolini a. 1864, p. 255—368, ubi invenitur forma

tamen ex recentiore usu videntur fluxisse. Similiter *μείζων* pro *μείζω* Io5,36 non-editum est, quamquam ABEGMA testes habet.

peregrina. Vox *Μωϋσῆσ Μωϋσεῖ Μωϋσῆν* habet Act7,44 *Μωϋσῆ* ex ℵBCEH, ut verisimile est, auctore Moultonio, ex LXXviralis versionis usu, et Lc16,29 *Μωϋσέα* ex codicibus omnibus. *Μωϋ-* in hac voce constanter editum est. Habet textus receptus ubique *Μωσῆσ*, ita etiam Strabo (ed. Meineke) et Philo (ed. Müller; non ita ed. Richter). De usu LXXvirali cf LXX ed. 4. Tischendorfii, proll. p. xlii. Teste Müllero (in Ioseph. *Contr. Ap.* i, 31, §4) fluctuat scriptura apud Iosephum, etsi forma *Μωσῆσ* ei usitatior sit; Bekkerus tamen edidit ubique apud Iosephum *Μωυσῆσ*. De codicum variatione quod ad hanc vocem attinet, cf Ottonem ad Iust. Mart. *Apol.* 1, cap. 32 sub init.

In evangeliis editae sunt formae *Σολομῶνοσ*, *Σολομῶνα*, in actibus *Σολομῶντοσ* 3,11 cum ℵABCP, 5,12 cum ℵA13; Δ Mt1,6 et C(semel) Δ Mt12,42 praebent *-μῶντα*. Act7,47 edidit Tischendorfius *Σαλωμών*.

Vox *Ἰερουσαλήμ* vel *Ἱεροσόλυμα* invenitur in Novo Testamento fere 140ies, id est *Ἰερουσαλήμ* 74ies et *Ἱεροσόλυμα* 66ies. Ut accuratius loquar, edita est forma *-όλυμα* in Matthaeo semper (11ies) excepto Mt23,37 ubi *-ήμ* bis legitur, — in Marco semper (11ies) — in Iohanne semper (12ies), — in apocalypsi semper, id est ter. In Luca edita est forma *-ήμ* 27ies, *-όλυμα* quater, — in actibus *-ήμ* 37ies, *-όλυμα* 22ies, — in Paulo *-ήμ* octies, *-όλυμα* ter.

aptota. Ex verbis aptotis haec *Βηθφαγή*, *Γεννησαρέτ*, *Καφαρναούμ* ubique sine variatione edita sunt; — *Βηθσαϊδάν* potius placet Matthaeo et Marco, *Βηθσαϊδά*

κρηπιδαν p. 311, inscr. 160, l. 3; — Le Bas et Waddington, *Voyage archéologique*, inscriptions vol. 3, 1, textes, pars VI, sect. VI, Trachonite 2, Riméa, inscr. 2418, l. 2, ubi invenitur *θυριδαν*. Vide etiam I. G. Müllerum, *Erklärung des Barnabasbriefes*, Lipsiae a. 1869, p. 158, et E. A. Sophoclem, *Greek lexicon*, Bostoniae a. 1870, p. 36.

Lucae et Iohanni;[1] — *Ναζαρέθ* (exceptis Mt4,13 et Lc4,16 *Ναζαρά*) usurpatur a Matthaeo et Luca (etiam in actibus), *Ναζαρέτ* a Marco et Iohanne, iudice Tischendorfio.

3.

DE VERBORUM FORMATIONE.

(1.) DE AUGMENTO.

Augmentum passim vel omittitur vel fluctuat vel duplicatur vel non reduplicatur vel transponitur.

a. Omittitur passim augmentum praesertim in verbis quae praepositionibus composita sunt vel quae diphthongum *οι* vel *ευ* sub initium habent, et in plusquamperfecto ut: *ἀνορθώθη* Lc13,13 — *ἐπαισχύνθη* 2Ti1,16 — *διερμήνευσεν* Lc24,27 (— *ἀνέθη* Act16,26 — *ἀφέθησαν* Ro4,7) — *ἐποικοδόμησεν* 1Co3,14 — *οἰκοδομήθη* Io2,20 cum ℵB*T^b 33 (*οἰκοδόμησεν* aliqua auctoritate valet, in primis Act7,47 B*D et Lc7,5 C*D; alibi vero ita unus B* vel C* vel L*, alibi nullus; confer ad Act7,47)[2] — *εὐδόκησα* etc Mt17,5 Mc1,11 Lc3,22 12,32 2Pe1,17 1Co1,21 10,5 Gal1,15 Col1,19 1Th2,8 (sed *ηὐδοκ.* praesertim cum ℵAB et 37^paul Mt3,17 12,18 Ro15,26.27 1Th3,1 He10,6.8; ad He10,6.8 habent ℵD^c *εὐδοκ.*) — *εὐκαίρουν* Mc6,31 (sed *ηὐκαίρουν* Act17,21) cum ℵABDE — *εὐλόγησα* (cf Lc24,30) — *εὐπορεῖτο* Act11,29 — *εὕρισκον*, *εὗρον* etc (He11,5 *ηὑρίσκετο* cum ℵADE) — *εὐφόρησεν* Lc12,16 ubi codices multi *ηὐφ.* praebent — *εὐφραίνοντο* Act7,41 (sed *ηὐφράνθη*

[1] Confer *βηδσαϊδά* ex titulo atramento scripto in testa fictili, quae ex Aegypto Parisios translata fuit; Boeckh, *Corp. inscr. Gr.* vol. 4 (a. 1877), p. 424, inscr. 9060, l. 2.

[2] Confer Wetzstein (ut supra p. 118) p. 267, inscr. 12, l. 2; p. 279, inscr. 52, l. 3.4; p. 282, inscr. 62. a, l. 10; p. 299, inscr. 118, l. 4; p. 304, inscr. 136, l. 2; p. 305, inscr. 140, l. 4; p. 307, inscr. 148, ll. 4.5; p. 309, inscr. 155, l. 4 ubi *οἰκ*; — p. 270, inscr. 22, ll. 4.5; p. 271, inscr. 28, l. 6; p. 295, inscr. 107, l. 2 ubi *ᾠκ*.

Act2,26) — εὐχαρίστησεν Act27,35 (sed[1] ηὐχαρίστησαν Ro1,21 cum ℵACDE) — εὔχοντο Act27,29 cum B*CH (sed ηὐχόμην Ro9,3 cum ℵABCFG) — εὐξάμην Act26,29 — γεγόνει Act4,22 (vide ad loc.) — δεδώκει Mc14,44 Lc19,15 Io11,57 (cf Mc15,10) — μεμενήκεισαν 1Io2,19 — πεπιστεύκεισαν Act14,23 — πεποιήκεισαν Mc15,7 — τεθεμελίωτο Mt7,25.

b. Fluctuat augmentum inter ε et η in ἐδυνάμην Mt22,46 etc et ἠδυνάμην Io9,33 etc etiam ἠδυνήθην Mt17,16.19 etc, vel ἠδυνάσθην Mc7,24 (ℵB) — ἔμελλον Io6,6.71 etc et ἤμελλον Lc7,2 Io4,47 etc (ἐβουλόμην, ἐβουλήθην ubique edita sunt, non ἠβουλ. — cf 2Io12 in textu recepto); inter ει et η, ut εἰργάσασθε 2Io8 et ἠργάσατο Mt25,16 etc ἠργάζοντο Act18,3; κατειργ. Ro15,18 et κατηργ. Ro7,8 etc, προσηργ. Lc19,16 (εἱλκωμένοσ editum est Lc16,20, non ἡλκ.). Fluctuant etiam ἐρ- et ἐρρ-, ut ἐραβδίσθην 2Co 11,25 — ἐράντισεν He9,19.21 — ἐράπισαν Mt26,67 — ἔριψαν Mt15,30 etc — ἐρύσθη 2Ti4,17 — ἐρύσατο Col1,13 2Ti3,11 (sed ἐρρύσατο 2Co1,10 2Pe2,7) — προσέρηξεν Lc6,48.49 (sed ἔρρηξεν Lc9,42) — διερήσσετο Lc5,6 (sed διέρρηξεν Mt26,65) — ἐρρέθη passim. Reduplicatur interdum ρ, ut ῥεραντισμένοι He10,22 — περιρεραμμένον Apoc19,13 (ℵ); saepius non reduplicatur, ut ἐριμμένοι Mt9,36 (D ρεριμμενοι) — ἔρριπται Lc17,2 — ἔρρωσθε Act15,29 — ἐρριζωμένοι Eph3,18(17) Col2,7.

c. Duplicatur augmentum vel omissa est reduplicatio quam vocant, ut: ἀπεκατεστάθη Mt12,13 Mc3,5 (8,25) Lc6,10 — ἀνέῳξεν Io9,14 — ἀνέῳγεν 1Co16,9 — ἀνεῴχθην Mt3,16 9,30 27,52 Lc1,64 — ἀνεῳχθῆναι Lc3,21 — ἀνεῳγμένοσ Act10,11 Ro3,13 2Co2,12; *triplicatur* etiam ut ἠνεῴχθησαν Io9,10 — ἠνεῳγμένη Apoc4,1 10,2.8 19,11; reduplicatio omittitur in ἐμνηστευμένη Lc1,27 2,5.

[1] Confer Gruterum, *Corp. inscr.* Amstelaedami a. 1707, p. lxxi, inscr. 1, ll. 9.14.18 ηυχαριστησεν.

d. Transponitur augmentum, ut *ἠνοίγη* Act12,10 — *ἠνοίγησαν* Mc7,35 — *ἤνοιξεν* Io9,17 — *ἠνοίχθησαν* Act16,26 — *διηνοιγμένουσ* Act7,56 — *ἤφιεν* Mc1,34 11,16 — *ἠμφιεσμένον* Mt11,8 Lc7,25 (*ἐπροφήτευσαν*, non *προεφήτευσαν* textus recepti Mt11,13 et al.).

Forma *ἑόρακα* pro *ἑώρακα* edita est 1Co9,1 Col2, 1.18, sed alibi *ἑώρ.*[1]

(2.) DE TEMPORIBUS INSOLENTIORIBUS.

a. Aliquando verba formas permutant, ut verba in *μι* cum verbis in *άω έω* (*ί*)*ω*; verba in *έω* cum verbis in *άω*, e. g.: *ἐμπιπλῶν* Act14,17, *ἐμπιπρᾶσθαι* Act28,6, *ἀφιεῖσ* Apoc2,20, *συνιῶν* Ro3,11 (al *συνίων*), *συνιοῦσιν* Mt13,13, *ἀφίουσιν* Apoc11,9 (al *συνίουσιν ἀφιοῦσιν*), — *ἐλεῶντοσ* Ro9,16, *ἐλεᾶτε* Iu23, *ἐλλόγα* Philem18, — *νικοῦντι* Apoc2,17, *ἠρώτουν* Mt15,23, *ἐνεβριμοῦντο* Mc14,5, *ἐμβριμούμενοσ* Io11,38.[2]

b. Quod ad modos attinet, haec notentur. Etsi non editum est tamen passim in codicibus nonnullis invenitur coniunctivus quidam futuri ut *καυθήσωμαι* 1Co13,3, *κερδηθήσωνται* 1Pe 3,1 (*δώσῃ* Io17,2 nunc legit Tisch.). Formae *δοῖ* Mc8,37, *παραδοῖ* Mc4,29 14,10.11 Io13,2, *παραδιδοῖ* 1Co15,24, *γνοῖ* Mc5,43 9,30 Lc19,15 videntur re vera non optativi sed coniunctivi modi esse.[3] Tischendorfius edidit optativum

[1] Vide de *ἑόρακα* Stephan. *Thes. Gr. ling.* Parisiis vol. 5 (a. 1842—1846), col. 2139. Praeterea cum his de augmento „conferri possunt multa ex LXX, alia in editis alia in mss. obvia: ut *απεκατεστη* Exod4,7, *ερυσθησαν ερυσω* 4Reg23,18 Exod5,23, *εριψεν* Exod7,10, *εμνηστευμενη* (hoc omnino contra antiquum morem fuisse videtur) Deut22,23 (eadem forma Protev. Iac. xix, 1, cod. E), *επρονομευσαν* saepissime, *ηργαζοντο* Exod36,4 et alibi saepe, *επροφητευσαν* saepissime, *επιβεβηκει* Num22,22, *δεδωκειν* 2Reg18,11 etc. Cf etiam *Patr. apostol. opp.* ed. Gebhardt, Harnack, Zahn, Lipsiae a. 1876, fasc. 2, p. 158, martyr. Polyc. xvi, 2 *γεγόνει*; p. 152, martyr. Polyc. xii *πεπληρώκει.*"

[2] Cf E. A. Sophoclem, *Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods*, Bostoniae 1870, p. 41.

[3] Confer Moultonium (ut supra, p. 99), p. 360, not. 2.

δῴη Ro15,5 Eph1,17 2Ti1,16.18 2,25, non coniunctivum *δώῃ* quem Lachmannus habet Eph1,17 2Ti2,25. Imperativi recipiuntur *ἀνάβα* Apoc4,1, *ἀνάβατε* Apoc11,12, *ἀνάστα* Act12,7 Eph5,14, *ἐγείρου* Lc8,54 (vide ad loc.), *εἰπόν* Mt18,17 22,17 (vide apparat.) Mc13,4 Lc10,40 22,66, — et infinitivi *πεῖν* (Ln bis *πῖν*) Mt27,34 bis Io4,7. 9.10 1Co9,4 10,7 (sed *πιεῖν* Mt20,22 Mc10,38 Act23, 12.21 Ro14,21), *κατασκηνοῖν* Mt13,32 cum B*D, (sed *κατασκηνοῦν* Mc4,32) *ἀποδεκατοῖν* He7,5 cum BD*.

c. Quod ad ea, quae temporum propria sunt, attinet, haec notentur. Futura *ἀκούσω* ut Mt12,19, *γελάσω* Lc6,21, *κράξω* Lc19,40 et similia usitatioribus passim praeferuntur. Futurum *ἀναπαήσονται* Apoc14,13 editum est cum ℵAC, et *ἐπαναπαήσεται* Lc10,6 cum ℵB; confer *κατακαήσεται* 1Co3,15 2Pe3,10.[1] Aoristus secundus saepe terminationem primi adsumit, ut *εἶδα* vel *ἴδα* Mt13,17 etc, *εἵλατο* 2Th2,13,[2] *εἶπαν* ut Mt27,6 Mc8,28,[3] *ἐπέβαλαν* Mc14,46, *ἔπεσαν* Apoc7,11, *εὕραμεν* Lc23,2 He9,12, *ἦλθαν* Mt25,36 etc, participium *εἴπας* Act7,37 etc.[4] Cf *εἴχαμεν* 2Io5, *εἶχαν* Mc8,7 Apoc9,8.

d. Flexiones hae personales notandae sunt: secundae personae singularis *δύνῃ* Mc9,22.23 Lc16,2 Apoc2,2, *ἀφῆκες* Apoc2,4 cum ℵ*et^cC, *κεκοπίακες* Apoc2,3, *πέπτωκες* Apoc2,5

[1] Codex Alexandrinus habet *κατακαήσονται* Esai47,14. Herm. Vis. i, 3, § 3, et iii, 9, § 1, *παῆναι*; cf Steph. *Thes.* et E. A. Sophoclem, *Greek lex.* s. v. *παύω*.

[2] Vide Boeckhium, *Corp. inscr. Gr.* vol. 2, p. 755, inscr. 3272, l.11 *εἵλατο*, l.15 *εἱλάμενος*; vol. 3, p. 901, inscr. 6247, l. 2 *ἀφείλατο*; vol. 4, p. 465, inscr. 9269, l. 2 *εἵλατο*.

[3] Teste v. cl. I. H. Thayero, pro *εἶπον*, quod textus receptus 127ies habet, legit Tisch. 82ies *εἶπαν*.

[4] Tischendorfius haec addidit: „Lc14,10 17,7 codices optimi inter *αναπεσε* et *αναπεσαι* fluctuant. Sed illud prius a paulo pluribus confirmatum eo magis praeferri debet quoniam *ανεπεσεν* 11,37 22,14 haud dubie a Luca scriptum est, cui si *ανεπεσαμην* (neque Iohanni, Marco, Matthaeo probatum) placuisset, non unum imperativum *αναπεσαι* placuisse probabile est."

(B habet *ἔδωκες* Io17,7.8), *καυχᾶσαι* Ro2,17.23 1Co4,7 (cf Ro11,18), *ὀδυνᾶσαι* Lc16,25, *πίεσαι*, *φάγεσαι* Lc17,8,[1] — tertiae personae singularis *διεδίδετο* Act4,35, *ἐξέδετο* Mt21,33 Mc12,1 Lc20,9, *παρεδίδετο* 1Co11,23,[2] — tertiae personae plur. imperfecti *ἐδολιοῦσαν* Ro3.13 (e LXX), *εἴχοσαν* Io15,22.24 cum ℵBL*X*Π² 1.33, aoristi secundi *παρελάβοσαν* 2Th3,6 cum ℵ*AD*, ita saepe in LXX,[3] perfecti *ἀπέσταλκαν* Act16,36 cum ℵAB, *γέγοναν* Ro16,7 cum ℵAB et Apoc21,6 cum ℵᶜA, *ἔγνωκαν* Io17,7, *εἴρηκαν* Apoc19,3 cum ℵAP, *εἰσελήλυθαν* Iac5,4 cum BP, *ἑώρακαν* Lc9,36 Col2,1 (*ἑόρ.*), *τετήρηκαν* Io17,6 cum BDL; Apoc18,3 habent *πέπτωκαν* AC; Tischendorfius legit *πέπωκαν*.[4]

4.

DE SYNTAXI.

Constat multa quae ad syntaxim spectant esse, quibus Graecitas Novi Testamenti, qualis in codicibus servatur, ut et scriptorum aliorum posterioris aevi et LXX interpretum, a puritate classica quam vocant discedat, nec prorsus arcenda sunt talia ex editionibus Novi Testamenti. Iunguntur *ἵνα*, *ἐάν*, *ὅταν* cum indicativo nunc futuri *ἵνα σταυρώσουσιν* Mc15,20, *ἐρεῖ* Lc14,10, *δώσουσιν* Lc20,10, *θεωρήσουσιν* Io7,3, *ξυρήσονται* etc Act21,24, *θήσω* 1Co9,18, *καυθήσομαι* 1Co13,3, *καταδουλώσουσιν* Gal2,4, *ἐξομολογήσεται* Phil2,11, *κερδηθήσονται* 1Pe3,1, *ἥξουσιν κ. προσκυνήσουσιν* Apoc3,9, *σφάξουσιν* Apoc6,4, *δώσει* Apoc8,3, *ἀδικήσουσιν* Apoc9,4, *προσκυνήσουσιν* Apoc9,20 13,12, *ἀναπαήσονται* Apoc14,13, — *ἐὰν συμφωνήσουσιν* Mt18,19, *σιωπήσουσιν*

[1] Ita apud LXX *πίεσαι* Ruth 2,9 Iud12,13 Sir9,10 Ezek4,11 12,18 23,32.34; *φάγεσαι* Ruth 2,14 Ps127,2 Ezek4,9.10.12 12,18 36,14 Mich 6,14 2Mac 7,7.

[2] Codex Alexandrinus habet *ἐδίδετο* Exod 5,13.

[3] Vide E. A. Sophoclem, *Greek Lexicon*, p. 39.

[4] Vide in primis E. A. Sophoclem, *Gr. Lex.* pp. 37.38.

Lc19,40, *ὁδηγήσει* Act8,31, — *ὅταν ὄψεσθε* Lc13,28, *δώσουσι* Apoc4,9, nunc praesentis *ἵνα σωφρονίζουσιν* Tit2,4, *γινώσκουσιν* Io17,3, *διώκονται* Gal6,12, *θαυμάζετε* Io5,20, *φυσιοῦσθε* 1Co4,6, *ζηλοῦτε* Gal4,17, *γινώσκομεν* 1Io5,20, *τρέφουσιν* Apoc12,6, — *ἐὰν στήκετε* 1Th3,8, — *ὅταν στήκετε* Mc11,25, nunc perfecti, *ἐὰν οἴδαμεν* 1Io5,15. Occurrit etiam *ὅταν* cum imperfecto, ut *ὅταν αὐτὸν ἐθεώρουν* Mc3,11, et aoristo, ut *ὅταν ὀψὲ ἐγένετο* Mc11,19, *ὅταν ἤνοιξεν* Apoc8,1.

Ita coniunguntur diversi modi continuo se excipientes, ut Mt7,6 *μήποτε καταπατήσουσιν καὶ ῥήξωσιν*, Apoc3,9 *ἵνα ἥξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν καὶ γνῶσιν ὅτι*, vide etiam Apoc22,14.[1]

Constructiones ad sensum quas dicunt inveniuntur, ut Io6,9 *παιδάριον ὅσ*, Mc3,28 *αἱ βλασφημίαι ὅσα ἂν βλασφημήσωσιν*, et similiter Lc23,53 *ἐνετύλιξεν αὐτό . . . καὶ ἔθηκεν αὐτόν*, Mc9,26 [*πνεῦμα*] . . . *κράξασ . . . σπαράξασ*, Mt14,12 *ἦραν τὸ πτῶμα καὶ ἔθαψαν αὐτόν*.[2]

Apocalypsis, cuius pauci exstant codices, scatet erroribus syntacticis, ut 5,12 *ἄξιόσ ἐστιν τὸ ἀρνίον*, 21,14 *τὸ τεῖχοσ ἔχων*, neque omnino desunt in reliquis Novi Testamenti libris similes soloecismi, ut Phil2,1 *εἴ τισ σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί*.

In interrogatione ponitur *ὅτι* pro *τί ὅτι* Mc2,16 9,11.28, quod etiam apud LXX et alibi occurrit. Item praefigitur *εἰ* interrogationi directae, ut Act1,6 *λέγοντεσ· κύριε, εἰ . . . ἀποκαθιστάνεισ*, Lc13,23 *εἰ ὀλίγοι*, Lc22,49, *εἰ πατάξομεν* vide etiam Mt19,3 Act19,2.[3]

[1] Confer Lev10,6 *ἵνα μὴ ἀποθάνητε καὶ ἔσται*, Deut29,13 *ἵνα στήσῃ . . . καὶ ἔσται*. Vide etiam Tischendorfium, *N. T. Gr.* Parisiis a. 1842, proll. p. xi.

[2] Ita saepe in LXX, ut Deut1,39 *παιδίον ὅστισ*, Deut4,2 *τὰσ ἐντολὰσ ὅσα*, Deut5,28 *λόγων ὅσα ἐλάλησαν*, — 1Reg13,29 *ἦρεν τὸ σῶμα καὶ ἐπέθηκεν αὐτό . . . καὶ ἐπέστρεψεν αὐτὸν τοῦ θάψαι αὐτόν*, — Lev5,15 *ψυχὴ ἐὰν αὐτόν*, 2Reg18,36 *ἐντολὴ λέγων*.

[3] Cf Iudic13,11 *εἰ σὺ εἶ*, et vide Winerum, *Gr.* § 57,2.

Pronomen reflexivum ubique *αὑτοῦ* nunquam *αὐτοῦ* editum est, quod non modo in codicibus uncialibus octavi noni decimi saeculi sed etiam in aliis multis (non tantum Novi Testamenti codicibus) fere constanter ponitur, quod firmant praeterea praepositiones elisae, quae *επ*, *απ*, *μετ*, *κατ*, *αντ*, non *εφ*, *αφ*, *μεθ*, *καθ*, *ανθ* scriptae sunt, ut Mc 5,40 14,33 *μετ' αὐτοῦ*, He 6,7 *ἐπ' αὐτῆς*, Apoc 9,11 *ἐπ' αὐτῶν*.[1]

Τίς ponitur significatione relativi, ut Mc 8,1.2 Mt 10,19, et fortasse Act 13,25 *τί ἐμὲ ὑπονοεῖτε εἶναι, οὐκ εἰμὶ ἐγώ·* ubi, Tischendorfio iudice, non interpungendum est *εἶναι; οὐκ:* sed vide Meyerum in loco.

5.

DE VERBIS COMPOSITIS.

Saepe accidit lingua quadam veterascente ut verba simplicia quasi senescentia verbis compositis cedant; neque desunt talia composita in Novo Testamento. Nihilominus usque hodie res non accurate indagata est, nec licet legem ponere nisi legem illam prudentiae, nihil temere mutari debere. Id, quod Tischendorfius iam statuit, — composita quaedam simplicibus usitatiora fuisse et e contrario librarios vel potius codicum correctores loco simplicium saepe composita posuisse quo explicatiorem orationem redderent, — dubium non tollit. Qui rem adire volet, inveniet in apparatu materiam, quae ad Novum Testamentum attinet. Fusius de hac re tractare vetamur cum temporis tum spatii angustiis. Videtur *ἐπερωτᾶν* usitatius fuisse quam *ἐρωτᾶν* (apud Bruderum invenitur *ἐπερ.* 61 ies et *ἐρ.* 61 ies), de quo vide Mc 8,5 Lc 23,3.6, et *ἀναστρέφεσθαι* quam *στρέφεσθαι*, de

[1] Ita apud LXX (ubi editio ipsa Romana plerumque *αὑτοῦ* habet), ut 1 Reg 11,18 *μετ' αὐτῶν* in codice Alexandrino, 2 Sam 13,19 *ἐπ' αὐτῆς*, Iudic 3,23 *κατ' αὐτοῦ*, 2 Reg 3,27 *ἀντ' αὐτοῦ* et *ἀπ' αὐτοῦ*. Confer Philonem 2,77, l. 37, Basilicorum tom. vii, ed. Car. Annibal Fabrotus, Parisiis a. 1847, p. 884 B *κατ' αὐτοῦς*, p. 251, C *ἐπ' αὐτόν* ex codice Parisiensi.

quo vide Lc4,16 Act7,20.21 22,3 — *ἀποκρύπτειν* passim substitutum esse pro *κρύπτειν* ut Mt11,25 25,18, item *ἀπαρνήσασθαι* (quod Mt16,24 Mc8,34 non fluctuat) pro *ἀρνήσασθαι*, de quo vide Lc9,23 Io13,38, item *ἐπιστρέφειν* pro *στρέφειν* Io12,40.

6.

DE IIS QUAE SINGULORUM SCRIPTORUM PROPRIA SUNT.

Dubitari vix potest quin is adiumentum studiosis Novi Testamenti textus magnum ad lectiones definiendas allaturus sit qui accurate distinguere poterit, quid uniuscuiusque scriptoris proprium sit. Res autem difficultatis plena usque hodie fere neglecta est. Gersdorfius[1] initium fecit. Wilkius,[2] quem coniunctio inter quaestiones textus criticas et scriptorum consuetudines non fugit, quamquam multa plurimi aestimanda commemoravit tamen in usum grammaticae studiosorum scribens praebuit non nisi notas quae a criticis elaborarentur oportuit. Crednerus multa quae est eius accuratio notavit.[3] Valent etiam multum studia vv. cll. Bernhardi Weissii et Henrici Iulii Holtzmanni in quaestionibus de evangeliis; adeundi sunt libri Schulzii et Seyffarthii in quaestionibus de Iohanne, Schulzii in quaestionibus de Petro Iuda Iacobo, Böttcheri et Lasonderi in quaestionibus de Paulo.[4]

[1] Chph. Gotthelf Gersdorf, *Beiträge zur Sprach-Charakteristik der Schriftsteller des N. T.* Theil i, Lipsiae a. 1816.

[2] Christian Gottlob Wilke, *Die neutestamentliche Rhetorik*, Dresdae et Lipsiae a. 1843, p. 4 et p. 435—493.

[3] Credner, *Einleitung in das Neue Testament*, Halae a. 1836.

[4] Weiss, *Das Matthäusevangelium und seine Lucasparallelen*, Halae a. 1876, *Das Marcusevangelium und seine synoptischen Parallelen*, Berolini a. 1872, vide etiam editionem sextam commentariorum Meyeri in Mc-Lc Io Ro a Weissio curatam; Holtzmann, *Die synoptischen Evangelien*, Lipsiae a. 1863; — I. D. Schulze, *Der schriftstellerische Charakter und Werth des Iohannes*, Lipsiae a. 1803; T. A. Seyffarth,

Nonnulla addantur exempli causa. Matthaeus adamat phrases *ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐρρέθη* et similia, *προσκυνεῖν τινι*. Marcus utitur praesentibus ubi alii praeteritis utuntur, ut capp. 1.2.3, item 4,1.15, item passim capite 5, item 6,1; — aoristo praecedente solet praesens ponere, ut 3,12 6,8.12.41 7,36 8,2.30; — ponit *ὁ πολύσ* et *οἱ πολλοί* ubi *πολύσ* et *πολλοί* satis videntur esse, ut 6,2 9,26 12,37; — amat locutiones pleonasticas, ut *μετ' αὐτοῦ συνακολουθεῖν* 5,37. Lucas adamat formam *ἱερουσαλήμ*; — praeter ceteros mavult *ἅπαντεσ* pro *πάντεσ* scribere; — adamat *δὲ καί* in talibus phrasibus quales sunt *ὁμοίωσ δὲ καί, ἔλεγεν δὲ καί, ἐγένετο δὲ καί.*

Difficultas lectionis definiendae, quod ad hanc rem spectat, eo maior est quod non solum facillime scriba, praesertim ad novum auctorem transitu facto, phrases prioris auctoris in librum alterius inferebat, sed etiam intra librum unum phrases forte varie scriptas inter se confundebat. Quo postero modo imitati sunt interpolatores ea quae auctoris interpolati propria sunt, „quem ad modum Lc 2,41 *ἐπορεύοντο δὲ καί* solus D praebet; nec raro in Marco testes aliquot *ὄχλοσ* cum plurali composuere, quod ex ipsius Marci more est, confer 4,1 et 9,15.“

Ein Beitrag zur Special-Charakteristik der Johanneischen Schriften, Lipsiae a. 1823; — I. D. Schulze, *Der schriftstellerische Werth und Charakter des Petrus, Judas und Jakobus*, Leucopetrae a. 1802; — I. F. Böttcher, *De paronomasia finitimisque ei figuris Paulo apostolo frequentatis*, Lipsiae a. 1823.24; Bernard Albert Lasonder, *Disquisitio de linguae Paulinae idiomate*, I.II, Traiecti ad Rhenum a. 1866.

V.

DE TEXTUS FORMA.

V.

DE TEXTUS FORMA.

1.

DE LIBRORUM ORDINE.[1]

Novum Instrumentum sive Testamentum[2] pro lege et prophetis Veteris Testamenti praebet „novam legem evangelii et novum sermonem apostolorum" unde orta est divisio in evangelium sive evangelia sive evangelicum instrumentum et apostolum sive apostolos sive apostolicum instrumentum sive apostolica instrumenta.[3] Exceptis paucis

[1] Haec indagaverunt quam accuratissime atque historice elucidaverunt Humfredus Hody, *De bibliorum textibus originalibus*, Oxonii a. 1705, lib. 4, cap. 4, *de librorum biblicorum numero ac ordine*, p. 644—664, et in primis v. cl. Gustavus Volkmar, in editione sua libri Credneri, *Geschichte des Neutestamentlichen Kanon*, Berolini a. 1860, p. 337—416, praesertim 393—416. Vide etiam v. cl. B. F. Westcott, *A general survey of the history of the canon of the New Testament*, ed. 5, Londinii a. 1881, p. 521—579, ubi exhibentur catalogi librorum biblicorum praestantissimi ex saeculis octo prioribus.

[2] Tertull. *Adv. Marcion.* lib. 4, cap. 1 et 6; *Adv. Prax.* c. 15; *De resur. carnis*, c. 39.

[3] Clem. Alex. *Strom.* vii, 3, § 14, p. 836 ed. Potter; v, 5, § 31, p. 664; vi, 11, § 88, p. 784; Tertull. *Adv. Prax.* c. 15; *De pudicit.* c. 12; *De resur. carnis*, c. 39. Conf. Iren. *Cont. haereses*, lib. 1, cap. 3, § 6, ed. Stieren, Lipsiae a. 1853: *ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν καὶ τῶν ἀποστολικῶν*; Hippol. *Ref. haer.* lib. 7, c. 38: *τῶν δὲ εὐαγγελίων ἢ τοῦ ἀποστόλου.*

testibus tribuunt omnes locum priorem evangeliis. De librorum auctoritate deque libris apocryphis non est quod dicam, neque meum est causas historico-canonicas adire, propter quas librorum ordo mutatus sit. Notandus est ordo primum quinque Novi Testamenti partium, deinde evangeliorum quattuor, tum epistularum catholicarum, denique epistularum Pauli. Lectorem non latebit, ordines nonnullos infra laudatos ex incuria ortos esse.

(1.) EVV ACT CATH PAUL APOC.

Ordo in codicibus Graecis, ut ABC et minusculis, usitatus est Evv Act Cath Paul Apoc, quem ordinem praeterea exhibent, nisi quod hic illic omittitur pars nonnulla, Athanasius[1] (a. 330), Cyrillus Hierosolymitanus[2] (a. 350), canon spurius sive catalogus concilio Laodiceni anni 363 adscriptus,[3] Philastrius[4] (a. 380), Itala apud Cassiodorium[5] (a. 540), Leontius[6] (a. circ. 590), index „de LX libris" etc (*περὶ τῶν ξ́ βιβλίων*) Anastasii Sinaitae *Quaestionibus* in codice Parisino subiunctus,[7] Iohannes

[1] Athanasius, *Opera*, ed. Benedict. Patavii a. 1777, vol. 1, pars 2, p. 767 B[de], ex epist. festali 39, anni 365 vel 367.

[2] Cyrill. Hieros. *Catecheses*, iv, 36 (al. 22); Migne, *Patrol. Gr.* vol. 33, col. 500.

[3] Conc. Laodic. *Canon LX* (in plerisque libb. MSS. canonis LIX pars); Mansi, *Sacror. concill. nova . . . collectio*, Florentiae a. 1759 seqq. vol. 2, col. 574. De canone hoc suppositicio videndus in primis v. cl. B. F. Westcott, *ut supra*, p. 431—439.

[4] Philastrius, *De haer.* c. 88; Oehler, *Corp. haeres.* Berolini a. 1856, vol. 1, p. 83. Ordinem dat Evv Act Paul Cath sed addit: „quae septem actibus apostolorum coniunctae sunt."

[5] Cassiodorius, *De institutione divinarum litterarum* cap. 14; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 70, col. 1125[bc].

[6] Leontius, *De sectis*, act. 2, c. 4; Gallandi, *Bibliotheca vett. patr.* Venetiis a. 1765 seqq., vol. 12, p. 629.

[7] Apud Cotelerium, *Patr. Apostol.*, Clerici ed. alt. a. 1724, vol. 1, p. 197, et Hodium, *De bibl. text.* p. 649, col. 44, e cod. Barocc. 206.

Damascenus[1] (a. 730), Pseudo-Athanasius[2] (saeculi fere decimi), Petrus Mauricius Cluniacensis (a. 1156),[3] Ebediesu[4] (a. 1318), codices novem Latini apud Hodium, liber „Ermeneumatum vocum V. et N. T.";[5] hoc ordine usi sunt Lachmannus, Tischendorfius, Tregellesius, Westcottius Hortiusque, unde fit ut hodie sit ordo receptus in editionibus Novi Testamenti Graece.

E P A C Ap. Codex ℵ, codices Evv 61.69.90.522 (Act 20: Paul Act Cath), Epiphanius,[6] versio Syra Peshito, Hieronymus, Eucherius Lugdunensis[7] (a. 435), correctorium biblicum Lipsiense,[8] codices Latini nonnulli (ut Fuldensis a. 546, codices quinque apud Hodium, codex in schola cathedrali Halberstadiensi num. 30 fol., codex v. cl. Samuelis Ivesii Curtissii professoris Chicagoae in America), Alexander Necham[9] (a. 1215), Guilelmus Brito[10] (a. 1325), Mammotrectus[11] praebent ordinem Evv Paul Act Cath Apoc.

[1] Ioh. Damascenus, *De fide orthodoxa*, iv, 17; Migne, *Patrol. Gr.* vol. 94, col. 1180.

[2] Pseudo-Athanasius, *Synopsis sacrae scripturae*, c. 47—73; Athanasii *Opera*, ed. Bened. Parisiis a. 1698, vol. 2, p. 177—201, ed. Patav. vol. 2, p. 136—155; confer Crednerum, *Zur Geschichte des Kanons*, Halle a. 1847, p. 127—147.

[3] Vide infra p. 136, adnot. 1.

[4] Ebediesu, *Carmen*, cap. 2; Asseman. *Biblioth. oriental.* Romae a. 1725, vol. 3, pars 1, p. 8—12.

[5] *Ermeneum.*, in codice Bodleiano NE. C. 4.5, teste Hodio, *ut supra*, p. 658, col. 103.

[6] Epiphanius, *Haer.* 76, cap. 11 (Aëtii *Confut.* v), p. 941 ed. Petav.

[7] Eucherius, *Instructiones ad Salonium*, lib. 1, cap. 2; Migne *Patrol. Lat.* vol. 50, col. 796—812.

[8] In bibliotheca Paulina universitatis, MS. 105 (olim R. I. T. S. II. 6), fol. 32^b—36^a.

[9] Necham, *Libri bibliothecae seu expositiones bibliothecae*, in codice Bodleiano (super D. I. art. 75), teste Hodio, *ut supra*, p. 656, col. 87.

[10] Guilelmus Brito, *Correctiones nominum Hebr.*, in codice Lambethano, teste Hodio, *ut supra*, p. 657, col. 95.

[11] Mammotrectus, Venetiis a. 1506, fol. 175^b—203^a. Mammotrectus

E P C A Ap.

Canones apostolici,[1] versiones Memphitica et Sahidica,[2] Augustinus,[3] Innocentius I[4] (a. 410), Iunilius[5] (a. 550), concilium Toletanum III[6] (a. 589), Isidorus Hispalensis[7] (a. 600), Eugenius III Toletanus[8] (a. 637), Ildefonsus[9] (a. 657), Iohannes Sarisberiensis[10] (a. 1165), Gregorius Bar Hebraeus[11] (a. 1286), codices

vel potius Mammothreptus est thesaurus omnium rerum, quas scire clericos oportuit, ab Iohanne Marchesino anno circiter 1300, ut videtur, compositus. Vide Graesse, *Lehrbuch einer allgemeinen Literärgeschichte*, vol. 2, pars 2, p. 202.203; eundem, *Trésor de livres rares* etc. Dresdae vol. 4 (a. 1863), p. 357ª, sub voce Mammetractus; Sam. Berger, *De glossariis*, Paris. a. 1879, p. 31—56.

[1] *Canones apostolici*, can. 84 (al. 85, al. 76), apud Mansi, *Concill.* vol. 1, col. 48.

[2] Memphitica, vide Zacagnium, *Collectanea monn. vett. ecclesiae Graecae ac Latinae*, Romae a. 1698, p. lxxiv seq.; et in primis Lightfootium apud Scrivenerum, *A plain introduction* etc. ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 343.351.

[3] Augustinus, *De doctrina Christiana*, lib. 2, cap. 8 (al. 13); *Opp.* ed. (Benedict.) Paris. alt. vol. 3, col. 49.

[4] Innocentius I, „Ad Exsuperium episcopum Tolosanum", *epist.* 6, § 13; Gallandi, *Bibl. vett. patr.* vol. 8, p. 564ª.

[5] Iunilius, *De partibus divinae legis*, cap. 6 et 10; Gallandi, *ut supra*, vol. 12, p. 81.

[6] Concil. Tolet. III, cap. 1; Mansi, *Concill.* vol. 9, col. 992.

[7] Isidorus, *In libros V. et N. Test. prooemia* cc. 86—109; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 83, col. 175—180 [p. 213—219]. Ita *Etymol.* vi, 1, 2; Migne, *ibid.* vol. 82, col. 230 seqq.; *De eccl. officiis* i, 11, § 6; 12, §§ 11. 12; Migne, *ibid.* vol. 83, col. 746 seqq.

[8] Eugenius III, *Opuscc.* pars 2, carm. 59, *Versus in bibliotheca*; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 87, col. 394.

[9] Ildefonsus, *De cognitione baptismi*, cap. 79; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 96, col. 140.

[10] Ioh. Sarisb. Carnotensis episcopus, *Epistula* 143 (al. 172, al. 26); Migne, *Patrol. Lat.* vol. 199, col. 126.

[11] Gregorius Abulpharagius sive Bar Hebraeus, *Eccles. Antioch. Syr. Nomocanon*, cap. 7, § 9; ap. Ang. Maium, *Script. vett. nova collectio*, vol. 10 (Romae a. 1838), pars 2, p. 53 seq.; ordinem habet Evv Paul Cath [Const. apost.] Act.

duo Latini apud Hodium, codex Latinus Halberstadiensis (a. 1461) num. 45, ordinem exhibent Evv Paul Cath Act Apoc.

E A P C Ap.

Ordinem Evv Act Paul Cath Apoc hodie in versionibus occidentalibus[1] usitatum testantur fragmentum Muratorianum,[2] Eusebius,[3] Gregorius Nazianzenus,[4] Amphilochius,[5] concilium Carthaginense a. 397,[6] Rufinus[7] (a. 410), concilium Carthaginense a. 419,[8] codex Amiatinus Vulgatae versionis a. circ. 541, Alcuinus[9] (a. 780), Nicephorus[10] (a. 806), Hugo de s. Victore[11] (a. 1120), Petrus de Riga[12] (a. 1170), codices Act 4.68. 119.120.134.214.215.220.223. Adhibitus est ordo hic in

[1] Versio Moscovitica, teste Hodio, habet ordinem Evv Act Cath Paul Apoc. Versio Armenica typis expressa sequitur Vulgatae ordinem.

[2] *Fragmentum Muratorianum*; Routh, *Reliq. sacr.* ed. 2, Oxonii a. 1846, vol. 1, p. 394.395.

[3] Euseb. *Hist. eccl.* iii, 25, §§ 1.2.

[4] Gregor. Naz. *Carmina*, lib. 1, sect. 1, carm. xii, 31; Migne, *Patrol. Gr.* vol. 37, col. 474.

[5] Amphilochius, *Epistula* [sive *Iambi*] *ad Seleucum* ver. 290 sqq.; in Amphilochii *Opp.* ed. Combefis, Paris. a. 1644, p. 132 seq., et Gallandi, *Bibl. vett. patr.* vol. 6, p. 495. A multis Gregorio Nazianzeno adscripta, in operibus eius reperitur; *Carmina*, lib. 2, sect. 2, carm. viii, ed. Benedict.

[6] Concil. Carth. a. 397, cap. 47 [24]; Mansi, *Concill.* vol. 3, col. 891; melius apud Westcottium.

[7] Rufinus, *Commentarius in symbolum apostolorum* c. 37; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 21, col. 374^{ab} [p. 100].

[8] Concil. Carth. a. 419, *Can.* 29; Mansi, *ut supra*, vol. 4, col. 430.

[9] Alcuinus, *Carm.* vi; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 101, col. 734 [p. 206 Froben.].

[10] Nicephorus, *Stichometria* sub finem *Chronographiae*; apud Crednerum, *Zur Geschichte des Kanons*, Halae a. 1847, p. 119, et Migne, *Patrol. Gr.* vol. 100, col. 1057.

[11] Hugo de s. Vict. *De scripturis et scriptoribus sacris*, cap. 6; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 175, col. 15.

[12] Petrus de Riga, *Aurora* (paraphrasis V. et N. T. metrice conscripta), in codice Bodleiano super D. 1. art. 103; Hody, *ut supra*, p. 655, col. 83.

editionibus Novi Testamenti Graece Erasmi, Gerbelii, Cephalaei, Stephani, Bezae, Elzeviriorum et in editionibus Vulgatae versionis certe plerisque, secundum decretum concilii Tridentini a. 1546 (sess. iv) unde in versiones occidentales transiit. Ratio huius ordinis invenitur apud Petrum Mauricium (Venerabilem dictum) Cluniacensem,[1] qui eum adhibuit in disputatione sua adversus Petrobrusianos haereticos: „quia Pauli epistulae non solum maioris voluminis, sed et sublimioris doctrinae sunt, licet non sic ordinentur in canone."

His addantur ordines aliqui hic illic inventi: — Evv Act Cath Apoc Paul in codicibus Latinis tribus apud Hodium; — Evv Act Paul Apoc Cath apud Gelasium[2] et apud Ivonem (a. 1092);[3] — Evv Act Apoc Cath Paul in Evv 175; — Evv Paul Cath Apoc Act in stichometria[4] codicis D^{paul} et in codice Latino Bodleiano Hatton. 64, teste Hodio; — Evv Paul Apoc Cath Act apud Iohannem Belethum[5] (a. 1162); — Evv Apoc Paul Cath in codice Evv 368, — Act Cath Paul Evv Apoc in codicibus Evv 1.209.393^{vdtr} (Evv 592: Cath Paul Evv); — Act Cath Apoc Paul Evv in codice Latino apud Hodium; — Act Cath Apoc Evv Paul in codice Latino apud Hodium; — Act Paul Cath Evv in codice Evv 234 (et ex errore bibliopegi in codice Evv 51); — Paul Evv Act Cath apud Chrysostomum.[6]

[1] Petrus Cluniacensis, *Tract.* sive *Epist. cont. Petrobrusianos;* Migne, *Patrol. Lat.* vol. 189, col. 736ᵃ.

[2] Gelasius apud Crednerum, *Zur Geschichte des Kanons,* Halae a. 1847, p. 195.196; de Gelasii decreto et conciliis Romanis a. 494 et 496 vide in primis Mansi, *Concill.* vol. 8, col. 145—176, et Crednerum, *Gesch. des Neutest. Kanon,* a. 1860, pp. 287—291.

[3] Ivo Carnotensis episcopus, *Decretum,* pars 4, cap. 62; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 161, col. 276 sq. [4] Vide infra caput VII, 3, cod D.

[5] Iohannes Beleth, *Rationale divinorum officiorum,* cap. 60; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 202, col. 66, et apud Guilel. Durandum, *Rationale divinorum officiorum* in editionibus multis.

[6] Chrysostomus, *Synopsis V. et N. Test.; Opera,* ed. (Bened.) Paris. alt. tom. 6, p. 373 [318^{ab}].

(2.) MT MC LC IO.

Evangeliorum ordo omnium testatissimus Mt Mc Lc Io invenitur in codicibus fere omnibus Graecis, exhibetur etiam in fragmento Muratoriano (a. circiter 170), et apud Irenaeum,[1] Origenem,[2] Gregorium Nazianzenum, Athanasium, in concilii Laodicensis a. 363 pseudo-canone vel catalogo, apud concilium Carthaginense a. 397, in canonibus apostolorum, apud Amphilochium, Leontium, Iohannem Damascenum, Nicephorum, Pseudo-Athanasium, — et apud Augustinum, Hieronymum, Rufinum, Eucherium Lugdunensem, Cassiodorium, Isidorum Hispalensem, Iunilium, et in decreto Gelasii, — et apud Ebediesum.

Mt Io Lc Mc

Ordo Mt Io Lc Mc, id est apostolis praeeuntibus, invenitur in codice D$^{evv\ act}$ Graeco-Latino, in codice Evv 594, et in Latinis a b e f ff^2 q, et in Gothica versione, et in constitutionibus apostolicis;[3] — testatur ordinem hunc titulus versuum Gregorii Nazianzeni in codice evangeliorum 536: *χ͡υ θαύμαστα· παρὰ ματθαίω ἰωάννῃ τὲ καὶ λουκᾶ καὶ μάρκω·* Druthmarus (a. 870) narrat se vidisse „librum evangelii Graece scriptum, qui dicebatur sancti Hilarii fuisse, in quo primi erant Matthaeus et Ioannes, et prius [post] alii duo."[4] Habetur etiam hic ordo in codicibus scholiorum no. 12 et 13 apud Matthaeium.[5]

[1] Iren. *Cont. haer.* iii, 1, § 1; Euseb. *Hist. eccl.* v, 8, §§ 2—4.

[2] Origenes apud Euseb. *Hist. eccl.* vi, 25, §§ 3—7.

[3] *Constitut. apost.* lib. 2, c. 57; Mansi, *ut supra*, vol. 1, col. 361.

[4] Druthmarus, *Expos. in Matth.* c. 1; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 106, col. 1266^a. Ratio ordinum apud Druthmarum sic explicatur: „Potest ipse ordo evangeliorum ideo sic haberi, ut unus apostolus sit in capite alter in fine, et illi duo qui inter ipsos habentur auctoritatem ab ipsis duobus habeant. Vidi tamen librum . . . alii duo [verba supra dantur]. Interrogavi enim Euphemium Graecum cur hoc ita esset. Dixit mihi: In similitudinem boni agricolae, qui quos fortiores habet boves primo iungit."

[5] Matthaeius, *Epp. ad Thess. et ad Tim.* Rigae a. 1785, p. 223, adnot. 8, ubi ordinem ex Mt et Io primum explicatis ducit.

Mt Io Mc Lc Paulum ab hoc ordine distat ordo Mt Io Mc Lc in stichometria codicis D^paul, quae summae antiquitatis videtur esse, propter libros apocryphos, Barnabae epistulam, pastorem Hermae, actus Pauli, revelationem Petri, libris canonicis adsociatos. Eiusdem rationis etiam est ordo **Io Mt Lc Mc** Io Mt Lc Mc, apud Chrysostomum et in codice Latino anni 1461 scholae cathedralis Halberstadiensis num. 45, qui convenit cum Tertulliani dicto:[1] „Fidem ex apostolis Iohannes et Matthaeus insinuant, ex apostolicis Lucas et Marcus instaurant.“ Conferendus est ordo Io Mt Mc Lc in vocabulariis Memphiticis et Sahidicis.[2]

Praeterea occurrunt ordines hi: — Io Lc Mt Mc in codice Evv 90 (Io Lc Mt in codice Evv 399);[3] — Io Lc Mc Mt in codice X (etsi nunc folia duo Matthaei ante Iohannem stant), quem ordinem fragmenta Marci et Matthaei Bobbienso-Taurinensia probare videntur; — Mt Mc Io Lc in codice Syriaco Nitriensi a Guilelmo Curetonio edito.

(3.) IAC PE IO IUD.

Ordo epistularum catholicarum paulatim in canonem inductarum iam saeculo quarto factus est Iac Pe Io Iud, et testes habet non solum codices omnes Graecos sed etiam Athanasium, concilii Laodicensis a. 363 pseudo-canonem, Gregorium Nazianzenum, Cyrillum Hierosolymitanum, Epiphanium, Euthalium, Hieronymum, Amphilochium, Leontium, Isidorum,[4] Iohannem Damascenum, Nicephorum, Pseudo-Athanasium, Ebediesum (Iac Pe Io).

[1] Tertull. *Adv. Marc.* iv, 2.

[2] Vide Lightfootium apud Scrivenerum, *A plain introduction* etc. ed. 2, p. 343.351.

[3] Confer Iren. *Cont. haer.* iii, 11, § 8, ed. Stieren, Lipsiae a. 1853, vol. 1, p. 468—470.

[4] Teste Westcottio.

Reperiuntur ordines etiam hi, Petro plerumque praeeunte: — Pe Iac Io Iud in Itala versione apud Cassiodorium (Pe Iac Io *sine* Iud),[1] in decreto Gelasii dicto, in stichometria codicis D^paul, apud Ivonem episcopum Carnotensem; — Pe Iac Iud Io apud Rufinum (confer Iud Io in fragmento Muratoriano); — Pe Io Iud Iac apud Philastrium,[2] Augustinum, Ildefonsum; — Pe Io Iac Iud in canonibus apostolorum, apud concilium Carthaginense anni 397 (sic apud Westcottium: Mansi habet Pe Io Iud Iac), et concilium Carthaginense a. 419, apud Hieronymum a Cassiodorio laudatum, apud Bar Hebraeum, Eugenium IV (a. 1444), concilium Tridentinum; — [Pe Iud Iac Io in Itala versione apud Cassiodorium teste Arevalo;] — Io Pe Iud Iac apud Innocentium.[3]

(4). EPISTULAE PAULI: THESS HEB TIM.

Fluctuat sane apud nonnullos testes ordo epistularum Pauli, plerumque tamen in codicibus nihil variatur nisi locus epistulae ad Hebraeos (vide Tischendorfium ad initium epistulae huius, vol. 2, p. 779.780). In hac editione octava sequitur Tischendorfius ordinem Thess Heb Tim, quem ordinem exhibent codices ℵABCHP 17.23.47.57.71.73.77.80.166.189.196.292, codices versionis Memphiticae, Athanasius, concilii Laodicensis a. 363 pseudo-canon, Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, Euthalius, Cosmas Indicopleustes, Iohannes Damascenus, Pseudo-Athanasius.

Antea usus est Tischendorfius ordine Tim Tit Philem Heb, secutus codices DEKL, concilium Carthaginense a. 397,

[1] Testibus quattuor codicibus apud Westcottium.

[2] Philastr. *Haer.* cap. 88.

[3] Isidorus sane, quem iam laudavi, videtur in editione Arevali ordines hos exhibere: Pe Io Iac Iud *Etym.* vi, 1; — Pe Iac Io Iud *Etym.* vi, 2; — Iac Pe Io Iud *De offic.* i, 11; — Pe Iac Io Iud *ibid.* c. 12; — Io Pe Iud Iac *In libb. V. ac N. T. prooemia* (sic Arevalus, sed Iac Pe Io Iud ap. Westcott.). Vide Credner, *Gesch. d. N. T. Kan.* p. 291—293.

Augustinum, Hieronymum ad Origenis homilias et in codd. Am. Fuld. aliis, Amphilochium, Eucherium Lugdunensem, ecclesiam Nisibensem, Arabum usum,[1] Ebediesum, Iunilium, Ivonem, Ildefonsum, et fere constantem Latinorum consuetudinem. Praeterea ratio capitulorum in codice B dat ordinem Gal Heb Eph, et versio Sahidica ordinem 2 Co Heb Gal, et Itala apud Cassiodorium ordinem Col Heb Thess.

Fragmentum Muratorianum praebet ordinem Cor Eph Phil Col Gal Thess Ro Philem Tit Tim Laudic Alexand [Heb?]; — Epiphanius de Marcione scribens altero loco[2] dat ordinem Gal Cor Ro Thess Eph Col Philem Philip Laodic, altero loco[3] Ro Eph Col Laodic Gal Cor Thess Philem Philip Tim Tit Heb; — codex Fuldensis, Augustinus, Ildefonsus exhibent ordinem Ro Cor Gal Eph Phil Thess Col Tim Tit Philem Heb; — Cassiodorius ordinem habet Ro Cor Gal Phil Eph Col Heb Thess Tim Tit Philem; — decretum Gelasii dictum ordinem Ro Cor Eph Thess Gal Phil Col Tim Tit Philem Heb; — codex D^paul ordinem Ro Cor Gal Eph Col Phil Thess Tim Tit Philem Heb; — stichometria in codice D^paul ordinem Ro Cor Gal Eph Tim Tit Col Philem; — codex Paul 100 ordinem Ro Heb Col Thess Philip Tim Tit Philem Eph Gal Cor.

2.

DE CAPITIBUS.

(1.) DE DIVISIONIBUS ANTIQUIS.

Quo tempore quo modo a quo primum divisi sint libri Novi Testamenti in capita nescimus.[4] Clemens

[1] Teste Zacagnio (vide infra, p. 154, adnot. 1).

[2] Epiph. *Haer.* 42, cap. 9, ed. Oehler, vol. 1, pars 1, p. 566 [310].

[3] Ibidem, cap. 10, p. 586 [321].

[4] Vide de capitibus Ioh. Croium, *Sacrarum et hist. in Nov. Foedus observationum pars prior*, Genevae 1645, p. 22—60.

Cf etiam subscriptiones omnium librorum (sed in primis evangeliorum) in voluminibus primo et altero.

Alexandrinus[1] iam ante annum fortasse 195, scribens de 1Co 6,1 seqq., haec verba μεγίστην περικοπὴν nominat videturque divisionem certam in mente habere. Tertullianus ante annum 199 dicit „de illo capitulo . . . primae ad Corinthios," ubi ad 1Co 7,12—14 spectat;[2] ante annum 207 vituperat errorem haereticorum: „est hoc sollemne . . . haereticis . . . alicuius capituli ancipitis occasione adversus exercitum sententiarum instrumenti totius armari."[3] Dionysius Alexandrinus[4] († a. 265) de apocalypsi scribit: τινὲσ μὲν οὖν τῶν πρὸ ἡμῶν ἠθέτησαν καὶ ἀνεσκεύασαν πάντῃ τὸ βιβλίον, καθ᾽ ἕκαστον κεφάλαιον διευθύνοντεσ ἄγνωστόν τε καὶ ἀσυλλόγιστον ἀποφαίνοντεσ, ψεύδεσθαί τε τὴν ἐπιγραφήν. De divisionibus his nihil negari aut affirmari potest.

A. DE EVANGELIIS.

Codices BΞ exhibent in evangeliis divisionem antiquam, quae ad Matthaeum 170, ad Marcum 62, ad Lucam 152, ad Iohannem 80 capita facit, variae magnitudinis, ut Mt cap. 136=24,1.2; cap. 137=24,3—35; cap. 138=24,36—44; cap. 139=24,45—51. Haec divisio, quod sciam antiquissima, cessit divisioni, ut videtur, vix minus antiquae, quae plurimis codicibus Graecis evangeliorum, ut ACNRZ, inest, et quae Matthaeo 68, Marco 48, Lucae 83, Iohanni 18 capita dat. Saepe convenit divisio haec cum illa antiquissima. Unicuique capiti

[1] Clem. Alex. *Strom.* vii, 14, § 84, ed. Dindorf. Oxonii a. 1869, vol. 3, p. 325, l. 15.16 [p. 883 al. p. 318]: μεγίστησ δ᾽ οὔσησ τῆσ περικοπῆσ. Cf *Strom.* iv, 9, § 73 [p. 596 al. 215].

[2] Tertull. *Ad uxorem*, ii, 2, ed. Oehler, Lipsiae a. 1853, vol. 1, p. 685.

[3] Tertull. *De pudicitia*, cap. 16 sub finem; *ibid.* vol. 1, p. 829; annos librorum Tertulliani scribendorum ex Bonwetschio hausi. Non laudavi verba Tertulliani *de carne Christi*, cap. 19, quod non certum est, utrum verbum „capitulum" aliud quam sententiam sive phrasim indicet necne.

[4] Dionys. Alex. apud Euséb. *Hist. eccles.* vii, 25, § 1.

fuit titulus quae insint monstrans, ut Mc cap. 18=7,1—23 *περὶ τῆσ παραβάσεωσ τῆσ ἐντολῆσ τοῦ θεοῦ*, cap. 19=7,24—30 *περὶ τῆσ φοινικίσσησ*,[1] cap. 20=7,31—37 *περὶ τοῦ μογγιλάλου*, scribebatur etiam titulus ad imam vel ad summam paginam, ut in ΑΝΖ, et tabulae titulorum ponebantur in initio uniuscuiusque evangelii ut in ΑCR. Ex his titulis dicuntur *κεφάλαια* haec maiora *τίτλοι*, *tituli* (vel *breves*) ut et apud Suidam qui haec capita *τίτλουσ*, et sectiones mox infra dicendas *κεφάλαια* nominat. Sunt tituli hi, pariter atque capita codicum ΒΞ, variae magnitudinis, ut Mt cap. 55=22,41—46; cap. 56=23,1—24,2.

Disputaverunt nonnulli de ratione titulorum non ad librorum initium incipiendorum, ut Matthaei titulus primus ad cap. 2,1 hodiernum, Marci ad cap. 1,23, Lucae ad 2,1, Iohannis ad 2,1. Millius[2] voluit scribam titulos sectionum primarum primum praeterisse ut posthac eos elegantioribus litteris repraesentaret, postea autem neglexisse. Griesbachio[3] iudice, carebat pericopa prima lemmate, quod libri titulus, ut *εὐαγγέλιον κατὰ Μαθθαῖον*, vel *πρὸσ Ῥωμαίουσ ἐπιστολή*, primis verbis loco lemmatis fuit. Videtur res esse simplicissima et indicari in titulo capitis primi epistulae ad Romanos, qui ad Ro 1,18 legit: *πρῶτον μετὰ τὸ προοίμιον, περὶ κρίσεωσ τῆσ κατὰ ἐθνῶν τῶν οὐ φυλασσόντων τὰ φυσικά.* Verba prima uniuscuiusque fere libri (nam aliter numerantur tituli ad Act Iac 1Pe 2Pe 1Io 2Co Eph 1Th Heb Apoc) faciunt prooemium sive introductionem libri, quod saepe accidit in libris hodiernis, ubi introductio aliqua sine numero caput primum praecedit.

[1] Ita codd. Α et Δ; sed in editionibus Novi Testamenti Graece Rob. Stephani (1546, 1549, 1550), Io. Millii (1707, 1710), C. F. Matthaeii (1788, 1803), Tregellesii (1857—79) Mc cap. 18 = 7,1—24; cap. 19=7,25—30 — inepta divisio.

[2] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster, Amstelod. a. 1710, proll. paragr. 355.

[3] Griesbach, *Comm. crit.* partic. 2, Ienae a. 1811, p. 50.

Hic illic orta est diversitas divisionis. Macarius Chrysocephalus[1] habuit 60 λόγουσ in Matthaeo. Codex Evv 131 habet in Mt74, in Mc46, in Lc57, in Io18 capita. In codice Evv 444 dividuntur capita iterum, ut Mt cap. 19=10,1—11,1 in partes tredecim. Codex Vulgatae versionis vetustissimus Amiatinus capitula lectionum habet in Mt88, in Mc46, in Lc94, in Io45; codex Vulgatae versionis Gissensis DCLX (catal. Adriani) habet in Mt28, in Mc13, in Lc21, in Io14 capitula. Druthmarus[2] numerat titulos in Mt81, Mc47, Lc79, Io14.

Eusebius, exemplo Ammonii motus, cum divisit evangelium unumquodque in capitula sive sectiones, Mt355, Mc233, Lc342, Io232,[3] tum haec ita in decem canones (Eus apud nos signatos) disposuit ut facile videre posset lector, utrum narratio quaevis in evangeliis aliis esset necne, et quo loco inveniri posset, de quibus omnibus scripsit in epistula ad Carpianum infra data. Sectionum et canonum numeri in margine positi sunt et canonum tabulae codicis initium fecerunt cum epistula Eusebii; notantur priores apud Tischendorfium in textu evangeliorum et hoc loco adduntur canonum tabulae. Sectiones hae parvae olim adscriptae sunt Ammonio (unde et hodie Amm signantur) sed Lloydius anno 1827[4] eas Eusebio

[1] Macarius, ap. Fabric. *Biblioth. Gr.* ed. Harles, Hamburgi a. 1802, vol. 8, p. 678.679.

[2] Druthmarus, *Exp. in Mt*; Migne, *Patrol. Lat.* vol. 106, col. 1266ᵃ. De bibliorum Latinorum veteribus titulis sectionibus et similibus vide in primis Ios. Mar. Thomasium [*alias* Cari, *vernac.* Tommasi], *Opp. omnia*, tom. 1, Romae, a. 1747, fol.; cf Tischendorfium, *Cod. Amiatinus*, Lipsiae a. 1854, p. xx, adn. 1. Cf etiam Wetstein, *N. T. Gr.* vol. 1, proll. p. 82; proll. ed. Semler, p. 224.

[3] Ad haec capita 1162 spectant ea quae dicunt Epiphanius, *Ancorat.* cap. 50 (τέσσαρα εἰσὶν εὐαγγέλια, κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα δύο), et Pseudo-Caesarius, *Dial.* 1, respons. 39. Vide etiam Druthmarum supra laudatum.

[4] Lloyd, *N. T. Gr.* Oxonii a. 1827, monitum, p. viii—xi.

vindicavit et v. cl. Burgonius[1] hanc opinionem firmavit. Haec imperfecta addantur de codicibus: codex ℵ habet sectiones Ammonianas et canones Eusebianos a secunda manu sed antiquissima; — codices AEXW^aΘ habent Amm et Eus, item plurimi codices minusculi; — Amm sed non Eus inveniuntur in codicibus CDFHIKOPQRW^bYZ 38.54.59. 60.68.117.440.477.485.496.501.503.533.539.541.544.587. 588, nihilominus habent K et 440 Eus.-tab. et 485 habet Carp. In palimpsestis verisimile est Eus minio sive cinnabari scriptos ablutos esse (vide Euseb. ad Carp. *διὰ κιννα-βάρεως*). Praeterea exhibent codices EM$T^b$$W^d$, 199.262.264. 655, Italus Rehdigeranus, Gothicus Upsaliensis, codices Syriaci multi versionis Peshito dictae[2] ad imam paginam harmoniam, ut ita dicam, pro pagina unaquaque hoc modo:[3]

Mt	Mc	Lc	Io
		σμ	ρκη
σιε	ρκ		ρν
σις	ρκδ		ρλγ
σιζ	ρκε		ρλζ
	ριζ		

Ex codicibus iam laudatis habet codex E etiam canones Eusebii, et codex 655 non solum canones sed etiam canonum tabulas. Codices alii, ut codex Vulgatae versionis Gissensis DCLX, habent et canones, et canonum tabulas, et ad marginem uniuscuiusque sectionis sectiones parallelas adscriptas.

[1] Vide infra caput X, 2, sub voce Amm (1.)

[2] De his codicibus vide Burgonium, *The last twelve verses of the gospel acc. to S. Mark*, Oxon. et Lond. a. 1871, p. 306 sqq.

[3] Ex cod. Evv 655, fol. 82, ad Mt cap. 21; ita in schedis meis, sed re vera scribendum erat in codice:

Mt	Mc	Lc	Io
σιδ	ρκ		
σιε	ρκδ		
σις	ρκε		{ ρκη, ρλγ, ρλζ, ρν
σιζ	ρκζ	σμ	

Εὐσέβιος Καρπιανῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἐν κυρίῳ χαίρειν.[1]

Ἀμμώνιοσ μὲν ὁ Ἀλεξανδρεὺσ πολλὴν ὡσ εἰκὸσ φιλοπονίαν καὶ σπουδὴν εἰσενηνοχὼσ τὸ διὰ τεσσάρων ἡμῖν καταλέλοιπεν εὐαγγέλιον, τῷ κατὰ Ματθαῖον τὰσ ὁμοφώνουσ τῶν λοιπῶν εὐαγγελιστῶν περικοπὰσ παραθείσ, ὡσ ἐξ ἀνάγκησ συμβῆναι τὸν τῆσ ἀκολουθίασ εἱρμὸν τῶν τριῶν διαφθαρῆναι ὅσον ἐπὶ τῷ ὕφει τῆσ ἀναγνώσεωσ· ἵνα δὲ σωζομένου καὶ τοῦ τῶν λοιπῶν δι' ὅλου σώματόσ τε καὶ εἱρμοῦ εἰδέναι ἔχοισ τοὺσ οἰκείουσ ἑκάστου εὐαγγελιστοῦ τόπουσ, ἐν οἷσ κατὰ τῶν αὐτῶν ἠνέχθησαν φιλαλήθωσ εἰπεῖν, ἐκ τοῦ πονήματοσ τοῦ προειρημένου ἀνδρὸσ εἰληφὼσ ἀφορμὰσ καθ' ἑτέραν μέθοδον κανόνασ δέκα τὸν ἀριθμὸν διεχάραξά σοι τοὺσ ὑποτεταγμένουσ. ὧν ὁ μὲν πρῶτοσ περιέχει ἀριθμοὺσ ἐν οἷσ τὰ παραπλήσια εἰρήκασιν οἱ τέσσαρεσ, Ματθαῖοσ Μάρκοσ Λουκᾶσ Ἰωάννησ· ὁ δεύτεροσ, ἐν ᾧ οἱ τρεῖσ, Ματθαῖοσ Μάρκοσ Λουκᾶσ· ὁ τρίτοσ, ἐν ᾧ οἱ τρεῖσ, Ματθαῖοσ Λουκᾶσ Ἰωάννησ· ὁ τέταρτοσ, ἐν ᾧ οἱ τρεῖσ, Ματθαῖοσ Μάρκοσ Ἰωάννησ· ὁ πέμπτοσ, ἐν ᾧ οἱ δύο, Ματθαῖοσ Λουκᾶσ· ὁ ἕκτοσ, ἐν ᾧ οἱ δύο, Ματθαῖοσ Μάρκοσ· ὁ ἕβδομοσ, ἐν ᾧ οἱ δύο, Ματθαῖοσ Ἰωάννησ· ὁ ὄγδοοσ, ἐν ᾧ οἱ δύο, Λουκᾶσ Μάρκοσ· ὁ ἔνατοσ, ἐν ᾧ οἱ δύο, Λουκᾶσ Ἰωάννησ· ὁ δέκατοσ, ἐν ᾧ ἕκαστοσ αὐτῶν περί τινων[2] ἰδίωσ ἀνέγραψεν. αὕτη μὲν οὖν ἡ τῶν ὑποτεταγμένων κανόνων ὑπόθεσισ. ἡ δὲ σαφὴσ αὐτῶν διήγησίσ ἐστιν[3] ἥδε. ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ἀριθμόσ τισ πρόκειται, κατὰ μέροσ ἀρχόμενοσ ἀπὸ τοῦ πρώτου, εἶτα δευτέρου καὶ τρίτου, καὶ καθεξῆσ προϊὼν δι' ὅλου μέχρι τοῦ τέλουσ τῶν βιβλίων·[4] καθ' ἕκαστον δὲ ἀριθμὸν ὑποσημείωσισ πρόκειται διὰ κινναβάρεωσ, δηλοῦσα ἐν ποίῳ τῶν δέκα κανόνων κείμενοσ ὁ ἀριθμὸσ τυγχάνει. οἷον εἰ μὲν α', δῆλον ὡσ ἐν τῷ πρώτῳ· εἰ δὲ β', ἐν τῷ δευτέρῳ· καὶ οὕτωσ[5] μέχρι τῶν δέκα. εἰ οὖν ἀναπτύξασ ἕν

[1] Textum saepe ab aliis editum recensuit Tischendorfius ad plures codd. mss., in primis codicem evangeliorum M (saec. 9) et codicem Tischend. IV. in bibl. univ. Lips. (saec. 10).

[2] Alii περὶ τίνων ἕκαστοσ αὐτῶν. [3] Cod. Tisch. ἐστιν omittit.

[4] Alii τοῦ βιβλίου. [5] Alii οὕτω καθεξῆσ.

τι τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ὁποιονδήποτε βουληθείησ ἐπιστῆσαί[1] *τινι ᾧ βούλει κεφαλαίῳ, καὶ γνῶναι τίνεσ τὰ παραπλήσια εἰρήκασιν, καὶ τοὺσ οἰκείουσ ἐν ἑκάστῳ*[2] *τόπουσ εὑρεῖν, ἐν οἷσ κατὰ τῶν αὐτῶν ἠνέχθησαν, ἧσ ἐπέχεισ περικοπῆσ ἀναλαβὼν τὸν προκείμενον ἀριθμόν, ἐπιζητήσασ τε αὐτὸν ἔνδον ἐν τῷ κανόνι ὃν ἡ διὰ τοῦ κινναβάρεωσ ὑποσημείωσισ ὑποβέβληκεν, εἴσῃ μὲν εὐθὺσ ἐκ τῶν ἐπὶ μετώπου τοῦ κανόνοσ προγραφῶν ὁπόσοι τε*[3] *καὶ τίνεσ περὶ οὗ ζητεῖσ*[4] *εἰρήκασιν· ἐπιστήσασ δὲ καὶ τοῖσ τῶν λοιπῶν εὐαγγελίων ἀριθμοῖσ τοῖσ ἐν τῷ κανόνι ᾧ ἐπέχεισ ἀριθμῷ παρακειμένοισ, ἐπιζητήσασ τε αὐτοὺσ ἔνδον ἐν τοῖσ οἰκείοισ ἑκάστου εὐαγγελίου τόποισ, τὰ παραπλήσια λέγοντασ αὐτοὺσ*[5] *εὑρήσεισ.*[6]

I.

CANON IN QUO QUATTUOR.

Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh
8	2	7	10	98	96	116	129
11	4	10	6	98	96	116	131
11	4	10	12	98	96	116	144
11	4	10	14	133	37	77	109
11	4	10	28	141	50	19	59
14	5	13	15	142	51	21	35
23	27	17	46	147	64	93	49
23	27	34	46	166	82	94	17
23	27	45	46	166	82	94	74
70	20	37	38	209	119	234	100
87	139	250	141	211	121	238	21
87	139	250	146	220	122	239	77
98	96	116	40	220	129	242	85
98	96	116	111	220	129	261	88
98	96	116	120	244	139	250	141

1 Alii *ἐπιστῆναι*. 2 Cod. Tisch. *οἰκείουσ ἑκάστου*.
3 Alii *τε* omittunt. 4 Alii *τίνεσ τὰ παραπλήσια εἰρήκασιν*.
5 Alii omittunt *αὐτοὺσ*. 6 Codd. addunt *ἔρρωσο ἐν κυρίῳ*.

Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh
244	139	250	146	313	194	294	172
274	156	260	20	314	195	291	166
274	156	260	48	314	195	291	168
274	156	260	96	315	196	292	175
276	158	74	98	318	199	300	176
280	162	269	122	320	200	302	178
284	165	266	55	320	200	302	180
284	165	266	63	325	204	310	184
284	165	266	65	326	205	311	188
284	165	266	67	326	205	313	194
289	170	275	126	328	206	314	196
291	172	279	156	331	209	315	197
294	175	281	161	332	210	318	197
295	176	282	42	334	212	321	201
295	176	282	57	335	214	324	199
300	181	285	79	336	215	317	198
300	181	285	158	336	215	319	198
302	183	287	160	343	223	329	204
304	184	289	170	348	227	332	206
306	187	290	162	349	228	333	208
306	187	290	174	352	231	336	209
310	191	297	69	352	231	336	211

II.

CANON IN QUO MATTHAEUS MARCUS LUCAS.

Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc
15	6	15	62	13	24	73	23	40
21	10	32	63	18	33	74	49	85
31	102	185	67	15	26	76	52	169
32	39	79	69	47	83	79	29	86
32	39	133	71	21	38	80	30	44
50	41	56	72	22	39	82	53	87
62	13	4	72	22	186	82	53	110

Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc
83	54	87	172	87	98	248	143	209
83	54	112	174	91	99	248	143	253
85	55	88	176	93	101	249	144	254
85	55	114	178	95	102	251	146	255
88	141	148	178	95	217	253	148	204
88	141	251	179	99	197	258	150	257
92	40	80	190	105	195	259	151	258
94	86	97	192	106	216	264	155	156
94	86	146	193	107	121	269	154	228
103	1	70	193	107	218	271	42	230
114	24	41	194	108	152	278	160	263
116	25	42	194	108	219	281	163	268
116	25	165	195	109	220	285	166	265
116	25	177	198	110	221	285	166	267
121	32	127	199	111	173	296	177	280
122	33	129	201	112	222	296	177	284
123	34	147	203	114	270	301	182	286
130	35	82	205	116	224	308	189	305
131	36	76	206	117	232	312	193	299
135	38	78	208	118	233	316	197	293
137	44	167	217	127	240	317	198	295
143	57	90	219	128	241	322	202	309
144	59	12	223	130	243	338	218	322
149	66	35	225	134	245	339	219	325
149	66	43	226	133	244	340	220	327
153	69	36	229	135	137	342	222	323
164	79	144	229	135	246	344	224	328
168	83	95	242	137	237	346	225	330
168	83	206	242	137	248	353	232	337
170	85	96	243	138	249	354	233	338

III.

CANON IN QUO MATTHAEUS LUCAS IOHANNES.

Mt	Lc	Ioh	Mt	Lc	Ioh	Mt	Lc	Ioh
1	14	1	90	58	139	112	119	76
1	14	3	97	211	105	112	119	87
1	14	5	111	119	30	112	119	90
7	6	2	111	119	114	112	119	142
7	6	25	111	119	148	112	119	154
59	63	116	112	119	8	146	92	47
64	65	37	112	119	44			
90	58	118	112	119	61			

IV.

CANON IN QUO MATTHAEUS MARCUS IOHANNES.

Mt	Mc	Ioh	Mt	Mc	Ioh	Mt	Mc	Ioh
18	8	26	216	125	133	299	180	103
117	26	93	216	125	137	307	188	164
117	26	95	216	125	150	321	201	192
150	67	51	277	159	98	323	203	183
161	77	23	279	161	72	329	207	185
161	77	53	279	161	121	329	207	187
204	115	91	287	168	152	333	211	203
204	115	135	293	174	107			
216	125	128	297	178	70			

V.

CANON IN QUO MATTHAEUS LUCAS.

Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc
3	2	16	16	28	47	36	162
10	8	25	46	30	49	38	53
12	11	27	48	34	194	40	52

Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc
41	55	84	111	134	120	236	135
43	123	86	109	138	168	237	138
46	153	93	145	156	57	238	140
47	134	95	160	158	226	240	141
48	191	96	182	162	161	241	175
49	150	96	184	175	200	255	202
51	59	102	69	182	187	256	205
53	125	104	71	182	189	257	213
54	54	105	193	183	198	261	207
55	170	107	73	187	199	262	212
57	61	108	115	197	272	265	157
58	60	110	118	213	235	266	155
60	171	119	126	221	181	266	157
61	64	125	62	228	139	267	158
65	172	127	128	231	176	270	229
66	66	128	132	231	215	272	231
68	105	129	130	232	142		
78	108	132	81	234	136		

VI.

CANON IN QUO MATTHAEUS MARCUS.

Mt	Mc	Mt	Mc	Mt	Mc	Mt	Mc
9	3	157	72	224	131	290	171
17	7	159	73	246	140	292	173
20	9	160	76	247	142	298	179
22	11	163	78	250	145	305	185
44	126	165	80	252	147	309	190
77	63	169	84	254	149	311	192
100	98	173	89	260	152	330	208
139	45	180	100	263	153	337	217
145	60	189	103	275	157	341	221
148	65	202	113	282	164	347	226
152	68	214	120	286	167	350	229
154	71	215	124	288	169		

VII.

CANON IN QUO MATTHAEUS IOHANNES.

Mt	Ioh	Mt	Ioh	Mt	Ioh	Mt	Ioh
5	83	19	32	129	82	207	101
19	19	19	34	185	215		

VIII.

CANON IN QUO LUCAS MARCUS.

Lc	Mc	Lc	Mc	Lc	Mc	Lc	Mc
23	12	28	17	100	75	335	230
25	14	84	48	103	97		
27	16	89	56	247	136		
27	28	91	61	277	216		

IX.

CANON IN QUO LUCAS IOHANNES.

Lc	Ioh	Lc	Ioh	Lc	Ioh	Lc	Ioh
30	219	274	231	307	190	341	221
30	222	303	182	312	182	341	223
262	113	303	186	312	186	341	225
262	124	303	190	312	190		
274	227	307	182	340	213		
274	229	307	186	340	217		

X.

IN QUO MATTHAEUS PROPRIE.

2	35	81	115	167	196	233	319
4	37	89	118	171	200	236	324
6	39	91	124	177	210	239	327
13	42	99	126	181	212	245	345
24	45	101	136	184	218	268	351
26	52	106	140	186	222	273	355
29	56	109	151	188	227	283	
33	75	113	155	191	230	303	

IN QUO MARCUS PROPRIE.

19	46	70	88	92	101	123	186
31	58	74	90	94	104	132	213
43	62	81					

IN QUO LUCAS PROPRIE.

1	50	113	159	188	223	273	306
3	51	117	163	190	225	276	308
5	67	122	164	192	227	278	316
9	68	124	166	196	236	283	320
18	72	131	174	201	252	288	326
20	75	143	176	203	256	296	331
22	104	149	178	208	259	298	334
29	106	151	180	210	264	301	339
31	107	154	183	214	271	304	342

IN QUO IOHANNES PROPRIE.

4	33	62	89	117	145	171	207
7	36	64	92	119	147	173	210
9	39	66	94	123	149	177	212
11	41	68	97	125	151	179	214
13	43	71	99	127	153	181	216
16	45	73	102	130	155	189	218
18	50	75	104	132	157	191	220
22	52	78	106	134	159	193	224
24	54	80	108	136	163	195	226
27	56	81	110	138	165	200	228
29	58	84	112	140	167	202	230
31	60	86	115	143	169	205	232

Numerus sectionum in evangelio Marci variat inter 232 et 242, ut sequitur (cito, paucis mutatis, Burgonium, qui codices 151 examinavit):

16,6	§232	codd 3	AU 286
8	233	35	ℵLS 11 etc *am*
9(?)	234	41	ΓΔΠ 5.6 etc
10(?)	235	4	67.282.331.406
12(?)	236	7	184.192 etc
14(?)	237	12	Λ 10.20 etc
15	238	2	502.666
17	239	1	G
19	240	10	HM 8.26 etc
20	241	36	CEKV 7.27 etc
20	242	1	31

Satis memorabile est numerum 236 ad ver. 12, quem numerum Suidas (s. v. *τίτλοσ* [F cum Γ confuso]) habet et Scrivener aliique pro vero accipiunt, non nisi in codicibus septem iisque minusculis a Burgonio repertum esse.[1] Vix dubitari potest Eusebium ipsum sectionem ultimam 233 ad 16,8 apposuisse; cf vol. 1, p. 406, etiam 404.405 ad locum.

Discrepant praeterea numeri sectionum, quae in Mt, Lc, Io exhibentur in codicibus: Mt habet numeros inde a 352 usque ad 360; Lc a 342 ad 349; est ubi Io non habet nisi 231. Versio Syriaca Peshito, multis in codicibus, praebet sectiones ad Mt426, Mc290, Lc402, Io271.[2]

Sectiones Eusebio-Ammonianae nonnullae brevissimae sunt. Vicies quater exstant binae sectiones in versibus singulis hodiernis: Mt11,27 14,23 19,28 26,39 Mc13,14 15,1.20 Lc6,21 12,33 21,23 Io6,63 11,55 15,20.21 17,25 18,15.16.28.37 19,15.16 21,12.16.17. Uno versu, qui est Io19,6, tres continentur sectiones.

B. DE ACTIBUS ET EPISTULIS CATHOLICIS.[3]

Paulo post annum 458 Euthalius, diaconus ut videtur Alexandrinus, postulante Athanasio quodam, quem „fratris" appellatione salutat, editionem fecit actuum et epistularum

[1] Cf Burgon, *The last twelve verses of the gospel of S. Mark*, p. 311.

[2] Cf Burgon, *ut supra*, p. 309, et Adler, *N. T. versiones Syriacae*, Hafniae a. 1789, p. 4. 53 sq. 63.

[3] Inde ab hoc loco usque ad finem capitis huius de textus forma, utetur lector plerumque verbis viri clarissimi Ezrae Abbot.

catholicarum. Liber (sive epistula) unusquisque in capita (*κεφάλαια*, saepe cum partibus minoribus, quae *μερικαὶ ὑποδιαιρέσεισ* dicuntur) et lectiones (*ἀναγνώσεισ*) dispertitus est (omnia brevibus lineis sive *στίχοισ* scripta sunt ut facilius legerentur),[1] et praefixam habuit *ἔκθεσιν κεφαλαίων* (Zacagn. p. 428.487.493 etc) sive tabulam eorum, quae in capitibus ut etiam divisionibus minoribus inerant. Libro actuum et libro epistularum catholicarum toto praefixit

[1] Euthalii opus edidit primus integrum Laurent. Alex. Zacagnius, *Collectanea monumentorum veterum ecclesiae Graecae ac Latinae*, Romae a. 1698. 4°. Textum hausit ex codice Alexandrino-Vaticano 179 (Act 40) conlato cum Vat. 367 (Act 73) et 1650 (Act 156). Ad praefationes contulit etiam codicem Urbin. 3 (Act 79) et Vat. 363 (Evv 133 Act 71) et 1761 (Act 158); ad praefationes in epistulas Pauli adhibuit etiam codicem Vat. 761 (Paul 81) et Alex.-Vat. 32 (olim I. H. Boecleri), qui idem videtur esse atque codex Paul 248. Supra in textu laudantur passim Zacagnii paginae. Iterum impressa est Zacagnii editio, sed sine praefatione eius, apud Gallandium, *Biblioth. vett. patr.* vol. 10, p. 197—320, et, aliis omissis, apud Mignium, *Patrol. Gr.* vol. 85, col. 627—790.

Arbitrati sunt Zacagnius aliique Euthalii opus in Act anno 490 sive postea praeparatum esse, quo anno Athanasius iunior, Celetes dictus, episcopus Alexandrinus factus est. Sed in prologo ad Act dicit scriptor opus suum ad epp Pauli, quod anno 458 exactum scimus (vide infra p. 158 et 159 adn.), missum „*brevi ante* (*πρώην*) ad unum patrum in Christo nostrorum“, et „*nuper*“ (*ἔναγχοσ*) factum, opus etiam ad Act *brevi post* sive *continuo* (*αὐτίκα δῆτα*) comparatum esse (Zacagn. p. 404.405), se ipsum iuvenem esse (*ἡμεῖσ οἱ νέοι χρόνων τε καὶ μαθημάτων*, Zac. p. 428), quae omnia vetant intervallum triginta annorum inter haec opera interiacere. Cum Gallandio igitur potius crediderim Athanasium quem Euthalius compellat fuisse presbyterum illum Alexandrinum Cyrilli fratris filium, qui Dioscorum accusavit in concilio Chalcedonensi anni 451, cui concilio interfuit Euthalius sive archidiaconus sive diaconus (Mansi, *Concill.* vol. 6, col. 1096).

Titulum episcopi Sulcensis, *ἐπισκόπου Σούλκησ*, fert Euthalius uno (sed non nisi uno) in codice Zacagniano, Alex.-Vat. 179. Codex Vat. 367 in Act et 1761 in praefatione ad epp Paul *διάκονον* eum nuncupant. Codices ceteri omittunt auctoris nomen.

enumerationem (*ἀνακεφαλαίωσιν*) lectionum ecclesiasticarum, quae capitum numerum, verba scripturae sacrae laudata, stichos in unaquaque lectione exhibuit (Zac. p. 411.478); etiam catalogum duplicem verborum ex scriptura sacra adlatorum (*θείων μαρτυριῶν*) et ex aliis scriptis, quae in actibus (Zac. p. 414) et quae in epistulis catholicis (Zac. p. 480) insunt.[1]

Apud Euthalium divisi sunt actus in capita 40, Iacobi epistula in 6, 1Pe8, 2Pe4, 1Io7, 2Io1, 3Io1, Iu4 (epp cath = 31); horum capitum iterum divisa sunt in actibus 24, in Iac3, 1Pe2, 2Pe1, 1Io5, 2Io1, 3Io1, Iu1; exempli gratia, habet caput actuum secundum partem minorem unam, caput tertium partes minores quinque (Zac. p. 429); sunt in actibus totis partes minores (*ὑποδιαιρέσεισ*) 48, in Iac9, 1Pe5, 2Pe1, 1Io8, 2Io1, 3Io1, Iu1. Notandum est capita multa non iterum divisa esse, et primam quamque capitis cuiuslibet iterum divisi partem non inter *ὑποδιαιρέσεισ* numeratam esse.[2]

Capita Euthalii in actibus et epistulis respondent *κεφαλαίοισ* maioribus sive *τίτλοισ* in evangeliis, inveniunturque eodem modo multis in codicibus Graecis. Sed praeter divisionem actuum in capita 40 iam dicta, notavit Euthalius ad codicis sui marginem divisionem aliam in capita 36, deditque initium capitis uniuscuiusque sub finem *ἐκθέσεωσ κεφαλαίων* (Zac. p. 438). Nemo, quod sciam, videtur animadvertisse, divisionem hanc capitum 36 eandem fere esse atque divisionem vetustiorem ex divisionibus actuum duabus in codice celeberrimo Vaticano B, nam 30 ex 36

[1] Fusius de Euthalii opera tractat Zacagnius, *Collectanea*, praef. §§ 58.59, p. lxxi sqq.

[2] Exempli gratia, actuum *κεφ.* β′, = Act 1,15—26, titulum habet: *Πέτρου διάλογοσ πρὸσ τοὺσ μαθητευθέντασ περὶ θανάτου καὶ ἀποστολῆσ Ἰούδα τοῦ προδότου.* Ὑποδιαίρεσισ α′ incipit ver. 23 et habet titulum: *Ἐν ᾧ περὶ ἀντεισαγωγῆσ Ματθίου κληρωθέντοσ χάριτι θεοῦ διὰ προσευχῆσ.* Ita *κεφ.* γ′ = Act cap. 2, habet *ὑποδιαιρέσεισ* quinque, quae ver. 14.17.22.37.42 (al. 44) incipiunt.

capitibus incipiunt eodem loco in utraque divisione;[1] excipienda sunt capita Euthalii 6, 8, 16, 27, 29, 31. Divisio actuum posterior quae in codice Vaticano inest, in capita 69, consentit plerumque cum divisione illa actuum quam manus secunda in codice Sinaitico ℵ per partes (usque ad Act 15,40) adscripsit.[2] Etiam in epistulis catholicis praebet codex Vaticanus B divisionem duplicem: secundum divisionem vetustiorem habet Iac 9, 1 Pe 8, 1 Io 11, 2 Io 1, 3 Io 1, Iu 2 capita (divisio vetustior non reperta est in 2 Pe); secundum divisionem recentiorem, nisi uno loco, maiora sunt capita, in Iac 5, 1 Pe 3, 2 Pe 2, 1 Io 3, 2 Io 2 (divisio recentior deest in 3 Io et Iu).

In codicibus Latinis maxime dissentiunt divisiones actuum et epistularum catholicarum antiquae inter se. Codices Vulgatae versionis vetustissimae Amiatinus et Fuldensis capita haec exhibent: Act 70 (Fuld 74), Ia 20, 1 Pe 21, 2 Pe 11, 1 Io 20, 2 Io 5, 3 Io 5, Iu 7. Divisiones aliae invenies in catalogo quem Wetstenius ex Martianaeo hausit.[3]

In codice Ridleiano versionis Syriacae Philoxenianae vel potius Heracleensis, habent actus capita 33.[4]

Actuum divisionem in capita 40 plerique arbitrati sunt Euthalii ipsius opus fuisse, quod dubium, neque veri simile, esse videbitur, si quae sequuntur consideraverimus:

[1] Adnotantur divisiones codicis Vaticani duae in *N. T. ex vetustiss. cod. Vat. secundis curis editum* [a Car. Vercellone], Romae, a. 1859.

[2] De divisionum harum consensione et dissensione cf Tischendorfium *N. T. Gr. ex Sinaitico codice*, Lipsiae a. 1865, p. xxxvi, adn. 1, et *N. T. Vat.* p. xxx, et Westcottium Hortiumque, *The N. T. in the original Greek. Introduction*, Cantabr. et Lond. a. 1881, [vol. 2], p. 266, paragr. 349; WH monent divisionem Vat.-Sin. eandem esse atque divisionem in codice Amiatino.

[3] Wetstein, *N. T. Gr.* vol. 1, Amstelaedami a. 1751, proll. p. 82, vel *Prolegomena*, ed. Semler, Halae Magd. a. 1764, p. 224. Cf etiam Ios. Mar. Thomasii *Opera*, tom. 1.

[4] Cf Gloecestrium Ridley, *De Syriacis Novi Foederis versionibus dissertatio*, sect. xiii, apud I. I. Wetstenium, *Libelli ad crisin atque interp. N. T.* ed. Semler, Halae Magd. a. 1766, p. 304.

1. Quamquam Euthalius sibi vindicat textus accentus (*τὸ ἀναγνῶναι κατὰ προσῳδίαν*), capitum *ἔκθεσιν* quae in iis insint exhibentem, lectionum *ἀνακεφαλαίωσιν*, catalogum citationum scripturae sacrae duplicem, praesertim autem textus Act Cath (ut et Paul) in breves lineas sive *στίχουσ* partitionem quo facilius legeretur (cf Zac. p. 404.405), — tamen nusquam se ipse auctorem divisionis in capita fuisse dicit: *ἔναγχοσ ἐμοί γε τήν τε τῶν πράξεων βίβλον ἅμα καὶ καθολικῶν ἐπιστολῶν ἀναγνῶναί τε κατὰ προσῳδίαν, καὶ πῶσ ἀνακεφαλαιώσασθαι, καὶ διελεῖν τούτων ἑκάστησ τὸν νοῦν λεπτομερῶσ, προσέταξασ, ἄδελφε Ἀθανάσιε προσφιλέστατε, καὶ τοῦτο ἀόκνωσ ἐγὼ καὶ προθύμωσ πεποιηκώσ, στοιχηδόν τε συνθεὶσ τούτων τὸ ὕφοσ κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ συμμετρίαν πρὸσ εὔσημον ἀνάγνωσιν, διεπεμψάμην ἐν βραχεῖ τὰ ἕκαστά σοι, καὶ* [in codd tribus deest *καὶ*] *κατ' ἀκολουθίαν ἐκθέμενοσ ὀλιγοστὴν ἀνακεφαλαίωσιν* (Zac. p. 409 sq.), — *ἐγὼ δέ τοι στιχηδὸν τὰσ καθολικὰσ καθ' ἑξῆσ ἐπιστολὰσ ἀναγνώσομαι, τὴν τῶν κεφαλαίων ἔκθεσιν ἅμα καὶ θείων μαρτυριῶν μετρίωσ ἐνθένδε ποιούμενοσ* (Zac. p. 477). Praeterea ex eo quod ad codicis marginem capita 36 divisionis, quae iam ante exstitit, adscripserit, nullo modo divisionem in capita 40 sibi vindicans, veri simile est haec quoque iam exstitisse.

2. In praefatione ad epistulas Pauli dicit Euthalius se epistulae unicuique praefixurum esse id capitum breviarium (*προτάξομεν τὴν τῶν κεφαλαίων ἔκθεσιν*) quod factum erat a patre quodam priore, qui ut videtur anno 396 scripsit (Zac. p. 528, et 536 adn. 2), quibus ex verbis concludendum est Euthalium verbo *ἔκθεσισ* non capitum divisionem indicare sed breviarium eorum quae capitibus insunt. Veri simile est ad patrem hunc veterem, fortasse etiam ad auctores *τίτλων*, qui evangeliis praefixi sunt, spectavisse Euthalium dum scribebat in praefatione breviarii capitum ad actus: *ἐκ πατέρων ἡμεῖσ καὶ διδασκάλων τὸν τρόπον καὶ τὸν τύπον ὠφελημένοι, ἐγχειροῦμεν μετρίωσ τῇδε τῶν κεφαλαίων ἐκθέσει κ. τ. λ.* (Zac. p. 428).

In codice Act15 (Coislin.25) breviarium capitum in actibus Euthalianum (Zac. p. 428) habet hunc titulum: *ἔκθεσισ κεφαλαίων τῶν πράξεων τοῦ Παμφίλου.*[1] Ex titulo hoc, qui Montefalconio genuinus videbatur esse, vult Tregellesius, non solum *ἔκθεσιν κεφαλαίων* et ipsam capitum divisionem in actibus sed etiam dispositionem actuum et epistularum cum catholicarum tum Paulinarum stichometricam Pamphilo attribuere.[2] Minime autem constare potest haec opinio cum verbis praefationum in actus et epistulas catholicas *inscriptarum Athanasio* quodam, qui annis 150 post Pamphilum mortuum claruit (cf Zac. p. 404.409.477). Verba *τοῦ Παμφίλου* in codice Coislin. 25 male addita (neque ut videtur in ullo alio codice) inde fortasse orta sunt, quod Euthalius sub finem editionis suae actuum et epistularum catholicarum scripsit se librum contulisse cum exemplaribus accuratis ex bibliotheca Eusebii Pamphili Caesareensi: *ἀντεβλήθη δὲ τῶν πράξεων καὶ καθολικῶν ἐπιστολῶν τὸ βιβλίον πρὸσ τὰ ἀκριβῆ ἀντίγραφα τῆσ ἐν Καισαρείᾳ βιβλιοθήκησ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου* (Zac. p. 513). Ex his verbis deduci non potest, quod Tregellesius vult, Euthalium „*κεφάλαια* ex codice Pamphili exscripsisse.“[3]

C. DE EPISTULIS PAULI.

Anno 458 (non 462) comparavit Euthalius, postulante vel iubente quodam, quem verbis his: *πάτερ τιμιώτατε* salutat (Zac. p. 515, cf p. 404.405), editionem epistularum Pauli stichometrice divisarum, praefixitque unicuique epistulae capitum breviarium non suum, sed „magno labore confectum ab uno sapientissimorum nostrorum et Christi amante patrum.“ Tomo praeposuit lectionum catalogum, et catalogum duplicem citationum ex scriptura sacra et ex aliis

[1] Montfaucon, *Bibliotheca Coisliniana*, Parisiis a. 1715, p. 78.

[2] S. P. Tregelles, *Introduction to the textual criticism of the N. T.* Londinii a. 1856, p. 27 sqq. 32.

[3] Tregelles, *ut supra*, p. 27.

scriptis,[1] eorum similes qui iam supra descripti sunt, p. 154 155. Pater ille anonymus, qui anno 396 (Zac. p. 536, adn. 2) scripsit, non male putatur a Millio Theodorus Mopsuestenus fuisse, cuius scripta Euthalii tempore multis in suspicione haeresis erant.[2]

Capitum divisio in textu Euthaliano — quae divisio fortasse ante annum 396 facta est, cum Euthalius nihil nisi breviarium (*ἔκθεσιν*) patri anonymo adscripserit — haec est: Ro 19, 1 Co 9, 2 Co 11 (vel 10), Gal 12, Eph 10, Phil 7, Col 10, 1 Th 7, 2 Th 6, Heb 22, 1 Ti 18, 2 Ti 9, Tit 6, Philem 2 = 148 (vel 147). (In capitum catalogo habet 2 Co 11, in lectionum catalogo non nisi decem capita.) In epistula ad Romanos iterum divisum est unum solum caput, in 1 Co 6, 2 Co 3, Col 1, 2 Th 2, Heb 5, 1 Pe 2. Divisiones minores haec sunt in Ro 6, 1 Co 16, 2 Co 4, Col 1, 2 Th 3, Heb 8, 1 Ti 2 = 40.

Codex Vaticanus B in epistulis Pauli habet seriem capitum duplicem, quarum vetustior epistulas ut librum integrum tractat, et capita in ordine numerat inde ab epistulae ad Romanos initio, nisi quod capitum numeri

[1] Euthalius *Prolog. in epp. Pauli*, c. 2 (Zacagn. p. 528): *καθ' ἑκάστην δὲ συντόμωσ ἐπιστολὴν ἐν τοῖσ ἑξῆσ προτάξομεν τὴν τῶν κεφαλαίων ἔκθεσιν ἑνὶ τῶν σοφωτάτων τινὶ καὶ φιλοχρίστῳ* [codd. duo legunt *-των*] *πατέρων ἡμῶν πεπονημένην, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀναγνώσεων ἀκριβεστάτην τομήν, τήν τε* [codd. tres *τὴν δὲ*] *τῶν θείων μαρτυριῶν εὐαπόδεκτον εὕρεσιν ἡμεῖσ τεχνολογήσαντεσ ἀνεκεφαλαιωσάμεθα* [cod. unus *ἀνακεφαλαιωσόμεθα*]. — *Elenchus lectionum*, sub finem (Zac. p. 541): *διεῖλον τὰσ ἀναγνώσεισ καὶ ἐστίχισα πᾶσαν τὴν ἀποστολικὴν βίβλον ἀκριβῶσ κατὰ πεντήκοντα στίχουσ, καὶ τὰ κεφάλαια ἑκάστησ ἀναγνώσεωσ παρέθηκα, καὶ τὰσ ἐν αὐτῇ φερομένασ μαρτυρίασ, ἔτι δὲ καὶ ὅσων στίχων ἡ ἀνάγνωσισ τυγχάνει.* Cf p. 404.405. De anno 458 cf Zac. p. 536, adn. 5 et praef. § 51, p. lx sqq.

[2] Cf Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster, Amstelaedami a. 1710, proll. §§ 905—907; firmatur res etiam in libro viri cl. H. B. Swete, *Theodori ep. Mopsuest. in epp. b. Pauli commentarii*, Cantabrigiae a. 1880, vol. 1, p. lxi.

in epistula ad Hebraeos numeris eorum in epistula ad Galatas continuo succedant, etsi Heb ipsa post 2Th stat, quae omnia videntur demonstrare, epistulam ad Hebraeos in codice codicis B archetypo continuo post epistulam ad Galatas stetisse, ut in versione Sahidica sive Thebaica ante epistulam ad Galatas stat. Haec divisio vetusta in codice Vaticano dat epistulae ad Romanos capita 21, 1Co21, 2Co11, Gal5, Heb11, Eph6, Phil4, Col6, 1Th4, 2Th4: — divisio recentior in codice eodem habet in epistula ad Rom capita 8, 1Co11, 2Co8, Gal4, Eph3, Phil2, Col3, 1Th2, 2Th2; numerus in epistula ad Hebraeos secundum divisionem recentiorem latet, cum epistula desinat ad caput 9,14.

Codices Latini diversitatem magnam exhibent, quod ad capitum divisionem attinet. In codicibus Amiatino et Fuldensi habet epistula ad Romanos capita 51 (ita Fuld in *textu*), 1Co72, 2Co28, Gal37, Eph31, Phil19, Col29 (Fuld31), 1Th25, 2Th9, 1Ti30, 2Ti25, Tit10, Phil4, Heb in Am29, in Fuld125 cum divisione vetustiore in capita 12. Capitum divisio, in codicibus multis antiquis Latinis, in epistula ad Romanos nihil spectat nisi Ro capp. 1—14 cum doxologia 16,24—27 (quae multis in codicibus Graecis post caput 14 continuo sequitur), capitibus 15 et 16 ex enumeratione exclusis; ita se habet res in codice Amiatino in capitum indice epistulae praefixo; in codice Fuldensi includunt capita 1—23 in indice capita 1—14 hodierna, et capp. 24—51 includunt capp. 9,1—14,23 et 16,24—27 ut in codice Amiatino.[1] Divisio, quae sequitur, a Blanchino e codice Regio-Vat. 9 hausta, videtur perantiqua esse: Ro9, 1Co11, 2Co6, Gal5, Eph6, Phil5, 1Th6, 2Th2, Col3, 1Ti6, 2Ti3, Tit2, Philem1, Heb12. In codicibus appellantur divisiones hae sine

[1] Plura de codicibus Latinis vide apud Lightfootium, *Journal of Philology*, Londinii et Cantabrigiae a. 1871, vol. 3, p. 196—202, et apud Westcottium Hortiumque, *N. T. in the original Greek*, Cantabr. et Lond. a. 1881, [vol. 2], p. 111.112 in appendice.

distinctione tituli sive capitula sive breves.[1] Divisiones aliae, quae epistulae ad Romanos, exempli gratia, capita 30 vel 36 vel 50 tribuunt, 1 Co 25, 28, 73, inveniuntur apud Wetstenium.[2] In epistulis Pauli habet codex Ridleianus versionis Syriacae Philoxenianae sive Heracleensis prologum Euthalii et capitum divisionem Euthalianam.[3]

D. DE APOCALYPSI.

Apocalypsis divisa est saeculo quinto exeunte ab Andrea, archiepiscopo Caesareensi in Cappadocia, in *λόγουσ* (דְּבָרִים) 24 (secundum presbyterorum numerum Apoc 4,4) et in *κεφάλαια* 72=24×3, propter tripartitam naturae humanae divisionem. Ita rationem divisionis explicat Andreas ipse: [*ἡμεῖσ*] *διελόντεσ τὴν παροῦσαν πραγματείαν εἰσ λόγουσ κδ΄, καὶ οβ΄ κεφάλαια, διὰ τὴν τριμερῆ τῶν κδ΄* [*πρεσβυτέρων*] *ὑπόστασιν, σώματοσ καὶ ψυχῆσ καὶ πνεύματοσ.*[4] Praeterea confer verba Dionysii Alexandrini, supra, p. 141.

Codices Amiatinus et Fuldensis dividunt apocalypsim in capita 25; codices alii Latini praebent capita 22, 23, 24, 41, 43.[5]

DE LECTIONIBUS ECCLESIASTICIS.

Supra vidimus Euthalium editioni eius actuum et epistularum catholicarum et epistularum Pauli non solum *ἔκθεσιν κεφαλαίων* sed etiam *ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἀναγνώσεων* sive *elenchum lectionum* praefixisse, quo in elencho retulit capita, verba scripturae sacrae laudata, stichos in unaquaque lectione inventa. Veri simile est Euthalium *ἀνακεφαλαίωσιν* hanc spectare cum dicit: *διεῖλον τὰσ ἀναγνώσεισ* (Zac. p. 413.479.541; cf p. 529); quibus verbis non

[1] Cf Ios. Blanchinum, *Vindiciae canon. scripturarum*, Romae a. 1740, p. cclxxxi.

[2] Vide supra, p. 156, adn. 3.

[3] Cf Ridley (*ut supra*, p. 156, adn. 4), p. 306 ed. Semler.

[4] Andreas, *Comm. in Apoc.* prol. ap. Migne, *Patrol. Gr.* vol. 106, col. 220b.

[5] Cf Wetstein, *ut supra*, p. 156, adn. 3.

necessario sibi vindicat divisionem in lectiones ecclesiasticas, quas videtur notare vox ἀνάγνωσις, cum divisiones huiusmodi iam multo ante exstiterint.[1] Numerat Euthalius in actibus lectiones 16; in epistulis catholicis 10, i. e. Iac2, 1Pe2, 2Pe1, 1Io2, 2Io1, 3Io1, Iud1; in epistulis Pauli 31, i. e. Ro5, 1Co5, 2Co4, Gal2, Eph2, Phil2, Col2, 1Th1, 2Th1, 1Ti1, 2Ti1, Tit1, Philem1, Heb3; — in summa 57, qui lectionum numerus multis viris iisque doctis videtur id spectavisse, ut hae lectiones, lectionibus similibus ex evangeliis coniunctae, diebus 52 vel 53 anni dominicalibus et diebus festis quattuor Nati Christi, Paschalium, Ascensionis, Pentecostes legerentur.[2] Codex Evv 510 (collegii ecclesiae Christi Oxonii Wak. 25) et Evv 586 (codex Mutinensis [v] ii. A. 5) praebent in evangeliis ἀναγνώσματα haec: Mt116, Mc71, Lc114, Io67.[3] Etsi historia divisionis Novi Testamenti in lectiones ecclesiasticas obscura est, tamen videntur lectiones in dies dominicales et festos anni magnos primum distinctae esse, tum lectiones in dies Saturni sive Sabbata, denique lectiones in unumquemque hebdomadis diem, praeter lectiones singulares in sanctos martyresque commemorandos.[4] Rationes sane lectionum cum variis in regionibus tum saeculis variis multum distabant. Lectiones quae demum in ecclesia Graeca praevaluerunt notantur multis in

[1] Cf Suicerum, *Thesaurus ecclesiasticus*, ed. 2 (Amstel. a. 1728), sub vocibus ἀνάγνωσις, ἀνάγνωσμα, περικοπή.

[2] Ita e. g. Bertholdt, *Hist.-krit. Einleitung* u. s. w. Erlangae a. 1812, vol. 1, p. 231. Zacagnius (*Collectanea* etc. praef. p. lxxxiii) pro Pentecoste ponit Epiphania, sed haec principio eadem fuerunt atque dies Nati Christi; cf Bingham, *Origg. eccles.* lib. 20, cap. 4. Constantinopoli teste Chrysostomo legebantur actus integri inter Paschalia et Pentecosten.

[3] Cf Scrivener, *Introd. to the criticism of the N. T.* ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 63.

[4] Cf E. Ranke, *Herzog's Real-Encykl.* vol. 11 (a. 1859), p. 379, sub voce *Perikopen*.

codicibus Graecis vel a prima vel ab altera manu, quae ad lectionis uniuscuiusque initium in textu vel in margine ἀρχή sive ἀρ sive ἀρ et ad finem τέλοσ sive τέ sive τέ posuit. Codices multi praefixam habent tabulam lectionum totius anni (συναξάριον), saepe etiam tabulam dierum festorum immobilium et dierum sanctorum cum lectionibus eorum propriis (μηνολόγιον).[1] Codices qui lectiones ex evangeliis in ordinem legendi dispositas continent dicuntur *Evangeliaria* vel *Evangelistaria*; ii qui lectiones ex actibus et epistulis continent *Praxapostoli* vel *Lectionaria*; de quibus vide infra, Prolegomenorum caput VIII, 5.

[1] Matthaeius in *N. T. Gr. et Lat.* (Rigae a. 1782—1788), unicuique volumini (excepta apocalypsi) tabulam lectionum ecclesiae Graecae ecclesiasticarum praefixam habet, cum variationibus ex codicibus variis. In editione altera (*N. T. Gr.* Curiae Var. etc. a. 1803—1807) notantur lectiones ecclesiasticae in textu, ut in codicibus antiquis, et in tomo primo, p. 723—768, et tomo tertio, p. 1—24 editum est, ex Evrm 47 et 50, „Synaxarium evangeliarii et praxapostoli", cum Menologio. Scholzius in libro, *N. T. Gr.* vol. 1 (1830), p. 453—493 dat „Synaxarium et Menologium codicum KM 262.274", non sine erratis multis, et in vol. 2 (1836), p. 456—469 „Synaxarium et Menologium codicum Parisiensium" Act et Epp edidit. Scrivenerus in libro suo, *Introd. to the crit. of the N. T.* ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 75—82, exhibet „Synaxarium et Eclogadion evangeliorum et scriptorum apostolicorum quotidie per annum" haustum plerumque ex codicibus Evrm 150.181.183.184.185.187 (alias Evrm H^{scr}, P^{scr}, x^{scr}, y^{scr}, z^{scr}, coll. Trin. Cantab. O. iv. 22) conlatis cum adnotationibus liturgicis in Evv 506 (Wake 12) et in codice Bezae (D) a manibus posterioribus. His addit in tractatu *Lectionary* apud *Smith and Cheetham*, *Dictionary of Christian antiquities*, vol. 2 (Londinii a. 1880), p. 955 seqq. codicem Praxapostoli 68 (Burdett-Coutts. iii. 24). Eodem in tractatu invenies tabulas lectionum ecclesiasticarum secundum Lectionarium Copticum et lectionaria principia occidentalia, i. e. *Comitem* Hieronymo adscriptum, Gallicanum, Mozarabicum. Fusius de diversitate lectionariorum in terris variis variisque in ecclesiis disserit E. Ranke, *Herzog's Real-Encyklopädie*, vol. 11, p. 373 seqq; cf Westcottium Hortiumque, *N. T. in the original Greek*, Cantabr. et Lond. a. 1881, [vol. 2], p. 41—44.84.85.

(2.) DE DIVISIONE OCCIDENTALI HODIERNA.

Gilbertus Genebrardus, professor Parisiensis anno 1579, attribuit capitum divisionem viris scholasticis[1] qui anno circiter 1243 cum Hugone cardinali de S. Caro auctores concordantiarum fuerunt, quia theologi superiores capita haec nesciverint, theologi vero inferiores Alexander Alesius, Albertus Magnus, Bonaventura, alii eadem adhibuerint. Et alio loco[2] Hugonem ipsum auctorem facit: „Hugo Cardinalis S. Sabinae, antea Barchinonensis monachus, scripsit in universam scripturam commentaria iuxta quadruplicem sensum, utens numerali citatione et enumeratione capitum, quam nunc habemus." „Primus ex ordine Praedicatorum ad cardinalatum assumptus, primus in capitula libros sacros distinxit."[3]

Ita plerique hodie Hugonem divisionis auctorem dicunt, sed nisi fallor iniuria. Testes pro Hugone pauci exstant. Iacobus Quétif et Iacobus Échard,[4] qui accuratissime de Hugone tractaverunt, nihil ei adscribunt nisi divisionem capitis uniuscuiusque in partes minores septem litteris ABCDEFG signatas. Et Daunovius, etsi ubi de Langtonio[5] scribit capitum divisionem Hugonis esse vult, tamen ubi posthac de Hugone[6] scribit nihil de hac re praebet.

Rectior esse videtur opinio quae capitum divisionem Stephano Langtonio cardinali et archiepiscopo Cantuariensi

[1] Genebrardus, *Chronographiae libri quattuor*, Coloniae Agripp. a. 1581, lib. 4, p. 970. [2] *Ibid.* p. 972.

[3] Cf Sixtum Senensem, *Biblioth. sancta*, ed. I. Hayus, Lugduni a. 1593, p. 249[b].

[4] Quétif et Échard, *Scriptores ordinis Praedicatorum*, Lutetiae Paris. a. 1719, fol., vol. 1, p. 194—209. Conradus Halberstadiensis postea adhibuit quattuor solas litteras ABCD pro capitulis brevioribus et septem illas pro longioribus, eumque secuti sunt editores.

[5] Daunou, in lib. *Hist. litt. de la France*, vol. 18, p. 63: „l'opinion la mieux établie est que ces moyens de trouver et de rapprocher des textes semblables ou parallèles sont dus à Hugues de Saint-Cher, ainsi que nous l'exposerons dans l'article concernant ce dominicain."

[6] Daunou, *ibid.* vol. 19, p. 38 seqq.

(mortuo a. 1228) adscribit. Oudinus,[1] Wrightius,[2] Hookius,[3] Hardius[4] laudant codicem eundem Bodleianum Oxoniensem, *cod. Bodl.* 487 (antea NE. c. 2.6, etiam 2067), fol. 110, quem amicissime in meum usum consuluit v. cl. F. Madan eiusdem bibliothecae: „1228. Magister stephanus de langueton archiepiscopus cantuariensis obiit qui bibliam apud parisium quotavit.[5] libros regum exposuit. vitam regis Ricardi dictavit. multaque alia industriae suae volumina post se reliquit.“ Videtur codex anno 1448 scriptus esse. Verba eadem fere praebet Henricus de Knyghton,[6] qui anno 1395 claruit; veri simile est verba haec in codice illo anonymo Knyghtonii esse.

Franciscus Godwinus (* a. 1561 † a. 1633),[7] testatur de Stephano his verbis: „Sacram Bibliam primus omnium dicitur in capitula distinxisse, ordinem ab eo constitutum sequentibus omnibus, quae usquam inde ab eo tempore fuerunt ecclesiis.“ Fortasse tamen usus est Godwinus, ut sane Thomas Pope Blountius (a. 1694), Iohannes Pitseus (a. 1619), Iohannes Baleus (a. 1557), Iohannes Lelandius († a. 1552), auctoritate Nicolai Triveti (al. Tripodis, Trivethi, Trivetti,

[1] Casim. Oudin, *Comm. de scriptoribus eccl. antiquis*, Lipsiae a. 1722, vol. 2, col. 1702; Oudinus legit sed non recte: „apud Parisios locavit.“

[2] Thom. Wright, *Biographia Britannica literaria, Anglo-Norman period*, Londinii a. 1846, p. 444.445 et adn.

[3] W. F. Hook, *Lives of the archbishops of Canterbury*, Londinii a. 1862, vol. 2, p. 677.678.

[4] Thom. Duffus Hardy, *Descriptive catalogue of materials relating to the history of Great Britain and Ireland*, Londinii a. 1871, vol. 3, p. 73, adn.*

[5] Ducange (Du Fresne), ed. Henschel, Parisiis a. 1845, vol. 5, p. 570^b, locum nullum citat ad verbum *quotare* („in capitula et versiculos [?] distinguere“) nisi hunc (Knyghtonii ut videtur).

[6] Henr. de Knyghton (al. Knighton), *De eventibus Angliae*, lib. 2, cap. 34, apud Rog. Twysden, *Hist. Anglicanae scriptores X*, Londinii a. 1652, col. 2430 sq.

[7] Godwin, *De praesulibus Angliae comm.* Londinii a. 1616, p. 126.

Treveti) qui videtur anno 1258 natus, anno 1328 mortuus esse. Trivetus scripsit[1] de Stephano: „Hic super totam Bibliam postillas fecit et eam per capitula, quibus nunc utuntur moderni, distinxit.“ Testatior igitur est opinio, divisionem ex Stephano Langtonio processisse, sed adeundi sunt codices Parisienses Cantabrigienses Oxonienses Londinienses tempore Stephani et Hugonis scripti. Percipiet lector Hugonem facile mutuari potuisse capitum divisionem a Stephano natu maiore, cum uterque Parisiis bibliis operam dederit, ubi Hugoni Stephani codices ad manum fuerunt. Dixerunt nonnulli capita a Lanfranco archiepiscopo Cantuariensi (mortuo a. 1089) facta esse, sed huius rei testem neminem inveni; mirum non esset, si quis nomen Langtonii nomine Lanfranci, utriusque Cantuariensis, mutasset.[2]

Ex bibliis Latinis transiit divisio paulatim cum in codices Graecos, tum etiam in editiones Novi Testamenti Graece. De editionibus et versionibus in capitum divisione inter se discrepantibus, vide infra V, 3, De versibus.

Male disiuncta sunt haec: Mt 9,38—10,1 sed haec et in sectionibus et in titulis disiuncta sunt; Mt 15,39—16,1 et in sectt.; Mt 19,30—20,1 et in sectt. et in titt.; Mc 2,23–28—3,1–5: coniuncta sunt 2,27.28 et 3,1–5 in sect., non in titt.; Mc 8,38—9,1 disiuncta in sectt., non in titt.; Lc 20,45–47—21,1–4 (cf Mc 12,41—44) et in titt.: sectt. iungunt 20,47 et 21,1–4; Act 4,32–37—5,1–11; Act 7,60—8,1[a]; 1 Co 3,16–23—4,1–5; 1 Co 10,33—11,1; 2 Co 4,16–18—5,1 ss.; 2 Co 6,18—7,1; Col 3,25—4,1.

[1] Trivetus, *Annales sex regum Angliae* (ed. Ant. Hall, Oxonii a. 1719, p. 182), ed. Thom. Hog, Londinii a. 1845, p. 216. De nominis eius forma optima *Trevet* vide *ibid.* p. i. xvii. xviii.

[2] Quae Rabanus Maurus, abbas Fuldensis et archiepiscopus Moguntiacensis, in commentariorum in Matthaeum praefatione, (Migne, *Patrol. Lat.* vol. 107, coll. 729[d]—730[b]) refert de capitibus antiquis et de iis quae ipse fecerat, vix divisionem hodiernam spectant.

3.

DE VERSIBUS.

Supra dixi de *στίχοισ* et de interpunctione.[1] De versibus hodie usitatis amicissime mecum communicavit excursum hunc eruditione repletum vir clarissimus

EZRA ABBOT

De editionibus Novi Testamenti Graece in versuum quos dicunt distinctione inter se discrepantibus.

In historia divisionis litterarum sacrarum textus in versus hodie usitatos recensenda haud pauci in errore versati sunt. Ita post Iahnium Bertholdtium alios dicunt Tischendorfius[2] et Reussius[3] divisionem illam primum factam esse a Roberto Stephano in editione sua versionis Latinae quam Vulgatam vocant anno 1548 publici iuris facta; De Wettius[4] et Keilius[5] annum 1558 substituunt. Sed neutro anno in lucem data est ulla versionis Vulgatae editio ex Stephani officina. Alii falso affirmant anno 1545, alii denique anno 1557 biblia Latina primum in versus divisa esse. Rem diligentissime agit vir doctissimus Guilielmus Wright sub voce „Verse" in libro: *Cyclopaedia of Biblical literature edited by John Kitto*, Londinii anno 1845; tertia vero huiusce operis editione anni 1870 hoc caput minus accurate in angustum coactum est.

Summa haec est. Ferunt numerationem versuum Masoreticorum in Vetere Testamento primum a rabbino

[1] Vide supra, p. 111—116.

[2] Tischendorf, *Herzog's Real-Encykl.* ed. 1, vol. 2, p. 174.

[3] Reuss, *Gesch. d. heiligen Schriften N. T.*, ed. 5, Brunsvigae a. 1874, § 387.

[4] De Wette, *Einleit. in das A. T.* ed. 7, Berolini a. 1852, vol. 1, p. 112.

[5] Keil, *Einleit. in das A. T.*, ed. 2, Francofurti ad Moenum a. 1859, p. 518.

Isaaco Nathan, ad concordantias quas dicunt Hebraicas concinne instituendas factam esse. Hoc opus anno 1448 ad finem perductum, typis primum anno 1524 Venetiis descriptum est.[1] „Quincuplex Psalterium", Parisiis anno 1509 ab Iacobo Fabro Stapulensi (Le Fèvre d'Étaples) editum ex officina Henrici Stephani natu maioris, prima est alicuius partis Veteris Testamenti editio, in qua versus Masoretici signis Arabicis notati sunt. Prima universorum bibliorum sacrorum editio in versus dispertitorum Latina est versio Sanctis Pagnini, Lugduni anno 1528 typis exscripta. Sed in libris apocryphis Novoque Testamento divisio eius multum a divisione hodie usitata differt, versibus duplo et triplo longioribus; videtur nulla alia editio divisionem hanc secuta esse.

Primam Novi Testamenti in versus hodie usitatos dispertiti editionem excudit Robertus Stephanus Genevae anno 1551 duobus formae minimae (16°) tomis, textui Graeco in media pagina versione Latina Erasmi ab altera parte, ab altera Vulgata Hieronymi appositis. Henricus Stephanus filius narrat divisionem hanc versuum maximam partem „inter equitandum" factam esse, Stephano iter Parisiis Lugdunum faciente. Antecessit divisio haec confectioni indicis Novi Testamenti, quem indicem Henricus filius ad finem perduxit annoque 1594 in lucem edidit; vide Henrici Stephani verba in huius indicis quem concordantias dicunt prolegomenis. Aliud quoque Robertum Stephanum ad divisionem hanc in versus distinctos faciendam commovit: „quod hac ratione utraque translatio posset omnino eregione Graeco contextui respondere"; vide Novi Testamenti anni 1551 praefationem. Bibliorum universorum in versus hodie usitatos dispertitorum editio prima fuit Roberti Stephani versionis Vulgatae editio, Genevae anno 1555 („VIII. Idvs Aprilis") excusa, formae parvae (8°); divisione illa ad indicem biblicum conficiendum facta, qui eodem anno

[1] Vide in primis H. E. Bindseil, *Concord. Homer. specimen*, Halis a. 1867, p. xvi et xviii adnot.

editus est. Divisio haec invenitur quoque in editione et charta et litterarum formis ornatissima Vulgatae versionis, quae in Vetere Testamento versione Pagnini una cum notis Vatablo adscriptis, in Novo Testamento versione Bezae cum eius adnotationibus comitata est, quam editionem Robertus Stephanus Genevae anno 1557 in tribus formae maximae tomis typis descripsit; octava eaque ultima bibliorum Latinorum a Roberto Stephano excusorum editio fuit haec.[1] Editionem versionis *Gallicae* Novi Testamenti in versus dispertiti primam typis descripsit Robertus Stephanus anno 1552, duobus formae parvae (8⁰) tomis; est versio Gallica ab Olivetano facta a Calvino recognita, cum versione Latina Erasmi parallelis columnis; biblia Gallica primum ita divisa esse videntur in editione versionis Genevensis, a Roberto Stephano typis descripta Genevae a. 1553 formae maximae.[2] In lingua *Italica* versio prima, quod sciam, quae versiculos Stephanicos habet a martyre infelici Ioh. Ludovico Paschale facta est, et sine loco sed fortasse Genevae in lucem data est anno 1555.[3] N. T. quod versus hos primum *Batave* habet, editum est Emdae ap. Gell. Ctematium a. 1556 (8⁰); biblia Batava ita distincta sunt Emdae a. 1560 (4⁰).[4] N. T. *Anglice* primum in versus dispertitum est in versione a Guilielmo Whittingham facta, typis descripta Genevae a. 1557; biblia Anglica primum ita divisa sunt in versione Genevensi anno 1560

[1] Cf Iac. Le Long, *Bibl. sacra*, ed. Masch, vol. 3, p. 191 ss.; et Knoch, *Hist.-crit. Nachr. v. d. Braunschw. Bibelsamml.* Guelferbyti a. 1754, vol. 1, p. 876—891.

[2] Cf Baumgarten, *Nachr. von merkwürd. Büchern*, Halis a. 1752, vol. 2, p. 377 sq. 379 sqq.

[3] „Est mihi N. T. Gallico-Italicum, editum a. 1555 ap. Giovan Luigi Paschale, quod est distinctum hodierna distinctione versuum.“ Leusden, *Philol. Hebr.-Gr.*, Ultraiecti a. 1670, diss. iii, § 12, p. 21. Paschale Romae a. 1560 igni necatus est propter evangelicam fidem.

[4] Cf Isaac Le Long, *Boek-Zaal der Nederduyt. Bybels*, Amst. a. 1732, p. 716; cf p. 708 sq. 711 sq. 667 sq.

absoluta, in qua editione Novi Testamenti translatio longe fuit diversa a translatione editionis anni 1557. In prima sua *versionis* Novi Testamenti *Latinae* editione Genevae a. 1557 (annus hic in ultima pagina invenitur; in titulo legitur 1556) in lucem edita, id est, in tomo tertio bibliorum Latinorum a Roberto Stephano illo anno typis descriptorum, adhibuit Beza, cum nonnulla varietate, versuum divisionem Stephanicam. In prima sua Novi Testamenti *Graece* editione cum versione Latina et adnotationibus, quae prodiit Genevae anno 1565, formae maximae, in multisque suis editionibus posterioribus, discessit Beza frequentius a versuum divisione Stephanica et editiones hae Bezanae plurimum valebant ad versuum divisionem in vulgus edendam, quae paulo post omnium consensu recepta est. Bezam ita a Stephano discedentem plurimis locis secuti sunt editores posteriores, in primisque Elzevirii, qui et varietates sibi proprias introduxerunt. Praebent quoque translationes Novi Testamenti in linguas hodiernas ante editionem Stephanicam anni 1551 vel paulo post factae varietates alias.

Quod sciam, diversitates quibus differunt editiones Novi Testamenti Graece posteriores ab editione Stephanica quod ad versuum divisionem spectat, a nullo editorum criticorum notatae sunt, fortasse propter summam raritatem editionis huius, quae iure suo normae loco habenda est, a qua in versuum initiis constituendis editori non discedere liceat nisi causis gravissimis commoto. Est autem eiusmodi varietas divisionis ubique notanda.

Haec editionum et translationum dissensio in versuum Novi Testamenti distinctione, a plerisque omnino neglecta vel iis ignota, multis in locis invenitur. Fieri non potest quin in verbis horum locorum citandis in indicibus vel concordantiis lexicis aliis libris multae discrepantiae de versuum numero exoriantur, quae dubitationes haud facile solvendas creare possint. Quis enim dixerit, quae editio divisionem iustam exhibeat?

Visum est igitur mihi ex usu esse conlationem facere editionis Stephanicae anni 1551 cum editione Elzeviriana anni 1633 (prima quae versus *in textu* distinctos praebet) et cum Tischendorfii editione octava critica maiore annorum 1869—1872. Ad hanc conlationem notavi varietatem editionum fere quinquaginta insigniorum Novi Testamenti Graece et nonnullarum translationum.

EDITIONES ET TRANSLATIONES EXAMINATAE.

CLAVIS IN LITTERAS DIGESTA.

A = 4.	D = 37.	L = 21.	T = 28.
Al = 25.	Elz = 7.	Lu = 35.	Th = 23.
B⁵⁷ = 2.	F = 9.	M = 10.	Tn = 19.
B⁶⁵ et B = 3.	G = 16.	Mas = 11.	Tr = 27.
Be = 12.	Ge et Gen = 32,33.	Mt = 14.	V = 36.
Bi = 15.	H = 22.	Sch = 18.	W = 13.
Bl = 24.	HS = 5.	Scr = 29.	Wd = 26.
Bp = 34.	Iac = 38.	St = 1.	We = 6.
Cur = 8.	K = 17.	Sz = 20.	WH = 30.

CATALOGUS IN ORDINEM TEMPORIS REDACTUS.

EDITIONES.

1. St: Rob. Stephanus (Estienne), N. T. Gr. et Lat. 1551; Biblia (Vulg.) 1555, 8⁰. Ubi differunt, St^{51}, St^{55}.
2. B^{57}: Theo. Beza (de Bèze), N. T. Lat. 1557 (in titulo 1556), fol.
3. B^{65}: Theo. Beza, N. T. Gr. et Lat. fol., 1565, 1582, 1588 (multis in exemplaribus 1589), 1598; 8⁰, 1565, 1567, 1580, 1590.
   (B) Ubi editiones hae dissentiunt, discrepantiam adscripsi; ubi editiones omnes Bezanae inter se consonant, editione Latina anni 1557 non excepta, non nisi „B“ invenietur.
4. A: N. T. Graece in editione bibliorum polyglotta Antverpiensi, tom. v (1571) et tom. vi (1572), fol.
5. HS: Henr. Stephanus (Estienne), N. T. Gr. 1576.
6. We: Divinæ Script. omnia. Gr. Francofurti, ap. Andr. Wecheli heredes. 1597, fol.
7. Elz: editiones Elzevirianae N. T. Gr. ann. 1624, 1633, 1641, 1656, 1662, 1670, 1678. Ubi differunt, annus datur.
8. Cur: Steph. Curcellaeus (Étienne de Courcelles), N. T. Gr. 1658. Prodiit quoque 1675, 1685, 1699.
9. F: Io. Fell, N. T. Gr. Oxon. 1675.

10. M: Io. Mill, N. T. Gr. Oxon. 1707, fol.; etiam ed. Lud. Kuster, Amst. et Lips. (etiam Roterod.) 1710, fol.
11. Mas: G. van Mastricht („G. D. T. M. D.") N. T. Gr. ed. alt. 1735. (Ed. 1, 1711.)
12. Be: Io. A. Bengel, N. T. Gr. 1734, 4°.
13. W: Io. Iac. Wetstein, N. T. Gr. 1751—52, fol.
14. Mt: C. F. Matthaei, N. T. Gr. et Lat. 1782—88; N. T. Gr. 1803—07. Ubi differunt, Mt^1, Mt^2.
15. Bi: A. Birch, Quatuor Evangelia. 1788, 4°.
16. G: Io. Iac. Griesbach, N. T. Gr. ed. 2, 1796—1806 (ed. maior); Lips. 1805 [1806] (ed. minor); vol. 1, ed. tert. cur. D. Schulz, 1827. Ubi differunt, G^{mai}, G^{min}, G^{27}.
17. K: G. C. Knapp, N. T. Gr. ed. 2, 1813; ed. 4 (Thilo et Roediger), 1829. (Edd. aliae, 1797, 1824, 1840.)
18. Sch: H. A. Schott, N. T. Gr. et Lat. ed. 3, 1825; ed. quartam curavit Baumgarten-Crusius, 1839 (Sch^{39}). (Edd. priores, 1805, 1811.)
19. Tn: Io. A. H. Tittmann, N. T. Gr. ed. ster. 1828. (Edd. aliae, 1820, 24, 31.)
20. Sz: Io. M. A. Scholz, N. T. Gr. 1830—1836, 4°.
21. L: C. Lachmann, N. T. Gr. ed. ster. 1831 (ed. minor; etiam annis 1837, 1846); ed. maior, Gr. et Lat. 1842—1850.
22. H: A. Hahn, N. T. Gr. 1840, 12°; 1841, versibus distinctis, 16°. — Post Lachm. et Tisch. denuo diligenter recognovit, 1861. Ubi differunt, H^{41}, H^{61}.
23. Th: C. G. W. Theile, N. T. Gr. 1844; ed. ster. 11, cur. O. de Gebhardt, 1875. Ubi differunt, Th^{44}, Th^{75}.
24. Bl: S. T. Bloomfield, Gr. Test. with English notes, ed. 9, 1855. (Ed. 1, 1832.)
25. Al: Henr. Alford, Gr. Test. with English notes, voll. 1,2, ed. 6, 1868—1871; vol. 3, ed. 5, vol. 4, ed. 4, 1871. (Ed. 1, 1849—1861.)
26. Wd: Christoph. Wordsworth, Gr. Test. with Engl. notes; evangelia, ed. 5, 1866; actus, ed. 4, 1864; epp. Pauli, ed. 4, 1866; epp. cath. et apoc., ed. 3, 1864. (Ed. 1, 1856—60.)
27. Tr: S. P. Tregelles, N. T. Gr. et Lat. partes i—vi, 1857—72, 4°. (Pars vii, prolegomena et addenda, 1879.)
28. T: (L. F.) Const. (von) Tischendorf, N. T. Gr. 1869—1872; etiam editiones priores criticae, 1841 [1840], 1849, 1859; editiones quoque usui quotidiano destinatae, anno 1873 editae apud Tauchnitzium, Brockhausium, Mendelssohnium. Ubi differunt, T^{41} etc.

29. Scr: F. H. (A.) Scrivener, N. T. textus Stephanici A. D. 1550. Ed. auct. et emend. Cantabr. 1877.
30. WH: B. F. Westcott et F. Io. A. Hort, The N. T. in Greek the text revised . . . [vol. 1]. Text. Cantabr. et Lond. 1881: Stephanam constanter nunc sequitur haec editio; qui vero numeri in exemplaribus prius divenditis ad sedes alienas migraverant in serioribus ad Stephani normam revocati sunt.

VERSIONES.

31. St^{55} et B^{57}: vide supra num. 1 et 2.
32: Ge: N. T. Anglice (a Guilielmo Whittingham), Genevae 1557.
33. Gen: Versio bibliorum Anglica Genevensis, Genevae 1560. „Ge" indicat „Ge" et „Gen" ubi inter se consonant.
34. Bp: Versio Anglica quam „The Bishops' Bible" vocant, 1568. Usus sum editione secunda Londinensi anni 1572, fol.
35. Lu: Versio Germanica a Luthero facta. Inter editiones versibus distinctas Goezius antiquiorem reperire non potuit quam eam quae in lucem data est apud Feyerabend, Francofurti ad Moenum, 1582, 8°. Secutus sum divisionem in editione a Bindseilio et Niemeyero curata, 1854—55.
36. V: Biblia sacra Vulgatae editionis etc. Romae, 1592, fol.
37. D: La Bibbia, cioè, i libri del Vecchio e del Nvovo Test. traslatati da Gio. Diodati. 1607, fol.
38. Iac: Biblia Anglica Iacobi regis, quam „authorized version" vocant. 1611, fol. Usus sum libro „Exact reprint", Oxon. 1833, 4°.

Examinavi editiones 51 Novi Test. Gr. et versiones novem.

( ) indicat initium versus in editione citata incertum esse, quod versus nonnisi numeris in margine adpositis distinguuntur. Quam ob rem saepe dubitatur in editionibus Schotti, Scriveneri, Westcottii Hortiique; plerumque in locis prorsus incertis editiones has non laudavi.

n . . . Interdum aufert adnotatio dubitationem quam habet textus.

DISCREPANTIAE IN VERSUUM DISTINCTIONE.

Nota bene: in locum quemque adscripsi, ex editione Stephanica a. 1551, verba quae ab editoribus variis variis versibus adsociantur, lectionum varietate aliquando adnotata. Locum primum plerumque tenet versus in quo ipse Stephanus haec verba posuit.

Matt **2**,1.2 *λέγοντες,*

ver. 2, St B A HS We Elz^{24} M Bi L Al Tr T (exc. T^{41}) Scr; Ge Bp V D Iac.

ver. 1, $Elz^{33.41.56.62.70.78}$ Cur F Mas Be W Mt G (G^{min}) K Sch Tn Sz T^{41} H Th Bl Wd; Lu.

Matt 5,4.5 *Μακάριοι οἱ πενθοῦντες . . .*[5] *Μακάριοι οἱ πραεῖς κ. τ. λ.*
Versus hi transponuntur ab L^txt (contra L^marg) Tr et T (exc. T^41); sic St^55 et V. WH^marg adponunt verbis transpositis signum ⊣ ⊢ „ut quae sibi vindicent, textui vero ad tempus saltem adsociari.“ L servat priores versuum *numeros*.

— 9,23.24 *Λέγει αὐτοῖς* [l. v. *ἔλεγεν*],
ver. 24, St B A HS We Elz Cur F Mas Be W Mt G^min K Tn T^41 H Th Al Tr; Ge Bp Lu D Iac.
ver. 23, M Bi G^mai Sch L Bl Wd T (exc. T^41); V.

— 15,5.6 *Καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ·* (Lectt. varr.)
ver. 6, St A We Al Tr; Ge Bp Lu V Iac.
ver. 5, B HS Elz Cur F M Mas Be W Mt Bi G K Sch Tn Sz L H Th Bl Wd T Scr; D.

— 21,1.2 *Λέγων αὐτοῖς*,
ver. 1, Elz^33.41.
ver. 2, editiones ceterae.

— — 25.26 *Ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ ἡμῖν, διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;*
ver. 26, T; V.
ver. 25, ceterae.

— 23,13.14 *Οὐαὶ δὲ ὑμῖν . . . ὅτι κλείετε . . .* [14]*Οὐαὶ ὑμῖν . . . . ὅτι κατεσθίετε . . .*
Ita St B HS Elz Cur F Mas Be W^txt Th (sed ver. 14 uncis incluso); Ge Bp Lu V D Iac.
ver. 13,14 *transponuntur* ab A We M W^marg Mt Bi G (sed G^00 ver. 14) K Sch Tn Sz H Bl Wd Scr. Ex his, G K Sz H numeros priores servant.
ver. 14 *omittitur* a G^00 L Al Tr T WH. Ex his numerant L Al Tr (non T) ver. 13 numero 14.

— 28,8.9 *Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ*,
ver. 8, St^51 B^57 A Tr n.; Lu.
ver. 9, B^65 HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt Bi G K Sch Tn Sz H Th Bl Al n. Wd T n. Scr; G Bp Iac. Omittuntur verba haec a St^55 G^00 L Al Tr T WH; V D; uncis includuntur a Bl.

Marc 3,19.20 *Καὶ ἔρχονται* [l. v. *ἔρχεται*] *εἰς οἶκον·*
ver. 20, St A Elz^56.62.70.78 Cur F Mas Mt Bi G K Sch Tn Sz H Th Bl Wd Tr T^tauchn73; Lu V D.
ver. 19, B HS We Elz^24.33.41 M W Be L Al T (exc. T^tauchn73); Ge Bp Iac.

Marc **6**,27.28 *Ο δὲ* [l.v. *Καὶ*] *ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ.*
ver. 27, St B[57] A Tr WH; Ge Bp Lu V Iac.
ver. 28, B[65] HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt Bi G K Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd T Scr; D.

— **13**,8.9 *ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.*
ver. 8, St B[57] A Tr WH; Ge Bp Lu V Iac.
ver. 9, B[65] HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt Bi G K Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd T; D.

Luc **4**,18.19 *κηρύξαι* [*κηρῦξαι*] *αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει,*
ver. 18, St[51] B HS Elz Cur F Mas Be W Mt[2] G K Bl Wd Tr Scr WH; Ge Bp Lu Iac.
ver. 19, St[55] A We M Mt[1] Bi Sch Tn Sz L H Th Al T; V D.

— **6**,17.18 *Οἳ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὑτῶν·*
ver. 18, St A Tr WH; Lu V.
ver. 17, B HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt Bi G K Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd T Scr; Ge Bp D Iac.

— **7**,18.19 *Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης,*
ver. 18, St[51] B HS Elz Cur Be Tr WH; Lu.
ver. 19, St[55] A We F M Mas W Mt Bi G K Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd T Scr; Ge Bp V D Iac.

— **10**,21.22 *Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶπε,*
ver. 21, St[51] We Cur F Mas W Bi Mt[2] K n. Bl Wd Tr n.
ver. 22, M Mt[1] G[min] n. Sch n. Sz L H Th [Al] T Scr; Gen Iac[marg]. Omittuntur a St[55] B A HS Elz Be G Sch Tn Tr WH; Ge Bp Lu V D Iac.

— **14**,3.4 *Οἱ δὲ ἡσύχασαν.*
ver. 4, St B A HS We Elz[33.41] Be K Tn H Th Al Tr; Ge Bp Lu V D Iac.
ver. 3, Elz[56.62.70.78] Cur F M Mas Mt Bi G[mai] Sch Sz Bl Wd T.

— —34.35 *Καλὸν τὸ ἅλας . . .*[35] *Οὔτε εἰς γῆν . . .*
Elz (edd. omnes) ex duobus his versibus unum solum faciunt, ideoque caput nonnisi in triginta quattuor versus dividunt.

— **19**,41.42 *Λέγων,*
vers. 42, St[51] B A HS We Elz Cur F Mas Be W Mt[2] K Tn H Th Bl Al Wd Tr; Ge Bp Lu D Iac.
ver. 41, St[55] M Mt[1] Bi G[mai] Sch L Sz T; V.

— **22**,66.67 *Λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός; εἰπὲ* [l. v. *εἰπὸν*] *ἡμῖν.*

ver. 67, St B A HS We Elz Cur F Mas Be W G^{min} G^{27} Mt^{2} K Tn Sz H^{41} Th Bl Wd Tr Scr WH; Ge Lu D; sed Bp Iac legunt „saying, ^{67}Art thou" etc.

ver. 66, M Mt^{1} Bi G^{mai} Sch L H^{61} Al T; V.

Luc **24**,45.46 *καὶ εἶπεν αὐτοῖς,*

ver. 45, St^{51} in textu Graeco, Tr WH.

ver. 46, St^{51} Latine, ceterae.

Ioh **1**,38.39 *Τί ζητεῖτε; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ῥαββὶ, (ὃ λέγεται ἑρμηνευόμενον, διδάσκαλε) ποῦ μένεις;*

ver. 38, St B^{57} A We Tr WH; Ge Bp Lu V D Iac.

ver. 39, B^{65} Elz et ceterae; fit *Τί ζητεῖτε . . . μένεις* versus per se, et verss. 39—51 St = verss. 40—52 Elz etc.

— **4**,35.36 *ἤδη.* T WH adiungunt *ἤδη* ad ver. 36, legentes *ἤδη ὁ θερίζων κ. τ. λ.* Ita Tr^{marg}.

— **9**,11.12 *Ἀπελθὼν δὲ* [l. v. *οὖν*] *καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.*

ver. 12, Elz^{33} Be.

ver. 11, ceterae.

Act **2**,10.11 *Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι,*

ver. 11, St A We Tr; Lu V D.

ver. 10, ceterae, sed (Tn) (WH).

— **2**,47.**3**,1 *Ἐπιτοαυτὸ δὲ Πέτρος κ. τ. λ.*

L Al Tr T$^{41.72}$ (non T$^{49.59}$) WH (ita etiam St^{55} V) adiungunt *ἐπιτοαυτὸ* ad 2,47, omittunt *τῇ ἐκκλησίᾳ*, legunt in 3,1 *Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης κ. τ. λ.* L T^{41} WH tamen numeros priores adservant.

— **3**,19.20 *Ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου,*

ver. 20, St A We G^{min} K Sch Th Tr WH; Lu V.

ver. 19, ceterae.

— **5**,8.9 *Ἡ δὲ εἶπε, Ναὶ, τοσούτου.*

ver. 9, Elz (24.) 33.41.

ver. 8, ceterae.

— —39.40 *Ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ·*

ver. 39, St A G^{mai} Sch Sz Tr WH; V.

ver. 40, ceterae.

— **11**,25.26 *Καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἀντιόχειαν.*

ver. 26, St B^{57} A We Tr Scr WH; Ge Bp Lu Iac.

ver. 25, B^{65} HS Elz Cur F M Mas Be W Mt G K Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd T; V D.

— **13**,32.33 *Ὅτι ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας Ἰησοῦν,* [Iac.

ver. 33, St B^{57} A We G^{min} K Sch Tn H^{41} Th Tr WH; Ge Bp Lu V D

ver. 32, B[65] HS Elz Cur F M Mas Be W Mt G[mai] Sz H[61] L Bl Al Wd T Scr.

Ioh **13**,38.39 καὶ ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως δικαιωθῆναι,

ver. 38, St B[57] A We G[min] K Tr WH; Ge Lu V.

ver. 39, B[65] HS Elz Cur F M Mas Be W Mt G[mai] Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd T Scr; Gen Bp D Iac.

— **18**,12.13 Λέγοντες,

ver. 12, Elz[33.41].

ver. 13, ceterae.

— **24**,2.3 Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ καὶ κατορθωμάτων [l. v. διορθωμάτων] γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας,

ver. 2, St B[57] Tr WH; Ge Bp V Iac.

ver. 3, ceterae.

— —18.19 Τινὲς δὲ [Elz om δὲ] ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι,

ver. 19, St B[57] A We G[min] Sch WH; Bp Lu V D.

ver. 18, ceterae.

In St[51.55] et B[57] numeratur ver. 19 signo 19.20 sive „19 et 20;" unde verss. 21—28 St = 20—27 Elz etc. Numeratio duplex haec versus 19 videtur ex interpolatione in hoc loco multis in exemplaribus versionis Vulgatae Latinae orta esse. In St[55] verba sequentia (quae Graece deesse dicuntur) inferuntur ad versus 19 initium: — „Et apprehenderunt me, clamantes, & dicentes, Tolle inimicum nostrū." Interpolatio eadem in editione versionis Vulgatae Sixtina (1590) invenitur, nec vero in editione Clementina (1592).

In Ge Gen dividitur ver. 18 in duos versus; ver. 19 incipit „Neither with multitude," unde verss. 20—28 Ge etc. = 19—27 Iac.

Rom **1**,29.30 ψιθυριστάς,

ver. 29, St B[57] A Al Tr WH; Ge Bp Lu V Iac.

ver. 30, ceterae.

— **8**,20.21 ἐπ' ἐλπίδι·

ver. 20, St B[57] A We M Mt G Sch Sz L H Th[44] Al Tr T WH; Ge Bp Lu V Iac. Sed G Sch Sz H Th[75] Al Tr ponunt comma quod vocant post ἐλπίδι, et L Th[44] T WH punctum nullum habent.

ver. 21, B[65] HS Elz Cur F Mas Be W K Tn Bl Wd Scr; D.

— **9**,11.12 οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος,

ver. 12, St A Tr WH; Lu V.

ver. 11, ceterae. (Apud Sch incipit ver. 12: Ὅτι ὁ μείζων.)

1 Co **7**,33.34 *μεμέρισται ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος* [lectt. varr.].
ver. 33, St^{51} WH; Lu. — St^{55} A Sz Tr, etiam V D, includunt nihil nisi *μεμέρισται* versui 33.
ver. 34, ceterae.

2 Co **1**,6.7 *Καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν·*
ver. 7, St A We G^{mai} Sch Sz WH; Ge Lu V Iac.
ver. 6, ceterae.

— **2**,10.11 *Ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ·*
ver. 11, St B^{57} A M Mt^{1} G K Sch Tn Sz L H Th Bl Al Wd Tr T Scr WH; Ge Bp Lu V Iac.
ver. 10, B^{65} HS We Elz Cur F Mas Be W Mt^{2}; D. In Ge (non in Gen) incipit cap. 2 ab 1,23, numeris 2,1.2 versibus 1,23.24 et 2,3—19 versibus 2,1—17 adpositis.

— 12.13 *Οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου·*
ver. 13, St B^{57} A M L Tr T Scr WH; Ge Bp Lu V Iac.
ver. 12, B^{65} HS We Elz Cur F Mas Be W Mt G K Sch Tn Sz H Th Bl Al Wd; D.

— **5**,14.15 *κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον.*
ver. 14, St B^{57} A We G^{min} K Sch Tn H Th Tr WH; Ge Bp Lu V [Iac.
ver. 15, B^{65} HS Elz Cur F M Mas Be W Mt G^{mai} Sz L Bl Al Wd T Scr; D.

— **8**,13.14 *Ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευμα, εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα,*
ver. 14, St A Tr WH; Lu V. — B^{57} G^{mai} Sch Sz, et Ge Bp Iac, includunt etiam versui 14 verba praecedentia *ἀλλ' ἐξ ἰσότητος.*
ver. 13, B^{65} HS We Elz T ceterae.

— **10**,4.5 *λογισμοὺς καθαιροῦντες,*
ver. 4, St A Sch Tr WH; V.
ver. 5, ceterae.

— **11**,8.9 *Καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεὶς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός·*
ver. 9, St B^{57} A We Wd Tr WH; Ge Bp Lu V D Iac.
ver. 8, B^{65} HS Elz T ceterae.

Gal **2**,19.20 *Χριστῷ συνεσταύρωμαι.*
ver. 19, St B^{57} A G^{min} K Tn Th Tr WH; Ge Bp Lu V. — Mt^{2} includit versui 19 etiam verba sequentia: *ζῶ δὲ, οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ χριστός.*
ver. 20, B^{65} HS We Elz T ceterae; Iac.

— **5**,22.23 *πραότης, ἐγκράτεια·*

ver. 23, St B^{57} A M G^{mai} Sch Sz L H Th Al Tr T Scr WH; Ge Bp V Iac.

ver. 22, B^{65} HS We Elz Cur F Mas Be W Mt G^{min} K Tn Bl Wd; Lu D.

Eph 1,10.11 *ἐν αὐτῷ.*

ver. 10, St B^{57} A We M G^{mai} Sch Sz L H Bl Al Wd Tr T Scr; Ge Bp Lu V Iac.

ver. 11, B^{65} HS Elz Cur F Mas Be W Mt K Tn Th; D.

— 2,14.15 *τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ·*

ver. 14, St A B^{1598} Tr WH; Lu V.

ver. 15, ceterae.

— 3,17.18 *ἐν ἀγάπῃ ἐῤῥιζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι.*

ver. 17, St B^{57} A Sch Th Tr WH; Ge Bp Lu V Iac.

ver. 18, B^{65} HS We Elz T ceterae.

Phil 1,16.17 *Οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας . . . τοῖς δεσμοῖς μου.* ^{17}*Οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης . . . κεῖμαι.*

G K Sch Tn Sz L H Th Al Wd Tr T WH (ita etiam St^{55} et V) *transponunt* verss. 16 et 17, verbis *οἱ μὲν* et *οἱ δὲ* exceptis, et legunt *οἱ μὲν ἐξ ἀγάπησ κ. τ. λ.* ^{17}*οἱ δὲ ἐξ ἐριθείασ κ. τ. λ.* Ex his, G K L^{min} H Th^{44} WH servant numeros priores.

— 2,7.8 *καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος.*

ver. 7, St B^{57} A G^{mai} Sch Sz Tr T (exc. T^{41}) WH; Ge Bp Lu V D.

ver. 8, B^{65} HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt G^{min} K Tn L H T^{41} Th Bl Al Wd Scr; Iac.

— 3,13.14 *ἓν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος,*

ver. 13, St B^{57} A Bl Wd Tr Scr WH; Ge Bp Lu V Iac.

ver. 14, B^{65} HS We Elz T ceterae.

Col 1,21.22 *Νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν* [l. v. *ἀποκατηλλάγητε*]

ver. 22, St A We Tr WH; Lu V D.

ver. 21, ceterae.

1 Thess 1,2.3 *ἀδιαλείπτως*

ver. 2, St A Bl Al Wd Tr WH; Lu V. Sed St^{51} A Tr WH verbum verbo *μνημονεύοντες* adsociant.

ver. 3, B HS We Elz T ceterae. Sed Ge verbum cum praecedentibus coniungit.

— 2,6.7 *Δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι·*

ver. 7, St B^{57} A G^{mai} Sch Sz Tr WH; Ge Bp Lu V.

ver. 6, ceterae.

— —11.12 *Παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι,*

ver. 12, St B^{57} A Tr WH; V.

ver. 11, ceterae. Bl Wd, cum Ge Bp Iac, includunt etiam *καὶ μαρτυρόμενοι* versui 11.

Philem 11.12 *Ὃν ἀνέπεμψα·*

ver. 12, St $B^{57.65.82.88.98}$ A G^{mai} Sch Sz Tr WH; Ge Bp V D Iac.

ver. 11, $B^{min\ 65.67.80.90}$ HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt K Tn L H Th Bl Al Wd T; Lu.

— —23.24 *Μάρκος,*

ver. 24, St B A HS We (vide infra) M Be Mt^1 G^{mai} K Sch Sz L H Th Al Tr T WH; Ge Bp Lu V D Iac.

ver. 23, Elz Cur F Mas Bl Wd. — Elz^{24} W G^{min} Mt^2 Tn Scr incertae sunt.

We facit ex verss. 18.19 unum solum, unde We verss. 19—22 = St verss. 20—23. We coniungit etiam versus 24.25 sub numero 23.

Heb **1**,1.2 *Ἐπ᾽ ἐσχάτων* [l. v. *ἐσχάτου*] *τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,*

ver. 2, St B^{57} A G^{mai} Sch Sz Tr Scr WH; Ge Bp Lu V D Iac.

ver. 1, B^{65} HS We Elz Cur F M Mas Be Mt G^{min} K Sch Tn L H Th Bl Al Wd T.

— **3**,9.10 *Τεσσαράκοντα ἔτη*

ver. 10, St A Tr WH; V.

ver. 9, ceterae.

— **7**,20.21 *οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες·*

ver. 20, St B^{57} A We M Mt^1 G^{mai} Sch Sz L H^{61} Al Tr T WH; Ge Bp Lu V D.

ver. 21, B^{65} HS Elz Cur F Mas Be W Mt^2 G^{min} K Tn H^{41} Th Bl Wd Scr; Iac.

— **10**,22.23 *καὶ λελουμένοι* [l. v. *λελουσμένοι*] *τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ,*

ver. 22, St B^{57} A We G^{mai} Sch Tn Sz H Al Tr Scr; Ge Bp Lu V D Iac.

ver. 23, B^{65} HS Elz Cur F M Mas Be W Mt G^{min} K L Th Bl Wd T.

— **12**,22.23 *πανηγύρει*

ver. 22, St B^{57} A We Tr WH; Ge Bp Lu V.

ver. 23, B^{65} HS Elz T ceterae. Sed Be G K L H^{41} Th Bl Al T comma post verbum *ἀγγέλων* omittunt, verbo *ἀγγέλων* cum *πανηγύρει* iuncto.

Al includit *καὶ μυριάσιν, ἀγγέλων πανηγύρει* versui 23.

1 Pet **2**,7.8 *Καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου·*

ver. 8, St B^{57} A G^{mai} Sch Tn Sz H Tr Scr WH; Ge Bp Lu V Iac.

ver. 7, B^{65} HS We Elz Cur F M Mas Be W Mt K L Th Bl Al Wd T; D.

1 Pet **3**,15.16 *Μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου,*

ver. 16, St B^{57} A Tr WH; Ge Bp Lu V.

ver. 15, ceterae. B^{1598} includit etiam versui 15 *συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν.*

1 Io **2**,13.14 *Γράφω* (l. v. *ἔγραψα*) *ὑμῖν, παιδία, ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα.*

ver. 14, St B$^{57.65.82.88.98}$ A We Tr WH; Ge Bp V D.

ver. 13, B$^{\text{min } 65.67.80.90}$ HS Elz T ceterae.

Apoc **2**,27.28 *Ὡς κἀγὼ εἴληφα παρὰ τοῦ πατρός μου·*

ver. 28, St B^{57} A G^{mai} Sch Sz Tr WH; Ge Bp Lu V.

ver. 27, B^{65} HS We Elz G^{min} T ceterae.

— **17**,9.10 *καὶ βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν.*

ver. 9, St B^{57} A Sch Tr WH; Ge Bp Lu V D.

ver. 10, ceterae.

— **18**,16.17 *Ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος·*

ver. 17, St B^{57} A We G^{mai} Sch Sz Tr WH; Ge Bp Lu V Iac.

ver. 16, B^{65} HS Elz G^{min} T ceterae.

Sunt hi, nisi fallor, loci omnes quibus Elz 1633 et T ed. 8 inter se differunt in versuum distinctione a St 1551. Loci alii sunt quibus sive editiones nonnullae N. T. Graece (ut verbi causa editio Millii), sive nonnullae ex translationibus saeculi fere decimi sexti (Ge Bp Lu Iac), sive Vulgatae editio Clementina ab his tribus discrepant.

In exemplis hoc loco subiunctis, significant numeri crassi versum ad quem transferunt editiones vel translationes verba vel phrases de versu in quo apud St Elz T sunt.

Matt 10,2.**3** *Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ·* M V; — 20,**4**.5 *Οἱ δὲ ἀπῆλθον.* Scr, Ge Bp Iac; — 22,**41**.42 *λέγων,* M G^{mai}. Marc 9,1—50 = 8,39.9,1—49 Lu V; — 12,14.**15** *δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν;* Ge Bp Iac. Luc 1,73.**74** *τοῦ δοῦναι ἡμῖν* Ge Iac; — 9,42 = 42.**43** (Et increpavit) V, et 43.44 = 44 V; — 16,**22**.23 *ἐν τῷ ᾅδῃ* (om. *καὶ*) V (et sepultus est in inferno); — 17,35.36 = 35 V, 37 = 36.37 V. Ioh 4,**13**.14 *ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ* [l. v. *-σει*] *εἰς τὸν αἰῶνα·* V; — 6,51 = 51.**52** (si quis etc.) V et 52—71 = 53—72 V; — 11,34.**35** *Λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.* M Mt[1]; — 56.57 = 56 V; — 13,**30**.31 *ἦν δὲ νὺξ ὅτε ἐξῆλθε.* We M Be Mt Th Scr.

ACT 7,55.56 = 55 V edd. Van Ess, T, sed non ita edd. Rom. 1592, 1861 (Vercellone); 57—60 = 56—59 V edd. Van Ess, T, sed non edd. Rom. 1592, 1861; — 7,**60**.8,1 *Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.* V; — 8,7 = 7.8 (multi autem) V edd. Van Ess, T, et 8.9 = 9 edd. Van Ess, T, sed non ita edd. Rom. 1592, 1861; — 8,**19**.20 *Πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν,* V; — 9,28.**29** *Καὶ* [l. v. om. *καὶ*] *παῤῥησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ* [l. v. om. *Ἰησοῦ*] B HS Be Scr, Ge Bp Iac; — 13,**30**.31 V (qui visus est per dies multos his); — 14,6.7 = 6 V, et 8—28 = 7—27 V; — 16,37.**38** V (et ipsi nos eiiciant); — 24,12.**13** *οὔτε κατὰ τὴν πόλιν·* V.

ROM 1,**9**.10 *πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου* Iac; — 3,**25**.26 *ἐν τοῦ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ,* Lu Iac. 2 CO 13,12 = 12.**13** (*ἀσπάζονται κ.τ.λ.*) Bp Iac, et 13 = 14 Bp Iac. PHIL 4,21.**22** *Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί.* St[55] V. 1 THESS 4,11.12 = 11 V edd. Van Ess, T, et 13—18 = 12—17 V edd. Van Ess, T, sed non ita edd. Rom. 1592, 1861. 2 THESS 2,10.11 = 10 V edd. Van Ess, T, et 12—17 = 11—16 V edd. Van Ess, T, sed non edd. Rom. 1592, 1861. 1 TIM 6,21 = 21.**22** (*Ἡ χάρις κ. τ. λ.*) G[mai] Sch Sz H Al Tr T[49.59] et N. T. triglott. 1854. B[57.65.82.88.98] numerat subscriptionem ad 1 Ti signo 6,22. 3 IOH 14.15 = 14 Ge Bp V Iac. APOC 12,18.13,1 = 13,1 Lu Iac.

Apud Lutherum incipit *Mc* 9 ab 9,2; *1 Co* 11 ab 11,2; *2 Co* 2 ab 1,23 (ita Ge[1557]); *2 Co* 11 ab 10,17; *Gal* 6 ab 5,25; *Col* 4 ab 4,2; *Heb* 5 ab 4,14; *Apoc* 11 ab 11,3; 12 ab 11,15; 13 ab 12,18 (ita Iac).

Catalogum hunc imperfectum esse scio, sed huius loci non est de hac re uberius exponere.

Explicit v. cl. Abboti excursus de versibus.

VI.

DE TEXTUS HISTORIA.

VI.

DE TEXTUS HISTORIA.[1]

1.

DE RECENSIONIBUS ANTIQUIS.

Litteras apostolorum autographas originales in charta papyracea exaratas (2 Io 12) veri simile est iam saeculo secundo perisse neque dolebat ecclesia memoriarum vivarum plena, quod has amiserat.[2] Libris saepe exscriptis inrepserunt saeculo ut videtur secundo errores multi, causis

[1] Hug, *Einleitung in die Schriften des N. T.*, ed. 3, Stuttgardiae et Tubingae a. 1826, vol. 1, p. 140—244 [ed. 4, a. 1847, p. 120—210]; Westcott, *Wm. Smith's dictionary of the Bible*, Londinii vol. 2 (a. 1863), p. 505—534, ed. American. Novi Eboraci, vol. 3 (a. 1876), p. 2112—2143 sub voce *New Testament*; Tregelles, *T. H. Horne's Introduction to . . . the Holy Scriptures*, ed. 11, vol. 4, Londinii a. 1863, p. 24—147; Reuss, *Gesch. der heil. Schr. N. T.* ed. 5, Brunsvigae a. 1874, pars 2, p. 87—165; Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 445—484; et in primis Westcott et Hort, *The N. T. in the original Greek* [vol. 2], *Introduction: appendix*, Cantabr. et Londinii a. 1881.

[2] Fabulae de autographis litteris inventis, saeculo quarto vel quinto ortae sunt, saeculo decimo octavo non defuerunt. De Matthaei autographo in sepulcro Barnabae invento, cf Crednerum, *Einl. in d. N. T.* § 39, Halae a. 1836, p. 73. 74; Asseman. *Bibl. orient.* vol. 2, p. 81; — de Marci autographo, re vera Vulgatae versionis Latinae codice saeculi sexti, vide Dobrowskium, *Fragm. Pragense evang. S. Marci*, Pragae a. 1778; — de Iohannis autographo cf Petr. Alexandrin. Migne, *Patrol. Gr.* vol. 18, coll. 517[d]

supra p. 47—68 adlatis, et patres non semel vituperaverunt haereticos, ut qui scripturas sacras falsarent, etsi nonnullis locis ipsi patres lectiones certe falsas defendebant. Currentibus saeculis crevit numerus locorum discrepantium, et, arte critica incipiente, adseveravit Millius (a. 1707) esse lectiones varias triginta milia, quo dicto multi, in primis in Anglia, territi, metuentes de verbi divini honore, viros rei criticae studiosos reprehenderunt, ut qui veritatis fundamentum evellere vellent.

Quaeritur, an lectiones hae variae tam innumerabiles in familias certas facile cognoscendas dispertiri possint, ut primo aspectu sciamus, an variatio huius vel illius temporis vel loci sit, et eam probemus vel reiciamus. Codices Graeci, quod nemo nescit, ea ratione inter se discrepant, ut textus propria in codicibus ℵB differant ab iis quae eius propria sunt in codice D, iterumque ab iis quae eius propria sunt in codicibus EFGHSU. In quantum significant variationes hae familias sive recensiones? Quousque sequi possumus nonnullorum codicum inter se coniunctiones?

Bengel.

Bengelius[1] primus quaestionem hanc tractavit a. 1734, ita scribens (p. 387): „Posset variarum lectionum ortus, per singulos codices, per paria codicum, per syzygias minores maioresque, per familias, tribus, nationesque illorum, investigari et repraesentari: et inde propinquitates discessionesque codicum ad schematismos quosdam reduci, et schematismorum aliquae concordantiae fieri; atque ita res tota per tabulam quandam quasi genealogicam oculis subiici, ad quam tabulam quaelibet varietas

et 520ᵇ. Constantinus Simonides, homo satis cognitus, edidit librum, *Fac-similes of certain portions of the gospel of St. Matthew and of the epistles of St. James und Jude written on papyrus in the first century and preserved in the Egyptian museum of Joseph Mayer, Liverpool*, Londinii a. 1861, fol. p. 79 cum 14 tabulis. Non est quod dicam, fragmenta haec esse ficta.

[1] Bengel, *N. T. Gr.* Tubingae a. 1734, p. 385—433.

insignior cum agmine suorum codicum, ad convincendos etiam tardissimos dubitatores, exigeretur. Magnam coniectanea nostra silvam habent: sed manum de tabula, ne risuum periculo exponatur veritas.“ Distinxit primum et in primis inter codicem Alexandrinum cum similibus et codices Latinae versionis vel codices Graeco-Latinos et codices ad Latinos refictos, tum his antiquis opposuit codices Graecos „communiores“, minus antiquos, frequentiores. Tamen hi inferiores vix ei familiam sensu latiore facere videbantur, nam iam illo tempore dividit Bengelius lectiones omnes in duas partes (p. 429) „Semper aut duplex est varietas lectionis, aut, ubi multiplex, ad duplicitatem mox reducitur“; quod reiteravit anno 1737: „Totum genus documentorum, ex quibus variae lectiones colliguntur et deciduntur, in duas quasi nationes distrahitur, *Asiaticam* et *Africanam*“;[1] illa significavit codices et alios testes minoris aestimandos, haec codicem Alexandrinum, versiones Aethiopicam, Copticam [Memphiticam], Latinas, et versioni Latinae subordinatos codices Graeco-Latinos et Latinizantes.

Semler.

Semlerus[2] Bengelium valde reprehendit quod „perpetuum comitem“ haberet „huius discussionis, codicem Alexandrinum atque Vulgatae Latinae,“ quod sit A impurus et contaminatus, itemque Vulgata, et defendit acriter codices Graeco-Latinos aliosque ut ex Latinis non falsos. Tractavit codices omnes quam accuratissime et anno 1765, primus ut videtur verbum *recensionis* adhibens, posuit[3] ut Bengelius recensiones duas: *a*. Orientalem sive Luciani, et *b*. Occidentalem, Aegypto-Palaestinensem, Origenianam,

[1] Bengel, *App. crit.* ed. 2, a. 1763, p. 669, ex *Defensione N. T. Gr.* Lugduni Batav. a. 1737.

[2] Semler, *Wetstenii libelli ad crisin atque interpr. N. T.* Halae a. 1766, p. 181; vide de codd. Gr.-Lat. p. 178.

[3] Semler, *Hermeneutische Vorbereitung*, iii, 1, Halae a. 1765, in praefatione fol. 5 verso.

quae cum Itala exacte convenit, et cum Coptica [Memphitica] et Armenica versionibus. Vulgata versio videbatur Semlero ex textu minus antiquo manasse. Anno 1767 tres fecit[1] divisiones sive recensiones: *a.* Alexandrinam, quam adhibuerunt scriptores Aegyptiaci, Origenis discipuli, versiones Syriaca, Coptica [Memphitica], Aethiopica; *b.* Orientalem, quae Antiochiae et Constantinopoli adhibita est; *c.* Occidentalem. In codicibus posterioribus recensiones omnes mixtas esse putavit. Semlerus id unum agebat, ut viris Novi Testamenti studiosis monstraret, codices, sicut sententias, non numerandos sed ponderandos esse.[2] Bene scripsit Griesbachius de Semlero: „Longe quam alii luculentius recensionum discrimina demonstravit, vanas plerorumque de codicibus Graecolatinis et aliis rebus ad crisin sacram pertinentibus persuasiones impugnavit, versionis Latinae vetustioris indolem curiose pervestigavit, aliaque innumera fere incredibili diligentia coacervavit, quae ad illustrandam textus Graeci historiam apprime faciunt.“[3]

Griesbach. Griesbachius Semleri discipulus quaestionem primum adiit anno 1771 in „Dissertatione critica de codicibus quattuor evangeliorum Origenianis“ recensionesque sacri textus agnovit „non nisi

[1] Semler, *Apparatus ad liberalem N. T. interpretationem*, Halae a. 1767, p. 45.46.

[2] Digna sunt Semleri verba commemoratione, *Herm. Vorber.* iii, 1, Halae a. 1765, p. 395.396: „Es sind folglich auch die bisherigen Regeln, wonach Whitby, von Mastricht, Bengel, und Wetstein selbst, Lesearten haben entscheiden wollen, noch lange nicht von einer allgemeinen Richtigkeit und Zuverlässigkeit; vielmehr glaube ich, dass nach und nach ganz andere Regeln gelten werden, wenn man erst den Unterschied der griechischen codicum besser wird eingesehen haben, als zeither, da man meist nach dem äusserlichen Alter und nach der Vielheit der codicum Graecorum zu handeln pflegte; welches beyde ich, hoffentlich in dieser Abhandlung, hinlänglich widerlegt habe.“

[3] Griesbach, *Curae in hist. text. Gr. epp. Paul.* I, § 9, Ienae, a. 1777, p. 16.

paucas (sunt forte tres aut quattuor), quae omnes N. T. codices in totidem classes seiungunt."[1] In volumine secundo, quod sane primum prodiit, Novi Testamenti Graece, anno 1775, nominavit familias sive recensiones in epistulis Pauli duas: *a*. Alexandrinam = AC copt [memph] arm aeth Or ClemAl CyrAl IoDam, et *b*. Occidentalem = DEFG lat.[2] In volumine primo, quod anno 1777 publici iuris factum est, attributae sunt codicibus evangeliorum[3] recensiones tres hae:

a. Alexandrina = CLK 1 13 33 69 106 118 Evrm 18 19 copt [memph] aeth arm syr^{poster} ClemAl Or Eus CyrAl IsidPel,

b. Occidentalis = D (1 13 69 partim) latt praesertim Itala saepe syr et arr,

c. Constantinopolitana, recentior, ex aliis compilata = A (non tanti faciendus quanti Bengelius et alii eum fecerunt).

In primis tamen Griesbachio curae fuerunt Alexandrina et Occidentalis, de quibus scripsit: (p. xiv) „Inter omnes recensiones evangeliorum . . . numero forte satis multas duae omnium vetustissimae sedulo sunt attendendae atque a se invicem discernendae." Haec reiteravit et firmavit[4] anno 1796, et recensioni Constantinopolitano praeter codicem A coniunxit codices EFGHS. Anno 1811 contendit[5] Griesbachius Origenem ad Matthaeum codice Marci Occidentali, ad Iohannem codice Marci Alexandrino usum esse. Aeque cum magistro suo Semlero defendit Griesbachius

[1] Griesbach, *Opuscc. acadd.* ed. Gabler, Ienae a. 1824, vol. 1, p. 239.

[2] Vide etiam de epp. Paul. Griesbach, *Symb. crit.* vol. 1 (a. 1785), p. cxxxvii, vol. 2 (a. 1793), p. 87—148. 621—640.

[3] Vide etiam Griesb. *Curae in hist. text. Gr. epp. Paul.* III, § 10, Ienae a. 1777, p. 97. 98: „saeculo tertio ineunte diversae iam exstabant recensiones, non evangeliorum tantum sed epistularum etiam;" sequuntur Alex Occid Const (est Const „propinquior quidem Alexandrinae quam Occidentali").

[4] Griesbach, *N. T. Gr.* vol. 1, a. 1796, p. lxxiv—lxxxi.

[5] Griesbach, *Comment. crit. in text. Gr. N. T.* partic. 2, Ienae a. 1811, p. vii—lxviii, „Meletemata de vetustis textus N. T. recensionibus."

codices iniuria Latinizantes dictos et contendit testes ponderandos non numerandos esse.

Matthaeius, rerum philologicarum peritissimus, codicum quos adire potuit conlator diligentissimus, sed in historia textus Novi Testamenti minus versatus, derisit[1] non solum coniecturas trium eorum qui de recensionibus tum tractaverant, sed etiam viros ipsos doctissimos, et praesertim Griesbachium scriptorem humanissimum. Viri rudis et causae dubiae est personas cum rebus confundere, sed non iniuria commonefacti sumus Matthaeium apud exteros degentem diu caruisse et scientia et humanitate Saxonica. Compluria iure perstrinxit, haec tamen bene monita perdidit petulantia atque acerbitas illa. Plus quam iustum fuit, voluit Matthaeius textum ex codicibus minus antiquis haurire.

Anno 1814 impugnavit Ricardus Laurentius,[2] posthac archiepiscopus Cassellanus, recensiones Griesbachianas, et nonnulla recte reprehendit, exempli gratia ubi monstravit familias Griesbachii non bene dignosci posse in codicibus quos habemus; attamen non satis accurate distinxit inter variationes leves et lectiones valde singulares et rem totam tam strictim et tam inepte tractavit, ut laude qua in Anglia affectus est nequaquam dignus esset.

Andrews Nortonus,[3] Americanus doctissimus, annis 1824.

[1] Matthaei, *Ueber die sogenannten Recensionen welche Herr Abt Bengel, der Herr Doctor Semler und der Herr Geheime Kirchenrath Griesbach in dem griechischen Texte des N. T. wollen entdeckt haben*, Ronneburgi et Lips. a. 1804; de Matthaeio cf infra, p. 249—251.

[2] Laurence, *Remarks on the systematical classification of manuscripts adopted by Griesbach in his edition of the Greek Testament*, Oxonii a. 1814. Cf Tregelles, *ut supra*, p. 88—92. De Nolano vide ibidem, p. 92—94.

[3] Norton, *Evidences of the genuineness of the gospels*, vol. 1 (Bostoniae a. 1837; ed. 2, Cantabrigiae [Mass.], a. 1846), Append. p. iv—xxxiv; cf recensionem libri Scholzii, *Biblisch-kritische Reise*, in actis *Christian Examiner*, Bostoniae mense maio a. 1824, vol. 1, p. 201—221.

1837 tractavit sollertius recensiones Griesbachii et Hugii (vide infra), et[1] interpretationem novam dedit verborum in Hieronymi epistula ad Damasum, quae de codicibus Luciani et Hesychii referunt.

Hugius (natus a. 1765 mortuus a. 1846), vir Catholicus doctissimus, quod ad rem attinet non multum dissensit a Griesbachio, qui eum quasi socium salutavit.[2] Bene appellavit Hugius[3] *κοινὴν ἔκδοσιν* familiam sive textus habitum Occidentalem a Griesbachio dictum, cui addidit recensiones tres Hesychianam Aegyptiacam, quae Griesbachio Alexandrina fuit, Lucianeam Asiaticam (vide Semlerum supra, p. 187) quae Griesbachio Constantinopolitana fuit, Origenianam. Nomen Origenianae recensionis Griesbachius prorsus reprehendit, neque ei videbatur textus ille ante saeculum quintum vel sextum ortus esse. Hugius, censuris Griesbachii amicissime acceptis,[4] iudicium alio saeculo ex novis studiis melius instructo misit. De Hugii schemate accuratius haec:[5]

a. κοινὴ ἔκδοσισ: Evv D 1 13 69 124
Act DE
Paul DEFG
syr$^{philox\ marg}$ ital theb syr^{pesh} ClemAl Or

b. Aegyptiaca Hesychii: Evv BCL
Paul ABC 17 46
Act Cath ABC 36 40 73 105 (non cath)
Apoc AC 12 36 38
memph CyrAl Athan

[1] Norton, *Evidences* etc. vol. 1, p. xxvi sqq.

[2] Griesbach, *Comment. crit.* partic. 2, Ienae a. 1811, p. xxxxi—lxviii.

[3] Hug, *Einleitung in die Schriften des N. T.* ed. 1, a. 1808, ed. 3, Stuttgardiae et Tubingae a. 1826, vol. 1, p. 140—244.

[4] Hug, *Einleitung u. s. w.* vol. 1, p. 227.228.

[5] Comparavit etiam Hugius tabulas quae lectiones nonnullas Hesychianas, Lucianeas, Origenianas conlatas monstrant, *Einleitung u. s. w.* vol. 1, p. 211 seq. 214 seq. 217 seqq. 221.225 seq.

c. Asiatica Luciani sive Antiochensis et Constantinopolitana: Evv EFGHSV Evrm 47 50 minuscc pler

Act 13 63 67 78 99 100 101 104 106

Paul K 49 57 68 70 89 91 114 115 116 120 121 123

Apoc 29 32 33 40 41 42 47 48 49 50 (B^apoc 9 14 praebent recensionem singularem, modo Hesychianas modo Lucianeas modo neutrius harum recensionum lectiones exhibentem).

goth slav Theophyl

d. Origeniana: Evv AKM 42 106 114 116 253.

syr^philox

In aliis Novi Testamenti libris non potuit Hugius reperire recensionis Origenianae vestigia.

Eichhornius[1] fere cum Hugio consentit sed recensionem Origenianam respuit. Inde a lectionibus Ponticis variantibus in epistulis Pauli ante saeculi primi finem profectus (p. 217), statuit iam saeculo secundo textum duplicem Asiaticum et Africanum sive Aegyptiacum exstitisse (p. 235), qui sine regula nihil nisi *κοινὴν ἔκδοσιν* praebuit; post saeculum tertium medium exortas esse recensiones tres, Alexandrinam ab Hesychio (p. 278), Antiochensem sive Asiatico-Byzantinam a Luciano factam (p. 292), Mixtam (p. 304).[2]

Scholzius, itineribus praeclarior quam doctrina, codicum conlator neglegentissimus, posuit iam anno 1820[3] familias quinque Alexandrinam et Occidentalem, Asiaticam et Byzantinam, Cyprianam (codicem K), sed anno 1823,[4] quod in divisione illa praefiguravit, contendit classes

[1] Eichhorn, *Einleitung in das N. T.* Lipsiae vol. 4 (1827), p. 217—332.

[2] Cf tabulam lectionum apud Eichhornium, p. 321—326.

[3] Ioh. Mart. Aug. Scholz, *Curae criticae in historiam textus evangeliorum*, Heidelbergae a. 1820.

[4] Scholz, *Biblisch-kritische Reise*, Lipsiae et Soraviae a. 1823, p. 163—187.

codicum duas magnas esse, Constantinopolitanam et Alexandrinam (p. 164), et Constantinopolitanam textum originalem et purum exhibere (p. 171 seq.); haec firmavit in *N. T. Gr.* suo anni 1830, his verbis duplicem classem distinguens (vol. 1, p. xv): „alteram, quae cum textu, quem dicunt, recepto plerumque consentit, alteram, quae ab eodem in quovis fere versu, quod attinet verba et integras constructiones, abhorret." . . . „Facilis est utriusque classis distinctio." . . . „Classi priori adiudicantur codices tantum non omnes, qui his ultimis octo saeculis exarati sunt." . . . „Secundae classi annumerantur codices plerique qui adhuc supersunt, literis uncialibus scripti et pauci recentiores." Haec omnia Scholzii tractavit Tischendorfius iuvenis anno 1840 (vide supra, p. 7), potius argumenta quam familias impugnans, et Scholzius posthac[1] adseveravit lectiones plerasque Alexandrinas, quas ad marginem antea adscripsit, in textum recipiendas fuisse.[2]

Lachmannus non disseruit de recensionibus, sed, codicibus aetate minoribus reiectis, hausit textum suum ex codicibus iis antiquis qui classes fere Alexandrinam et Occidentalem Griesbachii composuerunt. Codicibus D$^{\text{evv act}}$ D^{paul} G^{paul} et versioni vet. Lat. auctoritatem auctoritati codicum Graecorum optimorum paene aequalem tribuit.

Tischendorf. Tischendorfius, schematis Bengelii, Griesbachii, Hugii, Eichhornii, perlustratis, ea ita comparata esse dixit, „ut textus historiam ex ingenio potius quam ex documentis historicis conficere" viderentur. Perrexitque, de recensionibus quae sequuntur scribens: „Licet enim dubium non sit, testantur enim

[1] Scholz, *Comm. de virt. et vit. utr. codd. N. T. fam.* Romae a. 1845.

[2] Hoc loco commemoretur Guil. Frid. Rinckii *Lucubratio critica in acta app., epp. cath. et Paul.* Basileae a. 1830, in qua is familias in act. et epp. *a.* Occidentalem = (Afric.)ABC (Latin.) DEFG, *b.* Orientalem = „fere omnes minutis literis descriptos" constituit, et voluit codices Africanae familiae „interdum ad translationem Latinam accommodatos" esse.

Hieronymus[1] et Gelasii quod dicitur celebre decretum,[2] Lucianum et Hesychium ut in Veteris ita in Novi Testamenti textu recensendo quod dicunt elaborasse, tamen nec quibus illi modis in ea re usi sint nec quam vim habuerint in textu ubique terrarum pervagato aut a veteribus traditum est aut aliunde luculenter probare possumus; Origenis vero recensio non debetur nisi ingenio Hugii.[3] A ratione vero ipsorum documentorum omnium quae ad nos pervenere si proficiscimur, dubium neque illud est quasdam horum testium classes distinguendas esse, in evangeliis quidem maxime, multo minus in apocalypsi quam in reliquis libris, magis etiam in epistulis Paulinis et in actibus quam in catholicis epistulis, conspiciendas illas quidem eo quod plures testes cum indole universa tum lectionibus

[1] In epistula ad Damasum haec de Novo Testamento scribit: „Hoc certe cum in nostro sermone discordat et in diversos rivulorum tramites ducit uno de fonte quaerendum. Praetermitto eos codices quos a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum asserit perversa contentio, quibus utique nec in toto veteri instrumento" (de qua re idem exponit *Adv. Ruf.* lib. 2, c. 27) „post LXX interpp. emendare quid licuit nec in novo profuit emendasse, cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse quae addita (?) sunt." Rursus *De vir. illustr.* c. 77 habet: „Lucianus tantum in scripturarum studio laboravit ut usque nunc quaedam exemplaria scripturarum Lucianea nuncupentur."

[2] Cf *Decret.* pars I, dist. xv, § 27 (cap. vi, §§ 14.15 ap. Credner *Zur Gesch. des Kanons,* Halae a. 1847, p. 216.217) ubi est: „Evangelia quae falsavit Lucianus apocrypha; evangelia quae falsavit Hesychius apocrypha."

[3] „Adamantii et Pierii exemplaria", si aliud quid quam quae illi manu sua scripserant aut adhibuerant Hieronymo visa essent, debebat accuratius dicere, nec silentio praeterisset eum de Luciano et Hesychio disserebat. Nec vero magis ipse Origenes favet coniecturae Hugii. (*Comm. in Mt* 15,14; *Opp.* ed. Delarue vol. 3, p. 671.) Ubi quae vetus interpres addidit: „In exemplaribus autem Novi Testamenti hoc ipsum me posse facere sine periculo non putavi", cum magna probabilitate dixit ille quidem, quamquam omnino de suo addidisse censendus est.

singulis plurimis prae reliquis omnibus consentiant. Quas si Alexandrinae et Latinae, Asiaticae et Byzantinae nominibus insignire placet, ut non tam quattuor singulas quam duo paria ponamus, multa possunt ex testibus peti et iam sunt petita, quae quam id recte fiat ostendant, etsi nec deerunt quibus inventae rationes impediantur. Debebimus autem, ut quod sentio breviter dicam, Alexandrinam dicere quae inter Iudaeochristianos orientis celebrabatur, quorum ut ipsorum apostolorum sermo Graecus maxime pendebat a versione LXX interpretum; Latinam quae a Latinis adhibebatur, sive Latina sive Graeca potissimum lingua utebantur; Asiaticam quae potissimum Graecis sive per Asiam sive in ipsa patria degebant probabatur; Byzantinam denique quae ab ecclesia per Byzantinum regnum diffusa legebatur sensimque, quo arctiore sensim singulae ecclesiae partes vinculo coniungebantur, ad publicam quandam unitatem perducebatur."

„Iam vero de origine harum classium difficillima quaestio est: neque enim satis est urgere diversitatem terrarum per quas textus propagabatur; haec enim diversitas nequaquam tanta aut tam integra cogitari potest; accedit quod diserte relatum legimus in ipsa antiquitate alterius terrae codices in alteram transvectos esse, quem ad modum Constantinus Eusebio Caesareensi, Constans Athanasio Alexandrino praeceperunt ut exemplaria eleganter et accurate descripta ad Byzantinos mitterent; nec denique patres, quorum patriam novimus, talem classium rationem confirmant. Propterea cum diversitate regionum coniuncta poni debebunt certa textum emendandi studia, etsi quorum fuerint nunquam satis definiri poterit; referenda autem erunt ad ipsa duo prima rei Christianae saecula, quorum ab ingenio minime illa abhorrere mihi quidem certum est. Maximi vero momenti illud est, Byzantinam quidem classem (minus enim recensionis nomen convenit) in recentiorum codicum Graecorum ingenti copia conspicuam esse, item

Latinam in Latinis atque per evangelia actus epistulas Paulinas etiam in Graecis Latinis documentis, quamquam et ipsam magna lectionis varietate laborantem; Alexandrinam vero et Asiaticam, si urgemus id quod a studio est neque universae rationis acquiescimus similitudine, unde in primis petas paucissima superesse documenta, unde inlibatam sumas nullum. Nec temere est quod cum Griesbachio dixerunt, in antiquissimis aliquot testibus nostris, ut in codice Alexandrino, alios libros ab aliis paulo diversam textus indolem referre: quippe enim diu antequam scriberentur, sive quintum et sextum sive quartum saeculum ponimus, diversa exemplaria circumferebantur, quae primis maxime saeculis constat non totum complexa esse Novum Testamentum sed singulos aliquos libros."

„Quae cum ita sint, sequitur exercentibus rem criticam summa opus esse cautione in adhibenda classium sive recensionum distinctione: quam ut summam normam aut fundamentum ponere et temerarium et frustra est; a qua quidem re haud aliena erat Lachmanni ratio, etsi is ab ipso vero textu proponendo abstinere se libere professus est. Si vero praecipitur in textu ad pristinam integritatem revocando, praesertim si de universo colore grammatico, ut ita dicam, quaeritur, primo loco testes habendos esse Alexandrinos, ultimo Byzantinos, id multo minus in recensionum rationibus positum est, quam in eo quod qui Alexandrinorum nomine audiunt, iidem fere testium omnium superstitum sunt antiquissimi; Byzantini vero locis dubiae lectionis per se reprobari non possunt nisi quibus clarum est eos ex antiquioribus mixtum prae se ferre textum, vel nullo certo magnae antiquitatis teste aucti exadversus antiquiores testes consentientes stant."

Sic Tischendorfius. Luce clarius est, ei denique pretium codicis alicuius, non ex classe quacunque fixa sed ex bonitate et antiquitate textus quem maxima ex

parte codex sequatur, constitutum esse. Codices unciales pro textus bonitate ita distinxit Tischendorfius:[1]

(A) *Textus forma vetustissima*, colore plerumque Alexandrino, sed cum variationibus multis.

(B) *Textus forma posterior*, colore plerumque Asiatico.

IN EVANGELIIS.

(A) Primi ordinis: ℵABCDI^{b}LPQRT^{abc}XZΔ [praesertim in Mc] Θ^{cg}Ξ

Secundi ordinis: F^{a}NOW^{abc} [W^{de}] YΘ^{abef} [Σ]

(B) Primi ordinis, qui propius ab (A) absunt: EKMΓΛΠΘ^{h}

Secundi ordinis: FGHSUV

Cum, quod saepe accidit, codices EFGHKMSUV inter se consentiunt, in commentario Tischendorfiano signati sunt „unc^{9}".

IN ACTIBUS ET EPISTULIS CATHOLICIS.

(A) ℵABC DI EG, et P in Cath nisi in 1 Pe

(B) HKL [M], et P in Act et 1 Pe

IN EPISTULIS PAULI.

(A) ℵABCHIOQ [R] DFG M [O^{b}] P

(B) KLN

IN APOCALYPSI.

(A) ℵAC P B

Tregellesius, qui historiam disputationis de recensionibus antiquis fusius tractavit,[2] negavit familias exacte definitas distingui posse et fere haec statuit: classes textus duas generales bene Alexandrinam et Constantinopolitanam vocari, licet codices interdum nonnulli ut Occidentales ab Alexandrinis separari possint, ut ad epistulas Pauli Alex. = ABC, Occid. = DG; codices evangeliorum ita fortasse

Occid.	Alex.	Constant.
	BZ	
D	CL 1 33	
	PQTR . . .	A
	X(Δ) 69	KMH
		EFGSUVΓΛ

[1] Tischendorf, *Herzog's Real-Encyk. für prot. Theol. u. Kirche*, vol. 19 (a. 1865), p. 188; ed. 2, vol. 2 (a. 1878), p. 411 (curavit v. cl. Oscar de Gebhardt).

[2] Tregelles, ut supra ad p. 185.

coniungendos esse; codicem A in aliis Novi Testamenti divisionibus textum meliorem antiquiorem praebere quam in evangeliis.

V. cl. Reussius[1] eodem modo non vult familias exacte ac firme definiri, sed in genere pro usu critico tres illas nominat

	Alex.	Constant.	Occid.
Evv	BCL	EFGHSV	D
Act	E		
Paul	ABCH	. . . .	DEFG
	Athan CyrAl	minusc pler	saepe Cl Al Or
	memph aeth	goth slavon	peshito sahid
	arm $\text{syr}^{\text{philox}}$		

notat etiam fontes lectionum occidentalium intime coniunctos esse cum fontibus textus antiquioris orientalis, quod saepe consentiunt illi cum $\text{syr}^{\text{peshito}}$, sahid, Clem Al Or.

V. cl. Scrivenerus[2] dividit codices in familias sive recensiones tres, *a.* Occidentalem cum patribus Africanis (non Aegyptiacis) et Gallicis, *b.* Aegyptiacam, *c.* Syriacam sive Antiochensem, posteriore tempore Constantinopolitanam; praeterea cum aliis viris iisque doctis contendit divisiones has nihil nisi generales et, ut ita dicam, veritati propinquas esse.

Westcottius et Hortius.

Studiis tamen virorum clarissimorum Westcottii Hortiique superatae sunt curae omnium qui usque adhuc de textus familiis sive recensionibus tractaverunt. Inde ab anno 1853 omni diligentia illi viri testes et textum exploraverunt, denique opus triginta paene annorum ad finem perduxerunt.[3] Ea, quae editores docti fusius exponunt, brevi spatio exhiberi non

[1] Reuss, *Geschichte der heil. Schriften N. T.* ed. 5, Brunsvigae a. 1874, pars 2, p. 103.104.

[2] Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 481.

[3] Westcott and Hort, *The New Testament in the original Greek*, Cantabr. et Londinii a. 1881 [vol. 2]; addo in textu paginarum et paragraphorum numeros.

possunt, fortasse tamen sufficient quae sequuntur eorum propositum extremis lineis adumbrare.

Lectiones varias plerasque ante saeculum quintum exstitisse, testes sunt patres Antiochenses Chrysostomus (†a.407), et Theodorus (Ant.-Mopsuest.), et horum magister Diodorus (Ant.-Tarsensis). Codices Graeci inferioris ordinis praebent maiore ex parte textum Antiochensem sive Graeco-Syriacum saeculi quarti medii et extremi (p. 91.92; paragr. 130.131).

(1.) Lectiones Syriacas ex lectionibus Occidentalibus ut et ex aliis vetustioribus derivari demonstratur ex locis quibus lectiones mixtae occurrunt (p. 93—107; paragr. 132—151).

(2.) Lectiones Syriacas Occidentalibus et aliis vetustioribus et Alexandrinis posteriores esse apparet etiam ex scriptis patrum Ante-Nicaenorum; ante saeculum tertium medium vestigia textus Syriaci inveniri non possunt, lectiones tamen Occidentales et aliae passim inveniuntur (p. 107—115; paragr. 152—162).

(3.) Lectiones Syriacas Occidentalibus, Alexandrinis, aliis posteriores esse cognoscitur ex lectionum ipsarum Syriacarum indole (p. 115—119; paragr. 163—168).

Sequitur, ex iis quae iam dicta sunt, ut et lectiones plane Syriacae reiciendae, et lectiones in quibus textus Ante-Syriaci inter se consentiunt, quod scire possimus, originales vel apostolicae vel apostolicis proximae sint (de his et de iis quae sequuntur, vide p. 119—135; paragr. 169—187).

Quomodo autem lites dirimendae lectionum Ante-Syriacarum quae saepe inter se discrepant?

a. Textus Occidentalis[1] temporibus Ante-Nicaenis latissime diffusus videtur esse, attamen facile cognoscere possumus impuritatem eius, circumlocutiones, praetermissiones, additiones (cf Mt20,28), mutationes, locorum parallelorum,

[1] Textus Occidentalis videtur fortasse in Syria vel in Asia Minore ortus esse et inde Romam atque in Africam migrasse, nec non per Palaestinam et Aegyptum in Aethiopiam (p. 108; paragr. 153).

ut ita dicam, adsimulationes. Verisimile est lectiones has Occidentales ante finem saeculi secundi exstitisse.

b. Textus utroque multo purior his saeculis in diversis regionibus exstabat, quem cave ne propter testimonia Alexandrina ipsum Alexandrinum dixeris.

c. Textus Alexandrinus proprie dictus videtur e manu docta et callida processisse iam saeculo tertio ineunte vel etiam antea.

d. Ex his tribus textibus denique consarcinatus est textus Syriacus.

Subiit recensio Syriaca formam duplicem, primum ut videtur ante annum 250 Antiochiae nata, deinde ante annum fortasse 350 curis secundis retractata. An Lucianus textum recensuerit, non liquet. Saeculo quarto mixta sunt omnia, et posthac duce Constantinopoli Antiochiae filia, praevaluit textus Syriacus inde a saeculo quarto extremo (p. 135—146; paragr. 188—198).

Textus testes hoc fere modo distinguunt viri cll. Westcottius Hortiusque:

Testes melioris notae omnes, quattuor fere exceptis (B, D utroque, G^{paul}), textus e tribus *a b c* designatis compositos sive mixtos habent: quota vero pars de quoque fonte manaverit magna diversitate inter codices variatur. Quinetiam lectionibus Syriacis plus minus scatent codices Graeci quos habemus omnes, si quattuor supra memoratos et quintum ℵ excipias: parem vero tandem sibi vindicant saeculi secundi et tertii versiones et patres.

α. Ante-Syriacus nullius familiae: B in Evv Act Cath (in Paul habet hic illic lectt. Occid.) — ℵ magnam partem (sed insunt plurima Occid, maxime in Io, et plurima Alex); pauciora sed magni pretii servaverunt in Evv LTΞ, item Δ (in Mc) CZRQP. In ceteris libris multa servaverunt C, item A (in Evv praecipue Syr habet); in Act plurima 61; in Paul haud pauca MH. De codicibus quibus tenuiores reliquiae debentur non est quod dicamus.

β. Occidentalis: $D^{evv\ act}$ D^{paul} G^{paul} hi soli sinceri; magna lectt Occid copia est in codicibus multis, e. g.

Evv ℵXΓ 565 1.118.131.209 13.69.124.346 22.28.157
Act ℵE 31 224 61 137 180

Paul ℵ [B vide supra] 31 37 46 80 137 221

In versionibus Latina et Syriaca veteribus locupletius repraesentatur textus Occidentalis, in ceteris parcius.

γ. *Alexandrinus:* nullus paene sincerus testis iamnunc exstat; reliquias vero multas suppeditant codices haud ita pauci melioris notae praesertim in Act Cath. Quorum e numero sunt:

Evv ℵCLX 33, item Δ (in Mc), item RZΞ 157

Act ℵACE 13 61

Cath ℵACP 13 27 29 36 40 68 69

Paul ℵACP 5 6 17 22 39

His consociandae versiones Aegyptiacae, praecipue vero Memphitica, in quibus etsi integrum textum Alexandrinum frustra quaesiveris, multa insunt ex hoc fonte derivata; neque vero desunt serioribus versionibus eiusdem textus reliquiae.

δ. *Syriacus:* paene sinceri testes, ut codices minusculi plerique ita, unciales seriores

Evv EFGHSUVΛΠ (ACNXKMΓΔ antiquiora parcius Syriacis miscent)

Act HLP Cath Paul KL, magna ex parte P

In versionibus Syriacis vetere et Heracleensi textus Syriacus praecipue locum habet, omnes autem versiones a quarto inde saeculo plus minus occupavit, in quibus eminent Latina Ante-Hieronymiana serior sive Itala proprie dicta et Gothica.

De textibus antiquioribus apocalypsis accurate definiendis nondum satis liquet.

Tabulam familiarum sive recensionum propositarum addo. Ne tamen oblitus sit lector, iisdem nominibus non eosdem apud omnes significari codicum et versionum greges.

Bengel:	Africana		Asiatica
Semler 1765:		Occidentalis	Orientalis
1767:	Alexandrina	Occidentalis	Orientalis
Griesbach:	Alexandrina	Occidentalis	(Constantinop.)
Hug:	Aegyptiaca-Hesychiana	κοινὴ ἔκδοσις	Asiat.-Luc.Origen.
Eichhorn:	Alexand.-Hesychiana	(κοινὴ ἔκδοσις)	Asiatica-Lucianea
Scholz:	Alexandrina		Constantinop.
Tischendorf:	Alexandrina	Latina	Asiat. et Byzantina
Tregelles:	Alexandrina	Occidentalis	(Constantinop.)
Reuss:	Alexandrina	Occidentalis	Constantinop.
Scrivener:	Aegyptiaca	Occidentalis	Syriaca (Constant.)
Westcott / Hort:	(Ante-Syr. / null. fam.) Alexandrina	Occidentalis	Syriaca bis edita

Iam paene consenserunt viri huius rei peritissimi, tres vel potius quattuor fontes, bis binos, agnoscendos esse Alexandrinum scilicet et Occidentalem, Antiochensem et Constantinopolitanum, e quibus codices nostri quodammodo originem trahant. Nunc autem ex vv. cll. Westcottio Hortioque discimus, non solum fontes hos re vera exstitisse, sed etiam sub Alexandrini nominis ambiguitate latere quintum, Ante-Syriacum et ipsum qui cum et Alexandrini et Occidentalis erroris expers sit, eximiam quandam integritatem sibi vindicet.

2.

DE EDITIONIBUS.[1]

Saeculo quinto decimo medio, arte typographica inventa, Oriente emoriente, renascente Occidente, facile putares ecclesiam catholicam mox scripturas sacras Novi Testamenti lingua originali imprimendas curaturam fuisse. At viris ecclesiae doctis videbatur Novum Testamentum Latine textui Graeco praeferendum esse, neque iis, qui Graeci Constantinopolim deserentes doctrinam linguae Graecae fere novam in Europam occidentalem perduxerunt, vacavit tempus a profanorum scriptorum studio ut litteras sacras tractarent, etsi hic illic calami peritissimi codices Graecos in gratiam doctorum atque divitum exscripserunt.

Primum edita sunt Biblia Latine et editio prima ea videtur fuisse quae prodiit apud Gutenbergium, Fustium,

[1] Conferendi sunt Mill, *N. T. Gr. prolegg.*; Le Long, *Bibliotheca sacra*, ed. A. G. Masch, pars 1, cap. 2 et 3, Halae a. 1778, p. 189—424; Iac. Isaac. Doedes, *Verhandeling over de tekstkritiek des Nieuwen Verbonds*, Harlemi a. 1844, p. 74—240; Reuss, *Bibliotheca N. T. Graeci*, Brunsvigae a. 1872; *Geschichte der heiligen Schriften N. T.* ed. 5, Brunsvigae a. 1874, pars 2, p. 126—165; Tregelles, *Horne's Introduction*, ed. 11, Londinii a. 1863, vol. 4, p. 116—147, et *Account of the printed text of the N. T.* Londinii a. 1854; Scrivener, *Plain introduction to the criticism of the N. T.* ed. 2, Cantabrigiae a. 1874, p. 374—432.

Schofferum sine loco et anno Moguntiaci anno circiter 1455, quam secuta est editio Bambergae anno 1460 apud Pfisterum; cum anni nota princeps est editio typis expressa apud Fustium et Schofferum, Moguntiaci anno 1462; ante annum 1500 prodierant paene centum Bibliorum Vulgatae versionis Latinorum editiones.

Videntur etiam Germanica[1] Argentorati anno circiter 1466 (aliis Moguntiaci anno 1462), Italica[2] Venetiis anno 1471, (Psalterium Hebraice[3] in Italia, anno 1477), Hispanica[4] Valentiae anno 1478, Gallica[5] Lugduni anno circiter 1478, Hollandica Ceuleniae (non Goudae), inter annos 1477 et 1488,[6] (Vetus Testamentum[7] sine psalmis Delfii a. 1477, Pentateuchus Hebraice[8] Bononiae a. 1482, Biblia Hebraica integra[9] Soncini a. 1488) publici iuris facta esse.

Nisi fallor, prodiit primum Novi Testamenti Graece fragmentum[10] Mariae et Zachariae cantica, Lc 1,46—55. 68—79, sub finem Psalterii Graece apud Alexandrum ex Candace in Creta, Venetiis anno 1486.

Fragmentum Io 1,1—14 typis expressum est in libro *Constantini Lascaris erotemata cum interpretatione Latina* etc, Venetiis anno 1495 (Febr. 1494 Mart. 1495 = hodie

[1] Panzer, *Annales typograph.* vol. 2, p. 114, no. 6, et *Annalen der älteren deutschen Literatur*, Norimbergae a. 1788, p. 9—12.

[2] Panzer, *Ann. typogr.* vol. 3, p. 70, no. 27.

[3] De Rossi, *Annales Hebraeo-typographici sec.* xv, Parmae a. 1795, p. 14 seqq.; Steinschneider, *Cat. libb. Heb. in biblioth. Bodl.*, Berolini a. 1852—60, col. 2861, no. 7925; Brunet, *Manuel*, ed. 5, vol. 4, col. 920; Graesse, *Trésor*, vol. 5, p. 485b.

[4] Panzer, *Ann.* vol. 3, p. 58, no. 4. [5] *Ibid.* vol. 1, p. 558, no. 257.

[6] Is. Le Long, *Boek-Zaal der Nederduytsche Bybels*, Amst. a. 1732, p. 400.

[7] I. W. Holtrop, *Monuments typographiques des Pays-Bas au quinzième siècle*, Hagae Comitum a. 1868, p. 83, tab. [81] 104a.

[8] De Rossi, *De hebr. typogr. or.* Erlangae a. 1778, p. 20 seqq. et *Ann. Heb.*, p. 22 seqq.; Panzer, *Ann.* vol. 1, p. 214, no. 78.

[9] De Rossi, *Ann. Heb.*, p. 54 ss.; Graesse, *Trésor*, vol. 1, p. 383a.

[10] Le Long, *ut supra*, pars 2, vol. 2, sect. 1, p. 311; Panzer, *Ann. typ.* vol. 3, p. 236, no. 961; Brunet, *Manuel*, vol. 4, col. 929 seq. Graesse, *Trésor*, vol. 5, p. 484b.

Febr. Mart. 1495), qui liber primus cum anno et vel primus vel alter liber e prelo Aldino exiit.[1] Tischendorfius laudavit fragmentum *ald^prius* ex Wetstenio. Differt a fragmento hoc editio Aldina anni 1518 locis tribus ex fragmento a Tischendorfio laudatis. Iterum iterumque videtur liber prodisse, ut Tubingae a. 1512.[2]

Edidit Aldus Manutius (unde *aldin*) fragmentum Io 1,1—*καταβάσ* 6,58 in libro, *Gregorii Nazianzeni carmina*, Venetiis a. 1504.[3]

His praemissis transeo ad editiones praecipuas Novi Testamenti integri Graece, inter quas describendas addam verba pauca de libris vel libellis, qui melioris notae sunt, de textu Novi Testamenti Graece, ut sectio haec quasi historiam curarum criticarum in textum praebeat. Adhibentur partes simplices, *prima*, inde ab anno 1514 usque ad annum 1675, sive in primis de editionibus Complutensi, Erasmianis, Stephanicis, Bezae, Elzevirianis, Polyglottorum, Fellii, sive de rei criticae infantia, arte critica prorsus carente; — *altera*, inde ab anno 1707 usque ad annum 1830, sive in primis de editionibus Millii, Bentleii, Bengelii, Wetstenii, Griesbachii, Scholzii; — *tertia*, inde ab anno

[1] Confer Wetstenium, *N. T. Gr.* Amstelaedami a. 1751, vol. 1, p. 382 mediam; Ludov. Hainium, *Repertorium bibliographicum*, vol. 2, pars 1 (a. 1831), p. 241, no. 9924; A. A. Renouard, *Annales de l'impr. des Aldes*, ed. 2, a. 1825, vol. 1, p. 1 ff.; Graesse, *Trésor des livres rares* etc, vol. 4, p. 112ª, et Brunet, *Manuel*, vol. 3, col. 858 sub voce *Lascaris*.

[2] Vide Maschium apud Le Long, *ut supra*, pars 2, vol. 3, cap. 3, sect. 2, p. 624, ubi iniuria dicitur liber Iohannis evangelium integrum continere. Tregellesius, apud Hornium, *Introduction to the N. T.* ed. 11, vol. 4, p. 117, scripsit annum 1514, fortasse deceptus a Marshio, apud Michaelis ed. 1802, vol. 2, p. 845.

[3] Est volumen tertium *Poetarum Christianorum*, cf. Wetstenium, *N. T. Gr.* vol. 1, p. 832; Renouard, *ut supra*, vol. 1, p. 108 f.; Brunet, vol. 2, col. 1728 sq.; Graesse, *Trés.* vol. 3, p. 146ᵇ sub voce *Gregorius Nazianzenus.* Vide etiam I. G. C. Adlerum, „Das erste gedruckte Stück des griechischen N. T. vom Jahre 1504", apud Eichhornium, *Repertorium*, vol. 18, a. 1786, p. 150—157.

1831 usque ad annum 1881, sive de editionibus Lachmanni, Tregellesii, Westcottii Hortiique; — *quarta*, inde ab anno 1841 usque ad annum 1872, sive de editionibus Tischendorfii; — *quinta* pars exhibebit conlationem textuum Tischendorfii editionis octavae, Tregellesii, Westcottii Hortiique, ex qua conlatione discet lector, quae lectiones viris novissimis criticis placeant.

(1.) 1514—1675: COMPLUT.—FELL.

„Nouum testamentum ᵀ grece & latine in academia ᵀ complutensi nouiter ᵀ impressum."

Textus Graecus et versionis Vulgatae Latinus columnis parallelis exhibentur; verba Latina et Graeca inter se respondentia litteris signata sunt; in hoc tomo similes plerumque sunt litterae Graecae elegantissimae litterarum in codicibus minusculis saeculorum posteriorum; accentus non inveniuntur nisi acuti, semper ad syllabam accentuatam adscripti, sed carent voces monosyllabae accentu: spiritus desunt (aliis tomis formae usitatae litterarum Graecarum accentibus usitatis ornantur); proximis paginis specimen addo. — Insunt: praefatiuncula, Gr. et Lat. | Eus. ep. ad Carp. | prol (ep. Hier. ad Dam. etc.) | Mt Mc Lc Io cum proll | tract. de peregrinat. Pauli | tract. Euthalii de temporibus praedicationis Pauli et martyrio eiusdem | hypotheses Theodoriti in epp. Pauli et canon. et alterius docti Graeci | prol Ro prol 1 2 Co Gal Eph Phil Col 1 2 Th 1 2 Ti Tit Philem Heb | proll Act prol Iac 1 2 Pe 1 2 3 Io Iud | prol Apoc. | Carmina Δημητρίου Δουκᾶ τοῦ κρητός, et Ioannis Vergare Toletani artium Magistri. Liber ad lectorem nouum opus admirantem. Interpretationes hebreorum chaldeorum grecorumq; nominum noui testamēti. | Introductio quā breuissima ad grecas litteras. | [Lexicon Graeco-Latinum.] — Loci paralleli adscribuntur textui Latino. Quinquies invenitur adnotatio Mt 6,13 1 Co 13,3 15,31.51 1 Io 5,7. Capitum divisio Latina est et litterae ABC etc partes capitum distinguunt.

Quod primum typis impressum est Novum Testamentum Graece curae ac munificentiae debemus Francisci Ximenes de Cisneros cardinalis et archiepiscopi Toletani (nat. a. 1437 mort. a. 1517), qui inde ab anno 1502 molitus est editionem Bibliorum polyglottorum Complutensem (Alcalá). Tomus quintus Bibliorum N. T. Gr. et Lat.

Nov. Test. Complut.

γει [y]αυτοίς. [z]υπάγετε [a]και [b]υμείς [c]εις | τον [d]αμ-
πελώνα, [e]και [f]ο [g]εάν [h]η· [i]δίκαιον [k]λήψεσθε. [l]οψί
ας [m]δε [n]γενομένης, [o]λέγει/ο [p]κύριος | του [q]αμπε

continens, editoribus[1] Iacobo Lopez de Stunica, Ferdinando Nuñez de Guzman, Demetrio Duca Cretensi, Antonio Nebrissensi, a prelo die 10 mensis ianuarii anni 1514 exiit (tomi 6 et 1—4 posthac impressi, die 10 iulii anni 1517 absoluti sunt), tamen primum die 22 martii anni 1520 accepta est papae Leonis X approbatio.[2] Non videntur exemplaria ante annum 1522 distributa esse. Exemplaribus non nisi sexcentis impressis rara est editio.

De codicibus in N. T. Compl. edendo adhibitis diu acriterque disputatum est;[3] summa haec est, codicem unum Complutensem a Stunica adhibitum hodie cognitum (Act 52) diu latuisse, codices alios hodie prorsus incognitos esse inferioris autem fuisse aetatis; codices Vaticanos Novi Testamenti non adhibitos fere certum esse. Iam perspexit Millius editionem Complutensem cum codice Evv 51 Act 32 Paul 38 minus in Evv maxime in Act et Epp consentire et cum codice Apoc 10 [adde Apoc 30]. V. cl. Scrivenerus addit editionem similem esse codicum Act 42 (Paul 48 Apoc 13), Act 69, Evv 234 (Act 57 Paul 72); lectionem singularem editionis Lc 1,64 in codicibus solis Evv 140.251, Lc 2,22 in codice solo Evv 76 esse. V. cl. Franciscus Delitzschius adseverat codices etiam Act 63 (Paul 68),

[1] Iniuria, ut videtur, dicitur Stunica a Tregellesio editor princeps N. T. Complutensis fuisse; cf Franciscum Delitzsch, *Studien zur Entstehungsgeschichte der Polyglottenbibel des Cardinal Ximenes*, Lipsiae a. 1871, p. 28—30.

[2] Approbatio diu non quaesita, denique motu Leonis ipsius datur, quod Leo in epistula sua notat; cf C. I. Hefele, *Der Cardinal Ximenes*, ed. 2, Tubingae a. 1851, p. 133. Fusius tractat Hefelius de polyglottis Complutensibus, p. 113—147.

[3] Cf Scrivener, *Intr.* p. 377 seq.; Tregelles, *Pr. Text*, p. 4—18.

Matt. cap. 20, vv. 7.8

ʸillis. ᶻIte ᵃet ᵇvos ᶜin ᵈvineam meam.
Cum ˡsero ○○○○ ○○○ ○○○ ○○○○ ○○○○ ○○○○ ○○○
ᵐautem ⁿfactū ⁿesset ᵒdicit ᵖdominus ᑫvinee

Evv 90 (Act 47 Paul 14), Evv 251 nonnullis locis lectiones Complutenses praebere.[1] Goezius[2] recte defendit N. T. Complutense ab accusatione Wetstenii Semlerique textum ex versione Latina corruptum vel falsum esse; locus 1 Io 5,7 tamen ex Vulgata versione Graece versa haustus est; suspecti sunt etiam loci Ro 16,5 2 Co 5,10 6,15 Gal 3,19.[3] Accuratius haec ex Scriveneri libro: ex locis 2777, quibus N. T. Compl. ab editione Elzeviriana prima discrepat, discrepant Graeca locis 849 etiam a Latinis; locis aliis plerisque discrepantia in alia lingua discerni non potest. Invenit Scrivenerus editionem ita conferens non nisi errores quinquaginta typographicos, quod accusationem editionem male impressam esse refutat;[4] tamen Heb 7,3 verba *εν ω ότι και τον αβρααμ προετιμηθη* ex capitulo nono Euthaliano in textu ex incuria posita sunt. Iterum impressa est editio Complutensis Tubingae anno 1821, Moguntiae annis 1827.1851.

Codex adhibitus: Act 52.

EDITIONES ERASMI.

„Novvm inˀstrumentū omne, diligenter ab Erasmo Roterdamoˀrecognitum & emendatum,

[1] Delitzsch, *ut supra*, p. 34—39; cf etiam p. 30—34 de codd Evv 52, Evv 60 (Apoc 10), Apoc 30.

[2] I. Melch. Goeze, *Vertheidigung der Complutens. Bibel*, Hamburgi a. 1765; *Ausführlichere Vertheidigung des Compl. N. T.* Hamburgi a. 1766; *Fortsetzung der ausf. Vertheid. d. Compl. N. T.* Halae a. 1769.

[3] Cf Scrivener, *Intr.* p. 379 seq. de iis quae editionis propria sunt; in editione prima, *Intr.* Cantabr. a. 1861, p. 349—368, praebuit Scrivenerus conlationem editionis Complutensis cum N. T. Elzevir. anni 1624.

[4] De codice Raviano ex editione Complutensi exscripto cf Georg. Gottl. Pappelbaum, *Cod. ms. N. T. Gr. Raviani . . . examen*, Berolini a. 1796; in app. p. 173—187, exhibet Pappelbaumius: „Addenda ad Wetstenii collectionem lectionum varr. editionis Compl.“

nõ solum ad graecam ueritatem ueᵀrumetiam ad multorum utriusq; linguæ codicum, eorumq; ueᵀterum simul & emendatorum fidem, postremo ad proᵀbatissimorum autorum citationem, emendationemᵀ & interpretationem, præcipue, Origenis, Chryᵀsostomi, Cyrilli, Vulgarij, Hieronymi, Cyᵀpriani, Ambrosij, Hilarij, Augustiᵀni, una cũ Annotationibus, quæᵀlectorem doceant, quid quaᵀratione mutatum sit.ᵀ Quisquis igiturᵀamas ueᵀramᵀTheoloᵀgiam, lege, cognoᵀsce, ac deinde iudica.ᵀ Neq; statim offendere, siᵀquid mutatum offenderis, sedᵀexpende, num in melius mutatum sit.ᵀ Apud inclytamᵀ Germaniae Basileam.ᵀIo. Fro.ᵀCvm privilegioᵀMaximiliani Caesaris Avgvsti,ᵀne qvis alivs in sacra Romaᵀni imperii ditione, intra qvatvᵀor annos excvdat, avt alibiᵀexcvsvm importet.“ In fol. ff. (14), pp. 324,679 cum adnotationibus; textui Graeco adsociatur versio Latina ab Erasmo facta sive recognita; adnotationes uberrimae et doctissimae quae volumen alterum complent hodie maximi aestimandae sunt. Insunt: titulus | epist. Frobenii ad lector. | epist. Erasmi ad Leonem X | Erasmi paraclesis ad lectorem | Erasmi methodus Erasmi apologia | vitae quattuor evangelistarum Graece ex Dorothei synopsi | Mt Mc Lc Io | Act | epp cum hypothesibus et argumentis Ro 1 2 Co Gal Eph Phil Col 1 2 Th 1 2 Ti Tit Philem Hebr | Iac 1 2 Pe 1 2 3 Io Iud | Apoc. Capitum divisio Latina est, sine divisionibus minoribus.

Frobenius typographus Basileensis die 17 mensis aprilis anni 1515 ex Erasmo (nato a. 1467, mort. a. 1536) tum in Anglia petiit ut editionem N. T. Gr. faceret quam proxime, nam voluit editionem Complutensem praevenire. Basileam ivit Erasmus et etsi non ante diem 11 mensis septembris illius anni imprimi coeptus est liber, e prelo exiit die 1 mensis martii anni 1516. Castigator in primis plagularum typographicorum exstitit Iohannes Oecolampadius Vinimontanus (Lutheranus). Nihilominus permisit Frobenius viris doctis parum temporis in textum castigandum et volumen, teste ipso Erasmo, „praecipitatum fuit verius quam editum.“ Dedicavit editionem Erasmus die 1 mensis februarii anni 1516 Leoni X papae, adseveravitque editionem factam esse „non temere neque levi opera, sed adhibitis in consilium, compluribus utriusque linguae codicibus, nec iis sane quibuslibet, sed vetustissimis simul

et emendatissimis. Et quoniam novimus in rebus sacris, religiose quoque versandum esse, nec hac contenti diligentia, per omnia veterum theologorum scripta circumvolantes, ex horum citationibus aut expositionibus subodorati sumus, quid quisque legisset, aut mutasset.“ Illa tamen aetas nescivit, quomodo codices ponderandi, quomodo lectiones critica arte inter se discernendae essent, et codices Erasmiani „vetustissimi“ et „emendatissimi“ nobis inter pessimos fuisse videntur. Codicum qui ad manus fuerunt optimus fere neglectus est, etsi teste Scrivenero lectiones huius codicis (Evv 1 Act 1 Paul 1) inveniuntur Mt 22,28 23,25 27,52 28,3.4.19.20 Mk 7,18.19.26 10,1 12,22 15,46 Lc 1,16.61 2,43 9,1.15 11,49 Io 1,28 10,8 13,20. Ad apocalypsim usus est Erasmus codice mutilo (Apoc 1), cuius hiatus supplevit ex versione Latina Vulgata, verba Graece vertens; praeterea in codice illo difficillime distingui potuit inter textum et commentarium. Haec quae Bengelius iam fere viderat, luce clarius demonstravit v. cl. Franciscus Delitzschius, qui codicem usque dum latentem feliciter detexit.

Liber Delitzschii omnibus adeundus est qui textum apocalypsis quem dicunt receptum recte iudicare voluerint; pauca tamen ex eo[1] adscribam, ne severius quam iustius dicere videar. Editione Erasmi prima cum codice conlata, quae sequuntur apparent: 1,9 *ὁ καὶ ἀδελφόσ* ubi *καί* ex *κ* littera prima verbi *κείμενον* in margine stantis est, 2,1 *ἐφεσίνησ* falso pro *ἐφεσίων* quod in codice est, 2,3 *καὶ οὐ κέκμηκασ* quibus verbis Erasmus Vulgatae verba „et non defecisti“ vertit, 2,13 *ἐμαῖσ* falso pro *ἐν αἷσ* codicis, 5,10 *ἡμᾶσ* falso pro codicis *αὐτούσ*, 5,14 *ζῶντι εἰσ τοὺσ αἰῶνασ τῶν αἰώνων* ab Erasmo ex Vulgata haustum, 9,14 *ὃσ εἶχεν* pro *ὁ ἔχων* quod codici inest, 14,5 *ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ* ex Vulgata, 15,3 *ἁγίων* falso pro *ἐθνῶν* quod in codice stat, 17,4 *ἀκαθάρτητοσ* vox Erasmiana minime Graeca, 17,8 *καίπερ ἔστι* falso pro *καὶ πάρεστι* codicis verbis, 19,17 *καὶ συνάγεσθε* quod Erasmus ex Vulgata vertit, 19,21 *ἐκπορευομένῃ* falso pro *ἐξελθούσῃ*, 21,9 post *ἦλθεν* addidit Erasmus *πρόσ με*, 21,24 (vide ad loc) nonnulla ex Andreae scholio

[1] Franz Delitzsch, *Handschriftliche Funde*, I.II, Lipsiae a. 1861. 1862; vide in primis fasc. 1, p. 17—58.

addita sunt, 22,11 ὁ ῥυπῶν ῥυπωσάτω . . . δικαιωθήτω vertit Erasmus ex Vulgata, 22,16—21 (versu 20 ex Valla hausto excepto) male vertit Erasmus ex Vulgata. Multis in locis per apocalypsim totam, sexies in unico versu 22,19, articulum ubi articulum ponere debebat omisit Erasmus. Sed de his satis.

Vituperata est Erasmi versio Latina, textus etiam eius Graecus multis displicuit praesertim propter 1Io 5,7 omissum; in primis reprobarunt hanc omissionem Eduardus Lee Anglicus et Stunica qui ex editoribus editionis Complutensis fuit.

Codices: Evv 1 (Act 1 Paul 1), Evv 2 (Act 2 Paul 2), Act 4 (Paul 4), Paul 7, Apoc 1 et codex Theophylacti commentariorum.

Anno 1518 mense februario prodiit Venetiis ut tertia pars editionis Bibliorum Graecorum Aldinae, N. T. Gr. ex editione Erasmi prima anni 1516 haustum, nonnullis erroribus correctis. Eodem anno, die 10 mensis septembris Erasmi editionem papa Romanus Leo X litteris ad eum datis probavit, quae typis exscriptae sunt in Erasmi editione *secunda* anni 1519 (p. 565: a. 1518; p. 566: 5 februarii a. 1519; p. [567]: a. 1519 mense martio). Editio haec altera, multis locis (Millio teste 400) correcta, impressa est Erasmo et morbo affecto et ex urbe absente.

Tituli fol. verso stat Leonis X epistula | dedicatio ad Leonem, p. 3—5 | Erasmi paraclesis, p. 6—12 | ratio . . . verae theol. p. 13—62 | Erasmi apologia, p. 62—68 | de hac posteriori aedit. [sic] p. 69—82 (ad summam paginam: capita [111] argumentorum contra morosos quosdam atque indoctos) | soloecismi per interpretem admissi . . . p. 83—85 | loca obscura . . . p. 86—89 | loca . . . depravata, p. 90—92 | ad placandos eos, qui putant in sacris libris nihil neque superesse, neque deesse . . . p. 93 | quae sint addita in nostris exemplaribus, p. 94—96 | quae per interpretem commissa, p. 96. 97 | ubi interpres ausus sit aliquid immutare . . . p. 97 | quid fidei sit de trinitate | credo Carp. Eus. tab. capp. tab. ordo librorum evangelistarum ab Hieronymo vitae. Evangelio unicuique praefiguntur vita evangelistae a Sophronio et Theophylacti prologus. Notantur etiam in evangeliis tituli et Ammonii quas dicunt sectiones et Eusebii canones.

Codex: Evv 3 (Act 3 Paul 3).

Exemplarium tribus milibus et trecentis editionum primae et alterius venum datis, prodiit anno 1522 editio *tertia*, quae prima illum locum 1Io5,7 exhibuit, Erasmo repugnante,[1] ex codice Montfortiano nunc Dublinensi (Evv61 Act34 Paul40 Apoc92) teste minime bono. Correctiones ab editore Aldino factae adhibitae sunt in hac editione.

Denique vidit Erasmus praecursorem illum editionis suae diu occultum N. T. Complutense, adhibuitque praesertim ad apocalypsim in editionem *quartam* praeparandam quae anno 1527 prodiit, in qua praeterea Vulgata versio Latina versioni Erasmianae et textui Graeco adsociata est. Editio *quinta* anni 1535 tantum non differt ab editione quarta (omisso Vulgatae textu).

Anno 1534 Parisiis edidit Simon Colinaeus (de Colines), Roberti Stephani vitricus, N. T. cui titulus fuit: *Η καινη διαθηκη . . . . Εν λευκετίᾳ τῶν παρησίων, παρὰ Σίμωνι τῷ Κολιναίῳ, δεκεμβρίου μηνὸσ δευτέρᾳ φθίνοντοσ, ἔτει ἀπὸ τῆσ θεογονίασ ͵α. φ. λ. δ.* Le Longius testatur[2] locos plus quam 750 esse, in quibus editio haec ab editionibus praecedentibus differt, et v. cl. Reussius, inter locos eius 1000 normales, invenit 113 in quibus ab editione Erasmi tertia discrepat, etsi teste Reussio haec Erasmi editio Colinaei libri fundamentum fuit. Saepe cum editione Complutensi consentit. Quinquaginta et duobus locis tamen, ex iis a Reussio exploratis, praebet primus Colinaeus lectiones plerasque hodie multis viris iisque doctis probatas. Quos codices editor adhibuerit, non liquet. Opus praeclarum atque praematurum vituperatum est a Beza ut ex coniecturis emendatum sed saecula duo quae secuta sunt editionem critica arte parem et eadem in laude ponendam vix praebuerunt.

[1] Vide apparatum ad locum et addenda et emend. ad loc. et cf librum Guilelmi Orme, *Memoir of the controversy respecting the three heavenly witnesses* etc, *by* Criticus. *A new edition with notes and an appendix by Ezra Abbot,* Bostoniae 1866.

[2] Le Long, *ut supra,* pars 1, cap. 2, sect. 1, p. 206.

Re vera factae sunt editiones Complutensis et Erasmianae fontes principes editionum fere omnium usque ad Millii et Bengelii tempus.

Robertus Stephanus.

Typographus ille celeberrimus Parisiensis Robertus Stephanus (Estienne nat. a. 1503 mort. a. 1559), vitrici Colinaei exempli aemulus, adiuvante filio Henrico (nato a. 1528 mort. a. 1598), comparavit N. T. Gr. duobus voluminibus formae minimae: „*Τησ καινησ διαθηκησ απαντα.* Nouum Testamentum. Ex bibliotheca regia. . . . Lvtetiæ. Ex officina Roberti Stephani typographi Regij, Typis regijs. M. D. XLVI." Ex initio praefationis, ad modum bullarum pontificalium, appellatur editio haec: „O mirificam." Quos codices adhibuerit, Stephanus non dicit. Fundamentum textus facit Erasmi editio quinta, interdum tamen N. T. Complutense adhibetur. Ex Reussii locis 1000, sunt 656 quibus Compl. Erasm. V Steph. I inter se consentiunt; ex 344 reliquis consentit Stephanus 233ies cum Erasmo, 96ies cum Complutensi; locis sex miscet Stephanus lectiones utriusque et novem locis lectionem sibi propriam exhibet. Editio *altera* anni 1549, etiam formae minimae, paucis mutatis, ex editione prima repetita est: Millius non notavit nisi lectiones 67 quibus ab hac abscessit.

Praeclarissima editio Stephaniana *tertia* prodiit Lutetiae anno 1550 formae maximae, *regia* dicta.

Insunt: praef. Graeco-Latina Roberti Stephani | Chrysostomi ὑπόμνημα περὶ τοῦ εὐαγγελίου | Carp. | Eus. tab. | πίναξ duplex locorum V. T. in Novo laudatorum | Henrici Stephani carmen Graecum | Sophronii vita Matthaei | Theophylacti prooemium in Mt | capp. tab. | Mt. | Sophron. et Dorothei vitae Marci | Theoph. ὑποθ. in Mc. | capp. tab. | Mc | Sophr. Dor. Theoph. capp. tab. | Lc | Sophr. Dor. Theoph. capp. tab. | Io | ἀποδημία Παύλου Euthalii de temporibus praedicationis Pauli | capp. tab. | Act || vol. 2. Chrysostomi prol. in epp. Pauli | Ro 1.2 Co Gal Eph Phil Col 1.2 Th 1.2 Ti Tit Heb (habet epistula unaquaeque Pauli ὑπ. et Theodoriti prologum et capp. tab., nisi quod Ro 1 Co 1 Th Theodoriti prologo carent) | Theod. prol. in epp. cath. | Iac 1.2 Pe 1.2.3 Io Iud (habet

epistula unaquaeque catholica ὑπ. et capp. tab. atque 1 Pe habet praeterea Theod. prol.) | Apoc. Capita vetera distinguuntur litteris Graecis minoribus, capitula hodierna maioribus. Loci paralleli ad marginem exteriorem, lectiones variae ad interiorem adscribuntur. Prima est editio Novi Testamenti Graece apparatu critico adornata. Stephanus hac in editione comparanda usus est codicibus quindecim (16 cum editione Complutensi, quam signo α′ signavit), quos filius eius Henricus contulit. Textus consentit magis cum Erasmi editione quinta, fundamento utriusque, quam editiones praecedentes. Mutata sunt tamen fere nulla in epistulis et in apocalypsi. Haec *regia* editio ipsa fundamentum praebuit *textui*, quem dicunt, *recepto*, de quo mox dicendum erit.

Codices:[1] (α′: ed. Compl.)

β′: $D^{evv\ act}$	ζ′: Evv 8	ιβ′: Evv 9 (?)
γ′: Evv 4	η′: L^{evv}	ιγ′: Act 9
δ′: Evv 5	ϑ′: Evv 38	ιδ′: Evv 120
ε′: Evv 6	ι′: Act 7	ιε′: Act 10
ϛ′: Evv 7	ια′: Act 8 (latet)	ιϛ′: Apoc 3 (latet)

Editio formae minimae (16^0) duobus voluminibus a Roberto Stephano Genevae [*non* Parisiis] anno 1551 edita, nunc rarissima, insignis propter versuum distinctionem (vide supra, p. 168 seqq.) titulum hunc praefert: —“ . . . Nouum *IESV* Christi D. N. Testamentum. Cum duplici interpretatione, D. Erasmi, & Veteris interpretis: Harmonia item Euangelica, & copioso Indice. Ex officina Roberti Stephani. M. D. LI.” In exemplaribus quibusdam annus notatur per errorem M. D. XLI. Harmonia evangelica libris quattuor ex opere Andr. Osiandri (Basil. 1537) petita est. Sex locis inter Reussianos mille differt ab editione tertia: Mt 21,7 23,13.14 24,15 Lc 17,36 Col 1,20 Apoc 3,12.

[1] De codicibus a Stephano adhibitis tractaverunt Millius *N. T. Gr.* et Scrivenerus, *Intr.* ed. 2, p. 387—389, et in primis Herbertus Marshius, in libro: *Letters to Mr. Archdeacon Travis*, Lipsiae et Lond. a. 1795, app. p. 157—240. Codices isto saeculo et iuvenili opera tractatos non accurate conlatos esse vix mirari licet. Beza conlationibus manuscriptis Henrici Stephani usus est.

Beza. Theodorus Beza (natus a. 1519, mortuus a. 1605), cuius versio Novi Testamenti Latina iam anno 1557 Genevae prodierat,[1] editionem Novi Testamenti Graece suam primam Genevae apud Henricum Stephanum anno 1565 publici iuris fecit: „Iesv Christi D. N. Nouum testamentum siue Nouum foedus. Cuius Graeco textui respondent interpretationes duae: vna, vetus: altera, noua, Theodori Bezae,
diligenter ab eo recognita. Eivsdem Th. Bezae annotationes, quas itidem hac secunda editione recognouit, et accessione non parua locupletauit . . . MDLXV.“ Fol. ff. (6), p. 450,662+. Dedicatio Bezae ad Elisabetham Britanniae reginam | Henr. Steph. carmen Graecum ex editione anni 1550 | Evv Act Paul (Philem Hebr) Cath Apoc indices | errata. Textus tribus columnis Graeca, Bezae versionem, Vulgatam exhibet; commentarius una columna sequitur turmam unamquamque versuum. Loci paralleli ad marginem adscripti sunt.
Textum Graecum e Stephani editione quarta haustum locis viginti quinque inter Reussianos mille mutavit Beza lectionibus nunc Complutensibus, nunc Erasmicis, nunc novis substitutis. Praeterea in versione sua Latina ut et in commentario non raro lectiones Stephani respuit.[2] Usus est conlationibus Henrici Stephani supra laudatis.[3]

[1] Anno 1557 Robertus Stephanus Genevae edidit tribus tomis (fol.): „Biblia vtriusque Testamenti“, in qua editione tomus tertius continet Novum Testamentum secundum versionem Vulgatam *et novam Theodori Bezae cum eius adnotationibus* (vide supra, p. 169. 170). Editionis illius Latinae memor insignivit Beza editionem Graeco-Latinam anni 1565 editionem *secundam*, unde perverse senserunt multi (cf *Theologische Literaturzeitung*, Lipsiae a. 1879, col. 474) editionem Barbirianam Basileae (etiam Tiguri) anno 1559 (in quibusdam exemplaribus 1560) foras datam, quae continet Bezae versionem Latinam et adnotationes, re vera Bezae editionem Graecam primam fuisse. Sed textus Graecus editionis huius est a Bezano, ut notat Reussius, plane alienus.

[2] Reuss, *Bibliotheca N. T. Gr.* Brunsvigae a. 1872, p. 86.

[3] Hug, *Einleitung in d. Schr. d. N. T.* § 58, ed. 4 (a. 1847), pars 1, p. 279f.

Editio Bezae *secunda*, sive ut ipse numerat tertia, prodiit etiam Genevae anno 1582.[1] Adduntur verba Bezae pauca „lectori" dicata; commentarius nunc ex duabus columnis constat. In textu recensendo praeter interpretationem Syram ab Emanuele Tremellio editam et praeter libros Act 1 Co 2 Co ex Arabico sermone a Francisco Iunio Latine versos, adhibuit Beza codices suos duos Graeco-Latinos evangeliorum, actuum, epistularum Pauli, hodie $D^{\text{evv act}}$ (Steph. β') D^{paul} insignitos. Loci quindecim mutati addendi sunt illis viginti quinque editionis primae a Reussio notatis, e quibus tamen uni lectio Stephanica hac editione restituta est.

Codex: $D^{\text{evv act}}$ D^{paul}.

Editio *tertia*, Bezae quarta nominata, ex officina Stephaniana Genevae fert nunc annum 1588, nunc 1589. Reussio teste locis solum paucis ab editione secunda variat. *Quarta* vero editio, editori quinta, ex officina haeredum Eustathii Vignonii prodiit Genevae anno 1598, textumque fere eundem atque editio tertia praebuit. De Bezae editionibus quod ad textum receptum attinet, mox dicetur; de editionibus eius minoribus (a. 1565.67.80.90.1604) cf Reussium.

Biblia polyglotta Antverpiensia, quae apud Christophorum Plantinum, auspiciis Philippi II, cura Benedicti Ariae Montani prodierunt, exhibent bis N. T. Graece. Tomus quintus anni 1571 textui Syriaco (bis, nunc Syriacis nunc Hebraicis litteris exscripto) eiusque versioni Latinae atque textui Latino Vulgatae versionis adsociat textum Graecum qui 709 locis ex mille Reussianis cum Complutensi et Stephanico (a. 1550) consentit, quadragies bis Complutensem deserit (39ies cum Steph., bis cum Erasm. facit, semel lectionem novam habet), 249ies aliis reiectis Complutensem sequitur. Tomus sextus (aliis exemplaribus septimus vel octavus), anni 1572, cui inest N. T.

[1] Bezae saepe falso attributa est editio Henrici Stephani anni 1576, formae minimae, cui editioni versio Bezae Latina inest.

Graece cum versione Latina interlineari Ariae Montani, praebet textum Graecum fere eundem, nonnullis tamen locis mutatum 14ies lectionem Complutensem respuentem, ter Stephanicam. Editiones multae textum Graecum ex polyglottis Plantinianis hauserunt.

Lucas Brugensis, qui iam anno 1580, ad calcem Bibliorum Latinorum Lovanensium, notationes in tota Biblia ex codicibus Graecis et Latinis ut et ex versione Syriaca conlatas publici iuris fecerat, edidit anno 1606 quattuor evangelia ex editione Plantiniana anni 1572 supra dicta, textu vix mutato, commentario addito, et sub finem libri addidit *Notas ad varias lectiones editionis Graecae evangeliorum;* codices novos non contulit, sed consuluit versiones et patres.[1]

Qui textum Novi Testamenti Graece ex coniectura constituere in animo habuerint consulant velim Millium (proll. paragr. 1301) et descriptionem eius notarum et lectionum quas Scaligerus edidit in editione, alioqui parvae notae, quae Londinii apud Billium anno 1622 prodiit.

DE TEXTU, QUEM DICUNT, RECEPTO.

Elzevier. Nunc ventum est ad editiones Lugduno-Batavienses et Amstelaedamenses septem Elzevirianas annorum 1624, 1633, 1641, 1656, 1662, 1670, 1678, quibus non adsociandae sunt editiones Whittakeriana anni 1641 aut Curcellaei anni 1658 utraque ab Elzeviriis typis exscripta. Cum tamen hae septem editiones inter se non nisi paucissimis locis differant, tractabitur accuratius hoc loco editio anni 1624 sola, nisi quod verba illa adnotanda sunt, quae ominibus infelicissimis editioni anni 1633 praefigebantur: „Textum ergo habes, nunc ab omnibus receptum: in quo nihil immutatum aut corruptum damus.“

[1] Iterum typis expressae sunt Lucae Brugensis lectiones apud Waltonum, *Biblia polyglotta*, vol. 6, tract. 17, p. 1—13.

„Ή [sic] ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Novum Testamentvm. Ex Regijs alijsque optimis editionibus cum curâ expressum. Lugduni Batavorum, ex officina Elzeviriana", a. 1624, formae minimae; sine praefatione; titulum sequitur tabula (πίναξ) locorum ex Vetere Testamento laudatorum; versus non nisi in margine notantur. Editio anni 1633 praebet praefationem, tabulam V. T. locorum, Danielis Heinsii carmen in Novi Foederis libros, et sub libri finem inveniuntur tabulae capitum evangeliorum atque ἐκθεσισ capitum actuum et epistularum; versus etiam unusquisque novam lineam incipit.

Docent fata horum librorum, quid vestimenta nitida, quid corpus habile, quid audacia efficere possint. Forma libellorum omnibus placuit, verba bibliopolarum illa deceperunt omnes et oraculi loco iis stabant qui posthac noluerunt textum etiam in melius mutare. Diu arbitrabantur viri docti textum Elzevirianum ex editione Stephaniana regia anni 1550 haustum esse, verbis in titulo fulti: „Ex regiis aliisque optimis editionibus cum cura expressum," ubi vox „regiis" ad illam Stephani et ad editionem Plantinianam spectat. Millius[1] non invenit nisi locos duodecim quibus Elzeviriana anni 1624 ab illa Stephaniana discesserit; Tischendorfius autem locos fere 150 repperit, v. cl. Scrivenerusque locos 287.

Scrivenerus, in libro, *A plain introduction to the criticism of the N. T.* Cantabrigiae a. 1861, p. 304—311, conlationem edidit editionum harum (Steph. 1550, Elz. 1624), ratione habita editionum Complutensis, Bezae anni 1565, Elzeviriorum a. 1633. Hanc conlationem consului et excerpsi, addidique nonnulla quae v. cl. Ezra Abbotus mecum communicavit. Lectori cavendum est ne Scriveneri conlationi ubique fidem habeat, praesertim quod ad Bezae editionem

[1] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster, Amst. a. 1710, proll. paragr. 1307: „Textus ipse, quicquid ferant Curatores isti, ad unum Stephanicum tertium totus compositus videtur, praeterquam duodecim in locis, in quibus solis, quantum video, a Stephanico recessere." Quid velint haec Millii verba eodem loco: „in editione biennio post [i. e. post a. 1624] ad huius amussim adornata, *Beza* notat editioni Elzevirianae praefuisse viros haud paucos eruditione et pietate praestantes", Beza enim iam anno 1605 mortuus est. Fortasse editione Amstelodamensi a. 1626 utebatur, cui addita est versio Bezae Latina.

anni 1565 attinet; exempli gratia, in conlatione Apocalypsis editionis „Bezae 1565 cum Steph. et Elz.“ enumerat Scrivenerus locos 42; ex his 4 recte notati sunt, 1 paene recte (Apoc 22,20 pro *Ναὶ* legendum est *Ναὶ secund.*), 37 falso. Ex Scriveneri verbis *Introd.* ed. 2, Cantabr. a. 1874, p. 390, adn. 1, videtur editio eius „Bezae 1565“ esse editio *Londinii a. 1565* edita. Quae haec sit nescio, nisi fortasse ex editione anni 1559 exscripta sit, in qua textus Graecus non Bezae fuit; cf supra, p. 214 adn. 1. Bibliographi omnes N. T. Gr. in Anglia primum a. 1587 editum esse docent. Variationes maiores inter Steph. 1550 et Elz. 1624 fere semper in commentario Tischendorfii notatae sunt ubi ut eos, conferas quaeso. Quae mendis typographicis attribuendae sunt uncis quadratis [ ], quae leviores sunt uncis curvis ( ) inclusi. Ubi dantur variationes, quae primae stant Stephani quae sequuntur Elzeviriorum sunt.

Mt 1,1 *ἁβραάμ—ἀβρ.* 5,22 *εἰκῆ—-κῇ* [6,34] 8,4 [9,8] 10,4 [12,18] 18,30 19,1 20,15.[22 errat ς non ς^e] 21,7 23,13.14 24,9.15 [34.40] 25,2

Mc 1,21.27 ς habet *αὐτ.* (2,7) 6,9.29 8,3.[27 9,1.] 16 *αὐτουσ—αὑτ.* 38.40.[45] 10,25 11,14 12,20 13,9.14.28 14,54 [15,32] 16,20

Lc 2,22 3,23 *ἠλὶ—ἡλὶ* 33 6,9 7,12 bis 8,29 10,6.13.19.22 11,12. 33 bis 12,18 13,8.19 15,26 17,1.[26.]35.36 18,3 19,4 20,31. 47 22,45 23,11 *ἐσθῆτα—ἐσθ.* 24,4 *ἐσθήσεσιν—ἐσθ.* 24,27

Io 1,28 *βηθαβαρᾶ—-ρᾷ* 2,1.11 *κανᾷ—κανᾶ* 3,6 bis 4,5.23 *αὐτον—αὑτ.* [51] 5,7 6,28 7,27.(38) 8,25.(59) 9,10 12,17.32 *ἑλκύσω—ἐλ.* 13,30.31 14,11 [16,33] (18,1.)20.24 Scrivenerus bis errore *-λαν* 19,7.31 [21,2]

Act 2,36 4,32 5,12 6,3 7,26.[44] 8,19 [9,3.24.]35 14,8 15,32 [16,4.]11 *σαμοθράκην—-ράκην* 16,17 17,25 19,27.33 21,3.8 [23,3.15.] 16 24,13.14.18.19 26,8.20 (27,13) [28,13]

Ro 1,27 2,17 [3,2] [6,10] [7,2.]6 8,11.21 [9,19] [10,6] 11,2 *ἠλίᾳ-ἡλ.* 22 [31.]33 *ὦ—ὢ* 12,5.11 [13,5] [15,23] 16,5.20

1 Co 1,29 (3,15) 5,7.11 6,14 [7,4.]5.29 bis et [semel] [9,1.27] 11,22 12,23 13,2.3 [14,15.](27) 15,2 *εἰκῆ—-κῇ* 15,31 [16,10] *2 Co* 3,3 [4,4] 5,4.[19] 6,15 7,12.16 [8,8.]20 *ἁδρότητι—ἁδρ.* 11,1.10 13,4

Gal 3,8 4,17 5,2 *ἴδε—ἰδὲ* *Eph* 1,3 [4,25] *Phil* 1,23 4,2 *Col* 1,2 2,13. 15 *αὑτῷ—αὐ.* *1 Th* [2,15.17] *1 Ti* 1,4 2,13 *εὕα—εὔα* 3,2.11 *2 Ti* 1,5 4,13 et [.] *Tit* 2,7.[10] *Philem* 7

Heb 1,12 *ἑλιξεισ—ἐλ.* 4,15 7,1 8,9 9,2.12 10,2.10 [12,9.]22.23

Iac 4,13.15 5,12 *1 Pe* 1,3 2,21 [3,11.] 21 4,8.13 *2 Pe* 1,1.[7.18] 2,12.18 3,7

1 Io 1,4 2,29 [4,14] [5,14] *2 Io* 3.5 *3 Io* 7 *Iud* 9 *ἐπιτιμήσαι—-ῆσαί* 19.24

Apoc [1,20] 2,5.14 3,1.[12]12 4,3.10 5,11 7,3.7.10.(17) 8,5.11 11,1.2 13,3.5 14,8.18 16,14 18,16 19,1.4.6.14 20,4 bis [13] 21,16.20 *ἔνατοσ—ἐνν.* 22,8

Teste Reussio, descriptus est textus hic anni 1624 ex Bezae editione prima formae minoris anni 1565, a qua variat inter locos mille Reussii locis non nisi octo. Ducit igitur textus Elzevirianus originem hoc modo:

ERASM. IV — Compl. — MSS.

Steph. III

Steph. IV

Beza I

Elzevir.

Etsi editiones multae, etiam post annum 1624 et ante Griesbachii editiones publici iuris factas, „nullo modo ab editione“ Elzeviriorum pendent,[1] tamen voluerunt viri Novi Testamenti studiosi textum eundem ubique receptum esse et re vera plerumque adhibitae sunt editiones duae Stephaniana anni 1550 et Elzeviriana anni 1624; Elzeviriana usi sunt viri continentales, et Stephaniana a Waltono et Millio exscripta Angli.

Quamquam textus fere idem ita per totum terrarum orbem adhibitus est, tamen conlectae sunt lectiones variae diligentia magna in usum studiosorum. Iohannes Matthaeus Caryophilus, Cres (episcopus? anno 1635 mortuus), anno circiter 1625, editionem N. T. Gr. praeparaturus, fecit „Collationes Graeci contextus omnium librorum Novi Testamenti iuxta editionem Antverpiensem regiam cum xxii codicibus [10 evangeliorum, 8 actuum, 4 apoc] antiquis MS.“ Schedas Caryophili in bibliotheca Barberina (unde *barb*) Romae receptas postquam anno 1642 Isaacus

[1] Cf Reuss, *Bibliotheca* etc. p. 108.

Vossius viderat edidit anno 1673 Petrus Possinus.[1] Schedas ipsas conlationis, quam suspicabatur Wetstenius in versionem Vulgatam Latinam suffulciendam fictam esse, Birchius in bibliotheca illa (Barb. 209) invenit. E xxii his codicibus sex B S 127.129.141.144 Caryophilo suppeditavit bibliotheca Vaticana; caeteros unde habuerit nondum cognitum est.

Biblia polyglotta Parisiensia, opus formae giganteae, praebent volumine quinto, partibus duabus, Novum Testamentum Syriace[2] (cum versione Latina), Arabice (cum vers. Lat.), Graece, Latine (versionis Vulgatae); folia duo sine numeris exhibent chartas geographicas et adnotationes nonnullas chronologicas; typis expressa est, tomi pars prima anno 1630, altera anno 1633, apud Antonium Vitray. Textus haustus est ex bibliis polyglottis Antverpiensibus,[3] habetque non nisi novies, inter locos Reussii mille, lectiones alienas, quinque ex aliis editionibus Plantinianis, duas ex Complutensi, duas novas.

Deinde secuta sunt, inter polyglotta facile prima, biblia polyglotta Londinensia auspiciis Briani Waltoni (nat. a. 1600, mort. a. 1661), posthac episcopi Cestriensis, anno 1657 edita, quorum volumen quintum N. T. continet Syr.-Lat., Aeth.-Lat. Arab.-Lat. (Pers.-Lat. in Evv) Graece cum versione Latina interlineari Montani, Latine Vulgatae versionis. Textus Graecus ex Stephani editione anni 1550 haustus est, neque nisi tribus locis inter mille Reussianos substitutae sunt lectiones alienae eaeque Complutenses; textui adsociatae sunt canonum tabulae, et capitum tabulae nonnullaque alia; in margine positae sunt lectiones variae codicis

[1] Possinus, *Catena Gr. patr. in evang. sec. Marc.* Romae a. 1673, p. 460—528.

[2] Epistulae 2 Pe 2.3 Io Iud ex editione Pocockii (1630) et Apoc ex editione Lud. de Dieu (1627) primum in N. T. Syr. editae sunt in his polyglottis. Cf Tregellesium, *Horne's Introduction*, ed. 11, Londinii, vol. 4 (a. 1863), p. 729.

[3] Cf supra, p. 215.

Alexandrini ab Alexandro Huishio conlectae; littera A, huius codicis in hoc tomo signum, initium et origo fuit codicum uncialium Graecorum N. T. litteris capitalibus signandorum. Operam tamen maximam navaverunt Waltonus sociique eius in primis Iacobus Usserius, Midensis episcopus posthac archiepiscopus Armachanus, lectionibus variis conligendis. Polyglottorum volumen sextum sive appendix continet praeter varia ad Vetus Testamentum spectantia:

tract. xv. Variantes lectiones ex annotatis Hugonis Grotii ad N. T. p. 47—56.

tract. xvi. Variae lectiones Graecae N. T. tam quas collegerat Robertus Stephanus ex xvi exemplaribus quam ex plurimis aliis vetustissimis exemplaribus collectae et in unum corpus digestae; p. 1—36.

tract. xvii. Francisci Lucae Brugensis libelli duo de Graecis et Latinis varietatibus evangeliorum et Lovan. theolog. collationes Vulg. Lat. Nov. Test. cum textu Graec. Syr. et Latinis scriptoribus; p. 1—36.

tract. xviii. In Syriacam versionem N. Test. notae Mart. Trostii; ex variis codicibus collectae. (Adiunctus est tractatui iii. pp. 51—56.)

Tractatus xvi exhibet lectiones varias non solum *Steph.* ex Stephani editione anni 1550, *March. Veles.* nihili aestimandas (vide infra, caput VIII, 1, Evv 111), *Bibl. Wech.* etiam nihili aestimandas ut quae vel ex Stephani margine vel ex editionibus prioribus haustae sint, — sed etiam has:

Cant = D$^{evv\ act}$	*Lin* = Evv 56 et Act 33 Paul 39
Clar = D^{paul}	
Gon = Evv 59	*Magd* 1 = Evv 57
Em = Evv 64 et Act 53 Paul 30	*Magd* 2 = Paul 42
	Nov 1 = Evv 58
Goog = Evv 62	*Nov* 2 = Act 37
Mont = Evv 61	*Bodl* 1 = Evv 47

Trit al *Bodl* 2 = Evv 96

Vix mirari debemus quod Waltonus[1] conlationes non plene atque exacte typis dedit; nondum enim satis severa postulabatur in his rebus diligentia.

[1] Cf Scrivener, *A plain introduction*, ed. 2, Cantabr. a. 1874, p. 393.

Stephanus Curcellaeus (de Courcelles, natus Genevae a. 1586, mortuus Amstelaedami a. 1659) edidit[1] Novum Testamentum Graece anno 1658 apud Elzevirios Amstelaedami, insigne opus propter doctam praefationem, locos parallelos apte et abunde margini adscriptos, lectiones varias ex libris manuscriptis atque impressis partim sub textu partim, quod sero acceptae sunt, sub finem actuum et apocalypsis conlectas; opus Waltoni nondum viderat. Textum Elzevirianum anni 1633 repetit Curcellaeus paucis solis mutatis, loco 1 Io 5,7 uncis incluso. Dolendum est quod de codicibus tacetur unde lectio unaquaeque fluxerit. Vituperatus est editor ut qui Arianismo favere voluerit. Sibi proponebat Curcellaeus editionem formae maioris instaurare, textum Graecum et Latinum exhibentem cum lectionibus variantibus, mors tamen eum praeripuit: neque mutatae sunt editiones annorum 1675 et 1685, nisi quod lectiones antea ad calcem subiunctae nunc margini apponuntur, sub libri finem prologus Graecus in Pauli epistulas additur, anno 1685 textus binas columnas habet. Lectiones varias petiit Curcellaeus ex editione N. T. Gr. Wecheliana Francofurti anno 1597 publici iuris facta, ex „Stephani editione," e quattuor libris manuscriptis, sc. D^{paul}, codice Thuani bibliothecae N. T. totum Matthaeo solo excepto continente, codice Mazariniano (Evv. 103), alio denique Vigneriano (Evv. 104); haec in margine sunt. Ad calcem libri addidit editor lectiones ex editionibus aliis. Quas ex A et ex $\text{D}^{\text{evv act}}$ serius accepit lectiones reservavit editioni ei quae nunquam absoluta est.

Iohannes Fellius (* 1625, † 1686), posthac episcopus Oxoniensis, ut facilius monstraret, lectiones varias tam acriter impugnatas re vera neque veritati neque integritati

[1] De Curcellaei editionibus videndus in primis Wetstenius, *N. T. Gr.* vol. 1, proll. 1, p. 171—173, et Le Long, *Bibl. sacra* ed. Masch, vol. 1, p. 229 sq.

Novi Testamenti nocere,[1] librum edidit: „Τησ καινησ διαθηκησ απαντα. Novi Testamenti libri omnes. Accesserunt parallela scripturae loca, nec non variantes lectiones ex plus 100 MSS. codicibus, et antiquis versionibus collectae. Oxonii, e theatro Sheldoniano. Anno Dom. M.DC.LXXV.“ Nomen suum libro non addidit. Liber formae minoris praebet textum Graecum binis columnis, locis parallelis ad margines exteriores adscriptis, lectionibus variis sub textu stantibus. Textus ut apud Curcellaeum est Elzevirianus secundus anni 1633, qui tribus solis locis inter mille Reussianos deseritur, non Stephanicus ut docet Scriverenus. Hausit Fellius lectiones ex editione Curcellaei (id est Stephanicas, Wechelianas) et ex polyglottis Anglicanis; tum ipse contulit codices duodecim Oxonienses Bodleianos, plerosque usque dum intactos, et conlationes accepit codicum duorum Usserio-Dublinensium ab H. Dodwello, quattuor Gallicorum (trium ex bibliotheca senatoris Petavii, unius Sangermanensis) ab Iohanne Gachonio, versionum Gothicae et Copticae [Memphiticae] a Thoma Mareschallo; addidit praeterea lectiones Caryophilanas (vide supra p. 219). Praefatio optima est sed brevissima.

Codices:

A = cod. Alex.	M = Evv 57 et Paul 42
B = codices 12 Bodleiani	m = Evv 61
Ca = $D^{evv\ act}$	N = Evv 58 et Act 37
Cl = D^{paul}	P = Act 38 Paul 44
Co = versio Coptica	Act 39 Paul 45 Apoc 11
Cu = lectiones Curcellaei	Act 40 Paul 46 Apoc 12
E = Act 53 Paul 30	R = lectt. Caryoph.
G = Evv 59	S = lectt. Stephani
g = evv domini Goodii	Tr = Evv 96
Ge = E^{paul}	V = lectt. Velesii
Go = versio Gothica	(ut supra, p. 221)
L = Evv 56 et Act 33 Paul 39	U = Evv 63.64
W = lectt. Wechel (vide p. 222)	

[1] Iam ante triennium ediderat Iohannes Saubertus librum: *Variae lectiones textus Graeci evangelii s. Matthaei, ex plurimis*

Fellius (cuius librum fere ad litteram iterum exscripsit Iohannes Gregorius additis scholiis parvi pretii anno 1703) et ipse aetatem Novi Testamenti edendi primam clausit et fautor eius fuit qui aetatem alteram incepturus erat Iohannis Millii. Antequam tamen de aetate altera dico, commemorandus est Ricardus Simon pater ille historiae criticae Veteris et Novi Testamenti, qui[1] primus prolixius de arte critica disseruit.

Annis 1514—1703 perlustratis textum plerumque eundem eumque ex codicibus aetate inferioribus haustum repperimus; lectiones tamen varias conlegerunt viri docti inceperuntque nonnulli de arte critica scribere.[2]

(2.) 1707—1830: MILLIUS—SCHOLZ.

Iohannes Millius (natus a. 1645, mortuus a. 1707) iam anno circiter 1677, auctore amico eius Eduardo Bernardo, initium fecit Novi Testamenti editionis parandae et ante annum 1686, quo anno mortuus est fautor Maecenasque eius Fellius episcopus, typis librum descripsit usque ad Matthaei caput 24. Per viginti annos elaboravit editor opus, anno denique 1704 canonicus Cantuariensis factus recepit reginae mandatum de editione „quantocyus publicanda", et anno 1707 vix libro publici iuris facto e terra in caelum revocatus est.

impressis ac manuscriptis codicibus collectae; et cum versionibus partim antiquissimis, partim praestantissimis, nec non patrum veteris ecclesiae Graecorum Latinorumque commentariis collatae: praemissa epicrisi de origine, auctoritate et usu variarum Novi Testamenti lectionum Graecarum in genere, Helmestadii a. 1672.

[1] Simon, *Histoire critique du texte du Nouveau Testament*, Roterodami a. 1689, et *Histoire critique des principaux commentateurs du N. T. . . . avec une dissertation critique sur les principaux actes manuscrits*, Roterodami a. 1693.

[2] Cf Io. D. Michaelem, *Einl. in die göttl. Schriften des neuen Bundes*, ed. 3, Gottingae a. 1777, vol. 1, p. 693: „Und hier, glaube ich, hört gleichsam die Kindheit der Critik, in Absicht auf das N. T. auf: und mit Millii Neuem Testament, sonderlich wenn man Richard Simons Werke dazu nimmt, fängt sich ihr erwachsenes Alter an."

„N. T. Graecum, cum lectionibus variantibus MSS. exemplarium, versionum, editionum, ss. patrum et scriptorum ecclesiasticorum . . . . Praemittitur dissertatio, in qua de libris N. T. et canonis constitutione agitur: historia s. textus N. Foederis ad nostra usque tempora deducitur . . . Studio et labore Ioannis Millii.“ Oxonii a. 1707. fol. Proll. | Carp. | Eus. tab. prol. capp. tab. Am. Eus. | Evv Act Paul (Philem Heb) Cath Apoc | appendix.

Textum exhibet Millius Stephanicum anni 1550 sed tricies semel ab eo discedit.[1] Apparatus criticus locupletatus est non solum ex Waltoni polyglottis et ex Fellii editione sed etiam ex codicibus omnibus quos Millius adire potuit; Scrivenerus tamen monet, Millium vix tam accurate contulisse codices quam hodie postulatur, et plerumque siluisse de verbis transpositis, de articulo Graeco addito vel omisso, de erroribus ex ὁμοιοτελεύτῳ et ex itacismo et ex calami lapsu. Versionibus praesertim Vulgatae et Italae, quam dicunt, operam multam dedit; sed quod ad orientales attinet versiones, linguae Syriacae non satis peritus fuit, et plus quam aequum fuit translationis versionum aliarum Latinae fiduciam habuit. Patres et scriptores ecclesiasticos diligenter adhibuit laudavitque in apparatu. Opus tamen pretium maximum habet propter prolegomena doctrinae plena in tres partes divisa: „Prima agit de libris singulis N. Foederis, et canonis constitutione. Secunda textus ipsius sacri historiam qualemcumque complectitur. Tertia nostra huius editionis N. T. consilium, quidve in ea praestiterim, fusius exponit.“ In his prolegomenis, ut saepe in apparatu critico, Millii iudicium de vera multorum locorum lectione declaratur. Daniel Whitbius[2] impugnavit opus Millii vehementissime, aequalibus plausum, posteris risum excitaturus. Anno 1710 recensuit iterumque edidit Millii Novum Testamentum Ludolphus Kusterus[3], addens prae-

[1] Locos 30 enumerat Scrivener, *Intr.* ed. 2, Cantabr. a. 1874, p. 399, adn., et his addendus est locus Apoc 2,5 ex Reussio.

[2] Whitby, *Examen variantium lectionum*, Londinii a. 1710.

[3] Kusterus (* a. 1670, † a. 1716), Guestfaliensis, antea Cantabrigiae fuerat, ubi Bentleio adiutore Suidam ediderat.

fationem brevem sed optimam, Iohannis Clerici epistulam de Millii editione, lectiones codicum duodecim novorum (novem Parisiensium conlationes accepit ex Abbate de Louvois, Bibliothecae Regiae praefecto; unum (G^{paul}) ipse contulit; *Lips.* conlatus est a Boernero, *Seidel.* a Westermanno); praeterea quas sero acceptas Millius in appendicem condiderat lectiones Kusterus in locis iustis ponendas curavit sed neglegentius multis praeterea lectionibus apposuit notitiam locorum in prolegomenis ubi fusius de iis tractavit Millius. Tam aegre tamen ferebat aetas illa curas Novi Testamenti criticas ut repetitis titulis et Lipsiae anno 1723 et Amstelodami anno 1746 iterum necesse fuerit librum venum dare. Addo duce Scrivenero tabulam codicum quorum lectiones Millius et Kusterus exhibent; Kusteriani uncis inclusi sunt.

Alex: A
Barb: cf supra, p. 219
Baroc: Act 23 Paul 28 Apoc 6
B 1: E^{evv}
B 2: Act 2 Paul 2
B 3: Act 4 Paul 4
Bodl 1: Evv 45
Bodl 2: Evv 46
Bodl 3: Evrm 5
Bodl 4: Evrm 18
Bodl 5: Evrm 19; cf Prax 3
Bodl 6: Evv 47
Bodl 7: Evv 48
(Boerner: G^{paul})
Bu: Evv 70
Cant: $D^{evv\ act}$
Cant 2: Act 24 Paul 29
Cant 3: Act 53 Paul 30
Clar: D^{paul}
Colb 1: Evv 27
Colb 2: Evv 28
Colb 3: Evv 29
Colb 4: Evv 30.31
Colb 5: Evv 32
Colb 6: Act 13
Colb 7: Paul 17
Colb 8: Evv 33
Colb 9: Colb. 1
Colb 10: Colb. 2
Colb 11: Colb. 1
Cov 1: Evv 65
Cov 2: Act 25 Paul 31 Apoc 7
Cov 3: Act 26 Paul 32
Cov 4: Act 27 Paul 33
Cov 5: Act 28 Paul 34 Apoc 8
Cypr: K^{evv}
Em: = Usser 2 ut videtur
Eph: Evv 71
Gal: Evv 66
Ger: E^{paul}
Genev: Act 29
Go: Evv 62
Gon: Evv 59
Hunt 1: Act 30 Paul 36 Apoc 9
Hunt 2: Evv 67
L: Evv 69
Laud 1: Evv 50
Laud 2: Evv 51 Act 32 Paul 38

Laud 3: E^{act}
Laud 4: Evrm 20
Laud 5: Evv 52
Lin: Evv 56
Lin 2: Act 33 Paul 39
(Lips: Evv 78)
Lu: Act 21 Paul 26
M 1: Evv 60 Apoc 10
M 2: Evrm 4
Magd 1: Evv 57 Act 35 Paul 41
Magd 2: Paul 42
Med: Evv 42
Mont: Evv 61
N 1: Evv 58
N 1: Act 36
N 2: Act 37
(Paris 1: Evv 285 teste Scrivenero)
(Paris 2: M^{evv})
(Paris 3: Evv 9)
(Paris 4: Evv 11)
(Paris 5: Evv 119)
(Paris 6: Evv 13)
(Paris 7: Evv 14)
(Paris 8: Evv 15)
(Paris 9: C)
Per: Evv 91
Pet 1: Act 38 Paul 44
Pet 2: Act 39 Paul 45 Apoc 11
Pet 3: Act 40 Paul 46 Apoc 12
Roe 1: Evv 49
Roe 2: Paul 47
(Seidel: Act 42 Paul 48 Apoc 13 Evrm 297 Prax 56)
Seld 1: Evv 53
Seld 2: Evv 54 et teste Scrivenero Evrm 26
Seld 3: Evv 55 et teste Scrivenero Evrm 27
Seld 4: Evrm 21
Seld 5: Evrm 22
Sin: = Cov 5
Stephanici codices 16, cf p. 213
Trin: Prax 3
Trit: Evv 96
Vat: B
Vel: vide infra, VIII, 1, Evv 111
Vien: Evv 76 Act 43 Paul 49
Usser 1: Evv 63
Usser 2: Evv 64
Wheel 1: Evv 68
Wheel 2: Evv 95
Wheel 3: Evrm 3
Wech: vide supra, p. 222.

Eodem anno quo Millii liber editus est, 1707, publici iuris fecit Parisiis Nicolaus Toinard Aurelianensis librum: *Evangeliorum harmonia Graeco-Latina.* Iam anno 1690 approbata est harmonia haec, sed non edita, et ex verbis Toinardi prolegomenis praefixis discimus eum modestissime omnia iterum iterumque tractasse: „Ecce tandem tuum in conspectum venit, Christiane lector, Graeco-Latina evangeliorum harmonia, indefesso studio, diuturnisque vigiliis a me elucubrata, deinde privatim ac pluries mandata typis, donec diversimode retractata, eam adipisceretur formam quam cernis.“ In prolegomenorum capite altero dicit se textum Graecum excussisse „ad vetustissimos duos Vaticanos

codices ac Latinam veterem versionem: quando scilicet haec cum illis" convenerit. Lectiones Vaticanas acceperat a Carolo Catone de Court. Gavisus est Toinardus, cum, duce Stephano textum ex codicum illorum cum versione Vulgata consensu castigans, deprehendit eum haud infrequenter respondere variis lectionibus in editione Fellii. Non praetereundum est, Toinardum eodem loco, p. vii[b], consulto nonnullis locis a distinctione versuum Stephaniana discedere. Editio haec insignis est ut prima evangeliorum quae post Bezam re vera partim codicibus et versione Latina fulta sit, prima quae tantam Vulgatae Latinae auctoritatem tribuerit, sola nisi fallor inde ab Erasmiana usque ad Scholziana quae criticum Catholicum auctorem habuerit. Haec accuratius de lectionibus accipe ex Reussio, ex cuius mille locis 395 ad evangelia pertinent: sunt „ex his 218 in quibus Toinardus simul cum Plantinianis et Elzevirianis libris consentit; 13 in quibus cum illis contra hos, 44 in quibus cum his contra illos facit. Sed multo plures sunt loci, sc. 299, in quibus eam ipsam lectionem vel elegit inter omnes iam typis excusas vel novam introducit, quam nostris temporibus Tischendorfius in sua ad Vulgatam formata editione expressit." Quindecim locis „plane alia habet quae ad eius duos codices referri debent." Laudat etiam Reussius locos decem ubi Toinardus nova habet „a Vulgata ut plurimum commendata".

Wells. Reussio, auctori probato, debeo notitiam editionis egregiae Eduardi Wellsii (nat. a. 1665 [?], mort. a. 1727), quam adire non potui, quae decem partibus prodiit annis 1709—1719 (Gal et Thess a. 1709 — Ioh a. 1719), et cum textu Graeco versionem et paraphrasim Anglicam, adnotationes criticas atque exegeticas, dissertationes maiores historici et theologici argumenti exhibet. Prima haec post Bezam totius Novi Testamenti editio ad fidem codicum emendata est et lectiones novas multas exhibuit, Millii iudicium plerumque secutus, quarum tamen pauciores in libris historicis post caeteros editis apparent, parcius enim de anno in annum recepta sollicitabat

editor. Textum Elzevirianum deserit Wellsius, locis 210, fere semper cum criticis recentioribus consentiens, ut cum Griesbachio 144 ies, cum Lachmanno et Tischendorfio 175 ies.[1]

Anno 1711 edidit Gerhardus de Traiectu Mosae doctor (G. D. T. M. D.), Syndicus Bremensis ad Imperatorem legatus, Novum Testamentum Graece, cui praefationes, locos parallelos, varias lectiones ex Fellii Curcellaeique editionibus, canones criticos xliii et prolegomena et sub finem notas criticas adiecit. Textum Fellianum fere exhibuit „ad editionem Elzevirianam anni 1633, a cl. Leusdenio mendis purgatam" emendatum. Praeterea interspersit aliis lectionibus variis eas quae ipse anno 1690 ex codice Evv 76 hauserat. I. I. Wetstenius curavit editionem alteram anni 1735, praemisitque praefationem.

Bentley. Ricardus Bentleius (natus a. 1662, mortuus a. 1742), vir ille in studiis veterum scriptorum praeclarissimus, qui iam anno 1691 ad Iohannem Millium scripserat de codicibus Novi Testamenti Graecis edendis et de re critica, et anno 1713 acute de lectionibus Novi Testamenti variis disseruerat contra contemptores Novi Testamenti, sibi proposuit N. T. Graece et Latine edere. Iuvenis I. I. Wetstenius anno 1716 contulit Parisiis codicem C et Bentleius ad Guilelmum Wakium archiepiscopum Cantuariensem scripsit de editione quam edere in mente habebat. Iohannes Walkerus[2] posthac anno circiter 1720 codices alios Parisienses adiit, Mico abbas codicem B Vaticanum, et publici iuris factus est libellus Bentleii, quem in hoc loco

[1] Cf Reussium, *Bibliotheca*, p. 168—172.

[2] Scrivenero teste (*Intr.* ed. 2, p. 215) exstat in bibliotheca collegii ecclesiae Christi Oxonii exemplar N. T. Gr. (Wakii 35), quod in margine conlationem octo codicum praebet, quam Iohannes Walkerus anno 1732 fecit;

1: Evv 74	E: Evrm 211
B: Evv 507	H: Evrm 212
C: Evv 73	q: Evv 506 Apoc 26
D: Evv 509	W: Act 191 Paul 245

Tischendorfio praeeunte ante oculos exhibeo. Quod Toinardus (vide supra, p. 227) iam in evangeliis fecit, volebat Bentleius, Toinardi veri simile nescius, in toto N. T. libro facere, id est, textum ex antiquissimis codicibus Graecis et Latinis restaurare. Vehementer impugnaverunt plerique in primis Conyers Middletonius[1] Bentleii proposita. Non tamen statim a proposito declinavit nam anno 1729 contulit iterum Rulotta codicem B sive Miconis conlationem recensuit et anno 1732 (cf. supra, p. 229, adn. 2) videtur Walkerus conlationes fecisse in usum Bentlei. Nihilominus editio nunquam prodiit. Facile fieri potest ut lites quas illis annis Bentleius habuit[2] editioni impedimento fuerint, neque dubitare quimus quin editor, denique conlationibus novis comparatis perceperit codices Graecos optimos inter se ut et cum Latinis vix tam exacte consentire quam primo arbitratus est.[3]

[1] [Middleton], *Remarks paragraph by paragraph upon the proposals* etc. ed. 2, Londinii a. 1721. Libellus (utroque significatu) ita concluditur „The reader is, I believe, already sufficiently convinced . . . that those proposals are a most curious piece, since so much vanity, pedantry, blunder, and self-contradiction were hardly ever found together before within the compass of a single sheet.“

[2] R. C. Jebb, *Bentley*, Londinii a. 1882, p. 157—171; v. cl. Jebbius Bentleii vitam optime tractavit.

[3] Quae sequuntur hausit Tischendorfius ex tomo tertio Bentleii operum ab Alexandro Dyce editorum: *Sermons* etc. Londinii a. 1838, p. 487 sqq. Nunc contulimus: *Dr. Bentley's proposals for printing a new edition of the Greek Testament and St. Hierom's Latin version. With a full answer to all the Remarks of a late pamphleteer. . . .* Londinii a. 1721, ex quo libro nonnulla accuratius dedimus. Bentleio respondit acerbissime Middletonius in libro: *Some farther remarks, paragraph by paragraph, upon Proposals* etc., vide eius *Miscellaneous works*, Londinii a. 1752, vol. 2, p. 347—440. De Bentleio tamen praesertim consulendus est liber Arthur Ayres Ellisii, *Bentleii critica sacra* . . ., Cantabrigiae, a. 1862, p. xvii—xix, Proposals etc.; p. 1—92, Bentleii notae in textum Novi Testamenti tam Graecum quam Latinum; p. 93—117, epist. . . . ad Gal. ut specimen editionis Bentleii; p. 119—154, conlatio codicis Vaticani cura . . . abbatis Rulottá . . . facta a. Chr. 1729; p. 155—159, de versione Itala.

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

GRAECE.

NOVUM TESTAMENTUM

VERSIONIS VULGATAE,

PER S[tum] HIERONYMUM AD VETUSTA EXEMPLARIA GRAECA CASTIGATAE ET EXACTAE.

UTRUMQUE EX ANTIQUISSIMIS CODD. MSS., CUM GRAECIS TUM LATINIS, EDIDIT

RICHARDUS BENTLEIUS.

PROPOSALS FOR PRINTING.

I. The author of this edition, observing that the printed copies of the New Testament, both of the original Greek and ancient vulgar Latin, were taken from manuscripts of no great antiquity, such as the first editors could then procure; and that now by God's providence there are MSS. in Europe (accessible, though with great charge) above a thousand years old in both languages; believes he may do good service to common Christianity if he publishes a new edition of the Greek and Latin, not according to the recent and interpolated copies, but as represented in the most ancient and venerable MSS. in Greek and Roman capital letters.

II. The author, revolving in his mind some passages of St. Hierom; where he declares, that (without making a new version) he adjusted and reformed the whole *Latin Vulgate to the best Greek exemplars*, that is, to those of the famous Origen; and another passage, where he says, that a verbal or literal interpretation out of Greek into Latin is not necessary, *except in the Holy Scriptures*, ubi

ipse verborum ordo mysterium est, *where the very order of the words is mystery;* took thence the hint, that if the oldest copies of the original Greek and Hierom's Latin were examined and compared together, perhaps they would be still found to agree both in words and order of words. And upon making the essay, he has succeeded in his conjecture beyond his expectation or even his hopes.

III. The author believes that he has retrieved (except in very few places) the true exemplar of Origen, which was the standard to the most learned of the *Fathers*, at the time of the Council of Nice and two centuries after. And he is sure that the Greek and Latin MSS., by their mutual assistance, do so settle the original text to the smallest nicety, as cannot be performed now in any *classic* author whatever: and that out of a labyrinth of thirty thousand various readings, that crowd the pages of our present best editions, all put upon equal credit, to the offence of many good persons, this clue so leads and extricates us, that there will scarce be two hundred out of so many thousands that can deserve the least consideration.

IV. To confirm the lections which the author places in the text, he makes use of the old versions, Syriac, Coptic, Gothic, and Æthiopic, and of all the Fathers, Greeks and Latins, within the first five centuries; and he gives in his notes all the various readings (now known) within the said five centuries. So that the reader has under one view what the first ages of the church knew of the text; and what has crept into any copies since is of no value or authority.

V. The author is very sensible, that in the sacred writings there's no place for conjectures or emendations. Diligence and fidelity, with some judgment and experience, are the characters here requisite. He declares, therefore, that he does not alter one letter in the text without the authorities subjoined in the notes. And to leave the free

choice to every reader, he places under each column the smallest variations of this edition, either in words or order, from the received Greek of Stephanus, and the Latin of the two popes Sixtus V. and Clemens VIII. So that this edition exhibits both itself and the common ones.

VI. If the author has any thing to suggest towards a change of the text, not supported by any copies now extant, he will offer it separate in his *Prolegomena;* in which will be a large account of the several MSS. here used, and of the other matters which contribute to make this edition useful. In this work he is of no sect or party; his design is to serve the whole Christian name. He draws no consequences in his notes; makes no oblique glances upon any disputed points, old or new. He consecrates this work, as a *κειμήλιον*, a *κτῆμα ἐσαεὶ*, a *charter*, a *Magna Charta*, to the whole Christian church; to last when all the ancient MSS. here quoted may be lost and extinguished.

VII. To publish this work, according to its use and importance, a great expense is requisite: it's designed to be printed, not on the paper or with the letter of this *Specimen*, but with the best letter, paper, and ink that Europe affords. It must therefore be done by subscription or contribution. As it will make two tomes in folio, the lowest subscription for smaller paper must be three guineas, one advanced in present; and for the great paper five guineas, two advanced.

VIII. The work will be put to the press as soon as money is contributed to support the charge of the impression; and no more copies will be printed than are subscribed for. The overseer and corrector of the press will be the learned Mr. JOHN WALKER, of Trinity College in Cambridge; who, with great accurateness, has collated many MSS. at Paris for the present edition. And the issue of it, whether gain or loss, is equally to fall on him and the author.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ Κεφ. κβ'.

1 *ΚΑΙ ἔδειξέν μοι ποταμὸν ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου.*

2 *Ἐμμέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς, καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν, ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕνα ἕκαστον ἀποδιδοῦν τὸν καρπὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν.*

3 *Καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι, καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ.*

4 *Καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.*

1 *μοι καθαρὸν ποταμὸν.* 2 *ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν.* 3 *πᾶν καταγάθεμα.* 5 *οὐκ ἔσται ἐκεῖ. καὶ χρείαν οὐκ ἔχουσι λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου. φωτίζει αὐτούς.*

APOCALYPSEOS Cap. XXII.

1 Et ostendit mihi fluvium aquae vitae, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et agni.

2 In medio plateae ejus, et ex utraque parte fluminis, lignum vitae adferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium.

3 Et omne maledictum non erit amplius, et sedes Dei et agni in illa erit, et servi ejus servient illi.

4 Et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus eorum.

3 *sed* sedes Dei. in illa *erunt.*

I. *Καθαρὸν ποταμὸν*] Omittunt *καθαρὸν* Alex. Codd. Anglici duo, Gallici tres; Vers. Copt. Syr. Aethiop. Hilarius; Codd. Latini omnes. sed Andreas et Arethas *ποταμὸν καθαρὸν*. Gall. unus, *ποταμὸν ὕδατος ζωῆς καθαρὸν*. II. *Καὶ ἐντεῦθεν*] Alex. Codd. Angl. duo, Gall. quatuor, Germ. unus, Arethas, Syriac. *καὶ ἐκεῖθεν*. III. *Καταγάθεμα*] Alex. Arethas, Andreas, Codd. plerique omnes, Editio Complut. *κατάθεμα*. *Sed* sedes Dei] Codd. Lat. plerique omnes, *et* sedes, ut Graeci omnes *καὶ*. *Erunt*] Ita Codd. quos adhuc vidi: legen-

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ.

Κεφ. κβ΄.

5 *Καὶ νὺξ οὐκ ἔσται ἔτι, καὶ οὐχ ἕξουσιν χρείαν φωτὸς λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι κύριος ὁ Θεὸς φωτίσει ἐπ᾿ αὐτοὺς, καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.*

6 *Καὶ εἶπέν μοι, Οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί· καὶ ὁ κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν ἀπέστειλεν τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.*

7 *Καὶ ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ. μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.*

8 *Κἀγὼ Ιωάννης ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα. Καὶ ὅτε*

6 *καὶ κύριος.* deest ὁ. *ὁ Θεὸς τῶν ἁγίων προφητῶν.* 7 *Ἰδοὺ*, deest *καὶ*. 8 *Καὶ ἐγώ. ὁ βλέπων ταῦτα καὶ ἀκούων. καὶ ἔβλεψα. ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν.*

5 Et nox ultra non erit, et non egebunt lumine lucernae neque lumine solis, quoniam dominus Deus inluminabit illos, et regnabunt in saecula saeculorum.

6 Et dixit mihi, Haec verba fidelissima et vera sunt: et dominus Deus spirituum prophetarum misit angelum suum, ostendere servis suis quae oportet fieri cito.

7 Et ecce venio velociter. beatus qui custodit verba prophetiae libri hujus.

8 Et ego Johannes, qui audivi et vidi haec. Et post-

6 fidelissima sunt et vera.

dum *erit;* nam Graeci universi ὁ *θρόνος*. V. *Νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ*] Alex. *ἔσται ἔτι*. Syr. Latini omnes. In Graecis plerisque deest *ἐκεῖ*. *Χρείαν ἔχουσι λύχνου*] Alex. *ἕξουσιν χρείαν φωτὸσ λύχνου*. et sic Andreas et Gregorius Palamas, et Codd. Latini omnes, Syr. Copt. Aethiop. *φωτὸσ ἡλίου*] Alex. *φῶς ἡλίου*. *φωτίζει αὐτοὺς*] Latini plerique *illuminat*. Sed Alex. Greg. Palamas, *φωτίσει ἐπ᾿ αὐτοὺς*.

VI. *Καὶ κύριος*] Alex. *καὶ ὁ κύριος*. *Ὁ Θεὸς τῶν ἁγίων προφητῶν*] Sic edidit Erasmus. Sed Complut. Alex. Arethas, Graeci Codd. fere omnes, Latini omnes, Syr. Copt. Aethiop. *τῶν πνευμάτων τῶν προφ.* Fidelissima sunt et vera] Codd. veteres, fid. et vera sunt. VII. *Ἰδοὺ*] *Καὶ ἰδοὺ*. Alex. Andreas, Arethas, Syrus, Codd. Graeci plerique omnes, Latini ad unum omnes. VIII. *Καὶ ἐγω Ιω. ὁ βλέπων*

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ. Κεφ. κβ'.

ἤκουσα καὶ ἔβλεπον, ἔπεσα προσκυνῆσαι πρὸ ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα.

9 *Καὶ λέγει μοι, Ὅρα μή. σύνδουλός σου εἰμὶ, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. τῷ Θεῷ προσκύνησον.*

10 *Καὶ λέγει μοι, Μὴ σφραγίσῃς τοὺσ λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ὁ καιρὸς γὰρ ἐγγύς ἐστιν.*

11 *Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.*

9 *σου γάρ εἰμι.* 10 *τούτου· ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν.* 11 *καὶ ὁ ῥυπῶν ῥυπωσάτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιωθήτω ἔτι.*

quam audissem et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli qui mihi haec ostendebat.

9 Et dicit mihi, Vide ne feceris: conservus tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui servant verba libri hujus: Deum adora.

10 Et dicit mihi, Ne signaveris verba prophetiae libri hujus: tempus enim prope est.

11 Qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat adhuc, et justus justitiam faciat adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc.

9 Et *dixit* mihi. conservus *enim* tuus. verba *prophetiae* libri. 11 et *qui* justus *est justificetur* adhuc.

ταῦτα καὶ ἀκούων] Alex. Andreas, Complut. Syrus, Latinus, Codd. Graeci plures, *Κἀγὼ Ἰω. ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα.* Dionysius Alexandrinus bis, *Κἀγὼ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα. Ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν*] Alex. *πρὸ ποδῶν.* IX. Et *dixit* mihi] Codd. veteres constanter, *dicit;* ut Gr. *λέγει. Σύνδουλός σου γάρ εἰμι.* et Vulg. Conservus *enim* tuus sum] Atqui Alex. Arethas, Andreas, Athanasius, Copt. Syr. Graeci Codd. omnes tollunt *γάρ*: et Latini itidem omnes et Cyprianus tollunt *enim.* Verba *prophetiae* libri] Latini veteres omnes tollunt *prophetiae.* X. *Ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν*] Sic Andreas, et Cyprianus bis, *Quia jam tempus in proximo est.* Sed Alex. Codices Gr. plures, Syr. Copt. Latini omnes, *Ὁ καιρὸς γὰρ ἐγγύς ἐστιν.* Graeci ceteri, *ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν.* desunt *ὅτι* et *γάρ*. XI. *Καὶ ὁ ῥυπῶν ῥυπωσάτω ἔτι*] Deest hoc comma in Alex. et duobus Gallicis

Κεφ. κβ΄. ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ.

12 Ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ· καὶ ὁ μισθός μου μετ᾽ ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἐστὶν αὐτοῦ.

13 Ἐγὼ τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ω, πρῶτος καὶ ἔσχατος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

14 Μακάριοι οἱ πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς

12 Ecce venio cito: et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.

13 Ego Alpha et Ω, primus et novissimus, principium et finis.

14 Beati qui lavant stolas suas, ut sit potestas eorum in

12 *Καὶ ἰδού*. *ἔργον αὐτοῦ ἔσται*. 13 *Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος*. 14 *Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα*.

13 Ego *sum* A et Ω. 14 stolas suas *in sanguine agni*.

errore librariorum ob repetitionem *τοῦ ἔτι*. At ceteri fere omnes, Andreas, Arethas, Complut. *ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι*. Origenes ad Johannem bis, *ὁ ῥυπαρὸς ῥυπανθήτω ἔτι*. Idem ibid. aliud membrum addit, *Ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶ, καὶ ὁ καθαρὸς καθαρισθήτω ἔτι* (MS. Oxon. *καθαρθήτω*) *καὶ ὁ ἁγ. ἁγιασθήτω*. *Καὶ ὁ δίκαιος δικαιωθήτω*] Alex. et Codd. ceteri omnes, Andreas, Arethas, Complut. Latin. Syr. Copt. *δικαιοσύνην ποιησάτω*. Cyprianus bis; Justus *justiora faciat* adhuc. Et qui justus est justificetur adhuc] Veteres Codd. fere omnes, et justus justitiam faciat adhuc. XII. *Καὶ ἰδοὺ*] Delent *καὶ* Alex. Codd. plerique omnes, Arethas, Complut. Syr. Copt. Latini Codd. omnes. Cyprianus bis. *Ἔργον αὐτοῦ ἔσται*] Alex. Gallicus unus, Syr. *ἐστὶν* *αὐτοῦ*. XIII. *Ἐγώ εἰμι*] Omittunt *εἰμὶ* Alex. Athanasius, Codd. fere omnes, Andreas, Arethas. Sed Origenes habet *εἰμὶ* bis. Ego *sum*] Deest *sum*. ita codex Sancti Germani veterrimus. *Ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος*] Sic Andreas, Arethas, et Codd. quidam. Sed Alex. Athanas. Codd. Anglici tres, Gall. duo, Syr. Latini omnes, Cyprianus, alio ordine, *πρῶτος καὶ ἔσχατος ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλοσ*. Origenes bis habet *ἡ ἀρ. καὶ τὸ τέλος*: sed ordine, quo Andreas. XIV. *Οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ*] Ita Codd. Graeci plerique omnes, Copt. Syr. Tertull. Cypr. Sed Alex. Anglicus unus, Aethiop. Latini Codd. omnes, *οἱ πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν*. Athanas. *οἱ πλατύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν*, errore librarii pro *πλύνοντες*. Arethas, *ποιοῦντες τὰσ ἐντολὰς ἐμοῦ*: ut sententia illa

ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν.

15 Ἔξω οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

16 Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου, μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς καὶ ὁ πρωϊνός.

17 Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, Ἔρχου· καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, Ἔρχου· καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω· ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

ligno vitae, et portis intrent in civitatem.

15 Foris canes et venefici et inpudici et homicidae et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.

16 Ego Jesus misi angelum meum, testificari vobis haec in ecclesiis. ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina.

17 Et spiritus et sponsa dicunt, Veni: et qui audit dicat, Veni: et qui sitit veniat: qui vult accipiat aquam vitae gratis.

15 Ἔξω δὲ οἱ κύνες. πᾶς ὁ φιλῶν. 16 ταῦτα ἐπὶ ταῖς. γένος τοῦ Δαβὶδ. λαμπρὸς καὶ ὁ ὀρθρινός. 17 λέγουσιν, Ἐλθέ. εἰπάτω, Ἐλθέ. διψῶν ἐλθέτω, καὶ — λαμβανέτω τὸ ὕδωρ.

14 et *per portas* intrent. 17 *et* qui vult.

postulare videtur. In sanguine agni] Desunt in veteribus Codd. omnibus. Per portas] Tres Cod. veterrimi *portis*, ut Graeci omnes τοῖς πυλῶσιν. XV. Ἔξω δὲ οἱ κύνες] Omittunt δὲ Alex. ceteri fere omnes, Athanasius, Hippolytus, Andreas, Arethas, Complut. Latini omnes, Cyprianus. Πᾶς ὁ φιλῶν] Omittunt articulum ὁ Alex. alii multi. Sed Athanasius, Hippolytus cum Codd. quibusdam, πᾶς ποιῶν καὶ φιλῶν. XVI. Ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις] Ἐν ταῖς Alex. Codd. 2 Gallici. Athanasius. Deest praepositio in Codd. multis. Τοῦ Δαβὶδ] Omittunt τοῦ Alex. Codd. multi, Athanasius, Andreas, Arethas. Porro omnes Graeci Δαυὶδ, vel compendiose δᾱδ. Nusquam invenitur Δαβὶδ. Λαμπρὸς καὶ ὁ ὀρθρινός] Alex. καὶ ὁ προΐνος. sed ceteri Codd. cum Athanasio, Andrea, Aretha, Complut. πρωΐνος. XVII. Ἐλθὲ — ἐλθὲ — ἐλθέτω] Alex. et ceteri omnes, Athanas. Andreas, Arethas, Complut. ἔρχου

Κεφ. κβʹ. ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ.

18 *Μαρτυρῶ ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, Ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτὰ, ἐπιθήσει ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.*

18 Contestor ego omni audienti verba prophetiae libri hujus, Siquis adposuerit ad haec, adponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto:

19 *Καὶ ἐάν τις ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφελεῖ ὁ Θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.*

19 Et siquis diminuerit de verbis libri prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de ligno vitae, et de civitate sancta, [et de his] quae scripta sunt in libro isto.

18 *Συμμαρτυροῦμαι γὰρ παντὶ ἀκού. ἐάν τις ἐπιτιθῇ πρὸς ταῦτα. ἐν βιβλίῳ.* deest *τῷ.* 19 *ἐάν τις ἀφαιρῇ — λόγων βίβλου. ἀφαιρήσει ὁ Θεὸς — ἀπὸ βίβλου τῆς ζωῆς — καὶ τῶν γεγραμ. ἐν βιβλίῳ.*

18 Contestor *enim* omni. 19 de *libro* vitae.

— *ἔρχου* — *ἐρχέσθω. Καὶ ὁ θέλων λαμβανέτω τὸ ὕδωρ*] Omittunt *καὶ*, et postea habent *ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ*, Alex. Codd. fere omnes, Athanasius, Andreas, Complut. *Et qui vult*] Codd. Latini veteres tollunt *et*. XVIII. *Συμμαρτυροῦμαι γὰρ*] Alex. et alii Codd. plerique et Complut. et Andreas *μαρτυρῶ ἐγώ*: pauci cum Aretha *μαρτύρομαι ἐγώ*: nullus, quod sciam, *συμμαρτυροῦμαι*, neque *γάρ*. Contestor *enim* omni] Codd. veterrimi quique, Contestor *ego* omni. *Παντὶ ἀκούοντι*] Alex. Andreas, Arethas, Codices plures, *παντὶ τῷ ἀκ.* *Ἐπιτιθῇ πρὸς ταῦτα*] Alex. Codd. plerique omnes, Andreas, Arethas Complut. *ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά.* *Ἐπ' αὐτὸν*] Omittit Alex. sed ceteri Graeci et Latini omnes cum Andrea et Aretha habent. *Ἐν βιβλίῳ*] Alex. Arethas, Andreas, Codd. plurimi, *ἐν τῷ βιβ.* XIX. *Ἀφαιρῇ* —— *ἀφαιρήσει*] Alex. Codd. plerique, Andreas, Arethas, Complut. *ἀφέλῃ*, et deinde pro *ἀφαιρήσει*, Alex. Arethas cum Codd. pluribus habent *ἀφελεῖ*: alii cum Andrea et Complut. *ἀφέλοι*: et hi antea pro *ἐπιθήσει* habent *ἐπιθῇ*. *Λόγων βίβλου*] *Τοῦ βιβλίου*, Alex. Codd. fere omnes, Andreas, Arethas. *Ἀπὸ βίβλου τῆς ζωῆς*] Alex.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ. Κεφ. κβ'.

20 *Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, Ναὶ ἔρχομαι ταχύ. Ἀμὴν, ἔρχου κύριε Ἰησοῦ.*

21 *Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μετὰ πάντων.*

20 *Ναὶ ἔρχου.* 21 *κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ μετὰ π. ὑμῶν. Ἀμήν.* Codd. Graeci fere omnes; Andreas, Complut. Syr. Aeth. *ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.* De *libro* vitae] Latini quique vetustissimi, de *ligno* vitae. *Καὶ τῶν γεγραμμένων*] Omittunt *καὶ* Alex. Codd. fere omnes, Complut. Andreas, Arethas, Copt. Syr. Aeth. *Ἐν βιβλίῳ*]. Iidem Codd. cum Andr. et Aretha *ἐντῷ βιβλίῳ*. XX. *Ἀμὴν, ναὶ ἔρχου*] Omittunt *ναὶ* Alex. Codd. plurimi,

20 Dicit qui testimonium perhibet istorum, Etiam venio cito. Amen, veni domine Jesu.

21 Gratia domini Jesu cum omnibus.

21 domini *nostri* Jesu *Christi* cum o. *vobis. Amen.* Andreas, Syr. Copt. Aeth. XXI. *Κυρίου ἡμῶν*] Omittunt *ἡμῶν* Alex. Codd. plures, Andreas, Arethas. Nostri] Omittit Cod. vetustus Gallicus. *Ἰησοῦ Χριστοῦ*] Deest *Χριστοῦ* in Alex. Christi] Omittit codex Anglicus. *Μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν*] Desunt *ὑμῶν. Ἀμήν* in Alex. Cum omnibus vobis, Amen] Desunt *vobis, Amen;* in 3 Codd. Gallicis.

Guilelmus (aliis Daniel) Mace, ecclesiae Presbyterianae minister, collegii Greshami Londinii socius, edidit duobus tomis anno 1729 Londinii: „The New Testament in Greek and English. Containing the original text corrected from the authority of the most authentic manuscripts etc.“ Textus Graecus (caret accentibus et spiritu leni, habet iota subscriptum, spiritum asperum, coronidem) ita emendatus est, ut mirabili modo cum textibus a viris criticis hodiernis constitutis saepe consentiat. Ex locis 118 quibus editor lectiones ab aliis editoribus iam probatas iteravit, non nisi in 22 hodierni Macium deserunt. Tum praeter 58 lectiones quas Wellsius (vide supra p. 228) primus receperat, notat Reussius, inter mille suos locos, 74 in quibus plerumque novae Macii lectiones hodiernis probatae sunt et alios 60 in quibus uncis inclusit Macius ea quae hodierni respuunt. Locis insignioribus adduntur vel ad imam paginam

vel sub libri uniuscuiusque finem notae cum criticae tum historicae, praesertim in tomo secundo. Quod ad codices attinet pendet Macius a Millio quem passim laudat. Vituperatus est suo tempore editor, cuius nomen in libro tacetur a multis viris iisque doctis, in primis a Leonardo Twellsio,[1] neque hodie desunt qui eadem iterent. Bene scribit Reussius, post lectiones laudatas: „Satis superque ex his apparebit Macium illum critices hodiernae antiquissimas quasque lectiones praeferentis verum antesignanum fuisse, quem suae aetatis homines immerito insectati sint, recentiores multo minus merito oblivione sepeliant.“ V. cl. Scrivenerus dolet de re critica tum per saeculum ab Anglis neglecta. Si Macium (a. 1729), Bowyerum Wetstenii discipulum (a. 1763), Harwoodium (a. 1776) in mentem revocaret vix, ut spero, tam vehementer doleret. Viri docti Novi Testamenti textus periti Angliae non deerant, sed fere ab omnibus acriter impugnati sunt, et vitas Whitbii, Middletonii, Twellsii, quod ad haec studia attinet, nomina Millii, Bentleii, Macii ornant.

Bengel. Iohannes Albertus Bengelius (natus a. 1687, mortuus a. 1752), vir Novi Testamenti studiosissimus, iam anno 1725 editioni librorum Chrysostomi *de sacerdotio* adiunxit „Prodromum Novi Testamenti Graeci recte cauteque adornandi“, quem secuta est anno 1731 *Notitia N. T. Gr.* Anno denique 1734 editum est:

Novum Testamentum Graece; ita adornatum ut textus probatarum editionum medullam, margo variantium lectionum in suas classes distributarum locorumque parallelorum delectum, apparatus subiunctus criseos sacrae, Millianae praesertim, compendium, limam, supplementum ac fructum exhibeat, inserviente Ioa. Alb. Bengelio. Tubingae a. 1734. ff. (5), pp. 884, (2).

Textus bene in paragraphos distributus implevit paginas 1—368, binis columnis in singulis paginis, et margo inferior exhibuit lectiones varias in quinque classes divisas, α. genuinas,

[1] Twells, *A critical examination . . . wherein the editor's corrupt text, false version, and fallacious notes are detected and censur'd*, Londinii, pars 1, a. 1731; pars 2, a. 1731; pars 3, a. 1732.

β. lectionibus in textu meliores, γ. lectionibus textus aequales, δ. minus firmas, ε. non probandas. Paginis 369—884 in „Apparatu critico" disseruit fusius de crisi textus Novi Testamenti.[1] Lectiones quas genuinas censebat textui inseruit, si modo „in editione aliqua probata occurrebant", quod inter Reussii locos mille 130ies factum est, sin minus ad marginem adnotavit. In apocalypsi tamen textum unicae codicum auctoritati conformavit locis 19, et apte p. 776—789 „fundamenta" posuit „criseos apocalypseos". Prodiit etiam editio forma minore, nihil nisi textum et lectiones variantes continens, in qua v. cl. Reussius notat Mt 6,1 ἐλεημοσύνην repositum, Col 1,28 τέλειον restitutum esse. Etsi iudicium Bengelii plurimis locis probatum est viris doctis hodiernis, eo tamen tempore impugnatus est a multis, et anno 1737 edidit Lugduni Batavorum „Defensionem Novi Testamenti Graeci", quam antea Germanice harmoniae evangelistarum adiunctam publici iuris fecerat. Gener eius curavit anno 1763 editionem alteram „Apparatus critici", cui etiam addidit libellos nonnullos ut Prodromum, Notitiam, Defensionem, quos supra commemoravimus. Praebet Bengelius praeter codices Millianos lectiones codicum horum, his signis:

Aug 1: Evv 83
Aug 2: Evv 84
Aug 3: Evv 85
Aug 4: Evrm 24
Aug 5: Paul 54
Aug 6: Act 46 Paul 55
Aug 7: Apoc 80
Bas α: E^{evv}
Bas β: Evv 2
Bas γ: Evv 1
Byz: Evv 86
Cam: Evv 88 (a Ioachimo Camerario conlati)
Dionysianus: (ex Iohanne Gagneio) Act 40?
Gehl: Evv 89 (ex Gehlio)
Hirs: Evv 97
Mosc: V^{evv}
Par 10: (ex Simonio)
Uff 1: M^{paul}
Uff vel Uff 2: Act 45 Paul 52 Apoc 16
Uff 3: Evv 101
Wo 1: } ex Wolfio
Wo 2: }

De Erhardi Stephani Novo Testamento, partim ad mentem Bengelii constituto, vide Reussii *Bibliothecam*, p. 180.181.

[1] De textus familiis quas Bengelius primus tractavit, vide supra, p. 186.

Wetstein. Iohannes Iacobus Wetstenius, Basileensis (natus a. 1693, mortuus a. 1754), anno 1713 dissertationem scripsit „De variis N. T. lectionibus", anno 1714 Turicum, Bernam, Genevam, Lugdunum, Parisios, visit, deinde Angliam ubi initio anni 1716 Bentleium vidit, cuius hortatu Parisios rediit codicem C conlaturus, et a. 1720 Angliam iterum visit. Anno 1717 diaconus Basileae factus est annoque 1718 lectionum variarum specimen edidit et statim vituperatus est ut qui Socinianismo studeret; diu disputaverunt amici eius pro eo, sed anno 1729 ad tempus loco suo motus est, mox die 13 mensis Maii a. 1730 omnino loco amotus.[1] Prodierunt eo tempore eius „Prolegomena ad N. T. Graeci editionem accuratissimam, e vetustissimis codd. MSS. denuo procurandam, in quibus agitur de codd. MSS. N. Testamenti, scriptoribus Graecis qui N. Testamento usi sunt, versionibus veteribus, editionibus prioribus, et claris interpretibus; et proponuntur animadversiones et cautiones ad examen variarum lectionum N. T. necessariae." Amstelaedami a. 1730.

Ab amicis frustra defensus Wetstenius Amstelaedamum se contulit, ubi professor philosophiae creatus est; tum Basileae ipse adversarios vicit anno 1732, et anno 1733 Amstelaedami munus professoris adsumpsit. Anno 1746 in Angliam profectus est codices Ridleianos versionis posterioris Syriacae conlaturus. Prodiit denique editio eius praeclara Novi Testamenti: Ἡ ΚΑΙΝῊ ΔΙΑΘΉΚΗ. Novum Testamentum Graecum editionis receptae cum lectionibus variantibus codicum MSS., editionum aliarum, versionum et patrum nec non commentario pleniore ex scriptoribus veteribus Hebraeis, Graecis et Latinis historiam et vim verborum illustrante opera et studio Ioannis Iacobi Wetstenii. Amstelaedami a. 1751.1752.

[1] Hagenbach, Car. Rud. „Johann Jacob Wettstein, der Kritiker, und seine Gegner. Ein Beitrag zur Geschichte des theologischen Geistes in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts," *Zeitschrift für die historische Theologie,* Lipsiae a. 1839, vol. 9, fasc. 1, p. 72—152. Cf etiam Henr. Böttgerum, „J. J. Wetstein's widrige Schicksale" etc. *ibid.* a. 1870, vol. 40, p. 475—515.

vol. 1: Dedicatio | proll. p. 1—222 | Evv p. 223—966 | errata
vol. 2: proll. p. 3—15, Paul. p. 16—446 | proll. p. 449—454, Act.-Cath. p. 455—738 | proll. p. 741—743, Apoc. p. 745—780 | animadversiones et cautiones ad examen variarum lectionum N. T. necessariae, p. 851—874 | de interpretatione Novi Testamenti, p. 874—889 | de interpretatione libri apocalypseos, p. 889—896 | indices et errata, p. 897—920 | codicum Paul Act-Cath Apoc catalogus brevis | duae epistolae S. Clementis Romani [Syr.-Lat.], Lugduni Batavorum a. 1752, p. x, 27.[1]

Textum ad summam paginam comitantur infra lectiones Wetstenio probatae, quas sequuntur lectiones variae; tum ima pagina, dimidiam saepe paginae partem implens, invenitur binis columnis commentarius ille uberrimus ex scriptoribus veteribus haustus.

Typographi vel amicorum consiliis ductus textum Elzevirianum paucis mutatis reddidit Wetstenius[2], lectionesque quas ipse probavit infra textum detulit. Inter has lectiones Wetstenianas non nisi novem novas Reussius invenit, sed his locis aeque atque in aliis ubi Elzevirianum textum deserit Wetstenius plerumque imitatores habet inter viros hodiernos eosque doctos.[3]

[1] Wetstenii prolegomena edidit seorsim Ioh. Sal. Semlerus anno 1765: *Wetstenii libelli ad crisin et interpretationem N. T.*, Halae a. 1766. Reprehendit v. cl. Scrivenerus editionem horum prolegomenorum ab I. A. Lotzio factam Roterodami a. 1831.

[2] Videtur Wetstenius textum eius Graecum ex editione Mastrichtiana anni 1735 (cf supra, p. 229) hausisse; Mastrichtiana Fellium ducem habuerat. Fellius editionem Elzevirianam, non Stephanicam. Locis sedecim, quibus Scrivenerus (*Intr.* ed. 2, p. 407, adn.) Wetstenium textum Elzevirianum consulto respuisse adseverat, sequitur Wetstenius Mastrichtianam editionem; his locis adde Lc 10,21. Eodem loco Scrivenerus errores typographicos octo Wetstenio obicit, ex quibus unus Mc 9,30 error non est, quattuor Lc 2,51 11,34 Act 1,1 13,29 correxit Wetstenius ipse diserte, duobus Mc 6,29 Act 1,26 adnotatio correctionem supplet; restat unus Io 11,31.

[3] Anglus, Guilelmus Bowyerus, typographus doctus, qui textum Millianum iam quater ediderat, typis expressit editionem, quae plerumque (non ubique, cf Reussium, *Bibl.* p. 184) textum a Wetstenio commendatum exhibuit: „N. T. Gr., ad fidem Graecorum solum codicum mss. nunc primum expressum, adstipulante Io. Iac. Wetstenio:

Prolegomena iam anno 1730 publici iuris fecerat, eaque iterum edidit, multis mutatis, adversarios eius acriter impugnans. Codices primus notatione hodie usitata litterarum (cf supra, p. 221) et numerorum insignivit et historiam uniuscuiusque codicis accuratissime narravit: eodem modo fusius versiones atque patres tractavit. Praebuit in catalogo suo codices *Evv* A—O et 1—112; *Act* A—G et 1—58; *Paul* A—H et 1—60; *Apoc* A—C et 1—28; *Evm* 1—24; Prax 1—4. Iniuria obtrectavit codicibus antiquissimis ut qui ad normam versionis Latinae reficti essent. Conlationes eius minus accurate conlectas esse demonstravit Io. Dav. Michaelis.[1] Nihilominus, ut industria qua apparatum criticum auxit ita acumine quo leges criticas, praesertim in „animadversionibus et cautionibus," constituit, eminuit Wetstenius, Millio vix postponendus.

Lectiones codicum horum exhibuit Wetstenius, ab ipso vel ab aliis in suum usum conlatorum, vel tum primum ex libris typis expressis haustorum; uncis curvis ( ) inclusos codices ab aliis accepit, uncis quadratis [ ] inclusos nonnisi perlustravit:

Evv: ACDE (F ab anon. per Verburg.) I L festinanter (O Montefalc. *Pal. Gr.* p. 235) 1.2.(3 Walker).16.17.34.35.36.37.38.39.40.41.(44 De Missy). [57.58.59].(69 Jackson et Tiffin).72.(73.74 Walker). [75.] (76. Van Mastricht). (80 Bynaeus).90.92.94.102 (104 Bigot). (106 Jackson). [109]

Act: ACDF 1.2.(3 Walker).4.10.11.12.14.15.16.17.18.19.20.21.[22].(23 Casp. Wetstein). [30.31]. (31 Jackson). [32.33.34.35]. 38.(38.39.40 Sarrau per Allixium). 45.49.55.

Paul: ACDEF 1.2.4.7.12.16.18.19.20.21.22.23.25.26.27. [36.37].(37 Jackson). [38.39.40.41]. 44 (44.45.46 Sarrau per Allix.) 46.52.53.59.75.

Apoc: A B (Quirini) C 2.4.[9]. (11.12 Sarrau per Allixium). 15.16.17.18.19. (20 Bianchini). 23. (24 Bianchini). (25 Amelote). (26.27.28 Casp. Wetstein).

Evm: 6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17. *Prax:* (2 Casley).

iuxta sectiones Io. Alb. Bengelii divisum; et nova interpunctione saepius illustratum. Accessere in altero volumine emendationes coniecturales virorum doctorum undecunque collectae." Londinii a. 1763.

[1] Michaelis, *Einl.* ed. 3, Göttingae a. 1777, pars 1, p. 707—729.

Ne oblitus sit lector Wetstenianum I nunc N codicis partem esse; Wetstenianus O evangeliarii fragmentum videtur esse, cf infra caput VIII, 5, Evrm 295; de codicibus aliis, hodie ex catalogo expulsis vel aliter signatis, cf infra caput VIII (sub codicum numeris) *Evv* 10.12.81. 82.87.98.99.102.107.110.111.112 *Act-Cath* 56.58 *Paul* 51.53.59.60 *Apoc* 21.22.23 *Evrm* 13. Quo auctore Scholzius dicat Wetstenium Evv 33 contulisse nescio.

Io. Sal. Semlerus, quem supra (p. 187.188) commemoravimus, etsi textum Graecum non edidit, tamen anno 1765 et post doctissime atque fusius de textu Graeco et de codicibus Graecis disseruit.[1] Discipulus eius Io. Iac. Griesbachius (nat. a. 1745, mort. a. 1812), vir summo ingenio summo iudicio summa industria, edidit Halae annis 1774—1777 N. T. Gr.[2] exhibens inter textum et apparatum lectiones vel receptas quas reiecerat vel novas. Apparatum maximam partem ex Wetstenio haustum locupletavit ipse editor: sed de conlationibus eius vide infra quae de editione eius altera dicentur. Novas autem lectiones haud ita multas primus recepit Griesbachius. Reussio teste inter mille istos locos lectiones habet Elzevirianas 655, aliorum 265, novas non nisi 55, dubias sive duplices 15; praeterea ex 55 iis locis erant 30 quibus Harwoodius fere eodem tempore easdem lectiones praetulit. De Griesbachii laboribus quod ad textus familias sive recensiones spectat iam dixi (p. 188—190). Si codices quos nunc habemus habuisset et si fundamentum textum receptum, quem dicunt, non

Griesbach.

[1] Semler, *Hermeneutische Vorbereitung*, pars 3, fasc. 1, et pars 4 sive pars 3, fasc. 2, Halae a. 1765.1769; et *Spicilegium observationum de variantibus N. T. lectionibus*, in libro *Wetstenii libelli* etc. Halae a. 1766, p. 167—206.

[2] Evangelia synoptica prodierunt bis, anno 1774 synoptice, anno demum 1777 integre; evangelium Iohannis et actus apostolorum editi sunt semel, anno 1775, quo anno vol. 2, epistulas et apocalypsim continens prodiit; titulus tamen voluminis primi anno 1777 typis expressus non indicat partem voluminis alteram (Io et Act) re vera anni 1775 esse.

adhibuisset vix dubitari potest Griesbachium cum viris hodiernis consensurum fuisse.

Post annos fere viginti studiis criticis[1] insumptos et post opera Harwoodii Matthaeii Birchii Alteri aliorum, iterum edidit Griesbachius *N. T. Gr.* Halae vol. 1, a. 1796, vol. 2, a. 1806. Codicibus, versionibus, patribus praesertim Clem Alex et Orig excussis, mutavit editor lectiones nonnullas, novas tamen hac in editione septem tantum enumerat Reussius. Locupletior apparatus quam in editione prima fuit, neque tamen exhibuit variationes omnes easque satis bonae notae quae in N. T. editionibus aliorum ut Wetstenii et Matthaeii inerant, sicuti et quae ex codicum N. T. editionibus hauriendae erant et quas ipse ex codicibus a se conlatis haurire debebat.

Contulit Griesbachius locis selectis vel perlustravit codices Graecos hos: AC(invenit non nisi duas novas lectiones Mc 6,2.4 quas Wetstenius praeterierat)$D^{evv}D^{paul}E^{act}E^{paul}$(quem codicis D^{paul} apographum esse ille post Wetstenium demonstravit)$GH^{paul}L$ et *Evv* 10. (12).13.17.24.25.33.45.46.50.51.52.72.96.(110).113.114.115.116.117. 118.119.120.121.(236). *Evrm* 18.19.20.21.22.25.26.27.28.29.30 *Act* 13. 23.25.27.30.32.59.60.(61).62. *Prax* 6.84. *Paul* 17.28.31.33.47.(61). 62.63.64(nunc M).65.66 marg. *Apoc* 29.31 (cit. ex Pauli conlat.); — item cod. Latinum Harleianum 1772 epistularum omnium et apocalypsis. Excerpta etiam dedit e codice evangeliorum Harleiano 1775. Vide *Symb. crit.* tom. 1, p. 305 sqq.

Codices nonnulli Griesbachii hodie aliis signis indicantur: *Evv* I = N O = Evrm 295 R = Evrm 294; cf infra, caput VIII, 1, num. 10.81.82.87.236.440 *Act* cf VIII, 2, num. 56.58.61 *Paul* 53 et 64 = M; cf VIII, 3, num. 51.53.59.60.61 *Apoc* cf VIII, 4, num. 21.22.23 *Evrm* cf VIII, 5, A, num. 13.

[1] Breviter hi ex libris Griesbachii nominentur: *De codd. evv. Origen.* Halae a. 1771; *Curae in histor. textus epp. Paul. Gr.* Ienae a. 1777; *Symbolae criticae ad supplendas et corrigendas variarum N. T. lectionum collectiones*, vol. 1, a. 1785, vol. 2, a. 1793; *Commentarius crit. in textum Gr. N. T.* Ienae pars 1, a. 1798, pars 2, a. 1811 (nonnisi Mt et Mc); dissertationes *De codd. evv. Or.* et *Curae in hist. text. epp. Paul.* iterum prodierunt in Griesbachii *Opuscc. acadd.* ed. Io. Phil. Gabler, Ienae a. 1824.1825.

Textu tamen verissime Griesbachiano qui uti voluerit, quaerat editionem minorem, quam dicunt, anni 1805,[1] quae iudicio maturato[2] editoris innititur; Tischendorfius ut et alii[3] iniuria usus est editione 1796—1806.[4] Inter mille Reussianos differt haec editio a secunda undeviginti locis; lectiones prorsus novas quattuor habet; citat etiam Reussius lectiones marginales 22 a viris hodiernis commendatas. Anno 1827 prodiit iterum Berolini tomus primus *N. T. Gr.* Griesbachiani a Davide Schulzio,[5] Tischendorfii fautore, curatus. Melius in ordinem redacta sunt omnia, textus unam columnam habens, apparatus duo; apparatus criticus notabiliter auctus est et multa vitia emendata sunt; prolegomena Schulzii callide tractant de rebus criticis. Dolendum est mancam esse hanc editionem.

Nunc redeundum est ad annum 1776, quo anno Eduardus Harwoodus (nat. a. 1729, mort. a. 1794), theologus Londinensis, editionem N. T. Gr. satis notabilem curavit, adhibens in primis codicem Cantabrigiensem in evangeliis et actibus, Claromontanum in epistulis Paulinis, Alexandrinum ubi illi deficiebant. Ex Reussii locis mille deserit Elzevirios 711ies. Cum Lachmanno consentit, ex mille, locis 643. Reussius citat locos 203 quibus novas lectiones praebuit Harwoodius, ex quibus multae viris hodiernis probatae sunt;

[1] Editio elegans duobus tomis Lipsiae annis 1803—1807 edita textum eundem exhibet.

[2] Cf Schulzii verba *N. T. Gr.* Griesbachii, Berolini a. 1827, praef. p. xix: „permultis in locis ab hac a nobis renovata editione Halensi discrepat, sed eam textus N. T. formam et conditionem monstrat, quam seriore sua aetate novissimeque iustam et veram esse vir summus iudicavit.“

[3] V. cl. Scrivenerus, *Intr.* ed. 2, p. 416, adn. 1, reprehendit Griesbachium propter verbum *δίκαιον* Mt 27,4 sed editio anni 1805 quam Scrivenerus, p. 415, praedicaverat, *ἀθῷον* praefert.

[4] Confusa sunt a Tischendorfio signa Griesbachiana ┼ ⁜ ♯, sed errores hi in capite XII, *addendis et emendandis* corriguntur.

[5] Cf Doedes, *Verhandeling over de tekstkritiek des Nieuwen Verbands*, Harlemi a. 1844, p. 117—133.

inter has non numerantur loci quibus Griesbachius fere eodem tempore lectiones easdem easque novas exhibuit.

Christianus Fridericus Matthaeius[1], Thuringus (nat. a. 1744, mort. a. 1811), professor Moscuae, Misniae, Witebergae, edidit annis 1782—1788: „Novum Testamentum XII. tomis distinctum Graece et Latine.

Textum denuo recensuit, varias lectiones nunquam antea vulgatas ex centum codicibus mss. variarum bibliothecarum, Mosquensium, Pultaviensis, Dresdensis, Lipsiensis, Goettingensis, et suae summa diligentia et fide collegit et vulgavit, lectionaria ecclesiae Graecae primum accurate evolvit, singulasque lectiones sedulo indicavit; scholia Graeca maximam partem inedita addidit etc. Cum tabulis aeneis xxix. Rigae a. 1788.“ Huic titulo, volumini ultimo quod Matthaei evangelium continet praefixo, praeiverant in tomis singulis tituli alii non inter se coniunctis. Prodierunt tomi tres Cath — Act — Ro Tit Philem anno 1782, unus 1 2 Co a. 1783, duo Gal Eph Phil — Heb Col a. 1784, duo 1 2 Thes 1 2 Tim — Apoc a. 1785, duo Lc — Io a. 1786, duo Mt — Mc a. 1788. In tomo *Matt*, p. 481—484, invenies catalogum codicum a Matthaeio in quattuor evangeliis adhibitorum et in tomo *Apoc*, p. 335—337 codicum in Act Epp Apoc adhibitorum. Textus Latinus Vulgatae est versionis, e codice Demidoviano haustus in Act Epp Apoc.

Pretium editionis huius minime parvum est, non propter textum, quem Matthaeius ad codices aetate inferiores constituit (exhibet Reussius lectiones duodecim novas Matthaeii in primis ex Apocalypsi), sed propter ea multa quae Matthaeius in tomis his reposuit atque coacervavit, codicum descriptiones, facsimilia, conlationes, scholia, fragmenta omnis generis. Acerbitate et conviciis maxime dolendis prolegomena scatent. Matthaeii conlationes codicum Novi Testamenti et Chrysostomi optimae sunt notae; quod ad codices nonnullos attinet dum ipse eos perlustrabam accuratam eius diligentiam admiratus sum.

Codices hos contulit Matthaeius:

a = Evv 259	B = Evrm 47
a = Act 98 (a^1) Paul 113 (a vel a^2)	b = Prax 13
Prax 82 (a^3)	c = Act 99 Paul 114

[1] Cf supra, p. 190.

c = Evrm 48
d = Evv 237
d = Act 100 Paul 115
e = Evv 238
e = Prax 14
f = Act 101 Paul 116
f = Evrm 49
g = Evv 239
g = Act 102 Paul 117
H = Evrm 50
h = Act 103 Paul 118
i = Evv 240
i = Paul 119
k = Evv 241 Act 104 Paul 120 Apoc 47
l = Evv 242 Act 105 Paul 121 Apoc 48
m = Evv 243
m = Act 106 Paul 122
n = Evv 244
n = Paul 123
o = Evv 245
o = Apoc 49
p = Evv 246
p = Apoc 50
q = Evv 247
q = Paul 124
r = Evv 248
r = Apoc 90
s = Evv 249
s = Paul 76
t = Apoc 32
t = Evrm 51
tz = Prax 15
V = Evv V
v = Evv 250
v = Prax 5
x = Evv 251
x = Act 69 Paul 74 Apoc 30 (Knittelii conlat. usus est)
z = Evv 252
10 = Evv 253
11 = Evv 254
12 = Evv 255
14 = Evv 256
15 = Evv O (Scholzii Evv 257)
16 = Evrm 56 Prax 20
17 = Evv 258
18 = Evv 99
19 = Evrm 57
20 = Evv 89
ξ = Evrm 52 Prax 16
χ = Evrm 53 Prax 17
ψ = Evrm 54 Prax 18
ω = Evrm 55 Prax 19

De codice G^{paul} vide infra caput VII, 3, sub codice G. „Fragmentum vetus," a Matthaeio primum conlatus et citatus ad Heb 10, 1—7, 32—38, N^{c} in Tischendorfii ed. 7, est pars codicis H^{paul}.

Praeterea contulit atque laudavit Matthaeius 23 codices homiliarum Chrysostomi in Matthaeum vel in Iohannem, signis: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 13. *α. β. γ. δ. ε. ζ. η. ϑ. λ. μ. π. ϱ. φ.*; et 11 codices eius homiliarum in epistulas Pauli signis: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. *α. β.*

Matthaeii editio altera, minor, versione Vulgata omissa, prodiit annis 1803—1807: „Novum Testamentum Graece.

. . . Iterum recensuit, sectiones maiores et minores Eusebii, Euthalii et Andreae Caesariensis notavit, primum quoque lectiones

ecclesiasticas ex usu Ecclesiae Graecae designavit ac synaxaria Evangeliarii et Praxapostoli addidit et criticis interpositis animadversionibus edidit Christianus Fridericus de Matthaei . . ." 3 tom. Curiae Variscorum 1803.1805; Ronneburgi 1807. Nonnullis in exemplaribus tomi primi legitur in titulo ex errore „Wittenbergae" (cf vol. 2, p. 327). Matthaeius, vol. 1, p. 679—704 recenset editiones *N. T. Gr.* insigniores, quae editionem eius praecesserunt, et p. 704—716 editiones suas; exhibet, p. 769—783 excursus de locis variis Novi Testamenti: Lc 3,33 Mt 8,28 et locc par [Io 1,26] Mt 16,2.3 Lc 10,42 11,2—4 Mt 14,19.20 Io 1,18. In editione hac constituenda, praeter ea quae ad editionem priorem adhibuerat, usus est Matthaeius codicibus 11 evangeliorum, 4 actuum, 4 epp. cath., 4 epp. Paul, 8 apocalypsis (cf vol. 3, praef. ad Apoc p. 4); codices 8 apocalypsis includunt *t* et *x* in appendice ad Apoc in eius editione priore descriptos atque „lectiones Ioannis Hentenii, ex eius Arethae exemplari ab aliis editoribus neglectas." Molitus est Matthaeius et anno 1805 edere voluit tomum qui conlationem horum aliorumque codicum summa 24 praeberet (cf vol. 3, append. ad Apoc p. 102). In appendice ad Apocalypsim, vol. 3, p. 99—102, praebuit Matthaeius conlationem codicis Apoc 65, quae conlatio Scholzium, Scrivenerum, ceteros latuisse videtur. In editione hac Matthaeii notat Reussius lectiones quinque novas.

Andreas Birchius (nat. a. 1758, mort. a. 1829) edidit Hauniae a. 1785 descriptionem[1] codicum N. T. Gr., atque anno 1788: „Quatuor evangelia Graece cum variantibus a textu lectionibus codd. MSS. bibliothecae Vaticanae, Barberinae, Laurentianae, Vindobonensis, Escurialensis, Havniensis regiae, quibus accedunt lectiones versionum Syrarum, veteris, Philoxenianae et Hierosolymitanae, iussu et sumtibus regiis." 4° et fol. Hic tomus[2] exhibet lectiones

[1] Birch, *Kritisk Beskrivelse over graeske Haandskrifter af det Nye Testamente*, Hauniae a. 1785. Hoc loco commemoretur Iohannes Christophorus Harenbergius, qui de Marci textu tractavit: „Adnotationes ad evangelii Marci capita quatuor priora," *Symbolae literariae ex Haganis factae Duisbergenses*, Hagae Comitum et Duisbergi a. 1784, tom. 1, pars 2, p. 307—534. Quid in quoque loco legendum censuerit adnotationes docent.

[2] Brunnius [Bruun], *Bibliotheca Danica* (Hauniae a. 1877, vol. 1, col. 48), „Andet Hefte," a. 1875, col. xxxiii, adn., dicit bibliothecam universitatis Hauniensis exemplar huius libri habere

a viris Birchio, Adlero, Moldenhauero in Italia, in Hispania, in Germania conlectas, textui Stephaniano anni 1550 subiunctas. Incendio anni 1795 deleta sunt exemplaria multa et cum iis typi et chartae neque posthac ad finem perduci potuit opus. Sed Birchius tomis tribus parvis edidit *Varias lectiones ad textum* Act Cath Paul a. 1798, Apoc a. 1800, Evv a. 1801.

Contulit Birchius vel perlustravit hos codices: item nonnullos inspexerunt amici eius, quorum nomina adposita sunt:

Vat 349 = Evv 127
351 = Evrm 35
354 = S^{evv}
356 = Evv 128
358 = .. 129
359 = .. 130
360 = .. 131 Act 70 Paul 77 (Apoc 66)
361 = Evv 132
363 = .. 133 Act 71 Paul 78
364 = .. 134
365 = .. 135
366 = Act 72 Paul 79 Apoc 37
367 = Act 73 Paul 80
579 = Apoc 38
665 = Evv 136
756 = .. 137
757 = .. 138
758 = .. 139
760 = Act 74
761 = Paul 81
762 = .. 82
765 = .. 83
766 = .. 84
1067 = Evrm 36
1136 = Paul 85 Apoc 39
1158 = Evv 140
1160 = Evv 141 Act 75 Paul 86 Apoc 40
1209 = B
1210 = Evv 142 Act 76 Paul 87
1229 = Evv 143
1254 = .. 144
1548 = .. 145

Pal-Vat 5 = Evv 146
89 = .. 147
136 = .. 148
171 = .. 149 Act 77 Paul 88 Apoc 25
189 = Evv 150
220 = .. 151
227 = .. 152
229 = .. 153

Alex-Vat 28 = Evv 154
29 = Act 78 Paul 89
68 = Apoc 41
79 = Evv 155
179 = Act 40 Paul 46 Apoc 12
189 = Evv 156

notis manu scriptis locupletatum. In illa bibliotheca primo nihil inveniri poterat; denique adtulit bibliothecarius amicissimus volumen manuscriptum (eo tempore, mense maio anni 1878, nondum numero ornatum), quod conlationem Milliani textus in Act Cath Paul cum codice B Vaticano 1209 continebat.

Urb-Vat 2 = Evv 157
3 = Act 79 Paul 90
Pio-Vat 50 = Act 80 Paul 91 Apoc 42
53 = Evv 158
Barb 8 = Evv 159
9 = .. 160
10 = .. 161
11 = .. 162
12 = .. 163
13 = .. 164
14 = .. 165
23 = Apoc 43
115 = Evv 166
208 = .. 167
209 = .. 112
211 = .. 168
377 = Act 81
Aug. 2 = L^act paul
Vallicell vel Vall
B. 133 = Evv 169
C. 61 = .. 170
C. 73 = .. 171
F. 90 = .. 172
Bas 22 = Evv 173
41 = .. 174
119 = .. 175 (Act 41 Paul 194 Apoc 20)
152 = Evv 176
163 = .. 177
Angel 1 = Evv 178
2 = .. 179
Borg 1 = T^evv
2 = Evv 180 (Zoega);
[„Borg. 4"] Act 82 Paul 92 Apoc 44 (Engelbreth)
3 = Evrm 37 Prax 7
Zelada = Evv 181
Neapol Reg = Act 83 Paul 93
Laur IV, 1 = Act 84 Paul 94
5 = .. 85 .. 95

Laur IV, 20 = Act 86 Paul 96 (Apoc 75)
29 = Act 87 Paul 97
31 = .. 88 .. 98
32 = .. 89 .. 99 Apoc 45
VI, 11 = Evv 182
14 = .. 183
15 = .. 184
16 = .. 185
18 = .. 186
23 = .. 187
25 = .. 188
27 = .. 189 Act 141 Paul 239
28 = Evv 190
29 = .. 191
30 = .. 192
32 = .. 193
33 = .. 194
34 = .. 195
VIII, 12 = .. 196
14 = .. 197 Act 90
X, 4 = Paul 100
6 = .. 101
7 = .. 102
19 = .. 103
Laur 256 (Aedil 221) = Evv 198
Lect Flor 1 = Evrm 38 = 117
2 = .. 39 = 118
S. Mariae Flor 5 = Evv 199
6 = .. 200
S. Marci Flor 701 = Evv 201 Act 91 Paul 104 (Apoc 94)
705 = Evv 202
707 = .. 203
Bonon 640 = Evv 204 Act 92 Paul 105
Ven 5 = Evv 205 Act 93 Paul 106 (Apoc 88)
6 = Evv 206 Act 94 Paul 107
8 = .. 207

Ven 9 = Evv 208
10 = .. 209 Act 95 Paul 108 Apoc 46
11 = Act 96 Paul 109
27 = Evv 210
33 = Paul 110
34 = .. 111
35 = .. 112
539 = .. 211
540 = .. 212
541 = Evv 355
542 = .. 213
543 = .. 214
544 = .. 215
S. Iohan. in viridario Patavii, nunc Ven. S. Marci Gr. I. iii = Evv 217
Nanii = U^evv (Münter)
(Canonici = Evv 216) (Münter)
Vind Lamb 1 = Evv 218 Act 65 Paul 57 Apoc 33
30 = Evv 123
31 = .. 124
32 = .. 219
33 = .. 220
34 = Act 66 Paul 67 Apoc 34
35 = Act 63 Paul 68
36 = .. 64 .. 69
37 = .. 67 .. 70
38 = Evv 221
39 = .. 222
40 = .. 223

Vind Koll 4 = Evv 108
6 = .. 125
8 = .. 224
9 = .. 225
10 = Paul 71

Esc 1 = Evrm 40
2 = Evv 226 (Act 108 Paul 228)
3 = Evrm 41
4 = .. 42
5 = Evv 227
6 = Evrm 43
7 = Evv 228 (Act 109 Paul 229)
8 = Evv 229
9 = .. 230
10 = .. 231
11 = .. 232
12 = .. 233
} Moldenhauerus

Havn 1 = Evv 234 Act 57 Paul 72
2 = Evv 235
3 = Evrm 44 Prax 8
} Henslerus

Reg Par 14 = Evv 33 Act 13 Paul 17
50 = Evv 13
} Begtrup

Messan 1 = Evv 420
2 = Act 175 Paul 216
Panorm = Paul 217
Syracus = Evv 421 Act 176 Paul 218
} Münterus

Codices nonnullos sive codicum partes uncis inclusi quia non videntur a Birchio laudari. Conlatio codicis Par. 14 invenitur in *Var. lectt. ad Apoc.* p. 95 sqq.

Franciscus Carolus Alter (nat. a. 1749, mort. a. 1804), professor Vindobonensis, edidit annis 1786 (vol. 2) et 1787 (vol. 1) „Novum Testamentum ad codicem Vindobonensem Graece expressum." Typis expressit ex professo codicem Evv 218 Act 65 Paul 57 Apoc 33 [et Apoc 34] „quem

solis illis in locis ad editionem Lutetianam Roberti Stephani anni 1546" recensuit „ubi codex vitium exhibere" ei „videbatur". Quae vitia nuncupavit melius lectiones sibi displicentes vocasset, namque arbitrio suo addidit, omisit, mutavit.[1] Tum conlationes codicum viginti Graecorum, duorum Latinorum, quattuor Slavonicorum et editionis Coptici cum textu illo versicolori tot in appendicibus quot erant codices exhibuit; qua lectionum dispersione necnon conlationis cum textibus diversis incertitudine, non est quod dicam incommodum magnum lectoribus factum esse. Reussius enumerat lectiones novas tredecim in textu Alteri.

Contulit (vel edidit) Alter hos codices Graecos (addo vol. et p.):

Evv N^{vind} = 1,999—1001
Evv 3 Act 3 Paul 3 = 1,704—750; 2,559—630
Evv 76 Act 43 Paul 49 = 1,375—413; 2,631—688
Evv 77 = 1,323—374
Evv 108 = 1,477—527
Evv 123 = 1,807—880
Evv 124 = 1,881—998
Evv 125 = 1,636—703
Evv 218 Act 65 Paul 57 Apoc 33 = 1,1—319; 2,3—411
Evv 219 = 1,1012—1054
Evv 220 = 1,414—476
Evv 224 = 1,1055—1068
Evv 225 = 1,528—635
Act 63 Paul 68 = 2,741—788
Act 64 Paul 69 = 2,789—853
Act 66 Paul 67 Apoc 34 = 2,415—558
Act 67 Paul 70 = 2,689—740
Paul 71 = 2,854—920
Apoc 35 = 2,921—940
Apoc 36 = 2,941—967

De editionibus Knappii quinque (Halae a. 1797. 1813. 1824. 1829. 1840) et successorum eius Schotti (a. 1805. 1811. 1825; 1839 ed. Baumgarten-Crusius) Tittmanni (ed. ster. a. 1820 et al.), Vateri (a. 1824), non est quod disseram; modo plus modo minus lectiones Elzevirianas pro Griesbachianis deserunt.

Iohannes Martinus Augustinus Scholzius[2] (nat. a. 1794, mort. a. 1852) professor Bonnensis, ecclesiae Romanae theologus, post *Curas criticas* anni 1820 in quibus de

[1] Cf Reussium, *Biblioth.* p. 190—192.

[2] Cf supra, p. 192. 193.

codicibus Parisiensibus tractavit et post *Itinerarium* („Biblisch-kritische Reise“) anni 1823 in quo de codicibus Gallicis, Helvetiis, Italicis, Palaestinensibus aliis tractavit, edidit Lipsiae:

N. T. Gr. Textum ad fidem testium criticorum recensuit, lectionum familias subiecit, e Graecis codicibus manuscriptis, qui in Europae et Asiae bibliothecis reperiuntur fere omnibus, e versionibus antiquis, conciliis, sanctis patribus et scriptoribus ecclesiasticis quibuscunque vel primo vel iterum collatis copias criticas addidit, atque conditionem horum testium criticorum historiamque textus Novi Testamenti in prolegomenis fusius exposuit, praeterea synaxaria codicum KM 262.274 typis exscribenda curavit Io. M. A. S. Vol. 1: IV evangelia complectens, Lipsiae a. 1830, p. clxxii, (4), 496 in quarto; vol. 2: actus apostolorum, epistolas, apocalypsim complectens, Lipsiae a. 1836, p. lxiii, 469.

De editione hac, quod ad textum attinet, paucis haec monenda sunt: Scholzium, etsi hic illic lectiones receptas (62 inter mille Reussianos) vel alias (42 inter mille eosdem) praetulit, Griesbachii plerumque textum repetiisse, praecipue in volumine secundo, hoc etiam fecisse, quamquam lectiones Griesbachianae minime familiae Asiaticae fuerunt, quam familiam ex professo Scholzius sequi voluit laudaveratque in dissertationibus de textus recensionibus; Tischendorfius lectiones Scholzii etiam in hac editione octava non missas fecit „cum propterea quod nostra aetate solus inter catholicos theologos in hoc litterarum genere tantos labores suscepit, tum propter nomen quod inde apud theologos utriusque confessionis consecutus est“. In Anglia primo laudatus est textus Scholzii ut qui textui recepto faveret, viri tamen docti mox perceperunt neque editori neque conlatori fidem haberi posse. Quod ad apparatum spectat enumeravit Scholzius primum codices $X^{vat}W^{a}Y$ Evv 260—469 (contulit 5), Act 110—192 (cont. 3), Paul 125—246 (cont. 3), Apoc 51—89 (cont. 1), Evrm 58—181 (cont. 1), Prax 21—58 (cont. 1); ex codicibus non integre conlatis, paucos maiorem partem, plerosque prorsus non

contulit. Praeterea perlustravit codices iam cognitos KMX L^{paul} multosque minusculos, paucissimos integre conferens, nonnullos maiorem partem. Hausit etiam Scholzius lectiones nonnullas ex versionibus, nonnullas ex patrum scriptis. Haec omnia tamen fecit tam incredibili neglegentia ut testimonium eius nisi ab aliis corroboratum ubique in dubium vocandum sit. Testibus Davide Schulzio atque Tischendorfio, in toto libro vix multa leguntur quae falsis non abundent.[1]

Codices Scholzii hodie aliis signis indicati: *Evv* I = N O = Evrm 295 R = Evrm 294 Γ = N; cf infra, caput VIII, 1, num. 81. 82.236.257 *Act* G = L; cf VIII, 2, num. 61.86.112.152 *Paul* I = L 53 et 64 = M frag. vet. ap. Mt. = H; cf VIII, 3, num. 51.60.61. 96.222.223.225.226 *Apoc* 50^2 = 90

Per hos annos, 1707—1830, movebatur, ut vidimus, controversia inter eos qui textui recepto se addicebant et eos qui testibus antiquis fidere malebant. Harwoodus solus receptum reiecerat, ipse ab aequalibus reiectus. Alii, etiam Griesbachius ille, exemplo fuerunt quam inutile esset textum receptum quasi fundamentum habere in textu constituendo. Hic textui recepto sine luctu vale dicimus; incipit, dilucescit dies novus, dies qui textum veterem quaerit, nulla traditione seriorum saeculorum impeditus.

[1] De Scholzio cf Doedes, *Verhandeling over de tekstkritiek des Nieuwen Verbonds*, Harlemi a. 1844, p. 176—212. Hoc loco etiam commemoretur opusculum Guil. Frid. Rinckii, verbi divini ministri, qui quamvis iudicio satis tenui in rebus criticis praeditus bene de codicibus minusculis conferendis meritus est; *Lucubratio critica in acta app., epistolas catholicas et Paulinas* etc. Basileae a. 1830: *de classibus codicum*, p. 2—19 (cf supra, p. 193, adn. 2); *de codicibus Venetis bibliothecae D. Marci*, p. 19—42: adiit Evv 205 (Act 93 Paul 106 Apoc 88), Evv 206 (Act 94 Paul 107 Apoc 109), Evv 209 (Act 95 Paul 108 Apoc 46); Act 96 (Paul 109), de hoc codice fusius disserit, p. 30—42, Paul 110.111.112 (Rinckii 113 catalogis Scholzii et Tischendorfii abest); *varia lectio*, *cum animadversionibus criticis*, p. 43—227: lectiones sed non omnes exhibet ex codicibus Act-Cath 93.95.96 (hos numeris Paulinis 106.108.109 significavit) Paul 106.108.109.110.111.112 (113 raro excitatur) Apoc 46 (capp. 1—3); *observationes criticae in evangelia*, p. 228—351.

(3.) 1831—1881: LACHMANNUS—WESTCOTTIUS HORTIUSQUE.

Qui novam aetatem instauravit non theologus sed philologus fuit, Carolus Lachmannus professor Berolinensis, cuius editio stereotypa Novi Testamenti Graece Berolini anno 1831 prodiit, formae minoris, annis 1837 et 1846 mendis paucis sublatis repetita.

Prolegomena desunt, sub finem tamen libri, p. 461, praefiguntur tabulae lectionum textus recepti variarum haec: „De ratione et consilio huius editionis loco commodiore expositum est (*theolog. Studien und Kritiken* 1830, p. 817—845). hic satis erit dixisse, editorem nusquam iudicium suum, sed consuetudinem antiquissimarum Orientis ecclesiarum secutum esse. hanc quoties minus constantem fuisse animadvertit, quantum fieri potuit ea quae Italorum et Afrorum consensu comprobarentur praetulit: ubi pervagatam omnium auctorum discrepantiam deprehendit, partim uncis partim in marginibus indicavit. quo factum est ut vulgatae et nis proximis duobus saeculis *receptae lectionis* ratio haberi non posset. huius diversitas hic in fine libri adiecta est, quoniam ea res doctis iudicibus necessaria esse videbatur.“ Cf etiam *Stud. und Krit.* a. 1835, p. 570—572.

Tum annis 1842.1850 publici iuris factum est duobus tomis: „N. T. Graece et Latine. Carolus Lachmannus recensuit. Philippus Buttmannus Ph[ilippi]. f[ilius]. Graecae lectionis auctoritates apposuit.“[1] Cum tamen lectiones non nisi paucas in editione altera mutaverit (Reussius,

[1] Lachmannus ipse lectiones Latinas apponendas, textum utrumque constituendum curavit. Praefatio tomi primi tractat de codicibus et scriptoribus, in primis de codicibus Latinis, et „de recensendi arte“ neque remittit „Graeas“ (ita quosdam editionis minoris censores Aeschyleo nomine compellat) viriliter vituperare: praefatio tomi alterius nonnulla de emendatione (pp. iii—xiii) et disputationem de ordine narrationum in evangeliis synopticis (pp. xiii—xxv) praebet.

Quae Lachmannus callidius disseruit de versione vetere Latina, quae etiam meruit de editione versionis Vulgatae Latinae, infra, capite IX, 2, (1), *a* et *b* laudabuntur. Quae de rebus orthographicis et de interpunctione scripsit, vol. 1, p. xxxix—xliv, minime praetereunda sunt. Conferendus est Doedes, *Verhandeling over de tekstkritiek des Nieuwen Verbonds*, Harlemi a. 1844, p. 150—175.

Bibl. p. 244) cumque disertissime de principiis eius criticis in lucubratione illa anni 1830 et in editionis maioris praefatione sententia haud mutata scripserit, nihil impedit quin editiones has simul tractemus.

Statim id animadvertendum est, Lachmannum, consulto ut ita dicam, de ipso textu apostolorum desperasse:[1] „Non peto lectionem veram, quae sane saepe a teste unico servatur, non minus tamen saepe prorsus periit, sed quaero vetustissimam inter eas quae sine dubio late evulgatae sunt."[2] Negat sibi, negat aliis qui textum edere velint, iure aliud optandum esse quam rem criticam ab internis, ut aiunt, indiciis pendentem missam facere et textum historicum atque traditum constituere; quo facto, criticorum alius generis fore censet emendatione et coniectura[3] eruere quae lectio vera sit (p. 820). „Non quod me rectius aliis aut facilius, quid sancti auctores scripserint aut non scripserint, cognoscere posse dicam (nam id neque nunc agitur neque iis qui sibi arrogant invidendum est)" (vol. 1, p. xxxii). Concedit auctoritate testium, quam ex professo sequitur, nonnullis locis lectiones certe non genuinas commendari, nihilominus eam illis etiam locis ducem habere vult.[4]

[1] Lachmanni verba citans non addo nisi paginas Arabicis litteris notatas ex *Stud. und Krit.* supra adlatis, et tomum editionis maioris, additis paginis praefationum litteris Romanis notatis.

[2] „Ich bin gar noch nicht auf die wahre Lesart aus, die sich freilich gewiss oft in einer einzelnen Quelle erhalten hat, ebenso oft aber auch gänzlich verloren ist, sondern nur auf die älteste unter den erweislich verbreiteten:" p. 826.

[3] De qua cf Lachm. vol. 2, p. iii—xiii.

[4] „Nur dies kann man vielleicht dem strenghistorisch constituirten Texte zum Fehler anrechnen, dass er an manchen Stellen für die scheinbar annehmliche Lesart eine wenig verständliche, zuweilen auch eine sicher unrichtige geben wird:" p. 821, cf p. 839. Inde fit ut — etsi Lachmannus ut qui spurii sint expresse reiecit locos Mc 15,28 16,9—20 Lc 24,12, et verba Lc 11,2 *ἡμῶν ὁ ἐν τοῖσ οὐρανοῖσ, γενηθήτω τὸ θέλημά σου* 11,4 *ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶσ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ,* Lc 24,36 *καὶ λέγει . . . ἡμῶν* 24,51 *καὶ ἀνεφέρετο*

Textum illum vetustissimum et late vulgatissimum invenit Lachmannus sub finem saeculi quarti, tempore Hieronymi.[1] Testificationis momenta sex distinxit (vol. 1, p. viii, cf p. xxxiii sqq.): „[1] Nihil testatius esse potest eo in quo omnes undique auctores consentiunt. [2] paulo minus efficit consensio, si eorum pars taceat vel aliquo modo deficiat. [3] porro maius in testium ex diversis regionibus coactorum concordia firmamentum est quam ab aliquot popularibus vel neglegentia vel quasi compacto ab illis discedentibus periculum. [4] sed ancipitia censenda sunt testimonia, cum longinquorum testium consensus aliorum item locis diiunctorum in diversa testificatione consensu elevatur. [5] incerta sunt quae in aliis regionibus alio, sed constanti singularum consuetudine, tradita sunt. [6] postremo infirma, in quibus ne eaedem quidem regiones consentiunt.“ Cum tamen testes occidentales non integri sint et partim non nisi Latine exstent, nusquam dedit Lachmannus lectiones quas illi soli testantur.[2] Sed in commentario suo significavit signo aequalitatis (=) lectiones quas testes occidentales omnes testantur negantibus omnibus orientalibus; hae lectiones non citatae sunt in editione minore, neque plerumque Lachmanno videbantur esse

εἰσ τὸν οὐρανον 24,52 *προσκυνήσαντεσ αὐτόν* (vide p. 842—844) — haec omnia in textu eius inveniantur nullo dubii signo notata. Ita etiam re vera pro interpolatis, non pro dubiis, habuit Lachmannus verba uncis inclusa Lc 11,2 22,43.44.64 23,17.23.34.38 24,36 (vide p. 841).

[1] „In einer jüngern Gestalt brauchen wir so leicht keine Stelle zu geben, als wie sie in den letzten Jahren des vierten Jahrhunderts gelesen ward, wie Hieronymus sie in seiner verbesserten Uebersetzung gewährt:“ p. 822.

[2] „Die occidentalischen Lesarten sind uns nur unvollständig bekannt, und sie sind uns sehr oft nur lateinisch überliefert . . . . Daher habe ich vorgezogen, durchaus einen orientalischen Text zu geben:“ p. 827.

genuinae;[1] nonnulla excipienda notantur supra (p. 259, adnot. 4). Quaerimus tunc textum quarti saeculi exeuntis orientalem.

Quibus testibus usus est Lachmannus ad textum iam quaesitum constituendum? Cum Griesbachio testes orientales et occidentales distinxit, sed non videtur distinctionem hanc satis accurate tractavisse et prorsus reicit opinionem Griesbachii iustam de partibus codicum A et B inter se dissentientibus quod ad familias sive recensiones textus attinet (p. 825.826). Debebat tamen, cum omnis textus eius ratio a distinctione illa penderet, distinctionem omni cura tractare. Quo modo scire potuit lectiones orientales probandas, occidentales reprobandas esse, nisi vero eas callide distinguere potuit? Sed accipere voluit testes orientales saeculi quarti; quosne accepit? Hos: codices ABC H^epp PQTZ, scriptorem Origenem. Ex hisne hauriri potest Novum Testamentum totum? Minime. H^epp PQTZ fragmenta sunt et de aliis ita scribit: „In maxima Novi Testamenti parte codices A et B conferre possumus, sed non ubique. Per magnam Matthaei partem (etiam Io 6,68—7,6 8,32—52, sed his locis videtur Wetstenius codicem C facillime legisse, in quo codice deerant ex his non nisi Io 7,3—6 8,32—34) et 2 Co 4,13—12,6 orientalium codicum non habemus nisi B, rursusque inde ab Heb 9,14 (i. e. per epistulas pastorales et per apocalypsim) non nisi A, nisi locis quibus accedit rara et incerta codicis C auctoritas.“ Per quartam fere Novi Testamenti partem habuit igitur Lachmannus vix unde sciret utrum oriens inter varias lectiones variaret necne, neque dubius fuit, quin

[1] „Im Allgemeinen behaupte ich, wie oft auch die occidentalische Lesart an Werth der entgegengesetzten gleich stehen mag, es bleibt immer ein seltner Fall, wenn einmal die nicht schwankende Lesart der Lateiner erweislich die wahre oder der wahren näher ist. Sollen die innern Gründe, nachdem nun der Text einmal ziemlich bestimmt ist, auch etwas gelten und zwischen den zwei Klassen im Ganzen gewählt werden, so muss ich meines Orts mit Hieronymus sagen: *multo purior fontis unda quam rivi;*“ p. 842.

saepe lectio parum vulgata pro unica habita esset.[1] Praeterea de codicibus illis paucis dicens, cautionem adhibendam esse monuit: „In orientis exemplaribus cavendum est ne per temporum latitudinem vagemur et constitutos antiquitatis terminos excedamus, si forte illi tres codices quibus paene solis utimur, quoniam eorum aetas accurate definiri adhuc non potuit, interdum aliquid quarto saeculo nondum cognitum ex novicio usu susceperint:“ (vol. 1, p. xxiv).

Tam pauci tam incerti erant testes Lachmanniani orientales; neve oblitus sis velim neque B illo tempore neque C tolerabiliter exploratum esse. Quid quod hi codices saepe inter se dissentiunt? Hic ad testes occidentales contulit se editor:[2] D^{paul} (Lachmanno Δ) et G^{paul} a b c d$^{evv\ act}$ d^{paul} (Lachmanno f) e^{paul} (ff) g Iren Cypr Lucif

[1] „Aber wenn wir den Umfang jeder von diesen orientalischen Handschriften überschlagen, so ist bald ausgerechnet, dass wir zwar im grössten Theile des N. T. wenigstens A und B mit einander vergleichen können, aber doch nicht überall. In einem grossen Theile des Matth. (Auch Ioh 6,68—7,6. 8,32—52: aber hier grade scheint Wetstein die Handschrift C sehr leserlich gefunden zu haben, und ihr fehlte von diesen Stellen nur Ioh 7,3—6 und 8,32—34) und 2 Cor 4,13—12,6. sind wir von orientalischen Handschriften einzig auf B beschränkt, und von Hebr. 9,14. an (also in den Hirtenbriefen [item in epistula ad Philem.] und der Offenbarung durchaus) einzig auf A, wo uns nicht das immer seltne und oft unsichere Zeugniss von C zu Hülfe kommt. Hiedurch entsteht unvermeidlich der Mangel dass in diesen Theilen nur selten das Schwanken des Orients zwischen mehreren Lesarten erkennbar ist, dass also gewiss oft eine wenig verbreitete für die einzige gelten wird. Wer sich daher meiner Ausgabe bedient, muss auf der Hut sein: wo in diesen Theilen des N. T. nur wenig Abweichungen auf dem Rande zu finden sind, da ist auch weniger Sicherheit dass der Text die gebilligtste Lesart des Orients liefert:“ p. 832.833 cf p. 838.

[2] „Der Widerstreit occidentalischer Zeugen kam nicht in Frage, wo die andere Klasse einstimmig war. Hingegen entschied der Gebrauch des Occidents zwischen den schwankenden orientalischen Quellen:“ p. 827.

Hil h^{apoc} sc. Prim et mixtos $D^{evv\ act}$ E^{act} e^{act} vulg; qui testes et ipsi interdum silent; unus extat in actibus unus in apocalypsi, sed sub finem actuum et in epistulis catholicis nullus (p. 838). Ita infirmitatibus testium orientalium medentur infirmiores occidentales. Quid quod hae infirmitates duae in communem conlatae interdum nihil efficere potuerunt? „Contra lectionem codicis unici orientalis, ubi Vulgata nihil attulit, interdum mihi hanc veniam dedi ut auxilium aliunde quaererem, dico codicum aliorum et aetate et auctoritate inferiorum.“[1] Haec autem audendo principia sua deserebat, methodum suam tam firme positam ad tempus mutabat.

Praeterea, quod iam Lachmanni ipsius verbis notavimus, minime satis fuerunt codices illi tres B saeculi quarti A et C quinti in lectiones saeculi quarti varias et probatissimas tradendas. Bene monuit Tischendorfius: „Si sex vel modo tres alii aetatem tulissent, non magis invicem dissentientes quam ABC, Lachmanni textus recensio mirum in modum immutanda esset“.

Inter codices ab editore adhibitos iam editi erant A $D^{evv\ act}$ E^{act} G^{paul} H^{paul} PQTZ a b c $d^{evv\ act}$ e^{act} g et hos contulerunt Lachmannus sociusque eius Buttmannus satis accurate etsi Tischendorfius in apparatu eorum errores non paucos invenit.[2] Quae Knittelius ex P et Q atque Hearnius ex E^{act} neglegenter ediderant Lachmanno vel Buttmanno non attribuenda sunt. Quod ad codices nondum editos spectat, dolendum est editorem non nisi

[1] „Ich habe mir gegen die Lesart einer einzigen orientalischen Handschrift, wo die Vulgata nicht entschied, zuweilen sogar erlaubt an einem dritten Orte Hülfe zu suchen, nämlich in anderen späteren und gewöhnlichen Handschriften . . . Ich kann es nicht übel nehmen, wenn in diesem Punkt, in welchem ich mich inconsequent weiss, jemand einzelne Stellen anders beurtheilt als ich: doch war es gewiss besser, hie und da die Strenge des Grundsatzes zu brechen, als sich der Willkür eines einzigen Schreibers preis zu geben.“ p. 835.

[2] Tischendorf, *N. T. Gr.* ed. 7 mai., proll. p. cvii. cviii adn.

Miconiano-Bentleianam codicis B conlationem a Woidio Fordoque editam et imperfectam Birchianam, Bartoloccii conlatione ignota, codicis C non nisi Wetstenii conlationem in tomo primo (in tomo altero uti poterat Tischendorfii editione), codicis D^paul non nisi Wetstenii conlationem a Griesbachio hic illic emendatam adhibuisse. Eodem modo in textu Vulgatae versionis curando codicis Amiatini conlationem a Fleckio factam satis habuit, etsi ipse Fleckium, hominem „diligentia parum constanti" vituperat (vol. 1, p. xxviii). Facile vel ipse vel per adiutores suos ad hos codices, codice B excepto, adire potuisset.

His artis criticae legibus his instrumentis credidit editor se posse textum Novi Testamenti pure historicum atque firme traditum arbitrio prorsus excluso constituere,[1] qui quasi fundamentum futurus esset in veritate apostolica accuratius eruenda.

Non defuerunt viri docti qui, ut Lückius, etiam editionem primam anni 1831 magna laude celebraverint; multi vero, ut Fritzschii,[2] editionem atque editorem impugnaverunt vel etiam deriserunt, quibus plerumque Lachmannus acerbe neque sine contemptu (cf supra, p. 258, adn. 1) respondit. Tales criticos homines praeviderat editor neque propter vituperationes eorum dolore affectus est eius animus. Aegre attamen tulit Lachmannus De Wettii iudicium: „(vol. 2, p. iv) unum hoc, quod De Wettius, quem virum ego, cum viveret, omnium et verissimum et iustissimum esse iudicavi, omnem operam meam quasi inutilem atque

[1] „Neque in his libris, quorum nullam litteram neglegi oportere sentio, velim quicquam meo arbitratu meoque iudicio definire, sed per omnia auctores sequi et antiquissimos et probatissimos:" vol. 1, p. ix.

[2] De Lachmanni vita et ingenio atque de operibus eius quod ad auctores classicos quos dicunt Romanos et Graecos, et quod ad litteras antiquas Germanicas attinet, confer quaeso librum v. cl. Martini Hertz, *Karl Lachmann: eine Biographie*, Berolini a. 1851; de N. T. editione agitur p. 155—167.

praefestinatam non sine contemptu et opprobriis reiecit, mihi vehementer doluit meque ita depressit, ut mihi totius operae fastidium surreperet et moras nectere inciperem". Inde factum est ut tomus alter usque ad apocalypsim typis exaratus diu in officina remanserit; non ad finem perductus est neque prodiit antequam mortuus est De Wettius.[1] Tischendorfius in prolegomenis ad editionem suam septimam maiorem, p. cxi.cxii, recensuit fortasse severius aequo locos multos ex quibus monstrare tentavit quam inaccurate Lachmannus legibus suis secutus sit. Minime perfecta fuit Lachmanni editio, sed fuit praeclara atque imitatione digna; ipse iam Lachmannus perceperat imitationis initium etiam apud eos qui editionem severe impugnaverint.[2]

Hodie sane, praesertim post vv. cll. Westcottii Hortiique studia, vix erit qui neget textum iam ante finem saeculi quarti idque in oriente variationes plerasque exhibuisse quas hodie videmus. Parum ergo facere videtur qui lectiones varias orientales saeculi quarti quaerat, qui textum illius saeculi instaurare velit. Neque tamen negandum est Lachmannum sive arte sive arbitrio lectiones optimas easque saepe secundi vel tertii saeculi textui intulisse, ut hodie lectiones plurimae Lachmannianae a viris doctis acceptae sint. Reussio teste, praebuit editio prima Lachmanni lectiones novas 108 vel si uncis inclusas conumeras 134, et his locis saepissime cum eo consentit Tischendorfius; in editione maiore et altera non invenit Reussius novas nisi sex. Tischendorfius, qui cum iuvenis primo itinere Parisios peteret

[1] „Dolorem vicit tandem officii suscepti gravitas, quae me commonuit ut ea dumtaxat quae olim parata essent conscriberem; quae tam etsi nunc plerisque displicerent, fortasse tamen post haec tempora aliquem ad veram rationem cognoscendam ducere eiusque studia adiuvare possent" vol. 2, p. iv.

[2] „In quorum vocibus, praesertim cum viderem quosdem mea, quae reprehenderent, clam et furtim imitari, consolabar me paucorum amicorum adsensu, quorum exemplo et praeceptis iuniores deposito fastu atque odio ad sanam rationem deductum iri spero" vol. 2, p. iv.

Lachmanni consilium, ut[1] videtur, sequebatur, qui etiam illo tempore iudicium Lachmanni de editione N. T. Tischendorfiana anni 1841 aegre tulit,[2] reprehendit acerbe Lachmanni editionem, sed in prolegomenis quae postremo edidit,[3] haec de viro illo docto scripsit: „Nihilominus libenter agnoscimus, Lachmanni opus utut imperfectum rem criticam iuvisse nobisque ipsis aliisque ut perfectiora quaereremus incitamento fuisse. Ac quum per ultima haec tempora mirabili modo gravissima critices sacrae subsidia tantopere aucta sint ut ipsi Lachmanno, si adhuc in vivis esset, commentarius totus de integro instaurandus esset, accidit ut quam ille viam, insistens Richardi Bentleii vestigiis, in re critica ineundam censuit, ea nunc demum ad bonum certioremque eventum sit perductura.“ Nomen Lachmanni manebit.

Post editionem Lachmanni minorem late diffusae sunt editiones typis et forma nitidae quas Hahnius[4] et

[1] „Durch einen Abdruck des codex regius Ephraemi und des Claromontanus könnten Pariser Gelehrte sich ein unsterbliches Verdienst um die Kritik des N. T. erwerben“: *Theol. Stud. und Krit.* a. 1830, p. 832, adn. a.

[2] Lachmann, *N. T. Gr.* vol. 1 (a. 1842), p. xxiii: „Nam illa editio, si verum dicendum est, tota peccatum est“.

[3] *N. T. Gr.* ed. Brockhaus, Lipsiae a. 1873, proll. p. xiv; etiam ed. Tauchnitz p. ix.

[4] Aug. Hahn, *N. T. Gr. Post Ioh. Aug. Henr. Tittmannum ... secundis curis recognovit ... A. H.* Ed. ster. Lipsiae a. 1840, ed. Americanam curavit Eduardus Robinsonus, Neo-Eboraci et Bostoniae a. 1842; *N. T. Gr. Ex recensione Aug. Hahnii denuo editum*, ed. ster. Lipsiae a. 1841. „Notitia subsidiorum“ editioni praefigitur, p. xix—xxxvi, et lectiones Griesbachii, Davidis Schulzii, Knappii, Scholzii, Lachmanni in margine neque accurate ponuntur. *N. T. Gr. Post Lachmannum et Tischendorfium ... recognovit ... A. Hahn*, ed. ster. Lipsiae a. 1861; hac in editione additae sunt variationes melioris notae ex Tischendorfii editione septima critica anni 1859 et ex Apocalypsi a Tregellesio anno 1844 edita; nova praefatio disserit de Lachmanni et Tischendorfii principiis.

Theilius[1] recensuerunt, quae lectiones multas ex Griesbachio nonnullas ex Lachmanno et Tischendorfio praebuerunt, quae tamen propter fundamentum, id est textum receptum quem dicunt, rei criticae nihil profuerunt nisi quod lectiones illas novas disseminaverunt. Idem dicendum est de editionibus Samuelis Thomae Bloomfieldii[2] quae, in Anglia et in America usitatissimae, documento sunt rem criticam eo tempore illis in terris arte critica prorsus caruisse; hoc praeterea apparet ex libris Thomae Hartwellii Hornii[3] (a. 1818—1846) et Samuelis Davidsoni[4] (a. 1839), quibus

[1] Car. Godofr. Guiliel. Theile, *N. T. Gr. Ex recognitione Knappii* [haec posthac omissa sunt] *emendatius edidit* . . . C. G. G. T. ed. ster. Lipsiae a. 1844; in adnotatione critica "exhibetur, missis minutioribus, conspectus lectionum editionum Receptae, Griesbachii, Knappii, Scholzii, Lachmanni, Tischendorfii, Hahnii"; — divenditis editionis decimae stereotypae exemplaribus, post obitum Theilii (a. 1854), editio nova adornata est: *N. T. Gr. Theilii editionem recognovit perpetuaque collatione textus et Tregellesiani et Tischendorfiani ante et post inventum Sinaiticum editi locupletavit Oscar de Gebhardt.* Ed. ster. undecima. Lipsiae, 1875.

[2] Bloomfield, *The Greek Testament with English notes* etc. 2 vol. ed. 9, Londinii a. 1855 (ed. 1, a. 1832; ed. 5, a. 1843; ed. 1 Americana, Bostoniae a. 1837). *Additional annotations . . . on the N. T.* Londinii a. 1850. *Critical annotations . . . on the N. T.* Londinii a. 1860: in hoc libro praebet lectiones multas quas ex codicibus Lambethanis et Musei Britannici hausit; praeter codices 14 Lambethanos a v. cl. Scrivenero conlatos, adiit et ut videtur locis selectis contulit Lambethae *Evrm* 229.230.231.232 *Prax* 60.61 62.63.64. In Museo Britannico hos consuluit (uncis inclusi antea ab aliis vel conlati vel perlustrati sunt): *Evv* (G 44.65.72.113.114. 115.116.117.201.202.438.439.446.478) 490.491.492.493.494.495.496. 497.498.499.500.501.502.503.504 (Scrivenerus negat hunc a Bloomfieldio conlatum esse, *Intr.* ed. 2, p. 219, sed Bl. saepe codicem citat, e. g. Io 7,21 8,7.9.12) *Act* (22.25.26.27.28.59.91) 197.198 *Paul* (31.32.33.34.62.75.104) [Harl 5540.5742?] 253.275 *Apoc* (7.8.94. 97) *Evrm* (25.25^{b}.150.181.182) 187.188.189.190.191.192.193. *Prax* 6.

[3] Horne, *An introduction to . . . the holy scriptures*, ed. 9, Londinii a. 1846 (ed. 1, a. 1818); in America ter typis expressa.

[4] Davidson, *Lectures on biblical criticism*, Edenburgi a. 1839.

tunc temporis in Anglia et America summa auctoritas quod ad hanc rem attinet deferebatur.

Vir clarissimus Iacobus Isaacus Doedesius,[1] de praemio a societate Teyleriana Harlemensi proposito certans, librum maximi aestimandum scripsit, qui liber non videtur pro merito cognitus esse. Tribus partibus fusius disserit et acutissime de textus historia, de auxiliis in textu constituendo sive de testibus, de legibus sive de methodo artis criticae cum commentario in locos selectos. Missum „textum receptum" fieri vult et codicem veterem e. g. Alexandrinum typis expressum esse additis lectionibus variis in primis ex codicibus Graecis vetustissimis. Artes liberales cum theologia iunctas id temporis in Batavia magna cum libertate floruisse praeclaro testimonio est quod liber hic et scribi et a societate illa praemio ornari potuit.

In libris Iohannis Georgii Reichii[2] (a. 1847—1862), professoris Gottingensis, criticum oculos, ne dicam gressus, retro flectentem vides: quod tamen ad codices nonnullos minusculos attinet multa non sine fructu suppeditavit.

[1] Doedes, *Verhandeling over de tekstkritiek des Nieuwen Verbonds*, Harlemi a. 1844 formae magnae: pars prima, de textus historia, p. 23—240; pars secunda, de testibus, p. 241—367; pars tertia, de methodo sive de legibus, p. 368—481.

[2] Reiche, *Codicum MSS. N. T. Graecorum aliquot insigniorum in bibliotheca regia Parisiensi asservatorum nova descriptio et cum textu vulgo recepto collatio*, Gottingae a. 1847; codices hos adiit: *Evv* 18 (Act 113 Paul 132 Apoc 51).263 (Act 117 Paul 137 Apoc deest) *Act* 11 (Paul 140).114 (Paul 134).119 (Paul 139).126 (Paul 153).127 (Paul 154); *Act* 12 (Paul 16 Apoc 4).131 (Paul 158) hos duos non nisi descripsit. Lectiones varias invenies codicum *Paul* 132.134.137.139.140.153, p. 46—61; *Cath* 113.114.117.127, p. 61—65; *Apoc* 51, p. 65—73. *Commentarius criticus in N. T. in quo loca graviora et difficiliora lectionis dubiae accurate recensentur et explicantur*, 3 tom. Gottingae a. 1853.1859.1862. Scripsit Reichius, *Codicum . . . collatio*, p. 14, adn.: „Meliorum monumentorum, a Griesbachio Const. recensioni adnumeratorum, textus, *in genere spectatus*, purior est, et genuino, omnium antiquissimo, textui propior, quam Alexandrinorum et occidentalium."

Novum Testamentum ab Eduardo de Muralt[1] editum (a. 1848) parum valet nisi quod conlationes codicum paucorum Petropolitanorum exhibet.

In Anglia praebuit meliora anno 1848 v. cl. Io. Scottius Porterus,[2] Griesbachii et Hugii discipulus; atque tractatus de arte critica biblica anno 1852 a v. cl. Samuele Davidsono[3] editus, in quo Germanorum studiis haud tenuis locus concessus est, prorsus alius fuit atque liber primus Davidsoni et multo melior. In America multa pluris aestimanda, quae ad historiam textus evangeliorum sive ad rem criticam pertinent, et erudite et ingeniose tractavit Andrews Nortonus[4] a. 1846.

De Tischendorfio, Lachmanni discipulo primo, posthac dicam. Anno tertio post editionem Tischendorfianam primam, prodiit cura Samuelis Prideaux Tregellesii (nat. a. 1813, mort. a. 1875). „Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξ ἀρχαίων ἀντιγραφῶν ἐκδοθεῖσα. The book of Revelation in Greek, edited from ancient authorities; with a new English version, and various readings," Londinii anno 1844. Tum anno 1848 mense Augusto *Prospectum* quem dicunt, foras dedit editionis totius Novi

Tregelles.

[1] Muralt, *N. T. Gr., ad fidem codicis principis Vaticani edidit, integram varietatem aetatis apostolicae, versionis II vel III saeculi, codd. Alexandrinorum IV vel V, Graeco-Latinorum VI—VIII s. denuo examinatam, et XI codd. orientalium IV—XV s. nec non Slavonicorum XI—XIII s. nunc primam collatam . . . cum lexidio grammatico adiecit E. de Muralto*, Hamburgi a. 1848 (ed. min. 1846). Muralti MSS signa habent apud Tischendorfium 1[pe] 2[pe] etc.

[2] Porter, *Principles of textual criticism, with their application to the Old and New Testaments* . . . Londinii a. 1848, cum 13 tabulis.

[3] Davidson, *A treatise on biblical criticism* . . . 2 vol. Edenburgi a. 1852; vol. 2 spectat ad N. T. Edidit etiam v. cl. Davidsonus versionem Anglicam Novi Test. Gr. Tischendorfii, *The New Testament* etc. ed. 2, Londinii a. 1876, cum praefatione critica; per incuria tamen non ubique Tischendorfii textum secutus est.

[4] Norton, *Evidences of the genuineness of the gospels*, ed. 2, vol. 1 (a. 1846), p. 23—109, et *add. not.* p. iii—cv; inter alia tractantur loci Mc 16,9—20 Lc 9,55.56 22,43.44 Io 5,3.4 7,53—8,11 21,24.25.

Testamenti Graece et Latine: „The Greek New Testament edited from ancient authorities, with the Latin version of Jerome, from the codex Amiatinus." Publici iuris factae sunt partes editionis huius Matt-Marc a. 1857, Lc-Ioh a. 1861, Act-Cath a. 1865, Ro-2 Th 3,3 a. 1869, 2 Th 3,3 Heb-Philem a. 1870, Apoc a. 1872. Editor iam anno 1861 morbo quem apoplexim vocant affectus, et de novo ab inimico illo impugnatus anno 1870, quaesiverat in apocalypsim edendam curas amicissimas v. cl. B. W. Newtoni. Mortuo editore curaverunt prolegomena et addenda, quae anno denique 1879 prodierunt, vv. cll. F. J. A. Hortius atque A. W. Streanius.

Industria maxima praeparavit Tregellesius omnia in hanc editionem. Ter annis 1845—1846, 1849—1850, 1862 continentem, quam dicunt, petiit, anni 1853 Hiberniam, codices unciales Graecos, nonnullos minusculos, codicem Vulgatae Latinum Amiatinum conferens Romae, Florentiae, Mutinae, Venetiis, Monaci, Basileae, Parisiis, Dresdae, Lipsiae, Hamburgi, Dublinii; in evangeliis contulit EGHI^{b}KMRUXZΓΛ 1.33.69 syr cu. in actibus HL 13.31. 61; in epistulis Paulinis DFLM 17.37.47, in apocalypsi 1.14. Conlationes eius plus semel cum conlationibus a Tischendorfio factis contulit, ut utraeque perfectiores fierent. V. cl. Scrivenerus, qui post Tregellesium codicem Evv 69 Act 31 Paul 37 Apoc 14 contulit, testatur Tregellesium exactissime omnia curasse. Romae anno 1845 codicem B vidit, facultas tamen conferendi ei non concessa est. Anno 1861 codicem Zacynthium Ξ (et fragmentum O) Londinii edidit. Scripsit etiam libros optimos de Novi Testamenti textu annis 1854.1856.[1] Haec breviter de Tregellesii studiis quatenus ad Novi Testamenti textum spectant.

[1] Tregelles, *An account of the printed text of the Greek New Testament, with remarks on its revision upon critical principles*, Londinii a. 1854, et *Introduction to the textual criticism of the New Testament*, in libro, *Horne's Introduction* etc. vol. 4, ed. 10, Londinii a. 1856 et ed. 11, a. 1863, append. p. 751—774.775—784.

Editio tum eius amplissime lectionibus cum Graecis et Syriacis plerumque ab editore ipso conlectis, tum Aegyptiacis, Aethiopicis (adiuvante v. cl. Prevosto), Armeniacis (adiuvante v. cl. Rieu), denique ex patribus usque ad Eusebium, Graecis praesertim Origene atque Eusebio, Latinis Tertulliano, Cypriano, Hilario, Lucifero Calaritano, Primasio, ornata est.[1] Textum praebet quem statuere potuit vetustissimum, et hoc proposito pariter atque testibus latius petitis ratio eius a Lachmanniana differt; nihilominus plerisque locis eadem ab utroque editore leguntur. Evangelia edita sunt antequam codex Sinaiticus publici iuris factus esset et ante studia recentiora Tischendorfii codicem B Vaticanum spectantia. Si haec eum non defecissent, saepius cum Tischendorfio consensisset. In apocalypsi variat textus Tregellesii novus, teste Scrivenero, locis 229 ab editione anni 1844. Quod ad textum Tregellesianum totum attinet, infra in conlatione videbit lector quam paucis locis a Tischendorfio differat. In editione hac octava edenda partem unamquamque Tischendorfius publici iuris non fecit priusquam Tregellesii fasciculus eosdem libros continens editus esset.

Cum vero editio Tregellesii maximi aestimanda ipsa sit, laus tamen viri illustrissimi magis celebranda est quod populares suos a textus recepti adoratione revocavit eosque ad Bentleii principia reduxit. Diu solus fere atque vituperatus laboravit, sed sub vitae finem gavisus est, quod inter alios multos viri etiam spectatissimi cum Alfordius tum Westcottius Hortiusque viam eandem textus ex veteribus testibus quaerendi ingressi sunt.

Nomina Tregellesii atque Tischendorfii intime coniuncta sunt. Tempore fere eodem nati, mortui eodem fere tempore sunt eodem morbo, utriusque editione Novi Testamenti nondum absoluta. Praecelluit Tischendorfius operum numero

[1] In addendis addidit v. cl. Hortius multas lectiones ex patrum scriptis.

et magnitudine et honorum tam privatorum quam publicorum splendore; Tregellesius corpore fragili reque angusta domi impeditus praestabat principiorum criticorum firmitate eorumque usu ad textum definiendum. Duces hi iisdem studiis dediti amicitia diuturna inter se coniuncti sunt, ita ut studiorum fructus alter cum altero saepe communicaret: et dissensione quadam paulisper facta in concordiam multis annis ante utriusque mortem reversi sunt.

Henricus Alfordus edidit Londinii annis 1849—1861 N. T. Graece. In evangeliis anno 1849 noluit nisi textum ad tempus constitutum edere, quod tamen propositum iam anno 1852 in tomo secundo mutavit. Textum quaerit ex codicibus non solum antiquis sed etiam inferioris aetatis. Ad manus non habeo nisi editionem primi tomi septimam anni 1874, alterius sextam a. 1871, tertii quintam a. 1871, quarti quintam a. 1875. Praebet liber praeter textum Graecum, lectiones varias selectas, adnotationes marginales, commentarium critico-exegeticum, prolegomena historico-critica. Hausit editor apparatum plerumque ex aliorum libris sed ipse codicem B Vaticanum locis selectis contulit atque lectiones novas ex W^e a v. cl. P. E. Puseio conlectas praebet; in editione primi tomi quarta primus lectiones ex codice T pro Lc22,20—23,20 exhibuit, loco a fratre eius B. H. Alfordo conlato. Videtur textus plerumque Tregellesii textui propior esse quam Tischendorfiano.

Tregellesio ducente plerique Angli ad Bentleii principia redierunt, non tamen desunt viri docti quibus haec novitas vix placeat. Inter hos eminet vel saltem eminebat v. cl. Fridericus Henricus Ambrosius Scrivenerus, hodie vicarius Hendonensis atque prebendarius Exoniensis, qui textum Stephanicum iterum iterumque edidit, additis lectionibus Elzevirianis, Bezanis, Lachmannianis, Tischendorfianis, Tregellesianis, novissime etiam anno 1881 N. T. Gr. textum a translatoribus versionis Anglicae a. 1611 adhibitum additis non nisi lectionibus eorum qui nuper versionem Anglicam recensuerunt.

Praeter hos libros utilissimos publici iuris fecit Scrivenerus industria indefessa libros multos et codices et conlationes et tractationes quorum tituli infra ponuntur[1] et argumenta passim laudantur. Ipse Scrivenerus in recentibus libris codices antiquissimos pluris quam antea videtur aestimare. Non possum Scrivenerum adducere, nisi v. cl. Iohanne Guil. Burgonio amico auxiliarique Scriveneri commemorato, qui non solum dissertationem[2] doctam de Marci evangelii fine scripsit, sed itineribus longis codices multos minusculos in Gallia et Italia inspexit locisque selectis contulit.[3] Dolendum est eum horum laborum fructus non nisi in actis *The Guardian* dictis reposuisse difficillimis aditu, sed Scrivenerus multa ex iis praebet in *Introductione* sua.

Contulit Scrivenerus (sive quod ad quattuor codices spectat conlationem edidit) codices quinquaginta unum (ipse septuaginta enumerat, quod partem unamquamque Evv Act-Cath Paul Apoc separatim distinguit); libri annorum 1853 et 1859 hoc in catalogo *Coll.* et *Aug.* significantur:

[1] Scrivener, *A supplement to the authorised English version of the New Testament*, vol. i, Londinii, 1845; *A full and exact collation of about twenty Greek manuscripts of the holy gospels*, Cantabrigiae et Londinii a. 1853; *An exact transcript of the codex Augiensis, . . . to which is added a full collation of fifty manuscripts . . . with a critical introduction*, Cantabr. et Lond. a. 1859; *N. T. textus Stephanici A. D. 1550. Accedunt variae lectiones editionum Bezae, Elzeviri, Lachmanni, Tischendorfii, Tregellesii*, Cantabr. 1860.1862.1867.1872.1873.1875.1877 (etiam fortasse aliis annis); *A plain introduction to the criticism of the N. T.* Cantabr. a. 1861, ed. 2, a. 1874; *A full collation of the codex Sinaiticus with the received text of the N. T.: to which is prefixed a critical introduction*, Cantabr. a. 1864, ed. 2, a. 1867; *Bezae codex Cantabrigiensis . . . edited with a critical introduction, annotations, and facsimiles*, Cantabr. a. 1864; *Six lectures on the text of the N. T.* Cantabr. a. 1875 (hunc non vidi); *The N. T. in the original Greek according to the text followed in the authorised version together with the variations adopted in the revised version*, Cantabr. a. 1881.

[2] Burgon, *The last twelve verses of the gospel according to S. Mark*, Oxon. et Lond. a. 1871; frustra hos versus defendit.

[3] Vide infra, cap. VIII, 1, Evv 597.

1. EVANGELIORUM:

a: Evv 470 = Coll. p. xxvi,
b: .. 471 = ... xxvii,
c: .. 472 = ... xxix,
d: .. 473 = ... xxxi,
e: .. 474 = ... xxxiii,
f: .. 475 = ... xxxiv,
g: .. 71 = ... xxxvi,
h: .. 476 = ... xxxviii,
i: .. 477 = ... xxxiii,
j: .. N = ... xl,
k: .. 478 = ... xl,
l: .. 479 Act [g] Paul [g] = Coll. p. xliii,
L: .. 61 Act [m] 31 Paul [m] 37 Apoc [f] 14 = Aug. p. xl,
m: .. 201 Act [h] 91 Paul [h] 104 Apoc [b] 94 = Coll. p. xliv,
n: Evv 480 Paul [j] 250 = Coll. p. xlvi,
o: .. 481 = Coll. p. xlviii,
p: .. 482 = Coll. p. xlix,
q: .. 483 Act [f] 194 Paul [f] 251 = Coll. p. li,
r: .. 484 = Coll. p. lii,
s: .. 485 = Coll. p. liv,
t: .. 486 = Coll. p. lv,
u: .. 487 (a G. Benneto conlatus) = Coll. p. lvii,
v: .. 440 Act [o] 111 Paul [o] 221 = Aug. p. xxxv,
v: .. 488 (a C. Burneio conlatus) = Coll. p. lvii,
w: Evv 489 Act [k] 195 Paul [k] 252 = Aug. p. xxxviii.

2. ACTUUM ET EPISTULARUM CATHOLICARUM:

a: Act 214 Paul [a] 270 = Aug. p. lv,
b: Act 215 Paul [b] 271 = Aug. p. lvii,
c: Act 216 Paul [c] 272 (a. W. Sandersono conlatus) = Aug. p. lviii,
d: Act 217 Paul [d] 273 = Aug. p. lix,
e: Act 218 (ab I. Fentono conlatus) = Aug. p. lxi,
f: cf Evv q,
g: cf Evv l,
h: cf Evv m,
j: Act 219 = Aug. p. lxiii,
k: cf Evv w,
l: Act 24 Paul 29 = Aug. p. lxiv,
m: cf Evv L,
n: Act 53 Paul 30 = Aug. p. lxvi,
o: cf Evv v,
p: Act 61 = Aug. p. lxviii.

3. EPISTULARUM PAULINARUM:

a b c d f g h k l m n o ut supra ad Act,
e: Paul 290 Apoc [a] 93 = Aug. p. lxii,
j: cf Evv n.

4. APOCALYPSIS:

a: cf Paul e
b: cf Evv m
c: Apoc 31 = Aug. p. lxx,
d: Apoc 8 (Act 28 Paul 34) = Aug. p. lxxi,
e: Apoc 29 (Act 60 Paul 63) = Aug. p. lxxi,
f: Apoc 14 (Evv 69 Act 31 Paul 37) = Aug. p. xl,
g: Apoc 95 = Aug. p. lxxii,

h: Apoc 96 = Aug. p. lxxiii,
j: Apoc 97 = Aug. p. lxxiv, [N. T.]
k: Apoc 98 = Aug. p. lxxv,
l: Apoc 7 (Act 25 Paul 31) = Aug. p. lxxvi,
m: Apoc 87 (Act 178 Paul 242) = Aug. p. lxxvi,
n: Apoc 28 = Aug. p. lxxvii.

5. EVANGELIARIORUM:

H: Evrm 150 = Aug. p. xlvii,
P: „ 181 = „ „ l,
P²: „ 182 = „ „ lii,
x: Evrm 183 = Coll. lix,
y: „ 184 = „ lxi,
z: „ 185 = „ lii.

6. PRAXAPOSTOLORUM:

fragm. ex Evrm z: Prax 59 = Aug. p. liv,
a²: Act 214 Paul 270 Prax 87 = Aug. p. lvi.

Novi fuerunt hi codices nisi Evv g j L m v Act-Cath h l m n o p Paul k l m n o Apoc c d e f l n Evrm H. Codices qui sequuntur notavit Tischendorfius aliis quam Scriveneri signis:

Evv	*Act-Cath*	*Paul*	*Apoc*		*Evrm*
g: 71	h: 91	k: 104	a: 93	g: 95	H: 150
j: N	l: 24	l: 29	b: 94	h: 96	
L: 69	m: 31	m: 37	c: 31	j: 97	
m: 201	n: 53	n: 30	d: 8	k: 98	
v [Cant.]: 440	o: 111	o: 221	e: 29	l: 7	
	p: 61		f: 14	m: 87	
				n: 28	

Codex *v* evangeliorum a Burneio non nisi Mc 1,1—4,16 Io 7,53—8,11 conlatus est, et in libro *Coll.* a Scrivenero v insignitus; sed in libro *Aug.* adhibuit Scrivenerus signum v pro codice Evv 440 (Tischendorfii cant^scr) et in libro *Intr.* ed. 2, signum *v* codici illi a Burneio conlato dedit; nihilominus in libro *Aug.* usus est Scrivenerus signo *v* pro codice 440 in locis illis Mc 1,1—4,16 Io 7,53—8,11.

Mens liberior spirat in scriptis v. cl. Thomae Sheldoni Greenii,[1] olim collegii Christi Cantabrigiae socii, qui textu ex testibus antiquis hausto plerumque cum Tregellesio atque Tischendorfio consentit. Dignae sunt quae nominentur

[1] Green, *A course of developed criticism on passages of the N. T. materially affected by various readings*, Londinii [a. 1856]. Acri iudicio tractantur loci 205. *The twofold N. T.: being a new translation accompanying a newly formed text*, Londinii [a. 1865]. *A critical appendix to the twofold* N. T. [Londinii anno circiter 1871].

editiones textus Graeci Apocalypsis a v. cl. Guilelmo Kelleio[1] anno 1860 publici iuris facta, et Novi Testamenti Anglice versi a v. cl. Iohanne Brownio McClellano[2] ex textu novo Graeco.

V. cl. Ezra Abbotus, professor Cantabrigiae in America, inde ab anno 1856[3] textui Novi Testamenti operam dedit et, etsi textum publici iuris non fecit, multa quae ad N. T. textum attinent et scripsit et edidit.[4] In editione Americana libri Smithii, *Dictionary of the Bible*, annis 1866—1870 nonnulla ad N. T. textum spectantia addidit, et annis 1872—1881 multus erat in recensione illa Novi Testamenti Anglici. Ipse minime praeterire possum partem illam laborum Abboti, quae ad aliorum scripta attinet; iudicio, eruditione, accuratione, amicitia, omni modo per multos

[1] Kelly, *The Revelation of John, edited in Greek, with a new English version, and a statement of the chief authorities and various readings,* Londinii a. 1860.

[2] McClellan, *The N. T. . . . a new translation . . . from a critically revised Greek text . . . harmony of the four gospels, notes and dissertations. Vol. 1. The four gospels*, Londinii, a. 1875. V. cl. McClellanus censet ℵ et B pessimos esse codices.

[3] Abbot, „Various readings etc.“ in appendice libri Nortoni *A statement of reasons* etc. ed. 2, Bostoniae a. 1856, p. 432—482.

[4] Abbot, „On the reading ‚only-begotten *God*,‘ in John i. 18,“ *Bibliotheca Sacra*, 1861, p. 840—872; editio libri [Guilelmi Ormii], *Memoir of the controversy respecting the three heavenly witnesses 1 John v. 7,* Bostoniae a. 1866 et post; editio libri C. F. Hudsonii, *A critical Greek and English concordance of the N. T.* Bostoniae a. 1870 (et. 1871.1875.1877.1881); „On the comparative antiquity of the Sinaitic and Vatican manuscripts of the Greek Bible,“ *Journal of the American Oriental Society*, vol. 10 [1872], p. 189—200 et p. 602; „The late professor Tischendorf,“ *Unitarian Review,* a. 1875, mense martio p. 217—236; „On the reading ‚*An* only-begotten *God*‘ or ‚*God* only-begotten‘ John i. 18,“ *Unitarian Review* a. 1875, mense iunio, p. 560—571; „On the reading ‚Church of *God*‘, Act xx. 28“, *Bibliotheca Sacra,* a. 1876, p. 313—352; „The N. T. text,“ in libro *Anglo-American Bible revision*, Novi Eboraci a. 1879, p. 86—98.

annos multis et in primis iuvenibus textus sacri studiosis subvenit, corrigens, suggerens, restringens, incitans.[1]

Per aliquot annos fere nihil in Gallia de N. T. textu publicatum est, commemoranda tamen est dissertatio v. cl. Bergeri de Xivrey, „Mémoire sur le style du Nouveau Testament et sur l'établissement du texte"[2].

Westcott et **Hort.**

Viri clarissimi Brookius Fossius Westcottus et Fentonus Iohannes Antonius Hortius, uterque hodie professor Cantabrigiae in Anglia, uterque critico Novi Testamenti studio praestans, uterque spectatus iam et diu cognitus propter libros et dissertationes eruditas,[3] publici iuris fecerunt N. T. Graece omnibus numeris absolutum. Laboribus iam ante annos

[1] Hoc loco commemorandus est tractatus egregius viri docti Guilelmi Hayes Ward, *Examination of the various readings of* 1 Tim. iii. 16, *Bibliotheca Sacra,* Andoverae a. 1865, pp. 1—50, nec non dissertationes duae a v. cl. A. Wellingtonio Tylero scripti: „Our Lord's sacerdotal prayer [Ioh xvii]. A new critical text etc." et „Paul's panegyric of love. A new critical text etc.", *Bibliotheca Sacra* a. 1871, p. 323—333 et a. 1873, p. 128—143.482—520. In altera Tyleri dissertatione editorum priorum apparatus criticus ad 1 Co 12,27—13,13 summa cura correctus et valde auctus est, testimoniis patrum praesertim mirabili diligentia conlectis.

[2] *Mémoires de l'institut impérial de France, académie des inscriptions et belles-lettres,* Parisiis, vol. 23 [1858], p. 1—144. Separatim impressa, *Étude sur le texte et le style du Nouveau Testament par J. Berger de Xivrey,* Paris, 1856, 8⁰. pp. (4), 164.

[3] Westcott, *The Bible in the church,* Lond. 1864; *An introduction to the study of the Gospels,* Cantabr. et Lond. a. 1851, ed. 6, a. 1881; *A general survey of the history of the canon of the N. T.* Cantabr. et Lond. a. 1855, ed. 5, 1881; *St. John's Gospel. Introduction, commentary, and critical notes,* in *The Holy Bible* etc. *edited by F. C. Cook,* N. T., vol. ii. Lond. 1880; „New Testament", „Vulgate" et tractatus alios multos in libro Smithii, *Dictionary of the Bible;* — Hort, *Two dissertations* I On ΜΟΝΟΓΕΝΗΣ ΘΕΟΣ *in scripture and tradition* II *On the „Constantinopolitan" creed and other eastern creeds of the fourth century,* Cantabr. et Lond. 1876, „Bardaisan," „Basilides" et tractatus alios multos in libro Smithii, *Dictionary of Christian biography.*

multos susceptis, textum Graecum ad tempus constitutum cum viris nonnullis doctis communicaverunt editores annis 1871—1876, tum iterum recognitum introductione uberrima atque appendice ornatum opus duobus tomis anno 1881 ediderunt. Iam supra, p. 198—201, dictum est de laboribus virorum cll. quod ad textus familias attinet, ex quibus apparebit quae methodus textus recensendi iis probetur. „Volunt editores verba Novi Testamenti originalia accurate exhibere quatenus ex testibus hodie cognitis constitui possunt. Ubique diligenter consideraverunt unamquamque testium classem, pariter atque ea quae experientia rerum criticarum multifaria per saecula duo proxima docet. Iudicium de textu constituerunt auctoritate testium, et in auctoritate unicuique testi pariter atque testium classi attribuenda fundamentum necessarium habuerunt historiam atque genealogiam testium.“ Ex conlatione infra posita videbit lector quam saepe textus Westcotti et Hortii cum illo Tischendorfii ut et Tregellesii consentiat neque lectores latebit consensum multo maiorem futuram fuisse, si Tischendorfius lectiones marginales praebuisset. Editionis pretium praeterea inde maius est quod ubique lectiones quae textui auctoritate fere aequales sunt in margine posita sunt; neque missa fecerunt editores nonnulla Occidentalia, quae, etsi minime textus partem faciunt, propter textus tamen historiam virorum Novi Testamenti studiosorum interesse possunt; haec signis ⊣ ⊢ inclusa margini adsociantur. Editores docti praeterea emendationes ex coniectura prorsus reicere nolunt, etsi ipsi in editione populari quam fecerunt nihil dant quod non testibus codicibus nititur: loci quibus lectionem veram nullus fere testis servasse videtur signo † in margine notantur, ut qui coniecturae auxilio egeant.

V. cl. Bernhardus Weissius, professor Berolinensis, condidit in adnotationibus librorum, quos supra (p. 127, adn. 4) commemoravimus, multa maximi aestimanda de lectionibus

veris praesertim in evangeliis, fructus studiorum accuratissimorum et indefessorum.

Viri docti tam Angli quam Americani qui versionem Novi Testamenti Anglicam iam annis 1870—1881 curaverunt, quamquam textum Graecum non constituerunt, locos tamen multos diligentissime tractaverunt. Quae eis placuerunt haurienda sunt ex N. T. Gr. editionibus Scriveneri (cf supra, p. 272, et p. 273 adn. 1) et E. Palmeri.[1]

De emendationibus textus Novi Testamenti ex coniectura haustis disseruerunt viri clarissimi Van Manen[2] et Van de Sande Bakhuysen,[3] qui incautius coniecturas liberrime adhiberi volunt.

(4.) DE TISCHENDORFII EDITIONIBUS: 1841—1872.

Anno 1840 mense octobri ineunte ad finem perduxit Tischendorfius editionem suam primam: „Novum Testamentum Graece“ Lipsiae a. 1841; vide supra, p. 8.

Prolegomenorum fuerunt partes quattuor, quarum prima pagg. i—l commentationem exhibuit „de recensionibus quas dicunt textus Novi Testamenti, ratione potissimum habita Scholzii,“ quam commentationem Tischendorfius exeunte mense illo octobri publice defendens theologiam in academia Lipsiensi docendi veniam impetravit; pars altera tractavit de editionis ornandae consilio et ratione,

[1] Palmer, *The Greek Testament with the readings adopted by the revisers of the authorised version*, Oxonii a. 1881. V. cl. Eduardus C. Mitchellus, professor ecclesiae Baptistae Parisiensis, tabulas codicum, versionum, patrum optime edidit in libro: *Critical handbook*, Londinii et Andoverae a. 1880, p. 65—143; *Les sources du Nouveau Testament*, Parisiis a. 1882.

[2] W. C. Van Manen, *Conjecturaal-kritiek toegepast op den tekst van de schriften des Nieuwen Testaments*, Harlemi a. 1880.

[3] W. H. Van de Sande Bakhuysen, *Over de toepassing van de conjecturaal-kritiek op den tekst des Nieuwen Testaments*, Harlemi a. 1880. Cf. v. cl. Oscarum de Gebhardt, *Theologische Literaturzeitung*, Lipsiae a. 1881, col. 540—543.

tertia de editionibus cum textu edito conlatis, quarta de subsidiis criticis. Fautor huius editionis praeter ceteros exstitit David Schulzius[1] professor Vratislaviensis, — qui et posthac Tischendorfium diligenter laborantem amore favoreque locupletavit, — neque elapsi sunt anni multi antequam exemplaria omnia venierunt quamquam Lachmanno, nescio an discipulum non cognoscenti vel famae rivalem iam providenti, editio „tota peccatum"[2] fuit. Teste Reussio consensit Tischendorfius hac in editione cum textu recepto non nisi locis 280 ex mille Reussianis, cum Griesbachio locis 569, cum Lachmanno locis 735. Lectiones novas in locis Reussianis praebet 35.

Post biennium fere publici iuris factae sunt editiones duae Parisiis:

a. altera, „N. T. Gr. ad antiquos testes recensuit, lectionesque variantes Elzeviriorum Stephani Griesbachii notavit C. T." Parisiis, Ambr. Firm. Didot. a. 1842, Fr. Petro Guilelmo Guizotio dedicata. Textus nonnullis praesertim in evangeliis mutatis plerumque accommodatus est ad editionem Lipsiensem anni 1841 (Reussius enumerat inter suos locos quinquaginta quibus editio Parisiensis a Lipsiensi differt, atque lectiones novas duodecim), cui editioni iterum lectiones editionis Parisiensis Neapoli Lipsiam missas aestate anni 1843 addidit Tischendorfius. Praeterea continet editio haec Parisiensis non Catholica paginas viginti duas prolegomenorum novis studiis ornatorum, et paginas nonaginta unam lectionum variantium in appendice. Dolebat editor quod liber pessime typis expressus est, neque sciebat utrum correctiones postea Parisios missae adhibitae essent.

b. altera, „N. T. Gr. et Lat. In antiquis testibus textum versionis Vulgatae Latinae indagavit, lectionesque

[1] Schulzius scripsit censuram uberrimam in actis, *Neue Jenaische allgemeine Litteratur-Zeitung*, no. 145.146.147. Conferendus est etiam Doedes (*ut supra*, p. 268, adn. 1), p. 212—222.

[2] Lachmannus, *N. T. Gr. et Lat.* Berolini a. 1842, vol. 1, p. xxiii.

variantes Stephani et Griesbachii notavit, viro s. venerabili Jager in consilium adhibito, C. T." Parisiis, Ambr. Firm. Didot. a. 1842, archiepiscopo Parisiensi Dionysio Augusto Affreio dedicata. Editio haec Parisiensis Catholica ita comparata est ut textus Graecus cum testibus antiquis et in primis cum Latino Vulgatae versionis textu quoad fieri posset consentiret. Jagerus, qui consilium libri ita edendi Tischendorfio dederat, rapuit posthac laboris honorem et nomen suum in titulo posuit tanquam auctor „una cum C. Tischendorf" delevitque Tischendorfii nomen sub finem dedicationis. Nisi fallor, dignior fuit editio raptore tali Jagero quam theologo Lipsiensi.

Peto ex lectore ut catalogum operum Tischendorfii supra p. 8—10 inde ab anno 1842 usque ad annum 1848 legat quo facilius intelligat quantis laboribus Tischendorfius se praeparaverit ad editionem novam parandam. Haec prodiit hoc titulo, „N. T. Gr. Ad antiquos testes recensuit, apparatum criticum multis modis auctum et correctum apposuit, commentationem isagogicam praemisit C. T. Editio Lipsiensis secunda" a. 1849. Prolegomena paginarum nonaginta sex fusius quam ante rem criticam tractaverunt, sed hic illic non bene in ordinem redacta sunt. De textu mox dicam. Iam anno ineunte 1856 venierunt exemplaria ultima huius editionis.

Commemorandae sunt hoc loco editiones Novi Testamenti vel evangeliorum nonnullae, quae magis in usum communem vel academicum quam in usum rei criticae studiosorum elaboravit Tischendorfius:

a. Tauchnitiana. Haec editio stereotypa, quam dicunt, prodiit anno 1850 apud Bernhardum Tauchnitium, non tantum sola, sed etiam cum Vetere Testamento a Carolo G. Guilelmo Theilio anno 1849 edito. Exhibuit, non nisi paucis recognitis, textum editionis anni 1849, lectione Elzeviriana sub textu notata. Iterum repetita est anno 1862 eodem textu sed novis prolegomenis et anno 1873 cum

textu editionis octavae, lectionibus codicis Sinaitici additis. Hanc ultimam editionem recognovit v. cl. Oscarus de Gebhardt paulatim per annos hos; absoluta recognitione anno 1880, nomen eius additum est editioni in prolegomenorum epilogo.[1]

b. Synopsis. Anno 1851 edita est apud (Avenarium et) Mendelssohnium, Lipsiae, „Synopsis evangelica ex quattuor evangeliis ordine chronologico concinnata brevi commentario illustrata, ad antiquos testes recensita", textu nonnullis locis emendato; repetita est editio anno 1854. Editio anni 1864 emendata est adhibito codice Sinaitico,[2] itidem editio anni 1871 ad normam editionis octavae criticae recensita; haec repetita est anno 1878. Videtur synopsis haec in Britannia Magna plerumque in usu esse.

c. Academica. Novum Testamentum Graece quod primum in triglottis (Gr. Lat. Germ.) anni 1854 apud (Avenarium et) Mendelssohnium, Lipsiae prodiit, editum est separatim anno 1855 nomine editionis academicae, argumentis et locis parallelis notatis, sectionibus Ammonii Eusebiique canonibus additis, lectionibus textus quem dicunt receptum in margine commemoratis. Postquam mille exemplaria venierunt, repetita est editio anno 1857; anno 1858

[1] Repetiit Gebhardtus textum Tischendorfianum bis in libris, *N. T. Gr. et Germanice*, Lipsiae a. 1881, et *N. T. Gr.* Lipsiae a. 1881, additis textui Graeco lectionibus Tregellesii et Westcotti Hortiique, textui Germanico lectionibus editionis Erasmianae secundae et editionum versionis Lutheri praecipuarum. Praebet etiam *N. T. Gr.* sub finem nonnulla ex codicibus melioribus praesertim novas aliquas lectiones ex codice Rossanensi (Σ) a Gebhardto atque Harnackio reperto.

[2] Synopsis editio anni 1864 inde nisi fallor memorabilior est quia tum primum adhibuit Tischendorfius codicem novum Sinaiticum in textu constituendo. V. cl. Fridericus Gardinerus edidit evangeliorum synopsim sub titulo: *A harmony of the four gospels in Greek, according to the text of Tischendorf; with a collation of the textus receptus, and of the texts of Griesbach, Lachmann, and Tregelles,* Andoverae a. 1871; ed. repetita, addita dissertatione de principiis criticae artis, a. 1876.

prodiit in Novo Testamento Graece et Latine ex triglottis. Eadem editio (ad textum denique editionis octavae recognita a. 1873), repetita est annis 1861.1864.1867.1870.1873. 1875.1878.1880.1881.1883.

d. Brockhausiana. Editio Novi Testamenti Graece, quae ultima e manibus Tischendorfii prodiit, „N. T. Gr. ad editionem suam VIII criticam maiorem conformavit, lectionibusque Sinaiticis et Vaticanis item Elzevirianis instruxit C. de T.“ Lipsiae F. A. Brockhaus a. 1873, data est mense ianuario anni 1873, quo anno die 5 mensis maii morbus ille lethalis editorem cepit.

Redeo ad annum 1859. Iterum lectorem ad catalogum, supra p. 11—15, ablego, ut praeparationes editionis huius anni percurrat, quod ante tempus emiserat Tischendorfius in vulgus plus quindecim exemplarium milibus Novi Testamenti. Post I Lipsiensem anni 1841, II et III Parisienses anni 1842, IV Lipsiensem secundam anni 1849, V Lipsiensem-Tauchnitianam anni 1850, VI Lipsiensem-triglotto-academicam annorum 1854—1858 — numerata est editio anni 1859 septima. Typis exscripta sunt forma duplici, maiore et minore, exemplarium tria milia et quingenta. Forma maior duobus voluminibus exhibuit apparatum criticum usque tunc uberrimum, quo uberiorem editio nulla nisi haec Tischendorfii ipsius octava exhibet. Prolegomena quamquam partim ex editione anni 1849 exscripta, locupletissima, paginas 278 impleverunt; fortasse propter iter, quod eo tempore molitus est, hic illic minus ad mentem auctoris exacta sunt. Forma minor ex maiore excerpta est eo modo ut testimonia fusiora minoraque omitterentur, praebuit tamen ipsa apparatum criticum pleniorem iis, qui in editionibus Wetstenii, Griesbachii, Scholzii, Lachmanni infuerunt.

Editio octava haec etiam forma duplici exscripta est. Formae maioris volumina prior et altera prodierunt annis 1869 et 1872, sed morbo et morte impeditus est Tischendorfius quominus prolegomena pararet.

1849 1859 1869—1872.

Restant nonnulla addenda de textus recensionibus Tischendorfianis, id est, de editionibus eius principibus tribus annorum 1849 1859 1869—1872. Reussius testatur textum anni 1849 cum Elzeviriano locis 352, cum Griesbachiano locis 622, cum Lachmanniano locis 655 consentire, et ex his Tischendorfium et Lachmannum locis 212 inter se consentientes a ceteris discrepare; locis 853 ex mille servare Tischendorfium lectionem iam ab illis expressam. Textus ita lectiones receptas et Griesbachianas commendans, Lachmannianas respuens, deserit editionem Lipsiensem anni 1841 locis 183, Parisiensem anni 1842 locis 201. Invenit Reussius lectiones plures primum a Muralto receptas, et nonnullas Complutenses, Harwoodianas, Macianas; ex novis lectionibus decem affert.

Textus anni 1859, quod ad evangelia attinet, propius ad textum receptum accedit, unde et hodie in primis viris textui recepto deditis probatur; errore attamen huius methodi viso in epistulis longius a textu recepto recedit quam anno 1849. Reussius invenit locos 395 (ex eius mille) quibus Tischendorfius cum Elzeviriano, 671 cum Griesbachiano, 662 cum Lachmanniano consentit; lectionem plane novam observavit Reussius nullam. Scrivenerus, textus recepti defensor, locos 1296 (430 nihil sunt nisi orthographica) enumerat, quibus haec editio ab editione anni 1849 differt; locis 595 ex his quaerit Tischendorfius iterum lectiones receptas quas dicunt. Ita inde ab anno 1841, quo anno Tischendorfius longius quam Lachmannus a textu recepto discessit, paulatim ad textum receptum redibat. Editione tamen anni 1859 vix absoluta in orientem festinans invenit Tischendorfius codicem א praestantissimum, tum per aliquot annos eum omni industria tractavit terque edidit, unde amore textus veteris, quem ad manum habuit, quem ipse comparaverat, inflammatus

statim profecit ad textum novum constituendum, quem textum hac in editione octava habes.

Dolendum est quod Tischendorfius textum suum novissimum ipse defendere non potest. Iam supra p. 46—68, praesertim p. 52.53 verba Tischendorfii de legibus eius legimus, quibus addi possunt ea quae annis 1870 et 1873[1] editor doctus scripsit: In antiquis testibus „antiquissimos paucos codices Graecos magnae reliquorum multitudini anteponentes ipsum textum ad testium fidem non conformavimus nisi adhibitis simul certis de cuiusvis scripturae probabilitate legibus. . . . Postquam vero Deo providenti placuit litteras Christianas tanto thesauro augere, quo maiorem nullum habent, fieri non potuit quin, quid potissimum in re exercenda critica prodesset, denuo deliberandum censeremus. Qua ex deliberatione illam rationem ita mutandam censuimus ut textum ederemus qui totus ab antiquissimis auctoritatibus penderet, posthabito opinionis de lectionum probabilitate arbitrio. Hac enim in probabilitate pensanda quam proclive sit errare, innumeris doceri potest exemplis; paene enim nihil tam certum inde prodiit ut excludat quod contra dici queat. Illud certe fieri nequit, ut ab ipsis peritissimis ad probabilitatis normam

[1] Tischendorf, *Synopsis evangelica*, ed. 3, Lipsiae a. 1871, p. liii; *Haben wir den ächten Schrifttext der Evangelisten und Apostel?* ed. 2, Lipsiae a. 1873, p. 18: „Bei der Verarbeitung des Materials zum Zwecke der Herstellung des ältesten Textes unserer evangelischen und apostolischen Bücher, bin ich nach längerem mir öfters zum Vorwurf gemachten Schwanken zu Grundsätzen gelangt, die sich am nächsten mit denen des englischen Kritikers Richard Bentley vom Jahre 1720, auch Carl Lachmanns vom Jahre 1831 berühren: Grundsätze, deren erfolgreiche Anwendung allerdings erst durch die glückliche Sicherstellung und wesentliche Vermehrung des maassgebenden Apparats ermöglicht worden ist. . . . Sie gehen darauf hinaus, vom hergebrachten Texte, dem seit Erasmus unbedingt bevorzugten byzantinischen Texte, gänzlich abzusehen und dafür den dokumentlich beglaubigten Text des zweiten Jahrhunderts unter möglichster Verzichtleistung auf das eigene Gutdünken herzustellen."

talis editio conficiatur quae plerisque satisfaciat et quovis versu ipsi scripturae apostolicae proxima videatur. Propterea litteris Christianis maxime consulitur tali textu edendo qui ubique antiquissimas probatissimasque auctoritates sequatur."

Hoc modo textum saeculi secundi quaerens constituit Tischendorfius textum longe a textu editionis septimae et longius a textu quem dicunt recepto discedentem. V. cl. Scriveneru notat variationes[1] 3369 inter editiones septimam et octavam. Enumeravi variationes 3572[2]. Quam stricte secutus sit editor codicem ℵ Sinaiticum inde apparet a numero locorum 120 quibus solis ex illis multis codicem Sinaiticum deserit; plerumque pertinent hae variationes ad vocum formam ut *πειλᾶτοσ* (ℵ *πιλ.*) *ἡλείασ* (ℵ *ἡλίασ*). Codicis B Vaticani lectionem respuit editor locis 956 (ne oblitus sis, Apoc hic non inclusam esse). Testimonium codicis ℵ solum accepit editor locis 145 (ex quibus 39 in Apoc), codicis vero B non nisi locis 14 (Apoc excepta).

Si evangeliorum loci 1832 accuratius excutiuntur inveniuntur loci 581 quibus codicis B lectio neglegitur, 76 quibus codicis ℵ lectio. Contra leguntur loci 68 cum ℵ solo, 7 cum B solo. Si quaeritur de locis quibus editor codicum paucorum fidem habet, exstant loci 130 quibus codicum ℵB testimonium probatur, 8 AC, 110 ℵD, 32 ℵL, 22 ℵBC, 52 ℵBD, 79 ℵBL, 16 ℵBCL, 48 ℵBDL, 61 ℵBL + T vel X vel Δ vel Ξ. De evangeliis singulis haec: praeferuntur in Mt ℵB, ℵBD, ℵD, ℵBL, ℵ, ℵBC, ℵBDL, — in Mc ℵBLΔ, ℵ, ℵBL, ℵD, ℵB, ℵBCL, — in Lc ℵBL, ℵB, ℵBDL, ℵD, ℵBD, ℵBLΞ, et saepe coetus ℵBDLΞ, — in Io ℵD, ℵ, ℵB, ℵBL.

[1] Lectiones variae hae variis modis enumerari possunt; lectio una praebere potest voces plures quae iterum inter se variant; interdum exstant lectiones duae intra vocem unam.

[2] Cf Abboti catalogum apud Hudsonium, *A critical Greek and English concordance of the N. T.* Bostoniae a. 1877, p. 489—508.

Ex locis 1455 in Act Cath Paul, sunt 375 quibus B respuitur, 29 quibus ℵ. Leguntur cum ℵ solo 39, cum B solo 7, ℵB 93, ℵA 63, ℵAB 107. Praeferuntur in Act ℵAB, ℵB, ℵABD, ℵABC, ℵABE, ℵA, ℵAE, ℵ, ℵBD, — in Cath ℵB, ℵA, ℵAB, ℵABC, ℵ, — in Paul ℵB, ℵAB, ℵABC, ℵA, ℵAC, ℵ, ℵABP, ℵD, ℵBC, ℵAP.

Mutati sunt loci 285 in Apoc, 15 contra ℵ. Praeferuntur ℵ, ℵB^apoc, ℵAP, ℵACP, ℵA, ℵB^apoc P, ℵCP.

(5.) CONLATIO CRITICA TEXTUUM NOVI TESTAMENTI A TREGELLESIO ET A WESTCOTTO HORTIOQUE EDITORUM CUM TISCHENDORFII EDITIONE OCTAVA.

add: addit etc; si nihil dicitur spectat ad versus finem
enc: enclitica
et.: etiam
ox: oxytonon
parox: paroxytonon
pon: ponunt etc
pr: primum
praem: praemittit etc
s.: sine
s. comm.: sine commate
sec: secundum
sec. cur.: secundis curis
s. d. p.: sine diaeresis punctis
s. i. s.: sine iota subscripto
s. p.: sine puncto
s. u.: sine uncis

T: Tischendorf
Tr: Tregelles (cf supra, p. 269 ss.)
H: Westcott-Hort (cf supra, p. 277)
tr et h: Tr et H margo
[Tr] [H]: a Tr et H uncis inclusa
[[H]]: primis temporibus interpolata
h⊣⊢: a h signis ⊣⊢ inclusa (cf supra, p. 278)
Tr§ H§: quae modo indicato a Tr et H in textu habentur, sed in margine eandem atque T lectionem praebent
h†: lectio primitiva non exstat
H††: videtur coniectura antiqua et bona esse

Tregellesius adamat εμπ pro ενπ etc; et scribit -ῤῥ-. Scribunt H ut Ln Ti γεγραπται ∠ιοτε Tr γεγραπται, ∠ιοτε. Nonnulla vel saepius adhibita vel minoris aestimanda in hoc loco pono. De H cf supra, p. 107.108. Scribunt H ἀββά, ἀλληλουιά s. d. p., γάϊοσ s. d. p., Tr H γολγοθά, H εἰκῇ, ζῆν, ζῷον, ἡρῴδησ etc, Tr θλῖψισ, H κατά, Tr κρῖμα, Tr H μωυσῆσ s. d. p., H στύλοσ (et. Tr Apoc 10,1), Tr τρωάσ s. i. s., H τύχικοσ, Tr H ὡσαννά, — item Tr ἄρα γε, Tr H διὰ παντόσ, διὰ τί, Tr ἐάν περ, Tr H εἴ γε, Tr εἴ περ, Tr H εἴ πωσ, Tr εἴ τισ (H Mc 8,34), Tr H ἵνα τί, καί γε, Tr καί περ, καθώσ περ, μή γε, Tr H μή ποτε, μή πωσ, Tr μή τι, H ὅτι, Tr τουτέστιν, — item H ἀπειθία (non He 4,6.11),

Tr H δουλεία, ἐθελοθρησκεία, H εἰδωλολατρία, Tr εἰλικρίνεια, H ἐλεισάβετ, ἐξέφνησ (Act 22,6 -αίφ-), ἐριθία, ἑρμηνία, Tr (ἐῤῥήθη in Mt), ἠλίασ, Tr H θρησκεία, Tr ἱεριχώ, H ἱερουσαλημ et ἱεροσ., Tr ἰσραηλῖται, Tr ἰωάννησ (non Lc 1,13.60.63 3,15 etc), H ἰωάνησ (non Act 4,4 13,5), Tr καισάρεια, λαοδίκεια, μεθοδεία, Tr H παιδεία, Tr πιεῖν (non Io 4,7.9.10), πιλᾶτοσ, ῥαββί, σαμάρεια, Tr H σαμαρείτησ -ρεῖτισ, H σφυρίσ, τάχειον, φαρμακία, Tr φιλαδέλφεια Apoc 1,11 3,7. Tregellesius, ut videtur ex incuria, nonnullis locis minus constanter scribit accentus, diaeresis puncta, iota subscriptum, particularum coniunctionem. Ubi lectiones varias brevius notavi, levabit nisi fallor Tischendorfii commentarius dubium. Signa nonnulla a v. cl. Gebhardto (cf supra, p. 282, adn. 1) mutuatus sum.

ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ.

*Tr ευαγγελιον κατα μαθθαιον

1, 3 H ἑσρωμ bis 5 Tr βοοσ bis 9 H ιωαθάμ, ιωαθὰμ | H αχασ bis 9.10 H ἑζεκί. bis 18 Tr [H] om ῑῡ h χριστου ῑῡ 19 H λαθρα 20 H§ μαριαν 24 Tr ο ιωσηφ H [ο] ιω. 25 ου [H] **2**, 5 Tr ειπον 13 Tr κατ οναρ φαιν. h κ. ον. εφανη 14 H παρελαβε 16 Tr πασιν sed T quoque hanc lectionem videtur probare 18 Tr ῥαμᾶ | tr ηθελησεν 21 H παρελαβε 22 Tr [επι] τ. ιουδ. 23 H ναζαρετ **3**, 2 Tr [και] λεγων 7 Tr βαπτ. [αυτου] 12 Tr h αποθηκην αυτου 14 Tr [ιωαννησ] διεκωλ. | Tr H πρόσ με; 15 tr H§ ειπ. αυτω | H ουτω 16 H ηνεωχ. Tr h αυτω οι | Tr το πνευμα του θ. | Tr [και] ερχ. 17 h μου, ο αγαπητοσ εν | Tr H ευδοκησα **4**,1 H [ο] ῑσ̄ 2 Tr H νυκτασ τεσσ. 3 H ειπον ινα 4 Tr εν παντι 16 Tr H σκοτια 17 h om μετανοειτε et γαρ 18.19 Tr αλιεισ bis 23 Tr περιηγ. [ο ῑσ̄] 24 απηλθ. tr εξηλθεν | και δαιμ. Tr H om και tr [και]

5,1 αυτω [H] 3 Tr εστιν enc 4.5 H μ. οι πεν. κ. τ. λ. μ. οι πρα. κ. τ. λ. h ut T sed ⊣⊢ 9 Tr H οτι [αυτοι] υιοι 10 Tr εστιν enc 11 Tr H διωξωσιν T sec. cur. -ξουσιν | tr [ψευδομενοι] 13 Tr εστε enc | Tr H αλασ bis T sec. cur. αλα 14 Tr εστε enc 18 H κερεα αν sec [H] 20 Tr η δικαιοσυνη υμων 22 αυτου pr Tr§ add [εικη] Tr H ρακα 23 tr και εκει 25 Tr ο κριτησ [σε παραδω] 28 Tr επιθυμησαι αυτην H επ. [αυτην] 32 ,και οσ . . . μοιχαται [H] οσ εαν απ. γαμ. tr ο απ. γαμησασ 37 εστω h εσται | Tr εστιν enc 39 tr ραπισει επι | Tr σιαγονα σου H σ. [σου] 42 Tr δανεισασθαι 46 τ. αυτο Tr h ουτωσ **6**, 1 δε pr Tr om [tr] [H] Tr H τοισ ουρανοισ 4 Tr H οπωσ ῇ σου ἡ ελεημοσυνη 6 Tr ταμιειον 7 Tr βαττολογησητε 8 H γαρ [ο θεοσ] ο π. 10 Tr§ ελθετω 15 Tr ανθρωποισ τα παραπτωματα αυτων H ανθρ.

[*τ. π. αυ.*] 18 h *νηστευων τοισ ανθρ.* 21 *και* [H] 22 tr *εστιν ο οφθαλμοσ* [*σου*] | Tr H *εαν ουν* | Tr *ο οφθαλμοσ σου απλουσ η* | H *φωτινον* 23 H *σκοτινον* | Tr *ποσον;* 25 Tr *φαγητε η τι πιητε* H *φ.* [*η τι π.*] | H *εστι* 28 Tr *κοπιουσιν* 33 Tr *τ. βασιλειαν του θεου* 34 H *μεριμνησει αὑτησ* **7,** 4 Tr H *οφθαλμω σου;* 8 Tr§ h *ανοιγεται* 9 *εστιν* Tr H om 12 Tr *αν* 13 Tr h *πλατεια η πυλη* H ut T sec. cur. om *η π.* 14 *οτι* Tr *τί* | Tr H *στενη η πυλη* T sec. cur. om *η π.* 15 Tr [*δε*] *απο* | Tr *ενδυμασιν* T sec. cur. °-*σι* 17 H *ουτω* | h *ποιει καλουσ* 18 *ενεγκειν* pr Tr *ποιειν* sec Tr H *ποιειν* 21 h *ουρανοισ* ⊣ *ουτοσ εισελευσεται εισ την βασιλειαν των ουρανων* ⊢ 24 Tr H [*τουτουσ*] | *ομ.* tr *ομοιωσω αυτον* 25 Tr H *ηλθαν* 27 H *ηλθαν* 29 h *αυτων* ⊣ *και οι φαρισαιοι* ⊢ **8,** 1 Tr H *καταβαντοσ δε αυτου* 3 Tr *εκαθαρισθη* 5 Tr H *εκατονταρχοσ* 7 Tr [*και*] *λεγει αυτω* [*ο ιησουσ*] 8 tr *και αποκριθεισ* | Tr H *εκατονταρχοσ* 9 H *εξουσιαν* [*τασσομενοσ*] 10 tr *ακολ.* [*αυτω*] | Tr H *παρ ουδενι τοσ. πιστ. εν τ. ισρ. ευρον* 12 Tr H *εκβληθησονται* h ⊣ *εξελευσονται* ⊢ 13 Tr *υπαγε* [*και*] 18 *πολ. οχλ.* tr H *οχλον* h [*πολλουσ*] *οχλουσ* 22 Tr H *ο δε ισ̅* 23 *το* Tr H om 25 tr *σωσον* [*ημασ*] 32 Tr H *απηλθαν* 34 *του* Tr H§ *τω* **9,** 3 Tr H *ειπαν* 4 Tr H§ *ειδωσ* 6 Tr (*τοτε λ. τω παραλ.*) | Tr H§ *εγειρε* 9 Tr H *ηκολουθησεν* 10 Tr H *και ιδου* 12 Tr *ο δε* [*ιησουσ*] | Tr H *αλλα* 14 Tr h *νηστευομεν πολλα* 15 *νυμφωνοσ* h ⊣ *νυμφιου* ⊢ | Tr *εστιν* enc 18 *εισελθων* Tr *εἱσ ελθων* H§ [*εἱσ*] *προσελθων* | Tr H *λεγων οτι* 19 h *ηκολουθησεν* 22 Tr H *ο δε ισ̅* 26 tr h *αυτησ* 27 *αυτω* [Tr] H§ om | H§ *υιε* 28 Tr H *προσηλθαν* | h *τουτο δυναμαι* 30 Tr H *ηνεωχθησάν* 32 *ανθρ.* [Tr] H om 34 H [*οι δε ... δαιμονια*] 36 Tr *ωσ*

10,2 *και* sec Tr om 3 *λεββ.* Tr H *θαδδαιοσ* h ⊣ *λεββαιοσ* ⊢ 4 *ο* sec Tr om 13 *προσ* H§ *εφ* 14 *εκ* Tr H§ om 15 Tr *γομορρασ* 16 h *ο οφισ* 21 h *επαναστησεται* 23 h *ετεραν* ⊣ *καν εκ ταυτησ διωκωσιν υμασ, φευγετε εισ την αλλην* ⊢ | *του* pr Tr [H] om | Tr *εωσ αν* 25 h *τω οικοδεσποτη* | H *βεεζεβουλ* | h *τοισ οικιακοισ* 28 *φοβεισθε* pr H *φοβηθητε* | H *αποκτεινοντων* | *φοβεισθε* sec Tr *φοβηθητε* 32 Tr [*τοισ*] *ουρ.* H s. u. 33 *δ αν* Tr H§ *δε* | Tr [*τοισ*] *ουρ.* H s. u. 42 Tr H *αν* | *απ. τ. μ.* h ⊣ *αποληται ο μισθοσ* ⊢ **11,**4 H *ιωανει* 5 *και* pr [Tr] (h nihil nisi,) 6 Tr H *αν* 8 Tr H *ιδειν; ανθρωπον* (T sec. cur. *; ανθ. ιδ.*) | Tr *βασιλεων εισιν* 9 Tr§ *εξηλθατε ιδειν; προφητην;* 10 Tr *ουτοσ* [*γαρ*] 11 Tr *εστιν* enc 15 Tr [*ακουειν*] *ακουετω* 19 *εργων* tr *τεκνων* 21 Tr *βηθσαϊδα* H *βηθσαιδαν* s. d. p. 23 Tr H *καταβηση* 26 Tr *εγενετο ευδοκια* **12,**4 Tr *εφαγεν* 10 H *εξεστι* | Tr H *θεραπευειν* 11 *εσται* Tr [H] om 15 Tr [*οχλοι*] *πολλοι* 18 Tr *εν ω ηυδ.* | H *ευδοκησεν* 20 Tr *λῖνον* 22 tr H§ *τοτε προσηνεγκαν αυτω δαιμονιζομενον τυφλον και κωφον* 24.27 H

βεεζεβουλ bis 29 *διαρ.* Tr H *διαρπασει* 31 h *αφεθησεται υμιν τοισ* 32 *ουκ αφεθ.* h *ου μη αφεθη* 35 *τα* Tr H§ om 44 *και* sec Tr [H] om 46 tr *λαλουντοσ δε αυτου* | H *ιστηκεισαν* 47 Tr h s. u. H om 49 *χειρα* add Tr [H] *αυτου* **13**,1 *εκ* Tr H§ om [tr] seu [*απο*] 2 H *ιστηκει* 4 Tr h *ηλθον* H *ελθοντα* | *και* tert H§ om 7 Tr H§ *απεπνιξαν* 9 Tr [*ακουειν*] *ακουετω* 11 Tr h *ειπεν αυτοισ* 13 Tr H *συνίουσιν* 16 Tr H [*υμων*] sec 17 Tr H *αμην γαρ* | *ιδαν* Tr H *ειδαν* 22 Tr *συμπνιγει* 23 *ὃ* Tr *ὁ* ter 27 Tr *εσπειρεσ* 28 *δουλοι* H om | Tr H *αυτω λεγουσιν* 29 Tr H *δέ φησιν* 30 *μεχρι* Tr H *εωσ* h *αχρι* vel *μεχρι* | Tr H [*εισ*] *δεσμασ* | Tr H§ *συναγετε* 33 H [*ελαλ. αυτοισ*] 35 *ησαιου* Tr H om h *ησ.* post *δια* 36 Tr H *προσηλθαν* | *φρασον* Tr§ H *διασαφησον* 40 Tr *καιεται* 43 Tr [*ακουειν*] *ακουετω* 44 *παντα* H§ om 45 *ανθρωπω* H§ om 48 tr *αναβιβ.* [*αυτην*] 52 *ειπεν* h *λεγει* 57 *ιδια* Tr H§ om **14**,1 Tr *τετρααρχησ* 3 Tr *εδησεν αυτον* | Tr *εν τη φυλ.* | [*φιλιππου*] Tr H s. u. 4 H *ο ιω.* | Tr *αυτω ο ιωανν.* 7 H *μετα* | Tr *ο αν* 13 Tr H§ *πεζη* 15 Tr H *προσηλθαν* | Tr H§ *ηδη παρηλθεν· απολυσον τουσ οχ.* 16 Tr H *ο δε ισ̅* 18 tr [*ωδε*] 19 h *εκελευσεν . . . και λαβων* Tr *ηυλογησεν* 22 Tr *κ. ευθεωσ ηναγκ.* H *κ.* [*ευθ.*] *ην.* | *το πλοιον* Tr H§ om *το* 24 *μεσ. τ. θ. ην* Tr§ H§ *σταδιουσ πολλουσ απο τησ γησ απειχεν* 26 Tr *και ιδοντεσ αυτον οι μαθηται* H *οι δε μαθ. ιδ. αυτον* 27 Tr *ελ. αυτ. ο ισ̅* (tr [*ο ισ̅*]) H *ελαλ.* [*ο ισ̅*] *αυτ.* 28 H *ο πετρ. ειπεν αυτω* 29 *και ηλθεν* Tr§ h *ελθειν* 30 Tr *ανεμ. ισχυρον* 33 Tr *ελθοντεσ προσεκυν.* tr [*ελθ.*] *πρ.* 34 H *ηλθαν* 36 H [*αυτον*]

15,2 Tr *τασ χ.* [*αυτων*] 4 *ενετ. λεγ.* Tr H *ειπεν* 5(6) *η την μητ. αυ.* [tr] H om 6 *νομον* Tr H§ *λογον* 12 Tr *μαθ. αυτου* tr *μ.* [*αυ.*] 14 Tr H§ *τυφλοι εισιν οδηγοι* | tr h [*τυφλων*] H om 22 Tr H§ *εκραζεν* | h *υιε δαυ.* 25 tr *προσεκυνησεν* 26 *εξεστιν* Tr H *εστιν καλον* 27 H [*γαρ*] 30 H *χωλ. κυλλ. τυφ. κωφ.* h † | Tr *ερριψαν* 31 Tr h *τουσ οχλουσ* | *λαλ.* h *ακουοντασ* | *κυλλ. υγ.* [tr] H§ om | Tr H§ *εδοξασαν* 32 *ηδη* [H] | Tr H *νηστεισ* T sec. cur. *νηστισ* 33 Tr *μαθ.* [*αυτου*] 34 H *ειπαν* 36 *και* sec Tr om | tr *εδωκεν* | Tr *μαθηταισ* [*αυτου*] 38 h *ησαν ωσ* | Tr H§ *γυν. κ. παιδ.* 39 Tr§ *ανεβη* **16**,1 *οι* [H] | Tr H§ *επηρωτησαν* 2.3 Tr s. u. H [[*οψιασ . . . δυνασθε.*]] 5 h *λαβειν αρτουσ* 8 *ελαβετε* H *εχετε* 12 *των φ. κ. σαδδ.* pr Tr *των αρτων* H [*των αρ.*] 13 T sec. cur. *καισαριασ* | tr *τινα* [*με*] 17 Tr *βὰρ ἰωνᾶ* | Tr H [*τοισ*] 19 Tr *και δωσω* | Tr *αν* bis 20 H§ *επετιμησεν* 21 Tr [*ο*] *ισ̅* H *ισ̅ χριστοσ* 22 *ηρξ. ε. αυ. λ.* h *λεγει αυτω επιτιμων* 23 *ει εμου* tr *μου ει* 24 H [*ο*] 28 *οτι* Tr om **17**,1 h *τον ιακωβον* 3 Tr *συλλαλ.* | tr *μετ αυτου συλλ.* 4 Tr§ *ποιησωμεν* h *σκηνασ τρεισ* 5 H *φωτινη* | Tr *ηυδοκησα* 7 Tr *κ. ηψατο αυ. και ειπ.* 8 *τον* H§ *αυτον* 9 *εγερθη* h *αναστη* 12 Tr H *αλλα* 15 Tr§ H§ *εχει* 17 *α. δε* h [*τοτε*] *αποκριθεισ* 19 H *ειπαν* 21 Tr [*τουτο δε το γενοσ*

ουκ εκπορευεται, ει μη εν προσευχη και νηστεια] tr om 22 tr αναστρεφομενων 23 εγερθ. h αναστησεται 24 Tr H τελει τα δ. 25 εισελθοντα Tr H§ ελθοντα | τινων h τινοσ 27 Tr H§ σκανδαλισωμεν **18**,1 H εκεινη δε | ωρα tr ημερα 5 Tr αν | Tr τοιουτον 7 εστιν Tr H om 8 Tr χωλον η κυλλον 10 εν ουρανοισ h [εν τω ουρανω] 12 Tr H αφησει . . . και πορευ. 14 Tr H του πα. μου h τ. πα. υμων 15 Tr αμαρτ. εισ σε tr αμ. [εισ σε] 16 Tr H μετα σου | h ετι ε. η δ. μετα σου 17 Tr ειπε 18 Tr αν δησ. | Tr εν [τω] ουρ. bis 19 Tr παλιν αμην H π. [αμ.] | H συμφωνησωσιν 21 H [αυτω] pr 22 T αλλα sec. cur. 24 Tr H προσηχθη | Tr αυτω εισ 25 Tr τ. γυν. αυτου | ειχεν Tr H εχει 26 εκεινοσ Tr H om | Tr επ εμε 27 tr H [εκεινου] | H δανιον 29 Tr επ εμε 31 γινομ. Tr H γενομενα 34 H [ου] | αυτω Tr H om **19**,3 H προσηλθαν | οι Tr H om | Tr εξεστ. ανθρωπω 4 ποιησασ Tr H κτισασ 7 h απολ. αυτην 9 οτι Tr h om | μη ε. πορν. κ. γ. αλ. μ. h παρεκτοσ λογου πορνειασ, ποιει αυτην μοιχευθηναι | add [Tr] h και ο απολελυμενην γαμησασ (tr γαμων) μοιχαται 10 Tr μαθ. αυτου 11 H χωρουσι | τουτον H om 14 αυτοισ Tr H§ om | Tr H προσ με 17 Tr§ H§ τηρει 18 Tr H§ λεγει αυτω ποιασ | ειπεν H§ εφη 20 Tr H§ ταυτα παντα 21 εφη tr h λεγει | Tr H τοισ (H [τ.]) πτωχ. | Tr H ουρανοισ 22 Tr νεανισκοσ τον λογον H ν. τον λογ. [τουτον] 24 οτι Tr H§ om | H§ τρηματοσ | tr h ραφ. διελθειν | Tr πλουσιον [εισελθειν] h s. u. | tr H βασ. του θεου 26 Tr H παντα δυνατα 28 Tr παλιγγεν. | H καθησεσθε | αυτοι tr H§ υμεισ 29 tr H§ οικιασ η ante αδελφουσ pon | Tr H ενεκεν | Tr του ονομ. μου

20,4 Tr κακεινοισ 5 tr H [δε] εξελθ. 8 Tr αποδ. [αυτοισ] h s. u. 9 και ελθ. οι H ελθοντεσ δε οι 10 ελθ. δε Tr H και ελθοντεσ | Tr H πλειον | tr ελαβον και αυτοι | tr H [το] ανα 12 Tr§ h ημιν αυτουσ | Tr βαστασασιν 13 Tr h ειπεν ενι αυτ. | tr συνεφωνησα σοι 14 δε h [εγω] 15 η pr Tr H om 16 Tr add [πολλοι γαρ εισιν κλητοι, ολιγοι δε εκλεκτοι] h⊣⊢ 17 κ. αναβ. ο ισ tr H§ μελλων δε αναβαινειν ισ | H δωδ. [μαθητασ] | και εν τ. οδω tr εν τ. οδω και 18 εισ θανατον Tr [H] θανατω 19 εγερθησ. tr h αναστησεται 20 παρ αυτου Tr§ H§ απ αυτου 21 λεγ. αυ. h η δε ειπεν | Tr δεξιων σου 23 και tr h η | τουτο Tr H§ om 24 ακουσ. δε Tr§ H και ακουσ. 26 Tr H ουτωσ εστιν | Tr H οσ αν | h μεγ. εν υμιν 27 εν υμ. ειναι h ειναι υμων 30 Tr H κυριε, ελεησον 30.31 Tr§ H§ υιοσ bis 32 H [ο] ισ **21**,1 Tr βηθφαγη | tr προσ το οροσ | H Οροσ τ. Ελ. | Tr ο ισ 2 Tr ευθεωσ | αγαγ. Tr h αγετε 6 Tr H συνεταξεν 7 tr ιματ. [αυτων] 8 εστρωσ. sec Tr H εστρωννυον 12 Tr [tr] H h⊣⊢ om του θεου 18 tr πρωιασ | Tr§ h επαναγων 19 ου Tr§ om 22 Tr εαν 23 H προσηλθαν 24 H [δε] 25 παρ Tr H§ εν 27 Tr ειπον 28 h δυο τεκνα | Tr h και προσελθ. | h αμπελ. μου 29 ου

θ. υ. μ. απ. H *εγω κυρ. και ουκ απ.* | Tr *υστερον δε* 30 *ετερω* Tr H *δευτερω* | *εγω κ. και ουκ απ.* H *ου θελω· υστ. μεταμ. απ.* 31 *πρωτοσ* Tr H *υστεροσ* | *λεγ. ο υσ.* h† 32 *ου* Tr H *ουδε* 33 Tr *εξεδοτο* 43 *οτι* h om 44 Tr [tr] [H] *και ο πεσων επι τον λιθον τουτον συνθλασθησεται· εφ ον δ αν πεση,* (H s. comm.) *λικμησει αυτον* 45 *ακουσαν. δε* Tr§ H§ *και ακου.* **22**,7 tr *το στρατευμα* 10 Tr *οσουσ ευρον* (non T sec. cur.) | *νυμφων* Tr§ *γαμοσ* 13 tr *ειπεν ο βασ.* 16 tr *λεγοντεσ* 17 Tr§ *ειπε* 20 *ο* $\overline{\iota\sigma}$ Tr H§ om 21 Tr *λεγουσιν αυτω* 27 Tr *απεθαν.* [*και*] 30 *θεου* Tr H om | Tr *εισιν* enc 32 Tr *ο θεοσ νεκρων* H [*ο*] *θ. ν.* 34 H *αυτο.* 37 *τη* pr H om 39 Tr *δευτερα δε* | *ομ. αυ.* h *ομοιωσ* | H *αὕτη* h *αὐτῇ* 43 Tr H§ *αυτον κυριον* 45 Tr *εστιν* enc **23**,1 H [*ο*] 3 Tr *αν* 4 *βαρεα* Tr add [*και δυσβαστακτα*] h s. u. 5 H *πλατυνουσι* et *μεγ-σι* 6 H *φιλουσι* 19 h *μωροι και τυφλοι* 20 H *πασι* 21 Tr h *κατοικησαντι* 23 Tr H *ταυτα δε εδ.* 24 *οι* Tr H om | H *διυλιζ.* s. u. 25 Tr [*εξ*] 26 H *ἔντ.* Tr *ἐντὸσ* ita vult T | *ποτηριου* Tr [H] add *και τησ παροψιδοσ* 27 Tr§ h *ομοιαζ.* 30 Tr H *αυτ. κοινων.* 32 h *πληρωσετε* 36 Tr§ h *παντα ταυτα* 37 Tr H [*αυτησ*] | tr *πτερυγασ* [*αυτησ*] 38 *ερημοσ* H§ om **24**,2 *ου* pr [tr] 3 H *Ορ. τ. Ελ.* | H *ειπον* 7 Tr H *επι εθνοσ* | tr [*λοιμοι και*] *λιμοι* 15 Tr (*ο αναγ. νοει.*) 16 Tr H§ *εισ τα ορη* 21 *ουκ εγεν.* Tr H *ου γεγονεν* 24 Tr H *πλανασθαι* h *πλανησαι* 29 Tr H *απο του ουρ.* 30 Tr H *κ. τοτε κοψονται* 31 Tr h *σαλπ. φωνησ* | Tr *εωσ των ακρων* H *ε.* [*τ.*] *α.* 32 Tr *ἐκφυῇ* 33 tr H *παντα ταυτα* 34 Tr H *οτι ου μη* | H [*αν*] | tr *ταυτα παντα* 36 *ουδε ο υιοσ* Tr om 37 *δε* Tr H *γαρ* 38 Tr H *τ. ημ.* [*εκειναισ*] *τ.* | Tr *εκγαμιζ.* tr [*εκ*]*γαμ.* 39 *και* tert Tr H om 40 Tr *δυο εσονται* 48 Tr H *δουλοσ εκεινοσ* | tr *κυριοσ* [*ελθειν*]

25,1 Tr H *εαυτων* | *νυμφιου* h add ⊣ *και τησ νυμφησ* ⊢ 3 Tr *λαμπαδασ αυτων* H *λ.* [*α.*] 4 Tr *αυτων* 6 Tr *απαντησιν αυτου* 9 *ουκ* Tr H§ *ου μη* 11 Tr [*και*] 15 Tr *απεδημησεν ευθεωσ* 16 Tr *πορευθεισ* [*δε*] | Tr *ειργασατο* | *εποιησεν* Tr H *εκερδησεν* | *ταλαν.* sec Tr H om 17 Tr h *ωσαυτωσ και* tr *ωσ.* [*κ.*] 20 Tr *αλλα πεντε* [*ταλαντα*] 22 Tr *προσελθ. δε και* 23 h *πιστοσ ησ* 27 Tr *το αργυριον* | Tr *τραπεζιταισ* 32 *αφορισει* Tr *αφοριει* 37 Tr H *ειδαμεν* 38 H *ειδαμεν* 41 Tr *οι κατηραμ.* tr [*οι*] *κ.* | *το ητοιμ.* h ⊣ *ο ητοιμασεν ο πατηρ μου* ⊢ 42 H [*και*] *εδιψησα κ.* **26**,7 *πολυτιμου* Tr§ H *βαρυτιμου* 9 Tr *ηδυνατο* 10 Tr *ειργασατο* 15 Tr H *καγω* | *αργυρ.* h ⊣ *στατηρασ* ⊢ 20 Tr [H] om *μαθητων* 27 Tr H [*και*] sec 28 Tr *καινησ διαθηκησ* 29 tr *καιν. μεθ υμ.* 30 H *Ορ. τ. Ελ.* 35 H *ειπαν* 36 Tr *γεθσημανεῖ* | tr *μαθητ. αυτου* | *ου* [H] 39 H§ *προελθων* | Tr *πατερ* [*μου*] H s. u. 42 *λεγων* [H] 44 tr [*εκ τριτου*] | h *ειπων. παλιν τ.* | *παλιν* sec Tr om 45 *το* [Tr] H om | h *ιδου γαρ* 48 Tr H *αν* 50 H *παρει.* 53 tr *αρτι* post *δυναμαι* | Tr *λεγεωνασ* H *λεγιωνασ*

55 Tr ημεραν [προσ υμασ] 56 h μαθητ. αυτου 58 Tr απο μακροθεν H [απο] μ. 59 H θανατωσωσιν 61 H ειπαν | αυτον Tr [tr] H om 62 Tr H αποκρινη; 63 αποκριθεισ Tr H om | Tr H χριστοσ non Χρ. 64 h ειπασ; 65 H διερηξεν | tr βλασφημιαν [αυτου] 66 H ειπαν 68 Tr H χριστε non Χρ. 71 αυτον pr Tr H om | τοισ tr αυτοισ | Tr και ουτοσ tr [κ.] ου. 73 δηλον σ. π. h ⊣ ομοιαζει ⊢ 74 Tr H ευθυσ 27,2 h ⊣ ποντιω ⊢ πειλατω 3 Tr H§ παραδουσ 4 Tr ἀθῷον s. i. s. tr H§ δικαιον | H ειπαν 6 tr κορβαν 7 H Ἀγρ. τ. Κερ. 8 H Ἀγρ. Αιμ. 10 h εδωκα 11 Tr h εφη αυτω | h λεγεισ; 12 Tr των πρεσβ. 17 tr H [τον] βαρ. 23 ο δε εφη tr λεγει αυτοισ ο ηγεμων 24 Tr H§ κατεναντι | Tr ἀθῷόσ s. i. s. | Tr [του δικαιου] τουτου h s. u. 28 h ενδυσαντεσ 29 Tr§ ενεπαιζον | ο β. Tr H§ βασιλευ 31 εκδυσαντεσ Tr H εξεδυσαν | Tr H και ενεδυσαν 32 h κυρην. ⊣ εισ απαντησιν αυτου ⊢ | H Κρ. Τοπ. 34 Tr H πιειν bis 35 Tr§ H§ βαλλοντεσ 40 ει τ. θ. tr h θεου ει | και tert Tr H om 41 Tr ομοιωσ [δε] και H ομ. [και] 42 Tr H πιστευσομεν | επ αυτον tr αυτω | 43 τον θ. h τω θεω | Tr νυν [αυτον] | Tr ειμι enc 46 Tr H εβοησεν | Tr ἠλὶ ἠλί, H ἐλωί ἐλωί | h ⊣ ἠλεί ἠλεί λαμὰ ζαφθανεί ⊢ 49 Tr H§ ειπαν | H add [[αλλοσ δε λαβων λογχην ενυξεν αυτου την πλευραν και εξηλθεν υδωρ και αιμα.]] 51 Tr απ ανωθεν H [απ] αν. 54 Tr H εκατονταρχοσ | Tr§ h υιοσ θεου 56 μαρια pr h μαριαμ | ιωσηφ Tr§ h ιωση 57 h εμαθητευσεν 58 αποδ. Tr add [το σωμα] 59 Tr εν σινδονι H [εν] σ. 61 μαριαμ Tr μαρια 64 Tr h μαθητ. αυτου 65 h εφη δε 28,1 tr „[δε] σαββ. (forsan legendum, μετα τησ κουστωδιασ οψε σαββατων. Τη επιφωσ.)" | μαριαμ Tr H§ μαρια 2 H απεκυλισε 6 εκειτο Tr add [ο κυριοσ] h ⊣ ο κ. ⊢ 7 ειπον h† 9 Tr ο ισ̅ 10 Tr H κακει 11 Tr H ἰδοὺ τινεσ | Tr H απηγγειλαν 14 επι Tr h υπο | Tr πεισομεν [αυτον] 15 τα H§ et T sec. cur. om | Tr H§ διεφημισθη Tr σημερον ημερασ H σ. [η.] 18 Tr τησ γησ H [τησ] γ. 19 Tr πορευθ. [ουν] H s. u. | Tr§ h βαπτισαντεσ Tr add κατα μαθθαιον

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ

*Tr ευαγγελιον κατα μαρκον

1,1 χριστου Tr h add υιου θεου 2 Tr [τω] pr | εγω Tr H om 3 Tr βοωντοσ, Εν τη ερημω ετοιμ. 4 και [Tr] tr H om 5 Tr -μιται | tr εν τ. ιορδ. ποτ. υπ αυ. 6 και ην tr ην δε 7 μου sec [H] 8 Tr§ [εν] υδατι | Tr [εν] πν. H om εν 9 και pr h om | Tr§ ναζαρεθ 11 Tr φωνη εγενετο H φ. [ε.] 14 Tr§ H και μετα το 15 Tr και (tr [κ.]) λεγων οτι H [κ. λ.] οτι | Tr H οτι Πετλ. 16.17 Tr αλιεισ bis 18.21 Tr ευθεωσ bis 21 Tr [εισελθων] εισ τ. σ. εδιδ. H§ s. u. 23 ευθυσ Tr [tr] om 24 Tr H ημασ; οιδα σε | tr h οιδαμεν 25 Tr ισ̅ λεγων H ι. [λ.] 27 αυτουσ Tr h προσ εαυτουσ | Tr H

καινη, (H·) κατ εξουσιαν και | Tr πνευμασιν 28 Tr [ευθυσ] [πανταχου] 29 εξ. ηλθον Tr§ h εξελθων ηλθεν H -οντεσ ηλθαν 31 Tr χειροσ [αυτησ] 32 Tr H εδυσεν 34 H add [Χριστον ειναι] 35 H [κ. απηλ.] 36 Tr κατεδιωξαν | Tr [ο] σιμων 37 κ. ευρ. αυ. κ. λ. tr ευροντεσ αυτον λεγ. 38 tr [αλλαχου] | H και εκει 39 tr και ην κηρ. 40 Tr H παρ. αυ. [και γον. αυτον (H om αυ.)] tr om κ. γ. αυ. | Tr και λεγων 41 tr ο δε ισ σπλ. | σπλαγχν. h ⊣ οργισθεισ ⊢ | Tr H λεγει αυτω 42 Tr εκαθαρισθη 44 Tr [μηδεν] 45 Tr H§ φανερ. εισ π. | Tr H αλλα | H [ην] **2**,1 εν οι. h εισ οικον | εστιν Tr h enc 2 Tr κ. [ευθεωσ] συνηχθησαν 3 Tr§ προσ αυτον φεροντεσ 4 Tr§ προσεγγισαι | Tr χαλωσιν 5 και ιδων Tr§ ιδων δε 7 τι tr h οτι | H ουτω 8 tr H [ουτωσ] | tr [αυτοι] διαλογιζονται | H λεγ. [αυτοισ] 9 tr αφιενται σοι | Tr H εγειρου, [και] (H s. comm.) | υπαγε Tr H περιπατει 10 tr H§ αφ. αμαρ. επι τ. γησ 12 εμπρ. Tr§ εναντιον | H [λεγοντασ] | tr ουδεπ. ουτ. 13 Tr H παρα την θαλ. 14 Tr λευϊν h ⊣ ιακωβον ⊢ 15 γιν. tr εγενετο | Tr [εν τω] κατακεισθαι | tr ηκολουθησαν | H αυτω. 16 Tr H οι γραμμ. | tr οι γρ. και οι φαρ. ιδοντεσ | H φαρισαιων ιδοντεσ | ησθιεν H εσθιει | Tr H τ. αμαρ. κ. τελ. pr loc | Tr τ. αμαρ. κ. των τελ. sec loc | και πινει [tr] H§ om 17 H αυτοισ [οτι] 18 tr [μαθ.] τ. φαρ. | H σοι [μαθ.] 19 Tr εστιν enc 21 tr ρακκουσ | Tr το πληρ. [αυτου] 22 tr [εκχειται] και οι ασκοι απολουνται | Tr H add [αλλα οινον νεον εισ ασκουσ καινουσ βλητεον (H om βλ.)] 23 Tr H§ διαπορευ. | οδ. π. tr h οδοποιειν 26 Tr H [πωσ] | tr [του] αρχ. | Tr§ τοισ ιερευσιν **3**,1 Tr εισ [την] 2 tr παρετηρουντο | εν Tr H om | Tr H θεραπευσει | Tr κατηγορησουσιν 3 Tr H χ. εχοντι ξηραν 4 Tr H αγαθοποιησαι 5 Tr συλλυπ. | Tr χειρα [σου] H§ s. u. 6 εποι. Tr H§ εδιδουν tr εποιουν 7 Tr§ H προσ την θ. | Tr H ηκολουθησεν | Tr H§ κ. απο τ. ιουδαιασ post ηκολ. pon 8 tr ακουσαντεσ | Tr§ H§ ποιει | H ηλθαν 11 Tr H§ λεγοντα 12 H ποιησωσιν 14 δωδεκα H add ουσ και αποστολουσ ωνομασεν 15 εξουσιαν tr add [θεραπευειν τασ νοσουσ και] 16 Tr om και επ. τ. δωδ. | tr τ. σιμωνι ον. | H (και εποιησεν τ. σιμ.) 17 H (και επεθ. . . . βροντησ) | H§ ονομα | H Υι. Βρον. 18 θαδδ. h ⊣ λεββαιον ⊢ 19 (Tr 20) Tr ερχονται 20 Tr ο οχλοσ H [ο] οχ. | μητε Tr H μηδε 22 H βεεζεβουλ 25 Tr H στηναι 26 Tr και μεμερισται, ου δυναται tr H κ. εμερισθη, ου δ. 27 Tr αλλ (tr [αλλ]) ουδεισ δυν. εισ | tr τα σκευη του ισχ. εισελθ. εισ την οικ. 28 αν Tr H εαν 29 εσται Tr§ H εστιν | αμαρτημ. tr αμαρτιασ 31 Tr H ερχονται 32 και αι αδελφαι σου Tr [tr] H h⊣⊢ om 33 tr απεκριθη αυτοισ λεγων | μου sec [Tr] H om 34 tr ιδου 35 Tr οσ [γαρ] αν h s. u. | το θελ. h τα θεληματα **4**,3 Tr [του] σπειραι 5 Tr H [και] οπου

6 Tr§ h εκαυματισθησαν 8 Tr§ κ. αλλο | H αυξανομενα | εισ tr εν ter H ἐν ἑξ. κ. ἐν ἑκ. h εἰσ . . . εἰσ ἑκ. vel ἓν . . . ἓν ἑκ. 9 h add ⊣ και ο συνιων συνιετω ⊢ 10 Tr H ηρωτων 11 εξω h εξωθεν | Tr H τα παντα 12 H βλεπωσι . . . ακουωσι . . . συνίωσιν | αυτοισ tr add [τα αμαρτηματα] 13 Tr ταυτην; 15 εν αυτοισ Tr H εισ αυτουσ tr εν ταισ καρδιαισ αυτων 16 Tr H εισιν ομοιωσ tr [ομ.] seu ομ. εισιν 18 Tr H εισ τασ ακαν. 19 Tr συμπνιγ. 20 tr ουτοι εισιν | tr ἓν ter H ἐν [ἐν] [ἐν] h ἓν [ἓν] [ἓν] 21 οτι Tr om | H †επι† h „MSS. υπο" 22 Tr [tr] H om τι h γάρ ἐστίν τι | ινα pr Tr [tr] om 27 tr μηκυνεται 28 ειτεν Tr ειτα bis | H πληρη σιτον h† 30 πωσ tr τινι | τινι . . . θωμεν tr ποια παραβολη παραβαλωμεν αυτην 31 Tr κοκκον 31.32 H γησ—και 32 Tr§ μειζων | H κατασκηνοιν 33 tr [πολλαισ] | Tr εδυναντο 34 Tr§ τοισ μαθ. αυτου 36 Tr H om δε | ησαν Tr H ην 38 tr H αυτοσ ην 40 εστε . . . πιστ. Tr H εστε; ουπω εχ. πιστ.; 41 Tr H υπακ. αυτω.

5,1 tr γεργεσηνων 2 Tr H [ευθυσ] 3 tr [ουκετι] 4 H αλυσεσι 6 tr ιδων δε | tr H προσεκ. αυτον 9 h μοι εστιν 12 tr παρεκαλουν 21 Tr H παλιν εισ τ. π. 23 h παρεκάλει 25 Tr§ ετη δωδ. 26 Tr H§ παρ αυτησ 27 τα Tr [tr] om 28 Tr§ οτι καν τ. ιμ. αυ. αψ. 33 h τρεμουσα ⊣ διο πεποιηκει λαθρα ⊢ 34 Tr H θυγατηρ 36 tr ακουσασ 37 tr αυτω 41 H ταλειθα | Tr κοῦμ tr κοῦμι 42 ευθυσ sec [Tr] **6**,1 tr κ. ηλθεν 2 Tr και πολλοι tr [οι] π. | tr ακουσαντεσ | tr δοθ. αυτω | Tr H τουτω, και | tr [αι] δυναμ. H s. u. | Tr§ H γινομεναι 3 tr [τησ] μαρ. 4 Tr H πατρ. αυτου 6 Tr h εθαυμαζεν 9 tr H§ ενδυσασθαι 10 Tr οπου αν 11 tr οσοι αν μη δεξωνται 12 tr μετανοησωσιν 13 tr εξεβαλον 14 tr H§ ελεγον 16 Tr ηγερ. [εκ νεκρων] 19 tr εζητει αυτον 20 Tr§ πολλ. εποιει 21 tr δειπ. εποιει 22 αυτησ [tr] | H θυγ. αυτου ηρωδ. | tr και αρεσασησ 23 H§ om ο | Tr h οτι Ο εαν | με h om ut T sec. cur. 24 tr η δε εξελθ. 26 tr αυτην αθετ. 27 tr ενεχθηναι 29 Tr H εθ. αυτο 30 Tr H κ. οσα εδιδ. 32 H απηλθ. εν τ. πλ. εισ ερ. τοπ. | τω πλοιω [tr] 33 H ειδαν | Tr H§ εγνωσαν αυτουσ sec Tr H om | κ. πρ. αυ. h ⊣ και συνηλθον αυτου ⊢ 35 Tr H§ γενομενησ | Tr H προσελθ. αυτω 36 κυκλ. h ⊣ εγγιστα ⊢ 37 Tr§ H δωσομεν 38 tr H εχ. αρτ. | tr λεγουσιν [αυτω] 39 H§ ανακλιθηναι 41 Tr§ παραθωσιν 43 tr H κλασματα δωδ. | Tr§ κοφινουσ 47 h ην ⊣ παλαι ⊢ 48 Tr (ην . . . αυτοισ) tr [και] περι 49 Tr περιπ. ε. τ. θ., εδοξ. φαντ. ειναι 50 ο δε ευ. Tr§ και ευθυσ 51 εκ περισσου [Tr] H om | tr εξιστ. [και εθαυμαζον] 52 αλλ ην tr ην γαρ 53 Tr ηλθ. ε. τ. γ. Γεν. 55 Tr οτι [εκει] εστιν 56 Tr H οπου αν | αγορ. h ⊣ πλατειαισ ⊢ | tr ηπτοντο **7**,1.2 H ιεροσολυμων και . . . αρτουσ. — 3.4 Tr (versus 3.4). 3 πυκνα Tr H πυγμη 4 Tr H απ αγ. | β-ται H§ ραντισωνται | H χαλ-

κιων. — | Tr *χαλ. και κλινων* h *χ.* ⊣ *κ. κλιν.* ⊢ 5 tr *οι μ. σου ου περιπ.* 6 Tr [*οτι*] *καλωσ* | *οτι* Tr [tr] om | h *ο λαοσ αυτοσ* | *τιμα* h ⊣ *αγαπα* ⊢ 8 Tr add [*βαπτισμουσ ξεστων και ποτηριων, και αλλα παρομοια τοιαυτα πολλα ποιειτε*] 9 *τηρ.* h ⊣ *στησετε* ⊢ 11 H *κορβάν* | Tr (*ο ε. δωρ.*) 13 h *υμων* ⊣ *τη μωρα* ⊢ 15 Tr *αυτον κοινωσαι* | Tr *εκπορ.*, [*εκεινα*] 16 Tr [*ει τισ εχει ωτα ακουειν, ακουετω*] 17 *τον* Tr H om 18 Tr *κοινωσαι;* 19 *αφεδ.* h ⊣ *οχετον* ⊢ | Tr *εκπορευεται, . . . βρωματα.* H *εκπορευεται; — καθ. . . . βρωματα.* 21 Tr *πορν.* [22] *κλοπ. φον. μοιχ.* tr *μοιχ. πορν. φον.* [22] *κλοπ.* 24 *εκ. δε* Tr§ *και εκειθ.* | Tr [tr] [H] add *και σιδωνοσ* | Tr H *ηθελεν* | Tr *ηδυνηθη* 25 Tr H *αλλ* | Tr H *ελθουσα* 26 Tr h *συρα φοινικισσα* 27 tr *βαλειν τοισ κυν.* 28 *ν. κυρ.* h ⊣ *κυριε, αλλα* ⊢ 29 Tr§ *το δ. εκ τ. θ. σου* 32 Tr§ *μογγιλ.* 33 Tr H *τουσ δακτ. αυτου* 35 tr [*ευθεωσ*] *ηνοιγ.* | *ευθυσ* Tr H om 36 tr *ειπωσιν* 37 h *ωσ και τουσ κωφ.* **8**,2 h *ημεραισ τρισιν* | *μοι* [Tr] h om 3 Tr H *νηστεισ* | Tr *καὶ τινὲσ αυ.* tr *τινὲσ γαρ αυ.* | *ηκασ.* tr *εισιν* 6 tr [*και*] *ευχαρ.* 7 Tr H *αυτα ειπεν και ταυτα παρατιθεναι* 9 Tr [*οι φαγοντεσ*] *ωσ* 10 h *εμβασ αυτοσ* 12 *αυτου* [tr] | *υμιν* [tr] H§ om 13 Tr *εμβ.* [*εισ πλοιον*] 16 Tr§ H *εχουσιν* 17 Tr *γνουσ* [*ο ισ*] 18 Tr H *ακουετε;* | Tr *μνημονευετε;* 19 *και* Tr H om 20 *και* pr Tr [*δε*] H§ om | Tr *οι δε ειπον* tr H *και λεγουσιν αυτω* 21 Tr *πωσ ουπω* 22 *βηθσ.* h ⊣ *βηθανιαν* ⊢ 23 tr *εξηγαγεν* | *αυτω* tr *αυτου* | tr H§ *βλεπεισ* (H;) 25 Tr§ H *εθηκεν* | tr *ενεβλεψεν* | Tr H§ *τηλαυγωσ* 26 *μη* Tr H *μηδε* | *μη . . . εισελ.* h ⊣ *μηδενι ειπησ εισ την κωμην* ⊢ | *εισελ.* Tr [tr] add *μηδε ειπησ τινι εν τη κωμη* 27 *αυτοισ* [Tr] 28 *ειπ.* Tr§ *απεκριθησαν* | Tr *λεγοντεσ, ιωανν.* 33 *και λεγει* tr *λεγων* 34 *ακολουθειν* tr H *ελθειν* 35 H§ *θελη τ. εαυτου ψ.* | Tr *απολ. τ. εαυτου ψ.* | *εμου και* [H] 36 Tr h *ωφελησει τον ανθ.* | Tr *εαν κερδηση* | Tr *ζημιωθη* **9**,2 *τον* tert Tr H§ om 3 Tr *εγενοντο* 4 Tr *μωυση* | Tr *συλλαλ.* 5 Tr *μωυση* 7 Tr§ *ηλθεν φωνη* 8 H§ *ειδ. μεθ εαυτ. ει μη τ. ιν μον.* 9 *κ. κατ.* tr *καταβαινοντων δε* | *απο* tr H§ *εκ* | tr *διηγησ. α ειδ.* 11 *οι φαρ. κ.* Tr H om 12 *εφη* tr *αποκριθεισ ειπεν* | Tr [*μεν*] *ελθων* H s. u. | H *αποκατιστανει* | Tr *παντα·* H *παντα,* | Tr *ανθρωπου,* H s. comm. | Tr *εξουδενηθη.* H *-θη;* 14 tr *ελθων . . . ειδεν* | H *ειδαν* 18 Tr H *ρησσει αυτον* | tr *ειπον* 20 Tr§ *εσπαραξεν* 21 tr *εξ ου τουτο* 22 Tr§ *αυτον κ. εισ π.* | Tr H *αλλ* 23 H *Το Ει δυνη* h *το Ει δυνη* | Tr H *δυνη,* | tr *δυνη* [*πιστευσαι*] 24 Tr [*και*] *ευθυσ* | h *παιδιου* ⊣ *μετα δακρυων* ⊢ 25 Tr H *επισυν. οχλ.* | tr *σοι επιτ.* 29 Tr [tr] h⊣⊢ add *και νηστεια* 30 Tr§ H§ *επορευοντο* 31 tr H [*αυτοισ*] 34 *εν τη οδω* [tr] 37 *εν* [H] | Tr H *των τοιουτων παιδιων δ.* | *δεχηται* tr *δεξηται* 38 Tr *ιωανν. λεγων* | H *ειδαμεν* | *οσ ουκ ακολ. ημιν* [Tr] tr H om | *και*

εχωλ. . . . ηχολ. ημιν h ⊣οσ ουκ ακολουθει μεθ ημων, και εκωλυομεν αυτον ⊢ | tr εκωλυσαμεν | Tr ακολουθει 40 Tr εστιν sec enc 41 μου Tr H om | Tr§ απολεσει 42 τουτων [tr] | Tr πιστ. εισ εμε tr των πιστιν εχοντων [εισ εμε] 43 Tr h σκανδαλιζη 44 Tr [οπου ο σκωληξ αυτων ου τελευτα, και το πυρ ου σβεννυται] 46 Tr [οπου etc ut ver. 44] 47 tr σοί ἐστιν | Tr H εστιν enc | την sec [tr] H§ om | γεεν. tr add [του πυροσ] 49 π. γ. πυρι αλ. h ⊣πασα γαρ θυσια αλι αλισθησεται ⊢ Tr§ add [και πασα θυσια αλι αλισθησεται] 50 Tr H το αλασ bis

10,1 Tr συμπορ. 2 H [προσ. φαρ.] | οι Tr H om 5 tr και αποκριθεισ ο ι̅σ̅ 6 αυτουσ [H] | tr αυτουσ ο θεοσ 7 αυτου sec Tr H om Tr [tr] add και προσκολληθησεται προσ την γυναικα αυτου 10 Tr§ επηρωτησαν 13 H αυτων αψ. | tr H επιτιμησαν αυτοισ 19 tr H μη φον. μη μοιχ. h ⊣μη μοιχ., μη πορνευσησ ⊢ | σου sec Tr H om 20 Tr ο δε αποκριθεισ εφη αυτω tr ο δε [αποκρ.] ειπεν αυτω 21 Tr§ σοι υστ. | τοισ Tr [H] om 24 εστιν Tr [tr] add τουσ πεποιθοτασ επι χρημασιν 25 τησ Tr H§ om bis | tr ραφ. εισελθειν 26 tr H προσ αυτον 27 αδυν. . . . θεω sec h ⊣αδυνατον εστιν παρα δε τω θεω δυνατον ⊢ | tr δυνατα [εστιν] | τω [H] 28 Tr§ ηρξ. ο π. λεγ. αυ. 29 Tr αποκριθεισ ο ι̅σ̅ ειπεν tr και αποκρ. ο ι̅σ̅ ειπεν seu εφη ο ι̅σ̅ | ενεκεν sec [H] 30 οικιασ . . . αιωνιον h ⊣οσ δε αφηκεν οικιαν και αδελφασ και αδελφουσ και μητερα και τεκνα και αγρουσ μετα διωγμου εν τω αιωνι τω ερχομενω ζωην αιωνιον λημψεται ⊢ | Tr h μητερα 31 οι sec [H] 34 Tr αποκτ. [αυτον] 35 H οι [δυο] 36 με Tr H§ om 37 σου sec Tr H om 43 h εστω υ. διακ. 44 Tr εαν | tr H θελη εν υμιν | γενεσθαι Tr§ H ειναι 46 tr ερχεται | Tr H βαρτίμαιοσ 47 h εστιν ο ναζ. 51 Tr τι θελεισ ποι. σοι | H ραββουνει h ⊣κυριε ραββει ⊢ 52 tr H και ο ι̅σ̅ **11**,1 Tr H§ ιερ. εισ βηθφαγη (tr [εισ β.]) και βηθανιαν | h το ελαιων 2 Tr H ουδ. ουπω ανθρ. | tr H εκαθισεν 3 tr ειπατε [οτι] | tr [παλιν] | h αποστ. παλ. αυ. 4 Tr H om τον et την 6 Tr ειπον 7 h εαυτων 8 tr εκοπτον 11 Tr§ h οψιασ | τησ ωρασ [h] 13 tr ου γ. ην ο και. 17 και ελ. tr λεγων | αυτοισ H§ om 18 tr οτι πασ | Tr H εξεπλησσετο 19 tr οτε | Tr H§ εξεπορευοντο 23 Tr αμην [γαρ] | Tr§ πιστευση | tr λεγει γιν. 28 Tr§ και τισ | Tr§ H εδ. τ. εξ. ταυτ. 29 tr υμασ [καγω] 31 ουν Tr [H] om 32 Tr ανθρωπων, | λαον tr H οχλον | ειχον h ⊣ηδεισαν ⊢ 33 tr λεγ. τω ιησου | tr [αποκριθεισ] λεγ. **12**,1 Tr§ εφυτευσεν ανθρωποσ | Tr εξεδοτο 3 tr οι δε λαβοντεσ 4 Tr εκεφαλαιωσαν | Tr§ ητιμησαν 5 H αποκτεννυντεσ 6 tr εχων υι. | H ειχεν, | tr απεστ. [και] αυτον | tr προσ αυτουσ εσχατον 7 tr ειπ. προσ εαυτ. 8 tr αυτ. απεκτειναν 9 τι Tr [tr] add ουν 12 H απηλθαν 14 Tr H εξ. δου. κηνσ. καισ. | κηνσ. h ⊣επικεφαλαιον ⊢ 15 Tr H ο δε ειδωσ 17 αυτοισ [tr] h om | Tr εθαυμαζον 19 Tr§ τεκνα

μη αφη 23 οτ. αναστ. Tr H om 24 ειδ. tr γινωσκοντεσ 25 Tr αγγ.
[οι] tr [οι] αγγ. h οι αγγ. οι 26 ο tert et quart Tr H om 27 ο Tr
H§ om | Tr [υμεισ ουν] πολυ 28 tr H ειδωσ οτι | tr αυτ. απεκρ.
29 Tr ο ι̅σ̅ [αυτω] | tr πρωτη [παντων εντολη] | h ημων, κυριοσ
30 H§ ολησ καρδ. | tr [κ. εξ ολ. τ. διαν. σ.] | Tr [tr] add αυτη πρωτη
εντολη 31 Tr δ. ομοια αὔτῃ tr δ. [ομ.] αὔτη 32 και pr H§ om | Tr
ειπασ 33 H§ ολησ καρδ. | συνεσ. Tr [tr] add και εξ ολησ τησ
ψυχησ | περισσ. tr πλειον | των sec Tr H om 34 Tr ιδων [αυτων] |
H [ει] 36 Tr αυτοσ [γαρ] | ειπ. sec Tr§ λεγει | ο Tr om | Tr§ h καθι-
σον | υποπ. H υποκατω 37 tr εστιν υι. αυ. seu υι. αυτ. εστ. 39.40
H§ δειπνοισ, οι . . . προσευχομενοι 40 Tr H κατεσθοντεσ | h χη-
ρων ⊣ και ορφανων ⊢ 41 Tr§ h απεναντι 42 κ. ελθ. tr ελθ. δε
43 βεβ. Tr H εβαλεν **13,1** των Tr [tr] praem εκ 2 Tr H αφεθη
ωδε | h add ⊣ και δια τριων ημερων αλλοσ αναστησεται ανευ
χειρων ⊢ 3 ο Tr H om 4 H εσται, . . . παντα. | tr παντα συντ.
6 πολλοι Tr [tr] add γαρ 7 Tr§ h ακουητε | Tr δει [γαρ] 8 Tr
επι εθνοσ | Tr τοπουσ, [και] 9 Tr§ [γαρ] υμασ | Tr συναγωγασ,
14 Tr (ο αναγ. νοειτω,) 15 δε [Tr] H§ om | Tr καταβ. εισ την
οικιαν | Tr H τι αραι 20 Tr§ μη κ̅σ̅ εκολ. 21 Tr η ιδε εκ. tr και ι. ε.
22 δε Tr H γαρ | ποιησ. Tr H δωσουσιν | Tr [και] τουσ 23 tr ιδου
προειρ. 27 H εκλεκ. [αυτου] 28 Tr H ηδη ο κλ. αυ. | Tr ἐκφυῇ | tr
γινωσκεται 30 tr παντα ταυτα 31 παρ. pr tr παρελευσεται | μη
Tr H§ om 32 tr h ουδε αγγελοσ | 33 Tr αγρυπ. [και προσευχεσθε]
| εστιν [H] **14,3** Tr και συντρ. tr [κ.] σ. | τον Tr H την 4
ησαν . . . εαυτ. h ⊣ οι δε μαθηται αυτου διεπονουντο και ελε-
γον ⊢ | Tr εαυτ. [και λεγοντεσ] | h τριακ. δην. | Tr H ενεβριμωντο
6 Tr ειργασ. 7 δυν. Tr add αυτοισ tr H αυτοισ [παντοτε] 8 Tr εσχ. [αὕτη]
Tr§ H τ. σωμα μου | 9 Tr αν 10 Tr ισκαριωτησ 14 Tr αν | μου
[tr] 15 Tr H και εκει 16 Tr μαθ. [αυτου] 18 Tr§ ειπ. ο ι̅σ̅ | ο εσθ.
h των εσθιοντων 19 Tr οι δε ηρξαντο | Tr§ καθ εισ | tr add [και
αλλοσ, μη τι εγω;] 20 tr [εκ] των | H [ἕν] τρυβ. | Tr τρυβλίον 21
οτι [Tr] | Tr καλον [ην] 22 Tr λαβων [ο ι̅σ̅] 24 Tr το τησ διαθ.
31 Tr H εαν δεη με | Tr H απαρνησομαι | H [δε] sec. 32 Tr γεθση-
μανεῖ | tr προσευξομαι | 33 H§ τον ιακ. κ. τον ιω. 35 Tr h προσελ-
θων | Tr§ επεσεν 38 Tr εισελθητε 39 H [τ. αυ. λογον ειπ.] 40 Tr
και ελθων ευρεν αυτουσ καθευδοντασ tr κ. [παλιν] ελ. ευ. αυ.
καθ. H κ. παλιν ελθων ευρ. αυ. καθ. | Tr οι οφθ. αυ. 41 το sec
Tr [H] om 42 Tr H ηγγικεν 43 Tr ο ιουδ. H [ο] ι. | ο ισκ. [Tr] H om |
tr οχλοσ [πολυσ] | Tr H των πρεσβυτερων 44 Tr H συσσημον
46 Tr επεβαλον 47 τισ Tr [H] om 48 Tr H με; 49 tr h εκρατειτε
51 Tr H και νεαν. τισ συν. 52 tr εφυγεν [απ αυτων] 53 συνερχ.
Tr [tr] h add αυτω 54 Tr συγκαθ. 55 Tr H ηυρισκον 56 Tr ἰσαι

58 αχειρ. οικοδ. h ⊣αναστησω αχειροποιητον⊢ 60 Tr H ουδεν; | τι h οτι 63 H διαρηξασ 64 H βλασφημιασ; 68 h επισταμαι· . . . λεγεισ; | κ. αλεκτωρ εφων. H om 69 Tr παλιν ηρξ. | tr h αυτον ειπεν τοισ παρ. sine ηρξ. παλ. | Tr εστιν enc 72 ευθυσ [tr] | Tr§ H δισ φων.

15,1 ετοι. Tr H§ ποιησαντεσ | των sec Tr H om 2 h λεγεισ; 4 tr επηρωτησεν | αυτ. Tr [H] add λεγων | Tr§ ονπερ ητουντο 8 αν. tr αναβοησασ | Tr αει εποιει 10 H [οι αρχ.] 12 θελετε [Tr] H om | H [ον] | ον λεγετε Tr [tr] om 14 tr κακον εποιησεν | tr εκραζον 15 Tr H τ. οχλω το ικανον ποιησαι 16 Tr συγκαλ. 18 tr ο βασιλευσ 20 Tr τα ιματ. τα ιδια sine αυτου | ιδια H om | H σταυρωσωσιν | Tr H σταυρ. αυτον 21 απ Tr απο 22 Tr [τον] γολγοθα | tr H§ μεθερμηνευομενοσ 23 οσ tr ο 25 εστ. h ⊣εφυλασσον⊢ 28 Tr [και επληρωθη η γραφη η λεγουσα, και μετα ανομων ελογισθη] 29 Tr ουά, H ουά | H [εν] τρισιν 32 tr [του] ισρ. | συν Tr om 34 tr τη ωρα τη εν. | Tr H ἐλ. ἐλ. (H -ί bis s. d. p.) λαμα σαβ.; | ο θεοσ μου sec [H] | εγκ. h ⊣ωνειδισασ⊢ 35 Tr H παρεστηκοτων h εστηκοτων 36 και [Tr] H om 38 Tr H απ ανωθεν 39 Tr ουτωσ [κραξασ] | tr H υι. θεου ην 40 Tr αισ [ην] | tr [και] μαρ. η μαγδ. | H μαριαμ η μ. | Tr μαρ. [η] ιακ. 41 Tr αι [και] οτε tr [αι] κ. ο. 42 Tr προσ σαββ. 43 ο H§ om 44 Tr H εθαυμασεν | παλαι Tr§ H§ ηδη 46 Tr H εθηκεν | μνηματι Tr μνημειω **16**,1 H [η] μαρια η μ. | η sec [Tr] H add του 2 τη Tr [tr] [H] om | των [tr] | μν. Tr H μνημειον | h ανατελλοντοσ 3 εκ Tr§ απο 5 tr h ελθουσαι 8 H ειπαν, εφοβουντο γαρ· ****** Tr add κατα μαρκον

verss. 9—20 videtur Tr non Marci esse putare [[H]] 9 Tr§ H παρ ησ 10 H πενθουσι 14 υστ. Tr [tr] [H] add δε | tr H εγηγ. [εκ νεκρων] 17 Tr H ακολουθησει ταυτα h ταυτα παρακολουθ. | καιναισ Tr [tr] H§ om 18 οφ. Tr [tr] [H] praem και εν ταισ χερσιν 19 ουν [tr] | κυριοσ Tr [tr] [H] add ισ 20 h add αμην Tr add κατα μαρκον

H dat haec quoque pro [[9—20]]: [[πάντα δὲ τὰ παρηγγελμένα τοῖσ περὶ τὸν Πέτρον συντόμωσ ἐξήγγειλαν. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸσ ὁ Ἰησοῦσ ἀπὸ ἀνατολῆσ καὶ ἄχρι δύσεωσ ἐξαπέστειλεν δι' αὐτῶν τὸ ἱερὸν καὶ ἄφθαρτον κήρυγμα τῆσ αἰωνίου σωτηρίασ.]]

ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ.

*Tr ευαγγελιον κατα λουκαν

1,3 Tr εδοξεν 7 Tr H [η] 8 tr εναντιον 9 Tr ελαχεν 15 κυ̅ [Tr] h praem του 17 h προσελευσεται | Tr ηλιου 21 tr H εν τω ναω αυτον 25 h ο κσ̅ 26 Tr§ H ναζαρετ 28 ο αγγ. [Tr] ante πρ. αυ. H om | [Tr]§ h⊣⊢ add ευλογημενη συ εν γυναιξιν 35 H κληθησεται, υιοσ 36 Tr συγγενησ | Tr§ H συνειληφεν 39 H ορινην 42 tr φων. μεγ. 43 Tr πρόσ με 49 H δυνατοσ, και 59 H ηλθαν 61 H ούδεὶσ

ἔστιν 63 tr πιναχιδα | το Tr H om 65 H ορινη 66 tr ακουοντεσ 74 tr εχθρ. [ημων] 75 tr H[§] πασαισ ταισ ημεραισ 76 προ πρ. H ενωπιον 77 αυτων tr ημων 78 tr H επισκεψεται 80 H ηυξανε 2,2 H (αυτη . . . κυρηνιου) | Tr H πρωτη εγενετο | tr h κυρεινου 3 εαυ. tr ιδιαν 4 Tr[§] H ναζαρετ 5 H ενκυω 9 Tr κ. [ιδου] αγγ. 12 το [tr] H[§] om | Tr H εσπ. και κειμενον εν 13 Tr[§] h ουρανου 14 tr h ευδοκια 15 Tr [και οι ανθρωποι] οι ποιμ. ειπον 19 h μαριαμ | Tr συμβ. 20 Tr H ειδον 24 Tr νεοσσουσ 25 Tr[§] ην ανθρ. 26 Tr πριν αν tr πριν η seu πριν η αν | H [η] 28 Tr αγκαλασ [αυτου] 33 αυτου sec Tr H om 34 Tr H αντιλεγομενον, 35 Tr (και . . . ρομφαια) | δε [Tr] H[§] om 36 tr ετη επτα μ. ανδ. 36.37 H (αυτη προβεβ. . . . τεσσαρων) 37 Tr H δεησεσιν 39 Tr H παντα τα κ. Tr[§] υπεστρ. | tr H ναζαρετ 40 Tr[§] H σοφια 42 Tr[§] αυτων [εισ ιεροσολυμα] 44 H συγγενευσιν 48 H και εγω | H ζητουμεν 51 tr H ναζαρετ | ρημ. Tr [tr] add ταυτα 52 Tr προεκ. ηλικια κ. σοφ. tr πρ. σ. κ. η. H πρ. τη σ. κ. η. 3,1 ηγεμονευον. h ⊣ επιτροπευοντοσ ⊢ | Tr τετραρχ. | H αβειληνησ 3 την Tr H om 4 Tr βοωντοσ, Εν τη ερημω ετ. 8 tr h αξιουσ καρπουσ 9 καλον [H] 14 Tr[§] ποιησομεν Tr H ειπεν αυτοισ | Tr H μηδε συκοφ. 16 Tr[§] απεκρ. ο ιω. απασιν λεγ. 17 Tr[§] και διακαθαριει | συν. Tr συναξει 19 Tr τετραρχ. 20 κατεκλ. Tr [tr] praem και 22 συ . . . ευδοκ. h ⊣ υιοσ μου ει συ, εγω σημερον γεγεννηκα σε ⊢ 23 sqq Tr ponit comma post nomen unumquidque, apud H facit nomen quidque στίχον unum 24 Tr H ματθατ 25 Tr μαθθαθιου 26 tr ματαθιου 29 Tr H μαθθατ 31 Tr ναθαν 32 H ιωβηλ | Tr[§] σαλμων 33 Tr τ. αμιναδαβ, τ. αραμ, τ. εσρωμ tr τ. αμ., τ. αρνει, τ. εσρων | H om τ. αμιναδαβ | αδμειν h αδαμ | H ἑσρων | Tr H φαρέσ 34 H θαρά 35 Tr H φάλεκ | Tr ἔβερ 36 Tr[§] καϊναν H -αμ s. d. p. 37 Tr μαθουσάλα | H ἑνωχ | Tr ιαρέδ | Tr H μαλελεηλ Tr καϊναν H -αμ s. d. p. 4,4 Tr add [αλλ επι παντι ρηματι θεου] 6 Tr H αν 8 Tr h αυτω ειπεν ο (h [ο]) ισ tr ει. αυ. ο ισ Tr H κυρ. τ. θ. σ. προσκυν. 9 tr και ηγαγ. | Tr εστησεν [αυτον] | αυτω [H] 12 tr ο ισ ειπεν αυ. 16 Tr ναζαρετ tr -ρεθ | Tr H[§] τεθραμμενοσ 17 Tr H ανοιξασ | ευρεν Tr [H] add τον 19 (18.19) Tr H κηρύξαι bis 20 tr εν τ. συναγ. οι οφθ. ησαν 22 Tr[§] ουχι ουτοσ εστ. [ο] υι. ιωσ. 23 Tr εισ καφαρ. 24 Tr H αυτου 25 οτι Tr H om | επι ετη Tr H[§] om επι 26 tr σαρεφθα 27 Tr H ἐλισαιου 31 H γαλιλαιασ. 34 Tr [λεγων], εα 35 tr εξηλθε εξ | Tr H ρίψαν 39 tr και παραχρ. 40 tr H[§] απαντεσ | tr επιθεισ | tr h εθεραπευσεν 41 Tr[§] H[§] εξηρχετο | Tr κραζοντα, tr κραυγαζοντα, H , κραζοντά 43 tr h δει με | tr εισ τουτο 44 tr εν ταισ συναγωγαισ | γαλιλ. tr H ιουδαιασ h ⊣ γαλ. ⊢

5,1 και pr tr τον 2 Tr H ειδεν | Tr[§] δ. πλοια H[v] πλοια δ. | Tr αλιεισ | tr αποβ. [απ αυτων] | Tr H[§] επλυνον 3 καθ. δε Tr[§] και

καθ. | Tr *εδιδ. εκ του πλοιου* H *εκ του πλ. εδιδ.* 5 Tr *ειπεν αυτω* | 5.6 tr *το δικτυον* bis 7 Tr *ηλθον* 9 Tr H§ *ιχθυων ων* 10 *ο* [Tr] H om 12 *ι. δε* Tr§ *και ιδων* 13 *ειπ.* Tr H *λεγων* 14 *εισ μα. αυ.* h ⊣ *ινα εισ μαρτυριον η υμιν τουτο* ⊢ 17 Tr§ *ιασθ. αυτουσ* | 18 H *θειναι* [*αυτον*] 22 *αποκρ.* [Tr] 24 H *αμαρτιασ — ειπεν* | *παραλελ.* h *παραλυτικω* 26 H *ειδαμεν* 29 h *μετ αυτου* 30 *αυτων* [Tr] 31 *ο* [H] 33 Tr [*δια τι*] *οι μ.* | Tr *πινουσιν;* 34 tr *νηστευειν* 36 tr *σχιζει* | tr *συμφωνει* 38 Tr add [*και αμφοτεροι συντηρουνται*] 39 *και* H§ om | *ουδεισ . . . εστιν* [H] | tr [*ευθεωσ*] *θελει* | tr *χρηστοτεροσ* **6,1** *δευτεροπρ.* Tr [tr] H h⊣⊢ om | Tr§ H *κ. ησθιον τ. σταχυασ* 2 H *ειπαν* | *ποιειν* Tr H om 3 Tr H *πρ. αυ. ειπ. ο* (H [*ο*]) *ισ̄* tr *ο ισ̄ ει. πρ. αυ.* | *οποτε* Tr H *οτε* | *οντεσ* Tr [tr] H om 4 Tr H [*ωσ*] | *ελαβεν και* Tr H *λαβων* | *και* quart Tr H om 5 *οτι* [Tr] H om | H§ *εστιν τ. σαβ. ο υι. τ. ανθ.* 7 H *δε αυτον* | h *θεραπευσει* | tr *κατηγοριαν* 9 H [*ο*] 10 Tr add [*ωσ η αλλη*] 14 *και* tert [tr] | tr [*και*] *φιλιπ.* 15 *και* pr [tr] | *και* tert Tr [H] om 16 *και* pr [tr] | Tr *οσ* [*και*] 17 *πολυσ* Tr om 17 (18) H *ηλθαν* 19 tr *εζητει* 25 *νυν* pr [Tr] 26 Tr H *υμ. ειπωσιν* | *παντεσ* [tr] 28 *περι* Tr§ *υπερ* 29 Tr H *επι τ. σιαγ.* 30 Tr [*δε*] *τω αιτουν.* tr [*δε τω*] *αιτ.* 31 *και υμεισ* [tr] H§ om 33 *γαρ* Tr [H] om | Tr *εστιν, και γαρ* tr *ε., κ.* [*γαρ*] 34 Tr *δανειζετε* tr *δανεισητε* | tr [*απο*]*λαβειν* | *εστιν* [H] | Tr *και* [*γαρ*] *αμ.* | Tr *δανειζουσιν* | Tr *ἶσα* 35 Tr *δανειζετε* | Tr H§ *μηδεν* 36 Tr *καθωσ* [*και*] | H *εστιν·* 37 *και* tert Tr [tr] om | tr *δικαζ. κ. ου μη δικασθ.* 38 h *μετρηθησεται* 42 Tr [*η*] *πωσ* | Tr§ *εκβαλειν* ante *το καρφοσ* 43 *παλιν* [Tr] 45 *καρδ.* pr Tr [tr] add *αυτου* 46 h *ο λεγω* 48 Tr *οικοδομεισθαι* **7,1** *επ.* tr *επει δε* 4 *ηρ.* Tr H *παρεκαλουν* 6 Tr H *απο τ. οικ.* | Tr *επεμψ. προσ αυτον* | Tr *εκατονταρχοσ* | Tr H *λεγων αυτω* | tr *ειμι ικανοσ* 7 tr *ιαθησεται* 10 tr [*ασθενουντα*] *δουλ.* 11 *τη* Tr§ H§ *τω* | Tr§ *επορευετο* | H *ναιν* s. d. p. | *αυτω* [tr] | *ικανοι* Tr [tr] H om 12 H *αὐτη* pr | *ην* pr [tr] | *ην* sec [Tr] 13 Tr H *επ αυτη* 14 *νεανισκε* h add ⊣ *νεανισκε* ⊢ 15 h *εκαθισεν* 16 Tr H§ *παντασ* 17 Tr [*εν*] *παση* 19 *αλλ.* Tr§ H *ετερον* 20 H *απεστειλεν* | *αλλ.* tr h *ετερον* 21 *εκεινη τ.* tr *αυτη* [*δε*] 22 *οτι* [Tr] H om | *κωφοι* tr praem [*και*] H s. u. 24.25.26 Tr H *εξηλθατε* ter 28 *προφ.* [Tr] H om | H *εστιν* (sec). — . . .30 *αυτου.* — 32 *λεγοντεσ* H *α λεγει* 33 *μη* Tr *μητε* | Tr H *εσθων* | *μηδε* Tr H *μητε* 34 H *εσθων* 35 Tr§ (tr [*παντων*]) H§ *παντ.* ante *τ. τεκ. αυ.* 38 Tr H *εξεμασσεν* 39 tr H [*ο*] *προφητ.* 40 H *χρεοφιλεται* 41 Tr *δανειστη* 42 tr *τ. ουν* [*αυτων*] 43 Tr [*ο*] *σιμων* 44 Tr H§ *υδ. μοι επι ποδασ* 45 Tr H§ *διελιπεν* 46 Tr H *ηλ. τ. ποδασ μου* 47 Tr H *αι αμαρτ. αυτησ* **8,3** Tr H *ιωανα* 7 Tr *συμφυεισαι* 9 Tr§ *τισ ειη η παρ. αυτη* (tr om *η*) 12 tr *ακουοντεσ* 13 Tr H§ *επι τησ πετρασ* | h *αυτοι* 14 Tr *συμπνιγ.* 16 Tr *αλλα* 17 H *γὰρ ἔστιν*

19 *αυτου* pr Tr H om 20 *οτι* Tr H om | Tr§ H *θελοντεσ σε* 23 h *εισ τ. λιμ. ανεμ.* 24 tr *εγερθεισ* 26 Tr H *γερασηνων* | Tr *αντιπέρα* 27 Tr *υπην.* [*αυτω*] | tr *τισ ανηρ* h [*τ.*] *α.* | *εχων* Tr§ *οσ ειχεν* | tr *εκ χρονων ικανων και ιμ. ουκ ενεδιδυσκετο* 28 H [*του θυ*] 29 tr h *παρηγγειλεν* | tr H§ *απο τ. δαιμ.* 30 *λεγων* H om | Tr *ὄνομα ἐστὶν;* | Tr§ *δαιμ. πολλα εισηλ.* 32 tr H§ *βοσκομενη* 35 Tr H *ηλθαν* | Tr H *ευραν* | Tr *εξεληλυθει* | H *ποδ.* [*του*] *ιυ* 37 Tr H *ηρωτησεν* | Tr H *γερασηνων* 38 Tr H *εδειτο* | tr *τ. δαιμ. εξεληλ.* 40 *εγεν.* · · · *υποστρεφ.* Tr§ H *εν δε τω υποστρεψαι* (H *-στρεφειν*) 41 *αυτοσ* Tr§ H§ *ουτοσ* | Tr [*του*] *ιυ* 42 H *αὐτη* | *εν δε τ. υπαγ.* tr *και εγενετο εν τω πορευεσθαι* 43 *ιατροισ . . . βιον* [tr] H om 45 *κ. οι συν αυτω* [tr] H om | Tr add [*και λεγεισ, Τισ ο αψαμενοσ μου;*] 48 Tr H *θυγάτηρ* 49 Tr *λεγων* [*αυτω*] | tr *μη σκυλ.* 50 tr *αυτω* [*λεγων*] | tr *πιστευε* 52 Tr H *ου γαρ απεθ.* 54 Tr H *εγειρε* 55 tr *δοθην. αυτη* **9,**1 Tr *συγκαλεσ.* | tr *δωδ.* [*αποστολουσ*] | h *δυναμ. αυτοισ* 2 Tr add [*τουσ ασθενεισ*] 3 *ανα* [Tr] H om 5 *και* sec Tr H om | Tr§ *αποτιναξατε* 7 Tr *τετρααρχησ* 7.8 H *ὑπὸ τινῶν* bis 8 Tr *τὶσ* 9 H [*ο*] *ηρωδησ* | Tr [*εγω*] *ακουω* 12 H *ειπαν* | Tr [*τουσ*] *αγρουσ* 13 Tr§ h *υμ. φαγ.* | h *πεντε αρτοι* 14 Tr H *ησαν γαρ ωσει* | Tr *κλισ.* [*ωσει*] *ανα* H s. u. 15 h *παντασ* 18 *συνησαν* h *συνηντησαν* | tr *λεγ. οι οχλ.* 22 tr h *αναστηναι* 23 h *απαρνησασθω* 24 Tr H *οσ γαρ αν* 25 h *ωφελει* 26 *λογουσ* [tr] 27 Tr§ *εστωτων* 28 *και* pr H§ om 31 Tr *εμελλεν* 32 Tr *ειδον* 34 tr *επεσκιασεν* | *εισελ. αυτ.* tr *εκεινουσ εισελθειν* 37 *τη εξ. η.* Tr [*εν*] *τ. ἑ. η.* h ⊣ *δια τησ ημερασ* ⊢ 38 Tr *επιβλέψαι* | Tr H *μοί εστιν* 39 tr H *μολισ αποχ.* | Tr *συντρίβον* 41 tr *τ. υιον σ. ωδε* 47 *ειδ.* Tr§ h *ιδων* | Tr H *παιδιον* 48 H *αν δεξ. τ.* | Tr *εαν εμε* | tr *εσται* 49 *ο* Tr H om | H *ειδαμεν* | tr H *εν τω* | tr H *εκωλυομεν* 50 Tr *ο ισ* | Tr *εστιν* sec enc 51 *αυτου* sec [Tr] H om 52 Tr H *κωμην σαμαρειτων* | *ωστε* H *ωσ* 54 Tr *μαθ.* [*αυτου*] | tr add [*ωσ και ηλιασ εποιησεν;*] h ⊣ , *ωσ κ. ηλει. ε.* ⊢ 55 h add ⊣ *και ειπεν ουκ οιδατε ποιου πνευματοσ εστε.* [*ο υιοσ του ανθρωπου ουκ ηλθεν ψυχασ* [*ανθρωπων*] *απολεσαι αλλα σωσαι.*] ⊢ 57 Tr H sec. cur. *εαν* 58 *ο* pr [H] 59 *ειπεν* sec T [tr] h add *κυριε* 62 Tr *ο ισ προσ αυτον* tr H [*προσ αυ.*] *ο ισ* | *επιβ. . . . οπισω* h ⊣ *εισ τα οπισω βλεπων και επιβαλλων την χειρα αυτου επ αροτρον* ⊢ | *αυτου* [Tr] H om

10,1 *και* pr [Tr] H om | H *εβδομηκ.* [*δυο*] | H *ανα δυο* [*δυο*] 2 tr *εκβαλη εργ.* 4 tr *μηδε υποδημ.* | Tr H *και μηδενα* 6 tr H§ *εκει η* | Tr *επαναπαυσεται* 12 *δε* Tr H om 13 tr *βηδσαϊδα* 15 tr *η εωσ ουρ. υψωθεισα* | *εωσ* sec Tr H add *του* | tr H§ *καταβηση* 17 H *εβδομη.* [*δυο*] 18 h *εκ του ουρ. ωσ αστρ.* 19 h *αδικηση* 20 Tr *εγγεγρ.* 21 *εν* sec Tr H om | Tr H *ευδοκια εγεν.* 22 (21) *και στραφεισ . . . ειπεν*

Tr H om | Tr H ω αν 24 Tr H ειδαν 25 Tr [και] λεγων 27 σου pr h om | της [Tr] H§ om | H ισχυι s. d. p. 30 Tr υπολαβ. δε 31 H [εν] 32 γενομενοσ Tr H om | Tr H τοπον ελθ. s. comm. 33 Tr ιδων [αυτον] 34 Tr H πανδοχειον 35 h εδωκεν δ. δηναρ. | Tr H πανδοχει 36 Tr τισ [ουν] 37 ο tert [H] 38 Tr§ H εν δε τω sine εγεν. | και [Tr] H om | T§ εισ τον οικον [αυτησ] h [εισ τ. οικον αυ.] 39 Tr μαρια | H [η] | tr ποδ. του $\overline{\iota\upsilon}$ 40 Tr H κατελειπεν | Tr§ ειπε 41 κυρ. Tr§ $\overline{\iota\sigma}$ 41.42 μεριμνασ . . . γαρ h θορυβαζη· μαριαμ 42 ενοσ . . . μαρια H ολιγων δε εστιν χρεια η ενοσ· μαριαμ | γαρ Tr§ δε | Tr [απ] αυτησ **11,2** tr προσευχεσθε 8 Tr αναιδειαν 9 Tr H ανοιγησεται 10 Tr H ανοιγησεται tr h ανοιγεται 11 h αιτησ. τ. πατ. | αρτον . . . η και [tr] H§ (sed h [και]) om 12 μη [tr] H om 13 ο sec [H] | πνευμα αγ. h ⊣ αγαθον δομα ⊢ 14 και αυτο ην [Tr] tr H om | tr δαιμ. εκβληθεντοσ 15 Tr H ειπαν | H βεεζεβουλ 17 Tr H§ εφ εαυτην διαμερ. 18.19 H βεεζεβουλ bis 19 Tr h κριτ. υμων εσον. tr H υμ. κρ. εσ. 20 Tr H [εγω] εκβαλλω 22 Tr σκύλα 24 h αναπαυσιν και μη ευρισκον. | ευρισκ. [tr] [H] h add τοτε 25 tr H ευρισ. [σχολαζοντα] 27 Tr γυνη φωνην 30 H [ο] ιωνασ | Tr νινευΐταισ 32 Tr νινευῖται s. d. p. 33 H κρύπτην | φεγ. Tr§ H φωσ 34.36 H φωτινον ter et σκοτινον bis 35.36 h† 36 Tr H μεροσ τι h [τι] μ. | h εν τη ασ. 40 tr τ. εσωθ. κ. τ. εξωθ. 41 Tr εστιν enc 42 Tr αλλ ουαι | Tr H ταυτα δε 44 ωσ τ. μνη. τα h ⊣ μνημεια ⊢ | οι sec [tr] 47 Tr H οι δε πατ. 48 κ. συνευδ. h ⊣ μη συνευδοκειν ⊢ | tr add [αυτων τα μνημεια] 49 Tr [εκ]διωξ. tr H διωξουσιν 50 Tr§ H§ εκκεχυμενον 52 ηρατε h ⊣ εκρυψατε ⊢ 53 κακ. εξελ. αυ. tr λεγοντοσ δε αυτου ταυτα προσ αυτουσ 53.54 pro his verss. h ⊣ λεγοντοσ δε αυτου ταυτα προσ αυτουσ ενωπιον παντοσ του λαου ηρξαντο οι φαρισαιοι και οι νομικοι δεινωσ εχειν και συνβαλλειν αυτω περι πλειονων, ζητουντεσ αφορμην τινα λαβειν αυτου ινα ευρωσιν κατηγορησαι αυτου ⊢ 54 Tr H ενεδρ. αυτον Tr add [ζητουντεσ]. | Tr add [ινα κατηγορησουσιν αυτου] **12,1** tr H ζ. ητισ εστιν υποκρ. (H,) τ. φαρ. 4 H αποκτεινοντων | tr περισσον 6 tr πωλειται 8 tr H οσ αν ομολογησει 11 tr φερωσιν | tr μεριμνατε | η τι pr [Tr] [H] tr om 13 Tr§ αυτω εκ τ. οχλ. 15 εστιν Tr enc 17 H αὑτω 18 Tr§ H παν. τον σιτον κ. τ. αγ. μου h pro τ. σιτ. κ. τ. αγ. μου habet ⊣ τα γενηματα μου ⊢ 19 κειμενα . . . πιε [H] 20 Tr H αιτουσιν 21 ουτωσ . . . πλουτων [H] | Tr εαυτω H αὑτω 22 αυτου [H] | Tr§ H§ λεγω υμιν | H σωματι [υμων] 23 Tr H η γαρ ψυχη 24 Tr H§ ου σπειρ. ουδε tr ου σπ. ουτε | Tr πετεινων; 25 tr H§ ε. τ. ηλικ. αυτου προσθ. | πηχυν Tr§ add [ενα] 26 ει . . . λοιπων h ⊣ και περι των λοιπων τί; ⊢ 27 Tr H πωσ αυξανει (tr [αυξ.]). ου κοπια ουδε νηθει h πωσ ⊣ ουτε νηθει ουτε υφαινει ⊢ 28 Tr§ ει δε τον χορ. σημ. εν

αγρω οντα | H αμφιαζει | Tr ολιγοπιστοι; 37 tr κυρ. ελθ. 38 tr και εαν [ελθη] εν τη δευτερα [φυλακη] και (κ. in comm Tr) | καν pr . . . ουτωσ h ⊣ και εαν ελθη τη εσπερινη φυλακη και ευρησει, ουτωσ ποιησει, και εαν εν τη δευτερα και τη τριτη· ⊢ | εισιν Tr add [οι δουλοι] εκεινοι H εκεινοι tantum 39 Tr H§ ερχ., εγρηγορησεν αν και ουκ αφ. tr ερχ., [εγρηγ. αν και] ουκ αν αφ. | Tr§ διορυγηναι 41 αυτω Tr H om 42 κ. ει. tr ειπεν δε | του [Tr] | το Tr [tr] [H] om 44 tr υπαρχ. αυτω 47 Tr μηδε ποιησασ tr [η ποι.] 52 tr οικω ενι | H τρισιν, 53 Tr H την μητερα | Tr H νυμφην αυτησ 54 Tr§ απο δυσμ. 56 tr τ. ουρ. κ. τ. γησ | H§ καιρ. δε | ου δοκ. Tr§ H ουκ οιδατε δοκιμαζειν 58 H [απ] αυτ. 13,2 tr αποκρ. [ο ισ] | tr τοιαυτα 4 Tr δεκα [και] οκτω H δεκα οκτω | εν sec Tr H om 5 tr h μετανοητε | tr ομοιωσ απολ. 8 κοπρια h ⊣ κοφινον κοπριων ⊢ | 9 tr ει δε μη γε εισ το μελλ. | H μελλον — 10 tr [εν] τοισ 11 Tr δεκα [και] οκτω H δεκα οκτω | Tr συγκυπτ. 12 απο Tr H om 13 H ανωρθωθη 14 οτι sec Tr [tr] om 15 tr H§ απαγων 18 ουν tr δε 19 Tr δενδρον [μεγα] 22 Tr ιερουσαλημ 24 Tr H ισχυσουσιν, 26 tr h αρξησθε 27 H και ερει λεγων υμιν Ουκ | υμασ Tr H om 28 tr H§ οψησθε 29 Tr [απο] βορρα H s. u. 30 εισιν Tr enc bis 31 tr εν ταυτη | ωρα Tr§ ημερα 32 tr τριτη [ημερα] 34 H αυτην, — | Tr H ορνισ 35 λεγω Tr [H] add δε | οτι Tr H om | ηξει οτε [Tr] H om 14,1 των [H] 5 αποκρ. Tr H om | tr ειπ. πρ. αυτ. | εν Tr τη 10 ερ. tr ειπη 13 H δοχην ποιησ | Tr H αναπειρουσ 14 δε Tr H γαρ 15 tr οσ [τισ] φαγ. 16 tr εποιησεν 17 h ερχεσθαι | εισιν Tr H§ εστιν | Tr add [παντα] 18 tr εξελθειν 21 Tr H αναπειρουσ 22 ὃ tr ωσ 26 αυτου H εαυτου | δε Tr H τε | H τ. ψυχ. εαυτ. | tr μου μαθ. ειν. 27 Tr και οστισ | Tr§ αυτου 31 H συνβαλειν | Tr βουλευεται 32 τα πρ. H προσ h εισ vel τα προσ 34 ουν [Tr] | Tr H αλασ bis

15,1 tr εγγιζ. αυτω 4 απολεσασ Tr§ -λεση | tr εν εξ. αν. 6 Tr συγκαλει tr συγκαλειται | Tr συγχαρητε 7 Tr§ εσται εν τ. ου. 8 οτου Tr H ου 9 Tr συγκαλειται tr συγκαλει | Tr συγχαρητε 12 κ. διειλ. Tr H ο δε διειλ. 13 Tr H§ παντα 16 tr H επ. χορτασθηναι εκ τ. κερ. h επ. ⊣ γεμ. τ. κοιλ. αν. ⊢ εκ τ. κ. 17 εφη Tr§ ειπεν | Tr§ H περισσευονται | Tr ωδε λιμω tr λιμω [ωδε] 20 αυτου pr tr H εαυτου 21 tr H ο υιοσ αυτω | H add [ποιησον με ωσ ενα των μισθιων σου] 22 Tr [ταχυ] εξεν. H s. u. 23 φερ. tr ενεγκαντεσ 24 h εζησεν 26 τι Tr H τι αν 29 Tr H πατ. αυτου | h εριφιον 30 Tr h των πορν. 32 Tr H και απολωλ. κ. 16,2 tr δυνηση 4 εαν. tr αυτων 5 H χρεοφιλετων | εαυ. tr αυτου 6 h γραμ. ταχ. 8 εστιν Tr enc 9 Tr§ ποιησ. εαυτ. 12 H§ ημετερον | h υμιν δωσει 17 H μ. κερεαν h κερεαν μ. 19 δε [tr] 21 Tr απο [των ψιχιων] τ. πιπτ. 26 εν Tr§ επι | Tr πασιν | οι sec H om 27 Tr H σε ουν 29 Tr λεγ. δε [αυτω] | Tr

εχουσιν 31 Tr H ουδ εαν 17,1 ου. δε δι Tr§ H πλην ουαι δι 2 tr ινα τ. μ. τουτ. 6 ταυτη [H] 7 εξ [Tr] 9 tr add [ου δοκω.] 11 Tr πορευ. [αυτον] 12 Tr H§ απηντησαν | αυτω [Tr] H om | H§ ανεστησαν 17 Tr H ουχ | Tr H οι [δε] εν. 21 Tr η ιδου εκ. tr η [ιδου] εκ. 23 H§ εκει η | απελ. μηδε [H] 24 Tr η αστραπη [η] | εν τ. ημ. αυ. [tr] H§ om 27.29 Tr H§ παντασ bis 33 Tr κ. οσ αν απολεση H οσ δ αν απολεσει 34 H [μιασ] | H ut T sec. cur. ο εισ 35 tr δυο εσον. | Tr [η] μια 18,1 Tr δε [και] | Tr εγκακ. 4 Tr H ταυτα δε 9 tr εξουθενουντεσ 10 ο pr Tr H§ om 11 Tr H ταυτα προσ εαυτον tr h πρ. εαυ. ταυ. | ωσπ. Tr h ωσ 12 Tr αποδεκατω 13 ο δε τ. Tr§ και ο τελ. | H ετυπτε | αυτ. Tr H εαυτου 14 αυ. η γ. εκ. Tr§ H αυτου παρ εκεινον 16 πρ. αυ. λ. tr προσκαλεσαμενοσ αυ. ειπεν H ut T sed [αυτα] 19 εισ Tr [H] add ο 20 σου sec Tr H om 21 tr εφυλαξαμην | Tr add [μου] 22 ουρ. Tr H τοισ (H [τ.]) ουρ. tr ουρανω 24 ο [H] | Tr ο ισ [περιλυπον γενομενον] | tr εχ. εισελευσονται εισ τ. β. τ. θ. 25 εισελ. pr tr διελθειν 26 Tr ειπον 27 τω [Tr] 28 Tr H ο πετροσ 29 Tr H οτι ουδεισ | H οὐδεὶσ ἔστιν | Tr§ γον. η αδελ. η γυν. | Tr ενεκεν 30 ουχι Tr ου | tr H§ λαβη | h ⊣ επταπλασιονα ⊢ 36 τι [Tr] h add αν 40 ο [Tr] H om 41 Tr [λεγων] Τι σοι 19,2 ην sec Tr H§ αυτοσ tr [ουτοσ] ην 4 εισ το Tr om 5 ο [H] | tr [ειδεν αυτον και] ειπεν 8 H ημισια | tr διδ. τ. πτωχ. | τοισ [H] 9 ο [H] | αβρααμ Tr [H] add εστιν 13 H§ πραγματευσασθαι 15 Tr H γν. τι διεπραγματευσαντο 16 Tr προσειργασατο 17 ευγε h ευ 19 Tr§ γιν. επανω 22 H κρίνω | Tr εσπειρα 24 H εχοντι—[25] μνασ.— 26 Tr λεγω [γαρ] υμ. | αρθ. Tr [tr] add απ αυτου 27 τουτ. tr εκεινουσ | tr θελοντασ | αυτουσ [tr] 29 tr βηθανία H -νιὰ | H Ἐλαιῶν | Tr μαθ. [αυτου] 30 ειπ. Tr H λεγων | και [tr] 31.34 H οτι Ο κυρ. bis 36 αυτων Tr H εαυτ. 37 tr ηρξατο | πασ. Tr παντων 38 Tr H ευλογ. ο ερχομενοσ (H , ο) βασιλ. h ευ. ο βασ. vel ευ. ο ερχ. βασ. | tr ειρ. εν ουρ. 40 Tr ειπεν [αυτοισ] | οτι [Tr] H§ om | tr κεκραξονται 42 καιγε Tr [tr] H om | και συ tr H post ταυτη pon | σου pr Tr H om | σου sec [Tr] H om | H ειρηνην— 43 Tr h περιβαλουσιν 46 tr οτι ο οικ. μ. οικ. πρ. εστιν 48 Tr H ηυρισκον | Tr εξεκρεματο

20,1 Tr H αρχιερεισ 2 λεγ. Tr [tr] om 4 το sec Tr H om 6 tr πασ ο λαοσ 9 Tr εξεδοτο 10 Tr§ γεωργ. δειρ. αυ. εξαπ. κεν. 11 tr πεμψ. ετερ. 12 tr πεμψ. τριτ. 13 tr [ιδοντεσ] εντραπ. 17 εστιν Tr enc 19 tr εζητουν | tr αρχ. κ. οι γραμ. 20 παρατηρ. tr h⊣⊢ αποχωρησαντεσ | Tr εγκ. | Tr λογον 23 tr add [τι με πειραζετε;] 24 οι Tr§ αποκριθεντεσ 25 Tr τω καισαρι 26 αυτ. pr tr H του 27 αντιλ. Tr H λεγοντεσ | h επηρωτων 30 tr κ. [ελαβεν] ο δευτ. [την γυναικα και ουτοσ απεθανεν ατεκνοσ.] 32 tr απεθ. και η γ. 33 Tr§ εν

τη ουν sine η γ. pr 34 h τουτου ⊣ γεννωνται και γεννωσιν, ⊢ γαμ. 35 h γαμισκονται 36 Tr H ουδε | δυν. h ⊣ μελλουσιν ⊢ ,κ. υι. ει. ϑ. h ⊣ τω ϑεω, ⊢ 40 γαρ tr δε 41 Tr υι. δαν. ειναι; tr H T sec. cur. ειν. δ. υιον; 42 αυ. γαρ Tr§ και αυ. | ο Tr H om 43 Tr ποδ. σου. H π. σου· 44 Tr H αυτον κυριον **21**,1 tr τα δ. αυτ. ε. τ. γαζ. 2 Tr H λεπτα δυο 3 Tr§ H αυτ. η πτωχ. | Tr H πλειον 4 tr H παντεσ | Tr δωρα [του ϑυ] | Tr H παντα 5 Tr H αναϑημασιν 6 H λιϑω ωδε 7 H εσται, 8 Tr λεγ. [οτι] 11 tr κατα τοπ. και | Tr§ H§ λοιμοι κ. λιμ. | Tr H φοβηϑρα | H απ ουραν. σημ. μεγ. h σ. μ. απ ουρ. 13 Tr αποβησεται [δε] 15 Tr αντιστηναι [η αντειπειν] tr [αντειπ. η] αντιστ. | h παντεσ 19 Tr H κτησεσϑε 20 tr γνωσεσϑε 24 tr παν. τ. εϑν. | H πληρωϑ. [και εσονται] 25 H ἠχοῦσ 30 tr εγγυσ [ηδη] 32 αν [H] 34 Tr§ H αι καρδ. υμ. | H κρεπαλη | H εφνιδιοσ 34.35 tr εκεινη· ωσ παγισ γαρ επ εισ|-ελ. 36 δε tr ουν | κατισχ. tr. καταξιωϑητε 37 Tr§ h διδασκ. εν τ. ιερω **22**,4 tr αυτον παραδω αυτοισ 6 tr αυτοισ ατερ οχλ. 7 εν Tr H om 11 h οικιασ λεγοντεσ | εστιν Tr enc (H ut T sec. cur. ἐστὶν τ.) 16 ουκετι [Tr] H om 17.18 tr „17 et 18 forsitan post ver. 19 et postea om ver. 20.“ 18 οτι Tr H om | απο τ. νυν [Tr] | οτου Tr H ου 19 το υπερ . . .[20] εκχυννομενον [[H]] 20 tr ωσαυτ. κ. το ποτ. 22 οτι tr και 30 tr H§ καϑησϑε | tr H τ. δωδ. φυλασ κριν. 31 Tr [ειπεν δε ο κυριοσ] σιμων σ. 34 Tr H τρισ με απαρνηση ειδεναι 36 ο δε ει. Tr H ει. δε tr ει. ουν 37 γαρ sec [Tr] 39 και sec [H 42 ει βουλ. . . . γινεσϑω h ⊣ μη το ϑελημα μου αλλα το σον γενεσϑω· ει βουλει παρενεγκε τουτο το ποτηριον απε μου ⊢ Tr H παρενεγκε 43.44 [[H]] 43 απ Tr H§ απο του 44 κ. εγ. Tr h εγεν. δε | Tr ιδρῶσ | Tr H καταβαινοντεσ | tr επι τησ γησ 50 tr τον δουλ. τ. αρχ. 51 ο [H] 52 προσ sec Tr H επ | Tr H εξηλϑατε | Tr H ξυλων; 53 Tr αλλα αυ. 54 κ. εισηγ. [tr] 55 tr αψαντων | Tr συγκ. 57 αυτον pr Tr H om | tr γυν. ουκ οιδ. αυτ. 59 H δυσχυρ. s. d. p. 61 λογ. tr H ρηματοσ | tr πριν [η] 62 [H] 68 Tr αποκρ. [μοι], [η απολυσητε] h αποκρ. ⊣ η απολυσητε ⊢ 70 H λεγετε οτι h ειμι; **23**,2 tr αυτον H αὐ. sec. cur. 3 h λεγεισ; 6 ακουσασ Tr [tr] add γαλιλαιαν | ο [[H]] 10 H ιστηκεισαν 11 και pr Tr H§ om | Tr περιβ. αυτον] 12 H αὑτουσ | 13 Tr συγκαλ. 15 Tr§ ανεπεμψα γαρ υμασ προσ αυτον 18 tr ανεκραξαν | Tr παμπληϑει 19 tr βεβλημενοσ | tr „fin. add. 17 [αναγκην δε ειχεν κατα εορτην απολυειν αυτοισ ενα]“ 20 H προσεφων. αυτοισ 23 h σταυρωσαι | Tr§ add [και των αρχιερεων] 26 tr h απηγον 31 τω pr [Tr] H§ om 32 H κακουργοι δυο 33 Tr ηλϑον H ηλϑαν 34 H [[ο δε . . . ποιουσιν]] | Tr§ H κληρον 35 H ιστηκει | Tr H δε και οι | Tr§ ο του ϑεου εκλ. 36 Tr§ ενεπαιζον 38 Tr επιγραφη [επιγεγραμμενη] | tr αυτω [γραμμασιν ελληνικοισ

και ρωμαϊκοισ και εβραϊκοισ,] | tr *ουτοσ εστιν ο βασ. τ. ιουδ.* 39 Tr *αυτον* [*λεγων*] 42 tr H§ *εισ την βασιλειαν σου* 43 Tr *αυτω* [*ο ισ*] 44 Tr [*ηδη*] 44.45 Tr *ενατησ. και εσκοτισθη ο ηλιοσ, και εσχισθη* H *ενατησ του ηλ. εκλειποντοσ, εσχ. δε* h ⊣ *ενατησ,* [*κ.*] *εσκοτ. ο ηλιοσ* ⊢ *ε. δ.* 46 tr *και τουτο ειπων* 47 tr *εδοξασεν* 48 Tr *συμπαραγ.* 49 H *ιστηκεισαν* | *απο* pr Tr [tr] om | h *αι γυναικ. αι* 50 Tr H om *και* sec | pro *και* tert h ,— 51 Tr (*ουτοσ . . . αυτων,*) H ,— . . . ,— | Tr H§ *συγ*(H *-ν-*)*κατατεθειμενοσ* tr *συγκατατιθεμενοσ* | H *ἁριμαθαιασ* 53 Tr H *ουπω κειμ.* 55 Tr H *αι γυναικ.* tr *δυο γ.* h ⊣ *δυο* ⊢ *γ.* | Tr [*αυτω*] *εκ τ. γαλ.* tr *εκ τ. γ.* [*αυτω*] **24**,1 Tr *ηλθον επι τ. μν.* tr H *επι τ. μν. ηλθαν* 3 tr [*τ. κυ*] H [[*τ. κυ ιυ*]] 6 H [[*ουκ . . . ηγερθη*]] 9 H [*απο του μνημ.*] | Tr H *ταυτα παντα* 10 Tr [*ησαν δε*] | Tr H *ιωανα* | Tr *ιακωβου*[,] 12 Tr [*ο δε πετροσ αναστασ εδραμεν επι το μνημειον,* (H·) *και παρακυψασ βλεπει τα οθονια μονα,* (H·) *και απηλθεν προσ αὑτον* (H *αὐτον*) *θαυμαζων το γεγονοσ*] [[H]] 13 Tr§ *ησαν πορευομ. εν αυ. τ. ημ.* 15 H [*και*] tert 17 Tr (*κ. εσταθ. σκυθρωποι*) tr *και εστε σκυθρωποι;* 18 *ω ονομ.* Tr H *ονοματι* | 19 tr *ναζωραιου* 21 Tr *αγει* [*σημερον*] 23 H *ηλθαν* 24 H *απηλθαν* 24 *και* tert Tr H om 27 *αρξαμ. . . . διερμην.* h ⊣ *ην αρξαμενοσ απο μωυσεωσ και παντων των προφητων ερμηνευειν* ⊢ | tr *διερμηνευεν* | Tr *αὑτου* 28 Tr H *πορρωτερον* 29 tr [*ηδη*] 32 *ημ. καιομ. ην* h ⊣ *ην ημων κεκαλυμμενη* ⊢ | *εν ημιν* [Tr] H§ om 36 *αυτων* sec Tr [[H]] add *και λεγει αυτοισ· ειρηνη υμιν* 37 tr h *θροηθεντεσ* 38 Tr *εστε;* | tr *δια*] *τι* 39 Tr H *σαρκα* 40 Tr [*και τουτο ειπων εδειξεν αυτοισ τασ χειρασ και τουσ ποδασ*] [[H]] 42 *μεροσ* Tr add [*και απο μελισσιου κηριου*] h ⊣ *κ. α. μ. κηριον* ⊢ 44 Tr [*τοισ*] *προφητ.* H s. u. 47 *εισ* pr Tr h *και* 47.48 H *εθνη,—αρξ. α. ἱερουσαλημ· υμεισ* h *εθνη· αρξ. α. ἱερ. υμ.* 48 Tr *υμεισ* [*εστε*] 49 Tr H *και ιδου εγω* | tr *δυναμ. εξ υψ.* 51 *αυτων* Tr [[H]] add *και ανεφερετο εισ τον ουρανον* 52 *αυτοι* Tr add *προσκυνησαντεσ αυτον* [[H]] 53 Tr [*αινουντεσ και*] *ευλογουντεσ τ. θ.* tr om *αιν. και* seu om *και ευλογ.* | H *ευλογουντεσ* h ⊣ *αινουντεσ* ⊢ Tr add *κατα λουκαν*

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

Tr *ευαγγελιον κατα ιωαννην*

1,3.4 Tr H§ *εν. ο γεγονεν εν* 4·*εστιν* Tr§ H *ην* h ⊣ *ἔστιν* ⊢ 12 Tr *ελαβαν* 15 (H) | H *λ.—ου. ην ο ειπων—ο* h *λ. Ου. ην ον ειπον ο* vel *λ. Ου. ην ον ειπ. Ο* 18 *ο μον. υι.* Tr H *μον. θεοσ* h ⊣ *ο μον. υι.* ⊢ 19 Tr H *απεστ. προσ αυτον* 21 Tr *συ ηλιασ* H [*συ*] *ηλειασ* h *ουν συ; ηλ.* | Tr H *και λεγει* 23 Tr *,εν τ. ερημω ευθυν.* 26 tr *εστηκεν* 27 Tr [*ο*] H om | Tr H [*εγω*] 34 *ο υιοσ* h ⊣ *ο εκλεκτοσ* ⊢ 35 H

ιστηκει | ο Tr H om 37 Tr H και ηκουσαν | Tr αυτου οι δ. μαθ. tr h οι δ. αυτ. μαθ. 38 Tr H στραφεισ δε 39 (Tr H 38) Tr H (ο . . . διδασκ.) | Tr H μεθερμηνευομενον | Tr H ver. 38 finem post μενεισ ponunt 42 (Tr H 41) Tr H πρωτον | Tr H (ο ε. μεθ. χρ.) 43 (Tr H 42) ιωαν. tr ιωνα | Tr H (ο ερμ. π.) 44 (Tr H 43) Tr H γαλιλαιαν, (H.) κ. ευ. φιλιππον και 45 (Tr H 44) H βηθσαιδα s. d. p. 46 (Tr 45) Tr [τον] υιον 47 (Tr H 46) Tr H και ειπεν | Tr H ο φιλιππ. **2**,1 Tr h κ. τη τριτη ημερα γ. | H κανὰ 3 οινον . . . ειτα Tr H υστηρησαντοσ οινου h ⊣ οιν. ουκ ειχ. οτι συντ. ο οιν. του γαμου ειτα ⊢ | οιν. ουκ εστ. Tr H οινον ουκ εχουσιν 4 Tr H και λεγει 10 Tr [τοτε] τ. ελασσω 12 αυτου sec Tr H om 15 Tr H τα κερματα | H§ ανετρεψεν 19 Tr H [εν] 20 Tr ῳκοδομηθη 23 Tr [εν] τη εορ. 24 αυτον pr H αὑτον **3**,4 ο Tr [H] om 5 Tr H [ο] | Tr H βασ. του θεου 8 Tr αλλα | h εκ ⊣ του υδατοσ και ⊢ τ. π. 13 H om ο ων εν τω ουρ. h⊣⊢ 16 Tr υιον αυτου | Tr H αλλα 17 Tr υιον [αυτου] 18 Tr ο [δε] μη 23 H [ο] ιωανησ 24 Tr [ο] ιωανησ 25 h μετα ιουδαιων 26 Tr H ηλθαν | Tr H ειπαν 28 H ειπον [εγω] Ουκ. ει. εγω 31 Tr H§ add επανω παντων εστιν 32 Tr H§ τουτο μαρτυρει 34 T§ διδ. [ο θεοσ] 36 Tr H ο δε απειθ. **4**,1 h† | Tr§ H εγνω ο κυριοσ | tr ποιει, | η tr [H] om 2 Tr (και . . . αυτου) H ,— . . . ,— 5 tr οὗ εδωκεν | H [τω] ιωσηφ 9 Tr H λεγει ουν | Tr [H] add ου γαρ συγχρωνται (H συνχρ.) ιουδαιοι σαμαρειταισ 11 η γυνη H§ om | Tr H ποθεν ουν 14 εγω sec Tr H om 15 Tr ερχομαι tr διερχομαι seu -ερχωμαι 16 Tr αυτη [ο ισ̅] | tr H σου τ. ανδ. 17 H ειπεν [αυτω] | Tr H ουκ εχω ανδ. pr | Tr ειπασ 24 Tr H προσκυνουντασ αυτον | Tr H δει προσκ. 25 Tr (ο λεγ. χρ.) 27 Tr H ζητεισ; 29 H ειπε | Tr§ παντα οσα 34 Tr H ποιησω 35.36 Tr§ θερισμον ηδη. [36] ο 36 Tr H om και sec 38 Tr H απεστειλα 39 tr οσα εποι. 40 tr ωσ ηλθ. ουν 42 H [οτι] pr | σην λαλ. tr h λαλιαν σου 45 Tr H οτε ουν ηλθ. | Tr H οσα εποι. 46 H κανὰ | Tr H§ και ην τισ | h ⊣ βασιλισκοσ ⊢ 48 h πιστευσητε; 49 h ⊣ βασιλισκοσ ⊢ 50 Tr [και] επιστ. 51 Tr H δουλ. αυτου | Tr αυτω [και απηγγειλαν] λεγοντεσ οτι H αυτω λεγοντεσ οτι 52 tr και ειπον αυ. H ειπαν ουν αυ. 53 Tr [εν] εκεινη 54 Tr δε παλ. tr H [δε] π.

5,1 Tr H om η | tr "qu. κολυμβηθρα" | Tr H η επιλεγομενη Tr βηθεσδα h βηθσαιδα s. d. p. 5 και Tr [tr] [H] om 9 Tr H κ. ευθεωσ εγεν. | H ηρε 10 Tr [και] 11 Tr H οσ δε απεκρ. 12 Tr§ ηρω. [ουν] | Tr αρον [τον κραβαττον σου] 13 Tr H ο δε ιαθεισ 14 H [ο] 15 Tr h ανηγγειλεν 17 Tr ο δε ισ̅ 18 Tr H ουν μαλλον | H ελνε et ελεγε 19 ο ισ̅ [H] | ελεγεν Tr§ ειπεν | Tr εαν μη | Tr [αν] sec | Tr H ομοιωσ ποιει 20 Tr H θαυμαζητε 23 Tr τιμωσιν bis 26 tr εδωκεν κ. τ. υι. 29 οι sec [Tr] h add δε 32 Tr H οιδα 33 H μεμαρτυρηκε 35 tr αγαλλιασθηναι 36 Tr μειζων 37 tr αυτοσ μεμαρ. 38 tr μενοντα

εν υμ. 42 Tr H *τ. αγ. τ. θ. ουκ εχετε εν εαυτ.* 44 H *παρ αλληλ.* | tr H [*θεου*] 47 tr *ρημ. πιστευετε* (ita h) seu *πιστευσητε* 6,2 Tr H *εθεωρουν* 3 Tr H *εκαθητο* 4 *το πασχα* h† 7 Tr H *απεκριθη αυτω φιλ.* | *τι* Tr [tr] H om 10 h *ουν, ανδρεσ* 11 *ευχ. κ. εδ.* Tr H *ευχαριστησασ διεδωκεν* 14 tr H§ *α εποι. σημεια* | Tr H *ερχομ. εισ τ. κ.* 15 Tr H *ανεχωρησεν παλ.* 17 *κατελ: . . . σκοτ.* Tr H *και σκοτια ηδη εγεγονει* | Tr H§ *πρ. αυτουσ ο ιησουσ* 18 Tr H *διεγειρετο* 19 Tr H *σταδιουσ* 21 Tr H *επι τησ γησ* 22—24 h *ιδων οτι . . . κυριου*—*οτε* 23 Tr H *ηλθεν* | tr H *πλοια* 27 Tr H *υμιν δωσει* 29 Tr H *ο ισ* 30 Tr H *σοι;* 32 Tr H§ *εδωκεν* 33 *ο* sec Tr H om 35 *ουν* Tr H om | tr *προσ με* | tr *πεινασει* 36 *εωρ.* Tr [H] add *με* 37 Tr H *πρ. με ου* 38 Tr H *ποιω* 39.40 *εν* Tr H om bis 42 *ουχ* Tr§ H§ *ουχι* | *νυν* tr *ουν* | *ουτοσ* sec Tr H om 43 Tr *μετα αλληλ.* 44 Tr§ h *προσ εμε* 45 tr *προσ με* 46 H *παρα* [*του*] *θεου* | *τ. θν* Tr H *τον πατερα* 47 Tr *πιστ.* [*εισ εμε*] 50 tr h *αποθνησκη* 51 Tr H *εκ τουτου του αρτου* | Tr *ζησεται* | Tr H *η σαρξ μ. εστιν υπερ τησ τ. κοσμ. ζ.* 52 tr *οι ιουδ. πρ. αλληλ.* | Tr H *ουτοσ ημιν* | tr H *σαρκα* [*αυτου*] 53 H [*ο*] 55 H *εστι* bis 59 h add ⊣ *σαββατω* ⊢ 60 H *ειπαν* 64 Tr H *αλλα* | Tr *τινεσ* enc 65 Tr H *προσ με* 66 Tr H om *ουν* | Tr H *εκ των* 70 Tr *εξελεξαμην*, et *εστιν;* 71 Tr H *παραδιδ. αυτον* | Tr H om *ων* 7,1 Tr H *και μετα* | Tr H [*ο*] 3 H§ [*σου*] *τα εργα* 4 tr h *ζητει αυτο* 6 Tr H *λεγει ουν* 8 *ουκ* H§ *ουπω* 9 H *ταυτα δε* | *αυτοσ* Tr§ H§ *αυτοισ* 10 Tr H *αλλα ωσ εν* 11 Tr *εστιν* enc 12 Tr H *περι αυτου ην* | Tr H *εν τοισ οχλοισ* | *αλλοι* Tr [tr] [H] add *δε* 17 Tr H *εκ του θεου* 19 Tr H§ *εδωκεν* | Tr *ποιει τ. νομον* 21.22 Tr *θαυμαζετε* [22] *δια τουτο.* tr H *θαυμαζετε. δια τουτο* | 22 Tr H om *ο* | Tr (*ουχ . . . πατερων*) H — . . . — | H [*εν*] 23 tr H [*ο*] *ανθρωποσ* | *ο* sec Tr H om 24 Tr H *κρινετε* 25 Tr *ιεροσολυμιτων* 28 *ο* pr [H] 29 Tr H *απεστειλεν* 30 tr *εληλυθεν* 31 Tr H *εκ του οχ. δε πολλ. επιστ. εισ αυ.* | Tr H *ουτοσ εποιησεν* 32 tr [*ταυτα*] | Tr H *υπηρετασ* post *φαρισ.* sec pon 34 tr *ευρησ.* [*με*] H s. u. 35 Tr H *ουτοσ μελλει* | Tr H *οτι ημεισ* 36 H *ειπε* | tr *ευρησ.* [*με*] H s. u. 37 H *ιστηκει* | Tr H *εκραξεν* | Tr H *ερχεσθω προσ με* 39 tr h *πνευματοσ ο* Tr H *εμελλον* | Tr H *πιστευσαντεσ* | Tr *πνευμα* [*αγιον*] | Tr H *ουπω εδοξ.* 40 tr H [*οτι*] *ουτοσ* 41 *αλλοι* sec Tr H *οι δε* 42 Tr H *ουχ* | Tr H *ερχεται ο χσ* 44 Tr H *εβαλεν* 46 Tr [*ωσ ουτοσ ο ανθρ.*] sine *λαλ.* H verba om 47 Tr H *απεκρ. ουν* [*αυτοισ*] 50 Tr H *αυτουσ, ο ελθων προσ αυτον προτερον, εισ* 52 Tr H *οτι εκ τ. γαλ. προφητησ ουκ εγειρ.*

Pericopa de adultera **7,53—8,11.**

Pericopam de adultera, 7,53 usque ad 8,11, dat Tr ex codice D et ex Stephani editione, at textum posteriorem ad codicum fidem

emendat. h notat ⊣ 7,53 . . . 8,11 ⊢ pericopamque post Iohannis evangelium ponit, uncis duplicibus inclusam [[*και εποϱ.* usque *αμαϱτανε*]]. In conlationem instruendam respicimus textum a Tischendorfio apparatu critico suo indicatum. H praem *πεϱι μοιχαλιδοσ πεϱικοπη* 8,1 *παϱεγεν.* h *ηλθεν* | H [, *και πασ . . . εδιδ. αυτουσ*] 3 *γ. ε. μοι.* h *επι αμαϱτια γυν.* 4 *λεγουσιν* h *ειπον* | h *ειληπται* | H *επ αυτοφ.* 5 Tr *ημιν μωυσησ* H [*ημιν*] *μ.* | *ουν* h *δε* | h *λεγεισ πεϱι αυτησ* 6 H [*τουτο . . . αυτου*] | h *εγϱαφεν* 7 H [*αυτον*] | H [*αυτοισ*] | Tr *πϱ. λιθ. επ αυτην βαλ.* sine *τον* | H *επ αυτην βαλ. λιθον* h *επ αυ.* [*τον*] *λ. βαλ.* 8 H§ *κατακυψασ* | h *τω δακτυλω εγϱαφεν* 9 Tr *καθεισ* | Tr *πϱεσβ.* [*εωσ τών εσχατων*] h† | H§ om *ο ιησουσ* 10 Tr $\overline{ισ}$ [*και μηδενα θεασαμενοσ πλην τησ γυναικοσ*] | *αυτη γυναι* h *τη γυναικι* | Tr *εισιν* (enc) [*εκεινοι οι κατηγοϱοι σου*] 11 Tr om *απο του νυν*

8,12 *ο* pr [Tr] [H] | Tr H *μοι* 14 tr h *η μαϱτ. μου αληθ. εστ.* | Tr H *υμεισ δε* 16 Tr *πεμψ. με πατηϱ* H *π. με* [*πατηϱ*] 17 *γεγϱ. εσ.* Tr H *γεγϱαπται* 19 H ut T sec. cur. *εστὶν* Tr enc 23 Tr H *υμ. εκ τουτου του κοσμ.* 24 h *ἐγὼ εἰμί* 25 Tr H [*ο*] $\overline{ισ}$ | H§ *υμιν;* 28 tr *ουν* [*αυτοισ*] | h *ἐγὼ εἰμί* 31 H *μαθηταί μού ἐστε* 34 *ο* pr [Tr] [H] | H [*τησ αμαϱτιασ*] 38 tr *εγω α* (T vult *α εγω*) | *α εγω . . . ποιειτε* h ⊣ *εγω α εωϱακα παϱα τω πατϱι μου* [*ταυτα*] *λαλω· και υμεισ ουν α εωϱακατε παϱα τω πατϱι υμων* ⊢ *ποιειτε* 39 *ο* sec [Tr] [H] | H§ *ποιειτε* 41 Tr *ειπον* | Tr H§ *ουκ εγεννηθημεν* 42 *ο* pr [Tr] [H] 44 Tr *ουχ εστηκεν* H *ουκ ἔστ.* 52 Tr *ειπον* 54 tr H§ *θεοσ υμων* | Tr *εστιν* enc 55 Tr§ H *ομοιοσ υμιν* 56 Tr H *ιδη* 57 Tr *ειπον* | tr *εωϱακεσ* h *εωϱακεν σε* 9,4 tr *εμε δει* | Tr H *πεμψ. με* | tr h *ωσ ημεϱα* 5 Tr *ειμι* enc 6 *επεχ.* tr H§; *επεθηκεν* | tr [*αυτου*] 7 Tr H (*ο εϱμ. απεστ.*) 9 *αλ. ελεγον· ου. αλ. ομ.* tr *αλλοι δε οτι ομοιοσ* | Tr *αλλ ομοιοσ* | Tr *εστιν* sec enc 10 *ουν* sec Tr [H] om 12 *ειπαν* [Tr] H praem *και* tr add [*ουν*] H ut T sec. cur. *εστὶν* 16 tr *ουτ. ο ανθϱ. ουκ εστ. παϱα θεου* | tr H *αλλοι* [*δε*] 17 Tr§ H *τι συ* | Tr *ηνεωξεν* H *ηνεῳξεν* 18 tr *τυφλοσ ην* 20 Tr om *ουν* 21 tr *πεϱι αυτου* 22 H *ειπαν* 23 Tr h *εϱωτησατε* 24 tr H *ουτοσ ο ανθϱ.* 25 tr *τυφλοσ ημην και αϱτι* 26 H *ειπαν* | tr *αυτω* [*παλιν*] 27 h *τι ουν παλ.* 28 *ελοιδ.* praem Tr *οι δε* [tr] H *και* | Tr *ειπον* 31 Tr H *ο θεοσ αμαϱτωλων ουκ ακ.* 32 Tr *ηνεωξεν* H *ηνεῳξεν* 35 Tr [*ο*] $\overline{ισ}$ | Tr *ειπεν* [*αυτω*] | Tr *υιον του θεου* 36 *απεκϱ. . . . εστιν* h *και τισ εστιν, εφη* | *και ειπ. κ. τ. εστ.* tr *και τισ εστιν, εφη* | H [*και ειπεν*] 40 Tr H *φαϱισ. ταυτα* | Tr *ειπον* 41 H [*ο*] $\overline{ισ}$ | tr *αι αμαϱτιαι υμων μενουσιν*

10,4 tr [*και*] *οταν* 5 H *οιδασι* 6 Tr *τινα ᾖ* 7 *ουν* Tr add *παλιν αυτοισ* H *παλιν* | H [*ο*] | Tr H om *οτι* 8 Tr H *ηλθον πϱο εμου* 12 Tr *μισθ.* [*δε*] *και* tr [*δε*] *μισθ. κ.* | H — *και ο λυκοσ . . .*

σκορπ.,— | tr add [τα προβατα] 13 tr praem [ο δε μισθωτοσ φευγει] 14 Tr γινωσκουσιν 16 Tr H γενησονται 18 αιρ. H§ ηρεν 20 ουν Tr H δε 22 δε tr H τοτε | Tr εγκαινια | Tr H εν τοισ (T non vult) 23 Tr H [ο] | Tr H του σολομ. 24 tr h εκυκλευσαν | Tr ειπε 25 Tr H απεκρ. αυτοισ [ο] 26 tr ου γαρ εστε | tr εμων [καθωσ ειπον υμιν] 28 tr ζωην αι. διδωμι αυτ. 29 Tr H ο πατηρ μου | h οσ δεδωκ. | Tr μεῖζον εστίν, h μείζων εστίν, | Tr πατροσ [μου] 31 Tr εβαστ. [ουν] π. 32 Tr καλα εργα εδ. υμ. H§ εργα εδειξα υμ. καλα | Tr πατροσ [μου] 34 Tr H [ο] 35 Tr H του θεου εγεν. 36 Tr H του θεου 38 Tr H μη πιστευητε 39 Tr H [ουν] | Tr παλιν αυτ. h [π.] αυ. H αυτον παλιν 40 tr H§ εμενεν 11,1 Tr H om τησ sec 2 Tr H μαριαμ 12 H ειπαν | Tr H οι μαθηται αυτω 16 Tr συμμαθ. 17 tr ηλθεν ουν ο ιησουσ και ευρ. | Tr H ηδη ημερασ tr ημερ. ηδη 18 Tr η βηθανια | 19 τασ περι Tr H την 20 H§ μαριαμ 21 Tr [τον] ιν | κυριε [tr] h om | απεθ. tr ετεθνηκει 22 tr [αλλα] και νυν 28 H λαθρα | ειπ. sec Tr H ειπασα 29 ωσ Tr [tr] H praem δε | Tr H ηγερθη ταχυ κ. ηρχετο 30 ην Tr [tr] H add ετι 37 H ειπαν 38 Tr H εμβριμωμενοσ 39 Tr [ο] 44 tr H λεγει [ο] ισ αυτοισ | Tr [αυτον] υπαγ. 45 α Tr§ H§ ο 46 Tr ειπον | tr ο εποι. 50 tr συμφ. ημιν 51 Tr ημελλεν (non T sec. cur.) 53 tr συνεβουλευσαντο 54 Tr H ο ουν ισ | Tr εφραϊμ | διετρ. Tr§ H εμεινεν 56 Tr H ελεγον | H υμιν; 57 tr εντολην | Tr εστιν enc H ut T sec. cur. εστὶν 12,1 Tr λαζ. [ο τεθνηκωσ] | Tr νεκρ. ο ισ 2 εκ Tr [tr] om 3 Tr H μαριαμ | Tr H [του] ιυ | tr επληρωθη 4 δε Tr ουν H [δε] | tr ιουδ. σιμωνοσ ισκαρ. et post αυτου | εκ Tr H om 9 ο Tr [tr] om | Tr εστιν enc | H ηλθαν 12 tr [ο] οχλοσ H s. u. 13 tr [και] ο βασ. 16 Tr οι μαθ. αυτου 17 οτι Tr§ H οτε 18 και Tr [tr] om 19 Tr ουδεν; | tr κοσμοσ [ολοσ] 20 Tr προσκυνησουσιν 21 H προσηλθαν 22 Tr H ερχ. ο φιλ. | tr και παλιν ανδρεασ κ. φ. λεγουσιν 23 tr απεκρινατο 25 tr απολεσει 27 Tr ταυτησ; 29 Tr H [ουν] | Tr H και ακουσασ 30 tr H και ειπεν ισ 32 H αν | h ⊣ παντα ⊢ 34 ουν Tr [tr] om | tr συ λεγεισ 41 tr οτε ειδεν 43 h μαλλον υπερ 13,1.2 h πατερα, — αγαπ. . . . αυτουσ, — και 6 αυτω Tr§ add [εκεινοσ] 9 tr πετροσ σιμων 10 Tr [ο] ισ | χρειαν Tr [H] add ει μη τουσ ποδασ 12 tr [και] ελαβεν 13 H§ ανεπεσεν, παλιν ει. 15 Tr H εδωκα 18 tr οιδα ουσ | μετ εμου Tr§ H μου | Tr H επηρεν 19 Tr H απ αρτι | Tr H πιστευητε ο. γ. tr οτ. γεν. πιστευσητε | h ἐγώ εἰμί 22 Tr εβλεπον [ουν] 23 H [ο] 25 Tr H αναπεσων | ουν Tr [tr] H om | Tr [ουτωσ] 26 tr αποκριν. [ουν] H s. u. | Tr H [ο] | H [το] sec | tr [λαμβανει και] 27 H ταχειον 28 H [δε] 29 Tr [ο] ιησουσ 32 [Tr] H om ει ο θεοσ εδοξ. εν αυτω | αυτω sec tr εαυτω H αὑτω 33 Tr ειμι enc 36 Tr H om εγω 37 H [ο] πετροσ | h om κυριε | Tr H ακολουθειν 14,1 h πιστευετε, εισ τον θεον και

3 tr [και] ετοιμ. | tr υμιν τοπον 4 εγω [tr] | tr οιδατε [και] την οδον [οιδατε] 5 και Tr H om | tr πωσ δυναμεθα την οδον ειδεναι 6 Tr ο ισ 7 Tr H εγνωκειτε με | γνωσ. Tr H αν ηδειτε | και sec Tr [tr] H om Tr H απ αρτι | αυτον sec [Tr] H§ om 9 H [ο] ισ | T§ H§ τοσουτον χρονον | Tr [και] πωσ 10 λεγω tr λαλω | ο tert [Tr] H om 11 αυτα h αυτου | πιστευετε sec [Tr] h add μοι 13 tr h αιτητε 14 με Tr [tr] [H] om | εγω tr H§ τουτο 15 tr τηρησατε 16 Tr H η ante μεθ pon h post αιωνα 17 H om αυτο sec | Tr υμεισ [δε] | εστ. Tr H§ εστιν 19 Tr ουκ ετι 20 Tr H υμεισ γνωσεσθε 22 Tr H om και pr 26 H υμιν εγω 28 H με εχ. αν, | H μού εστιν 30 Tr ουκ ετι 31 ενετειλ. Tr H εντολην εδωκεν | tr ποιω, εγ.

15,4 μενη Tr§ μεινη 6 Tr§ H αυτα 8 Tr H§ γενησθε 9 Tr H υμασ ηγαπησα 10 Tr H καθωσ εγω | Tr τασ εντ. τ. π. μου tr H§ του πατροσ τασ εντ. 13 Tr H ινα τισ την 14 H μού εστε | α tr H§ ο 15 Tr ουκ ετι 16 tr h αιτητε | tr δωη υμιν 18 Tr H πρωτον υμων 26 Tr οταν [δε] 27 Tr εστε enc 16,2 H [υμασ] sec 4 Tr αυτων μνημον. [αυτων] H s. u. 7 ουκ ελευ. Tr§ H ου μη ελθη 10 Tr ουκ ετι 12 tr λεγειν υμιν 13 Tr H§ εισ την αληθειαν πασαν | Tr h ακουσει 16 Tr ουκ ετι 17 H ειπαν 18 Tr§ H τι εστιν τουτο | Tr H om το | H [τι λαλει] 20 Tr αλλα η λυπη 21 Tr ουκ ετι 22 αιρει Tr§ H§ αρει 25 Tr ουκ ετι | 27 θεου Tr§ H πατροσ 32 Tr εστιν enc 17,1 Tr ο ισ 2 tr H δωσει 3 tr γινωσκωσιν H γινωσκωσι 4 tr ετελειωσα 5 h δοξη ην 6 tr ουσ δεδωκασ | Tr H καμοι 7 tr εγνωκα h ⊣ εγνων ⊢ | tr εδωκασ (ita H§) seu εδωκεσ 8 tr εδωκεσ h δεδωκασ 11 Tr ουκ ετι | αυτοι Tr h ουτοι | Tr καθωσ και 19 αυτων Tr [H] add εγω 21 tr πιστευση 22 tr εδωκασ 24 ο tr ουσ | δεδωκασ sec tr h εδωκασ 18,1 Tr H των κεδρων tr του κεδρων h ⊣ του κεδρου ⊢ 2 h εκει post αυτου pon 3 εκ sec Tr [H] om 4 ουν Tr§ δε 5 Tr H om ιησουσ | h εγω ειμι ιησουσ H ιστηκει 7 Tr H επηρωτ. αυτουσ | H ειπαν 15 Tr [ο] αλλοσ | h γνωστοσ ην 16 H ιστηκει 18 H ιστηκεισαν | Tr H ψύχοσ 22 tr εισ των παρεστωτων υπηρ. 24 Tr [ουν] 29 H καί φησιν | Tr φερετε κατα 31 Tr H om ο | Tr H κρινατε αυτον | Tr H om ουν sec 33 Tr H παλιν εισ τ πραιτ. 34 Tr H απο σεαυτου | Tr H ειπον σοι 36 Tr H αν post ηγωνιζ. pon 37 ο sec [H] | h ειμι; | tr ειμι [εγω.] εγω εισ. τ. 39 H [εν] τω 40 Tr παλιν παντεσ 19,4 εξηλθ. Tr H§ praem και | Tr H§ εξω post παλιν pon 4 Tr H οτι ουδεμιαν αιτιαν ευρισκω εν αυτω 5 ο pr [Tr] [H] 6 Tr H ειδον | Tr H εκραυγ. λεγοντεσ | tr σταυρ. στ. [αυτον] 7 Tr H απεκριθησαν αυτω 10 Tr H λεγει ουν | tr σταυρ. σε κ. εξ. εχω απολυσαι σε 11 Tr H απεκριθη αυτω | Tr H ουκ ειχεσ | Tr§ παραδιδουσ 12 Tr§ H εκραυγασαν 17 Tr αὐτω H αὑτω | Tr H γολγοθά h γολγόθ 21 Tr H βασ. των

ιουδ. ειμί 24 Tr *ειπον* | Tr *πληρωθη η λεγουσα* 25 H *ιστηκεισαν* Tr H *μαρια* bis 27 Tr H *ο μαθητησ αυτην* 28 h *ισ* *ειδωσ* sine *ο* 29 *οξ.* sec Tr H praem *του* 30 Tr H [*ο*] *ισ* *ειπεν* 31 Tr (*ην γαρ . . . σαββατου*) | *εκ.* h *εκεινη* 33 tr *αυτον ηδη* 34 tr *ευθυσ εξηλθεν* 35 Tr H *και εκεινοσ* | Tr§ *πιστευσητε* 38 *ο* pr Tr H om | *του* pr [H] | Tr H *ηλθεν ουν και ηρεν το σωμα αυτου* 39 *αυτον* tr *τον ιησουν* | Tr h *μίγμα* H *ελιγμα* 41 *ετεθη* H *ην τεθειμενοσ*

20,1 Tr H *μαρια* 4 H *ταχειον* 6 *ουν* Tr [tr] H add *και* 10 H *αὑτ.* 11 Tr H *μαρια* | H *ιστηκει* 13 Tr H *και λεγουσιν* 14 Tr *εστιν* enc 16 H *ραββουνει* | Tr H (*ο λεγ. διδασκ.*) 17 tr h *μη απτου μου* | tr *πατερα* (pr) [*μου*] 18 tr *εωρακεν* 20 tr *εδειξ.* [*αυτοισ*] . . . *πλευρ. αυτου* | Tr H *και τασ* 21 H *αυτοισ* [*ο ιησουσ*] tr *αποστελλω υμασ* 23 tr h *τινοσ* bis | tr *αφιενται* h *αφιονται* 25 Tr H *τ. δακτυλον μου* | Tr§ H *εισ τ. τυπον* 29 *ο* [Tr] [H] | H *πεπιστευκασ;* 30 h *μαθητων αυτου* 31 Tr§ *πιστευσητε* **21,**2 H *κανὰ* | *του* tr *υιοι* 3 H *εξηλθαν* 4 H *πρωιασ* s. d. p. | tr *γενομενησ* | *επι* Tr§ H§ *εισ* | *ηδ.* tr *εγνωσαν* 5 Tr [*ο*] *ισ* 6 *λεγ.* Tr H *ο δε ειπεν* | Tr *ουκ ετι* | Tr *ελκῦσαι* 7 Tr (*ην γαρ γυμνοσ*) 8 Tr (*ου γαρ . . . διακοσιων*) 10 *ο* [Tr] [H] 11 *ανεβ.* Tr [tr] H add *ουν* | tr *μεγαλων ιχθυων* 12 *ο* pr [Tr] [H] | *δε* [Tr] H om 16 Tr§ h *προβατα* | *λεγει* sec Tr§ H *ειπεν* | Tr *αυτω* [*ιησουσ*] *βοσκε* H s. u. | h *προβατα* 18 Tr§ H *ζωσει σε* 23 *και ουκ ειπ.* Tr§ H *ουκ ειπεν δε* | Tr H *ερχομαι, τι προσ σε;* (H *σέ;*) 24 h *ο και μαρτυρων* | Tr H *κ. ο γραψασ* h [*ο*] *και γρ.* 25 add Tr H *εστιν δε και αλλα πολλα α εποιησεν ο ιησουσ, ατινα εαν γραφηται καθ εν, ουδ αυτον οιμαι τον κοσμον χωρησειν τα γραφομενα βιβλια.* Tr add *κατα ιωανην*

ΠΡΑΞΕΙΣ

*Tr H *πραξεισ αποστολων*

1,1 Tr H om *ο* 8 Tr H [*εν*] *παση* 10 H *παριστηκεισαν* 14 *του* [H] | *τοισ* [Tr] H praem *συν* 15 Tr H (*ην τε . . . εικοσι*) | Tr H *ωσ εκατον* | Tr *εικοσιν* 16 H *προειπε* 18.19 H — *ουτοσ . . . αιματοσ.* — 19 Tr H om *ο* | Tr *πασιν* | *ιδια* [Tr] H om | H *ἁκελδαμαχ* 22 *αχρι* Tr H *εωσ* 26 Tr *συγκατ.* **2,**1 Tr *συμπλ.* 5 *εισ* Tr H§ *εν* | 6 H *ηκουσεν* 7 *παντεσ* [Tr] H om | Tr H§ *ουχι* | *απ.* Tr H *παντεσ* 8 H *εγεννηθημεν;* 9 Tr *ελαμιται* 11 H *θεου.* 15 Tr (*εστιν γ. ωρα τ. τ. ημερασ*) 20 h *πριν η* | Tr H *μεγαλην και επιφανη* 21 Tr H *εαν* 22 Tr *ισραηλιται* | Tr *δυναμεσιν κ. τερασιν* 24 *θαν.* tr *αδου* 25 Tr H om *μου* pr | H *μού εστιν* 26 Tr H *επ ἐλπιδι* 27 Tr *εγκαταλειψεισ* 29 Tr *εστιν* enc 31 H *προιδων* s. d. p. | Tr *εγκατελειφθη* | Tr *αδου* 32 Tr *εσμεν* enc 33 *και* pr Tr [tr] [H] om 36 Tr§ *ο θεοσ εποιησεν* 37 H *ειπαν* 38 Tr H om *φησιν* | *επι* Tr H *εν* 39 H *πασι* 42 h

αρτον, 43 Tr§ *πολλα τε* | tr *εγινετο δια των απ.* | Tr H om *εν ιερουσαλημ . . .* [44] *και* pr 44 Tr *πιστευοντεσ* | H§ om *ησαν* et *και* sec 3,6 Tr§ [*εγειρε και*] *περιπατει* 7 Tr *σφυρα* 10 Tr (*επεγινωσκον . . . του ιερου*) | Tr H *ουτοσ* 11 Tr *σολομωνοσ* 13 Tr H om *ο θεοσ* sec et tert | Tr *ηρνησασθε* [*αυτον*] 16 H om *επι* 19 Tr *εισ το* | H *εξαλιφθηναι* 20 tr $\overline{\iota\nu}$ $\overline{\chi\nu}$ 22 *ημων* Tr *υμων* H om 23 Tr H *αν* 25 Tr *εστε* enc | tr H *ο θεοσ διεθετο* | *ημων* Tr§ H§ *υμων* | H *ευλογηθησονται* 26 Tr§ *ο θεοσ αναστησασ* | *υμων* [H] 4,1 H§ *αρχιερεισ* 4 Tr [*ο*] *αριθ.* | *χιλ.* [Tr] H praem *ωσ* 5 Tr H *εν ιερουσ.* 6 H (*και αννασ . . . αρχιερατικου*) 7 Tr H *εποιησατε τουτο* 9 Tr H *σεσωσται* 13 Tr (*επεγινωσκον . . . ησαν*) 18 Tr *το καθολου* | *του* [H] 19 Tr H *ειπαν* 25 *ο — στομ.* h† 28 *σου* sec [Tr] H om 30 Tr H om *σου* pr 32 tr H *παντα* 33 Tr *τ. αναστ. του κυριου ιησου* sine *χριστ.* H *του κυρ. ιησ. τησ αναστ.* 36 Tr *λευϊτησ* 37 Tr H *παρα τ. ποδασ*

5,1 tr *ονοματι ανανιασ* | Tr *σαπφειρα* 10 Tr *ευραν* 12 Tr H *παντεσ* | Tr *σολομωνοσ* 14 Tr (*μαλλον . . . γυναικων*) 15 Tr§ H *επισκιασει* 16 tr [*εισ*] *ιερουσα.* | 19 Tr *ηνοιξεν* H *ηνοιξε* 26 Tr§ *ηγαγεν* | Tr (*εφοβ. . . . λιθασ.*) 28 tr [*ου*] *παραγγελ.* 31 *του* Tr [H] om 32 *εσμεν* tr *εν αυτω* h *εν αυτω* vel *εσμεν αυτω* | *τουτων . . . ο* h *τουτων· και το πνευμα το αγιον* 33 Tr§ H *εβουλοντο* 37 H *απεστησε* 38 H [*τα*] | Tr H (*οτι εαν . . .* [39] *. . . αυτουσ*) 39 Tr *εστιν* enc 6,3 *δε* Tr§ *ουν* h [*δη*] 5 h „*πληρησ* MSS" 9 Tr H *τησ λεγομενησ* | tr [*και ασιασ*] 13 H *αγιου* [*τουτου*] 15 Tr H *ειδαν* 7,3 *εκ* sec Tr H§ om 7 Tr H *αν* | tr *δουλευσωσιν* 10 Tr H *εναντιον* | *εφ* Tr H§ om 11 Tr H *ηυρισκον* 13 Tr§ H§ *εγνωρισθη* | *αυτου* sec Tr§ H *ιωσηφ* 15 tr [*και*] *κατεβη* H§ *κατεβη δε* | H [*εισ αιγυπτον*] 16 H *εμμωρ* 22 H om *εν* pr 23 Tr H *τεσσερακονταετησ* 30 H *σινα* | 31 Tr H *εθαυμασεν* 34 *αυτων* Tr§ H *αυτου* 35 *και* sec [Tr] 36 *τη* pr Tr§ H *γη* 38 H *σινα* | H§ *υμιν* 40 tr *τι γεγονεν* 42 Tr H *ισραηλ;* 43 Tr *ρεφαν* H *ρομφα* | Tr *αυτοισ·* H *αυτοισ.* 45 Tr *ἔξωσεν* H *ἐξῶσεν* 46 *οικω* Tr§ H *θεω* h† 47 Tr H *σολομων* | Tr H *οικοδομησεν* 49 H§ *και η γη* 51 h *καρδιασ* 60 Tr H *ταυτην την αμαρτιαν* 8,1 *παντεσ* Tr [H] add *δε* 5 Tr om *την* | 9 H *προυπηρχεν* s. d. p. 11 Tr *μαγειαισ* 18 Tr *το πνευμα* [*το αγιον*] 24 h *ειρηκατε* ⊣·*οσ πολλα κλαιων ου διελιμπανεν* ⊢ 27 Tr H [*οσ*] *εληλυθει* 28 tr H *ην δε* | *αυτου* [Tr] H add *και* 30 Tr H *αρα γε* 32 Tr H§ *κειροντοσ* 37 h ⊣ *ειπεν δε αυτω* [*ο φιλιπποσ*] *ει πιστευεισ εξ ολησ τησ καρδιασ σου* [,*εξεστιν*]. *αποκριθεισ δε ειπεν πιστευω τον υιον του θεου ειναι τον ιησουν* [*χριστον*]. ⊢ 9,1 Tr *εμπνεων* 2 Tr H *εαν* | Tr§ H *τησ οδ. οντασ* 7 H *ἱστηκεισαν* 8 Tr H *ανεωγμενων* 11 H§ *αναστα* 12 Tr§ H *ανδρα* [*εν οραματι*] | H [*τασ*] *χειρασ* 15 H [*των*] *εθνων* 19 tr H *ενισχυθη* 21 Tr H *εν ιερουσ.* | Tr *τ. ον. τουτο; . . . αρχιερεισ.*

22 Tr συνεχυνεν | Tr τουσ ιουδαιουσ | H συνβιβαζων 31 H ειρηνην οικοδομουμενη, και . . . κυριου και 35 Tr σαρωνᾶ H σαρῶνα 36 H ταβειθα | Tr H εργων αγαθων 37 αυτην sec H§ om 40 H ταβειθα 42 τησ [Tr] H om 43 Tr [αυτον] ημερασ

10,5 tr [τινα] 9 αυτ. Tr§ H εκεινων 15 Tr εκαθερισεν 17 tr [και] ιδου | υπο Tr§ απο 18 H§ επυθοντο 19 αυτω H§ om | ανδρεσ Tr [tr] [h] add τρεισ H add δυο | Tr§ ζητουσιν 23 Tr εξενισεν, τη δε | H συνηλθαν 24 Tr§ H εισηλθεν | Tr συγκαλ. 28 Tr§ H ο θεοσ εδ. 29 H αναντιρητωσ | H με. 31 Tr H καί φησιν (H -σι) 32 tr add [οσ παραγενομενοσ λαλησει σοι] 33 τ. θυ̅ tr σου 35 tr εστιν enc 36 ον [Tr] H§ om 36.37 h χριστου (ουτοσ . . . κυριοσ) υμεισ οιδατε, το 39 εν sec Tr [tr] H om 40 Tr H om εν 41 Tr ημιν, H , ημιν, 42 Tr H κηρύξαι | αυτ. Tr§ H ουτοσ 44 H επεπεσε 45 οσοι H§ οι | tr H του πνευματοσ του αγιου 48 Tr H αυτουσ 11,3 Tr§ H§ εισηλθεν et συνεφαγεν 9 tr H§ εκ δευτερου φωνη | Tr εκαθερισεν 11 tr h ημην 19 tr στεφανου 20 H ελληνιστασ 22 tr [ουσησ] 23 H [εν] τω κυρ. 28 H§ εσημαινεν 12,1 Tr H ηρ. ο βασ. 3 Tr H (ησαν δ. ημ. τ. αζ.) | tr [αι] ημεραι 6 Tr προαγειν H§ προσαγαγειν 8 τε Tr H δε 11 H§ ο κυριοσ 13 H προσηλθε h προηλθε 14 Tr εστᾶναι 15 H διισχ. s. d. p. | ελεγον h ειπαν 17 διηγ. [Tr] H add αυτοισ 21 H [ο] ηρωδησ | Tr [και] καθισασ 24 θεου H§ κυριου 25 εξ H§ εισ h† | Tr συμπαρ. 13,1 Tr τετρααρχου 4 Tr σελευκειαν 6 Tr τινα enc | Tr βαρϊησουσ H s. d. p. 8 Tr (ουτωσ γ. μ. τ. ον. αυτου) 10 H§ του κυριου 11 τε Tr H§ δε 12 Tr H εκπληττομενοσ 14 tr εισελθοντεσ 15 Tr εἴ τίσ ἔστιν H εἴ τισ ἔστιν 17 Tr H αιγυπτου 18 H§ και, ωσ | Tr H τεσσερακονταετῆ | Tr§ H ετροποφορησεν 19 και H§ om 20 Tr πεντηκοντα· 22 H [ανδρα] 25 Tr H§ ειναι; 26 ημιν Tr§ υμιν 28 ητησ. h ητησαν τον 29 h γεγραμμενα περὶ αυτου 31 tr H [νυν] | H εισι 32 (33) ημων h† 33 H τω ψαλμω γεγράπται τω δευτερω 39 (38) Tr [και] απο H s. u. 40 tr επελθη [εφ υμασ] 42 h† 44 δε h τε | h εχομενω | κυριου tr H§ θεου 45 Tr H om αντιλεγοντεσ και 46 επ. h επει δε 47 H ουτω 48 κυριου tr H§ θεου 49 Tr H δι ολησ 52 δε Tr§ H§ τε 14,3 Tr H om επι sec | Tr H διδοντι 8 Tr εν λυστροισ αδυνατοσ (T non vult) 9 H ηκουεν 11 τε Tr§ δε 14 H§ εαυτων 15 Tr εσμεν enc 17 H αὐτον | Tr [υμιν] 21 Tr§ H ευαγγελισαμενοι | H [εισ] tert 22 Tr H εμμενειν (T sec. cur. ενμ.) 24 H ηλθαν 25 Tr H§ εν περγη | Tr ατταλειαν

15,3 H πασι 4 Tr§ H ιεροσολυμα | υπο Tr§ H απο 6 δε Tr§ H τε 7 tr συνζητησεωσ 9 h ουδεν 16 Tr κατεστρεμμενα 18 γνωσ. απ αιων. h ⊣· γνωστον απ αιωνοσ [εστιν] τω κυριω (sec. cur.) το εργον αυτου ⊢ 20 Tr H om του sec 22 Tr εδοξεν 24 εξελθ. [tr] H om 25 Tr H§ εκλεξαμενοισ 26 Tr παραδεδωκοσιν 29 h πραξετε ⊣ φερομενοι εν

τω αγιω πνευματι ⊢ 34 h ⊣ *εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτουσ* (vel *αυτου*) [,*μονοσ δε ιουδασ επορευθη*]. ⊢ 37 Tr *συμπαραλαβ.* 38 Tr *συμπαραλαμβ.* 41 H [*την*] *κιλικιαν* **16,**1 *δε* pr [Tr] H add *και* 3 Tr H *απ. οτι ελλην ο πατηρ αυτου υπηρχεν* 9 tr *ωφθη τω παυλω* 10 H *συνβιβαζοντεσ* 11 *δε* pr Tr§ H *ουν* | Tr *νεάν* 12 *πρ. τ. μερ.* h† | Tr *κολώνια* 17 H [*τω*] *παυλω* 19 h *και ιδοντεσ* 23 *τε* H§ *δε* 26 Tr H *ηνεωχθησαν* | H [*παραχρημα*] 27 Tr H *την μαχαιραν* 28 tr *παυλοσ φωνη μεγ.* H *π. μ. φ.* 29 Tr H om *τω* sec 32 *κυριου* H§ *θεου* | H *πασι* 33 *απαν.* Tr§ *παντεσ* 34 Tr *οικον* [*αυτου*] | Tr *πανοικι* 36 Tr H om *τουτουσ* 37 H *λαθρα* 38 *τε* Tr H *δε* 40 Tr *εκ τησ φυλ.* **17,**3 Tr *χσ, ισ ον* H§ *ο χσ, ο ισ ον* 4 *τω* sec [H] | tr [*και*] *ελληνων* 5 Tr H *ανδρασ τινασ* 7 H *πρασσουσι* 11 tr H [*το*] *καθ* 18 Tr *επικουρειων* | Tr *στωϊκων* ita H s. d. p. 19 *τε* Tr§ H *δε* | Tr H *αρειον* | Tr H [*η*] sec 21 Tr [*τι*] sec 22 Tr H *αρειου* 25 H *πασι* 27 Tr H *αρα γε* | *και ευ.* tr *η ευροιεν* 28 Tr *εσμεν* enc | *υμ.* h *ημασ* 29 Tr H *χρυσω* ut T sed videtur T posthac *χρυσιω* voluisse 30 Tr§ *παραγγ.* 31 Tr *ωρισεν π. π. πασιν,* 34 Tr H [*ο*] *αρεοπαγιτησ* **18,**2 Tr H *διατεταχεναι* tr [*δια*]*τεταχ.* 3 Tr h *ηργαζετο* | Tr (*ησαν γ. σκ. τ. τεχνη*) 6 H§ *εγω·* 7 Tr§ H *ηλθεν* | Tr [*τιτιου*] 10 H *εστι* 12 H§ *οι ιουδαιοι ομοθυμαδον* 18 Tr *κεγχρεαισ* 19 *αυτου* tr *εκει* 21 *παλιν* h ⊣ *δει με παντωσ την εορτην την ερχομενην ποιησαι εισ ἱεροσολυμα·* [et iterum] ⊢ 25 h om *του* pr 27 *βουλομενου . . . αυτον* h ⊣ *εν δε τη εφεσω επιδημουντεσ τινεσ κορινθιοι και ακουσαντεσ αυτου παρεκαλουν διελθειν συν αυτοισ εισ την πατριδα αυτων· συνκατανευσαντοσ δε αυτου οι εφεσιοι εγραψαν τοισ εν κορινθω μαθηταισ οπωσ αποδεξωνται τον ανδρα·* ⊢ **19,**1.2 *εγενετο . . . ειπεν τε* h ⊣ *θελοντοσ δε του παυλου κατα την ιδιαν βουλην πορευεσθαι εισ ἱεροσολυμα ειπεν αυτω το πνευμα υποστρεφειν εισ την ασιαν· διελθων δε τα ανωτερικα μερη ερχεται εισ εφεσον, και ευρων τινασ μαθητασ ειπεν* ⊢ 1 Tr§ H *ελθειν* | Tr *τινασ* enc 2 Tr *ουδε* | Tr *εστιν* enc 3 *ο δε ει.* Tr§ H§ *ει. τε* 6 Tr *ηλθεν* 8 Tr H om *τα* 9 *τυραννου* h add ⊣ *απο ωρασ ε̄ εωσ δεκατησ* ⊢ 14 Tr§ H *τινοσ* 15 H *τον* [*μεν*] *ιν* 17 Tr *επεσεν* 22 Tr H *την μακ.* 24 H [*αργυρουσ*] 25 Tr *εστιν* enc 27 Tr H *αρτεμιδοσ ιερον* | tr [*αυτησ*] | Tr H [*η*] pr | H [*η*] sec 28 h *θυμου* ⊣ *δραμοντεσ εισ το αμφοδον* ⊢ 32 Tr *συγκεχ.* 34 *ωσ* H§ *ωσει* | Tr H§ *κραζοντων* 34 *εφεσιων* h add *μεγαλη η αρτεμισ εφεσιων* 35 H *τον οχλον ο γραμματεύσ φησιν* 36 H *αναντιρητων* 38 Tr H *εχουσιν* Tr *εισίν* 39 *π. ετ.* Tr H *περαιτερω* 40 *περι* pr . . . *ταυτησ* h†

20,4 *αυτω* [Tr]§ h⊣⊢ add *αχρι τησ ασιασ* Tr *σεκουνδοσ* 5 Tr H§ *προσελθ.* 6 *οπου* Tr§ H *ου* 9 h *παυλον, επι πλειον κατ.* 10 Tr *συμπ.* | h *θορυβεισθαι* 11 *και* pr [H] 13 Tr h *προσελθ.* 15 Tr *αντικρύσ* | *ετερα* h *εσπερα* | *τη δε* sec h ⊣ *και μειναντεσ εν*

τρωγυλιω τη ⊢ 16 Tr H ιεροσολυμα 21 χριστον [Tr] H§ om 22 Tr -οντά μοι 24 H§ τελειωσω 26 διοτι Tr§ διο 28 κυριου tr H θεου at tr add (?) | ιδιου h† 30 H [αυτων] | εαυτων tr αυτων 32 θεω H§ κυριω 33 Tr H ουδενοσ 34 H ουσι **21**,1 h ημασ, αποσπασθεντεσ απ αυτων ευ. | h παταρα ⊣ και μυρα ⊢ 3 Tr αναφανεντεσ 5 Tr H§ εξαρτισαι ημασ | Tr γυναιξιν 6 Tr H ενεβημεν 8 Tr H ηλθαμεν 13 H [ο] | Tr H om και ειπεν 18 Tr H τη δε 20 Tr H εισιν εν τοισ ιουδαιοισ τ. πεπ. 21 Tr [παντασ] 22 Tr H om δει συνελθειν πληθοσ· et γαρ 23 εφ H§ αφ 24 H οὐδὲν ἔστιν 25 Tr§ H§ απεστειλαμεν 28 Tr πανταχη 31 Tr συγχυννεται 32 h λαβων 33 H εκελευσε | Tr αλυσεσιν δυσιν 37 H πρὸσ σέ; vult T πρόσ σε 40 H κατεσεισε | h γενομενησ σιγησ **22**,2 H — ακουσαντεσ . . . φησιν — | tr προσφωνει | Tr H φησιν enc 3 H ταυτη παρα τ. π. γαμαλιηλ, πεπ. | Tr εστε enc 11 ουκ ενεβλ. tr ουκ εβλεπον h ουδεν εβλεπον 18 Tr H και ιδειν 21 h αποστελω 23 δε Tr H τε 26 Tr εκατονταρχοσ **23**,1 H§ παυλοσ τω συνεδριω sine ο 5 Tr H εστὶν 6 tr εκραξεν | εγω sec [tr] H§ om 7 λαλ. Tr h ειποντοσ H λαλουντοσ | εγενετο h επεπεσεν 8 Tr (σαδδουκ. . . . αμφοτ.) | μεν [Tr] H§ om 9 H αγγελοσ—. 10 Tr γενομενησ | τε H§ om 11 Tr ουτωσ 12 δε h τε | H πειν 17 Tr εκατοντάρχων | tr απαγαγε | Tr H απαγγειλαι τι 18 Tr H φησιν enc | H§ νεανιαν 21 H πειν 22 Tr απελυσεν 23 Tr εκατοντάρχων 28 H [κατηγαγον ε. τ. σ. αυτων] | Tr κατηγαγον [αυτον] 30 tr H εσεσ. εξαυτησ | αυτουσ Tr§ H προσ αυτον 34 Tr επαρχιασ 35 του h τω **24**,2 H [αυτου] 3 Tr H παντη | Tr πανταχου, 4 Tr εγκοπτω | H επιεικια 5 H πασι 11 H επιγνωναι, | Tr ιερουσαλημ· (H,) 13 ουδε Tr§ ουτε 14 Tr πασιν 15 προσ Tr H εισ 19.20 H εμε, — η 20 Tr ευρον [εν εμοι] 22 Tr hoc loco φήλιξ 24 hoc loco et vv. 25.27 Tr φῆλιξ | ιησουν Tr [tr] om 26 H [αυτω] pr

25,1 Tr επαρχια H§ επαρχεια 5 Tr συγκαταβ. | Tr H τί εστιν 10 εστωσ Tr post καισ. | tr ηδικησα 11 H οὐδὲν ἔστιν 12 Tr συλλαλ. 13 ασπασ. h† 14 H τίσ εστιν | H καταλελιμμενοσ 16 τε tr h δε 17 H om αυτων 18 Tr§ H§ πονηρων 24 Tr συμπαρ. H§ ενετυχεν **26**,1 περι H§ υπερ 3 Tr H οντα σε 4 Tr H om την sec | Tr ισασιν | Tr H om οι 5 Tr θελωσιν 7 h καταντησειν 10 h om τε pr 12 Tr [τησ] 16 H ειδεσ με 20 tr [εισ] πασαν 21 Tr H om οντα 26 καὶ H§ om | τι H§ om | Tr [ουθεν] 28 με π. χ. ποιη. h† 29 Tr H ευξαιμην | H και εγω 30 Tr συγκαθ. 31 τι Tr H§ om **27**,2 H ἀδραμυντηνω 5 h διαπλευσ. ⊣ δι ημερων δεκαπεντε ⊢ 6 Tr αλεξανδρινον 8 Tr H ην πολισ λασεα 16 Tr H καυδα 19 Tr ερριψαν 23 Tr H om εγω 27 H ἀδρια | h προσαχειν 29 τε tr δε | H μη που | H ηυχοντο 30 Tr πρωρασ et. s. i. s. 33 Tr

H *ημελλεν* 37 *διακ.* H§ *ωσ* 39 H§ *εκσωσαι* 41 Tr *πρωρα* s. i. s. | Tr§ *βιασ* [*των κυματων*] 43 H *κολυμβαν* | Tr *απορριψαντασ* 28,1 H *μελιτηνη* 2 Tr H *ψυχοσ* 3 H *καθηψε* 4 Tr H *ειδαν* 5 tr *αποτιναξαμενοσ* 6 Tr H *πιμπρασθαι* | Tr H *μεταβαλομενοι* 7 H§ *ημερασ τρεισ* 9 H [*και*] pr 11 Tr *αλεξανδρινω* 13 H *οθεν περιελοντεσ* 14 tr *ηλθαμεν εισ ρωμην* 16 Tr H *εισηλθαμεν* | Tr H om *την επετρ. τω παυλω* h ⊣ *ο εκατονταρχοσ παρεδωκεν τουσ δεσμιουσ τω στρατοπεδαρχω , τω δε παυλω επετραπη* ⊢ | h *καθ εαυτ.* ⊣ *εξω τησ παρεμβολησ* ⊢ 17 Tr *συγκαλεσασθαι* | Tr *εθεσιν* 20 Tr *ενεκεν* 23 H *ηλθαν* 25 Tr H *ασυμφ. δε* 28 H *υμιν εστω* 31 Tr H *ιυ χυ* Tr add *πραξεισ αποστολων*

ΙΑΚΩΒΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

*H om *επιστολη*

1,7 Tr *κυριου.* H§ *κυριου* sine commate 9 *ο* pr [H] 15 H *αποκυεῖ* 17 H *εστιν,* 18 h *εαυτου* 22 Tr§ H *ακροαται μονον* 26 tr *ει* [*δε*] *τισ* | Tr *θρῆσκοσ* | H§ *εαυτου* bis 27 Tr H *τω θεω* 2,1 h *χριστου,* | H *δοξησ;* 3 *κ. επιβλ.* tr H *επιβλεψητε δε* | *εκει* H§ post *η καθου* 4 *ου διεκρ. . . . πονηρων;* h *διεκρ. . . . πονηρων.* 6 Tr H *καταδυν. υμων* 14 *το* [tr] H om | tr *τισ λεγη* 16 *το* [tr] H om 18 h *εχεισ;* | H *εχω.* | tr *καγω δειξω σοι* 19 Tr *εισ εστιν ο θεοσ·* tr *εισ θεοσ εστιν·* H *ε. θεὸσ ἔστιν;* h *ε. ο θεόσ ἐστιν;* 22 tr H *συνήργει* | Tr *ετελειωθη;* 24 Tr *μονον;* 26 *γαρ* H§ om | Tr [*των*] *εργων* 3,3 tr *ημιν αυτουσ* 4 tr *οπου* [*αν*] 5.6 Tr H *αναπτει και η γλωσσα πυρ,* 6 Tr *αδικιασ.* H *αδικιασ* s. comm. | , *και* pr Tr H *ή* 8 Tr H *δαμασαι δυναται ανθρωπων* tr *δυν. δαμ. ανθρ.* ita vult T 14 Tr H *κατακαυχ. και ψευδεσθε κατα τησ αληθειασ* 4,2 h *φονευετε.* | *και ουχ εχετε* sec Tr H om *και* 3.4 Tr H *δαπανησητε. μοιχαλιδεσ,* 4 Tr H *εχθρα του θεου εστιν* (Tr *εστιν* enc) | Tr *αν* 5 H§ *λεγει Προσ* | Tr H *ημιν;* h ita vel *ημιν,* 8 H *εγγισει* 9 Tr H *και κλαυσατε* | H§ *μετατραπητω* 12 H *ἔστιν* h *ἐστὶν* | *ο* pr H§ om 13 Tr *ποιησωμεν* 14 tr [*τα*] *τησ αυρ.* | Tr *ποια* [*γαρ*] | H *επιστ. τησ αυριον ποια η ζωη υμων· ατμισ γαρ εστε προσ* h *επιστ. τα τησ αυριον· ποια γαρ η ζωη υμων; ατμισ εστε η προσ* 15 tr H§ *θελη* | H *θελη, κ. ζησομεν κ.* 16 Tr *αλαζονειαισ* 17 Tr *εστιν* enc

5,3 H *υμων· ωσ πυρ εθ.* Tr h *υμων ωσ πυρ· εθ.* 6 H *δικαιον.* | H§ *υμιν;* 9 Tr H *αδελφοι, κατ αλληλων. ι.* 10 H *κακοπαθιασ* 11 h om *ο* 12 H *ναί ναὶ κ. τ. οὒ οὔ,* 14 Tr *αλειψαντεσ αυτον* | Tr [*του*] *κυ* H [*του κυ*] 16 tr H§ *προσευχεσθε* | H *ιαθητε.* 18 tr H§ *υετον εδωκεν* 20 tr H§ *γινωσκετε* | *αυτου* sec Tr [tr] om | h *ψ. εκ θανατου αυτου* Tr add *ιακωβου*

ΠΕΤΡΟΥ Ā

*Tr *πετρου επιστολη α΄* H *πετρου α*

1,6 tr *δεον* [*εστιν*] 7 *δοκιμιον* h† 8 tr H *αγαλλιατε* 9 H om *υμων* 11 *εδ. τ.* h *εδηλουτο* 12 h *αυτα α* | Tr H om *εν* 13 H *νηφοντεσ τελειωσ,* 14 Tr H *συνσχ.* 16 H *δ. γεγρ.* [*οτι*] | Tr H *οτι εγω* 21 *πιστουσ* tr *πιστευοντασ* 24 tr *ανθοσ* [*αυτου*] *εξεπ.* 2,1 H§ *υποκρισιν* 5 Tr H *οικοδομεισθε* 6 H *εκλεκτον ακρογωνιαιον* 7 Tr H *λιθοσ ον* 15 H (*οτι . . . αγνωσιαν*) | H *φιμοιν* 24 *ημ.* h *υμων* | *αυτου* sec Tr [tr] H om 25 H *αλλα* 3,1 *και* H§ om 4 H§ *ησυχ. κ. πραεωσ* 6 h (*ωσ . . . καλ., . . . τεκνα,*) | tr H *υπηκουεν* 7 Tr H *γνωσιν, ωσ ασθ. σκ. τ. γυναικειω απον.* | Tr *συγκληρ.* tr H§ *συγ*(H-*ν*-)*κληρονομοι* tr „(i. e. *μω*)“ | Tr H *εγκοπ.* | h *ταισ προσευχαισ* 11 *εκκλ.* Tr [tr] H add *δε* 16 Tr§ *καταλαλουσιν υμων ωσ κακοποιων, καταισχ.* 18 *απεθ.* h *επαθεν* | H *υμασ* 21 *ο* h† | Tr (*ου σαρκοσ . . . εισ θεον*) 4,1 H§ *αμαρτιαισ* 5 *εχοντι κριναι* H *κρινοντι* 6 Tr *κριθωσιν* et *ζωσιν* 17 *οτι* Tr [H] add *ο* 18 *ο* sec H add [*δε*] | *ο* tert Tr H§ om 19 *αυτων* H§ om | tr *αγαθοποιιαισ* 5,1 Tr H om *τουσ* | Tr *συμπρεσβ.* 2 Tr *επισκοπουντεσ μη αναγκαστωσ* | *κ. θεον* [tr] H om 5 *ο* [H] 6 Tr H *χειρα* 8 *τίνα* H om h *τινὰ* 10 *εν* h add *τω* | Tr *χριστω* [*ιησου*] *θεμελ.* Tr [tr] H om 11 H om *των αιωνων* Tr add *πετρου ᾱ*

ΠΕΤΡΟΥ B̄

*Tr *πετρου επιστολη β΄* H *πετρου β*

1 H§ *σιμων* 2.3 H *ημων, ωσ* 3 *τα* pr Tr [tr] H om | *ιδια δ. κ. αρ.* H§ *δια δοξησ και αρετησ* 4 Tr *τα μεγιστα και τιμια ημιν* H§ *τα τιμ. κ. μεγ. ημιν* 9 tr H§ *αμαρτιων* 17 tr H *ο υιοσ μου ο αγαπητοσ μου ουτοσ εστιν* | H *ευδοκησα,* — 18 Tr H *εν τω αγιω ορει* 19 Tr (*ωσ λυχνω . . . ανατειλη*) 21 Tr§ H *προφητεια ποτε* | *απο* Tr§ *αγιοι* 2,4 Tr H *σειροισ* 6 *κατασ.* [tr] H om | H *ασεβεσιν* 7 Tr H *ερυσατο* | H *ερυσατο,* — 8 *ο* H§ om | Tr *εγκατοικων* | H *εβασανιζεν,* — 9 Tr H *πειρασμου* 10 Tr H *τολμηται,* | H *τρεμουσιν,* 11 Tr H [*παρα κυριω*] 12 Tr H *γεγεννημενα* | H *φθαρησονται,* 13 *κομι.* tr H *αδικουμενοι* | H *σπίλοι* | *απ.* Tr§ h *αγάπαισ* 14 tr H *ακαταπαστουσ* 15 Tr h *καταλιποντεσ* | *βοσ.* H§ *βεωρ* | tr h om *οσ* et legunt *ηγαπησαν* 18 Tr H *αποφευγοντασ τουσ* 19 Tr *τουτω* [*και*] 20 *ημων* Tr [tr] H§ om 21 Tr H *κρειττον* 22 tr *κυλισμα* 3,3 Tr H *επιθυμιασ αυτων* 5 h *συνεστωτα* 7 *αυτω* Tr§ *αυτου* 9 *δι* Tr§ H *εισ* 10 Tr H *οι ουρανοι* | *κατακ.* Tr H *ευρεθησεται* h† 11 *ουν* tr H *ουτωσ* | H [*υμασ*] 12 *τηκεται* h† 13 Tr H *γην καινην* | Tr H *κατα το επαγγελμα* tr *και τα επαγγελματα* 16 *ταισ* Tr H om | Tr *εστιν* enc 18 Tr add [*αμην*] Tr add *πετρου β̄*

ΙΩΑΝΝΟΥ Ā

*Tr *ιωανου επιστολη α'* H *ιωανου α*

1,2 Tr (*και η ζωη . . . εφανερ. υμιν*) H — . . . — 4 tr h *χαρα υμων* 5 Tr§ H *ουκ εστιν εν αυτω* 7 H *αὐτὸσ ἔστιν* 8 Tr *εν ημιν ουκ εστιν* 2,2 h *μονων* 6 *ουτωσ* Tr [tr] H om 10 Tr§ H§ *εν αυτω ουκ εστιν* 14 H [*του θεου*] 16 Tr *αλαζονεια* 17 H [*αυτου*] 19 Tr H *ει. γ. εξ ημων ησαν* 20 *και* sec H§ om | Tr§ h *παντα.* H *παντεσ* — 24 H [*εν*] *τω πατρι* 27 h *υμασ, αλλα το . . . ψευδοσ·* 28 *σχ.* tr *εχωμεν* 29 *και* [tr] H§ om 3,1 Tr H *καί εσμεν* 7 *τεκν.* h *παιδια* 12 H *καιν* s. d. p. 13 Tr H om *και* 15 *αυ.* h *εαυτου* | *εαυ.* Tr H§ *αυτω* 19 *και* pr [Tr] H om | tr H *την καρδιαν* 19.20 H *ημων οτι* 21 *ημων* pr Tr [tr] H om | *ημων* sec [tr] H om 22 H *αν* 23 H§ *πιστευσωμεν* 4,2 tr h *εληλυθεναι* 3 *μη ομολ.* h *λυει* 6 Tr *εσμεν* enc 10 H§ *ηγαπηκαμεν* 15 H *εαν* | H *ισ* [*χσ*] | Tr H *εστιν* enc 16 *μενει* sec Tr [H] om 18 Tr *αλλα* 20 tr *πωσ δυναται αγαπαν;* 5,1 *και* sec [Tr] H om 5 Tr *τισ* [*δε*] *εστιν* H *τ. εστ.* [*δε*] 6 h *μονω* | Tr *αλλα* 10 H§ *αὐτω* | *τω θεω* h† 11 tr H *ο θεοσ ημιν* 15 *εαν* sec Tr *αν* 18 Tr *αλλα* 20 Tr h *αληθινον,* Tr H *εσμεν* enc Tr add *ιωανου α*

ΙΩΑΝΝΟΥ B̄

*Tr *ιωανου επιστολη β'* H *ιωανου β*

1 Tr H *εκλεκτη κυρια* s. litt. unc. h *Εκλεκτη Κυρια* 5 Tr H *κυρια* s. litt. unc. | H *γραφων σοι καινην* 6 *ινα* sec Tr H om 7 Tr H *εξηλθαν* non vult T 8 tr H *ει*(H *η*-)*ργασαμεθα* 12 Tr H§ *χαρα υμων* | Tr *η πεπληρωμενη* Tr add *ιωανου β*

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ̄

*Tr *ιωανου επιστολη γ'* H *ιωανου γ*

1 H *γαιω* s. d. p. 3 Tr *εχαρην* [*γαρ*] H s. u. 4 H§ *χαριν* 9 H *διοτρέφησ* 10 Tr H *εκ τησ εκκλησιασ* 11 Tr *εστιν* enc 12 Tr *υπ αυτησ* Tr add *ιωανου γ*

ΙΟΥΔΑ

*Tr *ιουδα επιστολη*

1 *εν θεω π. η. και* h† 4 H *παρεισεδυησαν* 5 *παντα* h† | *κσ* tr h *ισ* h† 11 H *καιν* s. d. p. 12 Tr H , *αφοβωσ ε.* 13 *πλανηται οισ ο ζοφοσ τον* h *πλανητεσ οισ ζοφοσ* 14 H *ἑνωχ* 15 Tr [*ασεβειασ*] | Tr H om *λογων* 16 H *γογγυσται,* | H *ωφελιασ* 18 Tr *οτι ελεγον υμ.* [*οτι*] | Tr H om *τον* 22 *ελεγχετε* tr H *ελεατε* 22.23 *ελεατε διακρ. . . . ελεατε* h† 23 H om , *ουσ δε* pr Tr add *ιουδα*

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

*Tr *επιστολαι παυλου.* *προσ ρωμαιουσ*

1,1 tr H§ *ιυ χυ* 3 Tr H *αυτου,* 9 H *μού εστιν* 10 Tr *δεο-μενοσ,* 12 Tr *συμπαρακλ.* 15 H *ουτω* 16 tr H [*πρωτον*] 21 Tr H *αλλα* 27 *τε* tr *δε* | Tr H *αρσενεσ* bis et *αρσεσιν* | *εαυτοισ* H *αὑτοισ* 29 Tr H *πονηρια πλεονεξια κακια* h *κακ. πον. πλεον.* vel *πον. κακ. πλεον.* | H *κακοηθιασ* 32 h *επιγινωσκοντεσ* | *οτι . . . τοισ* h† | *ποιουσιν* tr *ποιουντεσ* | tr *συνευδοκουντεσ* **2**,2 *γαρ* Tr§ H§ *δε* 8 Tr *απειθουσιν* | Tr H *θυμοσ,* 9 H *στενοχωρια* 13 *τω* Tr [tr] [H] om 14.15 Tr, (*οταν . . . απολογουμενων,*) 14 Tr *εισιν* enc 15 Tr *συμμαρ.* 16 *εν ημερα* tr H *εν η ημερα* h *εν ημερα η* vel *εν ημερα* | *οτε* tr H§ om | Tr h *κρινεῖ* H *κρίνει* ut T sec. cur. | Tr§ h *ιυ χυ* 20.21 H *νομω, — ο ουν* 27 Tr *νομου;* 29 Tr *αλλα* bis **3**,1 H *ωφελια* 2 *γαρ* Tr [H] om 3 H *τι γαρ; ει ηπ. τινεσ,* 4 Tr§ *νικησησ* 7 *δε* Tr h *γαρ* | H *κρινομαι,* 8 *και* sec [tr] [H] 9 tr *υπο αμαρ.* 11 *ο* pr [Tr] tr H§ om | Tr H *συνίων* | *ο* sec [tr] H§ om | tr h *ζητων* 12 *ο* Tr [tr] H§ om | *ουκ εστιν* sec h om 14 h *στομα αυτων* 22 H [*ιησου*] 25 h *τησ πιστεωσ* | H *αυτου δια* s. c. 28 *γαρ* tr h *ουν* 29 h *μονων* | Tr *μονον,* 30 H *θεοσ, οσ* **4**,1 *ευρηκ.* [tr] H§ om 5 Tr H *ασεβη* 8 *ου ου* h *ω ου* 11 h *περιτομην* | *δι* tr *δια* | Tr *την δικαιοσυνην* H [*την*] *δ.* 12 *και τοισ* h† 16.17 H (*οσ εστιν . . . τεθεικα σε,*) 17 Tr (*καθωσ . . . τεθ. σε,*) 19 *νενεκ.* Tr [tr] [H] praem *ηδη* | Tr H *εκατονταετήσ* 20 Tr H *αλλα* 22 Tr H [*και*].

5,2 Tr H [*τη πιστει*] 3 Tr§ h *καυχωμενοι* 6 *ετι γαρ* H *ει γε* h† 7 Tr (*υπερ γαρ του . . . αποθανειν*) 11 H [*χριστου*] 12 H *ημαρτον —.* 13 H *ελλογαται* 15 *και* pr [H] 17 *τω του* h *εν* | tr H [*τησ δωρεασ*] | tr h *χριστου ιησου* **6**,3 H [*ιησουν*] 11 Tr [*ειναι*] 19 H [*εισ την ανομιαν*] | H *ουτω* 21 Tr *τοτε,* H s. c. | Tr H *επαισχυνεσθε;* | tr *το* [*μεν*] *γαρ* **7**,1 Tr (*γινωσκουσιν γ. ν. λαλω*) 6 Tr H [*ημασ*] 8 H *κατειργασατο* 16 Tr *συμφημι* 17 Tr *οικουσα* 20 *εγω* pr Tr [tr] H§ om 23 H *με* [*εν*] 25 H *χαρισ* [*δε*] h *ευχαριστω* | Tr H *τω μεν νοι* **8**,2 *σε* Tr§ h *με* h† 3 H *κατεκρινε* 11 Tr *εγειρασ χριστον εκ νεκρων ζωοποι.* | *ιν* sec Tr om | tr H [*και*] | Tr h *δια το ενοικουν αυτου πνευμα* 14 tr H *υιοι θεου εισιν* 15.16 h *υιοθεσιασ· εν . . . πατηρ, αυτο* 16 Tr *συμμαρ.* 17 Tr *συγκληρ.* | Tr *συμπασχ.* 20 (21) Tr *επ ελπιδι* H *εφ ἑλπ.* ut posthac volebat T 21 *διοτι* Tr H *οτι* 22 Tr *συστεναζει* 23 Tr H [*ημεισ*] 24 Tr om *και* | H *τίσ ελπ.;* h *τισ, τι και ελπιζει* vel *τίσ και υπομενει* 28 H *αγαπωσι* | H *συνεργει* [*ο θεοσ*] *εισ* 34 H *κατακρινῶν* | *ιυ* Tr [H] om | H *εγερθεισ* [*εκ νεκρων*] | Tr *οσ και εστιν εν* 35 *χυ* h *θεου* **9**,1 Tr *συμμαρτ.* 2 Tr *μοι ἔστιν* 2.3 Tr

μου, (ηυχομην . . . χριστου), 4 αι pr tr η 5 Tr H σαρκα, h σαρκα | H παντων, h s. c. 11 Tr μη πω 13 καθωσ H§ καθαπερ | Tr ἦσαν 19 τι tr add [ουν] 20 Tr μενουν γε 23 και [tr] H om 24 H εθνων—; 25 H ὡσηε (ὡσ. sec. cur.) 26 αυτοισ Tr [tr] [H] om 27 H υπολιμμα 28 tr συντεμνων [εν δικαιοσυνη, οτι λογον συντετμημενον] 29 Tr H εγκατελ. 31 Tr εφθασεν; 32 h εργων,

10,3 δικαιοσυνην sec Tr H om 5 Tr§ οτι post νομου ponit tr του νομου | ποιησασ Tr [tr] add αυτα 9 H§ ομολογησησ το ρημα | κ̅ν̅ ι̅ν̅ tr H§ οτι κ̅σ̅ ι̅σ̅ 14 Tr H ακουσωσιν 15 καθωσ H§ καθαπερ | tr ποδεσ [των ευαγγελιζομενων ειρηνην] των | Tr H om τα 18 Tr μενουν γε 20 τοισ [Tr] h praem εν bis **11**,2 Tr γραφη; | Tr ισραηλ, 5 H λιμμα 10 Tr συγκ. 12 Tr πληρ. αυτων; 13 Tr [ουν] 17 Tr συγκ. | Tr ριζησ [και] 19 Tr εγκεντ. 20 Tr εκλασθησαν 23 H επιμενωσι | Tr εγκεντρ. bis 24 Tr εγκεντρισθησονται | Tr ελαια; 25 παρ Tr§ H§ εν | H αχρι 30 h νυνι 31 Tr om νυν sec 33 H ὦ **12**,1 Tr h ευαρεστον τω θεω 2 Tr συσχ. | tr h συσ(h-νσ-)χηματιζεσθαι et μεταμορφουσθαι 4 h μελη πολλα 14 H om υμασ 15 h και κλαιειν **13**,3 αγαθω εργω h† 9 h τουτω τω λογω | Tr H [εν τω] αγ. 11 υμασ Tr§ h ημασ 12 H [δε] sec 13 tr h εрισι και ζηλοισ 14 κυρ. ιησ. χρ. h χ̅ν̅ ι̅ν̅ **14**,5 γαρ Tr [H] om 11 Tr§ εξομολογησεται πασα γλωσσα 12 ουν Tr [H] om | Tr§ αποδωσει | H [τω θεω] 13 h om προσκομμα et η 14 Tr αυτου 18 τω pr [Tr] 19 Tr§ H§ διωκωμεν 21 H πειν | προσκοπτει Tr [tr] add η σκανδαλιζεται η ασθενει

15,4 H προεγραφη, [παντα] | h εχωμεν τησ παρακλησεωσ 5 Tr h ι̅ν̅ χ̅ν̅ 7 υμ. tr H§ ημασ 8 Tr§ h γενεσθαι 9 H εθνεσι 11 παλιν tr add [λεγει] 14 τησ Tr [tr] om 15 Tr§ H τολμηροτερωσ 17 H [την] 18 tr h τολμω 19 θεου Tr [H] αγιου | H χριστου, 20 Tr§ φιλοτιμουμαι 21 tr H§ οψονται ante οισ pon 22 τα πολλα tr πολλακισ 23 Tr κλιμασιν | H επιποθειαν | πολλων Tr§ H ικανων 24 υφ tr απο H εμπλησθω, — 26 tr ευδοκησεν 30 H [,αδελφοι,] 31 διακονια tr δωροφορια | εισ tr εν 32 Tr h εν χαρα ελθω tr H εν χαρα ελθων | θεου tr κ̅υ̅ ι̅υ̅ h† | Tr§ h και συναναπ. 33 Tr [αμην] **16**,1 H [και] διακονον | Tr κεγχρεαισ 2 Tr H§ προσδεξησθε αυτην | Tr γαρ αὐτη 5 Tr H επαίνετον 6 Tr H μαριαν 8 Tr H αμπλιᾶτον 11 Tr συγγενην 14 Tr ασυγκριτον 18 H εξαπατωσι 19 H σοφουσ [μεν] 20 Tr ι̅υ̅ [χ̅υ̅] h s. u. 21 H [μου] pr 27 H [ω] | Tr H om των αιωνων Tr add προσ ρωμαιουσ

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α̅

*Tr α' H α

1,1 H§ ι̅υ̅ χ̅υ̅ 2 Tr§ ηγιασμ. εν χρ. ιησ., τη ουση εν κορ. 4 μου [tr] H om 8 H [χριστου] 13 H§ χριστοσ. | υπερ tr h περι

14 ευχ. Tr [tr] h add τω θεω 17 tr [ο] χριστοσ 28 H [και] τα μη οντα 30 Tr H§ θεου, 2,1 μαρτ. H§ μυστηριον 2 Tr H τι ειδεναι 4 H πιθοισ | Tr αλλα 5 Tr αλλα 8 Tr (ει γαρ . . . εσταυρωσαν) 9 α sec Tr§ H οσα 10 δε tr H§ γαρ 13 πνευματικοισ h πνευματικωσ | Tr συγκριν. 15 Tr [μεν] παντα H s. u. tr h [τα] π. 16 H συνβιβασει 3,2 H [ετι] 7 Tr H εστίν 12 h και αργυριον 13 tr [αυτο] 14 Tr μένει 16 Tr εστε enc | tr H§ εν υμιν οικει 21 Tr εστιν enc 4,4 Tr (ουδεν . . . δεδικαιωμαι) 8 H εστε; | H επλουτησατε; | H εβασιλευσατε; pr | Tr συμβασ. 9 Tr H§ απεδειξεν ωσ 13 δυσφ. Tr§ βλασφημουμενοι 14 Tr αλλα | Tr§ νουθετω 17 αυτο Tr H§ om | ῑυ Tr [H] om

5,2 πραξ. Tr§ ποιησασ 4 χ̄υ pr Tr [H] add ημων 5 ιησου H§ om tr add [χριστου] 8 μηδε h , μη 11 Tr H νυν 12 Tr H κρινετε, 13 Tr H κρίνει; 6,2 h κρίνουσιν 3 Tr κρινουμεν; | Tr μη τι γε 4 Tr καθιζετε. 5 λεγω tr λαλω 7 Tr [ουν] ολωσ H s. u. 10 ου pr Tr§ ουτε 11 tr H χ̄υ [ημων] ῑυ 14 h εξηγειρεν 19 h πνευματοσ αγιου εστίν | H θεου; | H εαυτων, 7,1 Tr εγραψατε [μοι] 5 H [αν] | H [υμων] 6 Tr συγγν. 9 γαμειν Tr§ h γαμησαι 11 Tr (εαν . . . καταλλαγητω) H — . . . — 12 Tr αὐτὴ 13 ει τισ Tr H ητισ 15 υμασ Tr h ημασ 17 tr h εμερισεν 28 Tr H [η] παρθ. 29 Tr h συν. εστιν (Tr enc h εστὶν) το λοιπον, 34 (33) Tr H , και μεμερισται. (Tr 34) και η γυνη η αγαμοσ και η παρθενοσ μεριμνα | Tr H αγια [και] 38 Tr h παρθενον εαυτου | ποιει h ποιησει | ποιησει tr ποιει 40 δε sec tr H§ γαρ 8,6 tr H [αλλ] | δι ου h δι ον 8 Tr H ουτε εαν μη φαγωμεν, υστερουμεθα, ουτε εαν φαγωμεν, περισσευομεθα (H περισσευομεν, quod Tr fortasse voluit) tr ut T περισσευομεθα excepto 10 tr H [σε] | Tr ειδωλειω 13 Tr διο περ 9,1 Tr εωρακα 2 Tr ειμι sec enc 4 Tr πιειν 7 Tr H [η] 9 κημ. H§ φιμωσεισ | H θεω, 10 H αροτριαν 12 Tr εγκοπην H ενκοπην 13 H εσθιουσιν, | H συνμερ. 15 H η—το 16 ευαγγελιζωμαι sec Tr H§ ευαγγελισωμαι 18 Tr H μού εστιν tr μοί ε. 21 H κερδανῶ 22 tr [ωσ] ασθενησ 23 Tr συγκοιν. 27 Tr H αλλα

10,2 Tr§ H§ εβαπτισαντο 3 H [το αυτο] 4 Tr (επινον . . . χριστοσ) 5 Tr H ηυδοκησεν 8 h εν μια | H εικοσι τρεισ 9 κυριον tr χριστον | Tr H§ επειρασαν 10 tr μηδε γογγυζωμεν | καθ. tr καθωσ 11 tr συνεβαινον 13 h πειρασθηναι υμασ 16 Tr H εστιν (Tr enc H ox) του αιμ. τ. χριστου | Tr εστιν sec enc 18 Tr§ h ουχι 19 Tr φημι enc | Tr H εστιν enc bis 20 θυουσιν pr Tr [tr] [H] add τα εθνη 22 Tr εσμεν enc 11,3 h om ο pr 5 h εαυτησ 17 Tr§ h παραγγελλω ουκ επαινων 19 ινα Tr [H] add και 22 επαινεσω tr επαινω | Tr υμασ εν τουτω; 24 H τοῦτό μού εστιν 26 Tr αχρισ 12,2 οτι οτε h† 6 ο δε tr H§ και ο 10 δε sec et tert Tr [H] om |

Tr§ H *διακρισεισ* 15 Tr *σωματοσ;* sec 16 Tr *σωματοσ;* sec 18 Tr H§ *νυν* 19 Tr H [*τα*] 20 *μεν* [Tr] H§ om 21 tr H [*δε*] 25 Tr§ H *σχισμα* 26 *ειτε* pr Tr§ *ει τι* | Tr *συμπ.* | tr *δοξαζηται* [*ἒν*] | Tr *συγχ.* **13**,2 *και εαν* Tr§ *καν* secundo solo loco H *καν* bis | H *μεθισταν̣ειν* 3 *και εαν* Tr *καν* primo solo loco H *καν* bis | Tr *καυθησωμαι* H *καυχησωμαι* | Tr H *ουδεν* 4 Tr H *χρηστευεται, η α. ου ζηλοι,* | *η αγαπη* sec [Tr] H om 5 *τα* tr h *το μη* 6 Tr *συγχ.* 8 Tr [*δε*] | h *προφητειαι καταργηθησεται* | tr *γνωσεισ καταργηθησονται* 12 H sec. cur. *εσοπτρου,* **14**,6 Tr [*εν*] *διδαχη* H s. u. 8 Tr h *φωνην σαλπιγξ* 14 Tr H [*γαρ*] 15 tr *προσευξωμαι* bis | Tr H *ψαλω* [*δε*] 16 H [*εν*] *πνευματι* 17 Tr *αλλα* 18 tr H§ *γλωσσαισ* 25 Tr H *ο θεοσ* 28 Tr h *ερμηνευτησ* 31—33 Tr H *παρακαλωνται·* [H,(] *και . . . ειρηνησ,* [H,)] *ωσ . . . αγιων.* h *παρακαλωνται, και . . . ειρηνησ. ωσ . . . αγιων,* 35 H§ *μανθανειν* 37 Tr H *εστιν εντολη* 38 *αγνοειται* Tr§ h *αγνοειτω* 39 tr [*εν*] *γλωσσ.*

15,2 H *υμιν,* 5 *επ.* Tr§ H§ *ειτα* 7 *επ.* sec Tr§ H§ *ειτα* 10 Tr *ειμι* pr enc | h *ἡ συν εμοι* 14 *και* Tr [tr] H§ om | *υμων* H§ *ημων* 17 *υμων* pr H add [*εστιν*] 24 tr H *παραδιδω* | Tr *δυναμιν·* H *δυναμιν,* 25 Tr *αχρισ* 26 H *θανᾰτοσ,* 27 *οτι* pr h om | H *παντα.* tert 28 *και* Tr [H] om | *τα* tert Tr H om 29 Tr *βαπτιζομενοι; υ. τ. νεκρων ει . . . εγειρονται·* 35 H *νεκροι,* 49 h *φορεσομεν* 50 tr *δυνανται* 51 tr *κοιμηθησομεθα ου, π. δε* (sed vult *-ομεθα, ου π. δε*) 54 *το φθαρτον τ. ενθ. αφδ. και* H§ om | H [*την*] *αθαν.* **16**,2 *αν* Tr H *εαν* | h *ευοδωθη* 3 *εαν* Tr *αν* | H *δοκιμασητε δι επιστολων,* 4 Tr H *αξιον η* 6 H *καταμενω* | *και* H§ om 8 H *επιμένω* 10 *καγω* H§ *εγω* 11 Tr *εμε* 15 H *αχαιασ* s. d. p. 17 *υμετ.* h *υμων* | *ου.* Tr *αυτοι* 19 *ασπαζεται* T§ *ασπαζονται*

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β̄

*Tr *β'* H *β*

1,6 (6.7) Tr§ h *ειτε δε θλιβομεθα, υπερ τησ υμων παρακλησεωσ και σωτηριασ,* (h om *κ. σωτηριασ,*) *τησ ενεργουμενησ εν υπομονη των αυτων παθηματων ων και ημεισ πασχομεν,* (H etiam ,) *και η ελπισ ημων βεβαια υπερ υμων· ειτε παρακαλουμεθα, υπερ τησ υμων παρακλησεωσ και σωτηριασ,* (h·) 8 *περι* H§ *υπερ* 10 Tr H *ερυσατο* | Tr H [*οτι*] 12 *ουκ* H praem [*και*] 14 Tr *εσμεν* enc | Tr om *ημων* sec 15 tr H§ *χαραν* 17 Tr *εχρησαμην,* | H *τό ναί ναὶ καὶ τό ού ού* 18 H *ναί* 19 Tr§ *$\overline{ισ}$ $\overline{χσ}$* | H *ναί* bis 20 H *αμήν* 22 H [*ο*] | Tr H *αρραβωνα* **2**,1 *δε* tr H§ *γαρ* 5 H *μερουσ ι. μ. επιβαρω π.* 7 *μαλλ.* [Tr] tr H§ om 9 *ει* h *ἦ* 17 *αλλ* pr Tr *αλλα* **3**,1 Tr *συνισταν* | Tr *συνστατ.* 2 Tr *εγγεγρ.* 3 h *και ενγεγρ.* | Tr *εγγεγρ.* | *πλ. καρδ. σαρκ.* h† 4 Tr *θεον·* H§ *θεον.* 5 tr *ικ. εσμ. λογισ. τι αφ εαυτων* | h *εσμεν,* | *εαυτων* sec Tr *αυτων* H *αὑτων* 6 H *αποκτεινει*

7 Tr§ γραμματι 9 τῃ δ. tr H§ ἡ δ. 13 εαυτου Tr H αυτου 14 Tr H αλλα 16 Tr δε αν h δ αν 17 κυριου h† 18 καθ. h καθωσπερ **4**,2 H συνισταvοντεσ 4 tr καταυγασαι 5 χρ. ιησ. tr h ιησ. χρ. | ιησουν h ιησου 10 τοισ σωμασιν Tr H τω σωματι 13 και pr Tr H om 14 Tr H [κυριον] 17 ημων [tr] H§ om

5,3 ειγε Tr h ει περ 4 H βαρουμενοι εφ ω | Tr αλλα 5 Tr H αρραβωνα 7 H ειδουσ, — 10 tr „? τα ιδια του σωματοσ“ | Tr φαυλὸν tr κακον 12 ημ. tr υμων **6**,2 Tr (λεγει . . . νυν ημερα σωτηριασ) H s. signo 4 H συνισταvοντεσ 13 Tr (ωσ τεκν. λεγω) 14 H ανομια, 15 Tr βελιαρ; | πιστω h πιστου 16 Tr συγκατ. | ημεισ . . . εσμεν tr υμεισ . . . εστε | Tr εμπεριπατησω **7**, 5 Tr§ εσχεν | H—εξωθεν . . . φοβοι—. 8 H (βλεπω . . . υμασ,) | βλεπω h† | γαρ Tr [tr] H om | Tr ελυπησεν υμασ. 11 Tr H κατειργ. | Tr εκδικησιν; 12 ουκ Tr H ουχ | H αδικησαντοσ, [αλλ] ουδε | αλλ Tr αλλα 14 επι [Tr] h praem ἡ **8**,3.4 H δυναμιν, αυθαιρετοι μετα 5 H—και | H αλλ 7 H§ ημων εν υμιν 9 Tr (γινωσκετε . . . πλουτησητε) | H [χ̅υ̅] 12 Tr H εαν 13 H§ θλιψισ· αλλ εξ ισοτητοσ εν 18 Tr H μετ αυτου τον αδελφον 19 Tr ·(ου μονον . . . προθυμιαν υμων). H ,— . . ., — | συν Tr H εν | Tr H om αυτου 24 ενδειξιν. tr H§ ενδειξασθε **9**,1 Tr H μοί εστιν 4 Tr (ινα μη λεγωμεν υμεισ) 5 εισ Tr προσ | H προκαταρτισωσι | Tr υμων ταυτην ετοιμην ειναι, | Tr H και μη 9.10 H (καθωσ . . . δικ. υμων) 10 σπερμα Tr σπορον | Tr πληθύνει 11 τω θεω h θεου 12 H — οτι . . . τω θεω, —

10,1 H επιεικιασ 4 Tr (τα γαρ . . . οχυρωματων) H — . . . — Tr H στρατειασ 7 H βλεπετε. 8 Tr h om τε Tr H καυχησωμαι 10 tr h φασιν 12 Tr εγκρ. et bis συγκρ. 14 H ·— ου γαρ . . . χριστου· — | ου γαρ ωσ μη . . . εαυτουσ, h ωσ γαρ μη . . . εαυτουσ; | Tr χριστου· 18 Tr H αλλα **11**,3 H εὔαν | Tr απλοτητοσ και τησ αγνοτητοσ tr H απλ. [κ. τ. αγνοτ.] | χρισ. Tr H§ praem τον 4 H§ ανεχεσθε 5 γαρ tr δε | Tr υπερ λιαν 16 H — ει δε 18 H [την] σαρκα 21 Tr (εν αφροσυνη λεγω) 23 Tr (παραφρονων λαλω) H ὕπερ | Tr H εν φυλακαισ περισσοτερωσ, εν πληγαισ υπερβαλλοντωσ 30 H [μου] 32 H ἁρετα **12**,1 H δει· ου h δε ου 2 Tr (ειτε εν σωματι . . . οιδεν) H — . . . — 3 Tr (ειτε εν σωματι . . . οιδεν) H — . . . — | H [ουκ οιδα] 5 μου Tr H om 6.7 H εμου, . . . αποκαλυψεων. | εμου . . . υπεραιρωμαι sec h† 7 ινα pr Tr H praem διο | ινα μη υπεραίρωμαι sec Tr [tr] om 9 μου séc [Tr] H om 10 και Tr h , εν 11 γαρ sec h γαρ τι | Tr υπερ λιαν 12 Tr H κατειργ. | τε Tr [H] om 13 Tr ἔστιν 15 Tr h υμων, ει περισσ. υμ. αγαπων ησσον αγαπωμαι. 19 H απολογουμεθα; 20 Tr§ ερεισ 21 H ταπεινωση | Tr επραξαν; **13**,2 H φεισομαι, 4 εν tr h συν | H [εισ υμασ] 5 H§ ι̅σ̅ χ̅σ̅ 13 H [χ̅υ̅] Tr add προσ κορινθιουσ β'

ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

1,3 κ. κυρ. ημων tr H ημων κ. κυρ. h κ. κυρ. [ημ.] 4 περι H§ υπερ 8 Tr ευαγγελιζηται | ευαγ-ται Tr [H] add υμιν tr add [υμ.] vel praem υμ. 11 δε Tr H§ γαρ 12 ουτε Tr h ουδε 15 ευδοκ. Tr [tr] [H] add ο θεοσ 17 ανηλθον tr απηλθον 18 Tr ετη τρια 21 H [τησ] κιλικ. 2,1 Tr συμπαραλ. 5 H ,— οισ 6 Tr (οποιοι . . . λαμβανει.) | H τι — οποιοι . . . διαφερει — προσωπον . . . λαμβανει — εμοι | ο Tr [H] om 8 Tr (ο γαρ . . . εθνη.) | Tr καμοι 12 ηλθ. Tr§ ηλθεν 13 H [και] sec 14 ουχ Tr H ουκ h „MSS. ουχ" 16 $\overline{χυ}$ $\overline{ιυ}$ tr $\overline{ιυ}$ $\overline{χυ}$ | $\overline{χν}$ $\overline{ιν}$ h $\overline{ιν}$ $\overline{χν}$ 20 υιου του θεου Tr§ θεου και $\overline{χυ}$ 3,1 Tr εβασκανεν; 7 tr εισιν υιοι 10 tr [εν] πασιν 12 H αλλ 14 Tr§ H§ $\overline{ιυ}$ $\overline{χω}$ 16 Tr αλλα 19 ου H§ αν 21 H [του θεου] | εκ νομ. H§ εν νομω | Tr H αν ην h ην [αν] 23 Tr συγκλ. 28 H παντεσ 29 Tr H κατ 4,2 H εστι 3 ημεθα Tr§ ημεν 8 H ουσι 9 tr h δουλευειν 10 Tr H ενιαυτουσ. 12 Tr υμεισ. 18 tr ζηλουσθε | Tr H προσ υμασ, 19 H§ τεκνια | Tr H υμιν· 23 Tr αλλα | tr H [μεν] | δια τησ Tr H§ δι 24 H σινά | H ἄγαρ 25 Tr (το . . . αραβια) | Tr το γαρ [αγαρ] σινα ο. tr το δε [αγαρ] σ. ο. H§ το δε ἄγαρ σινὰ ορ. | Tr συστοιχει 28 υμεισ . . . εστε tr H§ ημεισ . . . εσμεν 29 H εδιωκε 5,1 τη . . . ηλευθ. h† | H ενεχεσθε. — 6 H [ιησου] 20 h ερεισ, ζηλοι 21 Tr φθονοι [φονοι] μεθαι | καθωσ h add και 23 (22) Tr πραυτ. 26 tr h αλληλουσ φθον. 6,1 Tr πραυτ. 2 Tr§ H αναπληρωσατε 4 H [εκαστοσ] 7 Tr αν 9 Tr εγκακ. 10 Tr εχομεν 11 πηλικοισ h ηλικοισ 12 H χριστου [ιησου] — | Tr H διωκωνται· 13 tr h περιτετμημενοι 15 ουτε γαρ tr εν γαρ χριστω ιησου ουτε | Tr εστὶν 18 H [ημων] Tr add προσ γαλατασ

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ.

1,1 Tr§ εν εφεσω s. u. 4 Tr H αυτου εν αγαπη, tr s. comm. 14 tr H§ ο εστιν | H ημων, 15 tr [την αγαπην] H om 17 h δώη vel δῷ | Tr H ,(H om,) εν επιγνωσει αυτου, 18 H [υμων] 20 Tr§ h ενηργησεν | Tr H om αυτον sec 2,3 tr φυσει τεκνα | H λοιποι — 5 τω h praem εν | Tr (χαρ. εσ. σεσ.) 12 H — οτι | Tr αθεοι, 15 (14) H εχθραν εν | Tr H αυτου, 15 H αὑτω 16 H σταυρου αποκ. 19 Tr συμπολ. 3,1 Tr H $\overline{χυ}$ $\overline{ιυ}$ 1.2 Tr εθνων· ει 3 H [οτι] 5 Tr αγιοισ, 6 Tr συγκλ. et συμμ. 8 H — εμοι . . . αυτη — 9 τισ Tr h praem παντασ 13 Tr εγκ. 17.18 (17) H υμων εν αγαπη· 18 Tr§ H§ υψοσ κ. βαθοσ 19 πληρ. εισ h πληρωθη 4,2 Tr πραυτ. | tr αγαπη s. comm. 3 Tr ειρηνησ, H -νησ· 4 tr H [και] sec 7 η Tr [H] om 8 εδ. Tr [H] praem

και 9 h *κατεβη πρωτον* 14 Tr *κυβεια* | Tr *πανουργια,* 16 Tr *συμβιβ.* | *μερουσ* h *μελουσ* | *αυτου* Tr H *εαυτου* 21 Tr H *εδιδαχθητε,* | H§ *καθὼσ ἔστιν* | h *αληθεια, εν* 23 tr *ανανεουσθε* 24 tr *ενδυσασθε* 28 H§ om *ιδιαισ* 32 tr H [*δε*] | *υμιν* tr h *ημιν* 5,2 *ημων* H§ *υμων* 4 *η* pr Tr H *και* 7 Tr *συμμ.* 9 Tr ·(*ο γαρ . . . αληθεια*)· H ,*ο γαρ . . . αληθεια,* 11 Tr *συγκ.* 12 H *κρυφη* 15 Tr§ *πωσ ακριβωσ* 19 *ψαλμ.* [tr] h praem *εν* | Tr [*εν*] *τη καρ.* 22 *ανδρ.* Tr [tr] h add *υποτασσεσθωσαν* 23 h *κεφαλη εστιν* 27 H *σπίλον* 28 *οφ.* Tr [H] add *και* | H *αγαπᾳν* 30 *αυτου* tr add [*εκ τησ σαρκοσ αυτου, και εκ των οστεων αυτου*] 31 *τον* et *την* Tr [H] om | *τ. γυν.* H§ *προσ την γυναικα* | Tr H *γυναικ. αυτου* 32 H [*εισ*] sec **6**,1 Tr H [*εν κυριω*] 2.3 h *πρωτη, εν επαγγελια ινα* 5 Tr H *τησ καρδιασ* 6 Tr *οφθαλμοδουλειαν* 6.7 Tr H *θεου, εκ ψυχησ μετ* 7 Tr *ευνοιασ, δουλευοντεσ·* H *ευνοιασ δουλευοντεσ,* 8 *εαν τι* Tr *ο αν* 10 h *δυναμουσθε* 12 *ημιν* tr h *υμιν* 14 Tr *οσφῦν* 16 Tr H [*τα*] *πεπυρωμενα* 18 H *δεησεωσ,* 19 H [*του ευαγγελιου*] et. s. comm. 21 H§ *ειδητε και υμεισ* Tr add **προσ εφεσιουσ*

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ.

1,6 Tr *αχρισ* | H§ *ιυ χυ* 7 Tr *συγκοιν.* 9 tr h *περισσευση* 14 H *τολμᾳν* 17 *τον* [Tr] h om 19 *γαρ* h *δε* 22 H§ *εργου, — και* | h *αιρησομαι;* 23 tr [*γαρ*] 24 h *επιμειναι* | Tr *εν τη σαρκι* 25 Tr H *οιδα οτι* s. comm. 28.29 H (*ητισ . . . πασχειν*) **2**,2 Tr *συμψ.* | *εν* h *αυτο* 4 *εκαστοι* pr tr h *εκαστοσ* 4.5 h *ετερων. εκαστοι τ.* 6 Tr *ἶσα* 7 Tr *γενομενοσ,* H *-νοσ·* 7 (8) Tr H *ανθρωποσ* s. comm. 8 Tr *εαυτον,* 9 H *υπερυψωσεν,* 11 Tr§ H *εξομολογησηται* 12 H [*ωσ*] 15 *γενησ.* tr *ητε* 17.18 Tr *συγχ.* bis 21 Tr h *ιυ χυ* 26 H *παντασ υμασ* [*ιδειν*] h *υμασ παντασ* sine *ιδειν* | Tr , *και αδημονων,* H , *και αδημονων* 27 H *θανατου* 30 *χριστου* tr H§ *κυριου* | H *ηγγισεν, παρ. τ. ψυχη ινα* **3**,1 H *ασφαλεσ.* — 7 *ατινα* Tr [tr] H praem *αλλα* | tr *μοι ην* 8 Tr *μεν ουν* sine *γε* H *μεν ουν γε* 10 Tr H *συμμορφ.* 12 Tr H *ει και κατ.* | *ιησ.* Tr [H] om 13 *ουπω* Tr§ h *ου* 17 Tr *συμμιμ.* | Tr *ουτωσ* 21 Tr H *συμμορφον* | H *αὑτω* **4**,1 *αγαπητοι* sec h add *μου* 2 Tr H *συντύχην* 3 h *Συνζυγε* 6 H *μετ ευχ.* 11 Tr *ειμι* enc 12 H *πειναν* 14 Tr *συγκοιν.* Tr add *προσ φιλιππησιουσ*

ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ.

*Tr H *-λασσαεισ*

1,2 Tr *κολασσαισ* 3 H om *και* | H [*χριστου*] | *περι* Tr h *υπερ* 4 H [*ην εχετε*] 6 Tr H *υμασ, . . . εστιν καρπ.* | Tr *ἔστιν* 7 *υμ.* Tr§ H§ *ημων* 10 Tr *αρεσκειαν* | H *αρεσκιαν εν* s. comm. 11 Tr H *μακροθυμιαν μετα χαρασ·* (H,) 12 h *τω θεω πατρι* | *υμ.* Tr§ h *ημασ* 14 h

εσχομεν 16 *επι* Tr praem [*τα*] 17 H *ἔστιν* 18 H [*η*] *αρχη* 20 *δι αυτου* sec Tr [H] om 21.22 (22) H ,— *νυνι . . . θανατου,* — | tr h *αποκατηλλαγητε* 26 H ,— *νυν* 27 Tr H[§] *ο εστιν* **2,1** Tr *εωρακαν* 2 H *συνβιβ.* | Tr [*το*] *πλουτοσ* | Tr *θεου χριστου,* h† 3 Tr *εισιν* enc 4 Tr *τουτο* [*δε*] 7 tr H *περισσ.* [*εν αυτη*] *εν* 8 h *εσται υμασ* 10 *οσ* tr *ο* 12 *βαπτ.* Tr *βαπτισμω* | *εκ* Tr add *των* 13 *υμασ* sec h *ημασ* | H[§] *αυτω·* 14 h *ημιν·* 15 H *παρρησια θριαμβ.* 16 *η* pr tr H[§] *και* | Tr H *νεομηνιασ* 17 *α* tr h *ο* 18 *θελων . . . εμβατ.* h† | Tr *εωρακεν* 19 Tr *συμβιβ.* 20 Tr *δογματιζεσθε;* H s. p. 22 Tr *ανθρωπων·* 23 *και αφ. . . . σαρκοσ* h† | H [*και*] sec | Tr *τινι* enc **3,4** *υμων* tr H[§] *ημων* 11 Tr *τα παντα* T non vult 12 *και* h nihil nisi , 13 Tr (*ανεχομενοι . . . υμεισ*) | *χριστοσ* Tr H[§] *κυριοσ* 14 H *πασι* 15 H [*ενι*] 16 *χριστου* h *κυριου* | H *πλουσιωσ εν* | Tr *σοφια,* H *σοφια·* | Tr H *εαυτουσ ψαλμ.* | H *ψαλμοισ,* | Tr H *υμνοισ,* | Tr H *πνευματικαισ εν* | *τη* H[§] om | H *χαριτι,* 17 Tr H *εαν* 22 Tr *οφθαλμοδουλειασ* h *οφθαλμοδουλια* | Tr *αλλα* 25 H *κομισεται* **4,3** *ὃ* tr *ον* 9 H *γνωρισουσιν* 10 Tr H (*περι ου . . . αυτον*) 11 Tr H *περιτομησ,* 13 H *Ἱερᾷ Πόλει* 15 tr H *νύμφαν* | *αυτων* tr H *αυτησ* Tr add *προσ κολασσαεισ*

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Ᾱ

*Tr *α´* H *α*

1,4 *του* Tr [H] om 5 Tr [*εν*] *πληροφ.* | *εν* quart [Tr] H[§] om 7 h *τυπουσ* 8 *εν τη* sec Tr [tr] H om | H *αλλ* 9 *ημ.* h *υμων* 10 H [*των*] *νεκρων* **2,5** Tr *κολακειασ* | H om *εν* sec 7 *ηπιοι* H *νηπιοι* 8 H *ὁμειρ.* | H *ηυδοκ.* 11.12 (12) Tr H *-νοι και μαρτυρομενοι* (H *-ρομενοι,*) 12 tr h *καλεσαντοσ* 13 tr H *αληθωσ εστιν* 16 h *εφθακεν* 19 Tr *καυχησεωσ;* | H *καυχησεωσ — η ουχι κ. υμεισ — εμπρ.* **3,2** *διακ. του θυ̅* h *συνεργον* [*του θυ̅*] 5 h *υμων πιστιν* 8 tr *στηκητε* 13 h *αμεμπτωσ* | *αμην* Tr H[§] om **4,1** *ουν* H[§] om | *ινα* pr [H] | H ,— *ινα περ.* 7 H *αλλ* 8 *και* Tr H om 9 *εχετε* tr *εχομεν* vel *ειχομεν* | H *αγαπαν* 10 Tr H *τ. αδελφουσ* [*τουσ*] 14 *κ. ο θεοσ* tr *ο θ. και* **5,3** tr h *οταν δε* 4 tr *υμασ η ημερα* | H[§] *κλεπτασ* 9 h *ο θεοσ ημασ* | H [*χριστου*] 10 *περι* h *υπερ* 13 H[§] *υπερεκπερισσου* | H *εαυτοισ* 15 Tr *τινι* enc | Tr H *αποδω* | h *διωκετε και* 19 Tr H *σβεννυτε* 21 H [*δε*] 25 tr H [*και*] *περι* 27 *τοισ* [tr] h add *αγιοισ* Tr add *προσ θεσσ. α´*

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β̄

*Tr *β´* H *β*

1,2 *ημ.* [Tr] H om 4 Tr *εγκαυχ.* | h *ενεχεσθε* 8 Tr[§] *φλογι πυροσ* | H *ειδοσι* 10 *επιστευθη* h† **2,1** *ημ.* pr [H] 2 h *κυριου,*

— 3 *ανομ.* tr h *αμαρτιασ* 4 H *ἔστιν θεοσ*—. 7 H *ανομιασ·* 8 H [*ιησουσ*] | h *αναλοι* 12 H§ *παντεσ* 13 *απ αρχησ* tr h *απαρχην* 14 *και* Tr H om | *υμασ* tr *ημασ* 16 *ο* sec Tr§ [H] om 3,3 *κυριοσ* tr *θεοσ* 4 Tr H [*και*] *ποιειτε κ.* 6 *ημων* pr [tr] H§ om | Tr§ H§ *παρελαβετε* 8 Tr *αλλα* 13 H *ενκακ.* 14 Tr H *σημειουσθε* (H,) *μη συναναμιγνυσθαι* Tr add *προσ θεσσαλονικεισ β'*

ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

1,5 H *σε,* 8 Tr h *σου, ο θεοσ,* | H [*του αιωνοσ*] | *σου* sec H§ *αυτου* 9 *αδικιαν* Tr H *ανομιαν* 10 H *εισιν* enc 12 *αλλαξεισ* Tr§ H *ἑλιξεισ* | Tr *αυτουσ* [*ωσ ιματιον*], H *αυτουσ, ωσ ιματιον* **2**,3 H *σωτηριασ,* 4 H *θελησιν;* 6 Tr H *δέ πού τισ* | Tr *αυτου·* H *αυτου,* 7 Tr H *εστεφ. αυτον,* [*και κατεστησασ αυτον επι τα εργα των χειρων σου·* (H,)] 8 H [*αυτω*] pr 9 *χαριτι* tr *χωρισ* 14 H *εστι* 16 H *δη που* **3**,2 tr H [*ολω*] 6 tr H [*μεχρι τελ. βεβ.*] 7—11 H *αγιον . . . καταπ. μου·* h *αγιον, . . . μου.* 13 tr h *εξ υμων τισ* 15 h *ακουσητε,* — 17 Tr H *αμαρτησασιν, . . . ερημω;* **4**,2 *μη . . . ακουσασιν* h† | Tr H§ *συγ*(H *συν-*)*κεκερασμενουσ* 3 *γαρ* tr h *ουν* | Tr H [*την*] pr 7 h *προειρηκεν* 12 H *δικν.* s. d. p. 15 Tr *συμπαθ.*

5,1 Tr H [*τε*] 2 H *αγνοουσι* 3 *εαυ.* tr *αυτου* 12 H *τινὰ* | *ου* [Tr] h praem *και* **6**,2 H§ *διδαχην* | *τε* sec [Tr] H§ om 4 Tr h · *φωτισθειντασ,* 18 *τον* Tr H§ om 19 Tr *ασφαλην* **7**,1 *ο* sec Tr *οσ* H†o† h sec. cur. „MSS. *οσ*" 4 *και* Tr H§ om 5 Tr *λευεϊ* | H *ιερατιαν* 11 Tr *λευϊτικησ* | Tr (*ο λαοσ . . . νενομοθετηται*) 20.21 Tr H (*οι μεν . . . αιωνα,*) 22 *και* Tr [tr] om 23 tr *ιερεισ γεγονοτεσ* 26 H [*και*] pr 27 H (*τουτο . . . -ενεγκασ*) | Tr *εφ απαξ* | Tr§ H§ *ανενεγκασ* 28 H *υιον,* **8**,5 H (*οιτινεσ . . . ορει*) 6 *νυνι* tr H§ *νυν* | Tr§ *τετευχεν* 8 Tr§ h *αυτοισ* 10 Tr H§ *καρδιασ* **9**,1 Tr *ειχεν* | Tr H [*και*] 2 tr *αρτων* [*και το χρυσουν θυμιατηριον*] | h *τα αγια* | H§ *αγια·* 3 Tr h *τα αγια των αγιων* 4 tr [*χρυσουν*] *εχουσα* [*θυμιατηριον και*] 10 *δικ.* [Tr] h praem *και* 11 *μελλ.* tr H§ *γενομενων* 12 Tr *εφ απαξ* 14 *υμων* tr H§ *ημων* | Tr *ζωντι;* 17 *ποτε* H§ *τοτε* | h *διαθεμενοσ;* 18 Tr H *ουδε* | Tr *εγκεκ.* 19 Tr H *τον νομον* 23 H *κρειττοσι*

10,1 *κατ . . . τελειωσαι* h† | h *αυτ. θυσ. αυτων* | *αισ* Tr H *ασ* Tr H (H§ sec. cur.) *δυνανται* 4 h *τραγων κ. ταυρ.* 6 H *ευδοκ.* 7 Tr (*εν κεφαλιδι . . . εμου*) 8 H *ευδοκ.* 10 Tr *εφ απαξ* 11 *ιερ.* tr h *αρχιερευσ* 16 H *αυτουσ,* — (sec) 22 Tr H *ῥεραντ.* 23 (22) Tr *λελουμενοι* 23 Tr (*πιστ. γ. ο επαγγ.*) | Tr H *επαγγειλαμενοσ·* 34 *δεσμ.* tr *δεσμοισ μου* 37 tr *χρονιει* 38 H [*μου*] pr **11**,1 h *υποστασισ πραγματων,* 4 H *καὶν* et s. d. p. | *αυ. τ. θῡ* Tr *αυ. τω θεω* h† 5 H *ἑνωχ* | H *ευαρεστηκεναι* 6 Tr H [*τω*] *θεω* 8 Tr [*ο*] *καλουμενοσ* 9 Tr *συγκληρ.* 11 h *αὐτῇ σάρρᾳ* 12 h *εγενηθησαν* 15 H *εμνημονευον* 20 *πιστει* [Tr] H

add *και* 25 Tr *συγκακ.* 35 H †*γυναικεσ*† h sec. cur. „MSS. *γυναικασ*" 37 Tr§ h *επρισθ.*, *επειρασθ.* h† | H *αγιοισ* 38 Tr *κοσμοσ·* H. s. p. | *επι* h *εν* | H *ορεσι* **12**,3 H§ *εαυτουσ* 7 H *υπομενετε·* | Tr H *θεοσ·* 8 H *γεγονασι* 11 *μεν* pr Tr§ h *δε* h† 13 h *ποιησατε* 15 *δια τ.* tr H§ *δι αυτησ* 16 H *απεδετο* 19 *μη* H§ om 21 tr h *εκτρομοσ* 22.23 (22) H *αγγελων*, *πανηγυρει κ.* 23 Tr *πνευμασιν* 25 h *ουρανου* 27 H [*την*] **13**,5 Tr H *εγκαταλιπω* 6 Tr [*και*] *ου* 9 h *περιπατησαντεσ* 10 H [*εξουσιαν*] 15 *ουν* [Tr] H§ om 16 H *ευποιιασ* s. d. p. 21 Tr *εργω αγαθω* | h *αυτ.*, *αυτω ποιων* h† | *ημ.* Tr§ *υμιν* 22 h *ανεχεσθαι* 25 Tr h add *αμην* Tr add *προσ εβραιουσ*

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Ā

*Tr *α'* H *α*

1,4 H *παρεχουσι* | H *πιστει*, — 9 Tr *ασεβεσιν* 12 h *ενδυναμουντι* 16 Tr H§ *χσ ισ* 18 tr H§ *στρατευη* 20 H *παιδευθωσι* **2**,3 tr *τουτο* [*γαρ*] 7 H *κηρυξ* | Tr (*αληθ. λ.*, *ου ψευδ.*) H — . . . — 8 H§ *διαλογισμων* 9 Tr *ωσαυτωσ* [*και*] | *κοσμιω* h *κοσμιωσ* | H§ *χρυσιω* 12 Tr *αλλα* 13 Tr *ευα* H *ευα·* **3**,1 H *λογοσ*. verba *π. ο λογ.* ad antecedentia mittit 5 Tr H (*ει δε . . . επιμελ.;*) 14 H [*προσ σε*] | *ταχιον* Tr H *εν ταχει* **4**,1 H *πνευμασι* 3 *κωλυον. . . . απεχ.* h† | Tr *επεγνωκοσιν* 6 h *παρηκολουθησασ* 10 *αγων.* tr h *ονειδιζομεθα* | h *ηλπισαμεν* 12 H *αγνια* 16 H *διδασκαλια·* **5**,2 H *αγνια* 4 Tr *αποδεκτὸν* 5 *επι* Tr [H] add *τον* (non h) | *θεον* h *κυριον* 8 tr H§ *προνοει* 16 *επαρκεισθω* H§ *επαρκειτω* 20 H *τουσ* [*δε*] 21 tr *προσκλησιν* **6**,2 h *αγαπητοι*, *οι* 3 Tr H *προσερχεται* | H *υγιαινουσι* | H ,*τοισ τ. κυ ημ. ιυ χυ*, 7 *οτι ουδε* h† 8 h *διατροφην* 11 h *του θεου* | Tr *πραυπαθειαν* 13 Tr H *παραγγελλω σοι* | Tr H *του θεου* | tr h *ιυ χυ* 17 Tr H§ *υψηλοφρονειν* | h *τω θεω τω* 21 *μεθ υμων* tr *μετα σου* Tr add *προσ τιμοθεον α'*

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ B̄

*Tr *β'* H *β*

1,2 tr h (sec. cur.) *και κυριου ιησου χριστου του κυριου* 3.4 Tr H , *νυκτοσ και ημερασ επιπ.* 4 H *πληρωθω* s. comm. 5 H *λωιδι* s. d. p. 8 Tr *συγκακοπ.* 10 tr *ιυ χυ* 11 H *κηρυξ* | Tr *διδασκαλοσ εθνων* 13 *ων* h† 15 Tr H *ἑρμογενησ* 18 H — *δωη* . . . *ημερα·*— **2**,3 Tr *συγκακοπ.* 4 Tr *πραγματειασ* 9 H *κακουργοσ*. 12 Tr H *συμβασιλ.* 14 *θεου* tr h *κυριου* 16 Tr *περιϊστασο* 17 H *φιλητοσ* 18 *λεγ.* [tr] h add *την* 19 Tr *μεν τοι* 21 Tr *τιμην ηγιασ.* 22 *μετα* [tr] h add *παντων* 25 h *δωη* **3**,10 h *παρηκολουθηκασ* 15 Tr [*τα*] *ιερα* **4**,1 h *κρινιαι* 2 Tr H§ *επιτιμησον*, *παρακαλεσον*

8 Tr *ηγαπηκοσιν* 10 H§ *εγκατελειπεν* | *γαλλ.* Tr§ H *γαλατιαν* 13 H§ *απελειπον* 14 H — *αποδωσει . . . αυτου*·— 16 H§ *εγκατελειπον* | H — *μη αυτ. λογισθειη*·— 20 H§ *απελειπον* 21 Tr *λῖνοσ* | H [*παντεσ*] 22 h *κυριοσ ιησουσ* Tr add *προσ τιμοθεον β'*

ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ

1,1 h *χριστου* [*ιησου*] 2.3 H *αιωνιων εφαν. . . . ιδιοισ, τον . . . κηρυγματι ο* 5 H§ *απελειπον* 6 H *εἴ τίσ ἐστιν* 13 H [*εν*] 2,3 h *,μη οινω* (T non vult *μη*) 4 H *σωφρονιζωσι* 5 Tr *οικουργοὺσ αγαθασ,* 6.7 Tr H *σωφρονειν,* (H·) *περι παντα σεαυτον* 7 h *εργων εν τη διδασκαλια, αφθορ.* 9 H *υποτασσεσθαι εν πασιν, ευαρ.* 9.10 h *αντιλεγοντασ μηδε* | *πιστ. ενδεικ. αγαθ.* h *ενδεικνυμενουσ αγαπην* 13 h *ημων,* | h $\overline{ιυ}$ $\overline{χυ}$ 3,1 H *υποτασσεσθαι πειθαρχειν,* 5 Tr *παλιγγεν.* 7 Tr *γενήθωμεν* 9 *εριν* Tr *ερεισ* | H *περιστασο* s. d. p. 13 Tr *απολλω* | Tr H§ *λειπη* Tr add *προσ τιτον*

ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ

5 *προσ* Tr H§ *εισ* 6 *του* Tr [H] om | Tr§ H§ *ημιν* 9 *πρεσβ.* h† | h *νυν* 10 H — *παρακαλω* 11 *και* pr Tr H§ om 11 (12) Tr *ανεπεμψα σοι.* H s. p. | tr [*συ δε*] *αυτον* | tr *σπλαγχνα* [*προσλαβου*] 16 Tr H *ουκετι* 25 Tr h *κυριου ημων* Tr add *προσ φιλημονα*

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

*Tr H *αποκαλυψισ ιωανου*

1,1 H *ιωανει* 2 Tr H *ειδεν* 3 Tr H *τουσ λογουσ* 4 *α* Tr§ h *των* 5 H [*ημων*] 6 H — *και επ. . . . πατρι αυτου,* — | *ημασ* Tr§ h *ημιν* | *των αιωνων* H om 8 H *ὦ* 9 Tr *συγκοιν.* | Tr H om *δια* sec 10 h *φωνην μεγαλην οπισθεν μου* 11 Tr H *σμυρναν.* 13 Tr *των* [*επτα*] *λυχν.* | *υιον* Tr h *υιω* | Tr H *μαστοισ* 15 Tr§ H *πεπυρωμενησ* h *-μενοι* 18 H — *και εγεν. . . . των αιωνων,* — 19 Tr H *γινεσθαι* 20 Tr *εισιν* pr enc | *επτα επτα* h† 2,1 *τησ* Tr§ H *τω* | Tr *χρυσεων* 5 Tr *πεπτωκασ* 6 Tr *νικολαΐτων* 7 h *θεου μου* 8 *τησ* H *τω* | Tr H *σμυρνη* 10 *μηδεν* Tr H§ *μη* | H *εχητε* h *ἕξετε* vel *εχετέ* 12 *τησ* h† 13 *μου* sec [Tr] H add *και* | Tr H *αντιπασ* h† | Tr H [*μου*] tert 14 H *αλλα* | h om *οτι* et scribit *ολιγα* 15 *των* [Tr] H om 16 Tr H *μετανοησον ουν* 17 H *νικωντι* 18 *τησ* H *τω* | H [*αυτου*] pr | Tr H *φλογα* 19 Tr (err. de test.) *τ. πιστιν κ. τ. αγαπ.* H *τ. αγ. κ. τ. πιστ.* (cf infra caput XII) | Tr H *υπομονην σου* 20 Tr H *αλλα* | h *γυναικα σου* | Tr *ιεζαβὲλ* | Tr H *εαυτην* 22 h

εργων αυτων 28 H πρωινον s. d. p. **3**,1 τησ h τω † 2 τα sec [Tr] H§ om 3 tr H§ γνωσ 7 τησ h τω † | tr h ο αληθ. (h,) ο αγ. | του Tr H§ om | κλειων h κλειει | H ανοιγει 8 H, — ιδου . . . αυτην, — | Tr§ ανεωγμ. 9 Tr δίδω | H ψευδονται, — ιδου 14 τησ pr h† | H [ο] αληθινοσ 17 H ελεινοσ h ο ελεινοσ 18 H κολλουριον | H εγχρῖσαι 19 tr ζηλωσον 20 και tert Tr H§ om **4**,1 Tr H ειδον 1.2 H γενεσθαι. μετα ταυτα ευ. 3 tr [κ. ο καθημενοσ] 4 θρονουσ pr Tr H§ θρονοι | Tr H τεσσαρεσ pr | εν H§ om | Tr χρυσεουσ 5 Tr αι εισιν 6 Tr H εμπροσθεν 7 h εχον 8 καθ εν Tr εκαστον | Tr εξ κυκλοθεν, κ. 9 H§ του θρονου

5,3 Tr ηδυνατο | ουτε pr et sec Tr H§ ουδε 4 και Tr H add [εγω] 6 tr H§ εστηκοσ | επτα tert [H] | Tr H§ απεσταλμενοι 8 Tr εικοσιτεσσαρεσ | Tr χρυσεασ | Tr H αι εισιν h α εισ. ita T vult 9 Tr θεω ημασ 10 Tr§ H βασιλευουσιν 11 ωσ H§ om 12 Tr H§ αξιον 13 tr [και υποκατω τησ γησ] | H θαλασσησ [εστιν], | Tr H , ηκουσα sine και | λεγ. h λεγοντα | Tr H§ του θρονου **6**,1 Tr H ειδον | H φωνη 2 Tr H ειδον 4 tr H [αυτω] pr | H [εκ] 5 H ηνοιξε | Tr H ειδον 7 Tr [φωνην] 8 Tr H ειδον | H [αυτου] pr | αυτω Tr [H] add ο | Tr αδησ s. i. s. | μετ αυ. tr αυτω 9 Tr H ειδον 11 H αναπαυσονται | H§ πληρωθωσιν 12 Tr H ειδον | Tr H εγενετο μελασ 13 Tr H βαλλει 14 tr h ελισσομενοσ 16 H πεσατε | Tr§ H του θρονου **7**,1 και [Tr] H§ om | Tr H ειδον | παν Tr [h] τι 2 Tr H ειδον | h ανατολων | h εκραζεν 3 tr h και την θαλ. | Tr αχρισ 6 H νεφθαλιμ | Tr (err. de test.) μαννασση 7 Tr H ισσαχὰρ 9 Tr H ειδον | Tr H φοινικεσ 10 H κραζουσι 11 H ιστηκεισαν 12 H [αμην] sec 17 Tr αναμεσον **8**,2 Tr H ειδον | h εδοθη 3 του θυσι. h το θυσιαστηριον 5 h αστραπαι και φωναι 6 H αὑτουσ 7 Tr§ H μεμιγμενα 8 Tr εσαλπισε 11 Tr om ο 12 Tr φανῇ 13 Tr H ειδον | h τοισ κατοικουσιν **9**,1 Tr H ειδον 2 Tr εσκοτισθη 3 Tr H αυταισ 4 Tr H ερρ. αυταισ | Tr§ αδικησωσιν | H εχουσι 5 Tr§ H§ αυταισ 6 h ευρωσιν 7 ομοιοι pr Tr H§ ομοια 9 H ειχαν 10 Tr§ h ομοιοισ h† 11 Tr H om ω | 13 Tr H om τεσσαρων 16 Tr δυο μυριαδεσ H δισ μυριαδεσ 17 Tr H ειδον 19 Tr ἔστιν 20 ουδε Tr ουτε H ου h ουτε vel ουδε 21 Tr φαρμακειῶν tr H§ φαρμάκων

10,4 Tr H ημελλον 6 H [κ. τ. θαλ. κ. τα εν αυ.] | H§ εσται 7 h σαλπιζειν 8 Tr H βιβλιον 9 Tr απηλθον **11**,2 H [και] δυο 3 Tr§ H περιβεβλημενουσ h† 4 H [αι] tert 5 θελησῃ h θελει vel θελησει | Tr αυτουσ θελησῃ 6 Tr H την εξουσιαν κλ. 10 Tr H πεμψουσιν 11 Tr τασ τρεισ H [τασ] τρ. (non vult T τασ) | εν Tr [H] om 12 h φωνην μεγαλην εκ τ. ουρ. λεγουσαν (non vult T) 15 Tr λεγουσαι 16 H [οἱ] ενωπιον του θ. καθημενοι h οἳ ενωπ. του θ. καθηνται 17 και sec Tr H§ om | H ειληφεσ 18 Tr H τουσ μικρουσ

και τουσ μεγαλουσ **12**,2 *και* sec Tr h om | Tr *εχουσα, κραζει* h *εχουσα κραζει*, 3 H§ *μεγασ πυρρ.* | Tr *δεκα·* 4 H *ἕστηκεν* 5 H , *αρσεν*, 6 tr [*εκει*] | H§ *τρεφωσιν* 7 Tr H *του πολεμησαι* 8 H§ *ισχυσεν* 9 H *ολην*, — *εβλη*. 10 Tr *κατηγορoσ* | *αυτουσ* Tr *αυτων* 12 h *οι ουρανοι* | H *υμασ*, 17 H *ιησου·* 18 Tr H *εσταθη* **13**,1 h *ονομα* 2 Tr H§ *λεοντοσ* 3 Tr§ H *εθαυμασθη* | Tr§ (err. de test.) *εν ολη τη γη* 4 *τω θηριω* sec h *το θηριον* | Tr *θηριω; και τισ* 5 H [*και*] *δυο* 6 H *ηνοιξε* 7 tr H [*και εδοθη . . . νικησαι αυτουσ*] 10 Tr om *εισ αιχμαλωσιαν*, | h† *αποκτεινει* 13 Tr H *εκ του ουρανου καταβαινειν* 15 H *εδοθη αυτη* h† | tr h *ποιησει* | *ποιη*. Tr [H] add *ινα* | Tr§ H *προσκυνησωσιν* | h *προσκυν. την εικονα* 16 h† *δωσει* 17 *ινα* Tr [H] praem *και* | Tr *μητισ* | h *δυναται* 18 Tr *ανθρ. εστιν*, | Tr h *αριθμοσ αυ. εστιν* | H *εξακοσιοι* (h-*σιαι*) *εξηκοντα εξ* **14**,1 Tr H *ειδον* 3 *ωδην* pr [Tr]§ H praem *ωσ* 3.4 *γησ. ουτοι εισιν οι* h *γησ, οι* 4 Tr H *υπαγει* (H·) 5 *γαρ* [tr] H om 6 tr [*αλλον*] 7 Tr H *και θαλασσαν* sine *την* 8 Tr *δευτεροσ αγγελοσ* H *δευτ.* [*αγγ.*] 10 *αγγ. αγιων* h *των αγγελων* 13 H *απ αρτι* 14 Tr H *ειδον* | Tr *υιω* 16 h *την νεφελην* 18 H [*εξηλθεν*] | tr H [*ο*] *εχων* 19 *τον μεγαν* tr *την μεγαλην*

15,1.2 Tr H *ειδον* bis 3 *εθνων* H§ *αιωνων* 4 H *σου, οτι μ. οσιοσ;* 5 Tr H *ειδον* 6 H *εξηλθαν* | H [*οι*] *εχοντεσ* | Tr H *λιθον κ.* | tr *καθαρουσ λινουσ λαμπρουσ* **16**,1 Tr§ *φωνησ μεγαλησ* | Tr (err. de test.) *εκχεατε* 3 *ζωησ* tr *ζωσα* 4 h *εγενοντο* 5 *ο* tert Tr [tr] [H] om 6 Tr H *αιμα αγ.* | Tr§ H§ *δεδωκασ* 12 Tr H [*τον*] *ευφρατην* | tr h *ανατολων* 13 Tr H *ειδον* 14 *ημ. τ. μεγ.* h *μεγαλησ ημερασ* 15 H — *ιδου . . . ασχημ. αυτου.* — | Tr *βλεπωσι* 16 H *ἑβραϊστι* | H *ἅρ μαγεδών* 17 H — *και εξηλθεν . . . γεγονεν·* — 18 tr H§ *ανθρωποι εγενοντο* | Tr *ουτωσ* **17**,3 Tr *γεμον τα ον.* | *εχ.* Tr *εχον* H§ *εχων* 4 H§ *χρυσιω* | Tr H§ *γεμον* 5 Tr H *γεγραμμενον*, 6 H *ειδον* | *εκ τ. αι.* pr tr *τω αιματι* 7 Tr H§ *ερω σοι* 8 H§ *υπαγει* | Tr H *πάρεσται* | H *θαυμασθησονται* 9 Tr H *αυτων*. 10 Tr *εστιν* enc 10.11 H§ *μειναι, και . . . ουκ εστιν*. 11 *αυτοσ* Tr *ουτοσ* | Tr *εστι* sec 12 Tr *εισιν* enc 13 *την* sec Tr H§ om 16 H *μισησουσι* | *πυρι* Tr [H] praem *εν* **18**,2 *επεσ.* sec Tr [tr] om 3 Tr H [*του οινου*] | Tr H§ *πεπτωκαν* tr *πεπτωκασιν* 4 Tr§ h *εξ αυτησ* (,h) *ο λαοσ μου*, | Tr *συγκοιν.* 6 H [*τα*] *διπλα* 7 H *αὑτην* 8 H [*κυριοσ*] 9 Tr H *κλαυσουσιν* h *κλαυσονται* ita vult T | h *επ αυτη οι* 10 H *ουαί ουαί*, | h *μιαν ωραν* 12 h† *μαργαριτασ* | Tr *σηρικου* | H *θυινον* s. d. p. vult T *θυϊνον* 14 Tr H *απωλετο* | *ουκετι* Tr om (err. de test.) 16 H *ουαί ουαί*, | *εν* Tr [H] om | Tr§ H§ *χρυσιω* 18 Tr H *εκραξαν* 19 h *επεβαλον* | tr H *εκραξαν* | H *ουαί ουαί*, 21 *μυλ.* H *μυλινον* 22 H [*πασησ τεχνησ*] 23 Tr *φανῇ* | H [*οι*] *εμποροι* | Tr *φαρμακεια* 24 Tr H *αιμα*

19,5 *εκ* Tr H *απο* | Tr [*και*] *οι φοβ.* 6 h *λεγοντεσ* | H [*ημων*] 7 H§ *δωσομεν* 8 Tr *εστιν* enc 9 h *οι αληθινοι* | Tr *εισιν* enc 10 H *συνδουλόσ σού ειμι* | Tr *εστιν* enc 11 Tr *πιστοσ καλουμενοσ* tr [*καλ.*] *π.* H *π.* [*καλ.*] 12 h *ωσ φλοξ* 13 *περιρεραμμενον* Tr *βεβαμμενον* H *ῥεραντισμενον* h† 14 H *τα εν τω ουρ.* | *βυσσ. λευκ.* h *λευκοβυσσινον* | Tr *και καθαρον* 17 *εν* sec Tr [H] om | H *πασι* 18 *αυτ.* Tr H§ *αυτουσ* 19 Tr H *ειδον* 20 h *ο μετ αυτου, ο ψευδ.*

20,1 Tr H *ειδον* | tr *εν τη χειρι* 2 tr h *τον οφιν τον αρχαιον* | Tr H *οσ εστιν διαβολοσ* 3 H *λυθηναι αυτον* 4 Tr H *ειδον* 5 Tr h *και οι λοιποι* 6 H *αλλ* | H [*τα*] *χιλια* 8 H *τεσσαρσι* | Tr [*τον*] *μαγωγ* 9 Tr *εκυκλωσαν* | Tr h *πυρ απο του θεου εκ* 10 *του* sec Tr H§ om | tr *οπου* [*και*] 11 *επ* Tr§ *επανω* | *αυτον* Tr H§ *αυτου* 14 *ο θαν. ο δευτ.* Tr *ο δευτεροσ θανατοσ* **21**,3 Tr (err. de test.) *εκ του ουρανου* | h *λαοσ* | Tr H *μετ αυτων εσται* h add *αυτων θεοσ* 4 *εκ* h *απο* | Tr H *ο θανατοσ* | Tr *ετι·* [*οτι*] *τα* H§ *ετι. τα* | h *απηλθεν* 5 *λεγ.* [Tr] h add *μοι* 6 Tr *εγω ειμι το* | Tr H om *αυτω* 8 H *πασι* 9 H *φιαλασ,* 12 Tr§ *επι τουσ πυλωνασ* | Tr [*τα ονοματα*] *των δωδ.* 16 Tr (Tr in adnot. *σταδιων* praetulisse videtur) h *σταδιουσ* 17 Tr *τεσσαρακοντα* 18 Tr *ην η ενδωμ.* 19 Tr *και οι θεμ.* 21 Tr *μαργαρίται* 22 Tr *εστιν* enc 27 H [*ο*] **22**,1.2 H *αρνιου εν . . . αυτησ· και* 2 Tr H§ *ποιουν* | H§ *αποδιδουν* 5 H *φωσ ηλιου* | H *φωτισει* [*επ*] *αυτουσ* 6 *ο* pr h om | H *ταχει* 7 H *ταχυ·* 8 Tr§ H *ακουων κ. βλεπων* | *εβλεψα* h *εβλεπον* | Tr H *δεικνυοντοσ* 11 h *ρυπαρευθητω* 12.13 H — *ιδου . . . τελοσ.* — 13 h om *ο* bis | Tr om *η* et om *το* tert 15 Tr H *φιλων κ. ποιων* 16 *επι* tr h *εν* | Tr H *πρωινοσ* s. d. p. 17 h om *το* et *η* 18 Tr H *ο θεοσ επ αυτον* 19 Tr [*εκ*] 20 Tr *ταχυ· αμην.* H *ταχυ. αμην·* 21 H *ιησου* [*χριστου*] | Tr H *μετα των αγιων* Tr add *τελοσ*

VII.

DE CODICIBUS UNCIALIBUS.

VII.

DE CODICIBUS UNCIALIBUS.

Testes praestantissimi textus Novi Testamenti codices litteris uncialibus inde a saeculo quarto fortasse medio usque ad saeculum decimum exarati, quibus non adsociamus lectionaria quippe quorum scriptura uncialis plerumque non tam vetusta sit, numero sunt octoginta octo, ut liber nullus antiquus testimonium tale habeat: ℵ A B B^{apoc} C $D^{\text{evv act}}$ D^{paul} E E^{act} E^{paul} F F^{a} F^{paul} G G^{act} $G^{\text{b act}}$ G^{paul} H H^{act} H^{paul} $I^{1.2.3.4.5.6.7}$ I^{b} K $K^{\text{cath paul}}$ L $L^{\text{act cath paul}}$ M M^{paul} N N^{a} N^{paul} O $O^{\text{a b c d e f g}}$ O^{paul} $O^{\text{b paul}}$ P $P^{\text{act cath paul apoc}}$ Q Q^{paul} R R^{paul} S T $T^{\text{b c d e f}}$ T^{woi} U V $W^{\text{a b c d e f g h}}$ X Y Z Γ Δ $Θ^{\text{a b c d e f g h}}$ Λ Ξ Π Σ ($Δ^{\text{evv}}$ G^{paul} unius codicis sunt).

Ne putaris tamen quemque codicem ex his Novum Testamentum integrum, aut librum nonnullum integrum exhibere, nam codex unus solus ille ℵ Sinaiticus totum Novum Testamentum continet.[1] Accuratius inquirentes invenimus, ex codicibus:

[1] Codices Graeci continent rarissime Novum Testamentum integrum, *uncialium* non nisi ℵ cui A et C mutili haud adsociandi sunt, *minusculorum* ut videtur non nisi 18.35.(61.)(69.)131.141.149.(175.)180.201.205.206.209.(218.)241.242.339.367.(368.)386.390.462.466.(498.)506.(522.)578.579.582 et alii pauci.

Saepissime exscripta sunt evangelia sola, tum actus cum epistulis: Pauli epistulae nunc evangeliis nunc actibus et epistulis catholicis coniunctae, nunc solae, nunc accedente apocalypsi exscriptae sunt, unde fit ut saepius exstent hae quam actus et epistulae catholicae; apocalypsis rarius exscripta est, et latet liber parvus nonnunquam inter libros non sacros.

1. ad *evangelia* pertinentibus 66:

sex: ℵBKMSU integrum textum comprehendere . 6

quattuor: ELΔΠ textum fere integrum 4

undecim: ACDFGHVXΓΛΣ textus maximam vel certe magnam partem 11

decem: NPQRTW$^{b\,g}$YZΞ plurima textus fragmenta 10

triginta quinque: F^{a} I$^{1.3.4.7}$ I^{b} N^{a} OO$^{a\,b\,c\,d\,e\,f\,g}$ T$^{b\,c\,d\,e\,f}$ T^{woi}W$^{a\,c\,d\,e\,f\,h}$Θ$^{a\,b\,c\,d\,e\,f\,g\,h}$ pauca fragmenta . 35

66

2. ad *actus* pertinentibus 15:

tres: ℵAB integrum textum 3

duos: EP textum fere integrum 2

quattuor: CDHL maximam partem 4

sex: F^{a}I$^{2.5.6}$GG^{b} fragmenta pauca 6

15

3. ad *epistulas catholicas* pertinentibus 7:

quinque: ℵABKL textum integrum 5

duos: CP maximam textus partem 2

7

4. ad *epistulas Pauli* pertinentibus 20:

unum: ℵ textum integrum 1

duos: DL textum fere integrum 2

octo: ABCEFGKP maximam textus partem . . 8

novem: F^{a}HI^{2}MNOO^{b}QR pauca 9

20

5. ad *apocalypsim* pertinentibus 5:

tres: ℵAB textum integrum 3

duos: CP maximam textus partem 2

5

Si amplitudo saepe exigua codicum uncialium cognita spem dubitationis de lectionibus variis tollendae diminuerit, idem faciet aetatis codicum cognitio, quatenus palaeographicis argumentis definiri potest; de aetate duorum tantum codicum, S anno 949 et Γ anno 844 (979?) scriptorum,

aliunde constat. Videntur codices nostri saeculorum horum esse:

duo: ℵB . . . . quarti,
decem: $AC I^{1.2.3} I^{b} Q Q^{paul} T T^{woi}$ . . . . . quinti,
viginti duo: $D^{evv\ act} D^{paul} E^{act} H^{paul} I^{4.7} N N^{a} O^{paul}$
$O^{b\ paul} O^{c} P^{evv} R T^{b} T^{c} T^{e} Z \Theta^{c} \Theta^{e} \Theta^{f} \Theta^{g} \Sigma$ . . . . sexti,
novem: $F^{a} G^{act} I^{5.6} O^{d} T^{d} \Theta^{a} \Theta^{b} R^{paul}$ . . . . septimi,
octo: $B^{apoc} E^{evv} L^{evv} W^{a} W^{b} Y \Theta^{d} \Xi$ . . . . . . octavi,
triginta unus: E^{paul} F^{evv} F^{paul} $G^{b\ act}$ G^{paul} H^{act}
K^{evv} K^{epp} $L^{act\ epp}$ M^{evv} M^{paul} N^{paul} $O O^{a}$ O^{e} O^{f} O^{g}
$P^{act\ epp\ apoc} T^{f} V W^{c} W^{d} W^{e} W^{f} W^{g} W^{h} X \Gamma \Delta \Lambda \Pi$ . . noni,
sex: $G^{evv} H^{evv} O^{b} S U \Theta^{h}$ . . . . decimi.

Codices plurimi emendati sunt a manu prima vel recentiore aliquoties textum cum insigni quodam exemplari conferente, ut in codice evangeliorum Λ legimus *εγραφη και αντεβληθη εκ των ιεροσολυμοισ παλαιων αντιγραφων· των εν τω αγιω ορει αποκειμενων*, et in codice H^{paul} *εγραψα και εξεθεμην προσ το εν καισαρια αντιγραφον τησ βιβλιοθηκησ του αγιου παμφιλου*. Vide etiam codices Evv 20.157.164. 215.262.300.376.428.565.566. Act 15.(83.) Lectiones hae emendatae non nunquam sunt magni aestimandae, multo tamen saepius textum ad codicum deteriorum inferioris aetatis pravitatem conformant. Signantur —* —**—*** vel —*—²—³ vel —*—ᵇ—ᶜ id est a prima secunda, tertia manu; habemus etiam in ℵ —ᵃ—ᵇ—ᶜ—ᶜᵃ —ᶜᵇ—ᶜᶜ—ᶜᶜ*—ᵉ (vide infra, p. 346).

Quicunque codices Graecos excutere voluerit libris Bernardi Montefalconii,[1] Guil. Wattenbachii,[2] Victoris Gardthausenii consulat;[3] neque neglegenda sunt specimina Silvestrii,[4]

[1] Montfaucon, *Palaeographia Graeca*, Parisiis a. 1708, in fol.

[2] Wattenbach, *Anleitung zur griechischen Palaeographie*, ed. 2, Lipsiae a. 1877, in 4 et fol.

[3] Gardthausen, *Griechische Palaeographie*, Lipsiae a. 1879 in 8.

[4] J. B. Silvestre, *Paléographie universelle*, deuxième partie, Grecs et Latins, Parisiis a. 1841, in fol.

Wattenbachii,[1] Sabae,[2] societatis palaeographicae Londinensis,[3] et quod ad Novum Testamentum attinet adhibenda sunt opera Matthaeii, editiones codicum a Tischendorfio factae, opera Scriveneri, de quibus omnibus iam supra in capite sexto dictum est.

Praeter Q^paul folia duo papyracea Porfiriana, exarati sunt codices unciales omnes in membrana ex pellibus, nunc fortasse antiloparum vel asinorum, nunc vitulorum vel ovium, plerumque quo antiquiore eo tenuiore. Membranarum latera molliora, quibus carnem attingebat pellis et quibus minus bene adhaerebat atramentum, cum mollioribus iuncta sunt, itemque fortiora cum fortioribus, binis bina excipientibus; prima fasciculi sive quaternionis pagina mollior est; lineae in fortioribus ductae sunt.[4] Ut codices splendidiores essent tinctae sunt non nunquam membranae colore purpureo, scriptura auro et argento ducta. Praeterea interdum deleverunt librarii scripturam vetustiorem sacram ut novam saepe profanam membranae inscriberent, quo opere laborem magnum litteras occultas eruendi viro textus sacri studioso paraverunt, cuius rei exemplum optimum habetur codex C rescriptus.

Codex ℵ Sinaiticus exhibet quaternas columnas in singulis paginis, codex B Vaticanus ternas, alii multi ut

[1] Wattenbach, *Schrifttafeln zur Geschichte der griechischen Schrift*, Abth. I. II, Berolini, a. 1876—77, in fol., cum 40 tabb. — Wattenbach et A. von Velsen, *Exempla codicum Graecorum litteris minusculis scriptorum*, Heidelbergae, a. 1868, in fol., cum 50 tabb.

[2] Sabas, *Specimina palaeographica codicum Graecorum et Slavonicorum bibliothecae Mosquensis synodalis*, saec. VI—XVII, Mosquae, 1863, in 4.

[3] *The paleographical society, facsimiles of manuscripts and inscriptions edited by E. A. Bond and E. M. Thompson*, Part I—XII, London, 1873—82, in fol., cum 229 tabb.

[4] Methodus haec, quam Tischendorfius de codice ℵ Sinaitico tractans memorabilem praedicavit, regula fuit codicum componendorum, quod iam exposui in actis *Literarisches Centralblatt*, Lipsiae a. 1880, num. 43, col. 1410.

AFGI$^{1.2.3.4.6.7}$I^{b}LMNPQRTUW$^{a\,b\,g}$XΔM^{paul} binas, alii CEHI^{5}KV W$^{d\,e\,h}$YZΓΞP$^{act\ epp\ apoc}$ H^{paul} B^{apoc} singulas. Conligitur codicum ℵ et B vetustas ex columnarum numero, quippe qui propior papyris vel membranis convolutis antiquissimis sit. De verbis continua serie scriptis, de scriptura per stichos, de interpunctione iam dictum est supra in capite IV, 1, (2.), E, p. 111—116.

Huius loci non est de litterarum uncialium forma fusius tractare; id unum degam formas antiquissimas rotundas et quadratas simplicissimas tempore posteriore cessisse formis oblongis et varie flexis.

Compendia scribendi, in ipsis antiquissimis codicibus ut ℵABCD adhibita, sunt inter alia haec:

ΑΝΟϹ ΑΝΟΥ ΑΝΟΙ etc: pro ανθρωποσ etc.
ΔΑΔ : pro δαυειδ
Θϛ : pro θαι
ΘϹ ΘΥ etc: pro θεοσ etc.
ΙΗΛ ΙϹΛ ΙϹΗΛ : pro ισραηλ
ΙΛΗΜ ΙΗΜ ΙΛΜ ΙΕΛΜ ΙΗΛΜ alia: pro ιερουσαλημ
ΙϹ ΙΥ rarius ΙΗϹ ΙΗΥ etc: pro ιησουσ etc.
Ϗ : pro και
ΚϹ ΚΥ etc: pro κυριοσ etc.
Μ̊ : pro μου et μοι
ΜΗΡ ΜΡϹ ΜΡΙ etc: pro μητηρ etc.
—— ‾ : pro ν ut ΕΙΠΕ, ΤΟ pro ειπεν, τον
ΟΥΝΟϹ ΟΥΝΟΥ ΟΥΝΟΙ etc: pro ουρανοσ etc.
ΠΗΡ (in D ΠΑΡ) ΠΡϹ ΠΡΕϹ etc: pro πατηρ etc.
ΠΝΑ ΠΝϹ ΠΝΙ ΠΝΑΤΑ ΠΝΙΚΟϹ ΠΝΙΚΩϹ : pro πνευμα etc

ΠΡ : pro *προ* et *προσ*

ϹΗΡ ϹΡϹ ϹΡΙ etc: pro *σωτηρ* etc.

ϹΡΟΥ ϹΡΩ etiam ϹΤΡΥ ϹΤΡΝ : pro *σταυρου* etc.

ϹΤΡΘΗ ΕϹΡΩΘΗ : pro *σταυρωθη*, *εσταυρωθη*

Τ} : pro *ται*

ΥϹ ΥΥ etc: pro *υιοσ* etc.

ΧϹ ΧΥ rarius ΧΡϹ ΧΡΥ etc pro *χριστοσ* etc.

Coniunguntur passim litterae hoc modo: ΝΗ ΗΝ ΜΗ ΗΜ ΠΗ ΝΗ.[1]

In codicibus tum uncialibus tum minusculis notandis disserendum est ad codicem unumquemque in primis de tribus: *a.* de ratione codicis palaeographica, quam dicunt, *b.* de iis quae in codice insint, *c.* de codicis historia.

a. Ponuntur primum nomen urbis et bibliothecae ubi codex adservatur atque numerus plutei, codicis saeculum, magnitudo sive forma, utrum in folio an quarto an octavo sit (ubi fieri potest adduntur codicis vel etiam textus altitudo et latitudo centimetris quos dicunt expressae), materia utrum membrana an bombycina an charta sit. Deinde compendiis indicantur haec:

Carp : epistula ad Carpianum, vide supra, p. 145.146.
Eus-tab : tabula canonum Eusebii, vide supra, p. 146—152.
prol / *ὑποθ* } prologi vel *ὑποθέσεισ*.
capp-tab : tabulae capitum, vide supra, p. 141—143.
capp : signa capitum maiorum ad marginem adscripta.
titl : tituli capitum maiorum etiam ad summam vel ad imam paginam dati.

[1] De compendiis scribendi vide Gardthausenium, *Griechische Palaeographie*, Lipsiae a. 1879, p. 243—260, ubi tabulam signorum invenies.

Amm : sectt Amm in marg, vide supra, p. 143.144.
Eus : canones Eusebiani ad marginem notati, vide supra p. 143.
lect : notatio pericoparum vel sectionum quae diebus certis legendae sint, cf supra, p. 162.163, si (init) additur, indicat lectionum initia etiam in margine stare.
ἀναγν : *ἀναγνώσματα* numerata, cf supra, p. 161.162.
subscr : subscriptiones ad libros singulos.
ῥημ : *ῥημάτων* numeri ad finem librorum, cf supra p. 113.
στίχ : *στίχων* numeri ad finem librorum, cf supra, p. 112.
syn : *συναξάριον*, cf supra, p. 163.
men : *μηνολόγιον*, cf supra, p. 163.
pict : codex tabulas pictas habet.
mus : signa musica insunt.
mut : mutilus. rescript : rescriptus.
purpur-argent : codex membrana purpurea et litteris aureis argenteisque exaratus.
atr : atramentum. rubr : rubrum.

b. His brevissime dictis, datur post colon (:) *continet* sive ea quae in codice insunt, additis interdum nonnullis de textu. *c*. Tum demum historia codicis.

Ut lector percipiat quo modo litterae nonnullae unciales propter formarum similitudinem in codicibus antiquissimis facile permutari potuerint, adscribenda sunt hoc ipso loco versus aliquot ex codicibus ℵABC, adhibitis typis ad imitationem librorum quinti potissimum saeculi iussu Tischendorfii paratis; versus in codice C longiores sunt quam quae in pagina stare possint.

Codex ℵ, Hebr 13,3.4

ΜΙΜΝΗϹΚΕϹΘΑΙΤΩ̄
ΔΕϹΜΙΩΝΩϹϹῩ
ΔΕΔΕΜΕΝΟΙΤΩΝ
ΚΑΚΟΥΧΟΥΜΕΝΩ̄
ΩϹΚΑΙΑΥΤΟΙΟΝ

ΤΕϹΕΝϹωΜΑΤΙ
ΤΙΜΙΟϹΟΓΑΜΟϹΕΝ
ΠΑϹΙΝΚΑΙΗΚΟΙΤΗ
ΑΜΙΑΝΤΟϹΠΟΡΝΟΥϹ
ΓΑΡΚΑΙΜΟΙΧΟΥϹ
ΚΡΙΝΙΟΘ̅Ϲ̅

Codex A, Luc 12,38 sq. fol. 56 recto, a, ll. 1—6.

ΕΛΘΗΕΝΤΗΔΕΥΤΕΡΑΦΥΛΑΚΗ·
ΚΑΙΕΝΤΗΤΡΙΤΗΦΥΛΑΚΗΚΑΙ
ΕΛΘωΝΕΥΡΗΟΥΤωϹ·ΜΑΚΑΡΙ
ΟΙΕΙϹΙΝΟΙΔΟΥΛΟΙΕΚΕΙΝΟΙ·
ΡΝϚ ΤΟΥΤΟΔΕΓΕΙΝωϹΚΕΤΕΟΤΙΗ
Ε ΕΙΔΙΟΟΙΚΟΔΕϹΠΟΤΗϹΠΟΙΑ

Codex B, Marc 1,1 sq.

Α ΑΡΧΗΤΟΥΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΙΥΧΥΥΙΟΥΘΥΚΑΘωϹΓΕ
ΓΡΑΠΤΑΙΕΝΤωΗϹΑΙΑΤω
ΠΡΟΦΗΤΗΙΔΟΥΑΠΟϹΤΕΛ
ΛωΤΟΝΑΓΓΕΛΟΝΜΟΥ
ΠΡΟΠΡΟϹωΠΟΥϹΟΥΟϹ
ΚΑΤΑϹΚΕΥΑϹΕΙΤΗΝΟΔΟ̅
ϹΟΥΦωΝΗΒΟωΝΤΟϹ

Codex C, Marc 16,14

ΥϹΤΕΡΟΝΑΝΑΚΕΙΜΕΝΟΙϹΑΥΤΟ…
ΘΗΚΑΙωΝΕΙΔΙϹΕΝΤΗΝΑΠΙϹΤΙ…
ΚΑΡΔΙΑΝΟΤΙΤΟΙϹΘΕΑϹΑΜΕΝ…
ΕΚΝΕΚΡωΝΟΥΚΕΠΙϹΤΕΥϹΑΝ
ϹΑΗ ΚΑΙΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙϹΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕ…
Ζ Ϛ Ψ

1.

AD EVANGELIA.

ℵ: Sinaiticus nunc Petropolitanus.

saec. IV, in fol, membr, in quaternionibus (ast duo sunt terniones), foll. 346½ quorum 147½ ad Novum Testamentum Barnabam Pastorem spectant, alt. 43 cm. lat. 37.8 cm. (primo maiora erant folia, sed decurtata sunt) quaternis columnis et quadragenis octonis lineis in singulis paginis; membrana tenuis est ex pellibus ut videtur asinorum vel antiloparum; litterae unciales nitidissimae continue scriptae apostrophum punctumque simplex hic illic habent sed spiritibus vel accentibus non ornatae sunt; signum > usurpatur nunc ad versus finem ut quae sequuntur arctius cum iis quae praecedunt iuncta sint, nunc ornamenti vel explendi spatii causa, quo de signo vide etiam infra, Δ F^paul G^paul; lineola passim versibus intericcta est ad textum distinguendum; orationis ad alia transitus passim indicatur nova linea et littera non maiore sed litterarum seriem excedente; litterae minores ubique usurpantur eiusdem indolis atque magnae; puncta diaeresis super *ι* et *υ* saepius omissa sunt neque accurate potest distingui utrum nonnunquam a manu prima an semper a correctoribus posita sint; compendia usitata occurrunt; numeri saepe non nisi litteris exprimuntur; ex itacismo confusae sunt *ει* et *ι*, *αι* et *ε*, rarius *υ* et *οι*, *η* et *ει*, *ο* et *ω*; errores multi ex *ὁμοιοτελεύτῳ* exorti sunt; formae grammaticae „Alexandrinae" passim inveniuntur; (Amm et Eus minio ab alia manu fortasse non multum recentiore scripta sunt); librorum inscriptiones et subscriptiones perbreves sunt; dinumeravit Tischendorfius in codice Sinaitico scribas quattuor: „A cum Chronicorum fragmento librum Maccabaeorum primum et quarti folia posteriora quattuor cum dimidio (37*), item totum Novum Testamentum exceptis foliis septem et Pastore scripsit, B prophetas et Pastoris librum, C libros ex more antiquissimo versibus editos, D libros Tobith et Judith, item quarti Maccabaeorum libri folia tria priora cum dimidio, in Novo vero Testamento duo Matthaei folia: 10 et 15; ultimum Marci folium et primum Lucae: 28 et 29; prioris ad Thessalonicenses epistulae folium alterum et folium epistulae ad Hebraeos tertium: 88 et 91. Quibus nescio an apocalypsis initium addam, quod prima paginae 126* columna usque ad verba *ο μαρτυσ ο πιστοσ ·ο πρωτοτοκοσ των νεκρων*

scriptum est;" scriba ille D idem fuit qui ut videtur Novum Testamentum totum in codice Vaticano exaravit:[1]

continet Novum Testamentum integrum, cui accedunt Barnabae epistula et post folia sex amissa Pastoris fragmentum; — folia eiusdem codicis priora 199 et codex Lipsiensis Friderico-Augustanus, et folia vel fragmenta tria Porfiriana Chiovensia et fragmentum unius horum foliorum Caesareum Petropolitanum, quae omnia olim unum librum fecerunt, continent haec ex Vetere Testamento (Porfiriana uncis inclusimus, Lipsiensia litteris cursivis scripsimus): [Gen 23,19—24,4.5—8.]9.10.[10—14.17.18.25—27.30—33.36—41.] 41—43.[43—46 Num 5,26—30 6,5.6.11.12.17.18.22—27 7,4.5.12. 13.15—26] 1 Chron 9,27—11,22 *11,22—19,17 2 Esdr 9,9—finem, Neh Esth Tob 1,1—2,2* 2,2—finem, Judith 1 Macc 4 Macc Esai Hierem 1,1—10,25 *10,25—finem, Thren 1,1—2,20* Joel Obad Jonas Nah Hab Sophon Hag Zach Mal Ps Prov Eccl Cant Sap-Sol Sap-Sir Iob—; ordo in Novo Testamento est Evv Paul Act Cath Apoc Barn Herm, et tenet Heb locum post 2 Th; textus Novi Testamenti optimae notae consentit saepe cum B, praebet tamen lectiones multas sibi proprias; testibus vv. cll. Westcotto Hortioque praebet א textum Prae-Syriacum sed (magis in Evv, praesertim in Io et partim in Lc, et ut videtur in Apoc) cum lectionibus Occidentalibus atque Alexandrinis commixtum; Barnabae epistula primum ex hoc codice integra Graece hausta est neque hodie habetur alioqui integra nisi in codice Constantinopolitano anni 1056. De Novi Testamenti correctoribus statuit Tischendorfius haec:

- $א^{a}$: aetate vix differre ab ipso scriptore; eiusdem saeculi quarti certe esse quicquid lectionum nota $א^{a}$ insignitum est;
- $א^{b}$: saeculi fere sexti esse; attigisse autem $א^{b}$ locos tantum paucos praeter Matthaeum cuius primas paginas curiosius tractavit;
- $א^{c}$: ineuntis fere saeculi septimi esse; hoc signo notatur $א^{c\,a}$ nisi ubi, qui statim sequitur, $א^{c\,b}$ ab eo discedit;
- $א^{cb}$: saeculi septimi esse, neque longo intervallo a $א^{c\,a}$ distare;
- $א^{cc}$: saeculi septimi esse, codicem diutius possedisse (laudatur in Apoc cf 1,9.11.19 2,2 etc);
- $א^{cc*}$: saeculi septimi esse, pauca in Apoc correxisse (cf Apoc 11,1. 3.8 12,6 18,9);
- $א^{e}$: saeculi duodecimi esse, paucissima correxisse (cf Mt 19,3 1 Ti 3,16).

[1] Tischendorf, *N. T. Vaticanum*, p. xxii; ibi l. 11 ab ima pagina legendum est *sexies* pro *septies;* l. 10 *undecies* pro *duodecies* et *novies* pro *septies;* l. 8 *quater* pro *ter.* Videtur D in codice Sinaitico lineas triginta duas primae columnae apocalypsis scripsisse. Cf de codice Sinaitico v. cl. Iohannem Gwynnium, apud Scrivenerum, *Introd.* ed. 3, a. 1883, p. xii.xiii.

Ex membranis tenuibus antiquis, quaternis columnis pariter atque in papyris evolutis videtur, litterarum formis vetustissimis, columnarum simplicitate sine litteris ceteras multum excedentibus, punctatione rara, orthographia grammaticisque formis minus puris, librorum ordine quo sicut in Syra vetere versione Paul ante Act ponatur, inscriptionum subscriptionumque simplicitate, capitibus evangeliorum maioribus nondum notatis, versibus duodecim Mc 16,9—20 nondum additis, Barnaba et Pastore adiunctis ut qui usque adhuc publice in ecclesia legerentur, — ex his fere conlegit Tischendorfius codicem saeculo quarto medio exaratum esse. V. cl. Hilgenfeldius[1] voluit codicem saeculi sexti esse, subscriptione libri Esther fretus, quae subscriptio codicem Pamphili (mortui a. 309) „vetustissimum" dicit, et propter vitia praetermissiones lectiones falsas barbarismos codicis. Tischendorfius[2] respondit codicem Sinaiticum non vitiosiorem esse quam codicem Vaticanum, subscriptionem libri Esther a manu saeculi circiter septimi additam esse; neque haec refutare potuit id quod Hilgenfeldius[3] posthac proposuit. Quae de horum codicum diversa aetate disseruit v. cl. Burgonius,[4] qui Vaticanum Sinaitico 50 vel 75 vel 100 annorum intervallo anteponit, ea nullo fundamento inniti demonstravit luce clarius v. cl. Ezra Abbotus.[5] V. cl. Victori Gardt-

[1] Hilgenfeld, *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*, a. 1864, p. 74—82; vide etiam Donaldsonium, *Theological Review*, num. lix, Londinii a. 1877, p. 514.

[2] Tischendorf, *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*, 1864, p. 202—210; *Appendix codd. celeberr.* Lipsiae a. 1867, p. viii.

[3] Hilgenfeld, *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*, 1864, p. 211—219.

[4] Burgon, *The last twelve verses of the gospel according to S. Mark*, Londinii a. 1871, p. 291—294: „On the relative antiquity of the codex Vaticanus (B) and the codex Sinaiticus (ℵ)".

[5] Abbot, *Journal of the American Oriental Society*, vol. x, num. 1, Novi-Portus (New Haven) a. 1872, p. 189—200, et p. 602.

hausenio[1] videntur litterarum formae documento esse codicem anno circiter 400 scriptum esse. Nego ullo modo ex inscriptionibus, quae usque hodie prolatae sunt, distinctionem accuratam conligi posse inter formas anni 331 a Tischendorfio positi et formas anni 400. Praeterea etiamsi quod ad litterarum formas attinet codex anno 400 potuisset scribi, nihil habeo quod Tischendorfii coniecturae, codicem ex quinquaginta illis Constantini imperatoris esse, opponam; teste Eusebio[2] anno 331 Constantinus quinquaginta exscribi statuit (teste Athanasio[3] curavit etiam Constans codices exscribendos). Quamdiu argumenta nova ex inscriptionibus novis novisve codicibus non adferantur, inclinat animus ut arbitrer codices Sinaiticum quaternis columnis et Vaticanum ternis columnis ex iis quinquaginta fuisse, qui *τετρασσά* et *τρισσά* scripti sint.[4]

Mense maio anni 1844 in monasterio s. Catharinae ad montem Sinaiticum repperit Tischendorfius inter codicum variorum reliquias, in sportam coniectas ut comburerentur, folia multa codicis antiquissimi versionis Veteris Testamenti LXX virorum, et folia quadraginta tria ei concessa Lipsiam reportavit. Haec posthac in bibliotheca universitatis Lipsiensis recondita edidit in libro, *Codex Friderico-Augustanus*, Lipsiae a. 1846, ad imaginem foliorum exactis facsimilibus. Anno 1845 invenit eodem monasterio v. cl. Porfirius fragmenta duo codicis eiusdem ex codicum recentiorum tegumento protracta, quae fragmenta Porfiriana edita sunt a Tischendorfio in libro, *Appendix*

[1] Gardthausen, *Griechische Palaeographie*, Lipsiae a. 1879, p. 143—150.

[2] Eusebius, *De vita Constantini*, iv, 36.37.

[3] Athanasius, *Opera*, ed. Bened. vol. 1, p. 297[d] *πυκτία κ. τ. λ.*

[4] Cf Gebhardt, *Herzog's Real-Encyklopädie*, ed. 2, vol. 2 (Lipsiae a. 1878), p. 402, adn. 412; Westcottus vero Hortiusque, *N. T.* vol. 2, p. 74.264—267, codices et ℵ et B in Occidente et fortasse Romae scriptos esse suspicantur.

codicum celeberrimorum Sinaitici Vaticani Alexandrini, Lipsiae a. 1867, p. 1—6. Cum Tischendorfius monasterium iterum adiit anno 1853 nihil invenire potuit nisi fragmentum, nunc Caesareum Petropolitanum, ex Genesi, quod in *Mon. sacr. ined.* vol. 2, Lipsiae a. 1857, p. xxxxvi et 321 inest, et desperans de codice inveniendo edidit in *Mon. sacr. ined.* Lipsiae a. 1855, vol. 1, proll. p. xxxx, text. p. 211—216 folium Iesaiae finem Hieremiae initium continens, quod iam anno 1844 ex foliis monasterio relictis transcripsit. Anno denique 1859[1] die 4 mensis februarii codicem iterum vidit gaudioque magno percepit Novum Testamentum Barnabam Hermae partem nunc inesse. Huius loci non est ea repetere quae Tischendorfius in actis diurnis, in libris variis, accuratissime retulit de negotiis quae ad codicem obtinendum spectant. In summa haec: codicem viris duobus Germanis[2] in auxilium vocatis intra menses duos transcripsit; die 28 mensis septembris anni 1859 ei concessus est codex Cairae, ut codicem in Europam edendum et denique Petropolim transferret; editione Lipsiae confecta in voluminibus quattuor formae maximae anno 1862 absoluta tradidit codicem imperatori Russorum Alexandro in oppido Zarskoje Seló die 10 mensis novembris (die 29 octobris apud Russos) anni 1862. Anno demum 1869 donatione perfecta transiit codex ex eorum scriniis qui imperatori Russico a rebus externis sunt in bibliothecam imperialem.[3]

V. cl. Donaldsonius[4] dolet quod Tischendorfius nihil de codicis historia referat id est de fatis eius intra annos 1844—1859, adseverat suspicionem doli facile posthac

[1] Vide suprà, p. 5.6.

[2] Saepe iniuria Copti fuisse dicuntur.

[3] Tischendorf, *Die Sinaibibel*, Lipsiae a. 1871, p. 85—92; Ebers, *Durch Gosen zum Sinai*, Lipsiae a. 1872, p. 302—309.

[4] Donaldson, *Theological Review*, Londinii a. 1877 (mense ianuario), p. 37.

excitatum iri, reprehendit Tischendorfium quod testimonium externum de codicis historia non attulerit. Istis quae viro doctissimo Donaldsonio vix digna videntur omnibusque talibus querellis respondeo haec: codicem intra annos dictos historia ut ita dicam caruisse in monachorum cubiculo degentem ubi viderunt viri cll. Porfirius et Macdonaldius; verba haec Donaldsonii ipsius suspicionem ut videtur iniustissimam Tischendorfio mortuo movisse iniecisse excitasse, quo sensu hic illic laudata sunt ab aliis viris rei non peritis; Tischendorfium testimonium quod potuit externum re vera attulisse.

Quid non dixerit? Dixit quo loco codex inventus, a quo sibi ipsi monstratus, quo panno scilicet rubro involutus, quo modo per noctem primam a se partim lectus partimque exscriptus, a quo et qua auctoritate ex monte Sinaitico Caïram delatus, a quibus Caïrae exscriptus fuerit, omnia alia usque ad volumina typis expressa et publici iuris facta. Quid plusculi addere potuisset? Equidem nescio.

De malae fidei suspicionibus, quas Tischendorfii adversarii moverunt, nonnisi pauca dicam, quoniam animo lectoris candido res satis evidens erit. Mihi videor fortasse ad rem sine ulla opinione praeiudicata adire posse, qui natu Americanus Tischendorfium nunquam viderim, nunquam litteras ad eum dederim neque ab eo acceperim. Rem ex utraque parte spectavi, verba amicorum eius et inimicorum ad aures meas accesserunt, schedas et litteras Tischendorfianas nemine impediente exploravi, partem codicis Sinaitici eam priorem, quam codicem Friderico-Augustanum dicunt, in manibus habui. Re accuratissime explorata neque notam neque vestigium malae fidei invenire possum.

Unum restat. Fertur, id quod quidem inter viros doctos ipse audivi, Tischendorfius codicem ex monasterio primum ad transcribendum petitum postremo Caïra in Europam sine compensatione rapuisse. Testatur vir doctissimus Philippus Schaffius[1] monachos monasterii s. Catharinae fabulam hanc sibi narrasse; et neganti subpraefectum concessisse imperatorem Russorum pecuniam dare voluisse, monasterium autem spreta pecunia codicis restitutionem frustra flagitasse. Respondeo:

1. Quod ad rei modum spectat, Tischendorfium unoquoque temporis momento auctoritate antistitum nunc monasterii nunc monachorum ordinis usum esse; nec mei neque alius hominis exteri esse de regulis monasterii vel ordinis disputare.

2. Quod ad compensationem non solum monachis oblatam sed etiam ab iis acceptam attinet, me has litteras apud ministerium Russicum datas habere:

St. Petersburg le $\frac{1}{13}$ Juin 1878.

Monsieur: Par suite de Votre lettre concernant le manuscrit de l'Ancien et Nouveau Testament découvert par le Professeur Tischendorf au Mont Sinai, j'ai l'honneur de Vous transmettre cisûs une notice redigée au Ministère Impérial des Affaires étrangères par rapport à l'acquisition de dit manuscrit.

Veuillez agréer l'assurance de ma considération très distinguée

Sacken.

Par un acte delivré le 18 novembre 1869 les Pères du Mont Sinai ont reconnu avoir fait hommage à Sa

[1] Schaff, *Through Bible lands*, Novi Eboraci [anno 1878], p. 191; cf Westcott-Hort, *N. T.* ed. Amer. [vol. 1], p. xix, adn.

Majesté l'Empereur de Russie d'un manuscrit de l'ancien et du nouveau Testament decouvert par le Professeur Tischendorf.

En retour de cette donation Sa Majesté l'Empereur a fait parvenir à la Bibliothèque du Mont Sinai la somme de 7000 roubles et au Couvent de Mont Thabor 2000 r. Le Gouvernement Impérial est en possession d'un reçu des dites sommes.

Outre cette récompense pécuniaire quelques uns des Pères Sinaites ont obtenu des décorations russes.

Quod testimonium hac in re gravius potest esse? Neque prius cessit codex ex aula eorum qui imperatori Russico sunt a rebus externis neque in bibliotheca imperiali receptus est quam negotium illum ad finem perductum esset.

3. Quod ad archiepiscopum ordinis antistitem spectat, haec ex epistulis tribus ad Tischendorfium missis rei satisfacere: in litteris die 15 mensis iulii anni 1869 datis dicitur codex imperatori dedicatus esse, pretium codicis nondum acceptum esse: *ὅτι δὲ ἡ ὑμετέρα φίλη σοφολογιότησ καὶ ἀγαθὸσ φίλοσ καὶ προστάτησ πολύτιμοσ τυγχάνει, δῆλον καὶ αὖθισ ἐξ ὅσων ἀφηγεῖται Ἡμῖν ἐν τῇ ἐριτίμῳ αὐτῆσ ἐπιστολῇ περὶ τοῦ τῆσ Βίβλου τιμαλφοῦσ πρωτοτύπου καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ Σινᾶ ἐνεργειῶν αὐτῆσ παρὰ τῷ Μεγαλειοτάτῳ αὐτοκράτορι πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, ᾧ καὶ τελευταῖον, ὡσ γιγνώσκει, ἡ περιώνυμοσ αὕτη Βίβλοσ ἐδωρήθη εἰσ ἔνδειξιν τῆσ ἀϊδίου Ἡμῶν καὶ τοῦ Σινᾶ εὐγνωμοσύνησ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἐνκαίρωσ μὲν ἐκοινοποιήθησαν καὶ Ἡμῖν, ἀλλ' οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἀπεστάλη, οὔτε τὸ παράσημον, οὔτε τὸ αὐτοκρατορικὸν δῶρον. Ἐν τοσούτῳ Ἡμεῖσ θεωρούμεθα εὐδαίμονεσ, ὅταν ἀπολαύωμεν τῆσ ὑψηλῆσ καὶ κραταιᾶσ αὐτοκρατορικῆσ εὐνοίασ, ἧσ τοσαύτην χρείαν ἔχομεν ὑπὲρ τοῦ ἐν Σινᾷ Ἱεροῦ Καταγωγίου.* Subscripsit litteras has † *ὁ Ἀρχιεπίσκοποσ Σιναίου Καλλίστρατοσ.*

Tum re absoluta accepit Tischendorfius anno 1870 bis litteras amicissimas ex archiepiscopo, quarum alterae, die 14 mensis octobris datae, memorabiles sunt non solum propter verba prorsus non infensa sed etiam propter nomina ter vel quattuor patrum nomini archiepiscopi addita ut quae pro monachis omnibus subscripserint: „† ὁ *Σιναίον Καλλίστρατοσ· Καὶ ἡ περὶ Ἡμᾶσ Ἱερά τῶν Πατέρων σύναξισ* | *ὁ Δικαίοσ Ἀρχιμανδρίτησ Παρθένιοσ* | *ὁ Πρωτοσύγγελλοσ Κορνήλιοσ Κοσμίδησ* | *ὁ Φιλόθεοσ Μοναχόσ* | *ὁ Μακάριοσ* [? videtur hoc nomen typo, ut ita dicam, expressum esse.]“

Tischendorfius codicem suum re vera praestantissimum fortasse plus aequo miratus est. Cavendum est aliis ne contra plus quam iustum sit codicis vitia notent, codicem contemnant. Vv. cll. Westcottus Hortiusque, qui codicem B ante omnes extollunt, etsi codicem Sinaiticum in secundo loco ponunt, hunc tamen aliis praeter codicem B longe excellere dicunt.[1]

Codex Sinaiticus amplissime accuratissime splendidissime editus est[2] auspiciis Alexandri Russorum imperatoris

[1] Viri hi clarissimi accuratissime indagaverunt, fusius exposuerunt ea quae codicum horum peculiaria sunt: Westcott-Hort, *The N. T. in the original Greek*, Cantabr. et Lond. a. 1881, [vol. 2] introd. p. 207—271. Scriba codicis B omittit vel repetit saepissime verba vel litteras nonnullas, codicis ℵ scriba hoc rarius facit sed saepius menda alia quae ex celeri exscriptione oriuntur exhibet et verbum unum pro altero non raro substituit; cf Scrivenerum (ut supra, p. 273, adn. 1), et Ph. Buttmannum *Recensus* etc Lipsiae a. 1865.

[2] Lectoris fortasse intererit iudicia virorum doctorum de codice Sinaitico quaerere posse: H. Ewald, *Gött. gel. Anz.* a. 1860, die 5 nov. (huius anni vol. 3), p. 1761—1768, et a. 1868 (vol. 3), p. 1378—1392; A. Kuenen, *Algemeene Konst- en Letterbode*, a. 1860, num. 2 et 14, et *Teekenen des Tijds*, vol. 1, num. 32, et *Alg. Konst- en Letterb.* a. 1861, die 9 febr. p. 41—44; Ph. Buttmann, *Studien u. Kritiken*, a. 1860, p. 730—738; Car. Wieseler, *Stud. u. Krit.* a. 1861, p. (790) 803—810; A. Buttmann, *Zeitschrift für das Gymnasialwesen*, XV, Berolini a. 1861, vol. 1, p. 123—129; A. Dutau, *Études de théologie*, Parisiis, a. 1861 mense dec. p. 660—675 (673?); A. Noroff, *Vertheidigung der sinaitischen Bibelhandschrift gegen*

a Tischendorfio voluminibus quattuor: *Bibliorum codex Sinaiticus Petropolitanus. Auspiciis augustissimis imper. Alexandri II. ex tenebris protraxit in Europam transtulit ad iuvandas atque illustrandas sacras litteras edidit* C. T. Cum 21 tabulis. Prolegomena, commentarius, facsimilia[1] in tomo primo insunt. Tomus quartus Novum Testamentum exhibet, Barnabae epistulam, Hermae pastoris fragmentum. Anno proximo 1863 publici iuris factum est: *N. T. Sinaiticum*, Lipsiae, in fol., p. lxxxi, foll. 148 cum facsimili. Denique anno 1864: *N. T. Gr. Ex Sin. cod. omn. antiquissimo Vaticana itemque Elzevir. lectione notata*, Lipsiae a. 1865 in 8. p. lxxxix, 616 cum facsimili; huic libro additae sunt anno 1869 paginae octo quae varia ex codice Vaticano de novo conlato praebent. Anno 1867 prodiit *Appendix codd. celeberr. Sin. Vat. Alex.* Lipsiae. Brugschii fragmenta[2] non sunt ex codice Sinaitico.

A: Alexandrinus Londinensis musei Britannici MS. reg. I. D. v—viii; propalam conlocatus est N. T.

saec. V, in fol, membr, quattuor tomis foll. 773, ex quibus tomo quarto foliis 143 (144) Novum Testamentum et epistulae Clementis continentur, alt. 32 cm, lat. 26,3 cm; folium recens quae in tomo quarto insunt recenset; binis columnis et 49—51 lineis in singulis paginis; litterae unciales parvae elegantes simplices continue scriptae plerumque spiritum vel apostrophum non habent, etsi invenimus ὁ ὀπισω et *εγ᾽κατα εκ᾽θυ αλλ᾽ινα*, neque accentibus ornantur etsi serior manus (Babero Tregellesio Westcotto[3] aliis iudicibus) ad lineas priores

die Angriffe des Archimandrits Porphyrios Uspenski [libellus 15 paginarum lingua Russica conscriptus], Petropoli a. 1863, mense ian.; A. Ph. Buttmann, *Ztschr. f. wiss. Theol.* a. 1864, p. 367—392 (395).

[1] Facsimilia apud Porfirium, *Oriens* (cf infra, p. 384) tabb. xv. xvi; cf de Porfirio verba H. Martiani, *Études*, Paris. a. 1863, num. 11, p. 933—942. Facsimile praebet etiam *Palaeogr. society*, part. 1—8, Londin. a. 1873—1878, num. 105.

[2] Brugsch, *Neue Bruchstücke des Codex Sinaiticus*, Lipsiae a. 1875. Cf Oscarum de Gebhardt, *Theol. Literaturzeitung*, Lipsiae a. 1876, coll. 28—30.

[3] Westcott, *Smith's Dictionary of the Bible*, Novi Eboraci a. 1870, vol. 3, p. 2118, adn. d.

quattuor utriusque columnae in pagina prima libri Geneseos accentus supplevit; punctum simplex adhibetur et spatium vacuum pro loci natura; ϊ et ϋ passim scribuntur ut ϋϊοσ, interdum etiam ι ῑ et υ ῡ; orationis ad alia transitus passim indicatur littera multo maiore extra litterarum seriem posita, quae littera passim non vocis primae initium est nec littera initialis alicuius vocis, sed littera quae forte ad initium lineae proximae stabat;[1] lineae priores uniuscuiusque libri nonnullae minio scriptae sunt, ut linea prima Marci, lineae tres Lucae, lineae 1.2.5.6 epistulae Petri alterius, lineae 1 et 3 primae Iohannis epistulae, lineae 1 et 4 Iohannis tertiae; videntur folia 20—95 Lc1,1—1Co10,8 ab alia manu atque caetera esse scripta et membranas minus tenues exhibere; errores ex itacismo occurrunt, litteris ε et αι, ι et ει, η et ι, aliis confusis; compendia usitata adhibentur; signum > in margine positum indicat ea quae ex Vetere Testamento laudantur; capp-tab, capp; Amm; Eus minio scripta sunt (nullus vetustior codex capp Amm Eus accurate exhibet); tituli plerumque a bibliopego Anglico exscissi sunt; Euthalii divisiones actuum et epistularum non insunt; subscriptiones simplices sunt ut *ευαγγελιον κατα μαϑϑαιον*:

continet Vetus Testamentum Novum Testamentum 1Clem 2Clem; desunt Gen14,14—17 15,1—5.16—19 16,6—9 1Sam12,18—14,9 Ps 49(50),20—79(80),11 *Novi Testamenti* Mt1,1 *βιβλοσ—νυμφιοσ* 25,6 Io6,50 *ινα τισ—και συ λεγ* 8,52 2Co4,13 *τον επιστευσα—και τ[η ϋπερβολη]* 12,7 et folia tria epistularum Clementis; passim margine abscissa exciderunt litterae nonnullae; ex spatii ratione habita demonstravit post Wetstenium et alios v. cl. Scrivenerus[2] pericopam Io7,53—8,11 in foliis duobus illis exscissis non infuisse; olim infuisse Solomonis psalmos octodecim declarat catalogus sub initium primi tomi codicis, in quo catalogo legimus post *αποκαλυψισ ιωαννου* haec:

κλημεντοσ επιστολη α´
κλημεντοσ επιστολη β´
ομου βιβλια (numerus exscissus est)
ψαλμοι σολομωντοσ ιη̄

unde potest conligi psalmos hos non inter libros canonicos quos

[1] V. cl. Cowperus (vide infra, p. 358) p. vii, laudat codicem Evv117, qui, ex manuscripto ita exarato transcriptus, haec praebet:

ουρανοισ . ουτωσ γαρ εΔιω-
ξαν.
et *οψιασ δε γενοΜενησ προσηλθον*
et *αυτοισ α*
Μαρτιαν — —

[2] Scrivener, *Intr.*³, a. 1883, p. 95, adn. 1.

vocant eo tempore stetisse;[1] in Vetere Testamento psalterio praefixa sunt Athanasii (mortui anno 373) epistula ad Marcellinum et Eusebii in psalmos hypotheses, item *περιοχαι, κανονεσ ημεριινοι* et *νυκτεριινοι*; ad calcem vero psalterii hymni ex Vetere Testamento et Lc 1 et 2 desumpti unaque *υμνοσ εωθινοσ* leguntur; ordo librorum Novi Testamenti est Evv Act Cath Paul Apoc; He epistulis pastoralibus praecedit:[2]

Saeculo quinto medio vel exeunte ut videtur in Aegypto (vide infra p. 358) exaratus, cubiculo patriarchali Alexandriae dono datus est anno 1098 unde Alexandrinus. Quae Arabice de Thecla martyre in folio primo tomi primi leguntur, codicem ab illa scriptum esse, haec sive fluxerunt ex nomine monasterii s. Theclae ubi scriptus esset liber, sive ut credit Tregellesius ex errore de lectione ecclesiastica nunc prima in pagina Novi Testamenti Mt 25, (1) 6—13 cuius lectionis titulus in summa pagina hodie exciderit, nugae sunt. Alexandria, qua in urbe patriarcha fuit Cyrillus, vel ut Wetstenius vult ex monte Atho, Constantinopolim translatus est a Cyrillo Lucare, qui tum patriarcha Constantinopolitanus (mortuus a. 1638) codicem anno 1628 per Thomam Roe ex legatione Turcica Londinium redeuntem Carolo I Britanniae regi misit. Patricius Iunius (*Anglice* Young) bibliothecae regalis sub Carolo I praefectus contulit Novum Testamentum in usum Usserii et Grotii sed minus accurate et anno 1633 primus epistulas Clementis edidit; folia Novi Testamenti numeravit, lacunas notavit in margine, capitum numeros hodiernos adscripsit, et in Clementis epistulis libri sui pa-

[1] De psalmis talibus non publice legendis vide concilii [Laodiceni] anni 363 canonem undesexagesimum: *ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺσ ψαλμοὺσ λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ*; pseudo-canon sexagesimus exhibet ordinem Evv Act Cath Paul et inter Paulinas He 1 et 2 Ti Tit Philem; vide Mansium, *Sacrorum conciliorum nova . . . collectio*, Florentiae a. 1759, vol. 2, col. 574.

[2] De Vetere Testamento in codice Alexandrino vide Tischendorfium, *V. T. Gr.* ed. 6, ab E. Nestleio, Lipsiae a. 1880. p. lii—lxiii

ginarum numeros. Alexander Huishius contulit codicem quod ad Novum Testamentum spectat, siglo A notatum, in usum Waltoni Polyglotta anno 1657 edentis. Millius[1] usus est Alex. et plurimi aestimavit. Bentleius contulit codicem anno 1716; conlatio exstat in exemplari *N. T. Gr.* Felliani anni 1675 in bibliotheca collegii Trinitatis Cantabrigiae B. 17. 9. Wetstenius[2] codicem bis vidit, disputavit etiam fusius de eo et in primis de loco 1 Ti 3,16. Anno 1786 editum est Novum Testamentum ex codice hoc a Carolo Godofredo Woidio (mortuo a. 1790), *Novum Testamentum Graecum e codice MS. Alexandrino . . .*, Londini a. 1786, in fol., prolegomenis amplis instructum et conlatione codicis cum Millii *N. T. Gr.* editione Kusteriana. Editio haec magna cum cura absoluta est. Codicem perlustravi et invenio Tischendorfium in prolegomenis *N. T. Gr.* editionis septimae p. cxxxvi, ubi de Woidii editione dicit, quater verum coniectura attigisse: Mc 6,8 *ζωνην* non *ζον*. Lc 9,13 *αγορασωμεν* non *αγωρ*. 9,36 *ευρεθη* non *ευρη*. Iac 2,2 *εισελθη* non *ειση*.; ter falsam, nam habet codex Mc 13,20 *τουσ εκλεκτου ουσ* Lc 13,14 *συνερχομενοι* 2 Co 1,9 *τουσ νεκρου*.[3] Anno 1788 excerpsit ex Woidii editione et edidit Gottlieb Leberecht Spohnius Woidii praefationem et lectiones codicis in libro, C. G. Woidii *Notitia codicis Alexandrini cum variis eius lectionibus omnibus*, Lipsiae a. 1788, multaque ipse addidit; duo facsimilia codicis in libro insunt. Pauca errasse Spohnium Tischendorfius, ibidem ait; quod vero ad Apoc 19,2 de *δικαιαι κρισεισ* tacetur non error est, habet enim codex *δικαιαι αι*

[1] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster. Amstelodami a. 1710, proll. paragr. 1338—1358.

[2] Wetstein, *N. T. Gr.* Amstelaedami a. 1751, vol. 1, p. 8—22. Vide etiam Blanchinum, *Evangeliarium quadruplex*, Romae a. 1749, part. 1, vol. 2, p. cdxcvi^{b}—cdxcix^{b}.

[3] De libro Fordii, *Appendix ad editionem N. T. Gr. e codice ms. Alexandrino*, vide infra ad versiones Aegyptiacas, IX, 1, (2).

κρισεισ et apparatus Tischendorfii ad locum corrigendus est. Anno 1860 edidit v. cl. B. H. Cowperus librum, *Codex Alexandrinus. Novum Testamentum Graece . . . ad fidem ipsius codicis denuo accuratius edidit B. H. C.* Londini 1860 in 8, p. xxxviii, 503, sed, quod dolendum est, spiritus atque accentus addidit, lacunas ex editione Millio-Kusteriana explevit, paragraphos vetustissimas interdum neglexit; in pag. xxii.xxiii conlegit Cowperus ex picturis codicis eum in Aegypto exaratum esse;[1] miror Cowperum etiam ut iam Woidium errasse de loco Apoc 19,2 *δικαιαι αι κρισεισ* ubi uterque *αι* omittit. Editum est a v. cl. E. H. Hansellio *N. T. Gr. Antiquissimorum* [ABCD] *codicum textus in ordine parallelo dispositi. Accedit collatio codicis Sinaitici*, Oxonii a. 1864, tribus voluminibus in 8; neque tamen satis diligenter curata est editio. Anno denique 1879 et rursus 1880 photographice ediderunt Musei Britannici curatores illam codicis partem qua Novum Testamentum continetur: *Facsimile of the codex Alexandrinus.* Vol. IV. *New Testament and Clementine epistles*, p. 6, foll. 144, qua editione melior fingi ne voto quidem potest; Vetus Testamentum eodem modo editum est voll. I—III. Vidi codicem Ian. et Dec. a. 1883.

B: Romae Vaticanus 1209.

saec. IV, in 4, membr, in quinionibus, foll. 759, ex quibus foll. 142 Novum Testamentum continetur; alt. 27 vel 28 cm, lat. 27 vel 28 cm (olim maiora erant haec folia); ternis columnis et lineis 42 in singulis paginis; 16—18 litteris in singulis lineis; membrana tenerrima; litterae unciales parvae simplices purae continue scriptae nec spiritibus neque accentibus a prima manu ornatae sunt; apostrophus invenitur hic illic in Novo Testamento; interpunctio rarissima est et plerumque parvo vacuo spatio compensata (de interpunctione re vera a manu prima adhibita cf Tischendorf. *Cod. Vat.* praef. p. xix.xxi); ϊ et ϋ saepe ita; litterae maiores initiales non adhibentur sed nonnunquam excedit littera novi capitis prima

[1] Cf librum: *The Bible dictionary illustrated* etc. Londinii, apud Cassell, Petter et Galpin, s. vv. *Alexandrian manuscript* (v. cl. S. P. Tregellesio auctore), vol. 1, p. 49 sq. Facsimile praebet *Palaeogr. soc.* pars 1—8, num. 106.

paulum litterarum seriem; litterae minores sub finem linearum sunt eiusdem formae atque aliae; signum > in margine indicat ea quae ex Vetere Testamento citantur; compendia usitata saepe non adhibita sunt; errores ex itacismo abundant, praesertim litteris ει pro ι positis; formae „Alexandrinae" usurpantur; non habet codex Amm, Eus, Euth; praebet tamen capitum divisionem in evangeliis numeris minio scriptis sibi propriam, nisi quod et in codice Ξ invenitur, Mt 170 Mc 62 Lc 152 Io 80; in actibus est divisio duplex 36 et 69 capitum, et cum divisione 69 consentiunt fere capita 42 quae ad priorem actuum partem in codice Sinaitico adscribuntur; de divisione vetustiore in capita 36 vide supra, p. 155 sq. In epistulis cum catholicis tum Pauli sunt sectionum numeri divisionis vetustioris adscripti nisi ad 2 Pe (vide supra, p. 156); memorabile hoc est quod Pauli epistulae tanquam unum continuum opus dividuntur, unde per numeros constat epistulam ad Hebraeos in codice priore aliquo, unde numeri fluxerunt, post epistulam ad Galatas stetisse; inscriptiones et subscriptiones simplicissimae sunt; lineae ad paragraphorum initium notandum passim additae sunt in margine exteriore; saeculo fere decimo vel undecimo rescripsit aliquis[1] textum atramento novo, addidit spiritus et accentus, eo autem modo ut quae verba vel litterae ei displicerent neque atramento rescriberet neque accentibus vel spiritibus ornaret; litteras maiores ad initium librorum manus posterior in margine pinxit:

continet utrumque Testamentum; semper defuerunt Maccabaeorum libri; nunc desunt Gen 1,1—46,28 Ps 105,27—137,6 et in Novo Testamento He 9,14 *ριει την συνειδησιν* — *υμων* 13,25 1 et 2 Ti Tit Philem Apoc; quae ex Hebr et Apoc desunt, supplevit manus saeculi decimi quinti ex codice cardinalis Bessarionis; textus est optimae notae quamquam ut Sinaiticus ita et codex Vaticanus erroribus scribae scatet[2]; teste Tischendorfio scripserunt codicem hunc tres scribae,[3] quorum unus Novum Testamentum

[1] Editores Romani, *Prolegomena*, p. xvii[b], dicunt Clementem monachum haec fecisse saeculo fere xv ineunte.

[2] Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 3, Cantabrigiae a. 1883, p. 116: v. cl. Scrivenerus auctoribus Dobbinio et Burgonio adseverat in codice fere 2556 ies verba vel phrases omitti, et saepe verba repeti, sed Scrivenerus lectores horrescentes celat boni Dobbinii *normam* textus puri, nempe editionem Elzevirianam a. 1624! Veram huius rei rationem exposuit Hortius, *N. T.* [vol. 2], introd. §§ 312—314, p. 233—237.

[3] V. cl. Ezra Abbotus, *Journal of the American Oriental Society*, vol. 10 (a. 1872), p. 189—200, callide demonstravit, ex paragra-

totum scripsit qui idem folia nonnulla in codice Sinaitico scripsit (cf supra, p. 346); correctus est codex a duabus manibus quarum altera *διορθωτὴσ* B² signata eiusdem fere aetatis atque B* sive manus prima fuit, altera B³ iam supra notata saeculi decimi vel undecimi fuit; manus alia posterior notas liturgicas addidit; textus primi est ordinis; vv. cl. Westcottus Hortiusque eum optimum praedicant et fere totum, nisi in Paul ubi lectiones Occidentales inveniuntur, Prae-Syriacum; certe cum codice ℵ testimonium praestantissimum de textu praebet.

Eiusdem saeculi patriae eiusdem videtur esse atque codex ℵ Sinaiticus, nec facile refutari possunt rationes quibus fultus Tischendorfius[1] adseverat scribam quartum codicis ℵ Sinaitici etiam codicem Vaticanum scripsisse. Bibliotheca Vaticana a Nicolao papa anno 1448 instituta, codex fortasse eo tempore bibliothecae inerat, nam invenitur in bibliothecae catalogo primo anni 1475. In editione Complutensi paranda non adhibitus est hic codex, sed anno 1521 scripsit Paulus Bombasius bibliothecae Vaticanae praefectus epistulam ad Erasmum, in qua codicem commemoravit, et anno 1533 dedit litteras de codice ad Erasmum Iohannes Genesius de Sepulveda lectionesque 365 addidit. Videtur Erasmus *καῦδα* ad Act 27,16, quam lectionem codicis Graeci bibliothecae pontificalis in adnotationibus ad actus anno 1535 laudat, ex his lectionibus Sepulvedanis hausisse; lectio non reperitur in codice Graeco nisi in B et in ℵ^c. Wernerus Noviomagensis, Atrebatensis collegii praeses, lectiones fere viginti ex codice excerpsit in usum Lucae Brugensis (cf supra, p. 216). Laudatus est codex, quod

phorum et compendiorum usu, scribam alterum paginas 41—334 in Vaticano codice, alterum 290 paginas quae sequuntur scripsisse; ex. gr. paragraphi littera ordinem litterarum excedente notatae inveniuntur in paginis 294 illis prioribus 1441 ies, in paginis 290 posterioribus non nisi bis; in paginis 294 prioribus occurrit vox *πνευμα* 42 ies ex quibus 40 ies compendio redditur, in paginis 290 posterioribus occurrit 41 ies ex quibus 40 compendio non redditur; fere ita se habet vox *ισραηλ*.

[1] Tischendorf, *N. T. Vat.*, Lipsiae a. 1867, p. xxi—xxiii.

nunc constat, inter lectiones Barberinas (vide supra p. 219. 220) a Caryophilo conlectas, a Possino editas. Iulius Bartoloccius bibliothecae Vaticanae custos contulit codicem cum editione Aldina anni 1518 ut videtur anno 1669; conlatio haec exstat in bibliotheca nationali Parisiensi MS. Gr. Supplem. num. 53 addita epistula die 11 mensis novembris a. 1699 scripta, nomine monastico „Giulio di Sta. Anastasia;" postquam Scholzius[1] conlationem adiit, disseruit Tischendorfius de ea,[2] inspexit eam Muraltius, Tregellesius transcripsit anno 1849. Laurentius Alexander Zacagnius bibliothecae Vaticanae praefectus[3] notavit anno 1698 sectiones codicis proprias. Millio[4] videbatur codex hic (Vat.) ut Latinizans minoris pretii esse, sed non habuit lectiones codicis nisi imperfectas quas ex Luca Brugensi hausit.

Bartoloccius.

Impensis Bentleii editionem Novi Testamenti Graece parantis contulit anno circiter 1720 Mico abbas Romanus codicem cum exemplari N. T. Gr. Argentoratensis, Wolfii Cephalaei anni 1524, nunc Cantabrigiae servato in bibliotheca collegii Trinitatis B. 17. 3, et conlatio haec a C. G. Woidio in editionem N. T. Gr. Oxoniensem anni 1675 transcripta, edita est a Fordio,[5] sed propter ea in quibus differebant editiones hae Argentoratensis et Oxoniensis et propter incuriam eorum, qui librum Woidio-Fordianum adhibuerunt,

Mico-Bentleius.

[1] Scholz, *Biblisch-kritische Reise*, Lipsiae et Soraviae a. 1823, p. 34.35.

[2] Tischendorf, *Theol. Studien und Kritiken*, Heidelbergae a. 1842, p. 510, et 1847, p. 129—152, quo altero loco auctoris nomen natalem Bartoloccium nominat a viro Molza Romae instructus.

[3] Zacagni, *Collectanea monumentorum veterum ecclesiae Graecae ac Latinae*, Romae a. 1698, proll. p. lvi.

[4] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster. Amstelodami a. 1710, proll. paragr. 1479.1480.

[5] Ford, *Appendix ad editionem N. T. Gr. e codice ms. Alexandrino*, Oxoniae a. 1799, p. 1—119 quae praefationem sequuntur.

haud paucae lectiones iniuria codici adscriptae sunt, qua in re etiam Lachmannus erravit. Thomas Bentleius anno 1726 Romae degens specimina ex locis tribus Act 27 Gal 6 Eph 4 a se conlatis ad avunculum mittens, auctor videtur fuisse ut codex iterum conferretur, quod lectiones praesertim manus primae multas Mico omiserit. Hanc conlationem

Rulotta-Bentleius.

a Rulotta abbate de novo factam diu deperditam repperit Tischendorfius auxilio Ios. Edlestonii bibliothecarii anno 1855 in bibliotheca collegii Trinitatis Cantabrigiae (nunc B. 17. 20), edidit v. cl. Arthur Ayres Ellisius[1] anno 1862. Blanchinus[2] contulit codicem ad locos selectos. Wetstenius lectiones ex Luca Brugensi hausit. Anno circiter 1780 conlatus est codex

Birch.

ab Andrea Birchio[3] nisi in Lc et Io in quibus acceperat ille a Woidio conlationis Mico-Bentleianae apographum, et lectiones editae sunt in libris Birchianis annorum 1788. 1798. 1800. 1801; vide supra, p. 251—254.

Obtigit Leonhardo Hugio[4] anno 1809 ut codicem Roma Parisios advectum videret et perscrutaretur, et primus librum recte aestimavit, indolem et praestantiam libri ante omnium oculos proposuit, adseveravit etiam eum saeculi quarti medii esse. De errore Hugii, verba *εν εφεσω* in margine exordii epistulae ad Ephesios a prima manu esse putantis, non est quod hodie scribamus. Annis 1828—1838 typis expressa est codicis editio Maiana, quam statim commemorabimus, qua editione ut ita dicam *in petto* habita nec publici iuris facta, adiit Tischendorfius

[1] Ellis, *Bentleii critica sacra*, Cantabrigiae, a. 1862, p. 121—154; cf etiam supra, p. 230.

[2] Bianchini, *Evangeliarium quadruplex*, part. 1, vol. 2, p. cdxci—cdxcvi et facsimile.

[3] Birch, *Variae lectiones ad textum quattuor evangeliorum*, Hauniae a. 1801, p. xv—xxvii.

[4] Hug, *De antiquitate codicis Vaticani commentatio*, Friburgi a. 1810, in 4; typis repetita in libro Granvillii Penni, *Annotations to the Book of the New Covenant*, Londinii a. 1837, p. 91—112.

Romam anno 1843, sed ei per aliquot menses ibi commoranti non concessus est codicis usus nisi per biduum intra horas sex; hoc tempore librum totum attente percurrit, locos dubiae in primis lectionis viginti quinque contulit, specimina scripturae quattuor confecit,[1] et posthac misit Maius ad Tischendorfium lectiones alias triginta quattuor. Eduardus de Muralt[2] codicem inspexit per tres dies anno 1844, unde nomen editionis suae Novi Testamenti Graece. Tregellesius[3] Romam ivit anno 1845, sed per menses quinque Romae degens frustra facultatem codicis conferendi petiit, etsi codice viso memoria lectiones nonnullas tenuit. Anno 1855 misit ad Tischendorfium editionem N. T. Gr. septimam parantem Albertus Dresselius lectiones Vaticanas ducentas triginta.

Maius. Iam dixi editionem Maianam annis 1828—1838 typis expressam esse, sed Maius vitiorum editionis non ignarus volumina noluit publici iuris facere. Post mortem Maii (die 9 mensis septembris anno 1854) foras dedit librum Carolus Vercellone quinque tomis anno 1857 (Vercellonio demandata est cura editionis perficiendae d. 6 mensis maii anno 1857). Tomi 1—4 continuerunt Vetus Testamentum, quintus p. 1—498 Novum Testamentum cum facsimili; p. 499—502 tomi quinti exhibuerunt comparationem conlationis Birchii cum editione. In tomo primo praebuerunt p. i—xxvii praefationes breves Caroli Vercellone et Angeli Maii. Cum nunc editionem meliorem habeamus, non est quod vitia editionis Maii longius vel fusius tractemus, quam necesse sit ad Maii

[1] Tischendorf, *Allgemeine Kirchenzeitung*, Darmstadii a. 1843, die 25 mensis iulii, coll. 961—966, et *Theol. Studien und Kritiken*, Heidelbergae a. 1847, p. 129—152: „Nachricht vom Vaticanischen Bibelcodex"; cf praeterea supra, p. 4.

[2] Muralt, *N. T. Gr. ad fidem codicis principis Vaticani*, Hamburgi a. 1848, p. xxxv.

[3] Tregelles, *An account of the printed text of the Greek N. T.* Londinii a. 1854, p. 156.

labores cognoscendos. Quod ad codicis B lacunas attinet, explevit Maius epistularum Pauli lacunam e codice Vaticano 1761 (Act 158 Paul 192); apocalypsim e codice Vaticano 2066 (B^{apoc}); Mc 16,9—20 e codice Vaticano Palatino 220 (Evv 151); Act 28,29 e codice Vaticano 1761. Ex vulgatis editionibus recepit Maius Mt 12,47 Mc 15,28 Lc 22,43.44 23,17.34 Io 5,3.4 7,53—8,12 1 Pe 5,3 1 Io 5,7. Typographo nihil tradidit Maius nisi exemplum textus Sixtini nitidum, et codicis lectiones in paginis, quas plagulas typographicas dicunt, inscripsit. Vitia hoc modo plurima inlata postea corrigere voluit litteras manu abradens vel addens aliquoties vel nova folia imprimens, scilicet, in Novo Testamento folia sex; tabulas errorum parans quos tamen cum non inveniret Vercellonius ipse similes construxit. Prolegomena quae Maius scripturus fuit, nunquam scripsit, unde factum est ut editio brevibus supra laudatis praefationibus foras daretur. Praeterea consilium editionis eo minus aptum fuit, quod saepe neglecta erat distinctio inter lectiones primae manus et lectiones correctoris, saepe nihil nisi correctio data est. Quod ad formam exteriorem spectat, impediverunt litterae minusculae, accentus signaque reliqua, interpunctio, capitum paragraphorumque distinctio columnis et lineis non ad modum codicis datis, quin lector codicis veram speciem detegeret; facsimile etiam ductus correctoris, non primae manus, exhibuit. Nihilominus nonnulla, sane plurima, etsi incerta ex editione haurienda fuerunt.

Accuratius edidit Vercellonius: „N. T. ex vet. cod. Vat. secundis curis editum studio Angeli Maii", Romae a. 1859, formae minoris, sed lectiones minime recte curatae, sunt in hac quoque editione.[1] Editio a vv. cll. A. Kueneno et C. G. Cobeto, Lugduni Batavorum a. 1860 curata praefationem doctam manu Cobeti scriptam praebet

[1] Etiam Lipsiae a. 1859 edita est *Cod. Vat.* ad fid. ed. Rom.

(vult lectiones Novi Testamenti etiam ex coniectura hauriri).[1]

Henricus Alfordius mense februario anni 1861 codicem per quinque dies consuluit, et qui Alfordio a secretis fuit v. cl. E. C. Cureius mense aprili anno 1862, unde ornata est Alfordii N. T. Gr. editio (cf supra, p. 272) catalogis utilibus de locis multis et dubiis in codice B.

Anno 1864 edidit v. cl. M. Heidenheimus epistulam Iudae ex codice Vaticano,[2] adhibitis typis uncialibus Tischendorfii, ad modum fere codicis impressam.

Anno 1866, copia editionis omni numero perfectae edendae Tischendorfio non concessa, concessum tamen est ut locos nonnullos, quibus codicis lectiones a variis varie redditae essent, conferret per dies quattuordecim, unoquoque die per tres horas; edidit tum „N. T. Vaticanum" Lipsiae a. 1867, quod secutus est anno 1869 „Appendix N. T. Vaticani"; lectiones inter conferendas exscripserat viginti paginas et has columnis ut in codice reddidit, alibi nihil nisi columnarum initium et finem notans.[3] Mirari potest nemo, quod nonnulla conlatorem latuerunt qui tam celeriter codicem conferret; editio attamen hodie quoque editione Romana absoluta minime sine fructu adhibenda est.

Auspiciis Pii Noni instituerunt vv. cll. Carolus Vercellone et Iosephus Cozza editionem novam typis Tischendorfianis exarandam; mortuo Vercellone eum excepit v. cl. Caietanus Sergio, cui denique oculis laboranti successit v. cl. Henricus Fabiani canonicus; ediderunt Vercellone et Cozza

[1] Cf Vercellone, *Dell' antichissimo codice Vaticano . . .*, Romae a. 1860. Edidit v. cl. Philippus Buttmannus *N. T. Gr. ad fidem codicis Vaticani*, Lipsiae a. 1856.1860.1865, Berolini a. 1862; cf Buttmann, *Theol. Stud. u. Krit.* a. 1860, p. 341—382.

[2] Heidenheim, „Die Epistel Judä aus dem Codex Vaticanus in der Unzialschrift. Zum ersten Male mitgetheilt," *Deutsche Vierteljahrsschrift für englisch-theologische Forschung und Kritik*, Gothae a. 1864, num. 7, p. 351—354 cum tabula.

[3] Tischendorf, *Append. codd. cel.* Lips. a. 1867, p. viiii.

volumina tria, Novum Testamentum anno 1868, Veteris Testamenti volumina tertium et quartum; vv. cll. Cozza et Sergio volumina duo publici iuris fecerunt, V. T. primum et secundum; vv. cl. Cozza et Fabiani volumen ultimum idque totius operis sextum anno 1881: „Bibliorum sacrorum Graecus codex Vaticanus, auspice Pio IX. pontifice maximo, collatis studiis Caroli Vercellone sodalis Barnabitae, et Iosephi Cozza monachi Basiliani editus. Romae typis et impensis s. congregationis de propaganda fide." Volumina primum et secundum habent in titulo „Carolum Vercellone excepit Caietanus Sergio sodalis Barnabites"; volumen sextum prodiit „auspice Leone XIII. pontifice maximo cum prolegomenis, commentariis et tabulis Henrici canonici Fabiani et Iosephi Cozza abbatis Cryptaeferratae". Dolendum est quod vv. cll. lectiones variarum manuum vix satis accurate[1] inter se distinxisse videntur; ubi quod hic illic fit testimonium firmum Tischendorfii vel reiciunt vel non curant, non cautum erit rem pro absoluta habere; nihilominus aliquid profuerunt labores eorum ad codicis lectiones explicandas.

C: Ephraemi Syri rescriptus Parisiensis bibliothecae nationalis 9 olim Reg. 1905 vel Colbertinus 3769.

saec. V, in fol, membr, rescr, foll. (2 et 3) 209 ex quibus continent Novum Testamentum 145; singulis columnis et 41 (40, 42, quater 46) lineis in singulis paginis; linea unaquaeque habet quadragenas fere litteras; membranae leves sunt et tenues; litterae unciales paulo maiores quam in codicibus ℵAB spiritibus vel accentibus non ornatae sunt; apostrophus raro usurpatur; interpunctio rarior est fortasse quam in codice A, punctum simplex usurpatur in primis ad summam litteram adpositum, et post punctum hoc unius fere litterae spatium relictum est, quo in loco manus tertia passim crucem posuit; litterae aliis maiores passim adhibitae sunt, neque ad

[1] Eduardus Nestle, *Literarisches Centralblatt*, Lipsiae 1882, num. 4, coll. 105—108, et *Theologische Literaturzeitung*, Lipsiae 1882, num. 6, coll. 121—124. Opinio Romana de editione hac codicis Vaticani reperitur in libro, *De editione Romana codicis Graeci Vaticani* etc. Romae, ex typographia Polyglotta, a. 1881. Facsimile codicis B praebet *Palaeogr. soc.* pars 1—8, num. 104.

initium solum sectionum Ammonianarum; capp-tab, Amm; Eus nunc desunt, etsi fortasse minio scripti erasi sunt; nulla capitum notatio in Act Cath Paul Apoc; subscriptiones simplicissimae sunt; mut:

continet *evangeliorum* haec: *Mt* 1,2 *και τουσ αδελφουσ αυτου — ουδε καιουσι λυ* 5,15 7,5 *δοκον και — αρα* 17,26 18,28 *μοι ει — επιγραφη* 22,20 23,17 *η ο ναοσ — αλληλουσ* 24,10 24,45 *εαυτου — εκβαλεται* 25,30 26,22 *εισ εκαστοσ — ιουδαιων* 27,11 27,47 *τινεσ — ποιησομεν* 28,14 *Mc* 1,17 *υμασ — ηυκαιρουν* 6,31 8,5 *πον επτα — ει[σ] εστιν* 12,29 13,19 *γαρ αι — σημειων* 16,20 *Lc* 1,2 *και υπηρεται — εμνηστευμενη* 2,5 2,42 *λυμαι κατα — λαον* 3,21 4,25 *επι ετη — εδωκεν* 6,4 6,37 *και μη — λαον αυτου* 7,16 8,28 *νη μεγαλη — δωματων* 12,3 19,42 *σου οτι ηξουσιν — αυτον* 20,27 21,21 *τοτε οι — εισ την* 22,19 23,25 *εισ την — ανθρωπου* 24,7 24,46 *και ειπεν* — finem 24,53 *Io* 1,3 *δε εν· ο γεγονεν — ιωαννου* 1,41 3,33 *την μαρτυριαν — εν σαββατω* 5,16 6,38 *ω το θελημα — ινα και* 7,3 8,34 *πασ ο — και ειπεν* 9,11 11,8 *γουσιν αυτω — εποιησεν ιησουσ* 11,46 13,8 *λεγει αυτω — εωρακατε·* 14,7 16,21 *οτι εγενηθη — κοσμου του* pr 18,36 20,26 *και μεθ — βιβλια* 21,25; de Act Cath Paul Apoc vide infra, p. 410, 418, 437; folia priora 64 spectant ad Vetus Testamentum; passim perierunt litterae et verba; lineae priores tres uniuscuiusque libri minio exaratae paene totae evanuerunt; C^2 saeculi sexti; C^3 saeculi noni.

C^2 C^3

Videtur codex ante medium saeculum quintum (in Aegypto?) scriptus esse, tum uno fere saeculo post (in Palaestina?) primum correctus a manu C^2 vel ^{b}, deinde saeculo fere nono (Constantinopoli?) secundum correctus unaque ad usum ecclesiasticum instructus manu C^3 vel ^{c}; vetere scriptura spongia deleta rescriptus est codex saeculo duodecimo tractatibus 38 Ephraemi Syri Graece versis.

Fuit fortasse codex hic inter codices, qui ab Andrea Iohanne Lascari Rhyndaceno (mortuo a. 1535), post interitum regni Graeci in Orientem iussu Laurentii de Medicis misso, Florentiam translati sunt. Certe fuit cardinalis Florentini Nicolai Ridolfi (in libro Rodulphi), quo mortuo anno 1550 emptus est codex a mareschallo Petro Strozzio, unde pervenit ad Catharinam de Medicis reginam Parisiosque translatus est. Compactus est codex anno 1602. Fragmenta

antiqua a Petro Allixio (mortuo a. 1717) detecta et a Montefalconio perlustrata,[1] conlata sunt a Iohanne Boivinio qui plura cum Bernardo Lamio communicavit,[2] et cum Kustero (Paris. 9) Millii editionem curante. Anno 1716 Ioannes Iacobus Wetstenius Bentleii in usus (quinquaginta libris quas dicunt Anglicis Sterling acceptis) contulit[3] codicem cum Novo Testamento Roterodami a. 1654 apud Leersium edito.[4]

Post Wetstenium inspexerunt codicem G. Lessius,[5] Griesbachius,[6] qui textum codicis iure praestantissimum praedicavit, Scholzius. Anno 1834 tractavit codicem Ferdinandus Florens Fleckius,[7] professor Lipsiensis, ad cuius precem Carolus Hasius Simonino mandavit ut codici tincturam Giobertinam quam vocant inferret: nihilominus quae pauca Fleckius de codice haurire potuit errorum plena erant. Annis denique 1840—1842 (decem. 1840—septem. 1842) eruit Tischendorfius quam accuratissime „scripturam prorsus evanidam" ediditque Novi Testamenti fragmenta: *Codex Ephraemi Syri rescriptus sive fragmenta Novi Testamenti*, Lipsiae a. 1843 cum facsimili; in prolegomenis fusius de codicis historia tractavit et in appendice de locis fere mille et quingentis a manibus secunda et tertia correctis vel dubiis. Non est quod dicam de

[1] Montfaucon, *Pal. Gr.* Paris. a. 1708, p. 213, facs. p. 214.

[2] Lamius, *Comm. in harm. evv.* Venet. a. 1735, in addendis ad p. 272.

[3] Cf supra, p. 229 et vide Iebbium, *Bentley*, Londinii a. 1882, p. 159.160. Exstat conlatio haec Cantabrigiae in bibliotheca collegii Trinitatis B. 17. 7,9.

[4] Cf etiam Bianchini, *Evang. quadr.* Romae a. 1749, pars 1, vol. 2, p. cdxcix^b—di^a et facsim. tab. 2, p. cdxcii.

[5] Less apud I. D. Michaelem, *Orientalische und exegetische Bibliothek*, Francofurti ad Moenum a. 1775, part. 9, p. 142—144.

[6] Griesbach, *Symbolae criticae*, Halae, a. 1785, vol. 1, p. iii—liv, et *Commentarius criticus* (cf supra, p. 247 adn. 1).

[7] Fleck, *Theologische Studien und Kritiken*, Heidelbergae a. 1841, p. 126—152.

difficultate locorum semel vel bis correctorum legendorum in codice rescripto. Addidit Tischendorfius excursum de 1 Tim 3,16. In volumine, quod Vetus Testamentum continet, anno 1845 edito inest indiculus vitiorum typographicorum quae Tischendorfio absente volumini priori inrepserant. Codicem vidi mense Augusto anni 1883.

D^evv act^: Bezae Cantabrigiensis, Graeco-Latinus, in bibliotheca universitatis Nn. 2. 41, propalam conlocatus.

saec. VI, in 4, membr, in quaternionibus, foll. 406 (510), alt. 26 cm, lat. 21.5 cm, singulis columnis tricenis ternis lineis in singulis paginis; membrana non admodum tenui; litterae unciales, eiusdem magnitudinis atque in codice C, continue scriptae sunt nisi in librorum titulis et in subscriptionibus ubi voces disiunctae sunt, et nisi quod omnia stichometrice habentur (codex vetustissimus est hic eorum qui stichos praebent); punctum simplex dividit interdum *στίχουσ*; littera prima paragraphi uniuscuiusque plerumque aliis non maior litterarum seriem excedit; nonnullis locis adhibentur litterae maiores pro orationis ad alia transitu in media linea (cf supra, p. 115); compendia pro vocibus *μητηρ, υιοσ, σωτηρ, ανθρωποσ, ουρανοσ, δαυειδ, ισραηλ, ιερουσαλημ* non adhibentur, haec etiam inusitata occurrunt $\overline{\text{IHC}}$, $\overline{\text{IHY}}$, etc. $\overline{\text{XPC}}$, $\overline{\text{XPY}}$, etc., $\overline{\text{ΠΑΡ}}$ pro *πατηρ*, $\overline{\text{CTH}}$ pro *σταυρωθη* Mc 15,15; formae Alexandrinae quas dicunt magis in hoc abundant quam in aliis codicibus; Amm additae sunt a manu noni fere saeculi; manus alia serior addidit adnotationes liturgicas; Graecis in laeva pagina respondent Latina in dextra; litterae Latinae cum quadam rotunditate Graecis similes sunt; lineae primae tres uniuscuiusque libri minio exaratae sunt ut et lineae alternae subscriptionum; quaternionum numeri abscissi sunt paene omnes a compactore libri; mutili codicis folia novem a manibus posterioribus addita sunt:

continet evangelia, (fragmentum Latinum 3 Io epistulae) actus; desunt *Mt* 1,1 *Βιβλοσ—φοβηθησ* 1,20 6,20 *οπου—βεβλημενον* 9,2 27,2 *και δησαντεσ—πρεσβυτερων* 27,12 *Io* 1,16 *ελαβομεν—ειπον αυτω* 3,26 (de Act vide infra p. 410); Latine desunt Mt 1,1—11 6,8—8,27 26,65—27,1 Io 1,1—3,16; scriba saeculi fortasse noni supplevit (D^suppl vel^supp) Graece litteris uncialibus Mt 3,7 *απο τησ — του θεου* 16 Mc 16,15 *παση τη — 20* Io 18,14 *εν δε καϊαφασ — τι κλαιεισ* 20,13 et Latine Mt 2,21—3,7 Mc 16,6—20 Io 18,2—20,1; de evangeliorum ordine Mt Io Lc Mc, vide supra, p. 137; teste Scrivenero exciderunt folia 67 quae plus quam pro

epistulis catholicis requiritur spatii praebuerunt; textus Graecus qui nonnisi in paucis vocabulorum formis ut *λεπρωσου* (leprosi), *δανιηλου* (danielis), *πετρουσ* (petrus), *σαμαριτανων*, *φλαγελλωσασ* Latinum colorem induit, vetustissimus est et saepe cum ℵ et B consentit; iudicibus Westcotto Hortioque codex hic illum fere textum repraesentat qui saeculo secundo latissime in usu ferebatur; erroribus scatet; interpolationes quas dicunt abundant, praesertim in actibus, earum similes quae in versionibus Latinis Syriacis veteribus insunt; quae manu secunda suppleta sunt et in primis Io 18,14—20,13 textui aliorum foliorum simillima sunt; versio Latina in supplementis est ex Vulgata; praeter ea quae manu prima correcta sunt, correxerunt codicem manus octo vel novem saeculis variis, unde fit ut loci multi vix accurate legi possint; paragraphos habet codex hic sui generis apud Mt (quoad superest) 583 Latine 590, Mc 148, Lc 136 Latine 143, Io 165 Latine 168, Act 235.

Saeculo fortasse sexto medio in Occidente exaratus, duce Wetstenio videtur codex hic ille fuisse quem „antiquissimum codicem Graecum“ Guilelmus de Prato episcopus Claromontanus Tridentum anno 1546 attulerat undeque ad lectionem Latinam confirmandam Io 21,22 „*si* eum volo“ Graeca *εαν αυτον θελω μενειν ουτωσ εωσ ερχομαι* protulerat, quae lectio in nullo alio codice Graeco quem habemus nisi Cantabrigiensi inest. Illo tempore accepit Robertus Stephanus codicis conlationem ex Italia, lectionesque nonnullas signo β′ indicatas in margine editionis suae N. T. Gr. anni 1550 posuit: *τὸ δὲ β′ ἐστὶ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀντιβληθὲν φίλων.*[1] Iterum Claromontanus fortasse factus, fortasse Lugdunensis, anno 1562 Bezae videtur datus esse ab aliquo qui codicem sibi rapuerat; scripsit Beza, codicem anno 1581 universitati Cantabrigiensi dedicans: „Est hoc exemplar venerandae vetustatis ex Graecia, ut apparet ex barbaris Graecis quibusdam ad marginem adscriptis, olim exportatum et in S. Irenaei monasterio Lugduni ita ut hic cernitur mutilatum, postquam ibi in pulvere diu iacuisset.

[1] De hac re disserit fusius v. cl. Scrivenerus, *Introduction* etc, ed. 3, Cantabr. a. 1883, p. 121.122, adnotationes.

repertum oriente ibi civili bello anno domini 1562." Beza vero in editione ultima adnotationum suarum anno 1598 ipse codicem Claromontanum nuncupat. Non est quod rem curiosius tractemus; fieri potest, ut codex ex Italia in Galliam reportatus Lugduni manserit, ut coniunctio intima inter Clarum Montem et monastérium illud Lugdunense exstiterit, ut codicis raptor nesciverit utrum codicem Claro Monte an Lugduni (vix octoginta vel nonaginta milia passuum abest Lugdunum a Claro Monte) rapuisset, ut Beza sexagenarius loci unde prolatus esset codex oblitus codicem hunc cum Claromontano suo epistularum Pauli permutaverit. Beza in editionibus suis N. T. Gr. annorum 1582.1588.1598 nonnulla ex codice profert. Iohannes Whitgiftus (nat. a. 1530, mort. a. 1604), anno 1583, quo anno factus est archiepiscopus Cantuariensis, codicem transcribendum curavit et apographum minus accurate factum bibliothecae collegii Trinitatis Cantabrigiensis dedit ubi hodie exstat signo B. 10. 3. Patricius Iunius (vide supra, p. 356) nonnulla ex codice hausta Parisios ad fratres Dupuy misit, qui ea cum Morino[1] et Stephano Curcellaeo communicaverunt. Usserius codicem in usum Waltoni contulit (vide supra, p. 220). Millius codicem contulit et Wetstenius anno 1716 transcripsit, ille satis neglegenter. Bentleii conlatio invenitur in exemplari N. T. Gr. Stephanici anni 1549 quod nunc sub numero B. 17. 4 in bibliotheca collegii Trinitatis Cantabrigiae adservatur. Accuratius contulit codicem Iohannes Dickinsonius in usum Iohannis Iacksonii Leicestrensis, quae conlatio hodie in bibliotheca collegii Iesu Cantabrigiae exstat signo O. ϑ. 2. Blanchinus[2] de codice disseruit. Anno 1793 Cantabrigiae edidit Thomas Kiplingius (nat. a. 1755, mort. a. 1822) codicem: *Codex Theodori Bezae*

[1] Morinus, *Exercitationes biblicae*, pars prior, Lutetiae Parisiorum a. 1633, lib. 1, exercitat. 2, cap. 3, p. 90—106.

[2] Bianchini, *Evangeliarium quadruplex*, Romae a. 1749, part 1, vol. 2, p. cdlxxxi—cdlxxxiv (cdxc).

Cantabrigiensis, duobus tomis formae maioris; v. cl. Scrivenerus editionem accuratam praedicat, etsi fragmentum codicis parvum Kiplingium latuit Mt27,2 Graece, 26,65—67 Latine; prolegomena tamen minoris aestimanda sunt. David Schulzius[1] anno 1827 monstrare tentavit Latina in codice hoc ab alio codice Latino transcripta esse, Graeca vel ex interpretatione orientali aliqua fluxisse, vel partim ad eiusmodi versionis normam in exscribendo redacta esse. V. cl. Scrivenerus denique, cuius verbis hoc loco saepe usus sum, codicem publici iuris fecit: *Bezae codex Cantabrigiensis, being an exact copy in ordinary type . . . edited with a critical introduction, annotations, and facsimiles*, Cantabrigiae a. 1864, p. lxiv, 453 in 4. Conferendi sunt T. F. Middleton, *The doctrine of the Greek article*, Londin. a. 1808, appendix, p. 677—698; ed. Rose a. 1841, p. 471, et K. A. Credner, *Beiträge zur Einl. in die bibl. Schriften*, vol. 1, Halis a. 1832, p. 452—518. Codicem vidi a. 1883.

E: Basileensis A. N. III. 12 olim B. VI. 21 vel K. IV. 35. saec. VIII, in 4, membr, foll. 318, singulis columnis et 24 lineis in singulis paginis; litterae unciales eiusdem fere magnitudinis atque in codice D spiritibus et accentibus satis accurate ornatae continue scriptae sunt; littera paulo maior seriemque textus excedens paragraphum unamquamque significat; punctum adhibitum est ad summam mediam imam litteram (cf supra, p. 115); Amm, Eus, capp-tab; in margine inferiore stat sectionum uniuscuiusque paginae harmonia ut ita dicam (cf supra, p. 144); mutilus est codex:

continet evangelia; desunt *Lc* 3,4 *ησαιου—περι* 3,15 24,47 *και αφεσιν* usque ad finem; manus serior supplevit minutis litteris Lc 1,69 *ημιν εν τω—ειναι αυτον* 2,4 12,58 *εισ φυλακην—προσεφω* 13,12 15,8 *λωσ εωσ—κατεφιλ. αυτον* 15,20, quae in tribus foliis (160.207.214) insunt, in quibus scriptura quaedam antiquior spongia deleta erat; haec etiam signo E significantur a Tischendorfio in apparatu critico; praeterea codici adsociatum est fragmen-

[1] Schulz, D. *Disputatio de codice D Cantabrigiensi*, Vratislaviae a. 1827. Facsimile codicis huius praebet *Palaeogr. soc.* pars 1—8, num. 14.15.

tum ex capitibus apocalypsis tertio et quarto litteris minusculis scriptum (cf infra caput VIII, 4, Apoc 15); notae frequentissimae liturgicae in codice insunt; inter praestantissimos secundi ordinis codex est; v. cl. Muellerus, professor Basileensis, magnam partem scripturae illius trium foliorum antiquioris eiusdem ut videtur atque codicis aevi, eruit et cum Tischendorfio communicavit, unde haec specimina sunt: *αναπαυσω υμασ εν τρυφη αιωνια διδουσ υμιν αφεσιν αμαρτιων υμων· και γινεσθε υιοι τησ εμησ βασιλειασ· και συναναπαυσω υμασ τοισ εκλεκτοισ μου — ωσ και αυτοι αυτοχειρεσ λοιπον . . εστρεφον τα ειδωλα συντριβοντεσ εισ την γην παντα τα βδελυγματα· και οπου αν ηυρισκον αγαλμα ηδρυμενον λιθοισ καταχ . . νοντεσ εισ βορβορον εριπτον· εισ αισχυνην εσχατην και εισ γελωτα πολυν των σεβομενων αυτα· και προσκυνουντων αυτα· λεγοντεσ τοισ ανομοισ αρχουσι και τυραννοισ· ιδου τα σεβασματα υμων· των αισθητων τα κωφα και ασθενη· τυφλα και ακινητα· οισ υμεισ λατρευετε· αλαλοισ οι λογικοι ουσ θεοσ ετιμησεν κατ εικονα ιδιαν· ιν επιγινωσκετε την αυτου δυναστειαν.*

Saeculo ut videtur octavo medio scriptus, ex Oriente veri simile a cardinali Iohanne de Ragusio[1] saeculo decimo quinto Basileam latus, coenobio Praedicatorum Basileensi datus, anno 1559 in bibliothecam urbis pervenit. Iohannes Iacobus Battierius, professor Basileensis, conlationem codicis ad Millium (B, 1). misit.[2] Bengelio fuit Basil. *α*. Conlatus est a Wetstenio. Tischendorfius favente De Wettio codicem anno 1843 ineunte contulit, posthac v. cl. Muellerus, et anno 1846 Tregellesius; Muellerus recognovit Tischendorfii conlationem quod ad notas ecclesiasticas attinuit, et Tregelles eam Lipsiae cum suis contulit. Tischendorfius anno 1844 disseruit[3] de rationibus codicis palaeographicis, ratione

[1] Qui contioni primae concilii Basileensis anno 1431 cum Iohanne Palomaro solemni more praefatus est et qui auctoritate concilii ad Graecos legatus est.

[2] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster, Amst. a. 1710, paragr. 1117. 1118.1507.

[3] Tischendorf, „Neuer Beitrag zur Neutestamentlichen Textkritik, namentlich zu der dieselbe betreffenden Palaeographie", *Theol. Studien und Kritiken*, Heidelbergae a. 1844, p. 471—496.

potissimum Rinckii et Hugii habita. V. cl. L. Sieberus, bibliothecarius Basileensis, amicissime me certiorem fecit de nonnullis quae ad hunc et ad alios Basileenses codices attinent.

F: Boreeli Rheno-Traiectinus in bibliotheca academica. saec. IX, in 4, membr, foll. 204 et fragmentis nonnullis, binis columnis et 19 fere lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae formae recentioris continue scriptae spiritibus atque accentibus satis accurate ornatae sunt; littera prima paragraphi uniuscuiusque aliis maior est et textus seriem excedit; Amm (non Eus); mutilus:

continet evangelia; desunt *Mt* 1,1—8,34 12,1—44 13,55—14,9 15,20—31 20,18—21,5 *Mc* 1,43—2,8 2,23—3,5 11,6—26 14,54—15,5 15,39—16,19 *Lc* mutilum est locis viginti quattuor *Io* 3,5—14 4,23—38 5,18—38 6,39—63 7,28—8,10 10,32—11,3 11,40—12,3 12,14—25 13,34—21,25; Wetstenii tempore nondum defuerunt tot versus; incipiebat tum codex Mt 7,6, et loci alii exstabant qui hodie non comparent.

Olim Iohannis Boreeli (nat. a. 1577, mort. a. 1629) legati Batavi ad Iacobum I Angliae regem, post Boreeli mortem a viro aliquo docto eoque ignoto inde a Mt 7,6 usque ad Lc 11 conlatus,[1] mox evanuit; Wetstenius, quocum Isaacus Verburgius conlationem illam anno 1730 communicavit, ipse scripsit: „Ubi codex iste nunc lateat rescire nondum potui.“ Anno 1830 repperit Iodocus Heringa, professor Rheno-Traiectinus, codicem in bibliotheca I. M. Roukensii in urbe Arenaci (Arenacum a Rheno-Traiectu triginta milia abest) eumque in bibliothecam academicam Rheno-Traiectinam transferri curavit. Scripsit Heringa dissertationem de codice quae conlationem accuratissimam comitatur, et Tischendorfius qui aestate anni 1841 codicem adiit ut eum conferret, minus dolebat quod copia codicis conferendi ei idcirco non concederetur, cum ex schedis Heringae manuscriptis perspiceret conlationem illam esse „docte institutam et ad criticorum usum ita comparatam ut editionis ipsius codicis locum“ teneret. Disputationem Heringa

[1] Wetstein, *N. T. Gr.* Amstel. a. 1751, vol. 1, p. 40.

ipso mortuo edidit Henricus Egbertus Vinkius.[1] Foliorum post Wetstenii aetatem deperditorum lectionem hausit Tischendorfius ex Wetstenio indicavitque signo F^{wtst} sive F^{w}.

Fa: Parisiensis Coislinianus I.

saec. VII ineuntis, in fol, alt. 33 cm, lat. 22. 9 cm, membr, [foll. 227 binis columnis in singulis paginis: continet Octateuchum et Regum libros],[2] quae ad Novum Testamentum spectant sunt scholia a prima manu margini adscripta.

continet Mt 5,48 12,48 27,25 Lc 1,42 2,24 23,21 Io 5,35 6,53.55 Act 4,33.34 9,24.25 10,13.15 22,22 1 Co 7,39 11,29 2 Co 3,13 9,7 11,33 Gal 4,21.22 Col 2,16.17 He 10,26.

Wetstenius invenit scholium continens Act 9,24.25 codicemque siglo F^{act} insignivit. Tischendorfius[3] autem cum codicem anno 1842 scrutaretur locos viginti supra dictos invenit, omnesque edidit in libro, *Monumenta sacra inedita*, Lipsiae a. 1846, proll. § 7, p. 24—26, text. p. 401—405, cum facsimili tab. III, num. 8.[4] Vidi codicem mense Augusto anni 1883.

G: Londinensis musei Britannici Harleianus 5684.
Cantabrigiensis collegii Trinitatis B. 17. 20. num. 21.

saec. IX vel X, in 4, membr, foll. 251, alt. 25.7 cm, lat. 21.5 cm, binis columnis et 21 vel 22 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae minus elegantes continue scriptae ornantur sed non accurate spiritibus et accentibus; punctum simplex saepius adhibetur; ϊ et ϋ saepe ita; litterae aliis maiores, textus seriem excedentes, paragraphos antecedunt; capp-tab in Lc [etiam Mc manu sec]; compendia usitata insunt; titl, Amm, Eus (Amm et Eus minio; sed Mt Amm ᾳγ´—ϙᾳ´ atr), lect; habet notas ecclesiasticas in margine, unde $\text{G}^{\text{mg eccles}}$, mut:

continet evangelia; desunt *Mt* 1,1 — *προσευξαι* 6,6 [folium

[1] Vinke, *Jodoci Heringa El. fil. . . . disputatio de codice Boreeliano, nunc Rheno-Trajectino, ab ipso in lucem protracto . . .* Trajecti ad Rhenum a. 1843. 4°. ff. viii, 103. cum facsimili. Cf Iac. Isaac. Doedes, „Iets over den codex Rheno-Traiectinus vroeger Boreelianus," *Jaarboeken voor wetenschappelijke Theologie*, ii, a. 1845; in primis p. 23.

[2] Cf Montfaucon, *Biblioth. Coislin.* Paris. a. 1715, p. 1—32.

[3] Tischendorf, *Theol. Studien und Kritiken*, Heidelbergae, a. 1842, fasc. 2, p. 496—511.

[4] Cf Silvestre, *Paléographie universelle*, Paris. 1841, vol. 2, num. 65.

dimidium Cantabrigiense nonnulla ex 5,29—31.39—43 continet] 7,25 *ανεμοι και — εϱχου και* 8,9 8,23 *ηκολουϑησαν — την πιστιν* 9,2 28,18 *λεγων — ϑηϱιων* *Mc* 1,13 (Mt 28,18 — Mc 1,13 suppleta sunt litteris minusculis in folio chartaceo manu recentiore fortasse saec. XV) *Mc* 14,19 — *εωσ τησ* 14,25 columna una abscissa *Lc* 1,1 — *ελισαβετ* 1,13 5,4 *και χαλασατε — πϱεσβυτεϱουσ* 7,3 8,46 *εξελϑουσαν — εξεϱχομενοι απο* 9,5 12,27 *δοξη αυτου — πϱοσ ημασ* 12,41 (12,27 — 41 a manu alia recentiore saec. fortasse XIV litteris minusculis in folio chartaceo suppleta) 24,41 *ειπεν αυτοισ* — 24,53 *Io* 18,5 *μετ αυτων — ηϱωτησεν* 18,19 (18,5 — 19 manu eadem qua Mt 28,18 — Mc 1,13 suppleta) 19,4 *ουδεμιαν αιτιαν* (post *εν αυτω*) — *λεγει τω* 19,27; supplementa insignita sunt G[supp].

Ex Oriente ab Andrea Erasmo Seidelio cum codice H in Germaniam translatum, Seidelio mortuo a La Crozio bibliothecario regio Berolinensi anno 1718 emptum, qui codicem Iohanni Christophoro Wolfio pastori Hamburgensi dono dedit; primus neque vero accurate contulit Wolfius (Wolfii A).[1] Videtur folium illud dimidium Cantabrigiense a Wolfio de codice abscissum, ad Bentleium Cantabrigiam ut specimen missum esse anno 1721, pariter atque fragmentum codicis H; utrumque invenit Tregellesius anno 1845 inter schedas Bentleii. Wetstenius lectiones Wolfianas adhibuit, ipsum codicem ad Bentleium missum fuisse dixit. Posthac (ante annum 1729 quo anno Harleius pater mortuus est? ante annum 1741 quo anno filius mortuus est?) Harleianus factus denique in Museum Britannicum cessit. Fragmenta Harleiana anno circiter 1772 Griesbachius contulit, aestate anni 1842 Tischendorfius, anno denique 1847 Tregellesius, qui cum Tischendorfio ea quae aliter legerat communicavit. Haec recognovit Tischendorfius anno 1855. Facsimile invenitur apud Scrivenerum, *Introd.* ed. 3, tab. XI, num. 29. Vidi d. 18. Ian. et d. 13. Nov. a. 1883.

H: Hamburgensis bibliothecae publicae 91.
Cantabrigiensis collegii Trinitatis B. 17. 20. num. 21.

saec. IX vel X, in 4, membr, foll. 386, quaternionibus exaratus, singulis columnis et 23 lineis in singulis paginis; litterae,

[1] Wolf, *Anecdota Graeca*, Hamburgi a. 1723, vol. 3, p. 48—92.

minus rudes quam quas habet G, continue scriptae, ornantur neque accurate spiritibus (cf supra, p. 90) et accentibus; crux plerumque pro puncto adhibita est; capp-tab, capp, titl, Amm (non Eus):

continet evangelia; desunt *Mt* 1,1 — *ερριψαν αυτουσ* 15,30 25,33 *τα δε εριφια* — *του λαου* 26,3 *Mc* 1,32 — *οπου ην* 2,4 15,44 — *αυτων και* 16,14 *Lc* 5,18—32 6,8 *την ξηραν* — 22 10,2 *του θερισμου* — *εξουσιαν του* 10,19 *Io* 9,30 *το θαυμαστον* — *ου πιστευετε* 10,25 18,2 *ιησουσ εκει* — *πεποιηκοτεσ* 18,18 20,12 *ενα προσ τη κεφ.* — *εισ τον τυπον* 20,25; fragmentum Bentleianum continet Lc 1,3 *θεόφιλε· ἵνα ἐπιγνῶσ π—θησ λόγων τὴν ἀσφάλεια*[ν] usque ad *πορευόμενοι ἐν πᾶσαισ ταῖ*[σ] 1,6 item 1,13 *αυτον ο αγγελοσ·* (accentus periere) *μὴ φοβοῦ—ότι εἰσηκούσθη· ἡ δέησίσ σου·* usque ad *ν καὶ σίκερα οὐ μὴ πίη· καὶ—λησθήσεται ἔτι· ἐκ κοιλίασ* 1,15: textus melioris est notae quam codicis G textus.

Saeculo ut videtur exeunte nono vel decimo ineunte exaratus, ex Oriente a Seidelio translatus, ut codex G, emptus est codex a La Crozio (vide supra, p. 376) et Wolfio datus, qui in *Anecdotis* de eo disseruit[1] (Wolfii B). Fragmentum Cantabrigiense misit Wolfius ad Bentleium cum codicis G fragmento. Anno 1739 libros suos multos et praestantissimos bibliothecae urbis donavit Wolfius. Christianus Petersenus professor et bibliothecarius Hamburgensis codicis descriptionem ex schedis professoris et bibliothecarii A. A. H. Lichtensteinii (bibliothecae praefuit Lichtenst. annis 1794—1798) hausit.[2] Anno 1850 contulit Tregellesius codicem totum accuratissime, tum Hamburgo Lipsiam reversus exemplar in quo lectiones notaverat cum Tischendorfio communicavit. Tischendorfius ipse anno 1854 multas codicis partes contulit. Fragmentum Cantabrigiense repperit Tregellesius anno 1845 (cf supra, p. 376). Codicem perlustravi anno 1878, mense maio. Facsimile ex Tregellesiano in Scriveneri *Introd.* ed. 3, tab. XII, num. 31 inest.

[1] Wolf, *Anecd. Gr.* Hamburgi a. 1723, vol. 3, p. 48—92.

[2] Petersen, *Geschichte der Hamburgischen Stadtbibliothek*, Hamburgi a. 1838, p. 225—229.

I: Petropolitanus bibliothecae Caesareae.

(1.) Muralti[1] VI. I. (1.) (2.) (3.)

saec. V, in 4, membr, rescr, foll. 3, binis columnis et 29 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae rotundae et quadratae simplices purae accentibus non ornatae sunt; rarissime inveniuntur litterae maiores initiales; errores ex itacismo abundant; Amm signo notantur etsi numeri non adponuntur:

continet *Io* 11,50 *συμφερι ημῑ—λαζαρον ι* 12,9 15,12 [*κα*]*θωσ ηγαπη—αποσυναγ* 16,2 19,11 *σοι δεδομε*—(14) (16)—*διεμερισαν* 19,24; exscissae sunt multae litterae; textus est optimae notae.

Detecta sunt folia, Georgiace saeculo decimo rescripta, 28 i. e. 20 simplicis et 8 duplicis sive maioris formae, codicum septem antiquissimorum fragmenta, a Tischendorfio in oriente anno 1853 et posthac Petropolim translata. Haec omnia (vide I^{act} et I^{paul}) difficilia lectu edidit in *Monumentis sacris ineditis*, vol. 1, proll. p. XIII—XIX, text. p. 1—48. Folia tria haec inveniuntur p. 29—34 et facsimile tab. I, num. I.

(3.) Muralti VI. III. (7.) (8.) (9.) (10.) (11.) (12.)

saec. V, in 4, membr, rescr, foll. 6, binis columnis et 22—27 lineis in singulis paginis; similia sunt foliorum (1.), sed habent saepius litteras initiales maiores et praebent numeros sectionum Amm:

continet *Mt* 14,13 [*ανεχ*]*ωρησεν — φαγειν* 16 14,19 *και κελευσασ — ανεβη* 23 [pagg. 3.4] 24,37 *ωσπερ γαρ αι* — (40) — (49) — *αυτων εξηλ* 25,1 25,32 *ωσπερ* — (35) (39) (43) — *ελαχιστων* 25,45 26,31 [*νυ*]*κτι ταυτη — ερχεται* 26,45 [pag. 11—16] *Mc* 9,14 *ιδεν οχλον* — (16. 17) — *και ει*[*πα*] 9,18 9,19 *ω γενεα* — (20. 21) — *εφ ημασ* 9,22 14,58 [*οικο*]*δομησω* — (61) — *κατεκριναν* 14,64 14,65 [*αυτ*]*ω και περικα* — (67. 68) — *εξ αυτω̄* — 14,70 [pagg. 17—20]; exciderunt multa; textus est optimae notae.

Mon. sac. ined. vol. 1, paginas ad fragmentā iam invenisti; facsimile tab. I, num. III.

(4.) Muralti XIII. (1.) (2.) (3.) (4.) (5.) (6.)

saec. VI, in 4, membr, rescr, foll. 6, binis columnis et 22 lineis in singulis paginis; litterae unciales maiores quam in (1.) et (3.) et magis ad formas productas sive declinatas inclinantes accentibus non

[1] Muralt, *Catalogue des manuscrits Grecs de la bibliothèque impériale publique*, Petropoli a. 1864.

ornatae sunt; litterae initiales aliis maiores litterarum ordinem excedunt; Amm (non Eus); similis est codicis P:

continet *Mt* 17,22 [συστρεφομε]νων δε — (25) — ου μη 18,3 18,11 [σ]ωσαι — του [εν] 18,19 19,5 [τον πρ[α αυτου — [κωλυ] εται 19,14; multa abscissa sunt [pagg. 5—10]. *Lc* 18,14 [ταπει]-νωθησεται — ευκοπω[τερον] 18,25 [pagg. 23.24] *Io* 4,52 [εβδο]μην — (5,4) — [περι]πατει 5,8; multa abscissa sunt [pagg. 27. 28] 20,17 προσ τουσ αδελφουσ — και θω[μασ] 20,26; multae litterae exciderunt [pagg. 35. 36].

Mon. sac. ined. vol. 1, paginae iam datae sunt; facsimile tab. I, num. IV.

(7.) Muralti XIII. (7.) (8.)

saec. VI, in 4, membr, rescr, foll. 2, binis columnis et 22 vel 23 lineis in singulis paginis; litterae unciales maximae, ut in codice N, sunt; punctum simplex et puncta duplicata adhibentur, praeterea distinguitur inter puncta ad summam et ad imam litteram posita; Amm (non Eus):

continet fragmenta ex *Lc* 7,39 εγινωσκεν — εαυτοισ 7,49; deest medius utriusque columnae in utraque pagina versus, folio duplici dissecto (cf proll. p. xvii) [pagg. 21. 22] 24,10 [αποστο]-λουσ — (12. 13) (15) (18) του θυ 24,19; multa desunt [pagg. 25. 26]; fortasse his addenda sunt Porfirii folia *Mt* 26,59—70 27,44—56 *Mc* 1,34—2,12.

Mon. sac. ined. vol. 1, paginae iam datae sunt; facsimile invenitur in *Anecdotis sacris et profanis*, Lipsiae a. 1855, tab. III, num. VI.

Ib: Londinensis musei Britannici 17136.

saec. V, fol nunc in 8, membr, bis rescr, foll. 2, — folia 117. 118 et 126. 127 in codice qui Severi hymnos Syriace continet; Graecis deletis Syriace rescripta sunt folia saec. 9, et his Syriacis erasis, iterum Syriace rescripta sunt saec. 10 vel 11 —; binis columnis et 8 vel 9 (olim ut videtur 16 vel 18) lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae simplices spiritibus (spiritus uno loco a Tregellesio, *Text. crit.* p. 184, notatus, videtur esse a manu posteriore) vel accentibus non ornatae sunt; interpunctio simplicissima est; litterae initiales prorsus non adhibentur; Amm (non Eus):

continet *Io* 13,16—17.19—20.23—24.26—27 16,7—8 (ad 16,8 adde και ante ελθων).9 (περι).12—13.15—16.18—19 (adde ουν ο ισ οτι η post εγνω)[1]; nonnulla legi non possunt; textus cum testibus antiquissimis consentit.

[1] De addendis his versibus 9.19 cf Tregellesium, *Horne's Introd.* ed. 11, Lond. 1863, p. 766.

Ex deserto Nitriensi Londinium translatus est codex hic. Tischendorfius et Tregellesius eruerunt Graeca non sine magno labore; ille edidit fragmenta in *Mon. sac. ined.* vol. 2, proll. IV, p. XXXXII seq., text. p. 311.312, facsimile num. 7[a] et 7[b]. Quae postea Tischendorfio contigit eruere, in editione hac adhibita sunt. In editione septima insignita sunt fragmenta haec siglo ℵ[b]. Codicem vidi anno 1883.

K: Parisiensis bibliothecae nationalis 63, olim $\frac{2243}{33}$, Cyprius dictus, olim Colbertinus 5149.

saec. IX, in 4, membr, foll. 269, singulis columnis et 16—31 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae et crassae oblongae et erectae spiritibus et accentibus neque accurate ornatae continue scriptae sunt; punctum simplex saepe adhibetur; nonnullis locis videtur punctum *στίχων* finem significare quasi codex ex codice stichometrice scripto transcriptus esset; errores ex itacismo et alii abundant; compendia usitata adhibentur; manus posterior videtur Eus-tab, capp-tab, titl, Amm (Eus non exstant), subscr, notas ecclesiasticas, syn, men, addidisse:

continet evangelia integra; prae plerisque codicibus textu Constantinopolitanis bonae notae est, neque desunt lectiones quas Westcottus Hortiusque Prae-Syriacas dicunt (cf supra, p. 197. 200); in iis quae manu secunda subscripta sunt legitur: *προσδεξητε αὐτὴν [τὴν δέλτον] ἡ παναγία θκοσ ꝁ, ὁ ἅγιοσ Εὐτυχιοσ*, (*αὐτὴν ἡ παν* ex Scholzio; ipse nondum satis accurate haec verba excussi).

Scriptus ut videtur saeculo nono medio vel exeunte, anno 1673 ab insula Cypro in bibliothecam Colbertinam translatus est codex. Simonius[1] nonnulla ex codice excerpsit. Conlationem Millius[2] ab amicis accepit. Montefalconius[3] codicem descripsit quem secutus Blanchinus[4] locos

[1] Simon, *Histoire critique du texte du N. T.* Roterodami a. 1689, cap. x, p. 101[b] et cap. xxxii, p. 407 seqq.

[2] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster, Amst. a. 1710, paragr. 1498, p. 166[a].

[3] Montfaucon, *Palaeographia Graeca*, Parisiis, a. 1708, p. 41. 232.

[4] Bianchini, *Evang. quadr.* Romae a. 1749, pars 1, vol. 2, p. diii et facsimile.

selectos ex codice praebet. Scholzius[1] codicem usitata neglegentia contulit; accurate Tischendorfius anno 1842, et a. 1849; 1850 Tregellesius qui conlationem suam cum Tischendorfiana Lipsiae a. 1850 comparavit. Vidi codicem Aug. a. 1883.

L: Parisiensis bibl. nation. 62, ante 2861 vel 1558. saec. VIII, in 4, membr, foll. 257, alt. 23.4 cm, lat. 17.3 cm, binis columnis et 25 lineis in singulis paginis; foll. 32—39 locum commutaverunt cum foll. 211—218; membrana crassa et fortis est; litterae unciales magnae oblongae apostrophis et spiritibus accentibusque ornatae sunt sed minus accurate; litterae initiales magnae, saepe pictae; neglegenter scriptus a scriba qui Graece fortasse nesciebat; punctum medium, comma, punctum cum commate (; — non interrogationis signum), puncta bis ter quater posita, crux usurpantur; compendia usitata adhibentur: scatet erroribus ex itacismo; formae „Alexandrinae" abundant; capp-tab, titl, capp, Amm, Eus, lect:

continet evangelia; desunt *Mt* 4,22 *οι δε — κειμενη* 5,14 28,17 [*και ι*]*δοντεσ — αιωνοσ* 28,20 *Mc* 10,16 *τασ χειρασ — τω αιωνι* 10,30 15,2 *και επηρωτησεν — τα ιδια* 15,20 *Io* 21,15 *συ οιδασ οτι — εστιν* 21,25; multa emendata sunt sive e pluribus exemplaribus sive ex exemplari cum lectionibus variis in margine; insunt adnotationes, vide ad Mc 16,8; textus optimae notae.

Roberto Stephano fuit *η'*, quod et in volumine notatur. Wetstenius contulit codicem cursim insignivitque L siglo.[2] Griesbachius sedulo examinavit.[3] Tischendorfius transcripsit ediditque in *Mon. sac. ined.* Lipsiae a. 1846, proll. § 6, p. 15—24, text. 57—399, facsimilia tab. I, num. 7, tab. III, num. 7. Vidi codicem Aug. a. 1883.

M: Parisiensis bibl. nation. 48, olim $\frac{2243}{2}$. saec. IX exeuntis, in 4, membr, foll. 257, coll. 2, 24 lineis in singulis paginis; litterae unciales parvae et elegantes spiritibus et accentibus ornatae continue scriptae sunt; errores ex itacismo abundant; notae ecclesiasticae in marginibus teste Tischendorfio prima manu litteris minusculis exaratae litterarum forma egregie conveniunt cum Platone Oxoniensi (Bodl. Clarke 39) anno 895 scripto; Carp, Eus-tab, Amm, Eus, syn, men, mus; ima pagina harmoniam quandam praebet (cf supra, p. 144):

[1] Scholz, *Curae criticae* etc. II. *De codice Cyprio* etc, Heidelbergae a. 1820, p. 53—90, cum facsimili pessimo.

[2] Cf G. Less, (cf supra, p. 368, adn. 5), pars 9, p. 144—147.

[3] Griesbach, *Symb. crit.* (cf supra, p. 247, adn. 1), vol. 1, p. lxvi—cxli.

continet evangelia integra; textus eiusdem fere pretii atque codicis K est; ex Arabicis in ultima pagina scriptis nihil nisi nomen Hierosolymae certe erutum est.

Post saeculum nonum medium ut videtur exaratus, olim fuit codex hic Francisci de Camps[1] abbatis Signiensis (nat. a. 1643, mort. a. 1723) qui codicem Ludovico XIV regi die primo anni 1706 dono dedit. Anno 1708 descripsit codicem Montefalconius.[2] Abbas de Louvois codicem in usum Kusteri (Paris. 2) contulit.[3] Blanchinus[4] locos selectos citat ex codice. Scholzius codicem suo modo contulit. Anno 1841 transcripsit Tischendorfius totum cum menologiis et synaxariis, anno 1850 Tregellesius accurate contulit. Scrivenerus[5] facsimile edidit post photographiam a v. cl. Burgonio acceptam. V. cl. Silvestrius[6] facsimile praebet codicis. Vidi codicem Aug. a. 1883.

N:	Patmiensis monasterii s. Iohannis . .	foll. 33
	Romanus Vaticanus 3875	„ 6
	Londinensis mus. Brit. Cotton. Titus C. xv.	„ 4
	Caesareus Vindobonensis Lambecii 2, propalam conlocatus	„ 2

saec. VI exeunte, in fol, membr, purpureo-argenteus, foll. 45, alt. 32 cm, lat. 26.5 cm, text. alt. 22 vel 23.5 cm, lat. 10 cm, binis columnis et 16 lineis in singulis paginis; membrana tenuissima purpureo colore tincta; textus est argento scriptus sed Dei et Christi nomina auro distinguuntur; litterae unciales maximae rotundae et quadrae simplices spiritus hic illic habent ut ἐλαλησα (Londin.) ἀπο (Vindob.), non accentus; punctum simplex ad summam litteram et spatium vacuum usurpantur; litterae initiales linearum seriem excedunt;

[1] Nomen saepe male variatum ita scribendum est: François de Camps, abbé de Signy.

[2] Montfaucon, *Palaeogr. Gr.* Paris. a. 1708, p. 260, cum facsim.

[3] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster. Amst. a. 1710, praef. fol. 4b.

[4] Bianchini, *Evang. quadr.* Romae a. 1749, pars 1, vol. 2, p. div et facs.

[5] Scrivener, *Plain introduction* etc. ed. 3, Cantabr. 1883, tab. xii, num. 32.

[6] Silvestre, *Paléographie universelle*, Parisiis a. 1841, vol. 2, num. 76.

litterae minores sub finem linearum eiusdem sunt formae atque aliae; ϊ et ϋ ita ad initium verborum; compendia saepe non adhibentur; errores ex itacismo insunt; formae „Alexandrinae“ usurpantur; capp, titl, Amm, Eus:

continet *Mt* 19,6 *εισιν δυο — προσηνε* 19,13 20,6 *αυτουσ τι ωδε — απο[κριθεισ]* 20,22 20,29 *[εκπορευο]μενων — και [ιδων]* 21,19 26,57 *[πρεσβυ]τεροι — διερ[ρηξεν]* 26,65 27,26 *τον δε ιν — γευ[σαμενοσ]* 27,34 *Mc* 6,53 *γην γεννησαρεθ — κρατειν* 7,4 7,20 *εκπορευομενον — ελαλει τον λογον* 8,32 9,1 *τοισ αμην λεγει — αλλ᾽ οσ* 10,43 11,7 *αυτω τα ιματια — εαν τινοσ αδελφοσ* 12,19 14,25 *λεγω υμιν οτι* (multa desunt in 25.26.27.28.29.31. 32.33.34.35.37.39.40.41) — *εδιδουν αυ* 15,23 *Lc* 24,13 *[απε]-χουσαν — τριτον ταυτην* 24,21 24,39 *πνα σαρκα — υμισ δε κα* 24,49 *Io* 14,2 *μοναι — μενων αυτοσ* 14,10 15,15 *λοσ ουκ οιδεν — νυν δε* 15,22; textus multa habet haud malae notae; insunt emendationes a manu altera antiqua.

Haec folia olim unius codicis direpta sunt fortasse ut venum darentur. Folia duo *Vindobonensia* Lc 24,13—21. 39—49 a Lambecio[1] notata eoque duce a Montefalconio[2] et Wetstenio (N) iniuria putabantur eiusdem codicis esse atque folia nonnulla libri Genesis Vindobonensia, quod Treschowius[3] recte negavit, cum textum transcripsit. Alterus[4] lectiones varias dedit. Folia quattuor *Londinensia* Mt 26,57—65 27,26—34 Io 14,2—10 15,15—22 contulit neglegenter Wetstenius anno 1715 sigloque I insignivit. V. cl. Scrivenerus folia haec transcripsit a. 1845. Folia sex *Romana* Mt 19,6—13 20,6—22 20,29—21,19 descripsit Blanchinus[5]. Gaetanus Marinus haec folia in usum Scholzii (Γ) minus accurate contulit; lectiones illae Marini codici ipsi adiacebant anno 1843 quo

[1] Lambecius, *Commentariorum de aug. bibliotheca Caesar. Vindob.* ed. alt. opera et studio Adami Franc. Kollarii, Vindobonae, vol. (lib.) 3 (a. 1776), coll. 30—32.

[2] Montfaucon, *Palaeogr. Gr.* Paris. a. 1708, p. 190—194.

[3] Hermann Treschow, *Tentamen descriptionis codicum veterum aliquot Graecorum N. F.* Havniae a. 1773, p. 124.127.

[4] Alter (ut supra, p. 254), vol. 1, p. 999—1001.

[5] Bianchini, *Evang. quadr.* Romae a. 1748, pars 1, vol. 2, p. di[a] — diii[a].

anno Tischendorfius Romae fuit. Haec omnia Vindobonensia (N), Londinensia (I), Romana (Γ) cum vidisset Tischendorfius eiusdem esse codicis edidit[1] anno 1846. Folia *Patmiensia* Mc 6,53—7,4 7,20—8,32 9,1—10,43 11,7—12,19 14,25—15,23 nuper reperta transcripsit v. cl. Iohannes Sakkelion monachus in usum Tischendorfii, edidit v. cl. Duchesnius[2] anno 1876. Folia Vindob. vidi a. 1876, Londin. a. 1883.

N^a: Cairensis patriarchi Alexandrini (nunc Porfirii?). saec. VI, in fol, membr, fragmenta duo purpurea auro scripta; litterae litterarum in codice N simillimae sunt: continent *Mc* 9,14. 15.16.17.18.20.21.22 10,23.24.29.

Anno 1850 vidit haec v. cl. Porfirius Uspenskius archiepiscopus descripsitque in libris suis lingua Russica conscriptis,[3] ex quibus v. cl. Oscarus de Gebhardt notitiam hanc in meum usum hausit.

N^b: hodie I^b cf supra, p. 379.

O: Moscuensis Synodi CXX (hodie 119?), olim in Atho.[4] saec. IX, in fol, membr, foll. 8, litterae unciales magnae spiritibus et accentibus ornatae continue scriptae sunt; punctum simplex, comma, signum interrogationis adhibentur; compendia usitata inveniuntur:

continet *Io* 1,1 *Ἐν ἀρχῇ — ἐν αὐτῷ ζωὴ ῆν* 1,4 20,10 *ἀπῆλθον — κλαίεισ;* 20,13 20,15 *λέγει αὐτῆ — θεὸν ὑμῶν* 20,17 20,20 *ἐχάρησαν οῦν — ῆλθεν ὁ ἰησοῦσ* 20,24; ver. 15 bis repetitur, ver. 17 ter; scholia litteris minusculis exarata textum comitantur.

[1] Tischendorf, *Mon. sacr. ined.* Lips. a. 1846, proll. § 3, p. 10—12, text. p. 11—36, facsimilia tab. ii, num. 2.3.4; ad Mt 21,11 legendum est *ναζαρεττησ* pro *-ρετησ*.

[2] Duchesne, *Archives des missions scientifiques et littéraires*, Parisiis a. 1876, ser. iii, vol. 3, p. 386—419.

[3] Porfiri Uspenski, *Iter per Aegyptum et in monasteria sancti Antonii Magni et beati Pauli Thebani, anno 1850*, Petropoli a. 1856, p. 77. Facsimilia inveniuntur in libro, *Oriens Christianus: Aegyptus et Sinai*, Petropoli a. 1857, tabb. xiii.xiv.

[4] Wetstenii fragmentum O, quod Anselmus Bandurius Montefalconio (*Pal. Gr.* p. 235) dono dedit, ex hoc catalogo extrusit Tischendorfius quod ex evangeliario esset decimi fere saeculi; nihil praebuit nisi Lc 18,11—14 neque integre; cf infra, VIII, 5, A, Evrm 295.

Nono ut videtur saeculo scriptus est codex in monte Atho in monasterio Dionysii. A bibliopega adhibita sunt haec fragmenta ad codicem Chrysostomi homilias in Genesim continentem compingendum. Inde Moscuam translatus est codex Chrysostomi ille in quo Matthaeius fragmenta detexit eaque edidit[1] in Novo Testamento suo cum facsimili (cod. 15). Tregellesius fragmenta haec in appendice editionis suae codicis Ξ (cf infra, p. 407.408) anno 1861 edidit. Tischendorfius Moscuae anno 1868 tota transcripsit.

O^a: Guelferbytanus
saec. IX, in codice Latino saeculi noni grammaticam Pompeii continente:

continet duos hymnos, Mariae *Lc* 1,46—55, Zachariae 1,68—79.

Edidit fragmenta Tischendorfius, *Anecdota sacra et profana*, Lipsiae a. 1855, p. 206—208.

O^b: Bodleianus Misc. Gr. 5 (Auct. D. 4.1) olim Bodl. 120.
saec. X, in psalterio, foll. 313 et 314:

continet *Lc* 1,46—55.68—79 2,29—32.

Vide Tischendorfium (ut ad O^a), p. 206. Perlustravi a. 1883.

O^c: Veronensis
saec. VI, in psalterio Graeco-Latino, Graecis litteris Latinis expressis:

continet *Lc* 1,46—55; incipit Megalyni e psyche mu ton Quirion Ce egalliasen to pneuma mu epi to theo to soteri (cod. *sori*, quod compendium scripturae videtur esse) mu.

Edidit psalterium hoc Blanchinus[2] in psalterio duplici.

O^d: Turicensis
saec. VII, in psalterio purpureo-argenteo:

continet *Lc* 1,46—55.68—79 2,29—31.

Edidit Tischendorfius, *Mon. sacr. ined.* Lipsiae a. 1869, vol. 4, p. 211 sq. p. 221 sq.

[1] Matthaei, *Thess. et Tim.* Rigae a. 1758, p. 257—263; facs. in *Apoc.* Rigae a. 1785.

[2] Bianchini, *Vindiciae canonicarum scripturarum*, Romae a. 1740, p. 275; cf Tischendorf, *V. T. Gr. iuxta LXX interpretes*, ed. 6, cur. E. Nestle, Lipsiae a. 1880, vol. 1, p. xlv.xlvi.

O^e^: Sangallensis 17.

saec. IX, in codice partim Latine partim Graece scripto: continet *Lc* 1,46—55.68—79 2,29—31. Conlatus a Tischendorfio.

O^f^: Moscuensis

saec. IX, in psalterio:

continet *Lc* 1,46—55.68—79 (2,29—31?). Olim Abrahami de Noroff, hodie in museo Rumjanzowiano Moscuae. Conlata sunt fragmenta a Tischendorfio.

O^g^: Parisiis bibl. Arsenal; vide infra, p. 438.

P: Guelferbytanus Weissemburg 64.

saec. VI, in fol, membr, rescr, foll. 43, binis columnis et 24 lineis in singulis paginis, litterae unciales permagnae hic illic formae elongatae et compressae spiritibus non accentibus ornantur, spiritus attamen minus accurate adduntur; litterae initiales maiores sunt; apostrophus usurpatur; punctum simplex plerumque ad mediam litteram adhibetur; errores ex itacismo et formae Alexandrinae in codice insunt; compendia usitata inveniuntur, sed ex rarioribus sunt Υ^{ω} et Υ^{o} pro *αυτω* et *αυτου*; passim positum est signum in margine ad capitum quorundam initia distinguenda; capp-tab, Amm, (Eus nunc desunt, quamquam fortasse minio scripti erasi sunt):

continet *Mt* 1,11 [*αδελφουσ*] *αυ*[*το*]*υ* — *υιον* 1,21 3,13 *τοτε* — *ποιησω* 4,19 10,7 *οτι ηγγικεν* — *οταν δε παρα* 10,19 10,42 *και οσ* — *σου: αμην* 11,11 13,40 *εν τη* — *οδοντων* 13,50 14,15 *αγορασωσιν* — *την εν*[*τολην*] 15,3 15,29 *μεταβασ* — *απολυσασ* 15,39 *Mc* 1,2 *ωσ γεγραπται* — (4.) — *αγαπητοσ εν σοι* 1,11 3,5 *επι τη* — *του ϊακωβου* 3,17 14,13 *αυτοισ υπαγετε* — *εκχυννομενον* 14,24 14,48 *συλλαβειν* — *επηρωτα* 14,61 15,12 *ιουδαιων* — *εξεπνευσεν* 15,37 *Lc* 1,1 [*ανα*]*ταξασθαι* — *ζαχαρια* 1,13 2,9 *επεστη* — *προσ αυτουσ* 2,20 6,21 *οτι χορτασθησεσθαι* — *οφθαλμω σου* pr 6,42 7,32 *παιδιοισ* — *επτα* 8,2 8,31 *και παρεκαλει* — *μονον πι* 8,50 9,26 *τουτον* — *εν τω* 9,36 10,36 *ληστασ* — *ημιν · και μη* 11,4 12,34 *εκει και* — *ερχεσθαι · και* 12,45 14,14 *ανταποδοθησεται* — *προσ αυτουσ* 14,25 15,13 *παντα* — *ἁβρααμ'* 16,22 18,13 *μοι τω* — *$\overline{\upsilon\varepsilon}$ $\overline{\delta\alpha\delta}$* 18,39 20,21 *και ου* — *αληθωσ* 21,3 22,3 *εισηλθεν* — *εν τη βασι* 22,16 23,20 *λαοσ προσεφωνησεν* — *και οτε* 23,33 23,45 [*κα*]*ταπετασμα* — *βαθεοσ* 24,1 24,14 *και αυτοι* — *θεωρειν* 24,37 *Io* 1,29 *ερχομενον* — *ακολουθησαντων αυτω.* 1,41 2,13 *και εγγυσ* — *και* 2,25 21,1 *εφανερωσεν* — *μεστον* 21,11; teste v. cl. Scrivenero in versibus centum Lucae laudatur codex P 216 ies, ex quibus solus est P 14 ies, convenit cum codicibus aliis contra AB 21 ies, cum AB 50 ies, cum B contra A 29 ies, cum A contra B 102 ies.

Codex hic palimpsestus pars est codicis Carolini dicti, olim ut videtur Bobbiensis, Abbaselusianus, Moguntiacensis, Pragensis, empti a duce Brunsvicensi anno 1689. Detexit scripturam veterem Franciscus Antonius Knittelius metropolitanae ecclesiae apud Guelferbytanos archidiaconus. Scripturae recentiori Originum et epistularum sex Isidori Hispalensis inservierunt folia ex tribus codicibus conlecta scilicet duobus Graecorum evangeliorum, P et Q, et tertio loco Ulfilae versionis fragmentis illis pretiosis. Iacobus Fridericus Heusingerus tractavit de palimpsesto evangelico in libello „De quatuor evangeliorum codice Graeco, quem antiqua manu membrana scriptum Guelferbytana bibliotheca servat," Guelferbyti a. 1752. Knittelius ipse scripsit libellum: „Ulphilae versionem Gothicam nonnullorum capitum epistolae Pauli ad Romanos . . . et duo IV. evangeliorum fragmenta Graeca saeculo VI. scripta . . .", Brunsvigae a. 1758 in 4. ff. (7) cum facsimili Ulfilae versionis; eo tempore volebat codices anno 1759 edere. Anno demum 1762 editus est Brunsvigae liber „Ulphilae versionem . . . una cum variae litteraturae monimentis huc usque ineditis eruit commentatus est datque foras F. A. Knittel", continens omnia quae Knittelius legerat in duobus evangeliorum codicibus rescriptis P = codex A, p. 53—100 et Q = codex B, p. 101—118, vide etiam p. 271—315. Tischendorfius autumno anni 1854, legit multa (columnas 17 plane nondum lectas, alias 35 minima ex parte, alias 44 maiore tantum ex parte) quae Knittelium latuerant; immo codicis utriusque quod superest totum legit nisi novem fere dimidiatos versus, qui initio evangeliorum Marci et Lucae rubro olim scripti prorsusque abluti erant. Tinctura chemica usus est ad unam solam litteram. Codicem P ita perfecte erutum publici iuris fecit Tischendorfius in *Monumentis sacris ineditis*, Lipsiae a. 1869, vol. 6, proll. p. XII—XIV.XVI.XVII, text. p. 249—338; facsimile invenitur in vol. 3 (anni 1860) sub finem, tab. II.

Q: Guelferbytanus Weissemburg 64.
saec. V, in 4, membr, rescr, foll. 13, binis columnis et 28 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae, minores autem litteris codicis P, rotundae, spiritibus non accentibus ornantur; litterae initiales vix ceteris maiores sunt; apostrophus usurpatur; punctum simplex plerumque ad mediam litteram adhibetur; errores ex itacismo et formae „Alexandrinae" in codice insunt; compendia usitata adhibentur; Amm; Eus desunt, fortasse minio scripti erasi sunt:

continet *Lc* 4,34 *εα τι — επαναγαγε εισ το βα* 5,4 6,10 *θη η χειρ — κατα* 6,26 12,6 *επιλελησμενον — ο δουλοσ* 12,43 15,14 *εγενετο — ειπεν αυτω* 15,31 17,34 *ται . και ο ετεροσ — ιδοντεσ* 18,15 18,34 *και αυτοι — μελλει η βα* 19,11 19,47 *λαου — τι ουν* 20,17 20,34 *οι υιοι — πολλοι γαρ* 21,8 22,27 *σω υμων — και ειπεν* 22,46 23,30 *γειν τοισ ορεσιν — οι γνωστοι* 23,49 *Io* 12,3 *πολυτιμου — εν τη εορτη* 12,20 14,3 *μασ προσ εμαυτον — εμφανιζειν σε* 14,22; teste Scrivenero ad versus centum Lucae laudatur codex Q 182 ies, ex quibus non semel stat Q solus, convenit Q cum codicibus aliis contra AB 19ies, cum AB 50 ies, cum B contra A 38 ies, cum A contra B 75ies.

De codicis historia vide supra ad codicem P. Edidit Tischendorfius codicem Q in *Mon. sac. ined.* Lipsiae a. 1860, vol. 3, proll. p. XXXVI—XXXIX, text. p. 262—290, cum facsimili tab. II.

R: Nitriensis, nunc Londin.[1] mus. Brit. Add. 17211.
saec. VI, in fol, membr, rescr, foll. 48 (53), nunc alt. circa 29.6 cm, lat. 23.5 cm, text. alt. 23 cm, lat. col. 7.5 cm, binis columnis et 25 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae litterarum in codicibus I[7] N P similes sunt etsi exempla uncialis scripturae productae non plane desunt; litterae maiores linearum seriem excedentes paragraphos incipiunt; spiritibus et accentibus carent fragmenta; punctum simplex adhibetur plerumque ad summam litteram adpositum; compendia usitata inveniuntur; capp-tab, Amm (non Eus); mutilus; difficilis lectu praesertim in paginis mollioribus; scriptura nova Syriaca saeculi fere noni crassa et atra est;

continet *Lc* 1,1 *[επ]ειδηπερ — ονομα [αυτου]* 1,13 1,69 *κερασ — γαλιλαιασ* 2,4 2,16 *[σπευ]σαντεσ· και —* 2,27 *του ποι[ησαι]* 4,38 *[ηρ]ωτησαν — ο σιμων ει[πεν]* 5,5 5,25 *[και] παρα-*

[1] Fragmentum Tubingense, quod Griesbachio et Scholzio R fuit, Tischendorfio ex evangeliario videbatur esse; cf infra caput VIII, 5, Evrm 294. Codex Neapolitanus qui anno 1849 Tischendorfio R erat, posthac W[b] designatus est.

χρημα — αυτοσ δ 6,8 6,18 [*ε*]*θεραπευον*[*τ*]*ο — και καθωσ* [*θε*] 6,31. 32.34.35.36.37.38—40 6,49 [*ευ*]*θεωσ συνεπεσεν· — καθαριζονται* 7,22 7,44.46.47.50 8,1.2.3 8,5 [*τον*] *σπορον — κατεχουσ*[*ιν και*] 8,15 8,25 *οτι και τοισ — εξουσιαν επι* 9,1 9,12 *οχλον — εξεπλησ*-[*σοντο*] 9,43 10,3 [*αρ*]*νασ — εμου ακο*[*υει*] 10,16 11,4 [*πο*]*νηρου· — και μασ*[*τοι*] 11,27 12,4 *και μετα* — 12,15 12,40 [*οτ*]*ι η ωρα — πεν*[*τε εν*] 12,52 13,26 *σθαι λεγιν — τω ελθ* 14,1 14,12 *αυτοι — τελωναι και οι* 15,1 15,13 [*τερ*]*οσ ϋϊοσ — πασ εισ* 16,16 17,21 [*γα*]*ρ η βασιλια — ο ετεροσ* 18,10 18,22 *ετι εν* — [*δι*]*καιουσ* [*ειναι*] 20,20 20,33 *αυτων — λημψ*[*ονται*] 20,47 21,12 [*λι*]*σ και ηγεμο*[*ν*]*ασ·* — (22,4.5.) — *παραδουναι* 22,6 22,8 *πορευθεντεσ — αυτουσ επιθυ* 22,15 22,42 [*π*]*ε̅ρ̅ ει βουλη — καθημεν*[*ον*] 22,56 22,71 [*δ*]*ε ειπαν — επεμψ* 23,11 23,38 *γραμμασιν — ουτοσ ουκ ην* 23,51; textus bonae est notae praebetque multas lectiones Prae-Syriacas (cf supra, p. 198—201).

Saeculo ut videtur sexto exaratus est codex et haec eius fragmenta saeculo nono vel decimo adhibita sunt in codicem qui scripta Syriaca Severi Antiocheni continet componendum. Anno fere 1847 ex monasterio Nitriensi Coptico s. Mariae Deiparae (septuaginta milia passuum ad septentriones et ad occidentem ab urbe Caïra abest), translatus est codex Severi cum codicibus 550 in bibliothecam musei Britannici, ubi Guilelmus Curetonus sub Severi scriptis 4000 versuum Homeri Iliadis detexit eosque edidit a. 1851. Lucae fragmenta quae primum Curetonus edere voluit, eruerunt denique atque transcripserunt Tregellesius anno 1854, Tischendorfius anno 1855. Scripsit hic: „Investigandi labor haud exiguus erat, praesertim caelo plerumque nubilo; neque ferebant leges Musei Britannici ut ullo loco evanidae litterae restaurarentur chemicis. Nihilominus contigit ut, exceptis paucis capitis 22 versibus, tantum non omnia legerem, nec nisi raro de vera codicis lectione aliqua dubitatio maneret.“ Edidit Tischendorfius fragmenta[1] in libro, *Mon. sacr. ined.* vol. 2, Lipsiae a. 1857,

[1] Tregellesius, *Horne's Introd.* ed. 11, Lond. a. 1863, p. 764, reprehendit nonnulla in codicis R editione Tischendorfiana. Ex his correxit Tischendorfius, in hac editione *N. T. Gr.* octava, diserte

proll. p. xiv—xxii, text p. 1—92, facs. 1.[1] Anno 1865 adiit Tischendorfius codicem iterum ut locos conferret quibus Tregellesius aliter atque ipse legerat, quo tempore contulit etiam folia tria dimidia (foll. 2.11.14) quae detexerat v. cl. Guilelmus Wrightius[2] nova nonnulla ex capitibus 6.7.8 continentia. Anno 1883 folia nova tria dimidia exscripsi.

S: Vaticanus 354.

saec. X, in fol, membr, foll. 234, binis columnis et 27 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae oblongae minus elegantes spiritibus atque accentibus ornatae continue scriptae sunt; litterae aliis maiores linearum seriem excedentes paragraphorum initia indicant; punctum simplex et crux ut videtur adhibentur; Carp, Eus-tab, prol, Amm, Eus, *στιχ*, mus:

continet evangelia; textus formae posterioris est (cf supra, p. 197.201); insunt correctiones et adnotationes in margine a manu alia antiqua cf Mt 27,16.17; loci Lc 22,43.44 Io 5,4 7,53—8,11 obelis ut videtur a manu prima designati sunt.

Anno 949 scriptus est codex hic, paene eorum vetustissimus qui annum adscriptum habent: *ἐγράφει ἡ τιμία δέλτοσ αὕτη, διὰ χειρὸσ ἐμοῦ Μιχαὴλ μοναχοῦ ἁμαρτωλοῦ μηνὶ μαρτίῳ, α. ἡμέρᾳ ε̄. ὥρᾳ ς̄. ἔτουσ ςυνζ̄. ἰνδικτίωνοσ ζ.* Blanchinus[3] descripsit; Birchius[4] codicem bis contulit multa tamen neglexit quae hodie desiderantur in conlationibus. Tischendorfius codicem percurrit anno 1843 et adnotationem ad

Lc 5,36 8,5 10,7 11,17 12,48 15,14 18,7 19,4.48 20,42, et silentio Lc 1,77 8,29 11,12. Locis Lc 11,15 12,49 18,10 retinuit Tischendorfius lectionem suam etsi locis duobus primis non sine dubitatione; cf apparatum eius ad hos locos.

[1] Facsimilia invenies etiam apud Westcottum, *Smith's Dictionary of the Bible*, sub voce *New Testament*, tab. i, num. 3, et apud Scrivenerum, *Introd.* ed. 3, tab. vi, num. 17.

[2] Wright, *Journal of sacred literature*, Londinii a. 1864, nov. ser. vol. 3, p. 466.

[3] Bianchini, *Evang. quadr.* Romae a. 1749, pars 1, vol. 2, p. div, et facs. ante p. cdxciii; cf. p. dlxxi.dlxxii.

[4] Birch, *Quatuor evangelia Graece*, Havniae a. 1788, p. iii. iv, et facs., et *Variae lectt. ad textum IV. evv.* Havniae a. 1801, p. iv. v, et facs.

Mt 27,17 transcripsit[1] et facsimile delineavit; teste Tischendorfio fuit Blanchini facsimile nimis elegans, Birchii non satis elegans. Tregellesius codicem perlustravit. Tischendorfius anno 1866 codicem accuratius excussit, Birchii conlationem auxit et correxit.

Tª: Romae collegii de propaganda fide, olim Borgianus 1. saec. V, in 4, membr, foll. 17, binis columnis in singulis paginis; litterae unciales nonnunquam spiritibus ornatae litteris in laeva pagina Sahidicis similes sunt ut videatur codex a Copto exaratus esse; punctum simplex adhibetur:

continet *Lc* 22,20 *εκχυνομενον* — *απολυσαι τον* 23,20 *Io* 6,28 [*ειπον ουν π*]*ροσ* — *θελετε υπαγειν* 6,67 7,6 *ουπω παρεστιν* — *μαθηται μου εστε* 8,31 Graece et Sahidice sed Sahidica desunt Io 6,59—67 8,23ᵇ — 31; est optimae notae.

Saeculo quinto ut videtur exaratus, fuit codex olim in museo Velitrano praesulis Stephani Borgiae, collegio Urbano de propaganda fide a secretis, hodie in collegii bibliotheca inest. Augustinus Antonius Georgius (*vernac.* Giorgi) fragmenta Io 6,28—67 7,6—8,31 edidit: *Fragmentum evangelii s. Iohannis Graecum Copto-Thebaicum saeculi IV* etc, Romae a. 1789 cum facsimili. Fragmenta haec contulit Birchius. Tischendorfius ea perlustravit atque facsimile confecit. Scribae errores, ut *βαβουσα* pro *λαβουσα*, *ων λαβων* pro *ον λαβων*, *δεκαι* pro *δεκα και* Lc 13,16 sqq., pariter atque similes in Borgianis scriptorem Coptum fuisse probant. Tregellesius communicavit cum v. cl. Bradleio H. Alfordo notitiam quam ex Zoegae libro[2] hauserat, et Romae repperit atque contulit Bradleius Alfordus Lc 22,20—23,20 in Borgiano codice; lectiones primus adhibuit v. cl. Henricus Alfordus in editione quarta sua *N. T. Gr.* anno 1859. Tischendorfius anno 1866 Borgiana contulit, nova transcripsit.

[1] Hanc edidit in actis *Jahrbücher der Literatur*, Vindobonae a. 1847, vol. 117, p. 7.

[2] Zoega, *Catalogus codicum Copticorum mss. qui in museo Borgiano Velitris adservantur*, Romae a. 1810.

T^b: Petropolitanus Muralti 10

saec. VI, in 8, membr, foll. 6, binis columnis et 25 lineis; litterae unciales litterarum in fragmentis Borgianis similes; ῑ et ῡ scribuntur; littera maior litterarum seriem excedens paragraphis praefigitur; spatia in textu pro punctis adhibentur; compendia usitata adhibentur; harmonia in ima pagina inest (cf. supra, p. 144):

continet *Io* 1,25—42 2,9—4,14 4,34—50; multa abscissa sunt. Tischendorfius fragmenta invenit.

T^c: Porfirianus Chiovensis.

saec. VI, in?, membr, binis columnis et 34 lineis; litterae initiales maiores; ϊ et ϋ; compendia; punctum unum; harmonia in ima pagina; fragmenta cum T^a et T^b cognata:

continet *Mt* 14,19 *και τουσ δυο ιχθυασ — γυναικων* 21.22 *εισ το πλοιον — φοβισθαι* 27.31 *την χειρα — τοπου απεστειλαν* 34 15,2 [*μα*]*θηται — θανατω τελευ.* 4.5 [*μη*]*τρι — τιμα* 8; textus est optimae notae. Porfirius episcopus fragmenta in oriente invenit, et secum in Russiam transtulit.

T^d: Romae Borgianus II.

saec. VII, membr, est ex evangeliario Sahidico Graeco:

continet *Mt* 16,13—20 *Mc* 1,3—8 12,35—37 *Io* 19,23—27 20,30—31; nonnulla priorum locorum in capite XII, addendis et emendandis, insunt. Tischendorfius haec fragmenta inter codices Borgianos Romae anno 1866 invenit.

T^e: Cantabrigiensis, bibliothecae universitatis Add. 1875.

saec. fortasse VI, in fol, membr, binis columnis (quarum una ut videtur Thebaica fuit) in singulis paginis; ex evangeliario:

continet *Mt* 3,13—16.

Ex Aegypto superiore a v. cl. G. I. Chestero Cantabrigiam translatus. Lectiones quattuor exhibet v. cl. Hortius in addendis et corrigendis Novi Testamenti Graece Tregellesii (cf supra, p. 270), p. 1070[b]. Exscripsi mense ianuario a. 1883.

T^f: Horneri, vide infra, p. 439.

T^{woi}: Woidii, vide infra, p. 439.

codicis T^a prorsus similia arbitrati sunt Tischendorfius et Tregellesius haec fragmenta eiusdem codicis fuisse, sed v. cl. Iosephus Barber Lightfootus,[1] episcopus Dunelmensis, ex paginarum numeris Copticis et ex lineis nonnullis utrique codici communibus demonstravit ea alius fuisse codicis:

[1] Scrivener, *Intr.*[3], p. 395.

continet *Lc* 12,15 *ειπεν δε — αυτοισ πο* 13,32 *Io* 8,33 *απεκριθησαν — γαρ εκ του* 42.

Haec folia accepit Woidius ex Aegypto. Transcripsit Fordius in Woidii appendice codicis Alexandrini (cf supra, p. 357), p. 52—62.83, vide p. [24] fragm. 5 et 7. Tregellesius Lc 12,15—13,32 primus adhibuit. Tischendorfius haec et Io 8,33—44 excerpsit. Vidi anno 1883.

U: Venetus Marcianus I, VIII, olim Nanianus.

saec. IX vel X, in 4, membr, foll. 491, binis columnis et 21 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae plerumque rotundae spiritibus et accentibus ornatae continue scriptae sunt; litterae maiores paragraphis praefiguntur; teste Tischendorfio est codex „curate eleganterque passim etiam luxuriose" scriptus; Carp, Eus-tab, titl (?), Amm, Eus, pict:

continet evangelia integra; textus plane Constantinopolitanus est.

Olim in bibliotheca Naniana[1] contulit codicem Muenterus in usum Birchii,[2] deinde Scholzius codicem perlustravit, Tischendorfius autumno anni 1843 totum cum editione sua N. T. Gr. prima a. 1841 contulit, anno 1846 contulit Tregellesius, anno 1850 Lipsiae collationes suam et Tischendorfianam inter se comparavit.

V: Moscuensis s. synodi 399. fol. 164.

saec. IX, in 8, membr, foll. 220 (Matthaeius dicit 225) sed nonnisi folia 1—179 litteris uncialibus scripta sunt; alia addidit litteris minusculis manus saeculi fere decimi tertii; litterae minutae elegantes spiritibus et accentibus ornatae sunt; interpungitur puncto unico ad summam litteram apposito ut videtur; Carp, Eus-tab, capp-tab, Amm, Eus, lect, mut:

continet evangelia usque ad *ουπω γαρ ην Io* 7,39 ubi incipit manus recentior; desunt *Mt* 5,44 *και προσευχεσθε — οφειλεταισ ημων* 6,12 9,18 *την και ζησεται — μαθητασ αυτου* 10,1 22,44 *ειπεν — εκχυνομενον επι* 23,35 *Io* 21,10 *ο ιησουσ· ενεγκατε — βιβλια* 21,25; inest Hippolyti Thebani chronologiae fragmentum, quod incipit *ιακωβοσ γενομενοσ επισκοποσ*.

[1] Mingarelli, *Graeci codices manuscripti apud Nanianos*, Bononiae a. 1784, p. 1.

[2] Birch, *Quatuor Evv. Gr.* Havniae a. 1788, p. lvi.lvii; *Variae lectt. ad textum IV evangg.* Hauniae a. 1801, p. lxv.

Olim monasterii Batopedii in monte Atho, translatus est codex Moscuam cum multis aliis codicibus anno 1655 a monacho Arsenio Suchanoffio. Catalogo suo inseruit eum Athanasius Schiada[1] Cephalenus; consuluit G. B. Bülfingerus in usum editionis N. T. Leusdeniani quam edidit Frid. Christ. Grossius;[2] Christianus Fridericus Matthaeius (cum siglo V) bis contulit[3] diligentissime anno 1779 et 1783 quo ultimo anno defuerunt Mt 22,44—23,35 et Io 21,10—25 quae antea viderat Matthaeius. Tischendorfius usus est libro Matthaei. Vidit Tischendorfius codicem anno 1868.

W^a: Parisiensis bibliothecae nationalis 314.

saec. VIII, in fol, membr, folia 2 (foll. 179 et 180; sunt in codice folia 190 Evrm 88) alt. 25.5 cm, lat. 18 cm, coll. 2, ll. 23, litterae unciales praebent ut in δ et ϑ formas oblongas minus veteres; spiritus et accentus non ubique sed tamen plerumque positi sunt; punctum simplex sine triplici distinctione adhibetur; litterae initiales rubrae maiores litterarum seriem excedunt; compendia usitata insunt; capp, titl, Amm, Eus, lect, mus rubr:

continet *Lc* 9,35 *ακουετε — εαυτω* 9,47 10,12 [*σοδο*]*μοισ — βουλεται ο υσ̄* 10,22; textus ad Lc 10,12—22 discedit quindecies ab Elzeviriano.

Folia haec, a Scholzio reperta et conlata,[4] accuratius Tischendorfius edidit in *Monumentis sacris ineditis*, Lipsiae a. 1846, proll. § 5, p. 13.14, text. p. 51—56, facsimile tab. III, num. 6. Vidi Augusto a. 1883.

W^b: Neapolitanus Borbonicus II. C. 15. (LXXIX.)

saec. VIII vel IX, in fol, membr, rescr, foll. 14 (est typicum sive liber ecclesiae Graecae ritualis saeculi XIV, folia habens 79, ex

[1] Schiada, *Catalogus codd. mss. Graec. ss. Synodi*, Moscuae a. 1723 in 4, et Lipsiae a. 1724 in 8.

[2] Bengel, *N. T. Gr.* Tubingae a. 1734, p. 376.377 (est *Appar. crit.* vel *Intr. in crisin N. T.* pars 1, § 7).

[3] Matthaei, *Thess-Tim*, Rigae a. 1785, p. 265—271, et facsimile sub initium voluminis *Apoc*, Rigae a. 1785; facsimile praebet etiam Sabas, *Specimina palaeographica*, Moscuae a. 1863, p. 4, num. II.

[4] Scholz, *Biblisch-kritische Reise*, Lipsiae et Soraviae a. 1823, p. 26.

quibus 14 extrema rescripta sunt), binis columnis et 25 lineis in singulis paginis; litterae unciales oblongae et ad dextram deflexae sunt; indolis eiusdem est atque codex W^a unde Tischendorfius haec ab eodem libro esse arbitratus est; Amm (Eus elutae sunt), lect:

continet *Mt* 19,14—28 20,23—21,2 26,52—27,1 *Mc* 13,21—14,67 *Lc* 3,1—4,20; textus bonae est notae.

Salvator Cirillus, auctor catalogi librorum Graecorum manuscriptorum, scripturam antiquam detexit sed pro fragmento officii Graeci habuit. Tischendorfius mense iulio anni 1843 adhibitis chemicis paginam unam Mc 14,32—39 continentem legit, et hanc in libro *Jahrbücher der Literatur*, Vindobonae a. 1847, num. 117, p. 8 sq. edidit. Ang. Ant. Scottius disseruit de codice in actis: *Memorie della reg. accad. Ercolanense di archeologia*, Neapoli a. 1852, vol. 4, pars 1. Tischendorfius anno 1866 omnia legit.

W^c: Sangallensis ex codice 18 et ex codice 45.

saec. IX, in 4, membr, rescr, folia tria sunt fortasse nihil nisi tria foliorum dimidia, columna Latina abscissa; partim deleta tantum scriptura, partim bis scripta; litterae unciales similes sunt litterarum in codicibus Δ^{evv} F^{paul} G^{paul}; linea illa spiritus lenis similis etiam his foliis inest, ut *ἰυδαιασ*:

continet *Mc* 2,8 *ο ειπεν αυτοισ — τελωνων* pr 2,16 *Lc* 1,20 [*δυναμε*]*νοσ — τεξη* 1,31 (*υιοσ υ* 32) 1,64 *και ελαλει — κατευθυναι τουσ* 1,79; multa exciderunt vel legi non possunt; olim ut videtur etiam columna Latina ad Graecam adposita, et folio ultimo legit Tischendorfius ad Lc 1,71, fere haec: *salutem ex inimicis nris.*

Ildefonsus ab Arx (mortuus a. 1833) bibliothecae Sanctigallensis praefectus folia haec tria animadvertit, duo in codice (Haen. 18) Psalterium glossatum saeculi duodecimi continente, unum in prophetarum codice (Haen. 45) saeculi noni, cuius ad supplendum primum folium deperditum saeculo decimo tertio adhibitum est. Haenelius[1] usus est notis manuscriptis Ildefonsi itemque ut videtur Tischendorfius qui edidit omnia quae legere potuit in *Monumentis sacris ineditis*, Lipsiae a. 1860, vol. 3, proll. III, p. XXXIX.XL. text. p. 291—298, facsimile tab. II, num. 3.

[1] Haenel, *Catalogi librorum manuscriptorum* etc. Lipsiae a. 1830, p. 668.669, cf. 666.

W^d: Cantabrigiensis collegii Trinitatis B. VIII. 5.

saec. IX, in 4, membr, frustula 30 ex foliis quattuor, alt. 22 cm, lat. 17 cm; singulis columnis et 24 lineis in singulis paginis; litterae magnae ad dextram inclinatae spiritibus et accentibus ornatae sunt atque notis sive signis musicis rubro; litterae paragraphorum initiales litterarum seriem excedentes insunt; tituli rubro; Amm, non habet Eus sed unaquaeque pagina praebet in margine inferiore tabulam harmonicam ut exempli gratia haec ex folio 5 verso, Mc 8,11 seqq.:

M (ρ)	Α	Ϊ	M (τ)
OH	(ο)		ρξγ
Oθ	ρμθ		ρξδ
Π			ρξε

de quo vide supra, p. 144; capita quae exhibet non usitata sunt, ut 21 ad Mc 8,1, 24 ad Mc 8,13 cf capp Latt ut in codice Amiatino:

continet nonnulla ex *Mc* 7,3.4. 6—8, pleraque 7,30 δαιμόνιον — αρτουσ 8,16, nonnulla ex 9,2.7—9; exciderunt litterae multae; textus nulli plane similis Occidentalem habet colorem.

Detecta sunt folia mense ianuario anni 1857 in tegumento voluminis olim in monte Atho operum Gregorii Nazianzeni; nunc tabulis vitreis inclusa sunt fragmenta. V. cl. Scrivenerus, qui codicem publici iuris facturus erat, iam anno 1864 amicissime cum Tischendorfio codicis apographum communicavit in usum huius editionis. V. cl. B. F. Westcottus, *Canon* (ut supra, p. 131, adn. 1), p. 177.178, edidit Mc 7,31 — 37. Vidi fragmenta anno 1883.

W^e: in Atho monte, in monasterio s. Dionysii
Oxonii collegii aedis Christi, Wakii Gr. MS. 2.

saec. IX, in fol, membr, foll. 10 (7 Ath 3 Oxon); eiusdem indolis atque codex O (cf supra, p. 384):

continet *Io* 2,17—3,8 (Ath) et 4,9—14 (Oxon); similis est codicis O et commentario instructus est, ad quem commentarium numeri λδ′—λθ′ in margine singulis versibus praepositi spectant.

Oxoniensia, anno 1863 a v. cl. Henrico Bradshawio detecta, Tischendorfio monstrata sunt anno 1865 a v. cl. Georgio Guilelmo Kitchinio. In Atho contulit v. cl. P. E. Pusey in usum Alfordii pro N. T. eius editione quarta a. 1859. Oxoniensia vidi anno 1883.

W^{f}: Oxoniensis aedis Christi Wakii 37 (codex Act 192). saec. IX, in 4, membr, fol. 1 (est fol. 237), partim rescr, alt. 20.8 cm, lat. 14.5 cm, coll. 2, ll. 30 (33), litt. 14—18 in lin; litterae maiores columnarum seriem excedunt; ornantur verba spiritibus atque accentibus; ϊ et ϋ inveniuntur; compendia usitata adhibentur; mut:

continet *Mc* 5,16 *το δε αυτοισ οι — ϑαλασσ[αν]* 21.22 *ονοματι — αψωμαι [σ]ωϑη* 28.29 *και εγνω — λαλουντοσ* 35.35 *σου απεϑανεν — το παιδιον* 40; textus non boni notae est.

V. cl. Georgius Guilelmus Kitchinius[1] folium rescriptum esse notavit. V. cl. A. A. Vansittartus legit.[2] Exscripsi anno 1883.

W^{g}: Londin. mus. Brit.; vide infra, p. 439.

W^{h}: Oxon. Bodl.; vide infra, p. 440

X: Monacensis bibliothecae universitatis 30 fol. olim $\frac{1}{26}$. saec. IX exeuntis vel X, in fol, membr, foll. 160, alt. 38 cm, lat. 25 cm; coll. 2, ll. 45 litterae unciales parvae spiritibus et accentibus ornatae sunt; ϊ et ύ scribuntur in initio verborum; punctum simplex adhibetur:

continet *Mt* 5,45 (in commentario) 6,(3—5)6—8.11 (huc usque animadvertit primus editorum fragmenta Tregellesius nisi et fortasse Scholzius) 7,1 *μη κριν. — οπισϑεν* 9,20 9,34 *τι των — η σοι* 11,24 12,9 *και μεταβασ — βασ. αυτου* 16,28 17,14 *και ελϑοντων — εκελευσεν αυ* 18,25 19,22 *ακουσασ — ληστων* 21,13 21,28 *τι δε — απηλϑον* 22,22 23,27 *ακαϑαρσιασ — καταλυϑησεται* 24,2 24,23 *τοτε — παρελϑωσιν* 24,35 25,1 *τοτε — οδοντων* 25,30 26,69 *ο δε πετρ — ουδεν α* 27,2 *Mc* 6,47—16,20 (sed 14,61—64 14,72—15,4 15,33—16,6 periit nonnihil litterarum verborumque, atque deest 16,6 *ϑη ουκ εστιν — γαρ αυτασ* 16,8) *Lc* 1,1 *επειδηπερ — αδυνατησει* 1,37 2,19 *η δε — ϑεου* 3,38 4,21 *ηρξατο — ουτωσ* 10,37 11,1 *και εγενετο — ϑεω* 18,43 20,46 *πρωτοκλησιασ — ϑεον* 24,53 *Io* 1,1 *εν — ο ιησουσ* 2,22 (2,22—7,1 supplevit manus saeculi fere duodecimi) 7,1 *και μετα — διεζωσμενοσ* 13,5 13,20 *αμην — δωρεαν* 15,25 16,23 *εν εκεινη — βιβλια* 20,25 ; ordo est Io Lc Mc Mt etsi folia duo Matthaei Iohannem

[1] Kitchin, *Catalogus codicum mss. qui in bibliotheca Aedis Christi apud Oxonienses adservantur*, Oxonii a. 1867, p. 21[a].

[2] Vansittart, *Journal of philology*, Lond. et Cantabr. a. 1869, vol. 2, p. 241, adn. 1.

praecedunt, sed auctore Scholzio confusa sunt omnia a bibliopego; textui passim interiecti sunt complurium patrum in primis Chrysostomi et Titi commentarii, scripti hi quidem minutis litteris, sed eiusmodi quae teste Tischendorfio conveniant cum codice dialogorum Platonis Oxoniensi scripto anno 895.

„Gerardus Vossius (1577—1649) ad publicandum patribus societatis Jesu communicavit et per R. P. Georg. Boderum Roma misit", ut videtur, Ingolstadium; Landishutum translatus est anno 1803, Monachium anno 1827. Anno iam 1796 edidit in *N. T. Gr.* suo Griesbachius lectiones nonnullas ex Lc et Io, quas Dobrowskius conlegerat ex hoc codice et cum Griesbachio communicaverat. Scholzius contulit; item partem veterem Tischendorfius hieme anni 1844, Tregellesius anno 1846, quorum uterque inter se schedas contulerunt; praeterea nonnullis locis curavit Tischendorfius codicem ab amico denuo examinandum. V. cl. Burgonius perlustravit codicem anno 1872. Scrivenerus exhibet facsimile.[1]

Y: Romanus Barberinus 225.

saec. VIII, in fol, membr, folia sex, (praefixa sunt codici minusculo evangeliorum 392, vide infra, VIII, 1,); litterae unciales raro accentus eosque neglegenter positos habent et interdum carent spiritibus; punctum simplex duplex triplex quadruplex adhibetur, similisque est interpunctio interpunctionis codicis Θ[a] nisi quod Θ[a] quattuor punctorum signum non habet; formae „Alexandrinae" ut Io 16,14 *λημψεται* Io 16,24 *λημψεσθε* insunt; Amm, non Eus; manus recentior deformavit scripturam veterem simplicem atramento recenti fusco sordido:

continet *Io* 16,3 *γνωσαν τον $\overline{πρα}$ — εν τω κηπω* 19,41; textus bonae notae est.

Scholzius[2] primus codicem contulit, neque vero satis accurate descripsit. Tischendorfius anno 1843 principe

[1] Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 3, Cantabrigiae a. 1883, tab. XIII, num. 38.

[2] Scholz, *Biblisch-kritische Reise*, Lipsiae et Soraviae, a. 1823, p. 108.

Barberino examen codicum suorum vix concedente, per paucas dierum duorum horas quod superest exscripsit ediditque in *Monumentis sacris ineditis*, Lipsiae a. 1846, proll. §. 4, p. 13, et text. p. 37—50, (quo loco Io 16,20 legendum est *εισ χαραν* pro *εισ χαρα*), et facsimile tab. III, num. 5.

Z: Dublinensis collegii Trinitatis K. 3.4.

saec. VI, in 4, membr, rescr, foll. 32, olim alt. circ. 27 cm, lat. 20 cm, textus alt. 16 cm, lat. 13 cm, singulis columnis et 20—23 lineis in singulis paginis; membrana tenuis olim ut videtur purpurea erat; litterae unciales magnae simplices spiritibus vel accentibus non ornatae continue scriptae sunt; apostrophus invenitur; punctum simplex usurpatur; ϊ et ϋ , ῦ scribuntur; insunt errores nonnulli ex itacismo, permutatis *αι* et *ε*, *ι* et *ει*; cum nova paragrapho incipit linea nova signata littera initiali maiore quae litterarum seriem excedit; compendia usitata adhibentur; signum > indicat verba ex Vetere Testamento hausta; capp, titl, Amm:

continet *Mt* 1,17 [*πασα*]*ι ουν* — [*τ*]*ον* *ιηλ* 2,6 2,13 *και την μρα* — *παιδιον και τη* 2,20 4,4 *ο δε αποκρι*[*θεισ*] — *καφαρναουμ* 4,13 5,45 [*ουρ*]*ανοισ οτι* — *αφητε τοισ* 6,15 7,16 [*ακαν*]*θων σταφυλ* — [*δ*]*εινωσ βασαν* 8,6 10,40 [*αποστει*]*λαντα με* — *μητε πινω* 11,18 12,43 *οταν δε το* — *μυστηρια τησ βασι* 13,11 13,57 [*εσκαν*]*δαλιζοντο* — *και εκελευ* 14,19 15,13 *ο δε αποκριθεισ* — *προσελθοντεσ οι μαθη* 15,23 17,9 *κ*[*αι*] *κα*[*ταβαινοντων*] — *μοι αυτον ωδε* 17,17 17,26 *αραγε ελευθε*[*ροι*] — *θαλασσησ* 18,6 19,4 *οτι ο ποιησ*[*ασ*] — *ευνουχοι οιτι*[*νεσ*] sec 19,12 19,21 *πωλησον* — *κρινοντεσ* 19,28 20,7 [*αμπε*]*λωνα μου* — [*εστρω*]*ννυον εν* 21,8 21,23 *αυτω διδασκον*[*τι*] — *αποκριθεισ ειπεν* 21,30 21,37 *υστερον δε* — *οι αρχιερ*[*εισ*] 21,45 22,16 *αληθησ ει* — *ο πρωτοσ* 22,25 22,37 *κν τον θν σου* — *ποιειτε λεγουσιν* 23,3 23,13 *ῡμεισ γαρ ουκ* — *ϋμιν γραμματεισ* 23,23 24,15 [*βδε*-]*λυγμα* — *προειρηκα υμιν* 24,25 25,1 [*αυ*]*των εξηλθον* — *ανοιξον η*[*μιν*] 25,11 26,21 *εξ υμων* — *καιρον μεθ' υμω*[*ν*] 26,29 26,62 *μαρτυρουσιν* — *λεγει αυτοισ εκει* 26,71 ; desunt autem multae litterae verbaque multa a bibliopego abscissa ; textus est optimae notae et facit cum ℵ et B et D, praesertim cum ℵ; insunt in codice folia alia rescripta octo saeculi sexti ex Iesaia Graece, undetriginta saeculi noni ex Gregorio Nazianzeno ; scriptione nova saeculi fortasse undecimi eclogae ex operibus patrum variorum continentur.

Litteras veteres detexit anno 1787 Johannes Barrettus qui fragmenta Matthaei edidit in libro, *Evangelium secundum Matthaeum ex codice rescripto collegii ss. Trinitatis iuxta Dublinium*, Dublinii a. 1801, sed parum recte confecta sunt facsimilia quae Barrettus exhibet, neque carebat ipse textus erroribus. Anno 1853 mensibus octobri et novembri restauravit Tregellesius[1] chemicis litteras quae evanuerant invenitque pauca quae Barrettum latuerant. Haec notavit in exemplario Toddiano editionis Barretti, et Toddius collegii Trinitatis bibliothecarius, qui ipse posthac novam editionem facere voluit, nonnulla cum Tischendorfio communicavit editionem N. T. Gr. septimam edente. Tregellesius edidit nova quae invenerat in libro, *The Dublin codex rescriptus, a supplement*, etc., Londinii a. 1863 paginis octo.[2] Denique mense maio anni 1880 publici iuris factus est liber, *Par palimpsestorum Dublinensium. The codex rescriptus Dublinensis of St. Matthew's gospel (Z). . . . a new edition revised and augmented*, Londinii a. 1880, a v. cl. T. K. Abbotto, socio collegii Trinitatis professoreque in universitate Dublinensi. Dolendum est quod facsimilia ista etsi purgata erroribus iterum eduntur; addidit attamen v. cl. Abbottus signa et litteras plus quam quadringentas quae Tregellesium effugerant. Praeterea insunt in libro fragmenta ex Iesaia atque folium Dublinense codicis Latini Palatini. Facsimilia tria omni numero perfecta scripturarum indolem exhibent. Vidi a. 1883.

Γ: { Oxoniensis Bodleianus Auct. T. infra II. 2.
Petropolitanus Caesareus Muralti XXXIII.

sacc. IX vel X, in 4, membr, foll. 257 (Oxon 158, Petrop 99), singulis columnis et 24 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae continue scriptae ad laevam inclinatae spiritibus et accen-

[1] Tregelles, *An account of the printed text of the Greek N. T.*, Londinii a. 1854, p. 166—169.

[2] Cf Tregellesium, *Journal of sacred literature and biblical record*, series nova, vol. 2, a. 1863, p. 299—304, et E. H. Hansellium (ut supra, p. 358) in appendice.

tibus ornatae sunt, quibus signis manus recens alia neglegenter addidit; crux rubra pro puncto usurpatur; compendia usitata adhibentur; nulli errores ex itacismo; habitus scripturaque quales codicis K; capp-tab, titl, Amm, Eus, lect, mus:

continet evangelia; desunt *Mt* 5,32 — *οταν δε νη* 6,16 6,29 *των* [30] *ει δε* — *λογουσ του* 7,26 8,27 *τεσ ποταποσ* — 9,6 21,19 *εισ τον αιωνα* — *επτα αδελφοι* 22,25 *Mc* 3,34 *κλω τουσ* — *εν καιρου* 6,20

Oxonii sunt: Mt 6,16—29 7,26—8,27 12,18—14,15 20,25—21,19 22,25—23,13
Mc 1,1—3,34 6,21—16,20
Lc integer
Io 6,14—8,3 15,24—19,6

Petropoli sunt: Mt 1,1—5,31 9,6—12,18 14,15—20,25 23,13—28,20
Io 1,1—6,13 8,3—15,24 19,6—21,25;

folia decem extrema Lucae quamvis madore male affecta plene legit Tischendorfius; textus eiusdem fere indolis est atque textus codicum EFGHKMSUV, saepius autem his consentit cum codicibus antiquioribus et tuetur locis nonnullis lectiones proprias.

Ex subscriptione sub finem evangelii Iohannis: *ἐτελειώθη ἡ δέλτοσ αὕτη μηνὶ νοεμβρίω κ̄ζ̄ ἰνδ. η̄ : ἡμέρα ε̄ : ὥρα β̄* ∴ conlegit Tischendorfius codicem anno 844 exaratum esse, quo solo octavae indictionis anno inter annos 800 et 950 incidit dies Iovis in diem 27 mensis novembris;[1] esse vero saeculi decimi v. cl. Gardthausenius pro certo affirmat, fortasse anno 979 exaratum credit.[2] Nactus est codicem Tischendorfius in monasterio orientali, partem Oxoniensem anno 1853 (bibliothecae Bodleianae anno 1855 venum datam), Petropolitanam anno 1859. Totum contulit Tischendorfius, partem Oxoniensem etiam Tregellesius. Vide Tischendorfium, *Anecdota*, Lipsiae a. 1855, p. 5.6 cum facs. tab. I, num. IV, et *Notitia*, Lipsiae a. 1860, p. 53, num. 8. Oxoniensia vidi anno 1883.

[1] Vide Antonium Pilgramium, *Calendarium chronologicum medii potissimum aevi monumentis accommodatum*, Viennae a. 1781, p. vii. 11. 105.

[2] Gardthausen, *Griechische Palaeogr.* Lipsiae a. 1879, p. 159. 344.

Δ: Sangallensis 48 Graeco-Latinus interlinearis.
saec. IX exeuntis (X Pal. soc.), in 4, membr, foll. 197, alt. 22.8 cm, lat. 18.5 cm, textus alt. circa 17 vel 18 cm, lat. circa 12 vel 13 cm; singulis columnis et 17—28 lineis in singulis paginis; Rettigius posuit codicem a manibus variis scriptum esse, nihil attamen obstat quin a manu unica exaratus sit, ea scilicet quae G^paul scripserit; litterae unciales Graecae crassae et inelegantes sunt, Latinae minusculae; Graecae spiritibus (Mc 3,20 apud Rettigium ὁ) vel accentibus non ornatae habent tamen nonnunquam ad vocalem initialem in primis ubi asper adhibendus erat lineam suprapositam ίνα ίδου ίδων ; ι ϊ ἰ ὑ ϋ ὐ ita saepe ; signum ⊥ hic illic vocali additur; post verba singula Graeca saepe adhibitum est punctum simplex ut in G^paul, vide supra, p. 112; signum > > > implet spatia vacua, vide supra ad ℵ, p. 345; litterae maiores in mediis lineis ut apud G^paul docent codicem ex codice stichis exarato exscriptum esse, vide infra, p. 426; verba saepe male divisa sunt; litterae N et Π, Z et Ξ, T et Θ, P et littera R Latina, aliae passim confusae sunt a scriba magis Latinis quam Graecis litteris adsueto; litterae maiores coloribus variis turpantur; Hieronymi epistula ad Damasum, Eus-tab, capp-tab, titl, Amm, Eus, tituli litteris magnis textui saepe insunt:

continet evangelia Graece et Latine; deest *Io* 19,17 *σταυρον* — *ουδεν* 19,35 ; notae margini adscriptae Godeschalcium (mortuum a. 866) et seriore manu Aganonem (mortuum a. 941) nominant; Marcus textum codicibus ᐧ CL propiorum Mt Lc Io habet, in quibus lectiones coloris antiquioris rarissime supersunt; textus Latinus versionis saltem plerumque Vulgatae est, passim autem ita ad Graeca conformatus ut usum criticum vix habeat.

In Europa occidentali fortasse in ipso monasterio s. Galli a scriba vel scribis ut videtur Hibernis saeculo nono scriptus, unum volumen cum G^paul videtur fecisse; hoc Tregellesius eo confirmavit quod folia manu eadem seriore scripta in utroque invenisset. Primus inspexit Martinus Gerbertus anno 1773. Optime edidit Rettigius anno 1836, *Antiquissimus quatuor evangeliorum canonicorum codex Sangallensis Graeco-Latinus interlinearis nunquam adhuc collatus. Ad similitudinem ipsius libri manu scripti accuratissime delineandum et lapidibus exprimendum curavit H. C. M. Rettig*, Turici a. 1836, in 4, p. liv, 429.

Tregellesius et Tischendorfius codice denuo inspecto fidem editionis Rettigianae confirmaverunt. Facsimile invenitur apud *Paleographical society*, pars 11, num. 179.

Θ^{a}: Lipsiensis Tischendorfianus I. bibliothecae universitatis. saec. VII (?), in 4, membr, foll. 4, singulis columnis et 20 lineis in singulis paginis; membrana admodum subtilis est, folium nullum ab omni parte salvum; margines maxima ex parte a tineis exesae sunt; reliquiae prorsus fragiles inter tabulas duplicatas vitreas conservantur ut facilius legantur sine detrimento; scriptura elegans simplex scripturae vetustissimorum codicum eo dissimilis est quod formas longas et ad dexteram inclinatas praebet litterarum ε ϑ ο σ; Tischendorfio autem teste propter formam antiquiorem litterae δ et propter lineam mediam litterae ϑ nondum litterae corpus excedentem videtur scriptura non post saeculum septimum exaratum; spiritus aliquot posuit ipsa manus prima; accentus addiderunt correctores duo; triplex puncti usus ad summam mediam imam litteram observatur, praeterea usurpantur puncta duplicata et triplicata pro locorum natura; capp, Amm, Eus:

continet *Mt* 12,17—19.23—25 (13,46—55 panni sunt) 14,8 *πτιστου· και — ο δε ειπεν ελ* 14,29 15,4 *λεγων τιμα — αμφοτε* 15,14; textus, quantum ex exiguae materie noscitur, est bonae notae: Mt 14,10 habet *ιωαννην* sine articulo cum ℵ*BZ, 14,12 *αυτον* cum ℵ*B, 14,22 omittit *ο ιησουσ* cum ℵBC*DIPΔ.

Ex Oriente Lipsiam translatus est a Tischendorfio anno 1845 et ab eo editus in *Monumentis sacris ineditis*, Lipsiae a. 1846, proll. § 2, p. 9.10, text. p. 1—10 cum facsimili tab. I, num. 1, verss. Mt 12,17—19.23—25 additis in *Monumentis sacris ineditis, novae collectionis*, Lipsiae a. 1857, vol. 2, p. XXXXVI et 321. Fragmenta Mt 12,17—19.23—25 neque in bibliotheca universitatis neque in schedis Tischendorfii invenire potui.

Θ^{b}: Petropolitanus caesareus Muralti XI. saec. VII, in 8, membr, foll. 6, binis columnis et 23 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae spiritibus vel accentibus non ornatae, nisi linea hic illic transversa ut in F^{paul} et G^{paul} spiritus est ut *ἡμερα*; ϊ et ϋ scribuntur in initio verborum; videtur triplex puncti usus observari, neque desunt puncta duplicata et triplicata; litterae maiores usurpantur praesertim ad initium sectio-

num; scriptum est Mt 22,21 *κεσαρoσ κεσαρι* , sed errores ex itacismo rari sunt; Amm et Eus minio:

continet *Mt* 22,16 *διδασ[καλε] — ο[υ]δε τουσ* 23,13 *Mc* 4,24 *[προστεθη]σεται υμιν — και λεγει* 4,35 5,14 *και απηγγειλαν — ινα ελ[θων]* 5,23 ; multa nondum ex tegumento soluta hucusque legi non potuerunt ; textus non est primae notae.

Ex Oriente anno 1859 Tischendorfius Petropolim transtulit, *Notitia editionis codicis bibliorum Sinaitici*, Lipsiae a. 1860, p. 50.

Θ^c: { Petropolitanus caesareus fol. 1. Muralti XII.
Porfirianus Chiovensis fol. 1.

saec. VI, in fol, membr, folia duo ex duobus codicibus, singulis columnis et 18 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae quales in codice N accentibus prima manu ornatae non sunt, sed habet folium Porfirianum spiritus et apostrophum, manus secunda addidit accentus, et folium Petropolitanum ter spiritum lenem exhibet ubi tamen asper exspectandus erat; punctum simplex et duplex, et bis in folio Petrop. comma usurpantur; ϊ et ϋ ita; litterae maiores hic illic adhibentur, neque solum ad sectionum initium; folium Petrop. habet Amm et Eus minio:

continet folium Petrop. *Mt* 21,19 *χρημα η συκη — εν ποια* 21,24 et folium Porfirianum *Io* 18,29 *γοριαν φερετε — σε εμοι* 18,35 sed ex his exscissa sunt nonnulla; textus est bonae notae.

Folium Petropolitanum ex Oriente Tischendorfius transtulit anno 1859, Porfirianum v. cl. Porfirius antehac, cf Tischend. *Notitia* (ut ad Θ^b), p. 50.

Θ^d: Petropolitanus caesareus Muralti XXII.

saec. VII vel VIII, in 4, membr, folium dimidium, binis columnis in singulis paginis, lineae $8^1/_2$ uniuscuiusque columnae supersunt; litterae unciales magnae neque spiritus neque accentus a prima manu habent teste Tischendorfio, qui primo de hac re dubitaverat; punctum simplex et puncta duplicata usurpantur; ϊ et ϋ ita in initio verborum; litterae maiores adhibentur hic illic:

continet *Lc* 11,37 *αριστηση — προ του* 38 39 *[πο]νηριασ — [ελεη]μο[συνην]* 41 42 *και την αγαπην — [αγα]πατε* 43 44 *[ου]κ οιδασιν — υβριζεισ* 45.

Ex Oriente Petropolim anno 1859 transtulit Tischendorfius, *Notitia* (ut ad Θ^b) p. 50.

Θ^e: Porfirianus Chiovensis.

saec. VI, in fol, membr, folium dimidium, singulis columnis in singulis paginis, supersunt $8^1/_2$ lineae; litterae unciales magnae

ut in codice N; punctum simplex usurpatur; spiritus ter invenitur; semel stat *ι* in *καιαφα*; compendia usitata adhibentur; Amm:

continet *Mt* 26,2 *πασχα — τον ιν* 4 7 *εχουσα — πτωχοισ* 9; textus est bonae notae et aliquoties cum ℵBDL consentit. Contulit Tischendorfius.

Θ^f: Porfirianus Chiovensis.

saec. VI, in 4, membr, folia quattuor, binis columnis et 25 lineis in singulis paginis; scriptura eluta est ut codex rescribi posset; litterae magnae unciales nec spiritibus neque accentibus ornatae sunt; punctum simplex usurpatur; $\bar{\iota}$ et $\bar{\upsilon}$ ita ut *ῡιον*, *πρωῑ*; litterae maiores ad initium sectionum positae sunt; errores ex itacismo insunt; Amm:

continet *Mt* 26,59 *τεροι και το συνεδριον — ουκ οιδα ουδε επι* 26,70 27.44 *το δ αυτο — μαρια η μαγδαλη* 27,56 *Mc* 1,34 *οτι ηδεισαν* — (exciderunt nonnulla ad 2,4 et 7 et 9.10 et 12) — [*ο*]*υτωσ* 2,12. Contulit Tischendorfius.

Θ^g: Porfirianus Chiovensis.

saec. VI, in fol, membr, fragmentum folii quod folium binas columnas in singulis paginis habuit; habet quaeque pagina fragmenti lineas 13½; litteras unciales magnas non ornavit spiritibus vel accentibus prima manus nisi fortasse tribus locis; *ι ϊ* ita in initio verborum; apostrophus, punctum simplex, puncta duplicata usurpantur; compendia usitata adhibentur; littera maior ad sectionis cuiusque initium stat; Amm, Eus:

continet *Io* 6,13 [*κλα*]*σματων — χομενοσ εισ την κοσμον* 14 6,22 [*συν*]*εισηλθεν τοισ — οτι ισ ουκ εσ* 24; textus est primae notae. Contulit Tischendorfius.

Θ^h: Porfirianus Chiovensis.

saec. IX vel X, in 4, membr, foll. 3, singulis columnis Graecis, singulis columnis Arabicis minus latis, et 16—19 lineis in singulis paginis; habet spiritus et accentus a prima manu; *ϊ* ita in *ϊωαννου ϊδιαν*; litterae maiores adhibentur hic illic; videtur triplex puncti usus observari; titl:

continet *Mt* 14,6 *γενεσίων δε αγομένω̄. — εισ ερημο̄.* 14,13 (exciderunt litterae nonnullae) 25,9 *απεκρίθησαν — εν αυτοισ και εποίη* 25,16 25,41 *ἐισ τὸ πῦρ — λογουσ τουτουσ.* 26,1. Contulit Tischendorfius.

Λ: Oxoniensis Bodleian. Misc. 310 vel Auct. T. infra I. 1.

saec. IX, in 4, membr, foll. 157, binis columnis et 23 lineis in singulis paginis, litterae unciales minores inelegantes inclinatae

spiritibus et accentibus ornatae sunt; capp-tabb, capp, titl, Amm, Eus, lect; subscriptiones quales in codicibus 20.157.164.262.300. 376.428.565 et quod in primis notandum est 566 (vide supra, p. 339):

continet *Lc* et *Io* ; ante Lc superest subscriptio ad Mc ; insunt scholia partim litteris uncialibus scripta plurimi aestimanda (vide supra vol. 1, p. 828 ad Io 7,53 ff.) et quae quater ad *το ιουδαικον* (evangelium secundum Hebraeos, ut videtur) spectant; textus est eiusdem generis cum textibus codicum EFGHKMSUVΓ sed praestantior et passim magna lectionis singularitate conspicuus, id quod testantur lectiones quae sequuntur a Tischendorfio notatae — ad Ioh 5,1—36 quinquies plenam codicum uncialium auctoritatem confirmat, pluribus locis cum ℵ etc, vel cum A etc, vel cum B etc, vel cum C etc facit, aliis vel D solum socium, vel A, vel EM, vel C*LD solos socios habet „semel (v. 14) socios non habet nisi F et Coptum. Versu 36 confirmat codicum ABEGM lectionem *μειζων* pro *μειζω*; v. 18 Copto socio *ελυσεν* et paucis comitibus *ἀλλ᾽ ὅτι* habet. Denique versu 1 pro vulgata lectione [*η*] *εορτη των ιουδαιων* lectionem maxime notabilem omnium solus habet: *η εορτη των αζυμων*. Idem codicis ingenium probatur Luc 3,19—36.“ Praeterea Λ et codex 262 in subscriptionibus consentiunt; item „saepe in lectionibus haud vulgaribus, quemadmodum Ioh 1,28 *βηθεβαρα* cum 346, soli vero 4,31 *παρεκαλουν*, Lc 6,33 *αυτο*, et 37 *καταδικάσητε* habent; item accedente uno 21,21 verba *και οι εν μεσω αυτ. εκχ.* omittunt“.

Anno 1853 a Tischendorfio ex Oriente allatus deinde Oxonium translatus,[1] videtur codex pars posterior codicis 566 (quem vide infra, VIII, 1) esse, nam forma, subscriptionibus, scriptura scholiorum, fortasse aliis inter se consentiunt. Vidi anno 1883. Codex quem eodem siglo Tischendorfius anno 1849 insigniverat posthac evangeliarium esse agnovit; vide infra VIII, 5 (1), Evrm 312.

Ξ: Zacynthius Londinensis societatis biblicae 24.

saec. VIII, in fol, membr, reser, foll. 86, triaque semifolia, alt. 35.6 cm, lat. 28 cm, membrana crassa est; litterae textus unciales magnae, commentarii sive catenae litterae compressae plerumque spiritibus vel accentibus non ornatae sunt; litterae maiores

[1] Tischendorf, *Anecdota sacra et profana*, Lipsiae a. 1855, p. 4.5 et facsimile tab. I, num. III.

seriem litterarum excedentes passim paragraphis praesunt: apostrophus usurpatur ut *αβρααμ᾽ ιλημ᾽ ισαακ᾽* ; habet ϊ ϋ ; punctum ad summam litteram adhibetur; compendia usitata inveniuntur; titl; capitum divisio est eadem atque in codice B,[1] vide supra p. 359.

continet *Lc* 1,1—9.19—23.27.28.30—32.36—66.77—2,19. 21.22.33—39 3,5—8.11—20 4,1.2.6—20.32—43 5,17—36 6,21—7,6.11—37.39—47 8,4—21.25—35.43—50 9,1—28 32.33.35.41—10,18.21—40 11,1.2.3.4.24—30.31.32.33 cum catena uberrima ex Origene Chrysostomo Cyrillo aliis estque codex vetustissimus omnium qui catenam habent; textus est optimae notae consentitque mirabilem in modum cum codicibus vetustissimis, de qua re accuratissime tractavit v. cl. Scrivenerus:[2] exempli gratia, facit cum ℵB sexies, ℵBC vicies, ℵBD quinquagies quater, ℵBL quinquagies quinquies; scriptura posterior ad evangeliarium saeculi fere decimi tertii pertinet, ita ut, id quod rarissime evenit, verbis biblicis erasis membranae iterum sermone biblico rescriptae sint.

Ex nomine Severi scripto et iterum eraso suspicari coeperat Tregellesius codicem ante annum 536 scriptum esse, quo anno Monophysitismus damnatus et librorum Severi crematio decreta eorumque possessio vel scriptio prorsus vetita est; rectius tamen videbat catenae scripturam quae a prima manu est saeculum potius octavum indicare. In insula Zacyntho (unde Zacynthius) anno 1820 accepit v. cl. Colin Macaulaius codicem a principe Comuto, acceptumque proximo anno Londinii societati biblicae (British and Foreign Bible Society) donavit. Anno 1845 codicem inspexit Scholzius, sed de legendo desperavit; deinde anno 1853 vidit v. cl. Paulus de Lagarde,[3] quo auctore textum eius biblicum magno cum labore eruit et edidit v. cl. Tregellesius *Codex Zacynthius . . . deciphered,*

[1] Vide Tischendorfius, *N. T. Vaticanum*, Lipsiae a. 1867, p. xxx et *N. T. Gr. ex Sinaitico codice*, Lipsiae a. 1865, p. lix.

[2] Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 3, Cantabrigiae a. 1883, p. 156.

[3] Lagarde, *De Novo Testamento ad versionum orientalium fidem edendo commentatio*, Lipsiae a. 1857, p. 1.2, et *Gesammelte Abhandlungen*, Lipsiae a. 1866, p. 87.88.

transcribed, and edited, Londinii a. 1861, cum facsimili; textum codicis o (cf supra, p. 384) in app. subiecit. Vidi Ξ anno 1883.

Π: Petropolitanus caesareus Muralti XXXIV.

saec. IX, in 4, membr, foll. 350, singulis columnis et 21 lineis in singulis paginis; litterae unciales ad dexteram inclinatae habent spiritus et accentus a prima manu; triplex puncti usus ad summam mediam imam litteram observatur; ϊ et ϋ ad initium verborum sic scribuntur; compendia usitata adhibentur; capp-tab, Amm, Eus: continet evangelia; desunt *Mt* 3,12 *αυτου εισ την — ουρανων* 4,17 19,12 *δια την βασιλειαν — αμπελωνα* 20,2 [*Mc* 16,18 *εξουσιν — αμην* 20 suppleta sunt minusculis litteris saeculi fere duodecimi] *Lc* 1,76 [*κληθη*]*ση — προσ αυτουσ* 2,18 [4,9 *ενθεν κατω — λιθον τον* 11 4,16 *κατα το ειωθοσ — αυτω βι* 17 scripta sunt in charta ante hos centum annos litteris minusculis] *Io* 6,15 [*ποιη*]*σωσιν — πω*[*ποτε*] 35 8,6 [*κατω*]*κυψασ — τεκνα* 39 9,21 *αυτον ερωτησατε — φωνησ* 10,3 [21,22 (*συ*) *ακολουθει — αμην* minusculis litteris saeculi XII scripta]; textus qualis codicum EFGHKMSUVΓΛ, sed plerisque eorum melior, facit saepe cum codice K; multa in margine emendata sunt a manu posteriore; ad Io 5,4 et 8,3 seqq. positi sunt asterisci; in Marci evangelio sunt numeri ultimi ad 16,9 ἀναστὰσ δὲ sect. $\overline{\sigma\lambda\delta}$ et can. $\overline{\eta}$.

A viro nobili Graeco Smyrnensi nomine Parodi postquam codex annos fere centum in bonis gentis suae manserat, auctore Tischendorfio, imperatori Russiarum dono datus est anno 1859. Transcripsit Tischendorfius.

Σ: Rossanensis in curia archiepiscopali.

saec. VI, in fol, membr, purpureus, foll. 188, alt. 30,7 cm, lat. 26 cm, in quinionibus, binis columnis et 20 lineis in singulis paginis; litterae unciales argenteae (nisi quod lineae tres primae uniuscuiusque evangelii aurum pro argento habent) magnae nec spiritibus neque accentibus ornatae continue scriptae sunt; punctum simplex adhibetur; litterae aliis maiores litterarum ordinem excedentes paragraphorum initia significant; compendia usitata inveniuntur; formae „Alexandrinae" ubique occurrunt; errores ex itacismo abundant; Carp (Eus-tab exciderunt), capp-tab, titl, Amm, Eus, haec Carp etc scripta sunt litteris uncialibus minoribus eiusdem tamen ut videtur saeculi; pict, mut; similitudinem quandam habet cum codice Turicensi psalmorum[1];

[1] Tischendorf, *Mon. sacr.* Lips. a. 1849, vol. 4, p. 1—223.

continet *Mt* et *Mc*; desunt *Mc* 16,14—20; textus mixtum neque adeo bonum colorem habet consentitque saepe cum Α Δ Π saepissime cum Ν; pauca correxit prima manus; tabulae pictae, quarum non nisi octo folia hodie exstant, omnibus aliis quae res evangelicas illustrant vetustiores sunt.

Viri clarissimi Oscarus de Gebhardt et Adolfus Harnackius codicem e tenebris protraxerunt anno 1879 et notitiam[1] codicis cum facsimili anno 1880 ediderunt.[2] Anno 1883 publici iuris fecit v. cl. Gebhardtius codicis textum: *Die Evangelien des Matthäus und des Marcus aus dem Codex purpureus Rossanensis*, Lipsiae a. 1883, p. liv, 96 in octavo.

2.

AD ACTUS ET EPISTULAS CATHOLICAS.

Pertinent ad Act Cath sedecim codices unciales, ex quibus tres ℵAB Act Cath sine lacuna praebent. Praeterea continent:

EP: Act fere integros
CDHL: maximam Act partem
$F^aGG^bI^{2.5.6}$: fragmenta Act pauca
et KL: Cath integras
CP: maximam Cath partem.

[1] Gebhardt et Harnack, *Evangeliorum codex Graecus purpureus Rossanensis*, Lipsiae a. 1880, cum facsimilibus. Cf vv. cll. A. I. T. Jonker, *Studiën*, Groningae a. 1880, vol. 6, p. 405—412; Zucker, *Göttingische gelehrte Anzeigen*, Gottingae a. 1881, fasc. 30, p. 938—954; Lamprecht, *Jahrbuch des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinland*, Bonnae a. 1880, fasc. 69, p. 90—98; S. A. Usow, *Die Miniaturen zu dem in Rossano entdeckten Evangeliencodex aus dem 6. Jahrh.* Moscuae a. 1881.

[2] V. cl. Ludovicus Duchesnius, professor Parisiensis, *Bulletin critique*, Parisiis die 15 mensis aprilis anni 1881, vol. 1, p. 451, adn. 1, scripsit codicem novum purpureo-argenteum Matthaei et Marci exstare. Litteris amicissimis die 4 mensis iulii anni 1881 me certiorem fecit vir clarissimus codicem a viro docto nondum exploratum esse et illo tempore prorsus inaccessum esse.

Saeculorum sunt:

ℵB . . . . . . quarti
ACI² . . . . . quinti
DE . . . . . . sexti
$F^aGI^{5.6}$ . . . . septimi
G^bHKLP . . . noni

ℵ: Sinaiticus Petropolitanus
saec. IV; vide supra, p. 345: continet Act Cath.

A: Alexandrinus Londinensis
saec. V; vide supra, p. 354: continet Act Cath.

B: Vaticanus Romanus
saec. IV; vide supra, p. 358: continet Act Cath.

C: Ephraemi Parisiensis
saec. V; vide supra, p. 366:

continet *actuum* 1,2 *πνευματοσ* — *εισ την* 4,3 5,35 *ειπεν δε* — *και νεκρων* 10,42 13,1 *οσ μαναηɴ* — *εν ειρηνη* 16,36 20,10 *λων αυτου* — *αι θυραι* 21,30 22,21 *και ειπεν* — *προσ τον χιλιαρ* 23,18 24,15 *πιδα εχων* — *απειθησ τη* 26,19 27,16 *φησ ην αραντεσ* — *ουκ ειασεν* 28,4 et *epistularum catholicarum Iac* 1,1 [*ι*]*ακ*[*ωβοσ*] — *πολεμειτε* 4,2 *1 Pe* 1,2 *πνευματοσ* — *νεκρουσ* 4,6 *2 Pe* 1,1 *χαρισ υμιν* — *εκ του θεου* *1 Io* 4,2 *3 Io* 3 *εχαρην* — *ονομα* 15 *Iud* 3 *αγαπητοι* — *αμην* 25.

D: Bezae Cantabrigiensis
saec. VI; vide supra, p. 369:

continet *Act*; desunt 8,29 *προσελθε* — *εφαγον* 10,14 21,2 *επιβαντεσ* — *ιουδαιασ* 10 21,15 *ιεροσολυμα* — *παντεσ τε* 18 (cum Usserius Millius Wetstenius Dickinsonius [1732] lectiones varias hic exhibeant, folii partem inter 1732 et 1793 abscissum esse liquet) 22,10 *ων τετακται* — *συνευδοκων* 20 22,29 *οι μελλοντεσ* — *ακωλυτωσ* 28,31 Graece tantum; desunt Latine 8,20—10,4 20,31—21,2 21,7—10 22,2—10 22,20—28,31. Olim comprehendit codex hic epistulas catholicas, quarum versus pauci 3 Io 11—15 Latine exstant. Ex subscriptione „epistulae iohanis iii explicit incipit actus apostolorum" colligitur ordinem fuisse Evv Cath Act, et epistulam Iudae vel inusitato loco stetisse vel defuisse.

E: Oxoniensis Bodleianus Laudianus 35 olim F. 82 Graeco-Latinus.

saec. VI exeuntis, in 4, membr, foll. 227, alt. 27 cm, lat. 22 cm, binis columnis 23.24.25.26 lineis in singulis paginis;

textus Latinus ad sinistram honoris gratia ponitur; stichi brevissimi singulorum binorum trinorum verborum Latine et Graece inter se consentientium hoc modo Act 17,18:

CUMEO	ΑΥΤΩ
ETQUIDAM	ΚΑΙΤΙΝΕΣ
DICEBANT	ΕΛΕΓΟΝ
QUIDVULT	ΤΙΑΝΘΕΛΟΙ

membrana crassa est; pluribus paginis litterae evanescentes novo atramento renovatae sunt manu quadam recentiore; litterae maiores crassioresque quam in ℵBA, minores quam in N, potius vero quales in PR accentibus non ornatae sunt, neque separantur duo vel tres verba in eadem linea; ad initium verborum habet *υ* fere semper spiritum asperum vel lineam vel puncta duplicata et *ι* plerumque puncta duplicata ut *ὑ ῡ ϋ ϊ*; sunt hic illic litterae maiores ubi nova res incipit; compendia verborum usitata adhibita sunt; confunduntur saepissime *ει* et *ι*, *αι* et *ε* inter se, rarius *οι* et *υ*, passim *ο* et *ω*; litterarum adsimulatio neglegitur ut in *ενκοπτω*, *συνλημφθεντα*:

continet *actus;* desunt nunc 26,29 *ευξαιμην — λεγων* 28,26, quae Bezae tempore non defuisse inde apparet quod Beza locos tres Latine duo ex capite 27 unum ex capite 28 laudat, sed defuerunt iam anno 1675; textus Graecus proprietate ac bonitate lectionum admodum insignis[1] iniuria Latinizare dicitur a Wetstenio aliisque; contra textus Latinus non Vulgatae versionis ubique revocatur ad Graecum etsi non est interpretatio huius textus Graeci, praeterea accedit textus Latinus Hieronymi multo propius ad hunc quam ad textum Latinum codicis D Cantabrigiensis; tres manus correxerunt codicem — quorum una est fortasse *διορθωτοῦ* sed videtur esse prima, — E[2] ut Act 13,44 fortasse circa finem saeculi sexti (?) correxit multa addiditque in fol. 226 symbolum apostolicum Latine, — E[3] fortasse saeculo septimo correxit nonnulla et apposuit notationem capitum sive titulorum quae neque cum capitulatione, ut dicunt, Amiatina neque cum Fuldensi congruit, scilicet *am* habet capita 70, *fuld* capita 74; mutilus est codex noster, sed titulus LVIII est Act 26,24 = *am* LXVI vel *fuld* LXXI.

[1] Textus similis textus huius codicis invenitur in codice Act 218.

In Occidente fortasse in Sardinia ipsa exaratus manu cuiuspiam qui Graeca emendatius quam Latina scribebat, erat codex olim in Sardinia, teste manu posteriore quae sub finem libri edictum Flavii Pancratii ducis[1] Sardiniae addidit: *Φλ[αυιοσ] πανκρατιοσ συν θεω απο επαρχων δουξ σαρδινιασ δηλα ποιω τα υποτεταγμενα κ. τ. λ.*, nominatim occurrunt etiam Gregorius diaconus, Iohannes Caramalus, Eupraxia diaconissa, Balb[2] femina *ἡ σοφή* dicta. Serius in Angliam translatus est. Millius,[3] Wetstenius,[4] Woidius[5] tantum non demonstraverunt Bedam Venerabilem (mortuum anno 735) codice hoc usum esse in libro Retractationis in actus, nam omnes quas notavit lectiones variantes (plus quam 70) in hoc codice eoque saepe solo reperiuntur. Bed^{gr} signatae sunt Bedae lectiones quamquam Beda Latina tantum ex Graecis versa adscripsit atque re vera e versione codicis magis quam e Graeco codicis textu pependisse videtur. Laudii (unde Laudianus) archiepiscopi Cantuarensis et cancellarii universitatis Oxoniensis fuit, cuius donatione multis cum aliis codicibus universitati anno 1636 cessit. Post Bedam primus ut videtur adhibuit Fellius codicem in N. T. Gr. editione (cf supra, p. 222) ubi B Bodleianum designat. Contulit codicem Millius[6] cui erat Laud. 3. Anno 1715 edidit

[1] Duces Sardiniae praefuerunt annis 534—749.

[2] Tischendorf, p. xx scribit *βαλβαδ*, sed codex praebet *βαλβ.*; post *βαλβ.* addidit manus posterior signa duo vel litteras duas.

[3] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster. Amstelodami a. 1710, proll. paragr. 1022—1026.

[4] Wetstein, *N. T. Gr.* Amstelaedami a. 1752, vol. 2, p. 450.

[5] Woide, *Notitia codicis Alexandrini*, ed. a Gottlieb Lebrecht Spohnio, Lipsiae a. 1788, p. 156—160; sub finem libri exstant facsimilia duo ex hoc codice.

[6] Mill, *ut supra*, proll. paragr. 1439—1441.

Thomas Hearnius[1] neque vero satis accurate. Sabatarii[2] liber Latina huius codicis ex Hearnio hausta exhibuit anno 1749. V. cl. Eduardus H. Hansellius[3] anno 1864 cum facsimili unius paginae textum Graecum codicis nimis vitiose edidit. Tischendorfius curavit Hearnii editionem exscribendam et hanc cum codice contulit anno 1854 et iterum anno 1865 unde anno 1870 codicem edidit in *Monumentis sacris ineditis*, vol. 9, cum facsimili.[4] Vidi anno 1883.

F[a]: Coislinianus Parisiensis,
saec. VII: vide supra, p. 375:
continet *actuum* 4,33.34 9,24.25 10,13.15 22,22.

G: Petropolitanus caesareus Muralti XVII.
saec. VII, in 8, membr, folium unum; lineis 21 in singulis paginis; mutilum in summo folio et utrisque marginibus; praeterea exciderunt hic illic litterae; litterae unciales crassiores spiritibus vel accentibus non ornatae sunt; ι et υ initiales habent puncta duplicata sic *ϊεροσ*, *ϊωαννησ*, *ϋπαρχων*; interpunctio exhibet punctum simplex puncta duplicata, et crucem)+(ad 3,1 :

continet *Act* 2,45 [*επιπ*]*ρ*[*ασκον και*] *διεμερ*[*ιζ*]*ον* — *αλλομενοσ* 3,8; 2,47 et 3,1 *επι το αυτο*: + *πετροσ δ*[*ε*] consentit cum אABC et ad 3,7 [*ηγειρ*]*εν αυτον*.

Fragmentum ex Oriente Petropolim secum translatum Tischendorfius magna cum difficultate ex tegumento codicis Syriaci ligneo solvit; vide Tischendorfium, *Notitia editionis codicis bibliorum Sinaitici*, Lipsiae a. 1860, p. 50, „quintum." In Tregellesii (Hortii Streanii) prolegomenis est G[a].

[1] Hearne, *Acta apostolorum Graeco-Latine . . . e codice Laudiano* . . . Oxonii a. 1715, in 8, p. xii, 320 (facs. p. ix); non nisi exemplaria 120 expressa.

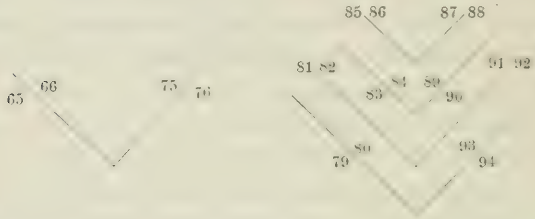
[2] Sabatier, *Bibliorum s. Latinae versiones antiquae*, Parisiis a. [1749]1751, vol. 3, part. 1, p. 493—588.

[3] Hansell, vide supra, p. 358.

[4] Extat etiam facsimile apud Astlium, *Origin and progress of writing*, Londinii a. 1784 et 1876, tab. iv; et apud Scrivenerum, *Intr.*[3] Cantabr. a. 1883, tab. x, num. 25; et apud vv. cll. E. A. Bondium et E. M. Thompsonium, *Palaeogr. society*, pars 1—8, Londinii a. 1873—1878, num. 80.

G^b: Vaticanus Romanus 9671.

saec. IX (?), in fol, membr, rescr, fol. 5, col. 1, ll. 22, litt. 16—21 in lin, litterae unciales inclinatae spiritibus accentibus interpunctione ornatae sunt; *υ* et *ι*, *η* et *ει*, *ο* et *ω*, *αι* et *ε* confusae sunt; titl; ex numeris foliorum qui re vera paginarum videntur esse, conligo folia haec quinque in codice hodierno sic exstare,

foliis duobus codicis hodierni ex folio uno antiquo constantibus, etsi v. cl. Cozza nihil diserte de codicis forma refert. Legenda sunt folia hoc ordine ut videtur: 79—94 80—93 89—84 90—83 [hic deest folium] 82—91 81—92 [hic deest folium] 65—76 66—75 87—86 88—85 [87—85 apud Cozzam est ex errore ut videtur typographico]. De fasciculis vetustis certe dici non potest; si folia ex eodem fasciculo sunt, fasciculo folia desunt vel 1.4.6 vel 3.5.8.

continet *Act* 16,40 [το]υ[σ αδε]λφουσ. παρεκαλεσαν — τοισ σεβο 17,17 17,27 ευροιεν — το θειον 17,29 17,31 πιστιν — δαμαρισ και 17,34 18,(8 ενον και —) 11 εν αυτοισ — ακυλασ και πρισκιλλα 18,26, sed desunt passim litterae vel verba; textus, etsi saepe cum EHLP facit, consentit plus uno loco cum uncialibus primi ordinis ut 17,2 συναγωγη cum ℵABD, 17,5 προαγαγειν cum ℵAB, 17,10 δια νυκτοσ cum ℵBD, et απηεσαν post των ιουδαιων cum ℵABD, 17,14 υπεμειναν cum AB, 18,11 εκαθισεν δε cum ℵAB 18,20 μειναι sine παρ αυτουσ cum ℵAB; scriptio superposita saeculi decimi tertii praebet cantica Bartholomaei et alia Iohannis Rossanensis de laudibus s. Caesarii.

Codex olim Cryptoferratensis tum Maii nunc Vaticanus est. Haec fragmenta actuum edidit, neque tam accurate quam optare licebat v. cl. Iosephus Cozza, *Sacrorum bibliorum vetustissima fragmenta Graeca et Latina e codicibus Cryptoferratensibus eruta*, part. III, Romae a. 1877, p. cxxi—cxxxiv; facsimile non addit, quod valde dolendum est. Lectiones codicis exhibentur infra capite XII inter addenda.

H: Mutinensis bibliothecae magni ducis [CXCVI.] II. G. 3.

saec. IX, in fol, membr: continet *Act*; desunt 1,1 *τον μεν — διδαχησ υμων* 5,28 9,39 *αι χηραι — ιδου* 10,19 13,36 *ιδια — τερατα* 14,3 27,4 *κακειθεν — ακωλυτωσ* 28,31; locus 27,4 — 28,31 suppletus est manu saeculi fere undecimi litteris uncialibus, alia supplevit manus recens saeculi decimi quinti vel sexti; insunt etiam scriptae minusculis litteris *epistulae*, quarum *catholicas* e Scholzio haustas signavit Tischendorfius littera h, in catalogo nostro Act Cath 112; *epistulae Pauli* sunt codex 179; textus est inferioris ordinis.

Scholzius codicem contulit neglegenter ut assolebat. Tischendorfius contulit partem antiquam anno 1843, Tregellesius anno 1846, et Lipsiae anno 1850 schedas suas composuerunt.

I[2.5.6.]: Petropolitanus caesareus, vide supra, p. 378.

(2.) Muralti VII. II. (4.)

saec. V, in 4, membr, rescr; folium unum binis columnis et 24 vel 25 lineis in singulis paginis; litterae unciales spiritibus vel accentibus non ornatae sunt:

continet *Act* 28,8 *νοσ — ιεροσολυμων* 17; textus est optimae notae.

Monumenta sacra inedita, vol. 1, proll. p. xiii—xix, text. p. 43.44, facsimile tab. I, num. II.

(5.) Muralti XIX.

saec. VII, in 4, membr, rescr; folia duo, singulis columnis et 26 lineis in singulis paginis; habet accentus nonnullos:

continet *Act* 2,6 *[θοσ κ]αι — μου επι πασ* 2,17 et 26,7 *αι υπο — του επ[ι]* 26,18.

Monumenta sacra inedita, vol. 1, p. 37.38 et 41.42 et facsimile tab. I, num. V.

(6.) Muralti XVIII.

saec. VII, in 4, membr, rescr; folium unum, binis columnis et 18 lineis in singulis paginis; sine accentibus:

continet *Act* 13,39 *τω πασ — ληθηναι τον* 13,46.

Monumenta sacra inedita, vol. 1, p. 39.40 et facsimile tab. I, num. VI.

K: Mosquensis s. Synodi XCVIII.

saec. IX, in fol, membr; foll. 288+; binis columnis in singulis paginis; spiritibus et accentibus ornatus; interpunctio exhibet

punctum simplex et comma et lineam ut ΛΛΗΘΕΙΑ—ΟΤΙ (ex Matthaeii facsimili):

continet *Cath* cum catena et *Paul* (vide infra, p. 431) cum scholiis Damasceni.

Olim in monasterio montis Athus s. Dionysii unde foliis 1 et 2 notatur: *κτῆμα μονῆσ τοῦ κυροῦ διονυσίου.* Conlationem quam (cum siglo *g*) fecit Matthaeius[1] usi sunt Scholzius (cum siglis Act Cath 102 et Paul 117) et post eum Tischendorfius, in editione anni 1849 hunc codicem I nuncupavit in epistulis catholicis K in Paulinis, in editionibus vero septima et octava K utrisque communem habet.

L: Angelicus Romanus A. 2.15.

saec. IX exeuntis, in 4, membr; foll. 189, binis columnis in singulis paginis, *ὑπόθ*, lect, *στίχ*:

continet *Act* 8,10 *μισ του θεου — ακωλυτωσ* 28,31, *Cath* integras, *Paul* inde ab initio usque ad *ουκ εχουσιν* He 13,10.

Olim cardinalis Passionei, nunc bibliothecae Angelicae monachorum ordinis s. Augustini Romae. Montefalconius facsimile exhibet.[2] Conlatus est ad locos selectos a Blanchino[3] unde Wetstenius lectiones varias sub siglo G dedit. Birchius[4] contulit Iac et 1 Co siglo *Aug. 2* adhibito. Contulerunt totum anno 1820 Scholzius, cui erat G in Act Cath et I in Paul, et F. F. Fleckius anno 1833, deinde Tischendorfius aestate anni 1843 et Tregellesius anno 1845, qui schedas etiam suas Lipsiae inter se communicaverunt. A Tischendorfio ut a Wetstenio

[1] Matthaei, *Pauli epp. ad Rom. Tit et Philem.* Rigae a. 1782, p. 265—267; facsimile est in libro eius *Apostolorum VII. epp. cath.* Rigae a. 1782.

[2] Montfaucon, *Palaeographia Graeca*, Parisiis a. 1708, append. p. 514, specimen 2.

[3] Bianchini, *Evangeliarium quadruplex*, Romae a. 1749, part. 1, vol. 2, p. dlxiv^{b}—dlxx^{b}, cum facsimili, p. dlviii vel dlx.

[4] Birch, *Variae lectiones ad textum act. app. epp. cath. et Pauli*, Hauniae a. 1798, p. xiv.

Scholzioque codex primum littera G insignitus est; in editione septima voluerat Tischendorfius signum L etiam in epistulis catholicis adhibere, quod cum memoriae lapsu neglexisset, denique in prolegomenis signum duplicavit G=L.

P: Porfirianus Chiovensis.
saec. IX ineuntis, in 8, membr, rescr, foll. 325, litterae unciales multum et ubique ab antiqua rotundi et quadrati generis pulchritudine deflectentes ornatae sunt spiritibus et accentibus, his saepe male positis, et apostrophis; ι et υ habent puncta duplicata; triplici usu punctum utitur, et adhibentur comma signumque interrogationis; interpunctio maxima est ·:· vel hic illic : et :· ; confunduntur αι et ε, η et ει et ι, ω et ο, nonnunquam οι et υ; saepe omissa est adsimulatio litterae ν ante κ et χ; compendia verborum usitata adhibentur; lect:

continet Act Cath Paul Apoc; desunt *Act* 1,1 τον μεν — [habet 2,9 και ελαμιται·και οι κατοικουν] κουσ μεμεστωμενοι 2,13 *1 Io* 3,20 οτι εαν — χριστοσ εκ του 5,1 *Iud* 4 μων ιησουν — αυτων ων η 15; praeterea oculum effugiunt verba multa in Act 28,21—23 Iac 2,13—21, pauca in 2 Pe 2,3—5; textus quem exhibent Act et 1 Pe minus bonus est consentitque cum codicibus uncialibus serioribus velut H et L, ad epistulas ceteras et ad apocalypsim est multo melioris notae consentitque nunc cum א nunc et plerumque cum AC; locos nonnullos correxit sive manus prima, sive alia sed aetatis eiusdem; inter Paul et Apoc locum habent martyria Petri et Pauli; scriptura recentior anni 1301 exhibet fere integrum Euthalii commentarium in Act et Paul (cum textu sacro) quem Tischendorfius siglo *Euthal* cod notavit; codici adsociata sunt fragmenta non rescripta libri quarti Maccabaeorum saeculi septimi ex tegumento extracta: 4 Macc 8,5.6.11.12.14.28 9,28—30.31.32.

Est episcopi Porfirii Chiovensis, inter cuius libros inventus est a Tischendorfio anno 1862; Porfirius codicem cum Tischendorfio Lipsiae communicavit edendi causa. Quae ad Act pertinent publici iuris facta sunt in *Mon. sacr. ined.* vol. 6, Lipsiae a. 1869, p. 89—248, et quae ad Cath pertinent, vol. 5, Lipsiae a. 1865, p. 1—58 cum facsimilibus. Fragmenta libri quarti Maccabaeorum exhibentur vol. 6, p. 339.340.

3.

AD EPISTULAS PAULI.

Epistulae Paulinae viginti codicibus uncialibus continentur e quibus unus ℵ integer est. Praebent

DL: textum paene integrum
ABCEFGK: maximam textus partem
P: plurima textus fragmenta
F^{a}HI^{2}MNOO^{b}QR: pauca textus fragmenta

Saeculorum sunt:

ℵB . . . . quarti
ACI^{2}Q . . . . . . quinti
DHOO^{b} . . . . . sexti
F^{a}R . . . . . . septimi
EFGKLMNP . . . noni

ℵ: Sinaiticus Petropolitanus.
saec. IV; vide supra, p. 345: integer.

A: Alexandrinus Londinensis.
saec. V; vide supra, p. 354: deest *2 Co* 4,13 *επιστευσα* — *εξ εμου* 12,6

B: Vaticanus Romanus.
saec. IV; vide supra, p. 358: desunt *He* 9,14 *ριει την συνειδησιν* — *υμων* 13,25 *1 et 2 Ti* *Tit* *Philem;* manus multo recentior supplevit He 9,14—13,25, quae Mico Italus ipsius codicis conlator Bentleio iubente contulit et Tischendorfius aliquoties notavit siglo *b*.

C: Ephraemi Parisiensis.
saec. V; vide supra, p. 366: desunt *Ro* 2,5 [*κα*]*τα δε την* — *υπο του νομου* 3,21 9,6 *ουχ οιον* — *εαν* 10,15 11,31 *θησαυτω* — *πληρωμα* 13,10 *1 Co* 7,18 *εν ακροβυστια* — *του μη ερ* 9,6 13,8 *παυσονται* — *αλλα ετερα* 15,40 *2 Co* 10,8 *ουκ αισχυνθησομαι* — *ου ψευδομαι* *Gal* 1,20 *Eph* 1,1 *παυλοσ* — *προσαγωγην* 2,18 4,17 *τουτο ουν* — *και τι αι* *Phil* 1,22 3,5 *μεν εβραιοσ* — *υμων* 4,23 *1 Th* 2,9 *μνημονευετε* — *αμην* *2 Th* 3,18 *He* 1,1 *πολυμερωσ* — *πνευματοσ αγιου* 2,4 7,26 *αμιαντοσ* —

μεσιτησ 9,15 10,24 *πησ και καλων — μανθωσιν πολλοι* 12,15 *1 Ti* 1,1 *παυλοσ — το μυστη* 3,9 5,20 *τουσ αμαρτανοντασ — μετα σου* vel *μεθ υμων* 6,21.

D: Claromontanus Parisiensis nationalis 107 olim 2245 Graeco-Latinus.

saec. VI, in 4, membr, foll. 533, singulis columnis et 21 lineis in singulis paginis; in tenuissimis membranis stichometrice (vide supra, p. 114) exaratus; scriptio in lineis singulis cum Graecis tum Latinis continua est, sine interpunctione, neque extant spiritus vel accentus a prima manu sed hic illic apostrophus; litterarum Graecarum magnitudo fere eadem est atque in codicibus C et D^{evv}, minor quam in N^{evv}; litterae Latinae tales sunt quales habet codex D^{evv}; litterae sectionum initiales aliis aliquanto maiores versuum seriem paulo excedunt; minio scripti sunt versus primi tres uniuscuiusque epistulae pariter atque verba ex Vetere Testamento laudata, nisi in epistula ad Hebraeos; compendia usitata usurpantur:

continet epistulas Pauli Graeco-Latine; Graecis pagina sinistra honoris gratia datur ut in codice Bezae $D^{evv\ et\ act}$, non ut in codice E^{act}; lineae Graecae et Latinae conveniunt inter se; Col praecedit Phil, et Heb sequitur Philem; deest *Ro* 1,1 *παυλοσ — αγαπητοισ θεου* 1,7; praeterea suppleta sunt in folio sexto manu saeculi fere sexti exeuntis Ro 1,27 *εξεκαυθησαν — εφευρετασ κακων* 1,30 (in Latinis 1,24 *propter quod — usu feminae* 1,27) et postea manu alia antiqua in foliis 162.163 Graece 1 Co 14,13 *διο ο λαλων — σημειον εισιν* 14,22; Graeca praebent formas „Alexandrinas" quas dicunt, Latina in primis in epistula ad Hebraeos errores multos; textus codicis huius est praestantissimus et Graecus et Latinus neque semper pendet hic ex illo; codex iterum iterumque correctores habuit, quos Tischendorfius quo studio erat indefesso pertractavit[1] et ita fere summatim distinxit:

D^b: saeculo exeunte sexto supplevit folium sextum Ro 1,27—30;

D** (N. T. ed. VIII.=D^b): Graecus septimi fere saeculi, textum totius codicis Graecum recensuit;

D^{**b} / in Latinis d**: paucos correxit locos utriusque textus;

D^{**c}: perpauca in Graecis mutavit;

D*** (N. T. ed. VIII.=D^c): Graecus noni fere saeculi ineuntis textum Graecum per omnes codicis partes diligenter recensuit, etiam spiritus et accentus ubique addidit;

[1] Tischendorf, *Codex Claromontanus*, Lipsiae a. 1852, p. xix—xxv.

D^c: is est qui duobus foliis rescriptis suppleverit Graece 1 Co 14, 13—22;

D^{***b}: paucissima attigit eaque parum apte;

D^{**}_{**} (N. T. ed. VIII. = D^d) in Latinis d^{**d} }: aliquot locos et Graece et Latine correxit et Latinas subscriptiones suis additamentis auxit;

d^{***}: homo Latinus qui totum epistulae ad Romanos textum Latinum eumque solum recensuit;

D^{nov}: 1 Co 9,15: erat is fortasse ex monachis monasterii eius unde codex in manus Theodori Bezae pervenit; passim notandae lectioni primae operam dedit; item ut videtur capita nunc usitata adscripsit;

sunt ex his omnibus gravissimi et in primis ad nostrum apparatum pertinent D** D*** D^{**}_{**} quos Tischendorfius ubique siglis D^b D^c D^d significat; in foliis 162.163 insunt sub textu Novi Testamenti fragmenta Euripidis quae Godofredus Hermannus anno 1821 edidit; in codice inest ante epistulam ad Hebraeos stichometria antiquissima universorum Bibliorum, titulo „versus scripturarum sacrarum" cuius eam partem quae ad Novum Testamentum pertinet hic typis mandavi, uncis inclusi numeri quot versus in unaquaque epistula Pauli habeat ipse codex indicant:

Mt	2600		Iac	220
Io	2000		1 Io	220
Mc	1600		2 Io	20
Lc	2900		3 Io	20
Epistulae Pauli ad			Iud	60
Ro	1040	(1929)	Barnab. [He?]	850
Chorintios 1	1060	(1945)	Ioh. rev.	1200
„ 2	70	(1440)	Act	2600
Gal	350	(728)	pastor	4000
Efesios	375	(796)	actus Pauli	3560
1 Ti	208	(528)	revel. Petri	270
2 Ti	289	(391)	Epistulae quattuor hic omissae	
Ti	140	(232)	hos versus in ipso codice habent:	
Colosenses	251	(469)	Phil	485
Filimonem	50	(98)	1 Th	435
1 ad Petrum	200		2 Th	223
2 ad Petrum	140		He	1364

Non retulit Tischendorfius indicem hunc ad venditorem codicis, nihilo minus aetatis magnae esse dubitari non potest.

Bezae in editione sua Novi Testamenti Graece altera anni 1582 codicem adhibuit, et in titulo verso scripsit eum „in Claromontano apud Bellovacos (Beauvais) coenobio repertum" et paris vetustatis atque codicem D^evv act^ esse. Wetstenius,[1] cui assentitur Tischendorfius, putat codicem magis Lugdunensem vel Cluniacensem esse quam Claromontanum, de qua re cf supra, p. 370. 371. Posthac, ut videtur ante Bezam mortuum (a. 1605) erat Claudii Puteani [Dupuy] Parisiensis, inestque nota: „codex τοῦ μακαρίτου Puteani"; deinde fuit filiorum Puteani Iacobi et Petri bibliothecariorum regis. Antigraphum quod anno 1648 exscripsit Sarravius Oxonii Bodl. B. 8317 adservatum, teste Tischendorfio tantum non inutile est eo quod prima manus fere neglecta sit. Ipse codex, quo utebatur Iohannes Morinus[2], conlatus est in usum Usserii Armachani adiutoris Waltoni (cf supra, p. 220. 221)[3] et a Michaele Falcario in usum Curcellaei Novum Testamentum anni 1658 edituri. Ante Iacobi mortem (anno 1656) emit Ludovicus XIV rex codicem reposuitque in bibliotheca regia hodie nationali. Millio,[4] qui lectiones varias ex Waltonio hausit, fuit *Clar* siglum huius codicis. Ex foliis triginta quinque anno 1707 a Iohanne Aymontio ablatis et venum datis restituta sunt unum a Stoschio Batavo anno 1720 et triginta quattuor anno 1729 a filio comitis Harleii. Wetstenius contulit codicem (siglo D) bis annis 1715 et 1716,

[1] Wetstein, *N. T. Gr.* Amstelaedami a. 1752, vol. 2, p. 3.

[2] Morinus, *Exercitationes biblicae*, pars prior, lib. 1, exerc. 2, cap. 4, Lutetiae Parisiorum a. 1633, p. 107—120.

[3] V. cl. Scrivenerus, *Intr.*[3] p. 165, verbis Millii minus recte intellectis adseverat 2245 lectiones varias ex hoc codice in Polyglottis inesse. Attamen volebat Millius hoc numero designari codicem in bibliotheca.

[4] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster. Amstelodami a. 1710, proll. paragr. 1284—1293.

quo tempore folia illa defuerunt, quae T. Nieuwenhuisius posthac contulit conlationemque cum Wetstenio communicavit. Petrus Sabatarius[1] textum Latinum anno 1749 parum accurate edidit. De codice disseruerunt Montefalconius[2] cum facsimili et fusius Griesbachius[3] qui primus correctores accuratius distinxit. Anno 1840 exscripsit Tischendorfius codicem, deinde locos innumerabiles manibus fere novem correctos perscrutatus est. Proximo anno 1841 ut sumptibus preli universitatis Oxoniensis imprimeretur, impetrare non potuit, nihilo minus eodem fere anno codicis totius correctiones accuratissime retractavit. Quoniam schedae in editione Novi Testamenti sua anni 1849 adhibitae non omni numero perfectae videbantur esse sequenti hieme Parisios repetiit et omnia diligenter quarta vice emendavit. Anno eodem 1849 totum (cum correctionibus) contulit Tregellesius deinde anno 1850 lectiones Tischendorfianas in Novo Testamento nuper editas ad ipsum codicem exegit. Denique schedas suas utriusque anni cum Tischendorfianis conlatas Tischendorfio commodavit. Praeterea quoties Wetstenii vel Sabatarii lectio suspicionem movebat, Tischendorfius officia Caroli Hasii et Friderici Duebneri in auxilium vocavit, ut vel minima ad codicem iterum exigerentur. Denique anno 1851 exeunte prodiit editio codicis Lipsiae (in titulo stat ex more bibliopolarum 1852), facsimili,[4] quod amicissime cum Tischendorfio communicaverat Tregellesius, ornata et cum appendice, p. 537—599 ubi emendationes correctorum notantur. Vidi anno 1883.

[1] Sabatier, *Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae*, Parisiis a. [1749]1751, vol. 3, part. 2, p. 591—933.

[2] Montfaucon, *Palaeogr. Gr.* Parisiis a. 1708, p. 217 seq.

[3] Griesbach, *Symbolae criticae*, Halae a. 1793, vol. 2, p. 31—77.

[4] Facsimile huius codicis invenitur apud vv. cl. E. A. Bondium et E. M. Thompsonium, *Palaeographical society*, pars 1—8, Londinii a. 1873—1878, num. 63.64; et apud Silvestrium, *Pal. univ.* vol. 2.

E: Petropolitanus caesareus Muralti xx olim Sangermanensis Graeco-Latinus.

saec. IX, in 4, membr, foll. 177, binis columnis (Graeca ad sinistram) et 31 lineis in singulis paginis; litterae unciales crassiores sunt a prima manu spiritibus et accentibus ornatae; ϊ et ϋ ita; scriptura est stichometrica:

continet *Paul* Graeco-Latine; desunt *Ro* 8,21 *του θεου — κατα* 8,33 11,15 *ει γαρ — πληρωμα* 11,25 *1 Ti* 1,1 *παυλοσ — και μ.* 6,15 *He* 12,8 *παντεσ — υμων* 13,25; „versus scripturarum sanctarum" (cf supra, p. 420) in codice insunt ante He; de textu Graeco vide infra, et de Latino vide infra, IX, 2, (1), a, 4, hic mutatus est ad textum alium quam codicis Claromontani eumque cum Hieronymiano plerumque consentientem.

Nihil est nisi apographum occidentale satis vitiosum codicis D Claromontani identidem iam a D** D*** D**** d*** correcti, quod Eduardus de Muralt, qui ut videtur solus in catalogo suo Petropolitano anni 1840 negaverat, nunc concedit.[1] Codicis indolem veram teste Tischendorfio demonstrant „in primis monstra scripturae codicis E ex conflatis lectionibus duarum vel trium manuum codicis D orta, ut *δικαίωσινην* Ro 4,25, ortum inde quod D**** pro *ν* in *δικαίωσιν*, qui accentus correctori D*** debetur, notavit *νην*, accentu quidem non mutato ita, ut re vera legendum videatur *δικαίωσινην*; item ibidem 15,29 *πληρώματιρια*: quum enim pro *πληροφορια* correctores codicis Claromontani dedissent *πληρώματι*, ineptus scriba cum nova lectione retinuit syllabas duas primae lectionis; item *μετὰ ταυεῖτα τοῖς δώενδεκα* 1 Cor 15,5 ex prima lectione *μετα ταυτα τοις ενδεκα* et altera *ειτα τοις δωδεκα* confusis ortum; item *νιδιζομενοθεατριζομενοι* Heb 10,33: priorem enim lectionem *ονιδιζομενοι* corrector codicis D ita mutaverat ut litteris prima et extrema obelo transfixis adscriberet *θεατριζομενοι*." Contulit Iohannes Gachonius in usum editionis N. T. Gr. Fellianae

[1] Muralt, *Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothèque impériale publique*, Petropoli a. 1864, p. 13.

(cf supra, p. 222) a. 1675, siglo *Ge.* Millio fuit *Ger.* Sabatarius (vide supra, p. 422, adn. 1) codicem adiit eiusque originem perspexit. Montefalconius[1] descripsit et facsimile exhibuit. Wetstenius siglum E dedit, item textum Graecum inutilem esse adseveravit. Lessius[2] et Griesbachius[3] inspexerunt. Post incendium abbatiae s. Germani (in suburbio Parisino) saeculo octavo decimo exeunte, emit Dobrowskius codicem Parisiis, emptumque Petropolim transtulit ubi Matthaeius[4] eum vidit anno 1805. Tischendorfius lectiones varias e Wetstenio hausit, neque semper fide dignae esse videntur.

Re vera, quod ad textum Graecum attinet, delenda est notatio huius codicis praesertim codice primario D Claromontano nunc plenissime et accuratissime edito. Littera E ad epistulas Pauli exspectat codicem novum quemdam non inutilem.

F: Augiensis Cantabrigiensis collegii Trinitatis B. 17.1 Graeco-Latinus.

saec. IX exeuntis, in 4, membr, foll. 136, alt. 22.8 cm, lat. 19 cm, membranis tenuissimis, binis columnis et 28 lineis in singulis paginis; Latina semper in columna exteriore posita; litterae Graecae unciales non magnae habent nec spiritus neque accentus; saepe occurrunt litterae maiores cum Latinae tum Graecae mediis in lineis; ϊ et ϋ vel ἰ et ὑ scribuntur in initio verborum; hic illic invenitur linea supra vocalem initialem sic *ἴδιον*, quae etiam ad 1 Ti 3,16 ΌC usurpatur cum in F tum in G, et ⸆ ponitur supra vocalem sive diphthongum in primis ι et ει; punctum discernit inter verba singula (vide supra, p. 111); signum > spatia vacua implet; litterae Latinae sunt minusculae Carolinae quas dicunt; punctum ad mediam litteram, semicolon (;), signum interrogationis nonnunquam usurpantur in Latinis; confusae sunt saepissime ι et ει, ε et αι, ο et ω, ε et η,

[1] Montfaucon, *Palaeogr. Gr.* Paris. a. 1708, pp. 218—220.

[2] G. Less apud Ioh. Dav. Michaelem, *Orientalische und exegetische Bibliothek*, pars 9, Francofurti ad Moenum, 1776, p. 140—152; Lessius scribebat Parisiis die 20 Martii a. 1775.

[3] Griesbach, *Symbolae criticae*, Halae a. 1793, vol. 2, p. 77—85.

[4] Matthaei, *N. T. Gr.* Ronneburgi, a. 1807, vol. 3, append. p. 98.

η et υ, ι et υ, δ et ϑ, ϑ et τ, π et β, κ et χ, etc; in Latinis permutantur b et p, d et t, etc; compendia verborum Graecorum usitata adhibentur, Latinorum quae saepius occurrunt enumeravit Scrivenerus (ubi infra) p. xxxi; linea prima uniuscuiusque epistulae et littera prima uniuscuiusque capitis minio exaratae sunt; librarium Germanicum fuisse docet verbum „waltet" prima manu (?) ad εξουσιαζει 1 Co 7,4:

continet *Paul;* desunt Graece *Ro* 1,1 παυλοσ — εν τω νο 3,19 *1 Co* 3,8 ο φυτευων — πν. του θεου 3,16 6,7 ηδη μεν — αυτου 6,14 *Col* 2,1 και οσοι — στοιχεια του 2,8 *Philem* 21 πεποιθωσ — αμην 25 *Heb;* desunt Latine Ro 1,1—3,19; Heb quae Latine solum exstat habet argumentum fere ad verbum argumenti huius epistulae in codice Vulgatae versionis Amiatino simile; emendatus est codex prima manu et praesertim manu secunda temporis haud multo inferioris quae etiam locis 106 verba Latina a versione Latina discrepantia supra Graeca addidit in columna altera sed locis 86 consentiunt cum versione Latina in codice G Boerneriano; textus Graecus est bonae notae, Latinus magis ex interpretatione Hieronymi quam e textu vetere pendet; de nexu inter codices F et G, vide infra, p. 428.

Codicibus G^{paul} et Δ^{evv} affinis, videtur codex F in coenobio Helvetico vel Alemannico scriptus esse. Fuit monasterii Augiae (unde Augiensis) Maioris sive Divitis („Reichenau")[1] in insula prope Constantiam, non Augiae Rheni. Postea venit in manus Georgii Michaelis Wepferi Schaphusiani, deinde Ludovici Christiani Miegii apud quem Wetstenius codicem anno 1717 Heidelbergae contulit (codex Paul F), a quo et Bentleius codicem emit anno 1718 florenis quos dicunt Batavis 250. Conlatio Bentleiana in margine editionis N. T. Gr. Fellianae exstat in bibliotheca collegii Trinitatis Cantabrigiae B. 17. 8. Filius fratris Bentleii legavit codicem collegio Trinitatis anno 1786. Anno 1842 perlustravit Tischendorfius codicem et Bentleii conlationem, primus etiam versionem Latinam in auxilium vocavit, *Anecdota sacra*

[1] V. cl. B. Kruschius in actis, *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, vol. 7, fasc. 3, p. 516, vult Augiam Maiorem Germanice „Mehrerau" esse.

et profana, Lipsiae a. 1855, p. 209—216. Tregellesius utrumque textum anno 1845 contulit. V. cl. Scrivenerus totum edidit: *An exact transcript of the codex Augiensis*, Cantabrigiae a. 1859 cum facsimili[1] 1 Ti 3,14—4,5. Vidi codicem mense Ianuario anni 1877 et anni 1883.

Fᵃ: Coislinianus Parisiensis.

saec. VII; vide supra, p. 375: continet *1 Co* 7,39 11,29 *2 Co* 3,13 9,7 11,33 *Gal* 4,21.22 *Col* 2,16.17 *He* 10,26.

G: Boernerianus Dresdensis A. 145ᵇ propalam expositus, Graeco-Latinus.

saec. IX exeuntis, in 4, membr, foll. (1) 99 (11), alt. 21.5 cm, lat. 19 cm, textus alt. circa 17 vel 18 cm, lat. circa 12 vel 13 cm, singulis columnis et 20—26 lineis in singulis paginis; folia 11 sub finem nunc Latinis conscripta videntur libro compacta esse ad eum finem ut quae desunt continerent; Latina inter lineas Graecas scripta sunt; litterae Graecae unciales crassae et inelegantes sunt, Latinae minusculae; Graecae sine spiritibus vel accentibus sunt sed nonnunquam habet vocalis initialis, in primis ubi asper adhibendus esset, lineam suprapositam *ήμεισ ίσταγων ίνα*, ad 1 Ti 3,16 ΌC quod cum $\overline{\text{OC}}$ non permutandum est; *ί ϊ ὶ ύ ϋ ὺ* saepe scribuntur; ≙ hic illic vocali additur, vide supra, p. 99.111.112; saepe usurpatur punctum simplex; signum ➢ ut in F spatia vacua implet; litterae maiores coloribus variis turpantur; codicem ex codice stichis scripto exscriptum esse docent maiores mediis in lineis litterae, initiorum veterum monumenta, ut 1 Th 5,22:

Απο παντοσ ϊδουσ πονηρου Απεχεσθαι
Αυτοσ δε ο $\overline{\theta\sigma}$ τησ ϊρηνησ Αγιασει ὑμασ ολοτελεισ
Και ολοκληρον υμων· το $\overline{\pi\nu\alpha}$. Και η ψυχη και
το σωμα· (vide supra, p. 111—115.355 adn. 1):

continet *epistulas Pauli* tredecim omissa epistula ad Hebraeos; desunt *Ro* 1,1 *αφωρισμενοσ — πιστεωσ* 1,5 2,16 *τα κρυπτα — νομου ησ* 2,25 et ut in codice F *1 Co* 3,8—16 6,7—14 *Col* 2,1—8 *Phil* 21—25; lacunae hae non supplentur Latine ut in codice F sed vacat spatium; Philem desiit folio 99ᵇ summo, eademque pagina infra exstat titulus *προσ λαουδακησασ αρχεται επιστολη*, sed quae sequuntur Latina sunt posterioris temporis; ad marginem hic illic adscriptae sunt notae brevissimae ut Ro 3,5 goddiscalcos,

[1] Facsimile exhibent vv. cll. Bondius et Thompsonius, *Palaeogr. society*, pars 9.10, num. 127.

1 Co 2,8 goddisca, 1 Ti 2,4 goddiskalkon, 4,10. $\bar{n}$' goddiskalkon, 6,4 cont' goddiskalkon, 2 Ti 2,15 $\bar{n}$' goddiscalkon, Aganon etiam commemoratur nonnullis locis (cf supra, p. 402); folium 23 continet versus Hibernos quos Scrivenerus cum versione Anglica exhibet;[1] textus Graecus est bonae notae, Latinus est versio vetus sed saepe ad Graeca accommodata.

Eiusdem fortasse aetatis et patriae atque codices Δ^{evv} et F^{paul}, eiusdem voluminis[2] atque ille, denique ex eodem exemplari atque hic, in Helvetia saeculo nono exeunte manu monachi Hiberni scriptus est. Fuit Pauli Iunii Lugdunensis Batavorum quo tempore J. F. Gronovius codicem contulit. Mortuo Iunio anno 1670 pervenit in manus Petri Francii (a. 1645—1704) Amstelaedami et conlatus est ab A. Bynaeo anno 1690. Libris Francii anno 1705 venum datis emptus est codex a Christiano Friderico Boernero (unde Boernerianus) professore Lipsiensi qui eum cum Kustero[3] et anno 1719 cum Bentleio communicavit; hic codicem quinque annos retinuit voluitque emere, item per aliam manum fieri curavit apographum, quod exstat Cantabrigiae in bibliotheca collegii Trinitatis B. 17. 2. Wetstenius usus est apographo conlationis cum Gronovii tum Bynaei. Post Boernerum mortuum (nat. a. 1685, mort. a. 1753) translatus est codex ad bibliothecam electoralem nunc regiam Dresdae. Christianus Fridericus Matthaeius codicem accuratissime edidit: *XIII. epistolarum Pauli codex Graecus cum versione Latina veteri vulgo Antehieronymiana olim Boernerianus nunc bibliothecae electoralis Dresdensis*, Misenae a. 1791, in 4, p. xxviii, foll. 99 et 8 (pagina ultima est p. 114), cum facsimilibus duobus 1 Co 2, 9—3,3

[1] Scrivener, *A plain introduction* etc. ed. 3, Cantabrigiae a. 1883, p. 170 adn. 1.

[2] Vide Rettigium, *Antiquissimus IV evv. codex Sangallensis*, Turici a. 1836, proll. cap. 4, p. xviii — xxiii.

[3] Mill, *N. T. Gr.* ed. Kuster. Amstelodami a. 1710, praefat. fol. 5 recto.

1 Ti 1,1—10.[1] Angerus, Tischendorfius, Tregellesius editione ad codicem exacta vix invenerunt nisi haec emendanda, Ro 16,17 *υμασ* legendum pro *ημασ*, 1 Co 9,27 *στωμα* pro *στομα* (*σωμα*), Eph 4,16 *μερουσ* pro *μετρουσ*, Eph 4,18 *εσκοτισμενοι* pro *εσκοτισμενοσ*. Vidi codicem et facsimile feci Dresdae mense ianuario anni 1880.[2]

Pauca addenda sunt de consonantia mirabili inter codices F et G. V. cl. Scrivenerus[3] invenit 1982 locos quibus discrepant; ex his sunt 578 scribarum lapsus, 967 vocalium mutationes sive errores ex itacismo orti, 166 consonantium mutationes, 71 formae grammaticales sive orthographicae; ceteri 200 re vera sunt lectiones variae, inter quos 32 ad articulum pertinent. Consentiunt passim Graecis vitiose scriptis ut *εκδημοσ* pro *εκδηλοσ*, *εκ το* pro *εισ το*, *αστιζομενοσ* pro *λογιζομενοσ* (ΑCΤΙΖ- pro ΛΟΓΙΖ-), habet tamen suos quisque proprios errores, exempli causa 1 Ti 4,2 praebet G *κεκαυτηριασμενων*, F *και. καυτη ριασ μενων·* Quattuor lacunae in utroque textu Graeco eaedem: 1 Co 3,8—16 6,7—14 Col 2,1—8 Philem 21—25 affinitatem firmant, etsi ad 2 Ti 2,4.5 in Augiensi multo plus spatii quam in Boerneriano relictum est (habet uterque spatium ad 2 Ti 2,12), et contra ad Ro 14,23 praebet G spatium vacuum quod F non exhibet. Titulus epistulae ad Laodicenses in codice F non inest. Textus Latinus, in F columnam unam faciens, in G interlinearis, accedit in F multo propius ad Hieronymi versionem quam in G ubi versionem veterem

[1] Facsimile 1 Tim. 3,14—4,1 dedit etiam Matthaeius in libro *Ev. sec. Matthaeum Gr. et Lat.* Rigae a. 1788.

[2] De codice G cf v. cl. Franciscum Delitzschium, *Zeitschrift für die gesammte lutherische Theologie und Kirche*, Lipsiae a. 1864, p. 217—223, et v. cl. H. Rönschium, *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*, Lipsiae a. 1866, p. 281—292.

[3] Scrivener, *A plain introduction etc.* ed. 3, Cantabrigiae a. 1883, p. 170; et *Codex Augiensis*, Cantabrigiae a. 1859, p. xxvi.

invenimus hic illic ad textum emendatum fortasse Vulgatae versionis conformatam.

De ratione quae inter hos codices intercedat diu disputatum est.[1] V. cl. Scrivenerus arbitratus est F et G ab eodem exemplari Graeco, F fortasse paulo ante G, exscriptos esse, correctorem codicis F ad manum habuisse G et Graece et Latine. Sed v. cl. Hortius[2] pro certo habet F Graecum ex Graeco G exscriptum esse, F Latinum e textu Vulgato ad Graecum opem ferente Latino G conformato ortum esse.

H:	Coislinianus Parisiensis nationalis 202 . .		foll. 12
	Athonus		„ 9
	Petropolitanus	Antonianus . . . . foll. 3	„ 5
		caesareus Muralti XIV. „ 2	
	Moscuensis sanctae Synodi 60 (LXI) (a.) foll. 289		„ 2
	Taurinensis bibliothecae nationalis B. 1.5 .		„ 2
	Chiovensis Porfirianus		„ 1

saec. VI, in 4, membr, foll. 31, singulis columnis et 16 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae et quadratae ornatae sunt spiritibus et accentibus a manu secunda; punctum unum ad summam mediam imam litteram invenitur, est tamen fortasse a manu secunda, nam saepe ubi punctum adhibetur vix quidquid spatii inter litteras relinquitur; litterae initiales ceteris non maiores sunt; in stichos disposita sunt verba; compendia usitata adhibentur:

continet *1 Co* 10,22 *εσμεν — η ελευθερια* 29 11,9 *ανηρ — του θεου* 16 *2 Co* 4,2 *σιν ̄ανων — οστρα[κινοισ]* 7 10,8 *εαν — συνκρινοντεσ εαυ* 12 10,18 *ου γαρ — γνωσει* 11,6 11,12 *ινα εν-κοψω — εκτοσ του σ. ουκ οιδα* 12,2 *Gal* 1,1 *παυλοσ — πειθω* 10 2,9 *και βαρν. — γενοιτο* 17 4,30 *ου μη γαρ κληρονομησει — απεκδεχομεθα* 5,5 *Col* 3,4 *εν δοξη — ελλην* 11 *1 Th* 2,9 *και τον [κοπ]ον — αληθωσ* 13 4,5 *μη εν παθει — και φιλοτιμισθαι* 11

[1] Wetstein, *N. T. Gr.*; J. D. Michaelis, *Einleitung in die göttlichen Schriften des Neuen Bundes*, ed. 3, Gottingae a. 1777, vol. 1, p. 500.501, idemque liber a Marshio Anglice editus, Cantabrigiae a. 1793, vol. 2, p. 225 ff., vol. 3, p. 670 ff.

[2] Hort, *Journal of philology*, Londinii et Cantabr. a. 1871, vol. 3, p. 67 seq. adn. et Westc.-Hort, *N. T.* vol. 2, intr. par. 203. Aliter v. cl. Lightfootius, *ibidem*, a. 1869, vol. 2, p. 292, et minus fidenter a. 1871, vol. 3, p. 210 et in commentario *Colossians*, p. 345.

1 Ti 3,7 *δει δε — εν χριστω ιησου* 13 6,9 *οι δε βουλομενοι — τα παντα* 13 *2 Ti* 2,1 *μου εν τη χαριτι — κακουργοσ* 9 titulum epistulae ad Titum *Tit* 1,1 *παυλοσ — του σωτη* 3 1,15 *απιστοισ ουδεν — αγαθασ* 2,5 3,13 *ζηναν — υμων* 15 *He* 2,11 *δε ην αιτιαν — σπερματοσ αβρααμ* 16 3,13 *αχρισ ου — μη εισε* 18 4,12 *ζων γαρ — ασθενιαισ ημων* 15 10,1 *των μελλοντων — θελημα* 7 10,32 *υπεμεινατε — ψυχη μου* 38; — *Parisiensia* sunt 1 Co 1 Ti cap. 3 Tit He capp. 2.3.4; *Athona* 2 Co capp. 10.11.12 Gal 4,1—4 2,14—17 4,30—5,5; *Antoniana* 2 Co cap. 4 1 Th; *Petrop. caesar.* Gal 1,4—10 2,9—14; *Moscuensia* He cap. 10; *Taurinensia* 1 Ti cap. 6 2 Ti; *Porfiriana* Col; insunt in codice varia quae ad argumenta Euthaliana epistularum ad He 1 Ti Tit spectant, et haec quae Tischendorfius ex foliis Parisiensibus exscripsit; *ἔγραψα καὶ ἐξεθέμην κατα δυναμιν στειχηρὸν· τόδε τὸ τεύχοσ παύλου τοῦ ἀποστόλου πρὸσ ἐγγραμμὸν καὶ εὐκατάλημπτον ἀνάγνωσιν. τῶν καθ' ἡμασ ἀδελφῶν παρῶν ἁπάντων τολμησ συγγνώμην αἰτῶ. εὐχὴ τῇ ὑπὲρ ἐμῶν· τὴν συνπεριφορὰν κομιζόμενοσ· ἀντεβλήθη δὲ ἡ βιβλοσ· πρὸσ τὸ ἐν καισαρία ἀντίγραφον τῆσ βιβλιοθήκησ τοῦ ἁγίου παμφίλου χειρὶ γεγραμμένον αὐτοῦ.*

Folia haec olim in monte Atho tegumentis librorum manuscriptorum adglutinata nunc dispersa sunt cum libris illis. Quae Parisiis fuerunt (primo folia 14 sed post incendium bibliothecae duo translata sunt Petropolim) quattuordecim folia anno 1218 ad Laura s. Athanasii in monte Atho in libros sex manuscriptos compingendos a Macario quodam — rectius est dici eum Schetlios! — adhibita sunt; folia Moscuensia anno iam 975 teste Matthaeio eodem modo adhibita sunt compingendo codici Gregorii Nazianzeni, et usque ad annum 1665 manserunt in Laura s. Athanasii in monte Atho; folia Taurinensia erant in compagine catenae Nicetae Heracleensis in Psalterium, saeculi duodecimi. Folia 14 Parisiensia olim Coislini episcopi Mettensis edita sunt a Montefalconio[1]. Moscuensia primus vidit Matthaeius[2]. Tischendorfius[3] percepit codicis H esse partem. Athona

[1] Montfaucon, *Bibliotheca Coisliniana*, p. 253 seqq.

[2] Matthaei, *D. Pauli epp. ad Hebr, et Col.* Rigae 1784, p. 58.

[3] Tischendorf, *Herzog's Real-Encyklopädie*, ed. 1, Gothae a. 1865, vol. 19, p. 191.

edidit v. cl. Duchesnius[1]. Tischendorfius praeparabat editionem foliorum Parisiensium, Antonianorum, Caesareo-Petropolitanorum, Moscuensium, Porfiriani. V. cl. Bernardinus Peyronius[2] disseruit de foliis Taurinensibus, quae v. cl. Oscarus de Gebhardt amicissime transcripsit in meum usum die 27 mensis februarii anno 1882. Facsimilia praebent vv. cll. Sabas[3] et Silvestrius[4].

I²: Petropolitanus, vide supra, p. 378. Muralti VI. II. (5.) (6.)

saec. V, in 4, membr, rescr, fol. 2, binis columnis et 24 vel 25 lineis in singulis paginis; litterae initiales maiores et litterarum seriem excedentes insunt:

continet *1 Co* 15,53 τουτο — αυεω 16,9 *Tit* 1,1 παυλοσ — αιτιαν 1,13; textus optimae est notae.

Editus in *Mon. sacr. ined.* vol. 1, p. 45—48.

K: Moscuensis s. Synodi XCVIII.

saec. IX; vide supra, p. 415: continet epistulas Pauli cum scholiis Damasceni; desunt *Ro* 10,18 ἀλλὰ λέγω — ταύτην καί *1 Co* 6,13 *1 Co* 8,7 τινὲσ δὲ — ἀπέθανεν 8,11.

Matthaeii est *g;* Scholzii est Paul 117.

L: Angelicus Romanus A. 2.15.

saec. IX; vide supra, p. 416, mut: continet *Paul;* deest *He* 13,10 εξουσιαν — υμων *Philem* 25.

M: { Londinii musei Britannici Harl. 5613*.
Hamburgensis bibliothecae urbis cod. Gr. 50.

saec. IX, in fol, membr, foll. 4, Londin. alt. hodie circiter 26 cm, lat. 20.8 cm, text. Lond. alt. circiter 22 cm, col. lat. 6.5 cm, binis columnis;

[1] Duchesne, *Archives des missions scientifiques et littéraires*, ser. 3, vol. 3, Parisiis a. 1876, p. 420—429.

[2] Peyron, „Di due frammenti greci delle epistole di san Paolo del V o VI secolo che si conservano nella bibliotheca nationale di Torino", *Atti della R. Accademia delle scienze di Torino* [pro die 1 mensis februarii a. 1880], vol. 15 (a. 1879), fasc. 4, p. 493—498.

[3] Sabas, *Specimina palaeographica codicum Graecorum et Slavonicorum bibliothecae Mosquensis synodalis*, Moscuae a. 1863, p. 1—4 et tab. A.

[4] Silvestre, *Paléographie universelle*, Paris. a. 1841, vol. 2, num. 63.64.

folia duo Londinensia 11.38, folia duo Hamburgensia 11.45; rubro scriptus (non atramento) ut textus in codicibus Evv 196.254.362.366; litterae maiores litterarum seriem excedentes novam rem indicant; litterae unciales formae posterioris ornatae sunt spiritibus accentibusque; iota adscriptum occurrit ter He 13,21 *ὧι ἡ δόξα*, 2 Co 1,1 *τῆι ἐκκλησία*, 2 Co 1,4 *τῆι θλιψει* (erravit Griesbachius qui iota subscriptum codici inesse scripserit); triplex puncti usus ad summam mediam imam litteram observatur; signum interrogationis invenitur He 3,17 *ἐρήμω;* v. cl. Scrivenerus enumeravit errores decem ex itacismo; raro invenitur *ν ἐφελκυστικόν;* in titulo epistulae ad Hebraeos et secundae ad Corinthios exstat phrasis *ἐκτεθεῖσα ὥσ ἐν πίνακι*, quae verba Henkius ad scripturae characterem codicillarem retulit ut qui *γράμμα βασίλειον* exhiberet, Tischendorfius autem ad epistulae epitomen nunc omissam:

continent folia Londinensia *1 Co* 15,52 *σαλπίσει — ἐλθεῖν ἵνα* *2 Co* 1,15 *2 Co* 10,13 *σόμεθα. ἀλλὰ κατὰ — ἀσθενείαισ μου* 12,5, exciderunt hic illic verba pauca, — folia Hamburgensia titulum epistulae ad Hebraeos et *He* 1,1 *πολυμερῶσ — εἰσ τήν* 4,3 12,20 *βοληθήσεται — ἀμήν* 13,25; textu ad optimos testes hic codex accedit.

Folia Hamburgensia olim in Italia inde transierunt in bibliothecam Marckianam (H. van der Merk); qua bibliotheca anno 1712 Hagae Comitum venum data emit Zacharias Conradus ab Uffenbach consul Francofurti ad Moenum haec folia. Uffenbachius anno 1717 communicavit ea cum Wetstenio et nescio quo tempore cum Bengelio[1]; Wetstenio siglo Paul 53 designavit. Posthac erant Iohannis Christophori Wolfii, isque anno 1739 moriens bibliothecae publicae Hamburgi legavit. Anno iam 1800 tractavit de foliis his Henricus Philippus Conradus Henkius[2]. Tregellesius folia haec bis contulit schedasque suas cum Tischendorfio Hamburgo Lipsiam reversus communicavit. Tischendorfius folia Hamburgi

[1] Bengel, *N. T. Gr.* Tubingae a. 1734, p. 377.

[2] Henke, *Inest codicis Uffenbachiani, qui epistulae ad Hebraeos fragmenta continet, recensus et specimen aere exsculptum*, Helmstadii a. 1800, p. xxx. Est libellus academicus Ant. Aug. Heinr. Lichtensteinium theol. doctorem renunciandi causa scriptus.

transcripsit et edidit in *Anecdotis sacris et profanis*, Lipsiae a. 1855, p. 174—189. Vidi anno 1878.

Folia Londinensia primus contulit Griesbachius[1], cui codex Paul 64 haec erant; is similitudine horum et foliorum Hamburgensium perspecta utraque ex eodem codice vel saltem ab eodem scriba scripta esse docuit. Tischendorfius inter editionem foliorum Hamburgensium parandam Londinii folia alia vidit et Griesbachii iudicio probato haec quoque eodem libro cum Hamburgensibus edidit, p. 190—205. In editione repetita *Anecdotorum*, anno 1861 correcti sunt errores quinque in textu codicis huius anno 1855 edito. Folia Londinensia, codici Act 60 formae minoris praefixa et suffixa, separatim compingenda curavit v. cl. E. Maundius Thompsonius me suadente anno 1883; vocabula nova pauca legi.

N: Petropolitanus caesareus Muralti XXXII, Dobrowskii 258 (285?) in catalogo V. 1.

saec. IX, in 4, membr, mut; folia duo, binis columnis et nunc 25 (nonnullis exscissis) lineis in singulis paginis; litterae unciales spiritibus accentibusque ornatae sunt; triplex puncti usus ad summam mediam imam litteram observatur; tituli sectionum et ἀρ minio scripti sunt; litterae maiores praeponuntur paragraphis: continet *Gal* 5,12 καὶ ἀποκόψονται — καύχη[μα] 6,4 *He* 5,8 [ἔ]παθεν τήν — ἐπιλαθέσ[θαι] 6,10, sed multa exscissa sunt; ad marginem adscripta fuit catena cuius nihil nisi fragmenta supersunt.

Est ex tegumento libri manuscripti opera Manuelis Cretensis anni 1424 continentis, quae rescripta sunt supra opera Chrysostomi saeculo decimo exarata. Detecta sunt folia a Tischendorfio. In Tregellesii supplemento, p. 1021, siglum habet O[d].

O: Petropolitanus caesareus Muralti IX.

saec. VI, in fol, membr, folia duo, binis columnis et 18 lineis in singulis paginis; litterae unciales magnae absque spiritibus et accentibus continue scriptae sunt; litterae maiores et litterarum seriem excedentes novam rem notant; compendia usitata adhibentur; ϊ et ϋ ita ad verborum initium:

[1] Griesbach, *Symbolae criticae*, Halae a. 1793, vol. 2, p. 164—166, et *N. T. Gr.* ed. 2, Halae 1806, vol. 2, p. XXV.

continet *2 Co* 1,20 *αυτου το αμην τω θεω — ελθων δε εισ* 2,12; textus est optimae notae.

Ex Oriente Petropolim translatus a Tischendorfio anno 1859. In Tregellesii supplem., p. 1021, est O^a.

O^b: Mosquensis
saec. VI, in ?, membr, folium unum:
continet Eph 4,1—18; desunt nonnulla.

Vidit Tischendorfius codicem Moscuae anno 1868.

P: Porfirianus Chiovensis.
saec. IX; vide supra, p. 417: desunt *Ro* 2,15 syllabae duae ultimae *μενων — η αδικια η* 3,5 8,33 *θεοσ ο δικαιων — ινα η κα* 9,11 11,22 *και αποτομιαν — θυσιαν* 12,1 *1 Co* 7,15 *υμασ ο θεοσ — περιπατει* 7,17 12,23 *του σωματοσ — ου λογι* 13,5 14,23 *η απιστοι — το λαλειν μη* 14,39 *2 Co* 2,13 *αυτων* et ex syllaba ultima *ιαν — ζωησ εισ* 2,16 *Col* 3,16 *ωδαισ — ον ε* 4,8 *1 Th* 3,5 *μηκετι — ημεισ οι* 4,17; praeterea verba multa legi non possunt in 2 Co 1,1—6 2,13.16 12,1.2 Eph 4,1—3.8—12.14.15 Phil 1,10.12.13.15 He 12,9.10 1 Ti 6,7.9—12 2 Ti 1,2—5.

Codicis pars quae ad epistulas Pauli attinet edita est in *Mon. sacr. ined.* Lipsiae a. 1865, vol. 5, p. 58—364.

Q: Porfirianus Chiovensis.
saec. V, *papyraceus*[1], quinque fragmenta ut videtur; litterae unciales magnae sine spiritibus et accentibus sunt: punctum simplex ad summam litteram usurpatur; ϊ scribitur in ϊνα:
continet *1 Co* 1,17 *ογων ϊνα μη — συνζητητ* 1,20 6,13 *τι·* (14) *ο θ̅σ̅* (δε) *— ματ[α υμων μελη]· χ̅υ̅ ε* 6,15 6,16 *[κ]ο[λ]λω[μενοσ τη πο]ρνη εν — νε* (?) 6,18 (fragmento verso videntur litterae nonnullae ex versibus qui sequuntur exstare) 7,3 *οφει[λην] — σιαζει· αλλ[α ο ανηρ]* 7,4 7,10 *[ε]γω — [εαν δ]ε και* 7,11 7,12 *[εχ]ει απιστ — [και ηγ]ιασ[ται η γυνη]* 7,14 (in hoc fragmento verso scripta sunt neglegenter nonnulla litteris minusculis); nulla linea est tota salva; nonnisi verborum panni supersunt.

[1] De codicibus uncialibus papyraceis conferendus est Gardthausenius, *Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*, Lipsiae a. 1878, vol. 30, p. 56—61; — et de fragmentis lectionarii minusculi-cursivi papyracei Vindobonensibus conferendus est v. cl. Carolus Wessely, „Evangelien-Fragmente auf Papyrus", *Wiener Studien*, Vindobonae a. 1882, fasc. 2, p. 198—214: horum textus optimae notae est.

Praeter haec folia nullum habemus textum Graecum Novi Testamenti uncialibus litteris in papyro scriptum. A v. cl. Porfirio in Oriente reperta, Tischendorfius ea legit Petropoli anno 1862. In Tregellesii supplem., p. 1021, est O[c].

R: Cryptoferratensis Z. β. I.

saec. VII exeuntis, in 4, membr, rescr, folium unum; punctum simplex et duplicatum habet: litterae maiores usurpantur ad initium paragraphorum; scriptio continua est absque spiritibus et accentibus:

continet *2 Co* 11,9 *υστερημα — αφρονων* 11,19; quas paucas habet lectiones bonae notae sunt; scriptura nova est Homeri Ilias.

Edidit fragmentum hoc v. cl. Iosephus Cozza, *Sacrorum bibliorum vetustissima fragmenta Graeca et Latina ex palimpsestis codicibus bibliothecae Cryptoferratensis eruta*, Romae a. 1867, I. II, p. 332—335. Facsimile unius lineae ad p. 313 videtur praebere *MH ου θαυμα* ubi Cozza *KAI ου θαυμα* edidit.

4.

AD APOCALYPSIM.

Pertinent ad Apoc codices unciales quinque, ex quibus tres ℵAB textum integrum praebent, duo CP maximam textus partem. Saeculorum sunt:

ℵ: quarti	B: octavi
AC: quinti	P: noni.

ℵ: Sinaiticus Petropolitanus

saec. IV; vide supra, p. 345 : continet apocalypsim integram.

A: Alexandrinus Londinensis

saec. V; vide supra, p. 354 : continet apocalypsim integram.

B: Vaticanus Romanus 2066 olim Basilianus 105.

saec. VIII exeuntis, in 8, membr, foll. 20 (sunt haec in codice foll. 259—278 etsi ex errore 249—268 numerata; codex habet folia 316), litterae unciales simplices ad dexteram inclinatae continue scriptae ornatae sunt spiritibus et accentibus a prima manu; punctum prudenter in summa media ima littera pro loci natura ponitur:

continet apocalypsim integram; textus haud ideo bonus est saepe attamen cum ℵAC consentit; apocalypsis inter Basilii Magni

et Gregorii Nysseni opuscula et alia patristica manu eadem scripta locum habet.

Blanchinus primus de codice disseruit.[1] Wetstenius Quirinio cardinali intercedente accepit lectiones varias nonnullas indiligenter excerptas huius codicis cum editione N. T. Gr. Moriniana Parisiis a. 1628 edita conlati, et edidit in Novo Testamento Graeco suo, Amstelaedami a. 1752, vol. 2, p. 894—896, praeter lectiones ad 21,5—22,20 quae in apparatu insunt; Wetstenius codici siglum B dedit, quasi locum codicis celebris Vaticani 1209 in apocalypsi teneret. Anno 1843 Tischendorfio Romae degenti id unum concessum est (Maio suae editionis laudi nimis providente) ut facsimile litterarum uncialium faceret, inter litteras delineandas autem textum contulit cum editione sua anni 1841 publicique iuris fecit in *Mon. sacr. ined.* Lipsiae a. 1846, p. 407—431 cum facsimili, tab. III, num. 9. Anno 1843 vidit Tregellesius codicem quattuorque paginas accurate delineavit; praeterea transcripsit lineas primas et ultimas uniuscuiusque paginae et errores paucos conlationis Tischendorfii correxit;[2] cautius vero quam sollertius codicem primum L posthac Q designavit. Editio Angeli Maii (mortui anno 1854), anno 1838 typis expressa, publici iuris primum anno 1857 facta, nonnulla rectius exhibuit, ipsa tamen mendis non carebat.[3] Anno demum 1866 concessa est Tischendorfio facultas codicis exscribendi, unde eum edidit in libro *Appendix Novi Testamenti Vaticani*, Lipsiae a. 1869, p. iii—vi, et 1—20.[4]

[1] Bianchini, *Evangeliarium quadruplex*, Romae a. 1748, part. 1, vol. 2, p. dxxiv cum facsimili.

[2] Tregelles, *An account of the printed text* etc, Londinii a. 1854, p. 156 seq.

[3] Vide etiam *N. T. ex vetustissimo codice Vaticano secundis curis editum studio Angeli Maii*, Romae a. 1859, in 8.

[4] Cf Iosephum Cozzam, *Ad editionem Apocalypseos s. Iohannis . . . Lipsiae anno 1869 evulgatam animadversiones*, Romae a. 1869.

C: Ephraemi Parisiensis.
saec. V; vide supra, p. 366 : desunt *Apoc* 3,19 *νοησον — και προσε* 5,14 7,14 *οι ερχομενοι — ο θεοσ παν* 7,17 8,5 *και ειληφεν — αριθμον αυτον* 9,16 10,10 *εφαγον αυτο επικρ — προφητευσουσιν ημερασ* 11,3 16,13 *τα ωσ βατραχοι — ακαθαρτον και φυλακη* 18,2 19,5 *και οι μεγαλοι — αμην* 22,21.

P: Porfirianus Chiovensis.
saec. IX; vide supra, p. 417: desunt *Apoc* 16,12 *η οδοσ — εκ των επτα* 17,1 19,21 syllaba ultima *των — αγιων και την* 20,9 22,6 *ταχει — παντων* 22,21. Editus in *Mon. sac. ined.* Lipsiae, a. 1869, vol. 6, p. 1—88.

Signa sive compendia haec olim adhibita sunt pro codicibus uncialibus qui in hac editione signis Wetstenianis sive aliis ad eorum normam in usum receptis designati sunt.

Evv

A: Wolfii = G^{evv}
A: Knittelii = P^{evv}
Alex: Millii = A
B: Wolfii = H^{evv}
B: Knittelii = Q^{evv}
B^{1}: Millii = E^{evv}
β′: Stephani = D$^{evv\ act}$
Bas α / Basil α: Bengelii = E^{evv}
Borg^{1}: Birchii = T^{evv}
Ca: Fellii / Cant: {Waltoni, Millii} = D$^{evv\ act}$
Cypr: Millii = K^{evv}
Γ: Scholzii = N^{evv} Rom
η′: Stephani = L^{evv}
I: {Wetstenii, Griesbachii, Scholzii, Tischendorfii^{1849}} = N^{evv} Lond
Λ: Tischendorfii^{1849} = Evrm 312
Mosc: Bengelii = V^{evv}
Nanii: {Münteri, Birchii} = U^{evv}

N^{b}: Tischendorfii ed. VII = I^{b}
O: {Wetstenii, Griesbachii, Scholzii} = Evrm 295
Paris 2: Kusteri = M^{evv}
Paris 9: Kusteri = C
R: {Griesbachii, Scholzii} = Evrm 294
R: Tischendorfii^{1849} = W$^{b\ evv}$
S: designaverunt nonnulli hac littera codicem ℵ Sinaiticum ut littera Hebraica supersederent.
Υ: Scriveneri = W$^{g\ evv}$
Vat: Millii = B$^{evv\ act\ epp}$
Φ: Gebhardtii = codicum 13.69. 124.346 fons communis.
Φ: Scriveneri = codex Hierosolymitanus rescriptus qui nonnulla ex Novo Testamento continere dicitur.
15: Matthaeii = O^{evv}
257^{evv}: Scholzii = O^{evv}
299^{evrm}: Scriveneri = T^{f}

Act Cath Paul Apoc

Aug 2: Birchii = $L^{act\ paul}$
B: Fellii = E^{act}
Boerner: Kusteri = G^{paul}
Cl: Fellii } = D^{paul}
Clar: {Waltoni, Millii} = D^{paul}
frag. vet. ap. Mat.: {Matthaeii, Scholzii} = H^{paul}
$G^{act\ epp}$: {Wetstenii, Scholzii} = $L^{act\ epp}$
G^{cath}: {Tischendorfii [1849], et ed. VII} = L^{cath}
G L^{cath}: Tischend. ed. VII = L^{cath}
$G^{a\ act}$: Tregellesii suppl. = G.
g: Matthaeii = K^{act}
Ge: Fellii, Ger: Millii } = E^{paul}

I^{cath}: Tischendorfii [1849] = K^{cath}
I^{paul}: Scholzii = L^{paul}
L^{apoc}: Tregellesii = B^{apoc}
$Laud^3$: Millii = E^{act}
N^c: Tischendorfii ed. VII = H^{paul}
O^a: Tregellesii suppl. = O^{paul}
O^c: Tregellesii suppl. = R^{paul}
O^d: Tregellesii suppl. = N^{paul}
Q: Tregellesii = B^{apoc}
Uff^2: Bengelii = M^{paul}
53^{paul}: {Wetstenii, Griesbachii, Scholzii}, 64^{paul}: {Griesbachii, Scholzii} = M^{paul}
102^{cath}, 117^{paul}: Scholzii = $K^{cath\ paul}$

Adde p. 386.

O^g: Parisiis bibliothecae Arsenalis 8407 sive MS Gr. 2. saec. IX, in 4, membr, foll. 62r—64r, in psalterio (foll. 66), alt. 22 cm, lat. 15.3 cm, col. 1 (foll. 64v—66 coll. 2), ll. 42, litt. circiter 46 in lin; sine spiritibus; accentus puncti sunt; vocabula punctis separata sunt ut in codicibus $F^{paul}G^{paul}$; Latina in pagina sinistra sunt:

continet Psalmos Graece, cantica Veteris Testamenti Graeco-Latine, *cantica Mariae Zachariae Simeonis Graeco-Latine;* insunt etiam oratio dominica et credo Gr.-Lat., Sanctus, Agnus Dei, vaticinia gentium de Christo.

Saeculo nono scriptus, manu Sedulii Scoti, qui anno 818 claruit: fol. 55 recto, sub psalmum 151, *σεδύλιοσ·σκόττοσ·ἐγὼ·ἔγραψα* invenitur; verba *σκόττοσ·ἐγὼ·ἔγραψα* post alia scripta sunt; *σ* sub initium vocabuli *σκόττοσ* scribitur supra punctum secundum quod post *σεδύλιοσ* . . ita stabat; et atramentum verborum trium minus atrum est; nihilominus puto Sedulium ipsum haec verba adiecisse et pulvere conspersisse ut citius siccescerent. Saeculo decimo sexto ineunte fuit codex hic in monasterio s.

Nicolai de Prato extra muros Virdunenses, saeculo decimo octavo ineunte in monasterio s. Michaelis diocesis Virdunensis in Lotharingia unde Montefalconius[1] librum accepit et fusius descripsit. Perlustravi die 10 mensis octobris anni 1883, et iterum adire volo.

Adde p. 392.

T^f: Mellsiae Horneri

saec. IX, in fol, membr, fol. 1, alt. 31.2 cm, lat. 28 cm, coll. 2, ll. 24.25, litt. 12—15 in lin; litt mai atr; ϊ ita saepe etiam in diphthongis; spiritus desunt; nonnullis locis videtur accentus circumflexus poni; compendia usitata insunt; est folium ex evangeliario Graeco-Thebaico; pericopa unaquaeque Thebaica sequitur Graecam; scatet erroribus ex itacismo aliisque librarii vitiis:

continet Mt 4,2—11; textus bonae est notae.

Ex Dair al Abiad in Aegypto superiore in Angliam translatus anno 1873 a v. cl. Georgio Hornero, verbi divini ministro Mellsiae prope Fromiam in comitatu Somerset. Folium exscripsi atque facsimile feci apud amicissimum possessorem mense novembri anni 1883. Spero fore ut v. cl. Hornerus studia eius Coptica in usum rei Novi Testamenti criticae vertat.

T^{woi}: Olim Woidii, hodie Oxonii officinae Clarendonianae; fortasse mox bibliothecae Bodleianae data erunt haec fragmenta Woidiana; fasciculus (14) titulum habet: „Coptic and Sahidic MSS from Cairo", intra hunc fasciculum quaere fasciculum 7, et, in fasciculo 7, numeros v et VIII; Graeco-Thebaica.

saec. V, in fol, membr, foll. 9, alt. 36.8 cm, lat. 28.7 cm, paginae numeratae sunt Coptice, coll. 2, ll. 35, litt mai atr; spiritus et accentus passim scribuntur, saepe falso; Graeca sunt in folio verso: *perge* p. 392: codicis T^a prorsus etc.

Adde p. 397.

W^g: Londinii mus. Brit. Add. 31,919 olim Sunderlandius vel Blenheimius 3. D. 13.

saec. IX, in fol, membr, rescr. foll. 36 (ex 108 in codice),

[1] Montfaucon, *Palaeogr. Gr.* Par. a. 1708, p. 235—247; facsimile non bene confectum est; vocabulum ἐγὼ non stat infra alia in codice.

alt. 33 cm, lat. 25.8 cm, coll. 2, ll. 20 (fol. 23 mg ll. 25); litterae maiores columnarum seriem excedunt: Amm (non Eus), lect;

continet *Mt* 1,1—14 5,3—19 12,27—41 23,9—25,30 25,43—26,26 26,50—27,17 *Mc* 1,1—42 2,21—5,1 5,29—6,22 ex alio codice *6,14—20* 10,50—11,13 *Lc* 16,21—17,3 17,19—37 19,15—31 *Io* 2,18—3,5 4,23—37 5,35—6,2; textus non videtur bonae esse notae; margo folii 23 est fragmentum ex codice alio unciali et continet Mc 6,14—20.

Codex in quo haec folia insunt est menaum pro mense februario scriptum manu Ignatii metropolitani Selymbriensis anno 1431; omnia codicis folia sunt nisi fallor rescripta; illa vero 36 sola uncialibus litteris primum ornata sunt. Viri cll. T. K. Abbottus et I. P. Mahaffy[1] e collegio Trinitatis Dublinensi anno 1881 folia 34 detexerunt. Emptus est codex mense aprili anno 1882 a museo Britannico. Detexi folia reliqua duo rescripta mense ianuario anni 1883. Codex Ashburnhamensis num. 208 continet menaei illius Ignatii mensem novembrem et fragmentum mensis decembris, folia vero in eodem rescripta non sunt ex eodem codice vetere atque W^g.

W^h: Oxonii Bodl. Arch. Seld. supra 2, olim 3390 (est codex Evrm 26).

saec. IX, in 8, membr, rescr, foll. 2 (fol. 2 et 7 ex quaternione) alt. 17.5 cm, lat. 13.7 cm, col. 1, ll. 26, litt. 21—24 circiter in lin, litt mai color in margine ad initium capitum; nitide exaratus; membrana satis tenuis; ornatur spiritibus atque accentibus; capp, Amm, Eus:

continet *Mc* 3,15 *λειν τα δαιμόνια — περι αυτον* 32 5,16 *το τῶι δαιμονιζομενωι — συνθλιβοντα σε* 31; textus non est bonae notae.

Detexi atque exscripsi haec folia mense martio anni 1883, exscriptaque v. cl. Scrivenero die 17 mensis aprili monstravi, unde Addendum illud apud Scrivenerum, *Intr.*³, p. xvi: *p. 281.* Alia pauca inter Scriveneri Addenda, mea sunt, e. g. eadem pagina xvi: *p. 289*, detexi nomen Demetrii illius atque annum.

[1] Mahaffy, „An uncial MS. of the gospels," *The Athenaeum*, Londinii a. 1881, die 2 mensis iulii, p. 14^{bc}.